

שבוע פרשת בא

(25 – 31 January 09)

כ"ט טבת – ו' שבט ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אד חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶתְךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מִצְוֹה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם כְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֹר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שֹׁפָר דִּלְתוֹת נִחֲשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹל גִּדָּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶבֶל תִּתְּעַב נֶפֶשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עֲשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּפְּהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְעֻ כְּשָׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְּבַלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזֹז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקֵּהל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יַחֲלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֲנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֵּם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֶאֱן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אַעֲרִה שֹׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ה כִּי־גִדַל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתְךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בַּקֹּדֶשׁ אֲעֹלָה אַחֲלָקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי כְּלָשֶׁת אֲתָרוּעָה: יא מִי יִבְלִנִי עֵיר מִכְצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עוֹרֹת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מכתב יי שבט ה'תשי"א	ה
ד	פרק י"ט ממאמר (המשך) באתי לגני ה'תשי"י	ו
ה	מאמר ד"ה באתי לגני יו"ד שבט, ה'תשכ"ט (מיוסד בעיקרו על פרק י"ט של המשך באתי לגני ה'תשי"י)	ז
ו	שיחת יום ב' פרשת בא ראש חודש שבט, ה'תשמ"ב	כ
ז	לקוטי שיחות פרשת בא (בלה"ק)	כו
ח	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בא	לג
ט	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא	מד
י	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מו

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

יא	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	מט
יב	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא	סח
יג	– ספר המצוות לשבוע פרשת בא	עה
יד	נביאים וכתובים שופטים פרק ח, דברי הימים-ב פרק ג	עו
טו	מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף כח עד דף לד	פ

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טז	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קיג
יז	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	קיד
יח	לקוטי תורה - ד"ה את שבתותי תשמרו - אדמו"ר הזקן	קטו
יט	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיט
כ	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קיט
כא	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קכב
כב	קונטרס התפלה - אדמו"ר מוהרש"ב	קכג
כג	ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ	קכג
כד	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קכד
כה	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קכו
כו	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קכט

כז	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת בא	קל
כח	לוח זמנים לשבוע פרשת בא	קנ
כט	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קנא

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

שבט קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (לבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנינא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראתו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו. במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבמה"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

[פרק תשעה-עשר מהמשך באתי לגני ה'שי"ת]

1 (ט) וזהו ענין הנצח שמושרש בעצם הנפש, מה שלמעלה מכחות הגלויים דרצון הגלוי
2 ומוחין, ולכן במדת הנצח יכולים להגיע לאוצר העליון, פירוש דהתגלות
3 והמשכת אוצר העליון הוא במדת הנצח. וזהו פתיחת האוצרות בעת המלחמה, דעיקר ענין
4 המלחמה הוא הנצח, ובשביל לנצח את המנגד אז פותחים גם האוצרות הכמוסים, וכל
5 הון יקר שבהאוצרות ניתן לאנשי החיל שהם הם המנצחים. הגם שמסירת האוצר הוא
6 על-ידי שרים ופקידים דוקא, אבל הכוונה פנימית הם האנשי חיל אשר בהם ועל ידם בא
7 הנצח בפועל. וזהו וגם נצח ישראל שהנצח הוא בשביל ישראל, וגם גוף הנצחון הוא
8 נצחון של ישראל, דלהיות שהם נקראים צבאות הוי' לכן הנה לפניהם פותחים אוצרות
9 שלמעלה בכדי לנצח את המנגד, ולהיות דנצח ישראל, דבישראל יש בחינת הנצח, לכן
10 הם נקראים צבאות הוי'. וכדאיתא במדרש שוחר טוב על פסוק: תודיעני אורח חיים אמר
11 דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם תודיעני אורח חיים כו' אמר הקב"ה לדוד חיים את בעי
12 צפה לתורה שנאמר² עץ חיים היא למחזיקים בה כו' (ובמדרש רבה ויקרא פרשה ל³) שובע
13 שמחות את פניך¹ (ומפרש שובע לשון שבע, דשבע שמחות בהרואים את פניך וכאמרם)
14 אלו ז' כתות צדיקים שעתידין להקביל פני שכינה וכו' נעימות בימינך נצח וכי מי מודיענו
15 איזו כת החביבה והנעימה שבהן, חד אמר זו שבאה מכחה של תורה ומכחן של מצוות,
16 ואחרנא אמר אלו סופרין ומשנין שמלמדין תינוקות באמיתתן שהן עתידין לעמוד בימינו
17 של הקב"ה, הדא הוא דכתיב¹ נעימות בימינך נצח, דכל זה הוא לפי שעצם הנצחון שייך
18 לנשמות ישראל דוקא, וכדאיתא במדרש רבה⁴ על פסוק⁵ ולקחתם לכם ביום הראשון, דענין
19 הלולב הוא וגם נצח ישראל, וזהו נעימות בימינך נצח, דכאשר הלולב בימינו אז הוא
20 הנראה דנצח. וכמשל דאיתא במדרש רבה⁶ לשנים שנכנסו אצל הדין ולית אנן ידעין מאן
21 נצח אלא מאן דנסב באיין בידו (מי שהוא נושא לולב והדס בידו) אנן ידעין דהוא נצח,
22 כך ישראל כו' אנו יודעין דישאל אינון נצחיא, ובכללות בעבודה הוא נצחון הנפש
23 האלוקית על הנפש הבהמית, ועל ידי זה שהאדם בעבודתו בתורה מצות ותפלה מנצח את
24 הנפש הבהמית על-ידי-זה גורם הנצחון למעלה להיות אתכפא סטרא אחרא, ובשביל זה
25 הוא התגלות אוצר העליון.

(4) ויק"ר פ"ל, ג.

(5) אמור כג, מ.

(6) ויק"ר שם, ב.

(1) תהלים טז, יא.

(2) משלי ג, יח.

(3) פיסקא ב.

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשכ"ט*

1 **באתי** לגני אחותי כלה¹, ומביא כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בעל ההילולא בהמאמר דיום
2 ההסתלקות יום ההילולא שלו², דאיתא במדרש רבה (במקומו) לגני לגנוני, למקום
3 שהיה עיקרי בתחילה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, אלא שעל-ידי עניינים בלתי רצויים
4 נסתלקה השכינה מלמטה למעלה עד לרקיע השביעי, ואחרי כן עמדו שבעה צדיקים
5 והורידו את השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין³,
6 והורידה למטה בארץ. דענין זה (המשכת וירידת השכינה למטה בארץ) נעשה בעיקר⁴
7 על-ידי המשכן שעשה משה כמו שנאמר⁵ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. וזהו צדיקים
8 יירשו ארץ וישכנו לעד עליה⁶, דזה שצדיקים (וְעַמְּךָ כֹּלֶם צַדִּיקִים)⁷ יירשו ארץ שהוא גן
9 עדן הוא מפני שהם משכינים (ממשיכים)⁸ בחינת שוכן עד מרום וקדוש¹⁰ שיהיה בגילוי
10 למטה. ויש לומר, דעל-פי מה שכתוב בהמאמר שפירוש וישכנו לעד עליה הוא שהצדיקים
11 ממשיכים בחינת עד שתהיה בגילוי למטה, בהכרח לומר שארץ שבפסוק זה הוא ארץ
12 כפשוטו [שהרי עליה קאי על ארץ דכאן], ומה שכתוב בהמאמר שצדיקים יירשו ארץ הוא
13 גן עדן, הכוונה בזה היא לא לעולם הנשמות כמו שהם בלא גופים, אלא להגן עדן כמו
14 שהוא בארץ הגשמי, שהיה בו אדם הראשון (בגופו הגשמי) קודם החטא, שאז היתה עיקר
15 שכינה בתחתונים.

16 (ב) וממשיך בהמאמר, שהעבודה שעל-ידיה נעשתה המשכת עיקר שכינה למטה (לאחרי
17 שנסתלקה על ידי ז' העניינים הבלתי רצויים) היא העבודה דאתכפיא
18 ואתהפכא. כמאמר¹¹ כד אתכפיא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו
19 עלמין, המשכת וגילוי עצמות אור אין סוף שלמעלה משייכות לעולמות [שלכן נקראת

(7) ישעי' ס, כא.

(8) ע"פ מ"ש בפנים (וראה גם ד"ה באתי לגני הנ"ל ס"ב –
תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שח) שהכוונה ב"צדיקים" כאן היא
(לא רק לשבעה הצדיקים שמאברהם ועד משה, אלא) גם
ל"ועמך כולם צדיקים", יומתק מה שמביא בהמאמר הפסוק
צדיקים יירשו ארץ גו' לאחרי (ובהמשך לזה) שאומר "בתוכו
לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד".

(9) ראה מ"כ ומהרז"ו לבמדב"ר פ"ג, ב. מהרז"ו לב"ר
פ"ט, ז.

(10) כ"ה בהמשך ההילולא. וראה ד"ה באתי לגני הנ"ל
הערות 27-28 (תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שח).

(11) ראה תניא פכ"ז (לד, א) ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב
קכח, ב. וראה גם שם סז, ב. קפד, א). תו"א ויקהל פט, ד.
לקו"ת חוקת סה, ג.

(*) יצא לאור בקונטרס יו"ד שבט – תשמ"ט, "לקראת יו"ד
שבט, יום הסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהור"י
זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע... מוצש"ק פ' בא ט' שבט תשמ"ט".
המאמר "מיוסד בעיקרו על פרק י"ט מההמשך, ויוצא לאור
לקראת יו"ד שבט שנה זו – בו לומדים פרק הנ"ל בפעם
השני".

(1) שה"ש ה, א.

(2) ד"ה באתי לגני הישי"ת (נדפס בסה"מ ה'תש"י ע' 111
ואילך), שניתן על ידי בעל המאמר ליו"ד שבט הישי"ת, יום
הסתלקותו.

(3) ויק"ר פכ"ט, יא.

(4) משא"כ במ"ת – ראה ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ח הערה 5
(תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שו).

(5) תרומה כה, ח.

(6) תהלים לז, כט.

(*) ראה ב"פתח דבר" לד"ה זה ה'תשכ"ח – תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שו ובשוה"ג ב.

1 המשכה זו בשם אסתלק, לפי שהוא גילוי האור שבבחינת רוממות¹², שהוא בכולהו עלמין
 2 בשווה. דבעולמות יש ריבוי מדריגות עד אין קץ¹³. דזה שמבואר בכמה מקומות שישנם
 3 ב' עולמות, כמו שנאמר¹⁴ מן העולם ועד העולם, שהם עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא¹⁵,
 4 הוא בכללות¹⁶, אבל בפרטיות הם מתחלקים לד' עולמות אבי"ע [=אצילות בריאה יצירה
 5 עשייה] ויש לומר דזהו מה שמביא בהמאמר בתחילת הענין מאמר המדרש¹⁷ נְטָה ימינו
 6 וברא שמים נְטָה שמאלו וברא ארץ, ולאחרי זה מבאר "ההפרש בד' עולמות", דכללות כל
 7 העולמות נחלקים לשתי דרגות כלליות, עולמות עליונים (שמים) ועולמות תחתונים (ארץ),
 8 על-דרך עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא, אבל בפרטיות הן ד' עולמות אבי"ע, ובפרטיות
 9 יותר לריבוי עולמות עד אין קץ. וזהו החידוש והעילוי דאור זה שהוא "בכולהו עלמין",
 10 דהגם שיש ריבוי התחלקות בעולמות מראש כל דרגין עד סוף כל דרגין, מכל מקום הוא
 11 בכולהו עלמין בשווה, לפי שהוא למעלה משייכות לעולמות. והמשכת אור זה שבכולהו
 12 עלמין בשווה היא על-ידי העבודה דאתכפא ואתהפכא.

13 (ג) **והטעם** שעל ידי העבודה דאתכפא ואתהפכא נמשך אור זה שלמעלה משייכות
 14 לעולמות, מבאר בהמאמר, כי יתרון האור הוא מן החושך דווקא¹⁸, דכאשר
 15 החושך נהפך לאור נעשה יתרון בהאור. ועל-פי-זה יש לומר, דהמשכת עיקר שכינה
 16 בתחתונים עכשיו (לאחרי שנסתלקה על ידי ז' העניינים הבלתי רצויים, מתחיל מחטא עץ
 17 הדעת) על-ידי העבודה דאתכפא ואתהפכא, היא נעלית יותר מהמשכת עיקר שכינה
 18 בתחתונים על-ידי עבודת אדם הראשון¹⁹ בגן עדן קודם החטא. כי העבודה אז היתה
 19 להמשיך אלוקות מלמעלה, מה-שאינ-כן עכשיו, שהעבודה היא להפוך החושך לאור, הנה
 20 ההמשכה שעל-ידי עבודה זו היא המשכה נעלית יותר. וזהו²⁰ שהמשכן היה מעצי שְׁטִים,
 21 שְׁטִים מלשון שטות²¹, כי העבודה דועשו לי מקדש היא להפוך השטות דלעומת-זה לשטות
 22 דקדושה, ועל-ידי-זה נעשה ושכנתי בתוכם, המשכת עיקר שכינה בתחתונים, למעלה יותר
 23 מכמו שהיה קודם החטא. וכח זה ניתן לכל אחד ואחד מישראל, שעל ידי שלוחם עם
 24 השטות דלעומת-זה ומהפכו לשטות דקדושה, נעשתה המשכת עיקר שכינה בתחתונים, עד
 25 לדרגא הכי נעלית דעיקר שכינה, ועד להמשכת העצמות. ועל-ידי-זה דווקא²² נשלמת

שכינה בתחתונים היתה – הוא שהעולם נברא באופן שיהיה
 מוכשר שיומשך בו עיקר שכינה, אבל ההמשכה עצמה היתה
 ע"י העבודה ד"לעבדה ולשמרה".

(20) בהבא להלן – ראה בהמשך פ"ג ואילך.
 (21) ראה סנהדרין קו, א. ספרי ר"פ בלק. במדב"ר פ"כ, כב.
 תנחומא בלק טז.

(22) משא"כ ע"י ההמשכה שע"י עבודת אדה"ר קודם
 החטא. ושני ענינים בזה: שעכשיו דוקא, לאחרי הירידה בעולם
 שנעשתה ע"י חטא עה"ד כו', נעשה "תחתון" ביותר; ושע"י
 הפיכת החושך דוקא נעשה יתרון האור, עד להמשכת העצמות,
 "דירה".

(12) תו"א שם. וראה גם להלן סי"ד.

(13) ראה גם תניא פמ"ט (סט, א).

(14) תהלים קו, מח.

(15) זהר ח"א קנח, ריש ע"ב. לקו"ת קדושים כט, ג (וראה

בהנסמן ב"מראי מקומות" לשם). שם לב, ד. ובכ"מ.

(16) ראה ג"כ שער היחוד והאמונה פי"א (פח, ב), ש"הם

שני מיני עולמות".

(17) ראה פדר"א פי"ח. זח"ב כ, א. לז, א. פה, ב.

(18) קהלת ב, יג. וראה בארוכה ספר הערכים-חב"ד כרך ב

ערך אור – ביחס לחושך ס"ח (ע' תקעה). וש"נ.

(19) ראה סה"מ עת"ר ע' רטו"ז, דזה שבתחלת הבריאה עיקר

הכוונה דדירה לו יתברך בתחתונים²³, שעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו²⁴ נעשה דירה לו יתברך, לו לעצמותו²⁵.

(ד) וממשיך בהמאמר²⁶, דזהו שישראל נקראים בשם צבאות הוי"ו²⁷, דכל אחד מישראל הוא חיל בצבאות ה' (צבא מלשון חיל), שיוצא למלחמה, לכבוש את העולם ולעשותו דירה לו יתברך. ובכדי שישראל ינצחו את המלחמה, נותנים להם מלמעלה כחות מיוחדים על זה. דכמו שבמלחמה בגשמיות, בכדי לנצח את המלחמה מבזבזים את האוצרות²⁸, דהגם שעל-דרך הרגיל הם כמוסים וחתומים מעין כל רואה (ומכל-שכן שאין משתמשים בהם אפילו לצורך גדול), ומכל-מקום בכדי לנצח את המנגדים מבזבזים כל האוצרות, והטעם לזה הוא כי הנצח מושרש בעצם הנפש, דשם (בעצם הנפש) אין שייך חשבונות, דעל-דרך-זה הוא גם למעלה, דשרש הנצח הוא בפנימיות הכתר בחינת לא אדם²⁹, ולכן, בכדי שהצבאות הוי"ו ינצחו את המלחמה, נותנים להם, ובאופן דבזבזו, בחינת האוצר שלמעלה. ובכדי לבאר ענין האוצר שלמעלה, מקדים³⁰ מאמר התיקוני זהר³¹ אור אין-סוף למעלה מעלה³² עד אין קץ ולמטה מטה³² עד אין תכלית. ומבאר³³ שב' ענינים אלו הם (גם) ב' מדריגות באור-אין-סוף גופא. דלמטה מטה עד אין תכלית הוא האור שבבחינת גילוי בעצמותו כביכול וממנו בא אחר-כך הגילוי בעולמות, ולמעלה מעלה עד אין קץ הוא עצם האור שאינו בגדר גילוי גם בעצמותו. וענין האוצר שלמעלה הוא ה"עצמות" שלמעלה מאור וגילוי, גם מעצם האור. דהגם שגם עצם האור, מכיון שאינו בגדר גילוי גם בעצמותו (כנ"ל) נקרא אוצר, מכל-מקום מזה שגם עצם האור נקרא בשם אור (גילוי), מובן, שעיקר ענין האוצר [שענינו הוא שהוא סתום ונעלם] הוא ה"עצמות", שאינו בגדר אור כלל³⁴. ואוצר זה נותנים, ובאופן דבזבזו, לצבאות הוי"ו, בכדי לנצח המלחמה.

(ה) וממשיך בפרק י"ט (הפרק השייך לשנה זו³⁵), דמכיון שהנצח מושרש בעצם הנפש שלמעלה מכחות הגלויים [דכמו-כן הוא למעלה ששרש הנצח הוא בפנימיות

וראה ד"ה ונחה עליו רוח ה' גו' ה'תשי"ד (תו"מ סה"מ ניסן ע' קעא ואילך). וש"נ.

(32) הדיוק ד"למעלה מעלה", ו"למטה מטה" שני פעמים — ראה ד"ה הנ"ל ס"ז (תו"מ סה"מ שם ע' קעו).
(33) בפרקים טז-יז.

(34) בפרק יז שם "ובחינה זו (עצם האור) היא הנקראת בשם אוצר", אבל בהמשך הענין שם, שאוצר הוא העצמות. וראה גם בסיום וחותם ההמשך, "המשכת אוצר העליון שהוא גילוי פנימי ועצמות אין סוף ב"ה".

(35) תשכ"ט (שנת אמירת מאמר זה) — שנה הי"ט ללימוד ההמשך. ושנה זו (תשמ"ט) היא שנה הי"ט ללימוד ההמשך בפעם השני. — ראה ב"פתח דבר" לד"ה זה ה'תשכ"ח (תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שו ובשוה"ג ב).

(23) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.

(24) תניא שם. וראה לעיל הערה 22.

(25) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ — נסמן בד"ה באתי לגני ה'תשכ"ח הערה 32 (תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שח).

(26) פרק י ואילך.

(27) וכמ"ש (בא יב, מא) ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי"ו מארץ מצרים.

(28) ראה גם הנסמן להלן הערה 70. 92. ובכ"מ.

(29) שמואל"א טו, כט.

(30) בפרק יב שם.

(31) ראה תיקוני זהר סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט — מ, ב). זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ד (השלמה לכרך ג) ערך אוא"ס (ד) ס"ז סק"ו. שם ס"ח. וש"נ.

1 הכתר, כנ"ל], לכן במדת הנצח יכולים להגיע לאוצר העליון. והיינו דזה שבכדי לנצח את
 2 המלחמה נותנים לישראל (ובאופן דבזבוז) האוצר שלמעלה הוא לא רק מפני ששרש הנצח
 3 הוא בדרגא כזו (פנימיות הכתר) שאין שייך שם חשבונות [ובדוגמת בזבוז האוצרות בשביל
 4 נצוח המלחמה בגשמיות, שמכיון שבעצם הנפש (שרש הנצח) אין חשבונות, לכן בשביל
 5 הנצחון מבזבזים את האוצרות, אבל הנצחון והאוצרות הם שני ענינים], אלא שעל-ידי
 6 הנצח מגיעים לאוצר העליון. ומוסיף בהמאמר "פירוש דהתגלות והמשכת אוצר העליון
 7 הוא במדת הנצח". דענין זה, שבמדת הנצח מתגלה ונמשך אוצר העליון, הוא חידוש גדול
 8 יותר מזה שעל-ידי הנצח מגיעים להאוצר. דזה שעל-ידי הנצח מגיעים לאוצר העליון, אף
 9 שהאוצר הוא סתום ונעלם, מצינו על-דרך-זה גם בענין התשובה, וכמבואר בלקוטי-תורה³⁶
 10 בפירוש הכתוב³⁷ לך אמר לבי בקשו פני את פניך הוי' אבקש, שעל-ידי התשובה מעומק
 11 פנימיות הלב, בקשו פני, מגיעים לבחינת הפנים שלמעלה, פניך הוי'. דהגם שבחינת הפנים
 12 שלמעלה הוא למעלה מגילוי, כמו שכתוב³⁸ ופני לא יראו, הוא בבחינת המשכה מלמעלה
 13 למטה, אבל בבחינת העלאה את פניך הוי' אבקש³⁹. ומזה מובן בנוגע לעניננו – מדת הנצח,
 14 דזה שעל-ידי הנצח יכולים להגיע לאוצר העליון, "להגיע" מלמטה למעלה, אין זה חידוש
 15 כל-כך, ועיקר החידוש הוא שבמדת הנצח הוא התגלות והמשכת אוצר העליון, התגלות
 16 והמשכה מלמעלה. וצריך להבין, הרי ענינו של אוצר הוא שהוא סתום ונעלם, למעלה
 17 מבחינת גילוי [ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל (סעיף ד) שעיקר ענין האוצר הוא ה"עצמות"
 18 שאינו בגדר אור כלל], והיאך שייך שתהיה התגלותו והמשכתו במדת הנצח.
 19 והנה מבואר בלקוטי-תורה שם³⁹, דעל-ידי שהתשובה מגעת לבחינת פניך הוי' (בחינת
 20 הפנים שלמעלה מהוי'), נמשך משם להיות גילוי בחינת הוי' [שבכדי להמשיך שם
 21 הוי' מחדש, לאחר שפגם בהוי', צריכה להיות ההמשכה מבחינת הפנים שלמעלה מהוי'⁴⁰].
 22 ומבואר שם, דמה שכתוב ופני לא יראו הוא שהפנים בעצמן אין באים לידי גילוי, אבל
 23 הגילוי נמשך משם. ועל-פי-זה היה אפשר לומר לכאורה בנוגע לעניננו, דמה שכתוב
 24 בהמאמר "דהתגלות והמשכת אוצר העליון הוא במדת הנצח", הכוונה בזה היא שבמדת
 25 הנצח נמשך גילוי מאוצר העליון, דגילוי זה הוא נתינת כח לנצח את המלחמה. אמנם,
 26 מלשון המאמר⁴¹ "וכל הון יקר שבהאוצרות ניתן לאנשי החיל" משמע שנותנים להם את
 27 האוצרות עצמם (וכל הון יקר שבהם), ולא רק גילוי מהאוצרות. וכן מובן גם ממה שכתוב
 28 בהמאמר⁴² שבשביל הנצחון מבזבזים כל האוצרות. דמכיון שבזבוז הוא למעלה מכל
 29 מדידה והגבלה, אי-אפשר לומר שישנה הגבלה בההמשכה, ובהכרח לומר שבמדת הנצחון
 30 נמשך ומתגלה (גם) האוצר עצמו.

(40) לקו"ת נצבים מה, ד. ובכ"מ.

(41) בפ"ט. ועד"ז בפ"א.

(42) בפרק יא.

(36) דרושים לשבת שובה סו, ג"ד.

(37) תהלים כז, ח.

(38) תשא לג, כג.

(39) לקו"ת שם סח, א.

ו) ולכאורה היה אפשר לומר, דזה שבמדת הנצח מתגלה ונמשך אוצר העליון הוא
 על-דרך הידוע⁴³ בענין אתערותא דלעילא שאין אתערותא דלתתא מגעת
 לשם ובאה בדרך מתנה מלמעלה, שאינה שורה ומתגלה אלא לאחר האתערותא דלתתא
 והאתערותא דלעילא שמתעוררת ונמשכת על-ידי האתערותא דלתתא. דהגם שאתערותא
 דלעילא זו באה במתנה מלמעלה, מכל-מקום, צריך להיות איזה כלי לזה, דקודשא בריך
 הוא לא שריא אלא באתר שלים⁴⁴, ולכן, בכדי שיהיה הגילוי של אתערותא דלעילא זו
 (הבאה בדרך מתנה) צריך להיות השלימות דמעשה התחתונים [אתערותא דלתתא
 ואתערותא דלעילא שמתעוררת ונמשכת על-ידה]. ועל-פי-זה היה אפשר לומר, דמה
 שכתוב בהמאמר שהתגלות והמשכת אוצר העליון הוא במדת הנצח, הוא, שהנצח הוא
 דוגמת השלימות (אתר שלים) שבו הוא המשכת וגילוי האוצר. אבל ממה שכתוב בהמאמר
 ש"במדת הנצח יכולים להגיע לאוצר העליון פירוש דהתגלות והמשכת אוצר העליון הוא
 במדת הנצח", מוכח, דזה שבמדת הנצח מתגלה ונמשך אוצר העליון הוא (לא מפני שהנצח
 הוא כמו אתר שלים, אלא) מצד זה שהנצח מגיע באוצר העליון⁴⁵. וצריך להבין, והרי אוצר
 העליון הוא למעלה מגדר גילוי, והיאך שייך שעל-ידי מדת הנצח יגיעו להאוצר באופן
 שעל-ידי-זה יבוא האוצר עצמו בהמשכה וגילוי.

ז) ויש לומר הביאור בזה בהקדים מה שכתב אדמו"ר הזקן ב"תורה-אור" "דרוש-
 המתחיל" פתח אליהו⁴⁶, שהצמצום היה רק בהאור ולא בהמאור. ומה שכתוב
 בכתבי האריז"ל⁴⁷ שעל-ידי הצמצום נעשה חלל ומקום פנוי לעמידת העולמות, הכוונה בזה
 היא שהוא חלל וריק מן האור שלא נשאר בו אור וגילוי, שבכדי שיוכל להיות התהוות
 העולמות, גם עולמות הכי עליונים, עלה ברצונו יתברך שהמקום שבו יהיה עמידת
 העולמות יהיה פנוי מן האור, אבל המאור נמצא בכל מקום. ומוסיף ב"תורה-אור",
 שבהמאור לא שייך צמצום חס-ושלום. היינו, דלא רק שלא היה בו צמצום בפועל, אלא
 יתירה מזו שאין שייך בו צמצום. ואדרבא המאור הוא בהתגלות. דלא רק שעל-ידי הצמצום
 לא נעשה העלם בהמאור [מכיון שהצמצום היה רק בהאור ולא בהמאור, כנ"ל], אלא
 אדרבא, על-ידי הצמצום הוא התגלות המאור⁴⁸. וממשיך שם, דזהו הטעם שאפילו תינוקות
 יודעים שיש שם אלוהים מצוי [או כהלשון המובא במקום אחר⁴⁹, ששם שמים שגור בפי
 כל], כי המאור הוא בהתגלות למטה כמו למעלה (ואדרבא, עיקר התגלותו הוא למטה⁴⁸).

(43) לקו"ת שה"ש כד, סע"א ואילך.

(44) ראה זח"ג צ, ב.

(45) ואין לומר, דזה שהנצח מגיע באוצר העליון הוא באופן
 שעי"ז נמשך גילוי מאוצר העליון (ע"ד הגילוי דהוי' שנמשך
 מבחינת ה"פנים" ע"י שהתשובה מגעת בבחינת הפנים), ועי"ז
 הוא נעשה "אתר שלים" שמתגלה בו האוצר עצמו – כי עפ"ז
 נמצא שהתגלות האוצר עצמו הוא מצד מלמעלה ולא מצד זה
 שהנצח מגיע לשם, וממ"ש בהמאמר "פירוש כו'", דזה
 שהתגלות והמשכת האוצר הוא מדת הנצח הוא פירוש על מ"ש

לפנ"ז "במדת הנצח יכולים להגיע לאוצר העליון", מוכח שגם
 התגלות והמשכת האוצר עצמו הוא מצד זה שהנצח מגיע לשם
 [בדוגמת האתדל"ע הנמשכת ומתעוררת ע"י האתעדל"ת, מצד
 זה שהאתעדל"ת מגעת לשם].

(46) פ' וירא יד, ב.

(47) ע"ח שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. אוצרות חיים
 ומבוא שערים בתחלתם.

(48) וראה סה"מ תרס"ב ע' שס. תרפ"ו ע' לה. תרפ"ח ע' קעג.

(49) סה"מ תר"ס ע' מג. סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א. ובכ"ח.

1 (ח) והנה זה שהמאור הוא בהתגלות בכל מקום, הוא באופן שאינו פועל בהמקום (ורק
 2 ידיעה כללית שיש אלוהים), כי כל פעולה היא על-ידי אור וגילוי⁵⁰, מה-שאינ-כן
 3 זה שהמאור הוא בהתגלות [דזה שהמאור הוא בהתגלות אינו ענין הגילוי⁵¹], אינו פועל
 4 בהמקום. ובכדי שזה יהיה באופן של גילוי פעולה בעולם, הוא על-ידי שהזכרת שם שמים
 5 [הבאה מצד שהמאור הוא בהתגלות] היא בנוגע לעניני העולם. ויש לקשר זה עם הסיפור
 6 הידוע⁵² של אדמו"ר הזקן ששמע מרבו הרב המגיד ע"ד גודל ההשתדלות של
 7 הבעל-שם-טוב שישראל (אנשים נשים וטף) יאמרו דברי תהלה להשם-יתברך [כמו "ברוך
 8 השם", "געלויבט השם-יתברך" וכיוצא-בזה] על זה שמשפיע להם בריאות ופרנסה, באמרו
 9 שתהלות ישראל הם פרנסתו של הקב"ה כביכול, כמו שכתוב⁵³ ואתה קדוש יושב תהלות
 10 ישראל, שפרנסתו של ואתה קדוש (שעליה הוא יושב כביכול) היא תהלות ישראל, שישראל
 11 משבחים ומהללים אותו יתברך על זה שמשפיע להם בני חיי ומזוני רויח. וביאר אדמו"ר
 12 הזקן⁵⁴ שהוא על-דרך דאיתא במדרש על הפסוק⁵⁵ דמיתין רעייתי, מפרנסתי הן שירעו אותי
 13 בשני תמידין בכל יום. ועל-פי הידוע⁵⁶ בפירוש מאמר רבותינו ז"ל⁵⁷ ישראל מפרנסין
 14 לאביהם שבשמים, דכמו שפרנסה כפשוטה היא שעל-ידה נעשה חיבור הנשמה עם הגוף,
 15 על-דרך-זה הוא גם הפרנסה למעלה שענינה הוא שתהיה המשכת והתלבשות אור-אין-סוף
 16 בהספירות שנקראות בשם גוף, מובן, דזה שפרנסתו של ואתה קדוש הוא תהלות ישראל,
 17 הוא שעל-ידי תהלות ישראל נעשה המשכת אור-אין-סוף בהספירות, ועל-ידם –
 18 בההשפעות שהקב"ה משפיע לישראל על-ידי הספירות, ובפרט – באותם ההשפעות
 19 שישראל מהללים אותו יתברך על זה שהשפיע להם השפעות אלו. דההשפעות כמו שהם
 20 מצד עצמם (לפני העבודה דתהלות ישראל), נמשכות על-ידי הספירות שהם באין-ערוך
 21 לגבי אור-אין-סוף, ועל-ידי שישראל מהללים אותו יתברך, את ה"עצמות" [שהרי כוונתם
 22 בזה שאומרים "ברוך השם", "געלויבט השם-יתברך" וכיוצא-בזה היא לעצמותו יתברך],
 23 על זה שהשפיע להם ההשפעות, על-ידי-זה נמשך גילוי עצמות אור-אין-סוף בהשפעות
 24 אלו. ועל-פי-זה יובן מה שכתוב בתורת הבעל-שם-טוב (הנ"ל) שתהלות ישראל שעליהם
 25 הקב"ה יושב ומתפרנס הם התהלות על זה שמשפיע להם בגשמיות ("פאר דעם געזונט
 26 און פרנסה וואס ער ברוך-הוא גיט זיי"), כי בכדי שתהיה המשכת עצמות אור-אין-סוף
 27 בענינים הגשמיים צריך להיות גם ההילול בענינים אלו.

(50) שזהו מהטעמים על זה שההתהוות היתה ע"י האור דוקא (סה"מ תרנ"ז ע' נא. ובכ"מ).

(51) דענין הגילוי הוא שיש בו איזו השגה, משא"כ זה שהמאור הוא בהתגלות הוא שהוא בהתגלות כמו שהוא בעצמותו, שלכן הידיעה שיש אלוהים מצוי אינה באופן דתפיסא, ובמילא אין זה ענין גילוי – ראה בארוכה סה"מ תר"ס, תרפ"ו וסה"מ קונטרסים שם.

(52) סה"מ אידיש ע' 138 ואילך.

(53) תהלים כב, ד.

(54) סה"מ אידיש שם ע' 140.

(55) שה"ש א, ט. שהש"ר פ"א, ט (1).

(56) תו"א מקץ לג, ד. תרומה פ, א. לקו"ת האזינו עו, ב.

וראה גם לקו"ת שה"ש ד"ה לסוסתי הב' ס"ד (יב, ג) וד"ה הנך

יפה ס"א (יג, סע"ג ואילך). ועוד.

(57) זח"ג ז, ב.

(ט) ויובן זה על-פי הידוע⁵⁸ בענין אתערותא דלעילא הנמשכת על-ידי אתערותא דלתתא,¹ דהגם שזה שאתערותא דלתתא מעוררת וממשיכה האתערותא דלעילא, אינו מצד מעלת האתערותא דלתתא עצמה אלא מפני שכך עלה ברצונו יתברך, מכל-מקום, צריכה להיות האתערותא דלתתא בדוגמת האתערותא דלעילא הנמשכת על ידה. וכתורת הרב המגיד⁵⁹ על הפסוק⁶⁰ ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, (דפירוש דמות כמראה אדם הוא) שכפי המדה שהאדם מראה מלמטה כן מראין לו מלמעלה. ויש לומר, שמקור ענין זה הוא מאמר הזהר⁶¹ תא חזי (שאפשר לראות זה בראיה מוחשית) כו', אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדין הכי נהרין ליה מעילא כו' חדוה דבר-נש משיך לגביה חדוה אחרא עילאה כו'. ויתירה מזו, שגם זה שעל-ידי עבודת האדם נעשים הענינים למעלה⁶², כתורת הרב המגיד⁶³ על מאמר רבותינו ז"ל⁶⁴ דע מה למעלה ממך, דכל מה שלמעלה הכל הוא ממך, צריכה להיות העבודה בדוגמת הענין דלמעלה שנעשה על-ידה. ויש לומר, שעל-דרך-זה הוא בהמשכת "עצמות" אור-אין-סוף שעל-ידי העבודה דתהלות ישראל, דהגם שבנוגע להמשכה עצמה אין שייך לומר לכאורה שהיא נמשכת על-ידי העבודה⁶⁵, מכל-מקום, בנוגע להמקום שבו תהיה ההמשכה, צריכה להיות העבודה (ההילול) בענינים אלו שבהם תבוא ההמשכה.

ויש להוסיף, דבהמשכה שעל-ידי תהלות ישראל, שני ענינים. המשכה כללית, כהפירוש⁶⁶ בפסוק יושב תהלות ישראל שעל-ידי תהלות ישראל הוא נמשך למטה [שהמשכה נקראת בשם ישיבה, כמו היושב שמשפיל קומתו], המשכה וגילוי בכלל⁶⁷ שנעשה על-ידי (כללות ענין) ההילול מלשון בהלו⁶⁸ נרו⁶⁹. והמשכה שבדוגמת התלבשות בענין פרטי

(58) דרמ"צ קכג, א"ב. קנט, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(59) מאה שערים יז, ב. אג"ק אדמו"ר הצ"צ ע' שכד.

(60) יחזקאל א, כו.

(61) ח"ב קפד, ב.

(62) דעשיית הענינים הוא מאוא"ס שלמעלה מציון, ובמילא,

זה שמובא לעיל דוה שהעבודה מעוררת האתערל"ע הוא רק מצד רצונו ית' – בבחינה זו הוא עור יותר, ואעפ"כ צריכה להיות בדוגמת הענין שנעשה על ידה.

(63) לקוטי אמרים להה"מ (הוצאת קה"ת) סימן קצח (נ),

סע"ג). אור תורה קיב, ב (בהוצאת קה"ת תש"מ ואילך – סימן תפ). "היום יום" יג אייר.

(64) אבות פ"ב מ"א.

(65) וכנ"ל ס"ה מלקו"ת שבת שובה, שהמשכה דבחינת

הפנים שלמעלה מצד זה שעבודה מגעת לשם היא רק הגילוי מבחינת הפנים ולא הפנים עצמם. וראה להלן הערה 69.

(66) לקו"ת קדושים כט, ג.

(67) בלקו"ת שם (בתחלת הענין) "להמשיך גילוי מדותיו ית'.. ע"י שמשבחים ומהללים אותו במדות אלו". וענין זה (דהמשכת גילוי מדותיו ית') הוא ע"י שמהללים אותו "במדות אלו". אבל ענין ההילול עצמו הוא מלשון "בהלו נרו" (כהמשך הענין בלקו"ת שם), גילוי בכלל.

(68) איוב כט, ג.

(69) לקו"ת שם. והא דמשמע בלקו"ת שם שגם ההמשכה עצמה נמשכת ע"י תהלות ישראל – אף שלכאורה אין שייך שהעבודה דתהלות ישראל מגעת לדרגת אתה קדוש (כנ"ל בפנים ובהערה 65) – יש לומר, שהענין ד"אתה קדוש" שבלקו"ת שם הוא אוא"ס כמו שיש לו איזו שייכות לספירות* [כמובן גם מזה שהתהלות שבלקו"ת שם היא "קריאת שמותיו ית'" השייכים למדות פרטיות**], ובהמשכה זו שייך לומר שנמשכת ע"י תהלות ישראל, משא"כ בנוגע המשכת העצמות.

* להעיר גם מהמבואר בתו"א בהוספות קג, ג (הובא בלקו"ת שם), דוה שע"י השבחים נעשה הגילוי הוא לפי שיש כבר ע"ס הגנוזות – והרי ע"ס הגנוזות הם דוקא לאחר עליית הרצון (המשך תרס"ו ע' קפה. ובכ"מ).

** משא"כ ה"תהלות ישראל" בהסיפור דהבעש"ט – הגם שההילול הוא על השפעת ענינים פרטים (בריאות, פרנסה וכיו"ב) – אינם קשורים עם תוארים אלא "ברוך השם" וכיו"ב, "המאור הוא בהתגלות".

1 (על-ידי שהתהלכות ישראל הם בנוגע לענינים פרטים), כפירוש הבעל-שם-טוב בפסוק יושב
2 תהלות ישראל, שתהלות ישראל הם פרנסתו של הקב"ה כביכול שעליהם הוא יושב. דענין
3 הפרנסה הוא דוגמת הפרנסה כפשוטה שעל ידה נעשה חיבור הנפש עם הגוף בפנימיות,
4 שהגוף חי מהנפש.

5 יו"ד) ועל-פי-זה יש לבאר גם מה שכתוב בהמאמר דהתגלות והמשכת אוצר העליון הוא
6 במדת הנצח, שבכדי שהגילוי דאוצר העליון יפעול במדת הנצח
7 שבאדם, שיהיה בכחה לנצח את המנגדים, הוא על-ידי שהתגלות והמשכת האוצר תהיה
8 (בדוגמת התלבשות) במדת הנצח. ועל-פי מה שנתבאר לעיל בענין ואתה קדוש יושב
9 תהלות ישראל, שבכדי שההמשכה תהיה באופן דוגמת התלבשות (יושב מענין פרנסה)
10 בענינים פרטים, הוא על-ידי עבודה ששייכת לאותו הענין שבו היא ההמשכה [הגם שבנוגע
11 לההמשכה עצמה (המשכת ה"עצמות") אין שייך לומר שהיא נמשכת על-ידי עבודה
12 שבדוגמתה], יש לומר, שעל-דרך-זה הוא בהענין דהתגלות והמשכת אוצר העליון, שבכדי
13 שהתגלות וההמשכה תהיה במדת הנצח שבאדם באופן שהגילוי יפעול בה, הוא על-ידי
14 העבודה דנצח. ויש לומר, דזהו מה שכתוב בהמאמר "במדת הנצח יכולים להגיע לאוצר
15 העליון פירוש דהתגלות והמשכת אוצר העליון היא במדת הנצח", שהכוונה ב"פירוש כו"
16 היא, דזה שהנצח מגיע באוצר העליון הוא לא שהנצח מגיע בהאוצר באופן שמעורר
17 המשכת וגילוי האוצר [בדוגמת אתערותא דלתתא שמעוררת האתערותא דלעילא], כי
18 בבחינת האוצר אין אתערותא דלתתא מגעת לשם [וגם עבודה הבאה מעצם הנפש שמגעת
19 בפנימיות אין-סוף הוא רק באופן דהעלאה, וההמשכה היא רק שנמשך גילוי מבחינת
20 הפנימיות ולא הפנימיות עצמה], ולכן מפרש דזה שהנצח מגיע באוצר העליון הוא (לא
21 שמעורר את ההתגלות וההמשכה עצמה, אלא) שהתגלות וההמשכה תהיה במדת הנצח.
22 יא) וממשיך בהמאמר, שהטעם על פתיחת האוצרות בעת המלחמה הוא, כי עיקר ענין
23 המלחמה הוא הנצח. ויובן זה על-פי מה שמבאר אדמו"ר האמצעי
24 בארוכה⁷⁰ בענין גודל העילוי והיוקר של האוצרות (ושאף-על-פי-כן, בכדי לנצח מלחמה
25 מבזבז המלך את כל האוצרות), דגם כשלפעמים חפץ המלך להראות לשר גדול אוהבו
26 וריעו כנפשו הכלי יקר וכיוצא-בזה שנמצאים אצלו, לא יקח מהאוצרות הטמונים מכבר
27 כמה מאות שנים. ורק לפרקים רחוקים מאד, כשעושה משתה ושמחה ביום חתונתו או
28 חתונת בנו וכיוצא-בזה, אז יצווה להוציא גם הכלים היקרים הטמונים מכבר, להראות את
29 יקר תפארת גדולתו ועושר כבוד מלכותו. אבל גם אז, אינו מראה כל הכלי יקר שנמצאים
30 בהאוצרות ורק חלק מהם (שאינו טמון כל-כך), וגם מכלים אלו הוא רק מראה להיושבים
31 במשתה (ואינו נותן להם). מה-שאינ-כן בכדי לנצח מלחמה, הוא מוציא (מוכר) כל הכלי
32 יקר וכו' על הוצאות המלחמה, ואין בזה שום הגבלה, דכאשר לא מספיק ההון דאוצר שלו
33 יקח גם מהאוצרות שאצרו אבותיו ואבות אבותיו. ומבאר שם, דזה שבכדי לנצח המלחמה

(70) בד"ה צדקת פרונו בתו"ח בשלח (שכב, א ואילך נרכד, ב ואילך).

הוא מבזבז את כל אוצרותיו, אין זה מפני שרוצה להרחיב גבול ארצו על-ידי שכובש עוד מדינה או להרבות רכושו על-ידי השלל [כי אז היה משער כמה הון כדאי להשקיע בשביל זה, ולא היה מוציא את כל אוצרותיו, ומכל-שכן שלא היה מבזבזם], אלא בכדי לנצח את זה שלוחם כנגדו ומנגד אליו. כי הנצחון לנצח את המנגד נוגע לפנימיות הנפש, כמבואר שם בארוכה. ויש לומר, דמה שכתוב בהמאמר שהטעם על פתיחת האוצרות בעת המלחמה הוא כי עיקר ענין המלחמה הוא הנצח, הכוונה בזה היא, שפתיחת האוצרות בעת המלחמה הוא לא בשביל ענין הכיבוש שיכבוש עוד מדינה וירחיב גבול ארצו, אלא בשביל הנצח, שזה (נצח) הוא עיקר ענין המלחמה. ועל-דרך-זה הוא גם בהנמשל, דזה שנותנים לישראל (ובאופן דבזבז⁷¹) האוצר שלמעלה בכדי לנצח את המלחמה הוא לא בכדי לכבוש את העולם ולעשותו דירה לו יתברך, שעל-ידי-זה תושלם הכוונה שנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים, כי אם, בשביל הנצחון, לנצח את המנגד.

(יב) ובזה יובן מה שמביא בהמאמר, דאיתא במדרש תהלים על הפסוק⁷² תודיעני אורח חיים גו', אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים כו', אמר הקב"ה לדוד חיים את בעי צפה לתורה כו'. ובמדרש רבה⁷³ איתא, שובע שמחות את פניך⁷⁴ (אל תקרי שובע אלא שבע⁷⁵) אלו ז' כתות צדיקים שעתידין להקביל⁷⁶ פני שכינה כו', מי מודיענו איזו כת החביבה והנעימה שבהן כו' (אלו) שהן עתידין לעמוד בימינו של הקב"ה, הדא הוא דכתיב⁷⁷ נעימות בימינך נצח. וצריך ביאור, דלכאורה, ההוכחה על השייכות דנצח לישראל היא מסיום הכתוב נעימות בימינך נצח, דלפי פירוש המדרש קאי זה על ישראל, ולמה מביא בהמאמר גם פירוש המדרש על הכתוב תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך⁷⁸. ועל-פי הנ"ל יש לומר הביאור בזה, דג' הענינים שבהפסוק (תודיעני אורח חיים, שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח) הם ג' ענינים בעבודתם של ישראל, שעל-ידם מתגלים האוצרות שלמעלה. ותודיעני אורח חיים הוא ענין עסק התורה (חיים את בעי צפה לתורה), שהוא דוגמת מתן תורה (מה להלן באימה וביראה כו' אף כאן כו'⁷⁹), שבשעת מתן תורה, יום חתונתו זה מתן תורה⁸⁰, נתגלו מהאוצרות שלמעלה, בדוגמת מלך בשר ודם שביום חתונתו מגלה מאוצרותיו⁸¹. שובע שמחות אלו ז' כתות צדיקים כו' הוא העבודה דישראל לעשות את העולם לדירה לו יתברך. דזהו ז' כתות צדיקים (ז' דוקא), כי

(76) ובפרט שבויק"ר שם (ששם מפרש הענין דנעימות בימינך נצח) מפרש "תודיעני אורח חיים" באופן אחר.

(77) ברכות כב, א. וראה תו"א יתרו סז, ב. תו"ח יתרו שע, ב ואילך [רנג, ב ואילך]. וראה גם תו"א ויצא כא, ב. שם כב, ב. תו"ח ויצא כד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(78) שה"ש ג, יא. תענית כו, (במשנה). ועד"ז בפרש"י עה"פ.

(79) ראה ד"ה צדקת פרזונו בתו"ח שם (שכו, כ [נכא, ב

ואילך]).

(71) משא"כ נתינת האוצרות שלא באופן דבזבז – היא גם בכדי להשלים הכוונה דדירה בתחתונים, כדלקמן הערה 84.

(72) תהלים טז, יא.

(73) ויק"ר פ"ל, ב. ולהעיר שענין זה * איתא גם במדרש שו"ט שם, אבל בהמאמר הובא זה מויק"ר. ובמדרש תהלים (הוצאת באבער) קיצר בזה.

(74) מדרש תהלים שם.

(75) כ"ה בויק"ר שם. ובמדרש תהלים שם "שעתידים

לראות".

(* הפירוש דשובע שמחות את פניך, משא"כ הפירוש דנעימות בימינך נצח (ובמדרש תהלים הוצאה הנ"ל הובא גם ענין זה, אבל בקיצור).

1 מכיון שכל עניני העולם הם במספר שבע, לכן גם עבודת הצדיקים (ועמך כולם צדיקים)
2 לעשות את העולם לדירה לו יתברך נחלקת לו, שבע כתות צדיקים⁸⁰. ויש לומר, דזהו גם
3 מה שכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ברשימותיו לתהלים על הפסוק⁸¹ מביא מאמר רבותינו ז"ל
4 זה (דשובע שמחות הוא שבע כתות של צדיקים) בהמשך לדרשת רבותינו ז"ל⁸² דשובע
5 שמחות הם ז' הנימין שהיו בכנור של בית המקדש, כי הכוונה דהעולם הוא שישראל יעשו
6 אותו למקדש לו יתברך (כמובן גם מההמשך דההילולא בפירוש הכתוב ועשו לי מקדש),
7 וז' הנימין דהכנור שבבית המקדש הם השלימות דז' הענינים של כללות העולם⁸³. וזהו
8 שהענין דז' כתות של צדיקים בא בהמשך לענין דז' הנימין של הכנור דבית המקדש, כי
9 העבודה דז' כתות צדיקים היא לעשות את העולם למקדש לו יתברך. וענין זה (שהעולם
10 נעשה למקדש ודירה לו יתברך) הוא בדוגמת המלחמה בכדי להרחיב גבול ארצו, שגם
11 בשביל זה מוציא מאוצרותיו⁸⁴, אבל לא באופן דבזבז. נעימות בימין נצח הוא ענין
12 הנצחון דישראל שמנצחים את המנגד, שעבודה זו היא החביבה והנעימה (נעימות) של כל
13 ז' העבודות, שבשביל זה נותנים את כל האוצרות, ובאופן דבזבז (למעלה מחשבון).
14 יג) וממשיך בהמאמר, דאיתא במדרש⁸⁵, דנעימות בימין נצח זה הלולב שניקח בימין,
15 שעל-ידי-זה הנצחון הוא בגילוי. וכדאיתא במדרש⁸⁶ משל לשנים שנכנסו אצל
16 הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח אלא מאן דנסיב באיין (לולב והדס⁸⁷) בידיה אנן ידעין
17 דהוא נצוחיאי, כך ישראל כו' אנו יודעין דישראל אינון נצוחיאי. ויש לומר, דזה שמביא
18 (מהמדרש) ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח⁸⁸, הוא, כי מכיון שכל ענין הנצחון הוא לנצח את
19 המנגד, הרי כל מה שהמנגד הוא בתוקף יותר, הנצחון הוא ביותר. ולכן מביא בהמאמר "לית
20 אנן ידעין כו'", היינו שהמנגד הוא בתוקף כל-כך עד שיכול להיות ספק שהוא יהיה המנצח
21 חס-ושלום, וכשמנצחים המנגד כשהוא בתוקף, אז הוא אמיתית ועיקר ענין הנצחון. ועל-פי-
22 זה יובן גם מה שכתוב בסיום וחותם הפרק דענין הנצחון הוא להיות אתכפיא סטרא-אחרא,

בשביל הנצחון – אינה קשורה עם "חשבון", כ"א בזבז. ולהעיר גם מד"ה באתי לגני ה'תשכ"ח ס"ג (תו"מ סה"מ באתי לגני ע' שט).

(85) ויק"ר שם, ג. וראה מ"כ שם.

(86) ויק"ר שם, ב.

(87) במדרש שם "לולביהן ואתרוגיהן". ומ"ש בהמאמר "לולב והדס" – יש לומר, כי בהמאמר הובא ענין זה (שבויק"ר פ"ל, ב) לבאר הענין ד"נעימות בימין נצח" (שבויק"ר שם, ג), ולכן אומר "לולב והדס" – ומשמית לשון המדרש "לולביהן ואתרוגיהן" – כי האתרוג הוא בשמאל.

הטעם שנקט "לולב והדס" ומשמיט ערבה – ראה לקמן הערה 103.

(88) אף שלכאורה נוגע כאן רק החיוב, "מאן דנסיב כו' נצוחיאי".

(80) ראה ויק"ר שם דפניהם [של שבע כתות] דומות לחמה ולבנה כו' – ז' ענינים שבעולם.

(81) יהל אור (להצ"צ) ע' מט.

(82) ערכין יג, ב. במדב"ר פט"ו, יא.

(83) להעיר מלקו"ת תזריע כא, ד. שז' הנימין דהכנור דבית המקדש הם ז' המדות "הנק' ימי עולם". ובהמשך הענין שם דנצח שייך לנימא השמינית (למנצח על השמינית) שלמעלה מ"ימי עולם".

(84) ואף שההון שמוציא בכדי להרחיב גבול ארצו הוא לפי ערך גודל המדינה שרוצה לכבוש (כנ"ל סי"א) – יש לומר, דבנמשל, מכיון ש"נתאווה כו' דירה בתחתונים", דענין "נתאווה" הוא למעלה מטעם והגבלה – הרי אין שיעור כלל כמה הון כדאי להשקיע בשביל זה. אלא שאעפ"כ, זה קשור עם "חשבון" (שבשביל הענין ד"דירה בתחתונים" כדאי להוציא כל האוצרות) ואין זה באופן דבזבז, משא"כ נתינת האוצרות

אתכפא דוקא, אף שבתחלת ההמשך אומר (כמה וכמה פעמים) "אתכפא ואתהפכא"⁸⁹, כי
 ענין ועשו לי מקדש שבזה מדבר בתחלת ההמשך, נעשה בעיקר על-ידי העבודה דאתהפכא,
 דעל-ידי שהאדם מהפך את נפש הבהמית שלו לקדושה, נעשה כן גם בעולם⁹⁰, שהעולם נהפך
 להיות מקדש ודירה לו יתברך. מה-שאיין-כן ענין הנצח (דכל מה שהמנגד הוא בתוקף יותר
 הנצחון הוא ביותר, כנ"ל) הוא בעיקר על-ידי העבודה דאתכפא סטרא-אחרא בעודה בתקפה
 ובגבורתה⁹¹. וזהו גם מה שמסיים בהפרק "ובשביל זה הוא התגלות אוצר העליון", שעיקר
 התגלות האוצר ובאופן דבזבזו הוא בשביל העבודה דאתכפא דוקא⁹².
 ויש לקשר זה עם המבואר בהמאמר⁹³ דהגם שמסירת האוצר הוא על-ידי שרים ופקידים
 דוקא, הכוונה פנימית הם האנשי חיל, כי ההפרש בין אתכפא לאתהפכא הוא, כמו
 שמבאר אדמו"ר מהר"ש⁹⁴, דאתהפכא הוא שמואס ברע, וכן עבודתו בהקו דועשה טוב
 היא כמו שכתוב⁹⁵ חפץ מאד, שהוא חפץ במצוות בחשק ורצון, דענין זה הוא רק בצדיקים
 (שרים ופקידים), מה-שאיין-כן אתכפא הוא, דהגם שאינו מואס ברע, וגם בנוגע לועשה
 טוב אין לו חשק ורצון במצוות, מכל-מקום הוא כופה את עצמו להיות סור מרע ועשה
 טוב, בדרך נצחון. וענין זה שייך לכל אחד מישראל (אנשי חיל), כדאיתא בתניא⁹⁶
 דאתכפא סטרא-אחרא בעודה בתקפה ובגבורתה היא מדת הבינונים, דמדת הבינוני היא
 מדת כל אדם⁹⁷. ויש לומר, דזהו גם הקשר דנצח ישראל עם לולב ומינוי, דהמינים שבלולב
 מורים על הסוגים דישראל⁹⁸, וגם סוג הכי תחתון שבישראל שנמשל לערבה שאין בה לא
 טעם ולא ריח יש בהם כח הנצחון, ואדרבא, דוקא בערבה כח הנצחון הוא ביותר [וכידוע⁹⁹
 שנצח והוד הם בדי ערבות שאין בהם לא טעם ולא ריח], ועל-ידי שהערבות מעוררים את
 כח הנצחון (לנצח את היצר בעודו בתקפו ובגבורתו), הם מתקשרים עם ההדסים והלולב¹⁰⁰,
 ועל-ידם נמשך בהם גם מעין¹⁰¹ הענין דאתהפכא¹⁰², ועל-ידי-זה יודעים דישראל אינן
 נצוחייתא¹⁰³, שהנצחון הוא בגילוי לעין כל.

(96) פכ"ז (לד, א).

(97) תניא רפי"ד.

(98) ויק"ר פ"ל, יב.

(99) זהר ח"א רסב, א. ח"ג קצג, ב. ועוד.

(100) ראה אוה"ת בשלח שם ס"ג (ע' תרעו).

(101) אבל רק "מעין", באופן שגם אז יש בהם העבודה דאתכפא. ולהעיר מתניא ספכ"ז "סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהס"א", שאין זה סותר למש"ש לפני זה (לד, א) "אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפייא לס"א תמיד" – כי זה שסופו להיות קדוש ומובדל אינו בנוגע כל הענינים.

(102) כי ע"י התקשרותם עם הצדיקים (לולב והדסים) נמשך בהם גם ענין הגילויים ועי"ז יש בעבודתם גם מעין הענין דאתהפכא.

(103) משא"כ לפני"ז. ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהמאמר

(89) בפ"א. ובפ"ג בתחלתו "אתכפא המביא ומעלה לבחי' אתהפכא" [ובסוף הפרק "אתכפא, והעיקר המביא לידי אתהפכא"]. ובפ"ג בתחלתו, ובפ"ה (כו"כ פעמים*), וגם בד"ה היושבת בגנים בתחילתו (לפני פ"ו) – מביא רק הענין ד"אתהפכא".

(90) ראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.

(91) ראה תניא פכ"ז (לד, סע"א) – הובא באוה"ת שבהערה הבאה.

(92) ראה אוה"ת בשלח ד"ה צדקת פרונו ס"ה (ע' תרעט). וראה גם ד"ה א"ר אושעיא כו' צדקת פרונו תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ס"ע נח ואילך).

(93) בפ"ט. וראה גם לעיל פ"א.

(94) סה"מ תרכ"ט שם.

(95) תהלים קיב, א.

(* בסיום פ"ה "כד אתכפא סט"א". אבל הכוונה שם היא להמאמר "כד אתכפא סט"א", ומפרש "שפועל להפוך".

1 **יד) וביאור העילוי דההמשכה (בזבז האוצרות) שעל-ידי העבודה דאתכפא דוקא**
 2 **בפרטיות יותר, יובן על-פי מה שכתב אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע¹⁰⁴ בביאור**
 3 **המאמר כד אתכפא סטרא-אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין, דהטעם**
 4 **על זה שעל-ידי אתכפא סטרא-אחרא נמשך אור נעלה כזה שנקרא בשם "אסתלק" להיותו**
 5 **אור מקיף "שמסולק מבחינת הפנימיות"¹⁰⁵ הוא, כי יתרון האור הוא מן החושך דוקא,**
 6 **שעל-ידי בירור החושך נמשך תוספות אור, שלמעלה מהאור שנמשך בסוד שרש שנמדד**
 7 **ונקצב לפי ערך העולמות. ומבאר שם, דזהו הטעם על זה שהאדם מקבל חיות מהמאכלים**
 8 **דדומם-צומח-חי, דעל-ידי שפועל בעצמו שלא להימשך אחר התענוג הגשמי שבהמאכל**
 9 **אלא שכוונתו תהיה לשם שמים שבכח האכילה ילמד ויתפלל [שבכדי שיפעול בעצמו**
 10 **שכוונתו בהאכילה תהיה באמת לשם שמים צריכה להיות תחלה העבודה דתפלה בהתבוננות**
 11 **כזו שמובנת גם לנפש הבהמית, שגם הנפש הבהמית תבין ותשיג שצריך לרצות באלקות**
 12 **ולא בחומריות העולם], שעל-ידי-זה מברר את המאכל שמפריד ממנו את הרע ומעלה את**
 13 **הטוב, הנה על-ידי בירור זה, נמשך לו תוספות אור, בחינת המקיף. וזהו כד אתכפא**
 14 **סטרא-אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין, כי המשכת המקיף היא על-ידי**
 15 **בירור החושך דוקא. ולהעיר, דמזה שמבאר שם שפירוש כד אתכפא סטרא-אחרא הוא**
 16 **בירור החושך [ובפרט מהדוגמא דבירור המאכל על-ידי שאוכל לשם שמים, שזה בא לאחרי**
 17 **הבירור דנפש הבהמית על-ידי עבודת התפלה], מובן, שגם במאמר זה¹⁰⁶ מפרש שהכוונה**
 18 **בכד אתכפא סטרא-אחרא היא (בעיקר) לאתכפא שמביאה לידי אתהפכא.**

19 **וממשיך בהמאמר, דצריך להבין, הרי גם על-ידי העבודה דנפש האלקית מצד עצמה, כמו**
 20 **בעבודת התפלה בהתבוננות באלקות בענינים שאינם שייכים לנפש הבהמית וכן**
 21 **בעסק התורה, נמשך תוספות אור בנפש האלקית, דכל תוספות אור [ובפרט שהתוספות אור**
 22 **שנמשך על-ידי התפלה ועסק התורה הוא תוספות שמרובה על העיקר] הוא מהאור מקיף,**
 23 **ומהו היתרון שנעשה על-ידי בירור החושך דוקא. [ויש לומר, דזה שמביא בהמאמר דוגמא**
 24 **מעבודת התפלה (עבודה) ועסק התורה ולא מקיום המצוות (גמילות-חסדים), כי המצוות,**
 25 **מכיון שענינם הוא¹⁰⁷ ציוויים להאדם והכוונה בהם היא בכדי לצרף את הבריות¹⁰⁸, בהכרח**
 26 **שהבירור שנעשה על ידם בהגוף ונפש הבהמית הוא בגילוי קצת (גם כשקיום המצוות שלו**
 27 **הוא באופן דעבודת הנשמה מצד עצמה¹⁰⁹), מה-שאין-כן עסק התורה, מכיון שהתורה היא**
 28 **דבר ה', חכמתו של הקב"ה, אלא שירדה למטה ונתלבשה בשכל האדם, לכן אפשר שלא**

בתו"א ויקהל פט, ג-ד.

(107) ראה לקו"ש ח"ט ע' 65. ובכ"מ.

(108) ב"ר רפמ"ד. ושי"נ.

(109) היינו שכוונתו בקיום המצוות באברי הגוף היא לא בכדי לברר את הגוף, והגוף (אצלו) הוא רק "אמצעי" שעל ידו תקיים הנשמה את המצוות – ראה תורת שלום ע' קכז. ד"ה באתי לגני ה'תשי"ב ס"ד (תו"מ סה"מ באתי לגני ע' רפב).

ד"באיין" הוא לולב והדס, ולא ערבה – כי בהמאמר שם "ואז הוא הנראה דנצח", והגילוי דנצח (שבהערבה) באופן שנראה לעין כל נעשה ע"י הלולב וההדסים.

(104) ד"ה ראה החילותי אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' קנז ואילך).

(105) כ"ה הלשון בסה"מ שם ס"ע קנט.

(106) כבהמשך ההילולא בתחלתו (כנ"ל הערה 89). משא"כ

1 יהיה נרגש הברור והזיכור דמוח הגשמי שנעשה על-ידי-זה, לכן בעסק התורה¹¹⁰ שייך
 2 יותר שתהיה עסק מצד הנשמה]. ומבאר בזה, דבמקיף יש שתי מדריגות. כידוע¹¹¹, שבהעלם
 3 [דמקיף הוא בחינת העלם] יש שתי בחינות. העלם שישנו במציאות, כמו האש שבתוך
 4 הגחלת, שעם היותו נעלם ומכוסה בהגחלת הוא מציאות אש, שלכן על-ידי המים יכבה
 5 האש שבהגחלת, והעלם שאינו במציאות, כמו האש שבצור החלמיש שלא יכבה לעולם
 6 מפני שאינו במציאות אש. והחילוק שבין שתי בחינות אלה הוא גם באופן התגלותם
 7 מהעלמם. דהוצאת וגילוי האש מהגחלת היא על-ידי נפיחה במפוח, והוצאת האש מהצור
 8 היא על-ידי הכאה ביגיעה דוקא. וזהו היתרון בהמקיף שנמשך על-ידי ברור החושך דוקא,
 9 דהמקיף שנמשך על-ידי העבודה דנפש האלקית הוא מקיף השייך לפנימי, ובכללות –
 10 העלם שישנו במציאות, שלכן המשכתו והתגלותו היא על-ידי העבודה דנפש האלקית מצד
 11 עצמה (שאינן בזה יגיעה כל-כך, בדוגמת נפיחה במפוח), מה-שאינן-כן המקיף שנמשך
 12 על-ידי העבודה דברור החושך, שהיא יגיעה גדולה, הוא המקיף שאינו שייך לפנימי,
 13 ובכללות – העלם שאינו במציאות, העלם העצמי. וזהו כד אתכפא סטרא-אחרא אסתלק
 14 יקרא דקודשא בריך הוא כו', העלם העצמי שמסולק מבחינת הפנימיות לגמרי.
 15 ועל-פי-זה יובן גדול העילוי דהמשכה שעל-ידי אתכפא סטרא-אחרא, כי העבודה
 16 דאתכפא סטרא-אחרא בעודה בתקפה ובגבורתה [ובפרט האתכפא בענינים
 17 אלו שבאה על-ידי מלחמה עצומה¹¹²] היא יגיעה גדולה ועצומה עוד יותר מהיגיעה
 18 שבעבודת הברורים, ולכן, ההעלם שנמשך על-ידי-זה (אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא) הוא
 19 הוא נעלה יותר גם מההעלם שנמשך על-ידי עבודת הברורים ("אתכפא" שבמאמר הנ"ל).
 20 טו) והנה מעלה זו בהעבודה דאתכפא, מכיון שהמשכה היא על-ידי עבודה ויגיעה¹¹³
 21 (בדוגמת הוצאת האש מהצור על-ידי הכאה¹¹⁴), היא בדוגמת ההמשכה שעל-ידי
 22 היגיעה דעבודת הברורים, אלא שהיא נעלית יותר. אמנם, עיקר המעלה דאתכפא
 23 סטרא-אחרא הוא, שהעבודה דאתכפא סטרא-אחרא בעודה בתקפה ובגבורתה היא בדרך
 24 נצחון, שעל-ידי-זה הוא התגלות אוצר העליון, דגילוי זה הוא מלמעלה ואין אתערותא
 25 דלתתא מגעת לשם. ועוד ענין בזה, שגילוי זה נמשך בפנימיות (המעלה באתערותא דלעילא
 26 שנמשכת על-ידי אתערותא דלתתא¹¹⁵), וכנ"ל (סעיף יו"ד) שהתגלות והמשכת האוצר הוא
 27 כמו בהתלבשות במדת הנצח שבאדם. אלא שעכשיו, שהנצחון אינו בגילוי עדיין (שהרי
 28 נמצאים עדיין באמצע המלחמה), זה שנרגש בהאדם בגילוי הוא לא האוצר עצמו רק
 29 התוצאה מזה, שבכחו לנצח את המנגד. ובגמר הנצחון, כשהנצחון יהיה בגילוי, אז יהיה
 30 נרגש בגילוי האוצר עצמו, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

שע"י אתכפא ("אסתלק יקרא דקוב"ה") הו"ע אתעדל"ע הבאה
 ע"י אתעדל"ת.

(114) להעיר שמשל זה (דהוצאת האש מהצור ע"י הכאה)
 מובא בנוגע לדרגות שונות בבחינת ההעלם (ובמילא, גם באופן
 היגיעה).

(115) ראה לקו"ת ויקרא ב, ג. שה"ש כד, ב. ובכ"מ.

(110) ועד"ז בעבודת התפלה, מכיון שההתבוננות היא
 באלקות.

(111) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' פ ואילך. סה"מ ה'ש"ת
 ע' 23. ובכ"מ.

(112) ראה תניא פ"ל (לט, א).

(113) להעיר מתו"א שבהערה 106 (פט, סע"ג) שההמשכה

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בא, ר"ח שבט ה'תשמ"ב – לאחרי תפלת מנחה.

בלתי מוגה

- 1 א. ידוע הכלל "פותחין בדבר מלכות" – והרי מלכות קשורה עם תורה, כמרז"ל "מאן מלכי רבנן".
- 2 ובפרט שהתוועדות זו נערכת בקשר לסיום כתיבת ספר תורה [נסיומה קשור עם התחלתה, כמאמר "נעוץ
- 3 תחלתן בסופן", וכמ"ש בפיוט "מרשות" שאומרים ביום שמח"ת – "מתכיפין התחלה להשלמה"].
- 4 ולכן, מן הראוי להתחיל את ההתוועדות בענינים הקשורים עם שלשת השיעורים היומיים בחומש תהלים
- 5 ותניא – כידוע הוראת רבותינו נשיאנו אודות ג' השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים ותניא, שיעור קבוע
- 6 מידי יום ביומו.
- 7 [ובפרט ע"פ הידוע (קצוה"ע לתניא ע' קכז) מה שאמר כ"ק אדמו"ר הצ"צ לבנו (וממלא מקומו) כ"ק אדמו"ר
- 8 מהר"ש (בקשר למאורעות שהיו בימים ההם) אודות גודל הענין דלימוד חומש תהלים ותניא – ע"פ מ"ש
- 9 (וישלח לה, ה) "ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב", "חתת" ר"ת
- 10 חומש תהלים תניא, שעל ידם משברים כל ההעלמות וההסתרים כו].
- 11 ובהקדים:
- 12 ידועה תורת הבעש"ט שבכל דבר שיהודי רואה או שומע ישנה הוראה בעבודתו לבוראו. ועאכו"כ שבכל
- 13 יום ויום ישנה עבודה מיוחדת השייכת במיוחד ליום זה, כמאמר "כל יומא ויומא עביד עבדתו", היינו, שישנה
- 14 עבודה מיוחדת שהזמן גרמא.
- 15 וכדי לדעת מהי העבודה המיוחדת השייכת ליום זה – צריכים להתבונן בעניני התורה (מלשון הוראה)
- 16 השייכים במיוחד ליום זה.
- 17 וכתורת אדמו"ר הזקן הידועה שצריכים "לחיות" עם הזמן, היינו, ללמוד הוראות בחיי היום יום מפרשת
- 18 השבוע הנלמדת בשבוע זה, ובמיוחד – מחלק הסדרה השייך ונלמד ליום זה.
- 19 זאת אומרת: נוסף על לימוד השיעורים דחומש ותהלים ותניא – ישנה גם הוראה בעבודת ה' (שלמדים
- 20 משיעורים אלו) השייכת במיוחד ליום זה.
- 21 ב. "חומש":
- 22 השיעור חומש דיום זה – משני עד שלישי כפ' בא – מתחיל עם הפסוק "ויאמר ה' אל משה נטה ירך על
- 23 ארץ מצרים בארבה גו'" (י, יב), ומסיים בפסוק "ולכל בני ישראל ה' אור במושבותם" (שם, כג).
- 24 ובעמדנו בסיום יום שני, לאחרי תפלת המנחה – שייך זמן זה לסיום השיעור חומש דיום זה – "ולכל בני
- 25 ישראל ה' אור במושבותם".
- 26 "תהלים":
- 27 השיעור תהלים דיום זה – ראש חודש – הוא: התחלת ספר התהלים – "אשרי האיש וגו'".
- 28 וענין זה קשור עם כללות הענין דראש חודש שבט:
- 29 בר"ח שבט התחיל משה ללמוד עם בני ישראל ספר דברים, "משנה תורה", כמ"ש (דברים א, ג) "בעשתי עשר
- 30 חודש באחד לחודש דבר משה אל בני ישראל וגו'", עד שסיים את כל ספר דברים.
- 31 והנה, ידוע מארז"ל (ב"ר ס"פ ויחי) אודות ברכותיהם של נשיאי ישראל ומנהיגי ישראל, החל מ"אבות
- 32 העולם", יצחק ויעקב, וכן משה רבינו ודוד המלך, שכל א' מהם פתח במה שסיים זה שלפניו: "במה חתם
- 33 משה (את ספר דברים) – אשריך ישראל, ואף דוד כשבא לומר תהלה, ממקום שפסק משה משם התחיל – אשרי
- 34 האיש וגו'".

(* התוועדות זו נערכה בקשר לחגיגת סיום כתיבת ספר תורה הראשון שנכתב (ע"י ישיבת תומכי תמימים) כדי לאחד את כלל ישראל.

זאת אומרת: התחלת ספר התהלים, "אשרי האיש גו'" (שזהו השיעור תהלים דיום זה) - קשור עם סיום ספר דברים, "אשריך ישראל גו'". וזהו הקשר לר"ח שבט - כי אז ("בעשתי עשר חודש באחד לחודש") התחיל משה רבינו ללמוד עם בני ספר דברים.

"תניא":

השיעור תניא דיום זה - ר"ח שבט דשנה פשוטה - (כפי שנחלק לימי השנה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) הוא: חצי השני של פרק ח"י - "הנה החכמה כו'", עד "למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן".

ג. והנה, ישנה נקודה משותפת בכל שלשת השיעורים (חומש תהלים ותניא) דיום זה, הקשורה גם עם ר"ח שבט, וכן עם המאורע דסיום כתיבת הספר תורה, כדלקמן.

והביאור בזה - בכל ענינים אלו מודגש כללות הענין דאחדות כל בני: בר"ח שבט התחיל משה ללמד את בני ספר דברים - "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל גו'".

ובפרט ע"פ המבואר באוה"ת (דברים ע' יב) "כל ישראל ר"ל ב' הבחי' שיש בישראל, בחי' חי' יחידה המקיף, ולבחי' נר"ן הפנימיים כו', לכל בחי' אמר דברים כבחינתו ומדריגתו".

זאת אומרת, שבר"ח שבט מודגש דיבורו של משה אל כל ישראל - אחדותם של כל בני.

ונקודה זו מודגשת גם בשיעורי חת"ת (חומש תהלים תניא) דיום זה: "חומש" - בסיום השיעור חומש דיום זה נאמר "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם", אצל כל בני בשוה.

"תהלים" - בהתחלת השיעור תהלים דיום זה נאמר "אשרי האיש", ונתבאר לעיל שפתיחת דוד ב"אשרי האיש" קשורה עם חתימת משה רבינו ב"אשריך ישראל", שזהו ענין הקשור עם כלל ישראל (נוסף על האמור לעיל שבהתחלת ספר דברים (הקשור גם עם סיומו) מודגש דיבורו של משה "אל כל ישראל").

ונוסף לזה: בהמשך הפרק ("אשרי האיש") נאמר "והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול גו'" (פסוק ג'). וידוע מאמרז"ל (חולין צב, א) "אומה זו כגפן נמשלה כו' אשכולות שבה ("פריו") אלו תלמידי חכמים, עלין שבה ("עלהו") אלו עמי הארץ כו'". ועפ"ז מובן שבפסוק זה מודגשת אחדותם של כל בני (תלמידי חכמים ועמי הארץ) - "דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא" (חולין שם).

"תניא" - בשיעור תניא דיום זה מבואר כללות ענין החכמה, ש"היא מקור השכל וההבנה, והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו. . חכמה כ"ח מ"ה, שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין, ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה, דלית מחשבה תפיסא ב' כלל".

וממשיך לבאר: "ולכן כל ישראל, אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה", שהאמונה היא למעלה מן הדעת והשגה, כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו', ולגבי הקב"ה. . הכל כפתיים אצלו ית' . . ולכן אפילו קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה'. . משום שה' אחד מאיר ומחי' כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה, שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן".

זאת אומרת: בשיעור תניא דיום זה מבואר כללות ענין האמונה ומסירת נפש שישנו אצל כאו"א מישראל, אפילו אצל אלו שהם במעמד ומצב ד"קל שבקלים ופושעי ישראל" - כי כאשר מדובר אודות נסיון הקשור עם עצם נקודת היהדות שבו, הרי הוא מוסר נפשו בפועל ממש, "בלי שום דעת והתבוננות, רק כאילו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד, בלי שום טעם וטענה ומענה כלל". וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הזקן - "א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אפגעריסן פון אלקות" (יהודי אינו רוצה ואינו יכול להפרד מאלקות).

והנה, נקודת היהדות היא אצל כל אחד ואחת מבני בשוה, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בעבודת ה' (מצד כחות הגלויים שלו), היינו, אפילו כאשר נמצא בדרגת "עמי הארץ", ולמטה מזה - "קל שבקלים ופושעי ישראל", ישנה בו נקודת היהדות, כח האמונה ומסירת נפש, בדוגמת נקודת היהדות שאצל משה רבינו [למרות שמבואר בשו"ע (יו"ד סו"ס רמב) שאסור להידמות למשה רבינו, וישנו עונש בדבר כו' (כמוזכר בהתוועדות דכ"ד טבת (סי"ח))].

ולהעיר - שהפסוק "פתי יאמין לכל דבר" (המובא בשיעור הנ"ל אודות כח האמונה דכאו"א מישראל) קאי על משה רבינו, כמבואר במדרז"ל (ראה שמו"ר פ"ג, א).

- 1 ועפ"ז מובן שהנקודה המשותפת דכל ענינים אלו - ר"ח שבט, ושיעורי חת"ת דיום זה - היא: אחדותם של
2 כל בני".
- 3 ד. הנקודה האמורה לעיל (אחדותם של בני") מודגשת גם בכללות הענין דסיום כתיבת ספר תורה:
4 ידוע מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות סדר הכנסת ספר תורה (שנדפס עתה מחדש בקשר למאורע זה) -
5 שענין זה צריך להערך - "ברוב עם ופרסום גדול, בחופה ובנרות דולקים בנגינות ובכלי שיר ומלובשים בגדי
6 יו"ט ובשמחה גלוי' בריקודים ובאמירת פזמונים", ומבאר בארוכה את פרטי המנהגים שבדבר.
- 7 ומסיים שם, שכאשר מכניסים את הספר תורה לבית הכנסת - "מכריזים פסוקי אתה הראת - כמו בשמחת
8 תורה - וכשמסיימים הפסוקים עושים ז' הקפות ובכל הקפה מרקדים עם הס"ת כמו בשמח"ת וכו'".
- 9 והנה, השמחה דשמח"ת (ועד"ז בעת סיום כתיבת ספר תורה והכנסתה לבית הכנסת) היא באופן שלוקחים
10 את הספר תורה כפי שהיא כרוכה בחגורה ובמעיל, ביחד עם כתר התורה, וכך שמחים ורוקדים עם ספר התורה.
11 זאת אומרת: שמחה זו אינה קשורה עם לימוד התורה (שבזה ישנם חילוקי דרגות בין בני"), אלא השמחה
12 קשורה עם עצם ענין התורה, כפי שהיא למעלה מלימוד והבנה והשגה - ובזה שוים כל בני".
- 13 ועפ"ז מובן שבסיום כתיבת הספר תורה מתבטא כללות ענין האחדות דבני" [ובפרט כאשר מדובר אודות
14 ספר תורה שתכלית ומטרת כתיבתה היא - לאחד את כל בני" (כדלקמן ס"ט)].
- 15 ה. והנה, כאשר בחי' החכמה [כח האמונה ומס"נ - המבואר בשיעור תניא היומי] מאירה בגלוי אצל כאו"א
16 מישראל, וכתוצאה מזה הנהגתו היא באופן דמסירת נפש, כמבואר בדרושי חסידות שמסירת נפש בעבודה הוא
17 ענין מסירת הרצון - הרי הוא מצליח במילוי שליחותו של הקב"ה בכל מקום שנמצא, אפילו "בקרב הארץ"
18 (ראה שיחת כ"ד טבת ש. ז. ס"ב).
- 19 ובפשטות: כאשר עבודתו חדורה בכח האמונה ומסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת, ומקיים את ציווי התורה
20 מצד התקשרותו עם עצמות ומהות [עיי"ז ש"אנא נפשי כתבית יהבית", וכמרז"ל שעי" התורה "אותי אתם
21 לוקחים"] - הנה מאחר שהולך בכחו של הקב"ה, עצמות ומהות, הרי הוא נעשה בעה"ב על כל העולם כולו -
22 למלא שם את שליחותו של הקב"ה.
- 23 ו. ענין זה מודגש בשיעור חומש היומי:
24 בהתחלת השיעור חומש נאמר "ויאמר ה' אל משה נטה ירך על ארץ מצרים בארבה ויעל על ארץ מצרים
25 גו'", זאת אומרת, למרות שמשה רבינו הי' עדיין בארץ מצרים, ופרעה מלך מצרים הי' מושל בכיפה, ועד
26 שהקב"ה צוה את משה רבינו "לחלוק לו כבוד" (פרש"י וארא ו, יג) - אעפ"כ, מספיקה פעולת משה רבינו
27 באופן ד"נטה ירך" בלבד כדי לפעול על כל ארץ מצרים, כי מאחר שהולך בכחו ובשליחותו של הקב"ה, הרי
28 הוא נעשה בעה"ב על כל ארץ מצרים.
- 29 ועד"ז מובן בנוגע לתלמידיו של משה רבינו - כאו"א מבני" עד סוף כל הדורות, כמ"ש "תורה צוה לנו
30 משה מורשה קהלת יעקב", היינו, שכאו"א מישראל ממשיך במילוי שליחותו של הקב"ה בתור "יורש" [וכידוע
31 שבענין הירושה לא נוגע הבנה והשגה וידיעה כו', כי אפילו תינוק בן יומו יורש הכל] - שכאשר הולך בכחו
32 ובשליחותו של הקב"ה, הרי הוא מצליח במילוי שליחותו של הקב"ה בכל מקום שנמצא, באופן שהוא נעשה
33 בעה"ב על כל העולם כולו.
- 34 וכמ"ש בסיום השיעור חומש היומי - "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם":
- 35 גם כאשר בני" נמצאים בארץ מצרים, במיצרים וגבולים דזמן הגלות - הרי עמידתם היא "בקומה זקופה",
36 "ביד רמה", ובאופן ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם", היינו, שגם "במושבותם" (בארץ מצרים) נמצאים
37 הם במעמד ומצב ד"אור".
- 38 וכמסופר במדרז"ל שכאשר יהודי נכנס לביתו של המצרי בעת מכת חושך, הנה אע"פ שאצל המצרי הי'
39 חושך, ויתירה מזו: "וימש חושך" - ראה היהודי את כל חפציו של המצרי (כי אצל היהודי הי' אור), ועי"ז
40 יכלו בני" לקיים את ציווי הקב"ה "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות", כי כאשר
41 המצרים "היו אומרים אין בדינו כלום, אומר לו (היהודי) אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא" (פרש"י
42 פרשתנו י, כב).

זאת אומרת: גם כאשר מדובר אודות ביתו של מצרי, וחפציו של המצרי [היינו, שע"פ "תורת אמת" שייכים חפצים אלו למצרי, ולכן אפשר לומר שהמצרי משאיל חפצים אלו ליהודי] - הנה ה"אור" שמאיר "במושבותם" של בניי חודר ומאיר גם בביתו ובחפציו של המצרי (ביחס ליהודי, כמובן).

ולא זו בלבד שעייז יכול היהודי למלא את ציווי הקב"ה "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות" (כי כאשר המצרי ניסה לשקר ולהכחיש את קיומם של ה"כלי כסף וכלי זהב ושמלות" בביתו, אמר לו היהודי "אני ראיתיך בביתך ובמקום פלוני הוא") - אלא יתירה מזו: ה"אור" שהי' "במושבותם" של בניי (בעת מכת חושך) פעל אפילו על המצריים למלא את התפקיד והציווי המוטל עליהם - להשאיל לבניי "כלי כסף וכלי זהב ושמלות", כדי ש"יצאו ברכוש גדול".

בסגנון אחר:

לא זו בלבד שיהודי נעשה בעה"ב על ארץ מצרים, ומביא עליהם את מכת ה"ארבה" [נ"טה ידך על ארץ מצרים בארבה ויעל על ארץ מצרים גו"] - התחלת השיעור חומש היומי, שזהו ענין דהיפך הברכה, היפך הטוב הנראה והנגלה [למרות שהכוונה בזה היא - "וידעתם כי אני ה'"] - אלא אדרבה: "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם", ואור זה חודר ופועל גם בביתו ובחפציו של המצרי, שגם הוא ימלא ויקיים את המצוות המוטלות עליו, ויעשה זאת מפני ציווי הקב"ה.

וכפי שרואים בפועל שכאשר בניי שאלו ממצרים "כלי כסף וכלי זהב ושמלות" - לא באו בטענה שכלית ע"פ טעם ודעת, בדוגמת טענת גביהה בן פסיסא שאמר לבני מצרים "תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבודם במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה" (סנהדרין צא, א) - אלא אמרו שזוהי שליחותו של הקב"ה (כפי שנמסרה ע"י משה רבינו), ודיבור זה פעל על המצריים להשאיל לבניי "כלי כסף וכלי זהב ושמלות".

ז. האמור לעיל [שכאשר כח האמונה ומס"נ (המבואר בשיעור תניא היומי) מאיר בגלוי אצל יהודי, הרי הוא הולך בכחו של הקב"ה, ופועל על כל העולם כולו (כמודגש בשיעור חומש היומי, כנ"ל בארוכה)] - מודגש גם בכללות הענין דסיום כתיבת ספר תורה:

נתבאר לעיל שבסיום כתיבת הספר תורה מודגשת אחדותם של בניי - מאחר ששמחים ורוקדים עם הספר תורה כפי שהיא כרוכה בחגורה ובמעיל כו', היינו, שמחה עם עצם מציאות התורה שלמעלה מהבנה והשגה. וענין זה קשור עם בחי' החכמה שבישראל, כח האמונה ומס"נ, שלמעלה מהבנה והשגה. ובזה שוים כל בניי.

ומאחר שבעת השמחה הנערכת בסיום כתיבת ספר תורה מתגלה נקודת היהדות שבכא"א מישראל (בחי' החכמה שלמעלה מהבנה והשגה, כח האמונה ומס"נ) - הרי הוא הולך בכחו של הקב"ה, ופועל על כל העולם כולו, ובפשטות - השמחה הקשורה עם סיום כתיבת הספר תורה נערכת לא רק במקום שבו נסתיימה כתיבת הספר תורה, אלא השמחה והריקודים נמשכים גם ברחוב, ברשות הרבים, ועד ש"ראו כל אפסי ארץ" (אומות העולם) שבניי שמחים בסיום כתיבת ספר תורה, ובאופן שעייז נפעל הענין ד"כליא ריגלא דתרמודאי" הנמצאים ברשות הרבים (בדוגמת המבואר בנוגע לימי חנוכה).

ועפ"ז מובן הקשר והצד השובה שבכל הענינים האמורים (ר"ח שבט, ג' שיעורי חת"ת, וכללות הענין דסיום כתיבת ספר תורה) - שבכולם מודגשת אחדותם של בניי, הקשורה עם בחי' החכמה שלמעלה מטעם ודעת (שבזה פועל יהודי על כל העולם כולו).

ח. ויה"ר שסיום כתיבת הספר תורה (והתחלת כתיבת הס"ת שלאח"ז - במחשבה והחלטה טובה, ובדיבור בזה עכ"פ), שהיא המצוה האחרונה (סיום המצוות) שבתורה - תמהר ותזרז את סיום הגלות בקרוב ממש, ובלשון הרמב"ם - "מיד הן נגאלין".

וגם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים - יהי' מעמדם ומצבם של בניי באופן ד"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם".

ומתוך שמחה וטוב לבב, ירקדו כל בניי [באופן ש"אשריך ישראל", "אשרי האיש", הן "פריו" והן "עלהו"] ביחד עם כל ספרי התורה, ובמיוחד עם ספר תורה זו [ע"ד המבואר במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (הנ"ל) שכל ספרי התורה שבבית הכנסת יוצאים לקראת ספר התורה שמכניסים עתה לביהכ"ס] לקבל פני משיח צדקנו, דוד מלכא משיחא, בקרוב ממש.

- 1 ויקריים היעוד "והקיצו ורננו שוכני עפר", ומשה ואהרן עמהם, ואדמו"ר הזקן וכל הנשיאים עמהם ובראשם.
- 2 ואז יהי גילוי אלקות במוחש, "בראי חושית", בכל העולם כולו - כמבואר בספר תניא קדישא (פל"ו), וכפי
- 3 שמבאר שם ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה" (שאז הי' הגילוי ד"וירד ה' על הר סיני", ובאופן
- 4 ד"אני המתחיל").
- 5 ויקריים היעוד "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" - כי הגאולה תהי' באופן ד"זכו יחישנה",
- 6 "וארו עם ענני שמיא" (כמבואר במסכת סנהדרין (צח, א) - בסוגיא העוסקת בפרטי הענינים הקשורים עם ביאת
- 7 משיח צדקנו) - במהרה בימינו ממש.

* * *

- 8 טז. ... בהמשך להמדובר לעיל אודות השיעור חומש היומי, שהתחלתו בפסוק "נטה ירך על ארץ מצרים
- 9 בארבה גו", וסיומו בפסוק "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם" - איתא בספרים ש"ארבה" (נטה ירך על
- 10 ארץ מצרים בארבה) בגימטריא "יצחק", וכמ"ש "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק".
- 11 ויש לקשר זאת עם כללות ענין הגאולה העתידה - ע"פ המבואר במדרז"ל (שבת פט, ב) שלעתיד לבוא
- 12 יאמרו ליצחק "כי אתה אבינו", כמ"ש "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו גו" - כמבואר
- 13 בדרושי חסידות (תו"א יז, ב. ובכ"מ) החילוק שבין עבודת יצחק לעבודת אברהם ויעקב, שמשום זה יאמרו
- 14 ליצחק דוקא "כי אתה אבינו".
- 15 ובפשטות - ענינו של יצחק הוא תגבורת החיות, כמבואר בארוכה בדרושי אדמו"ר האמצעי בסידור ד"ה
- 16 להבין ענין תק"ש ע"פ כוונות הבעש"ט ז"ל (רמז, א-ב), וכמבואר שם גודל העילוי דברכות יצחק. ומאחר
- 17 שהגילויים דלעתיד לבוא יהיו באופן דתגבורת החיות, שלא בערך לגבי הגילויים בכל הזמנים שלפנ"ז - לכן,
- 18 הרי זה קשור עם ענינו של יצחק.
- 19 ועפ"ז מובן הקשר שבין סיום השיעור חומש היומי להתחלתו - "נעוץ סופן בתחלתן" - כי בסיום השיעור
- 20 חומש מדובר אודות מעמדם ומצבם של בני" בסוף זמן הגלות, ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם",
- 21 ובהתחלת השיעור חומש היומי מדובר אודות ענין ה"ארבה", בגימטריא "יצחק", שענינו קשור לגאולה העתידה.
- 22 וכמובן גם שמ"ש "וארבה את זרעו" קשור עם הגאולה העתידה - כי לעת"ל "קהל גדול ישובו הנה", "והי'
- 23 מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר" - למעלה ממדידה והגבלה.
- 24 וזהו הקשר עם סיום כתיבת ספר תורה - שלמרות היות התורה למעלה ממדידה והגבלה, יש בה ששים
- 25 ריבוא אותיות (ביחד עם אותיות הניקוד כו', כנ"ל), ועד"ז מובן בנוגע למספר בני ישראל.
- 26 יז. והנה, גם בשיעור תהלים היומי מודגש ענין הגאולה העתידה:
- 27 התחלת השיעור תהלים היומי הוא - "אשרי האיש", מלשון תענוג ושחוק. והרי אמיתית ושלמות התענוג
- 28 והשחוק יהי' לעתיד לבוא דוקא, כמרז"ל (ברכות לא, א) "אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז, שנאמר אז
- 29 ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה, אימתי, בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה".
- 30 וזהו הקשר עם סיום כתיבת הס"ת - ששם נאמר "אשריך ישראל", היות שמעמדם ומצבם הוא באופן
- 31 ד"וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב", וממשיך שם: "מי כמוך עם נושע בה", שזה קאי על הגאולה העתידה,
- 32 שתבוא ע"י הקב"ה דוקא - כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בשם אביו) "לא מרצונו גלינו מארץ
- 33 ישראל, ולא מרצונונו אנו נשוב לארץ ישראל, אבינו מלכנו . . יגאלנו ויקבץ נדחינו כו". וכפס"ד הרמב"ם -
- 34 "מיד הן נגאלין", באופן ד"אחישנה", "וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה", ואין לדאוג מפני מרחק המקום
- 35 כו', כי הגאולה באה באופן ד"אחישנה" ע"י הקב"ה.
- 36 ופסוק הנ"ל - "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה" - שנאמר בסיום התורה כולה, הרי זה סיום ברכתו
- 37 של משה רבינו, ובמה שחתם משה התחיל דוד - מלכא משיחא - "אשרי האיש", כאמור לעיל שעיקר ענין
- 38 התענוג והשחוק יהי' לעתיד לבוא, ואז תהי' גאולתם של כל בני" באופן ד"פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול",
- 39 הן תלמידי חכמים והן עמי הארץ (כנ"ל ס"ג).

- 1 יח. וכללות ענין הגאולה העתידה מודגש גם בשיעור תניא היומי:
 2 בשיעור תניא היומי מדובר אודות כח המסירת נפש. ולעתיד לבוא יהי' העולם כולו במעמד ומצב דמסירת
 3 נפש:
 4 לעתיד לבוא יהי' העולם כולו במעמד ומצב ד"לתקן עולם במלכות שדי", וכמ"ש "אז אהפוך אל עמים
 5 שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד". זאת אומרת, תמורת זה שבזמן הגלות הי' מעמדם ומצבם באופן דעבדא
 6 בהפקירא ניהא לי', יהי' מעמדם ומצבם באופן ד"לעבדו שכם אחד".
 7 והנה, כללות ענין העבד הוא - שאינו מציאות לעצמו, אלא כל מציאותו היא מציאות האדון. וזהו כללות
 8 ענין המסירת נפש, כמבואר בדרושי חסידות שמש"נ ענינו - מסירת הרצון, היינו, שאין לו רצון עצמי כלל, וכל
 9 רצונו הוא למלא את רצון האדון.
 10 ועפ"ז מובן שלעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד" -
 11 יהי' מעמד ומצב העולם כולו באופן דמסירת נפש.
 12 [ומובן בפשטות שגם לעתיד לבוא יהי' חילוק שלא בערך בין אוה"ע לבנ"י - וכמ"ש "ועמדו זרים ורעו
 13 צאנכם", "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", היינו, שהם בבחי' "זרים" בלבד, "אומניך" ו"מניקותיך",
 14 אבל אעפ"כ, תהי' להם איזה שייכות לבנ"י, ומשום זה - "ורעו צאנכם", "אומניך" ו"מניקותיך"].
 15 יט. והנה, כללות הגילויים דלעתיד לבוא תלויים "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות" (תניא רפ"ז).
 16 ובלשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) "צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם חציו זכאי וחציו
 17 חייב . . . עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה"
 18 - תשועה והצלה כפשוטה, בעוה"ז הגשמי, ששם נמצאת "סוכת דוד הנופלת" (ראה אגה"ק ס"ט).
 19 וזוהים לקיום היעוד "ציון במשפט תפדה ושבי" בצדקה" - ע"י לימוד התורה ("משפט"), הקשור עם ספר
 20 תורה, ובעיקר - ע"י הצדקה (ראה אגה"ק הנ"ל).
 21 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (ד' בבות). ניע זשוריצי כלאפצי.

* * *

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשכ"ב
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
 מו"ה אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אודות יום הולדת שלו.

ובודאי ינהג במנהג אנ"ש בזמן האחרון ביום ההולדת. ויה"ר מהשי"ת שתהי' שנת הצלחה אצלו
 הן בגשמיות והן ברוחניות ויוסיף בלימוד התורה וקיום מצותי' מתוך הרחבה - ובהן לכל לראש, כמובן,
 מצוה אשר צ"ל בה זהיר (ובמילא, גם מאיר - ועיין ס' השיחות [קץ הישי"ת] ע' כב) טפי, הנהלת ק"ק
 דילי.

בברכה.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

22 על כך נאמר בתלמוד הירושלמי⁹, שטעמם של בית
23 שמאי הוא "וכי יצאו ישראל ממצרים שהוא מזכיר יציאת
24 מצרים". ואילו בית הלל סוברים, שכיון שאפילו "ממתין
25 עד קרות הגבר עדיין לא הגיעו לחצי גאולה", לכן אומרים
26 "בצאת ישראל ממצרים" מיד לאחר הפרק הראשון של
27 ההלל, כי - "מכיון שהתחיל במצוה, אומר לו מרק".
28 ולכאורה, מהו אכן הטעם לדעתם של בית שמאי, שיש
29 לומר "בצאת ישראל ממצרים" לאחר אכילת הפסח, והרי
30 גם אז נמצאים עדיין לפני זמן הגאולה, כקושיית בית הלל?
31 לפי האמור לעיל ניתן להסביר זאת, שכיון שגם נתינת
32 הרשות ליציאה ממצרים מוגדרת בתורה במילים
33 "בהוציא... ממצרים", וזה¹⁰ היה מיד לאחר חצות הלילה,
34 לכן סוברים בית שמאי, שצריך לומר "בצאת ישראל
35 ממצרים" לאחר אכילת הפסח, שזמנה¹¹ עד חצות¹² (זמן
36 נתינת הרשות, המכונה "יציאה").
37 אך קשה להסביר כך את דעת בית שמאי. כי לפי זה
38 הם היו צריכים לקבוע, שיש להמתין באמירת פרק זה עד
39 לאחר חצות, ולא מיד לאחר אכילת הפסח, שסיומה
40 אפשרי גם לפני חצות. מדוע הם סוברים, שיש לומר זאת
41 מיד לאחר אכילת הפסח - גם לפני חצות¹³?

ג.

לפי "בכח" או לפי "בפועל"

42 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר, שאנו מוצאים
43 מחלוקות רבות בין בית שמאי לבין בית הלל, שהבסיס
44 להן הוא, שבית שמאי סוברים ש"אזלינן בתר בכח", ואילו
45 בית הלל סוברים ש"אזלינן בתר בפועל"¹⁴. לדוגמא¹⁵:

דסברי ב"ש כו". אבל, בשום מקום לא נזכר שאמירת הלל (לב"ש) היא דוקא
לאחר חצות.

14 ראה בית האוצר - להר"י ענגל - מע' א כלל כו. מע' ב כלל ב. לאור
ההלכה - להרש"י ז"ל - "לשיטות ב"ש וב"ה" (ולא נתבאר שם הציריכותא).
לקוטי שיחות ח"ז ע' 114 ס"ה ואילך (ושם, שזהו גם טעם פלוגת ב"ש וב"ה
(נדה פ"י מ"ח) בדין "הרואה יום אחד עשר". עיי"ש. וראה גם לקמן הערה
28; 62 - בשו"ג). וראה בארוכה הדרך על ששה סדרי משנה (קה"ת תשמ"ח.
נרפס בהוספות לס' השיחות תשמ"ח ח"ב).

15 לכאורה אפשר לומר, שזהו גם הטעם דפלוגת ב"ש וב"ה (כ"מ
ספ"ג) בדין "החושב לשלוח יד בפקדון בש"א חייב. ובה"א אינו חייב עד
שישלח בו יד" (ראה בית האוצר שם).

אבל ממה שאמרו בירוש' (שבועות רפ"ח) "בעומדת ברה"ר וחשב
לגחלה.. אם עד שלא משך דברי הכל פטור", מוכח שנבי שליחות יד גם ב"ש
סברי דלא אזלינן בתר בכח*, ומה שמחייבים "בעומדת באבוסר" - הוא מטעם
אחר. (וראה צפנת פענח מהדור"ת בהיקמטות (ע' 180) שטעמא דב"ש הוא:

א.

יציאת מצרים - ביום או בלילה?

1 בפרשתנו¹ נאמר, שיציאת מצרים היתה "בעצם היום
2 הזה", כלומר: "בחצי היום"². ומה שנאמר "ליל שמורים...
3 להוציאם מארץ מצרים"³, וכן הנאמר בחומש דברים⁴
4 "הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה" - אמור לגבי נתינת
5 הרשות של פרעה ליציאה ממצרים⁵, אשר היא היתה
6 בלילה, כמסופר בפרשתנו⁶ "ויקרא למשה ולאהרן לילה
7 ויאמר קומו צאו מתוך עמי...". אך היציאה בפועל
8 התבצעה רק ביום.

9 יותר מכך: לא זו בלבד שבפועל יצאו בני ישראל
10 ממצרים ביום, אלא שבלילה אסור היה להם לצאת
11 ממצרים, כהוראת משה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד
12 בוקר"⁷.
13 לפי האמור לעיל, שביציאת מצרים יש שני מועדים -
14 היציאה בפועל "בעצם היום הזה", ונתינת הרשות לכך
15 בלילה - אפשר היה, לכאורה, לבאר מחלוקת בין בית
16 שמאי לבין בית הלל, כפי שיוסבר להלן.

ב.

בית שמאי: אמירת "בצאת ישראל" לאחר אכילת הפסח

17 בענין אמירת הלל בליל הפסח, לפני אכילת הפסח,
18 נאמר במשנה⁸ "עד היכן הוא אומר" - האם אומרים את
19 ההלל רק עד "אם הבנים שמחה", שזוהי דעת בית שמאי,
20 או שאומרים גם את "בצאת ישראל ממצרים" עד "חלמיש
21 למעינו מים", כפי שסוברים בית הלל.

(1) יב, מא. נא.

(2) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה. תוספתא שם, ו. ספרי ורש"י האזינו לב, מח.

(3) פרשתנו שם, מב.

(4) ראה טז, א.

(5) ברכות ט, סע"א ופרש"י שם.

(6) יב, לא.

(7) פרשתנו שם, כב.

(8) פסחים פ"י מ"ו.

(9) הנ"ל בפסחים. וכ"ה גם בתוספתא שם.

(10) בקה"ע לירוש' שם (וכ"ה גם במנחת בכורים לתוספתא שם): "דסברי
ב"ש דתגאולה והוציאה בחצות היתה". ואפשר, שהכוונה בזה היא לענין נתינת
רשות, כבפנים.

(11) או: לפי שכל כמה דמצינן למקריב' מקריבין (מנחת בכורים שם).

(12) זבחים פ"ה מ"ח.

(13) בקה"ע שם: "ואוכל הפסח עד חצות ואח"כ אומר בצאת ישראל,

(* וי"ל הטעם כי מכיון שהחפץ הוא של המפקיד. הרי מחשבתו של הפקדן היא יכולה לפעול בחפצו של המפקיד שיהי' קני לו ע"ו. אבל אין להביא רא' לו מעניני טומאה
ואיסור וכו' (רמב"ם הל' כלים פכ"ה ה"א (ובמל"מ שם פכ"ד ה"ו). כלאים פ"ז מ"ד. וראה תוס' יבמות פג. ריש ע"ב. ועוד) - כי שאני גזילה וגניבה וכו' דאמרה תורה שהחפץ
יוצא מרשותו של הגזול ונעשה דהגזלן ואכ"מ.

ד.

"נידונים על המים" בכח או בפועל

ההסבר לכך הוא:

1 (א) "חלות דבש" מאימתי מיטמאות משום משקה
2 (מאיזה שלב הן נחשבות כמשקה לענין קבלת טומאה),
3 בית שמאי אומרים משיהרהר¹⁷ (לפי גירסא אחרת¹⁸:
4 "משיחרחר"). בית הלל אומרים משיירסק¹⁹.

5 - כי בית הלל סוברים שהמציאות נקבעת על-פי המצב
6 הקיים "בפועל", ולכן דעתם היא "משירסק", כי רק אז
7 נהפכת חלת הדבש למשקה ממש. אך בית שמאי סוברים
8 שדי בכך שהמציאות קיימת "בכח", ולכן הם קובעים
9 "משיהרהר", או, לפחות, "משיחרחר", כי בשלב זה זהו
10 כבר משקה "בכח".

11 (ב) "באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית
12 שמאי. בית הלל אומרים: בחמשה עשר בו"¹⁹. מדוע חל
13 ראש השנה לאילן, לפי שתי הדעות, רק בחודש שבט?

14 על כך מוסבר בתלמוד הירושלמי²⁰, שזאת מפני ש"עד
15 כאן הן חיינ ממי השנה שעברה, מכאן ואילך הן חיינ ממי
16 השנה הבאה". כלומר, השפעת המים על האילנות היא רק
17 ארבעה חדשים מאוחר יותר, והאילנות שחונטים לפני
18 חודש שבט, לפני שחלפו ארבעה חדשים מתחילת
19 הגשמים באותה שנה, יונקים את חיותם "ממי השנה
20 שעברה".

21 לפי זה יש לומר²¹, שהמחלוקת בין בית שמאי לבין
22 בית הלל לגבי המועד של ראש השנה לאילן - "באחד
23 בשבט" או "בחמשה עשר בו" - אינה מחלוקת לגבי
24 המציאות, אלא היא נובעת מכך שביניקת האילנות "ממי
25 השנה הבאה" יש שני מועדים, כדלהלן בסעיף ד':

26 יניקתם בכח מ"מי השנה הבאה" היא "באחד בשבט",
27 אך יניקתם בפועל ממים אלו היא בחמשה עשר בשבט.
28 ולפיכך סוברים בית שמאי, שלדעתם "אזלינן בתר בכח",
29 שראש השנה לאילן חל באחד בשבט, ואילו בית הלל,
30 שלדעתם "אזלינן בתר בפועל", סוברים שהוא חל
31 "בחמשה עשר בו".

הרי בתחלה ה' מקום זה שהחפץ מונח שם, רשותו של המפקיד "ועי'
מחשבתו שכלתה שמירתו, נעשה רשות הנפקד, והוי זה משיכה צורית" - והרי
גם "משיכה צורית" היא משיכה בפועל. וראה לקמן הערה 54.

(16) עוקצין פ"ג מ"א.
(17) גירסת י"א בפירוש רב האי גאון, ר"ש, רא"ש ועוד.
(18) הערוך, הרמב"ם ועוד. וכ"ה בנדפס.
(19) ריש מס' ר"ה.
(20) ר"ה פ"א ה"ב. ולפי פ"י התוס' (ר"ה יד, א ד"ה באחד) - גם הבבלי
ס"ל כן (ראה טורי אבן לר"ה שם).
(21) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 130.
(22) משנה בר"ה טז, א.

ה.

המחלוקת מפורטת בשני הנושאים

44 אחד ההסברים לכך שהמחלוקת בין בית שמאי לבין
45 בית הלל מפורטת הן לגבי "חלות דבש" והן לגבי "ראש
46 השנה לאילן", למרות שבשני הנושאים נובעת המחלוקת
47 מאותו הטעם, הוא:

48 "ראש השנה לאילן" הוא ענין של "בכח" בלבד. כי
49 העובדה שארבעה חדשים לאחר מכן יהיו האילנות "חיינ
50 ממי השנה הבאה", תהיה גם אז רק לגבי "חנטה",
51 הרחוקה מאד משלמות הצמיחה, שתגיע הרבה יותר
52 מאוחר.

53 ולפיכך, אילו היתה שיטת בית שמאי, ש"אזלינן בתר
54 בכח", מופיעה רק לגבי ראש השנה לאילן, אפשר היה
55 לומר שזאת מפני שאפילו בחמשה עשר בשבט תהיה רק
56 חנטת האילנות - ענין של "בכח" (אלא, שה"בכח" עצמו
57 יהיה אז "בפועל"), אך לגבי "בכח" עצמו אין מבדילים
58 בין "בכח" לבין "בפועל" של ה"בכח".

(23) ראה ר"ה שם (בדעת ר"י. ולפי הירוש' (ר"ה פ"א ה"ג) - כ"ה גם
כוונת המשנה) "הכל נידונין בר"ה", ומה שבחג נידונין על המים, קאי על
חתימת הגזר דין, שכא"א נחתם בזמנו. וגם לפי התנא דבי ר"י (שלפי הבבלי
קאי מתניתין כוותי) - מכינן שהדין על המים נוגע הוא להאדם, והרי "אדם
נידון בר"ה", צ"ל שבהדין דר"ה נכלל (בהעלם) גם הדין על המים. וראה
לקו"ת נצבים מז, ריש ע"ב: בר"ה נמשך גילוי כללות החיות של כל השנה
וממנו נמשך חיות להתחלקות פרטים .. ובארבעה פרקים שבהם העולם נידון.
(24) עד"ז הוא גם בנוגע לכללות הדין שבר"ה, שבחג "אנו יודעין דישיראל
אינון נצוחי"א" (ויק"ר פ"ל, ב). ולהעיר גם מהידוע (סידור רלה, ב. וראה גם
לקו"ת שם מח, סע"ב) בפ"י הכתוב "בכסה ליום חגנו", שכל ההמשכות בר"ה
הם "בכסה", והגלותם הוא בחג הסוכות.

1 לכן מופיעה שיטת בית שמאי גם לגבי "חלות דבש"²⁵,
 2 כדי להודיענו, שגם שם, כאשר גם לאחר ריסוק הדבש הוא
 3 ייהפך למשקה בפועל ממש – עדיין ממשיכים בית שמאי
 4 בשיטתם, ש"אזלינן בתר בכח"²⁶.

5 אך מצד שני, אילו היתה שיטת בית שמאי מופיעה רק
 6 לגבי חלות דבש, הרי בנוסף לכך שאפשר היה לומר שבית
 7 הלל מסכימים, מהסיבה שהוזכרה לעיל, לגבי ראש השנה
 8 לאילן, הרי גם לגבי בית שמאי עצמם אי אפשר היה
 9 להסיק מכך לגבי שיטתם בענין ראש השנה לאילן, כי
 10 אפשר היה לומר, שבענין חלות הדבש הם "אזלינן בתר
 11 בכח" מפני שבזמן שמהרהר (או מחרחר), הרי למרות
 12 שהריסוק קיים רק "בכח", הרי בידו להביאו מיד מן הכח
 13 אל הפועל²⁷.

14 ולפיכך צריכים בית שמאי לפרט את שיטתם גם לגבי
 15 ראש השנה לאילן, כדי להבהיר, שגם כאשר אין אפשרות
 16 שהמציאות "בפועל" – החנטה – תתקיים בו זמנית עם
 17 ה"בכח" – באחד בשבט – גם אז²⁸ "אזלינן בתר בכח"²⁹.
 ו.

בית שמאי: המציאות "בכח" היא העיקרית

18 שיטת בית שמאי, ש"אזלינן בתר בכח", קובעת, שלא
 19 זו בלבד שכאשר דבר מסוים קיים רק בכח הרי זה מספיק
 20 לצורך ההלכה, בדיוק כפי שהדבר היה קיים בפועל,
 21 (כבדוגמאות דלעיל, שלדעת בית שמאי, כאשר "חלות
 22 הדבש" הפכו למשקה רק "בכח", כבר חל עליהן דין של

(25) גם י"ל (בפשטותן, שהחידוש (דב"ש) ב"חלות דבש" הוא ולא עצם
 הענין דאזלינן בתר בכח גם כנגד דא, כ"א) השעור והאופן של ה"בכח":
 "משיהרהר" או "משיחרחר" (וע"ד המבואר להלן הערה 67 בנוגע לאמירת
 "בצאת ישראל ממצרים").

(26) עוד מעלה בה"בכח" ד"חלות דבש" – שלכן א"א ללמוד ממנו
 דאזלינן בתר בכח גם ב"ר"ה לאילן" – ראה לקמן הערה 33 (בשוה"ג).
 (27) וע"ד כל הראוי לבילא אין בילה מעכבת בו (יבמות קד, ב).
 (28) ואף שגם ב"הרואה יום אחד עשר" ס"ל לב"ש דאזלינן בתר בכח
 (ראה לעיל הערה 14) – אף שה"בכח" דיום אחד עשר רחוק הוא לגמרי מן
 ה"בפועל", שהרי לא יבא לידי בפועל לעולם (שלכן צריך לשנות שיטת ב"ש
 ב"הרואה יום אחד עשר" וא"א ללמוד זה משיטתם ב"ר"ה לאילן") – מ"מ
 מטעם זה גופא א"א ללמוד משם שיטת ב"ש בנוגע ל"ר"ה לאילן (וחלות דבש).
 כי מכיון שה"בכח" שביים י"א לא יבוא לעולם לידי בפועל, הרי בהכרח
 שהגדר ד"אזלינן בתר בכח" שם הוא מפני הבכח מצד עצמו (מה שיום י"א,
 מצד ענינו הוא יכול לבא לידי זיבה גדולה – בשאר ימי הזיבה), וכמבואר
 בלקו"ש ח"ז ע' 116 הערה 52. משא"כ ב"ר"ה לאילן שענינו הוא החנטה של
 פירות האילן (ענין של "בפועל"), ה"א אפשר לומר דלא אזלינן בתר בכח. ולכן
 צריך לשנות מחלוקתם גם ב"ר"ה לאילן דגם כאן אזלינן בתר בכח לפי שכולל
 ה"בפועל".

(* עוד חידוש בשיטת ב"ש ב"מצות חנוכה":

ה"בכח" (ד"ה לאילן) שבא' בשבט הוא בשנה שלא הותחל עדיין ה"בפועל שלו (ועד"ו הוא גם בנגע ל"חלות דבש"). משא"כ במצות חנוכה, הרי זה שיום הראשון דחנוכה
 כולל "בכח" שמונת ימים הוא – לפי שהוא אחד מימי החנוכה. היינו לפי שכבר הותחל ה"בפועל של ימי חנוכה. ומכיון שהבכח בא מצד ה"בפועל – ה"א אפשר לומר שבנגד דא
 גם ב"ש מודים שהענין הוא ה"בפועל ולא אזלינן בתר בכח.

משקה. וכן לגבי "ראש השנה לאילן" – כיון שבאחד
 בשבט כבר מתחילה יניקת האילנות "בכח" מהמים של
 השנה החדשה, די בכך כדי שיום זה, אחד בשבט, יהיה
 ראש השנה לאילן).

אלא יותר מכך: לדעת בית שמאי חשוב ה"בכח" יותר
 מאשר ה"בפועל", ודוקא הוא קובע למציאותו של הדבר.
 כפי שרואים במחלוקתם על בית הלל לגבי "מצות
 חנוכה"³⁰, שבה סוברים בית שמאי שמספר נרות החנוכה
 נקבע "כנגד ימים הנכנסין" – לפי הימים שיגיעו, כלומר,
 הימים שיבואו בפועל רק מאוחר יותר, ובינתיים הם
 קיימים רק בכח. ולכן סוברים בית שמאי, ש"יום ראשון
 מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך", כי מהותו של
 היום הראשון כוללת, בכח, שמונה ימים, ואילו היום השני
 כולל רק שבעה ימים, וכדומה.

לעומת זאת סוברים בית הלל שמספר הנרות נקבע
 "כנגד ימים היוצאין", לפי הימים שכבר עברו בפועל.
 ולפיכך הם אומרים "יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך
 מוסיף והולך" – כי ביום הראשון קיים "בפועל" רק יום
 אחד, ביום השני – שני ימים, וכדומה.

מכך רואים לשיטת בית שמאי, שב"אזלינן בתר
 בכח", הרי לא זו בלבד שה"בכח" נחשב כאילו כבר היה
 הדבר קיים גם בפועל, אלא אדרבה³¹: המצב של "בכח"
 הוא העיקר, ומציאות הדבר נקבעת לפיו – ולכן נקבע
 מספר הנרות בחנוכה "כנגד ימים הנכנסין", ולא³² "כנגד

(29) וע"ד צריכותא זו הוא גם בדברי ב"ה דלא אזלינן בתר בכח.

(30) שבת כא, ב.

(31) שזהו החידוש שבדעת ב"ש ב"מצות חנוכה", על שיטתם נלא רק
 ב"חלות דבש" – שבידו להביא ה"בפועל" גם בשעה שמהרהר (כנ"ל ס"ה,
 וראה לקו"ש שם ע' 115) משא"כ בחנוכה, אלא גם על שיטתם ב"ר"ה
 לאילן".

אבל מהא דסברי ב"ש ש"ר"ה לאילן הוא באחד בשבט אין רא"ש בכח"
 עדיף מ"בפועל" – אף שלשיטתם, אין מעשרים וכו' מהפירות שחנטו מא'
 בשבט עד ט"ו בו על הפירות של שנה העברה הגם שבפועל חיינן הן ממי
 השנה העברה – כי א"א שזמן אחד יהי' שייך לב' שנים, ולכן גם כשנאמר
 ש"בכח" שוה ל"בפועל" (ואפילו אם נאמר ש"בפועל" עדיף מ"בכח"), מ"מ,
 מכיון שגם "בכח" נחשב כמו "בפועל" (ולכן) נקבע אחד בשבט ל"ר"ה לאילן
 – הרי מומילא יצא מכלל שנה העברה.

(32) לכאורה אפשר לומר שגם ב"ש מודים ש"בכח" אינו עדיף מ"בפועל",
 ומה דס"ל שגם ב' ימים האחרונים מדליק רק כנגד ימים הנכנסין ולא כנגד
 ימים היוצאין: מכיון שביום הראשון מדליק ח' נרות כנגד ימים הנכנסין (ועד"ו
 בג' הימים שלאחריו) לפי שלדעת ב"ש מספיק גם הבכח, במילא א"א להדליק
 מספר זה גם ב' ימים האחרונים – שהרי צריך שיהי' הכירא (וכדלקמן סעיף
 ח').

1 ימים היוצאין³³.

25 ב"ככח", ולכן סובר רבי אליעזר, שלאחר האשמורה
26 הראשונה, למרות שאז שוכבים האנשים בפועל - כבר אי
27 אפשר לקרוא קריאת שמע, כי ה"ככח" אינו קיים.

ח.

"אזלינן בתר בכח" - בקריאת שמע ובחנוכה

28 דעתם של בית שמאי, ש"אזלינן בתר בכח", צריכה
29 להיכתב במפורש הן לגבי זמן קריאת שמע והן לגבי נרות
30 חנוכה, כי יש חידוש בשיטתם לגבי זמן קריאת שמע, על
31 פני שיטתם לגבי מצות חנוכה:

32 במצות חנוכה מדליקים בכל לילה מספר נרות שונה.
33 ולכן, מדברי בית שמאי שמאי ש"יום ראשון מדליק שמונה,
34 מכאן ואילן פוחת והולך" עדיין אין ניכר כל כך שהם
35 מתחשבים רק במציאות של "בכח"⁴⁰ - כי אפשר לומר,
36 שבארבעת הימים האחרונים מדליקים מספר מועט של
37 נרות, רק "כנגד ימים הנכנסין" - למרות ש"בפועל" כבר
38 עברו אז יותר ימים, הרי זה כדי ליצור הבדל⁴¹ בין מספר
39 הנרות שמדליקים בארבעת הימים האחרונים, לבין מספר
40 הנרות שמדליקים בארבעת הימים הראשונים.

41 אבל מכך שגם לגבי זמן קריאת שמע סובר רבי אליעזר
42 שלאחר האשמורת הראשונה - כאשר קיימת רק השכיבה
43 בפועל, כבר אי אפשר לקרוא קריאת שמע, מוכנת יותר
44 שיטת בית שמאי - שמתחשבים רק במצב "בכח", גם
45 כאשר אין סיבות מיוחדות לכך שלא יתחשבו גם
46 ב"בפועל".

47 אך מצד שני, מדעתו של רבי אליעזר לגבי זמן קריאת
48 שמע אין להסיק מהי שיטת בית שמאי לגבי מצות חנוכה.
49 כי⁴² לגבי זמן קריאת שמע חשובה משמעות המילה

זמן קריאת שמע לפי שתי השיטות

2 לפי האמור לעיל ניתן להסביר את המחלוקת שבין ר'
3 אליעזר לבין חכמים ורבן גמליאל לגבי סוף זמן קריאת
4 שמע של ערבית³⁴: ר' אליעזר סובר "עד סוף האשמורה
5 הראשונה", ואילו חכמים ורבן גמליאל סוברים שהזמן
6 מדאורייתא³⁵ הוא "עד שיעלה עמוד השחר".

7 רש"י מפרש³⁶, שהבסיס למחלוקתם הוא פירוש המילה
8 "בשכבך"³⁷: רבי אליעזר סובר, שהמשמעות של
9 "בשכבך" היא "כל זמן שבני אדם עוסקין לילך ולשכב",
10 וזאת רק עד לסוף האשמורת הראשונה. ואילו חכמים ורבן
11 גמליאל סוברים, שהמשמעות של "בשכבך" היא "כל זמן
12 שבני אדם שוכבים" - כל הלילה.

13 ואכן, מדוע סובר רבי אליעזר שהכוונה היא ל"עוסקין
14 לילך ולשכב", ואילו חכמים ורבן גמליאל סוברים - "שבני
15 אדם שוכבים"? לפי האמור לעיל, ההסבר לכך הוא:

16 כאשר אדם מתכוון ללכת לישון, נכלל בכך בכח כל
17 הזמן שהוא יישן אחר כך בפועל. ולכן מבארים חכמים
18 ורבן גמליאל, הנוקטים בשיטת בית הלל³⁸, ש"אזלינן בתר
19 בפועל" - שהמשמעות של "בשכבך" היא הזמן שבו
20 אנשים "שוכבים" בפועל. ואילו רבי אליעזר, שהיה
21 מתלמידי בית שמאי³⁹, וסובר משום כך ש"אזלינן בתר
22 בכח", מבאר שבמילה "בשכבך" הכוונה היא לזמן שבו
23 אנשים עוסקין לילך ולשכב.

24 כאן אנו רואים, שלפי שיטת בית שמאי מתחשבים רק

אבל דוחק קצת, כי באם שניהם (בכח ובפועל) שווים הם (ובפרט אם
נאמר שבפועל עדיף מבכח) - לא פסיקא מילתא, כי יש סברא לומר גם
להיפך*: שבר' ימים האחרונים ידליק כנגד ימים היוצאין (שישנם כבר
בפועל). ובמילא לא ידליק בד' ימים הראשונים במספר זה. ומהא דס"ל לב"ש
שהקביעות דמספר הנרות היתה, שביום ראשון דוקא מדליק ח"י*, מוכח מזה,
שלדעתם עדיף "בכח" מ"בפועל".

(33) ומה שהוצרך לשנות פלוגתת ב"ש וב"ה גם ב"חלות דבש"*** ו"ר"ה
לאילין" - כי נוסף על החידוש שבפלוגתתם שם בדעת ב"ה - ע"פ הצריכותא
הנ"ל בימי חנוכה, הרי גם ביום הראשון הותחל כבר ה"בפועל" של שמונת
הימים (שהרי בהימים שלאחריו רק יתוסף עוד בכמות דהבפועל). משא"כ
ב"חלות דבש" וב"ר"ה לאילין", ה"בכח" שישנו בעת ההרהור (או החרחור),
וכן ה"בכח" שבא' בשבט אין בו עדיין ה"בפועל" כלל, גם לא התחלתו.

(34) ריש מס' ברכות.
(35) ראה שם ד, ריש ע"ב.

(36) שם סע"א ואילך. וראה גם שם ג, א ד"ה לאו ר"א היא.
(37) ואתחנן ו, ז. עקב יא, יט.
(38) בנוגע לחכמים - ראה הערה הבאה. ורבן גמליאל - מתלמידי ב"ה
ה' (ראה יבמות טו, א).
(39) רש"י (ד"ה שמותי) ותוס' (ד"ה דר"א דשמותי) - שבת קל, ב. וראה
תוס' ביצה לד, ריש ע"ב שמקשה בפשיטות אפלוגתת ר"א וחכמים, ש"מחלפא
שיטתייהו" דב"ש וב"ה.
(40) אבל גם משם מוכיח שלדעת ב"ש "בכח" עדיף מ"בפועל" (ולא רק
שמספיק גם ה"בכח") - ראה לעיל הערה 32.
(41) וע"ד מש"כ בתוד"ה והמהדרין, שבת (כא, ב).
(42) נוסף לזה: ה"בכח" שביום ראשון דחנוכה הוא לפי שכבר הותחל אז
הבפועל, כנ"ל הערה 31 - בשוה"ג. משא"כ מה ש"עוסקין לילך ולשכב" -
אף שבשעה זו יש גם השכיבה בפועל (שלא כן הוא זמן ק"ש גם לחכמים ור"ג)
- הרי זה מה שעוסקין לילך ולשכב, אינו מסובב מזה ששוכבין אז בפועל.

(* שחרי מלכתחלה השאלה בזה היא על כל ימי חנוכה, משא"כ בנוגע ר"ה לאילין (ראה הערה הקודמת). השאלה היא בנוגע לקביעת התחלת שנה הבאה (אלא שכתוצאה מזה
הו"ע סיוס שנה הקודמת).
(**) אבל י"ל הטעם - דביום א' שיש סברא לכאן ולכאן מחמירין להדליק ח', ובמילא נקבע הסדר דשאר הימים.
(***) בנוגע ל"חלות דבש". ישנה עדיפות נוספת על ה"בכח" שביום א' דחנוכה ה"בפועל" של שאר ימי החנוכה (הכולל ביום הראשון) יבא ממילא, והוא רק מחוסר זמן. משא"כ
ב"חלות דבש". בכדי שיבא הפועל צ"ל פעולת הריסוק (כמבאר בלקו"ש ח"ז שם).
ונפ"ז מובן (נוסף למה שגז"ל ס"ה) עוד חידוש בשיטת ב"ש ב"חלות דבש" על "ר"ה לאילין" - כי ה"בפועל" (שירי' בחמשה עשר בשבט) יבא מעצמו, ממילא.

1 "ובשכבך", הכתובה בתורה, ורבי אליעזר סובר שמשמעות
2 המילה בתורה היא "בכח", "עוֹסְקִין לִילָךְ ולשכב". וכיון
3 ש"לשון תורה לעצמה, לשון...⁴³, אין מכאן הוכחה, שגם
4 ללא קשר ל"לשון תורה", "אזלינן (רק) בחר בכח".

ט.

מי נברא "תחילה" - שמים או ארץ

5 מחלוקת זו בין בית שמאי לבין בית הלל - אם העיקר
6 הוא "בכח" או "בפועל" - קיימת גם לגבי הבריאה בכלל:
7 "בית שמאי אומרים שמים נבראו תחילה ואחר כך נבראת
8 הארץ... ובית הלל אומרים ארץ נבראת תחילה ואחר כך
9 שמים"⁴⁴.

10 על כך מוסבר⁴⁵, שבהתהוות בפועל "שמים נבראו
11 תחילה". כיון שהתהוות העולמות היא בדרך של
12 השתלשלות מלמעלה למטה, לפיכך נבראו תחילה השמים,
13 ומהם נבראה הארץ, כפי שלאחר בריאתם, הארץ מקבלת
14 מהשמים⁴⁶.

15 ואילו במחשבה ובכוונה, הארץ עלתה "במחשבה
16 תחילה" לפני השמים, וזהו ההסבר לכך שהארץ נבראה
17 מאוחר יותר, כי "סוף מעשה במחשבה תחילה"⁴⁷. כדוגמא
18 הידועה, שבבניית בנין - הגורם לכל תהליך הבניה הוא
19 הבנין המושלם, שבו חפצים.

20 אבל צריך להבין:

21 לפי האמור לעיל יוצא, שבית שמאי ובית הלל עוסקים
22 בנושאים שונים: בית שמאי מדברים על ההתהוות בפועל,
23 ואילו בית הלל - על הכוונה והמחשבה. ואילו הביטוי
24 "בית שמאי אומרים ובית הלל אומרים" מצביע על
25 מחלוקת. מהי אפוא המחלוקת ביניהם?⁴⁸

26 לכן הכרחי לומר, שהמחלוקת בין בית שמאי לבין בית
27 הלל היא - מיהו "תחילה" - ראשון במעלה ובחשיבות⁴⁹:
28 השמים או הארץ. והנאמר בתורת החסידות, כדלעיל,
29 ש"שמים נבראו תחילה" אמור לגבי ההתהוות בפועל,

30 וש"ארץ נבראת תחילה" אמור לגבי המחשבה והכוונה -
31 הם הסתמים⁵⁰ לשיטות השונות לגבי מי ראשון במעלה
32 ובחשיבות:

33 בית הלל סוברים, שכיון שהארץ עלתה "במחשבה
34 תחילה", והיא עיקר תכלית הבריאה, לכן דוקא היא
35 ה"תחילה" במעלה ובחשיבות⁵¹.

36 ואילו בית שמאי סוברים, שכיון שלמעשה נבראו
37 השמים תחילה, ומהם נבראה הארץ,

38 ואף "ישראל והתורה", שהם תכלית הבריאה⁵², קיימים
39 לפני כן ב"שמים", ומשם הם "נמשכו" וירדו לארץ⁵³,

40 לכן ה"בכח" של ה"ארץ", אשר עלה במחשבה תחילה,
41 נמצא ב"שמים", ולפיכך השמים הם ה"תחילה" במעלה
42 ובחשיבות, כי בית שמאי נוקטים בשיטתם, שהעיקר הוא
43 ה"בכח"⁵⁴.

י.

כל אחד נוקט בשיטתו בכל מקרה

44 החידוש בשיטת בית שמאי, ש"שמים נבראו תחילה"
45 מפני שהשמים הם ה"בכח", לעומת שיטתם ש"אזלינן בחר
46 בכח" בכל שאר המקומות, הוא:

47 אצל הנבראים, הכרחי שיהיה בראשונה מצב של
48 "בכח", שדוקא ממנו ולאחריו נובע ה"בפועל". אך לגבי
49 בריאת שמים וארץ, שברא הקדוש-ברוך-הוא, מובן, שכיון
50 שהקדוש-ברוך-הוא אינו מוגבל בשום הגבלות ח"ו,
51 ביכולתו לברוא את ה"בפועל" לפני ה"בכח", או ללא
52 "בכח" בכלל.

53 לכן אין להסיק מהי שיטתם של בית שמאי לגבי
54 בריאת שמים וארץ, משיטתם ש"אזלינן בחר בכח" בשאר
55 המקומות, שהרי אפשר לומר, שהחשיבות של "בכח" היא
56 בכך שבלעדיו אין אפשרות לבצע את ה"בפועל", אך לא
57 כן לגבי בריאתו של הקדוש-ברוך-הוא. לפיכך יש צורך

(51) ראה מקומות שנשמנו בהערה 45, דמצד זה שהארץ עלתה במחשבה תחלה, יש בה (עליו וחשיבות -) הכח להצמיח מאין ליש (שאינו בשמים).
(52) וכמדר"ל (נסמן בלקוטי שיחות [המתורגם] ח"ה ע' 159 הערה 62) "בשביל ישראל ובשביל התורה". (וראה שם בפנים, שכל העולם טפל הוא לישראל ותורה).

(53) שהרי נשמות גזורות מתחת כסא הכבוד (זח"ג כט, ב). ועוד. וראה גם רש"י ד"ה בצרור החיים - שבת קנב, ב) שהוא בערבות "דאיקרי שמים" (חגיגה יב, סע"ב), וכן "תורה (היא) מן השמים" (משנה ר"פ חלק), ומשם - נמשכו למטה בארץ.

(54) בצפצפ"נ מהדר"ח ע' 180, שהטעם דב"ש ד"שמים נבראו תחלה" הוא, לפי שסוברים שהצורה היא העיקר. אבל י"ל שהמעלה ד"שמים" (לפי דעת ב"ש) היא לא רק מצד ה"צורה" כ"א - לפי שבה"בכח" (שמים) כלול בו גם ה"חומר" (ארץ), ככפנים.

(43) ע"ז נח, ב. חולין קלז, ב.

(44) תגיגה יב, א. ב"ר פ"א, טו.

(45) תו"א ר"פ ריגש (ובתו"ה שם - באו"א קצת). סה"מ תרכ"ט ע' יח ואילך. ד"ה כי המצוה הזאת תרס"ו. ובכ"מ.

(46) כמ"ש (הושע ב, כג) "אענה את השמים והם יענו את הארץ".

(47) פיוט לכה דודי.

(48) וכמו שמקשה בתו"ה שם (פט, ג): לפי"ז יקשה מאד על ענין מחלוקתם. . דלכאורה אין בזה מחלוקת כלל לפי הג"ל. עיי"ש.

(49) להעיר מהדין (ברכות מא, א) "כל המוקדם בפסוק .. מוקדם לברכה", לפי שהוא חשוב יותר (ראה טושו"ע או"ח סרי"א ס"ד. סדר ברה"י לאדה"ז פ"י ה"ב).

(50) מהמשל דעלי' ושרפרף בחגיגה וב"ר שם מוכח, שפולגתתם היא בנוגע לתחלה בזמן. ויובן זה ע"פ מ"ש לקמן הערה 61.

יב.

חסד - גילוי, גבורה - העלם

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הקשר שבין
שתי השיטות - "אזלינן בתר כח" או "אזלינן בתר פועל"
- לבית שמאי ולבית הלל⁵⁸:

בית שמאי הם משורש הגבורות, ובית הלל הם משורש
החסדים⁵⁹ (ולכן בית שמאי מחמירים ובית הלל
מקילים⁶⁰). וכיון שגבורה היא "העלם", וחסד הוא
"גילוי", לפיכך סוברים בית שמאי שהעיקר הוא ה"בכח",
ואילו בית הלל סוברים, שהעיקר הוא "בפועל" - כי "כח"
הוא העלם, ו"פועל" הוא גילוי.

זהו גם ההסבר למחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל
אם "שמים נבראו תחילה" או "ארץ נבראת תחילה":

כדי להגיע לתכלית הבריאה, יש צורך הן ב"שמים"
והן ב"ארץ". ההבדל הוא בכך, שמצד הגבורה - שרשם
של בית שמאי - שהיא "העלם" ו"העלאה מלמטה
למעלה", יוצא, שהתכלית בבריאת ה"מטה", הארץ, היא,
שהיא תימשך ותעלה ל"מעלה", לשמים. ולכן אומרים בית
שמאי, ש"שמים נבראו תחילה"⁶¹. ואילו מצד החסד -
שרשם של בית הלל - שהוא "גילוי" ו"המשכה מלמעלה
למטה", יוצא, שהתכלית היא ה"מטה" עצמו, ואף התכלית
של ה"מעלה" היא ב"המשכתו" ובהתגלותו למטה. לפיכך
אומרים בית הלל, ש"ארץ נבראת תחילה".

ומחלוקת זו בין בית שמאי לבין בית הלל לגבי בריאת
שמים וארץ היא היסוד למחלוקתם בשאר הענינים בתורה,
אם "אזלינן בתר כח" או "בתר פועל":

לפי שיטת בית הלל, שהתכלית היא ה"מטה", יוצא
שהעיקר הוא ה"בפועל", וחשיבותו של ה"בכח" הוא בכך
שממנו יוצא ה"בפועל".

לפרט את שיטת בית שמאי גם לגבי בריאת שמים וארץ⁵⁵,
שאפילו במעשיו של הקדוש-ברוך-הוא, כאשר היתה
אפשרות לקיומו של "בפועל" ללא "בכח", בכל זאת
"אזלינן בתר בכח" גם במקרה זה, כיון שלמעשה ברא
הקדוש-ברוך-הוא את הארץ באופן שהיא נובעת מכך
שלפני כן היא קיימת בשמים "בכח".

אך בכל זאת יש לפרט את המחלוקת בין בית שמאי
לבין בית הלל גם במקומות האחרים, כדי להבהיר את
שיטת בית הלל⁵⁶, שגם בנבראים, כאשר הכרחי המצב
הראשוני של "בכח", גם כאן הם סוברים ש"אזלינן בתר
בפועל".

יא.

מהי חשיבות ה"בכח"?

אך עדיין צריך להבין את הטעם לדברי בית שמאי,
ש"שמים נבראו תחילה":

עצם העובדה שלאחר בריאת השמים נבראה הארץ -
על-אף שב"שמים" כבר נמצאת הארץ "בכח" - מוכיחה,
שהתכלית היא בריאת הארץ כפי שהיא בפועל, ודוקא זה
(ה"בפועל" של הארץ) עלה במחשבה תחילה. אם כך,
כיצד אפשר לומר שהעיקר הוא בריאת השמים, ושהם
ה"תחילה" במעלה ובחשיבות?

שאלה מעין זו מתעוררת גם לגבי שיטת בית שמאי
בכללותה, ש"אזלינן בתר בכח": לכאורה, החשיבות של
"בכח" היא בכך שממנו יוצא "בפועל". ואף משמעות
המילה "כח" מצביעה על כך שביכולתו ליצור את
ה"פועל". כיצד אפשר לומר, שהעיקר הוא ה"בכח", ואף
מתחשבים בהלכות מסויימות רק "בכח" ולא "בפועל"⁵⁷ -
כאשר החשיבות והמעלה של "כח" היא, שביכולתו ליצור
את ה"פועל"?

(59) לקו"ת שה"ש מח, ג. ובכ"מ.

(60) ראה תניא בהקדמה (ד, רע"א).

(61) ומכיון שלדעת ב"ש הכוונה בה"מטה" (ארץ) היא שיתעלה
לה"מעלה" (שמים), הרי מובן שאופן בריאת הארץ הוא כפי אופן השמים -
ראה רש"י חגיגה שם (ד"ה שרפרף) "ולפי גובה הכסא הוא מתקן השרפרף".
משא"כ לדעת ב"ה שהכוונה בה"מעלה" היא בשביל ה"מטה" - אופן בריאת
השמים הוא כפי הארץ. ולהעיר מלקו"ת ויקרא ד, ב: "כמו"כ יובן מזה הנמשל
למעלה .. או שכמו שהוא למעלה כך הוא למטה".

ועפ"ז י"ל שהכוונה ב"תחלה" היא גם בנותן (כדמוכח מפשטות הלשון
בחגיגה וב"ר שם), היינו בהענין ד"סיבה ומסוכב": לדעת ב"ש הארץ מסוכב
היא משמים - שמים נבראו תחלה; ולדעת ב"ה הארץ היא סיבה לשמים -
ארץ נבראת תחלה.

(55) ועוד (ועיקר: דעת ב"ש ש"שמים נבראו תחלה" הוא המקור והביאור
לשטתם ד"אזלינן בתר בכח" בכל מקום, כדלקמן סי"ב. (ויתירה מזו: באם
לא היינו יודעים דעתם ששמים נבראו תחלה, הי' אפשר לטעות שזה שסוברים
"אזלינן בתר בכח" בכ"מ הוא לא מצד מעלת הכח מצד עצמו, כ"א לפי
שהבכח ישנה אפשרות להפועל, כדלקמן הערה 62).

(56) וי"ל שזהו חידוש גם בדעת ב"ש, שגם בעוניי ארץ גופא, אף שכללות
ענינה (גם ה"בכח" שבו) הוא בפועל (מטה), מ"מ אזלינן בתר בכח.

(57) וכמו שבזמן ק"ש של ערבית, דלדעת (ר"א - להיותו מתלמיד) ב"ש
הוא רק כשעוסקין לילך ולשכב ולא כששוכבין בפועל*.

ואף שלדעת ב"ש זהו פירוש "בשכבך" שנאמר בכתוב (וראה לעיל סעיף
ח, שלכן אין ללמוד ממנו לדינים אחרים) - הא גופא טעמא בעי: מדוע אמרה
תורה (לפי" ב"ש) שזמן ק"ש הוא רק בעת השכיבה בכח. וראה הערה הנ"ל.
(58) ראה גם בית האוצר שם.

יד.

אנו רוצים גאולה בפועל ממש

נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁶⁸.
 כשם שלגבי יציאת מצרים סוברים בית הלל (והרי "בית שמאי ובית הלל, הלכה כבית הלל"⁶⁹), ואף "בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"⁷⁰), ש"אזלינן בתר בפועל", ואי אפשר לומר "הלל" על יציאת מצרים "בכח",⁷¹

כך גם לגבי "אראנו נפלאות" בגאולה העתידה, שישאל אינם יכולים להסתפק בגאולה שבכח וברוחניות⁷², אלא הם תובעים מהקדוש-ברוך-הוא, ובודאי ישיגו זאת בקרוב ממש, את הגאולה בפועל ובגשמיות - "עד מתי קץ הפלאות"⁷³? כלו כל הקיצין, כבר מזמן הגיעה העת לצאת מהגלות בפשטות ובגשמיות, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו"⁷⁴, עד אשר "לא תשאר פרסה"⁷⁵, ובאופן של "שמחת עולם על ראשם"⁷⁶, שכבר תקויים בפועל ההבטחה⁷⁷ "כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה, וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה"⁷⁸, בעגלא דידן.

35

(משיחות אחרש"פ וש"פ קדושים תשכ"ז)

1 ואילו לפי שיטת בית שמאי, שהתכלית היא ב"שמים",
 2 והכוונה ב"ארץ" היא בהמשכתה ובעלייתה ל"שמים", יש
 3 לומר, שה"כח" אינו אמצעי ל"פועל", אלא להיפך: העיקר
 4 הוא ה"כח" עצמו, וה"פועל" הוא רק "אבן הבוחן"
 5 שבאמצעותה מתגלית ומתאמת מעלת ה"בכח"⁶².

יג.

אכילת קרבן הפסח - יציאת מצרים "בכח"

6 לפי כל האמור לעיל מובנים דברי בית שמאי, שיש
 7 לומר "בצאת ישראל ממצרים" מיד לאחר אכילת הפסח,
 8 אף לפני חצות:
 9 יציאת מצרים היתה בזכות דם הפסח⁶³. וכיון ש"שכר
 10 מצוה" הוא התוצאה של המצוה⁶⁴, ולפיכך היא כלולה בה
 11 (כשם שבכל גורם ותוצאה, סיבה ומסובב, ה"מסובב"
 12 כלול "בכח" ב"סיבה"), מובן, שבאכילת הפסח,
 13 שבאמצעותה נשלמת מהות קרבן הפסח, אשר "לא בא
 14 מתחילתו אלא לאכילה"⁶⁵, כבר מתרחשת בכח ובהנעלם
 15 יציאת מצרים.
 16 לכן סוברים בית שמאי, שמיד לאחר אכילת הפסח אומרים
 17 "בצאת ישראל ממצרים", כי כבר אז קיימת יציאת מצרים
 18 "בכח", והם נוקטים בשיטתם, ש"אזלינן בתר בכח"⁶⁷.

66 ולהעיר מזה שהפסח ה' נאכל דרך חירות (ש"ע אדה"ז סי' תעב סי"ד).
 67 והחידוש בדעת ב"ש בזה הוא (ראה ער"ז לעיל הערה 25) לא עצם הענין ד"אזלינן בתר בכח", כ"א: בה"בכח" דיצי"מ ישנם כמה ענינים: הבטחת הקב"ה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" שהיתה עוד קודם הגלות; ביטול העבודה מאבותינו שהי' ברה"ר (ר"ה יא, רע"א); "החדש הזה לכם ראש חדשים גר" (ששייך לגאולתן של ישראל אז) שהי' ברה"ר ניסן - וקמ"ל ב"ש שה"בכח" דאמירת וענין "בצאת ישראל ממצרים" - הוא אכילת הפסח.

(68) מיכה ז, טו.

(69) עירובין יג, ב.

(70) ברכות לו, ריש ע"ב.

(71) כידוע מענה כ"ק אדמו"ר הצ"צ לכ"ק אדמו"ר מהר"ש (על שאלתו בנוגע לה"ק"ץ שהי' על שנת תר"ח): והרי נדפס הלוק"ת! ואמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש "מען דארף האבן משיחין (=צריכים משיח) למטה מעשרה טפחים!" (72) לשון הכתוב (דניאל יב, ו).

(73) בא י, ט.

(74) שם, כו.

(75) ישע"י לה, י. נא, יא.

(76) תהלים סט, לו-ז.

(77) ג' הענינים שבזה (ירשוה, ינחלוה, ישכנו בה) ראה מכ' יו"ד כסלו, תשל"א (נדפס בלקו"ש ח"ה ע' 419 ואילך).

(62) לכאורה הי' אפשר לומר, שהטעם דב"ש דאזלינן בתר בכח הוא [לא מצד מעלת הכח מצ"ע, כ"א] לפי שבה"בכח" ישנה אפשריות להבפועל, ומה שהבכח ענדיף מהבפועל - אף שעיקר מעלתו הוא האפשריות להבפועל - נפרש שזהו לפי שהמציאות (של הבפועל) נתחדשה כשנתחדש הכח ואפשריות אליו, ולכן ה"בכח" הוא עיקר מציאותו של הבפועל*.

[ומטעם זה סוברים ש"בשכבך" הוא רק כשעוסקין לילך ולשכב ולא כששוכבין בפועל, כי עצם המציאות ד"בשכבך" הוא מה שעוסק לשכב, והשכיבה בפועל היא רק ההמשך והגילוי של עיקר מציאות השכיבה - שנתחדשה בשעה שעוסק לילך ולשכב].

אבל, מכיון שגם בבריאת שמים וארץ סוברים ב"ש שעיקר המעלה היא ה"בכח"

- אף שתכלית המכוון בזה שעלה במחשבה תחלה היא הארץ כמו שהיא בפועל דוקא (ולא כמו שהיא כלולה בכח בשמים), היינו שאינו מספיק מה שישנו כח ואפשריות להבפועל (דאל"כ לא היתה הארץ צריכה להתהוות) - מוכח מזה, שדעת ב"ש היא שהמעלה דבכח הוא מצד ענין הכח ("מעלה") גופא, ומה שהוצרך לבריאת הארץ הוא בכדי שגם ה"מטה" יתעלה לה"מעלה". ולכן מסתבר, שגם בשאר המקומות - שיטתם "אזלינן בתר בכח" היא מצד מעלת הבכח גופא, ככפנים.

(63) פרד"א פכ"ט. מכילתא ורש"י בא יב, ו.

(64) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 137 הערה 23. וש"נ.

(65) פסחים עו, ב.

(* וגם מזה דס"ל לב"ש ד"אזלינן בתר בכח" בה"הרואה יום אחד עשר" (אף שלעולם לא יבא לידי בפועל) אין ראי' שהמעלה ד"בכח" היא מצד עצמו - כי (א) הגדר ד"אזלינן בתר בכח" שם הוא רק זה שבכח ג"כ מספיק כ" (אבל לא שהוא העיקר ושורא ענדיף מ"בפועל"). (ב) מה שבה"בכח" לא יבא לעולם לידי "בפועל" הוא מצד הימים שלאחריו. אבל מצד ה"בכח" גופא יכול הוא לבא גם לידי בפועל, ככל ימי זיבת.

יום ראשון כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים].

45 ולכו אינם מותאמים כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל להוליד
46 מְנִיָּה - מההתבוננות, דְּחִילו וְדְחִימו - יראה ואהבה, אֶפְלו
47 בְּמַחו וְתִבְנוֹתָ לְכָר - לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו
48 אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר

אהבה ויראה שתבאנה לידי

49 ביטוי במוחו ובתבונתו

50 בלבד, אֶת־עַל־פִּירְכָּן קְרוֹב

51 אֵלָיו הִדְבֵּר מֵאֵד לְשֹׁמֵר -

52 להישמר מלעבור על איזו

53 מצות-לא-תעשה, שכפי

54 שהוסבר לעיל, זקוק האדם

55 לשם כך, ל"מודה" של יראת

56 ה', וְלַעֲשׂוֹת - לקיים, כָּל

57 מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְתִלְמוּד

58 תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל, - שכן,

59 לשלימות קיומן של מצוות

60 העשה ולימוד תורה,

61 נדרשת אהבת ה' - הרי

62 שבידו לקיים זאת, כְּפִי וְכִלְכָּבוּ מִמֶּשֶׁה, - כלומר, לא רק לפי

63 פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" - מחשבה, כי אם גם לפי

64 מושגה האמיתי של המלה בלבבך - ביראת ה' ובאהבת ה', בלב

65 ממש, מְעַמְקָא דְלִבָּא, - מעומק הלב, בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ, בְּדִחְלוֹ

66 וְדְחִימוֹ, - ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה",

67 שכלעצמה אין היא במדרגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם

68 אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה

69 והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות

70 לכאלו במדרגות של אהבה ויראה. אלא - כיצד אפשר לו ליהודי

71 כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'

72 אמיתיות? - אומר על כך רבנו הזקן: שְׁהִיא "אֶהְיָה מְסֻתֶּרֶת"

73 שְׁבֵלָה בְּלִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיא יִרְשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ. - כל אחד

74 מישראל יש לו בירושא אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה.

75 אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות

76 במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' - ואילו כאן

77 מדובר על אהבה מסותרת בלבד - מסביר רבנו הזקן עניניה של

78 אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי

79 בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' - רק

80 שְׁצִירָה לְהִקְדִּים וְלִבְאֵר תַּחֲלָה בְּאֵר הַיִּטֵּב, שְׁרֵשׁ אֶהְיָה זו -

81 באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, וְעֵנִינָהּ, - מה

82 משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ

83 להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלוכשת בגוף שלה

84 תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של

85 "כלות הנפש", שהנפש מחפשת להיכללות ולהיכלל בהקב"ה,

86 וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? וְאֵיךְ הִיא

87 יִרְשָׁה לָנוּ, - כיצד יורשים אהבה? וְאֵיךְ נִכְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ. -

88

1 פֶּרֶק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר

2 מאד בפך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל, לקיים תורה

3 ומצוות, "בלבבך" - באהבת ה' וביראת ה', על-ידי ענין "ההתבוננות",

4 ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מודה" הוא ברשותו של כל אחד מישראל

5 (גם כשלו אינו ברשותו, כפי

6 שזה ב"צדיקים" שלבם

7 ברשותם), וביכולתו להתעמק

8 במוחו בכל מה שהוא רוצה.

9 ובשיתעמק במוחו בגדולת

10 הקב"ה - "יוליד" בתוכו אהבה

11 להקב"ה ויראה ממנו. גם אם

12 מחמת סיבות שונות, אין

13 באפשרותו "ליצור" אהבה

14 ויראה גלויות ומורגשות בלבד,

15 אך, הוא יכול "ליצור" אותן

16 במוחו ובתעלומות לבו. אהבה

17 ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" -

18 להביא אותו לקיום תורה

19 ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן למעלה - כאילו למד

20 תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.

21 ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על-ידי "ההתבוננות" - טעונה

22 המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, שכן, כדי

23 להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך שתהיה לו

24 ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין

25 ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב מאד"? - יסביר רבנו

26 הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה,

27 ואינו שייך לענין ההתבוננות - בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות

28 "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. חזאת, על-ידי ה"אהבה מסותרת"

29 להקב"ה שבלב כל אחד מישראל, שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו.

30 לשם גילוי אהבה זו (הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין

31 ההתבוננות, אלא - כפי שייסביר להלן - די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת

32 בו אהבה זו. וזכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו

33 אפשר כבר לומר "קרוב מאד", שכן, גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות -

34 אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

35 וְלַתּוֹסֶפֶת בְּאֵר, בְּאֵר הַיִּטֵּב, מֵלֵת "מֵאֵד" שְׁבִפְסוּק: "כִּי קְרוֹב

36 אֵלָיו הִדְבֵּר מֵאֵד וְגו'" - משמעות המלה "מאד" היא, שמאד

37 קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'.

38 ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך הדבר" היא,

39 שעל-ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה, ביכולת האדם "ליצור" בתוכו

40 אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" - טעונים עדיין הדברים

41 הסבר, שכן, אם דרושה לכך ההתבוננות והתעמקות, הרי שאין זה

42 "קרוב מאד", צִירָה לִידַע נִמְנִיָּה, כִּי אֵף מִי שְׁרָעָתוֹ קִצְרָה

43 בִּירְעֵת ה', - חסרה לו ידיעה והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של

44 הקב"ה, וְאֵין לוֹ לֵב לְהִבִּין בְּגִדְלַת אִי־סוֹף בְּרוֹךְ־הוּא, - מוחו

1 כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר
2 מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו
3 אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה
4 גם יראה – ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם
5 יראה?

6 והענין, – הוא, כי האבות

7 הן הן המדרגות, – האבות 1
8 היו בטלים לגמרי, בכל 2
9 עצמותם, להקב"ה, כמו 3
10 "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" 4
11 בה, והיא מונהגת רק לפי 5
12 רצונו – כך, לא היה לאבות 6
13 שום רצון אחר מאשר רצונו 7
14 של הקב"ה, ועל פן – ולכן, 8
15 וכו' להמשיך נפשיות 9
16 נשמה לגניהם אחרים 10
17 עד עולם מעשר ספירות 11
18 דקדושה שבארבע עולמות 12
19 אצילות בריאה יצירה 13
20 עשייה, – בגלל עבודתם, וכו' 14
21 האבות, אברהם יצחק 15
22 ויעקב, שכל מי שהוא 16
23 מזרעם תהיה לו נשמה 17
24 קדושה, המורכבת משלש

25 מדרגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת
26 העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשייה. אך, מאחר שלמעלה,
27 בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבעה מדרגות ועולמות כלליים,
28 ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדרגה ומאיזה עולם באות
29 ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: לכל אחד ואחד כפי
30 מדרגתו וכפי מעשיו. – "כפי מדרגתו" – כפי רום שורש נשמתו,
31 "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי
32 שכתוב ב"זהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" – מעניקים לו
33 מלמעלה מדרגה עליונה יותר של נשמה. ועל כל פנים, אפילו
34 לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיונם נפש דנפש דמלכות
35 דעשייה, – "מלכות" של עולם העשייה. עולם העשייה הוא הרי
36 העולם התחתון ביותר. ובעולם העשייה עצמו, "מלכות" היא הספירה
37 האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה,
38 והנפש היא האחרונה בין השלש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי
39 ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של
40 "מלכות" של עולם העשייה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר,
41 מקבל, לפחות, נפש מהמדרגה התחתונה ביותר שבקדושה: שהיא
42 מדרגה התחתונה שבקדושת העשייה. ואף על פיה, – למרות
43 שנפש זו היא מהמדרגה התחתונה, מאחר שהיא – הנפש, מעשר
44 ספירות קדושות, – קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא
45 בהתכללות, שכל מדרגה כלולה מכל המדרגות, ולכן היא – גם
46 המדרגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשייה, כלולה

ליקוטי אמרים

מקלן, – מכל שאר המדרגות והספירות של "עשייה", גם מקבמה
דעשייה, – שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשייה, שבתוכה
– ב"חכמה דעשייה", מלבשת חכמה דמלכות דאצילות, – שכן,
כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות,
מתלבשת ומאירה בעולם

העשייה. ומאחר שב"מלכות" 52
דאצילות כלולות כל עשר 53
הספירות, הרי שעשר 54
הספירות של "מלכות" 55
דאצילות, מתלבשות בעשר 56
הספירות של עולם העשייה: 57
"חכמה" של מלכות 58
דאצילות – ב"חכמה" של 59
עולם העשייה, "בינה" של 60
מלכות דאצילות – ב"בינה" 61
של עולם העשייה, וכך 62
הלאה. הרי – שב"חכמה" 63
של עולם העשייה, מתלבשת 64
"חכמה" של "מלכות" 65
דאצילות: שבתוכה – 66
ב"חכמה" של מלכות 67
דאצילות, ישנה חכמה 68
דאצילות, – שכן, עשר 69
הספירות של עולם 70

האצילות, כלולות אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם
"חכמה" של עולם האצילות, שבה – ב"חכמה" של עולם האצילות,
מאיר אור-אין-סוף ברוך-הוא ממש, בדרגתו: "ה' ב'חכמה
יסד ארץ", – "ה' בחכמה" – אור אין סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה
יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ", שכן,
"מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדרגה התחתונה
ביותר; ו"כלם ב'חכמה עשית". – מכאן, ש"חכמה" מאירה
ב"עשייה". ונמצא, כי אין-סוף ברוך-הוא מלבש בבחינת חכמה
שבנפש האדם – יהיה מי שיהיה מישראל, – בנשמתו של כל
אחד מישראל, מאיר אור מהאין-סוף ברוך הוא. מדוע הוא מאיר
דוקא בבחינת ה"חכמה" שבנשמה – יסביר ה"תניא" להלן. ובבחינת
ה'חכמה שבה, – שבנפש, עם אור-אין-סוף ברוך-הוא מלבש
בה, – ב"חכמה", מתפשטת בכל בחינות הנפש בלה, לבחינתה
– בחיות אלקית, מבחינת ראשית עד בחינת רגלה, – מהמדרגה
העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדרגה
התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש. ב'דרגתו':
"ה'חכמה תחיה בעליה" – הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת כוח
החכמה. [ולפעמים ממשכים פושעי ישראל – לילדיהם, נשמות
גבוהות מאד שהיו פעמקי הקלפות, – ומפני היות נשמות גבוהות
אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" – והרי "כלל" בדינו, ש"אין
הקב"ה בא בטרוני עם בריותיו"⁵ – אין הקב"ה בא בדרישות מופרות
מבריותיו, לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונו, דבר שנפל

1 ברשותן; הקליפות לא היו משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו
2 ברשותן, אלא במקרה של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות,
3 שאותה נשמה גבוהה, בתור "ילד" של "פושעי ישראל", תושפע
4 מה"לבושים" הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות
5 חיות במדה מרובה יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה
6 גבוהה — היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה
7 עלידי ההורים, ומתעלה למדרגה של "צדיק". כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב

8 בְּסֵפֶר הַגְּלוּלִים: הרי, שבמדרגות השונות שבנשמות, קורה
9 שדוקא בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו.
10 עלי-כל-פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה,
11 ושבבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין סוף ברוך הוא.
12 להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור-אין-סוף היא
13 דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש — כי "חכמה" היא כוח שלמעלה
14 מ"שכל" ומ"הבנה".

יום שני א' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומובן.

50 ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם מאמינים בה', שְׁהָאֲמוּנָה
51 הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת וְהַשְׁגָּה, — "כוח האמונה" "קולט" את מה
52 שה"שכל" ו"ההבנה" אינם יכולים להשיג, כִּי "פְּתִי יֵאֱמִין לְכָל דְּבָר,
53 וְעֵרוֹם יִבִּין וְגו'" — הפתי תופס כל דבר עלי-ידי האמונה בו. הרי,
54 שתפיסתו של דבר שלא עלי-ידי

15 הֵנָּה, הַחֲכָמָה הִיא מְקוֹר הַשְׁכָּל וְהַהֲבָנָה, — ה"שכל" ו"ההבנה"
16 נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו.
17 ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" ו"ההבנה". וְהִיא — ה"חכמה",
18 לְמַעַלָּה מִהַבְיָנָה שֶׁהוּא — ה"בינה", הַבְנֵת הַשְׁכָּל וְהַשְׁגָּה, וְהַחֲכָמָה
19 הִיא לְמַעַלָּה מִהַהֲבָנָה
20 וְהַהֲשָׁגָה, וְהִיא מְקוֹר לָהֶן.

55 ידי הבנתו בשכל, היא עלי-ידי
56 אמונה. ברם, כשמדובר על
57 דבר שהשכל מסוגל לתופסו,
58 אלא שהוא, הפתי, אין לו
59 שכל והוא תופסו ב"אמונה" —
60 יש בכך משום חסרון. ואילו
61 כשמדובר אודות אלקות
62 שהיא למעלה לגמרי
63 מ"שכל", אין כל דרך אחרת
64 "להשיגה", אלא עלי-ידי
65 אמונה בלבד. וכך אומר
66 ה"תניא": וְלִגְבִי הַקְּדוֹשִׁי
67 בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה
68 מִן הַשְׁכָּל וְהַדַּעַת, וְלִית
69 מַחֲשַׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיהּ כָּלָל —
70 אין שום מחשבה ושכל
71 המסוגלים להשיגו כלל,
72 הַכֹּל כְּפִתְיִים אֲצִלוֹ יְתִבְרָךְ,
73 — כולנו כפתיים גמורים
74 לגביו, שכן ב"שכל" אי אפשר
75 להשיגו, ומן ההכרח להשיגו

21 וְהוּא לְשׁוֹן — משמעות המלה
22 הַכְּמָה — "כח מה", —
23 "חכמה" היא כוח שממנו
24 נובע ה"שכל", והיא פועלת
25 בתור "כוח". ויחד עם כך —
26 היא בבחינת "מ"ה" — שהיא
27 לשון שאלה: "מה" היא?, כפי
28 ששואלים על דבר שלא
29 משיגים אותו — שֶׁהוּא מָה
30 שְׁאִינוֹ מֵשִׁג וּמוֹבֵן, וְאִינוֹ
31 נִתְפָּס בְּהַשְׁגָּה עֲדִין, וְלִבֵּן
32 מִתְלַבֵּשׁ בָּהּ — ב"חכמה",
33 אור-אין-סוף בְּרוּךְ-הוּא
34 דְּלִית מַחֲשַׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיהּ
35 כָּלָל. — שאין מחשבה ושכל
36 שבאפשרותם "לתפוס",
37 להשיג ולהבין את אור אין
38 סוף ברוך הוא. הכוחות
39 המהווים את ה"שכל"
40 ו"ההבנה" אינם בגדר שבהם

76 עלי-ידי אמונה שלמעלה מ"שכל", בְּדִבְרֵיכִי: "וְאִנִּי בְּעֵר וְלֹא אֲדַע,
77 בְּהִמּוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וְאִנִּי תָמִיד עִמָּךְ וְגו'", בְּלֹא מִרְכָּה שֶׁבִּיהּ שְׁאִינוֹ
78 "בְּעֵר" ו"בְּהִמּוֹת" — "אִנִּי תָמִיד עִמָּךְ". — עם הקב"ה. וְלִבֵּן, אֲפִלּוּ קֹל
79 שֶׁבְּקָלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים נִפְשָׁם עַל קִדְשֵׁת ה', עַל הַרְבֵּי,
80 וְסוֹכְלִים עֲנִיִּים קָשִׁים שֶׁלֹּא לְכַפֵּר בָּהּ אַחֵר. וְאַף אִם הֵם בּוֹרִים
81 וְעַמֵּי הָאָרֶץ וְאִין יוֹדְעִים גְּדוּלַּת ה', וְנִם בְּמַעַט שִׁיּוּדָעִים — בגדולת
82 ה', אִין — הֵם, מִתְבּוֹנְנִים כָּלָל, — שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם
83 נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, וְאִין מוֹסְרִים נִפְשָׁם מִחֲמַת דַּעַת
84 וְהַתְבּוֹנְנוּת בָּהּ כָּלָל, אֲלֵא כִּי שׁוֹם דַּעַת וְהַתְבּוֹנְנוּת, — הם מוכנים

41 יתלבש אור אין סוף ברוך הוא, שכן, "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים
42 להשיג את אור אין סוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה",
43 מאחר שכאמור, הוא למעלה מ"שכל" ו"ההשגה" — מתלבש בו אור אין
44 סוף. לשון ב"ק רבינו: "מהמהמשך ומהלשון משמע (ואולי גם מוכח)
45 דמדבר במדרי' אחת. ומפרש כ"ח מ"ה" — ג"כ ענין אחד, — כח שאינו
46 מושג. ונקודת הביאור — דחב' היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש,
47 וכשמתגלה פועל אפי' במחודר'מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור
48 שאינו נתפס ונמצא למע' כח ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס מתלבש בו).
49 וְלִבֵּן, כִּי יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הַנְּשִׁים וְעַמֵּי הָאָרֶץ, — אלה שאינם שייכים

1 תמיד למסור את נפשם, רק באלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפר
2 בה' אחר, בלי שום טעם ומענה ומענה כלל. בלי שום מניע וסיבה
3 הגיוניים, שכן כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומדוד, ויכולה
4 להיות סברא לכאן וסברא
5 לכאן, ואם הנכוונות למסירות
6 נפש היתה נובעת מן ה"שכל"
7 ומן ה"טעם", הדין כאן על-
8 כלי-פנים מקום ל"טענות
9 ומענות" בשכל: למסור את
10 הנפש או לא. אך האמת היא,
11 שבמסקנה ההחלטית למסור
12 את הנפש – אין שום שקלא-יטריא, אלא ההנחה המוחלטת, שאי
13 אפשר להיות אחרת! – דבר זה אינו נובע מזה"שכל". וְהִינֵנּוּ, – זהו

ליקוטי אמרים

הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום
טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר
ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה
שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

מחמת, משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש, – של יהודי, על ידי
התלבשותו בבחינת חכמה שבה, – שבנפש, שהיא – כוח החכמה,
למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן: – לכן גם באלה שאינם
שייכים כלל ל"שכל"
ול"הבנה", יש בהם הכוח
למסור את נפשם על קידוש
השם. בכך, הוזהר לנו
שורשה של האהבה
המסותרת: היא מושרשת
ב"כוח החכמה" של הנפש,
שלמעלה מ"שכל", ובו –
ב"כוח החכמה" – מלוכש אור אין סוף ברוך הוא. משם נובע בכל יהודי
כוח האמונה ומסירות הנפש.

יום שלישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

27 פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות
28 באהבה ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מהם
29 להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי עבודתם וביטולם
30 להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה זו,
31 בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכש
32 אור אין סוף ברוך הוא, ממנו
33 נובעת בכל אחד מישראל אהבה
34 להקב"ה, עד לכדי מסירות נפש
35 על קידוש השם. בכך הוסבר
36 "שורש" אהבה זו, וכיצד היא
37 באה לנו בירושה. אך, עדיין
38 טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו,
39 במה מתבטאת שאיפתה של
40 אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה
41 אהבה זו גם יראה, שצורך בה
42 לקיים תורה ומצוות. ענינים
43 אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב אודות
44 האהבה המסותרת.

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש
נר ה' נשמת אדם פי' שישאל
הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע
תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע
ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש
הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ה ואף שע"י זה
יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו
יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ
בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה

מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד
הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון
ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר
ולחקיק את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ
על המים"³, נמותח חלק
מהעפר מעל למים; רוח היא
למעלה מן המים ומקיפה
את המים; אש מקיפה את
הרוח. כך נמצא יסוד האש
הכללי, מתחת לגלגל הירח.
ואף שעל ידי זה – על-ידי
היתנתקות האש מהפתילה
והיתדבקותה בשורשה
למעלה, יכבה ולא יאיר
כלום למטה, וְגַם לְמַעַלָּה
בְּשִׁרְשׁוֹ יִתְבַּטֵּל אֹרֹחוֹ
בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ, – שכן, "מציאות" הנר היא כדי להאיר,
ובשורשו תתבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד
את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע
היום), מכל-שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי,
שאין לומר שמשיבת הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות
נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל
ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר
צריכה להימשך ל"שורש", אף-על-פי-כן בקך הוא – אור האש,
חפץ במבצעו. – כלומר, כאילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו
רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, כך נשמת ה' אדם, וכן
בחינת רוח ונפש, – לא דוקא במי "פועלת" בו המודריגה
העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא בבחינות
התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", הפצה והשקפה – של

45 וּלְתוֹסֶפֶת בָּאוּר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני הפרטים
46 האמורים: "ענינה" ו"אין נכלל בה גם דחילו (יראה)", צריך לבאר
47 היטב מה שכתוב: "נר ה' נשמת אדם". פרוש, שישאל
48 הקרוים "אדם", – כמאמר חכמינו ז"ל: "אתם קרוים אדם", שבני
49 ישראל הם הנקראים "אדם", נשמתם היא, למשל, באור הנר
50 שמתנענע תמיד למעלה בטבעו, – וכל כך למה? – מפני שאור
51 האש חפץ בטבע לפרד מהפתילה – בה האש מחזיקה את
52 עצמה, ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל
53 הירח, כמו שכתוב בעין חיים. – האש שבנר נמשכת בטבעה
54 ללמעלה, כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה,
55 מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר,

המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מציינים אותו במלה "טבע". ומכאן, המלה "טבע", הוא שם המשאל לכל דבר שאינו בקבינת טעם ודעת. – כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", ונחשב כפאן – ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, הפנינה, – בהשתמשות במלה טבע: שרצון וחסן זה בנפש – להיות דבוק בשורשה, אינו בקבינת טעם ודעת ושכל משג ומבין, אלא למעלה מן הדעת ושכל המשג והמבין, והיא בחכמה בקבינת חכמה שבנפש – שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שפכה – בחכמה שבנפש, שורה אור-אין-סוף ברוך הוא. – ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא – רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו – "אהבה מסותרת".

הנשמה, במבט לפיכך ולצאת מן הגוף ולדבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ברוך-הוא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות, והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" – הקב"ה. הגם שתהיה – שם, אין ואפס ותתבטל שם – בשורשה, במציאות לגמרי, ולא ישאר ממנה מאומה ועצמותה הראשון, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "מהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדרגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדרגה עליונה יותר, שייכת רק כשבהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדרגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר שאדם יתחיל להיפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בשורשה? – אף-על-פי-כן זה רצונה וחסן במבט. – ברם,

יום רביעי ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חוטא כו'.

ולכן זה נקרא בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים: "כח מה", כוח של מה, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" – דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו כלל, והוא הפך ממש מקבינת חכמה וקליפה וסגורא אחרת, שמשכה נפשות אמות העולם דעבדין לגמריהו, – העושות רק לשם מציאותן האנוכית, ואמרין: "הב קב" – ואומרות "תן" "תן" ו"העלמיני", – כמו שאמר עשה: "העלמיני", לחיות יש ודבר בפני עצמו, – ולא בטל לאלקות, בפני לעיל, – שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, הפך בקבינת חכמה; – שענינה – ביטול. ולכן – אלה שמצד הקליפה, נקראים "מתים", כי "החכמה תתה", – אך,

וזהו כלל בכל סטרא דקדושה: שאינו אלא מה שנמשך מחכמה, שנקרא "קדש העליון", – המלה קודש רומזת על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" – המשכה מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה מ"חכמה"? – יוסבר להלן, ש"חכמה" היא ענין ה"ביטול" לאור אין סוף ברוך הוא, להקב"ה: "המשכה מחכמה" פירושה – המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר "ביטול" זה מה"חכמה" – אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן ביחס ל"קודש העליון" (חכמה): הפטל – "קודש העליון" (חכמה) בטל במציאות באור-אין-סוף ברוך-הוא המלכש בו, ואינו דבר בפני עצמו לעיל, ולכן נקרא בה' מה. –

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא

העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות העולם דעבדין לגמריהו ואמרין הב הב והלעיטני להיות יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא

בפני לעיל, – שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, הפך בקבינת חכמה; – שענינה – ביטול. ולכן – אלה שמצד הקליפה, נקראים "מתים", כי "החכמה תתה", – אך,

1 דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך החיים, וכתוב: "ומותו
2 ולא בקבחה"; - מיתה קשורה במה שאין בו ענין ה"חכמה", וזה
3 אמור ביחס לאומות העולם המקבלות חיותן מהקליפות. וכן
4 הרשעים ופושעי ישראל קדם שבאו לידי נסיון לקדש השם;
5 - שכן, כשהם באים לידי
6 נסיון של קידוש ה',
7 מתעוררת בהם בחינת
8 ה"חכמה" שבנשמתם,
9 ומחיה אז את נפשם. ואילו
10 שלא בשעת נסיון של
11 קידוש ה', למרות שגם אז
12 קיימת בהם, בחינת
13 ה"חכמה" שבנפש
14 וד"ביטול" להקב"ה, אך זה
15 אצלם בהעלם ובגלות -
16 כפי שיסביר להלן; כי
17 בחינת הקבחה שבנפש
18 האלהית עם ניצוץ
19 אלהות מאור-אין-סוף ברוך-הוא המלבש בה, - בכוח החכמה,
20 הם בבחינת גלות בגופם בנפש הבחמית, מצד הקליפה
21 שבחלל השמאלי שבלב, המולכת ומושללת בגופם - בשעה
22 שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של
23 הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף - בסוד גלות
24 השכינה, בנוזר לעיל¹⁰. ולכן נקראת אהבה זו בנפש
25 האלהית, שרצונה וחפצה לדבק בה' תני החיים ברוך-הוא,
26 - נקראת אהבה זו, בשם "אהבה מסתרת", - לכאורה: "אהבה"
27 היא הרי רגש שבא לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים
28 אותה כאן בשם "אהבה מסתרת"? אלא בהתאם למה שיוסבר

ליקוטי אמרים

בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו
לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש
האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש
בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד
הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושללת
בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה
זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים
ברוך הוא בשם אהבה מסתרת כי היא מסתרת
ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה
נכנס בהם רוח שטות לחטא כמאמר רז"ל אין אדם
חוטא כו'

נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה - אלא "רוח שטות" זו מטפשת
אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת על-ידי החטא. ברם,
אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים
לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל-ידי כך הוא
ניתק מהקב"ה, וממילא - לא למסור את נפשו - מסביר רבנו הזקן,
שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות
בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו - כשמדובר בנסיון
של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת
מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש
אז וחדש שעל-ידי כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו.

יום חמישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל.

57 אלא שגלות הזה לבחינת הקבחה - אינו אלא לבחינת
58 המתפשטת ממנה בנפש בלה להחיותה, - בחיות אלקית.
59 התפשטות זו בלבד של
60 "חכמה", אפשר שתהיה
61 בגלות, ולא יתאפשר לה
62 להתפשט בכל הנפש,
63 וממנה בכל הגוף, להחיותה
64 בחיות של קדושה ולשמור
65 עליהם מלעבור עבירה.
66 אבל שרש ועקר של
67 בחינת הקבחה שבנפש
68 האלהית הוא פמחין,
69 ואינה - ה"עיקר" שבחכמה,
70 אינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל השמאלי
71 בבחינת גלות ממש, - שלא יוכל להיות לה שום השפעה, רק

ליקוטי אמרים

אלא שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי'
המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש
ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלהית הוא במוחין
ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל
השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה
ברשעים ובינתם בתאות העולם. אך כשבאים לידי
נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד

כנרדמת ונתונה בשינה. אך בשבאים - הרשעים, לידי נסיון
בדבר אמונה, שהיא למעלה מהדעת, ונגעה עד הנפש - עד

נִמְסוּ. - הרי, שכלפי אור אין סוף ברוך הוא המלוּבש בבחינת
 "חכמה" שבנפש של יהודי - בטלות ונעלמות כל הקליפות, זאת -
 כשיהודי עומד לפני נסיון של קידוש ה' - מתעוררת ומתגלה בתוכו
 בחינת חכמה זו. לכן, למרות שלפני כן היתה לקליפות השליטה
 המלאה עליו, יש בו עתה
 הכוח להתגבר עליהן. זאת
 אומרת: יהודי יש בו תמיד
 הכוח (הנובע מ"חכמה" -
 אהבה מסותרת) לשלוט על
 התאוות, צריכים רק לעורר
 כוח זה. להלן, יסביר רבנו
 הזקן, איך כלולה באהבה זו
 גם יראה. שכן, כאמור, כדי
 לקיים תורה ומצוות נדרשת
 גם יראה; ומאחר שאנו
 אומרים, שלשמירת התורה
 והמצוות מספיקה האהבה
 המסותרת בלבד - הרי
 שהיא כוללת בתוכה גם
 יראה; וְהֵנָּה, אור ה' אֵיךְ
 סוֹף בְּרוּךְ־הוא הַמְלֻבָּשׁ
 בַּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶשׁ - גָּדוֹל
 וְעָצוּם כְּחוֹ כָּל כֶּד לְגֵרֶשׁ
 וְלִדְחוֹת הַסְמָרָא אַחֲרָא
 וְהַקְלִיפּוֹת שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ יַעֲזֹר
 אֶפְלוּ בְּלִבּוֹשֵׁיו, -
 ה"לבושים" שלהם שייכים
 לאור אין סוף ברוך הוא,
 שֶׁהֵם מְחַשְׁבֵּה דְבוּר
 וּמַעֲשֵׂה שֶׁל אַמוּנָה ה'
 אַחֲד; - שלא יהיה בכוחן של הקליפות "לנגוע" לא רק באמונה
 עצמה, כי אם גם לא במחשבה, דיבור ומעשה, שעליהם להיות
 מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'. דְּחִינּוּ - אור אין סוף המלוּבש
 בנפש היהודי, נותן לו הכוח, לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן לְמִסֹּר נַפְשׁוֹ, אֶפְלוּ שֶׁלֹּא
 לַעֲשׂוֹת רק אֵיזָה מַעֲשֵׂה לְבַד נֶגֶד אַמוּנָה ה' אַחֲד, בְּגִזָּן -
 כשכופים עליו: לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוּדָה זָרָה, אֵף שֶׁאֵינוּ מֵאֲמִין בָּהּ
 בְּלָל בְּלָבָן, - ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן - בלבו הוא הרי
 מאמין בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד לאמונה - ואף על
 כך הוא מוסר את נפשו; וְכֵן - זה נותן לו הכוח למסור את נפשו, שֶׁלֹּא
 לְדַבֵּר תּוֹעָה חֵם וְשָׁלוֹם עַל אַחֲדוֹת ה', אֵף שֶׁאֵינוּ פְּזִיז וְלִבּוֹ שְׂוִי,
 רק לְבוֹ שָׁלֵם בְּאַמוּנָה ה'. - אף־על־פִּי־כן ימסור את נפשו, שלא
 לעשות אותו מעשה ושלא לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו
 ההתבטאות של האהבה המסותרת עצמה. האהבה הטבעית
 והמשיכה להקב"ה, אינן נפגעות כאן ישירות, שכן, גם בשעת
 המעשה או הדיבור נשארת האמונה בתומתה, אלא, זו היא
 ההתבטאות של ה"יראה" הכלולה ב"אהבה" - הוא ירא מלהיות חס

1 לְבַחֲנִית חֲכָמָה שֶׁבָּהּ - שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה",
 2 אֵיזָה הִיא - ה"חכמה", נְעוּזָה מְשֻׁנָּה, - כלומר, היא מתגלה,
 3 וּפּוֹעֵלֶת פְּעוּלָתָהּ בְּכַח ה' הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ, - השפעתה של ה"חכמה"
 4 מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו על קידוש ה',
 5 וּכְמוֹ שֶׁתִּיבֹנֶה¹²: "וַיִּקֵּן
 6 בְּיָשׁוּן ה'", - הרומז על
 7 בחינת ה"חכמה" שבנפש
 8 ואור אין סוף המלוּבש בה,
 9 שהיתה קודם כדומה, ולא
 10 פעלה פעולתה. אך, כשבא
 11 האדם לידי נסיון של קידוש
 12 ה' - היא מתעוררת ופועלת
 13 פעולתה - לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן
 14 בְּאַמוּנָה ה' בְּלִי שׁוֹם מַעַם
 15 וְדַעַת וְשֶׁכֶל מִשְׁנֵה לֹא, -
 16 מדוע עליו למסור את נפשו,
 17 לְהִתְגַּבֵּר עַל הַקְלִיפּוֹת
 18 וְתַאוּת עוֹלָם הָיָה בְּהִתְרֵ
 19 וּבְאַסוּר שֶׁהִרְגֵּל בָּהֶם,
 20 וְלִמְאֵס בָּהֶם, - כלומר,
 21 בעמדו עתה נכון למסור את
 22 נפשו על קידוש ה', לא רק
 23 שהוא מרסן את תאוותיו
 24 הפנימיות ומושל עליהן,
 25 אלא הן נעשות מאוסות
 26 בעיניו, וְלִבְחֹר לוֹ ה'
 27 לְחַלְקוֹ וְלִגְדֹּלּוֹ, - גם
 28 כוחותיו הפנימיים, כ"שכל"
 29 ו"מדות", הנקראים "חלק",
 30 וגם הכוחות העליונים יותר,
 31 "רצון" ו"תענוג", הנקראים "גורל" - יהיו נתונים כולם להקב"ה -
 32 לְמִסֹּר לוֹ נַפְשׁוֹ עַל קִדְשׁ שְׁמוֹ. וְאֵף כִּי הַקְלִיפּוֹת גָּבְרוּ עָלָיו
 33 בְּלִי יָמִיו וְלֹא יָכֹל לָהֶם, - שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע
 34 ישראלי", שגם הוא מוסר נפשו על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד
 35 על העליונה, בְּמֵאֲמָר רַ"ן¹³ ש"הַרְשָׁעִים חֵם בְּרִשׁוֹת לָבָם", -
 36 ברשות החלל השמאלי שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר
 37 הרע שמצד הקליפה; מִכָּל מְקוֹם בְּשֶׁבֶא לִידֵי נִסְיוֹן בְּדַבֵּר אַמוּנָה
 38 בְּח' אַחֲד, שִׁסּוּדָתָהּ בְּהִרְרֵי קִדְשׁ, הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶשׁ
 39 הַיְאֵלִית, - כפי שנוצר לעיל, נקראת "חכמה" בשם "קדש", שֶׁבָּהּ
 40 - ב"חכמה", מְלֻבָּשׁ אֲרִי־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא - אז, הרי כָּל
 41 הַקְלִיפּוֹת בְּטִלִּים וּמְכַבְּלִים וְהִיוּ בְּלֹא הִיוּ מִמֶּשׁ לְפָנֵי ה',
 42 בְּדַבְּרִיתִי¹⁴: "כָּל הַגּוֹזִים - כולל קליפות, בְּאֵין נִגְדוֹ וְגו'",
 43 וּבְתִיבִי¹⁵: "כִּי הִנֵּה אֵיבֹךְ ה', - כולל גם קליפות שהן "אויבי ה'",
 44 כִּי הִנֵּה אֵיבֹךְ יֹאבֶדוּ, יִתְפַּרְדּוּ וְגו'", וּבְתִיבִי¹⁶: "בְּהֶמֶס דּוֹנֵג
 45 מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבֶדוּ וְגו'", - הרשעים והקליפות יימסו מפני השי"ת,
 46 וּבְתִיבִי¹⁷: "הָרִים - הקליפות שהן בעיני עצמן כהרים, בְּדוֹנֵג

1 ושלום נפרד מהקב"ה – יראה זו מונעת אותו מלעשות אותו מעשה
2 או מלדבר אותו דיבור. וכל זה – מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון
3 של קידוש ה', ה"חכמה" שבנפש. וזה נקרא "דחילו הנכלל
4 ברחימו", – יראה הכלולה באהבה, שהיא אהבה הטבעית
5 שבנפש האלהית
6 שבכללות ישראל,
7 שחפצה ורצונה בטבעה
8 לדבק בשרשה ומקורה
9 אוראין סוף ברוך הוא,
10 שמפני אהבה זו ורצון זה
11 – להידבק בהקב"ה, היא –
12 הנפש האלקית, יראה
13 ומפחדת בטבעה מנגע
14 בקצה ממת עבודה וזה
15 חס ושלום, שהיא נגד אמונת ה' אחר, אפילו בלבושה החיצונים
16 שהם דבור או מעשה, – הקשורים בעבודה זרה, כלי אמונה בלב
17 בלב: – בעבודה זרה זו. גם מכך יראה נשמתו של יהודי, ויראה זו,
18 היא הכלולה באהבה המסותרת. הרי, שבאהבה מסותרת – הכוללת
19 בתוכה גם יראה – יכול יהודי לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט להלן,
20 על-ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא
21 להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי
22 עבירה נפרדים חס ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידין
23 מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.

ליקוטי אמרים

נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית
שבנפש האלהית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה
בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור א"ס ב"ה שמפני
אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע
בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחר אפילו
בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה
בלב כלל:

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם פושע ישראל מוסר
את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן הראוי להביא
סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא בספר "תולדות
יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי
"פריץ", ולא ידע שום דבר
מיהדות. כשבגר קצת אותו
ילד, החליט ה"פריץ" להמיר
את דתו באופן רשמי, והכין
לכבוד אותו מאורע סעודה
גדולה. בהיותו בטוח שהילד
לא יתנגד לכך, הודיע לו
ה"פריץ" שביום מסוים
ימירו את דתו. הילד החל
לשאול למשמעות הדבר.
וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש – וכשימירו את
דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע – אני נקרא "פייוויש"?
נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד
יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו, בטענה: אני נקרא "פייוויש"
– אשאר "פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו
ה"פריץ" על כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על
כך אשה יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו כך, אך, גם
אתה לא טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על
קידוש ה'.

יום שישי ה' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוכש בהם.

47 פרק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרב מאד" לכל אחד
48 מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה' –
49 באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת
50 ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין סוף ברוך הוא, ומשם נובע
51 הכוח ביהודי למסור את נפשו
52 ולא להיפרד ולהינתק חס
53 ושלום מהקב"ה.
54 אם היהודי היה מרגיש, שעל-
55 ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד
56 מהקב"ה, לא היה עובר על
57 שום עבירה. אך, אין הוא
58 מרגיש בכך, נדמה לו, שגם
59 בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר
60 יהודי כפי שהיה. ואילו – כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד
61 עבודה זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא
62 מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל
63 עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא
64 לעבוד עבודה זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוח
65 להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה

ליקוטי אמרים

פרק כ והנה מודעת זאת לכל כי מצות ואזהרת
ע"ז שהם שני דברות הראשונים
אנכי ולא יהיה לך הם כללות כל התורה כולה. כי דבור
אנכי כולל כל רמ"ח מצות עשה. ולא יהיה לך כולל
כל שם"ה מצות ל"ת ולכן שמענו אנכי ולא יהיה לך
לבר מפי הגבורה כמארו"ל מפני שהם כללות התורה

שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה'
אלקיך". וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה זרה –
"לא יהיה לך אלקים אחרים", – בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח
של מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".
והנה מודעת זאת – ידוע
הדבר, לכל, כי מצות –
העשה של אמונה ואחדות
ה', ואזהרת עבודה זרה,
שהם שני דברות
הראשונים, – מעשרת
הדיברות, "אנכי" ו"לא
יהיה לך", – "אנכי ה'
אלקיך" – מצות העשה של
אמונה ואחדות ה', "לא יהיה לך" – מצות הלא-תעשה של עבודה
זרה, הם כללות כל התורה כולה; – הן כוללות את כל התורה
כולה. כי דבור "אנכי" כולל כל רמ"ח מצות עשה, ו"לא יהיה
לך" כולל כל שם"ה מצות לא תעשה, – שתי מצוות אלו, הן
ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל". ולכן שמענו
"אנכי" ו"לא יהיה לך" לבר מפי הגבורה כמאמר רז"ל, – "אנכי

1 ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, **מִפְּנֵי שָׁהֶם** – שתי דיברות אלו,
2 **בְּלִלּוֹת הַתּוֹרָה בְּלָהָה**. – הרי, ששמענו "מפי הגבורה", מפיו של
3 הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי דיברות אלו הן ה"כלל"
4 האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך – שכל מצוות

5 העשה קשורות במצות
6 העשה של אמונה, וכל

7 מצוות הלא-תעשה קשורות
8 בלא-תעשה של עבודה זרה
9 – יובן ממילא, שאת הכוח
10 של מסירות נפש, לשמור על
11 האמונה ולהתנגד לעבודה
12 זרה, אפשר לנצל גם לקיום
13 כל המצוות, ולהימנעות
14 מכל העבירות. יש, כמובן,
15 להסביר: איזו שייכות
16 מיוחדת יש בין כל העבירות,
17 לעבודה זרה? – הקשר שבין
18 כל המצוות ל"אמונה" מובן,
19 כפי שמוסבר במכילתא,
20 משל למלך שבא לארץ
21 ואנשיה בקשוהו לגזור

22 עליהם גזירות. ענה להם המלך: תחלה קבלו עליכם את מלכותי,
23 ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצות "אנכי ה'
24 אלקיך" – בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות
25 שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה
26 מצוה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל
27 מצוות "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה זרה. ויוסברו הדברים
28 להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם
29 שאין דבר שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומיוחד עם הקב"ה. ממילא
30 כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא
31 מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד"
32 מאלקות – גם זו נקראת עבודה זרה, וכפי שרבונו הזקן יסביר זאת
33 להלן: **וּלְבָאֵר הַיִּטֵּב עֲנִין זֶה**, – התייחסות כל העבירות ל"עבודה
34 זרה", צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומחית אחדותו של
35 הקדוש-ברוך-הוא, שנקרא "יחיד ומיוחד", – משמעות הביטוי
36 "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות ה'" אפשר לומר
37 שהוא אלוקה אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד
38 פשוט ולא מורכב – וכך הלאה, ואילו בביטוי זה מודגש ענין נוסף
39 באחדות ה' כדלהלן: **"וְכָל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא לְבָדוּ הוּא"**, – כולם
40 הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם אחרי שברא את כל
41 העולמות וכל הנבראים, **כְּמוֹ שֶׁהָיָה קִדְּם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם מִמֶּנּוּ**,
42 **שֶׁהָיָה הוּא לְבָדוּ**, – שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי
43 שברא את העולם – קיים רק הוא בלבד. ו**כְּמוֹ שֶׁאֻמְרִים: "אֵתָּה**
44 **הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אֵתָּה הוּא מִשְׁנַבֵּרָא כּוּ"**, – בעצם,

ליקוטי אמרים

כולה. ולבאר היטב ענין זה צריך להזכיר תחלה
בקצרה ענין ומהות אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד
ומיוחד וכל מאמינים שהוא לבדו הוא כמו שהיה קודם
שנברא העולם ממש שהיה הוא לבדו וכמ"ש אתה
הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא כו' פי'
הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שנית כי
עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי
באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא
לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם כן הוא לבדו הוא
יחיד ומיוחד אחר שבראם משום דכולא קמיה כלא
חשיב וכאין ואפס ממש כי התהוות כל העולמו' עליונים
ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקיימם שלא
יחזרו להיות אין ואפס כשהיה אינו אלא דבר ה' ורוח
פיו ית' המלוכש בהם.

45 היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה משנברא" – מה
46 אומרת לנו המלה "הוא" שנזכרת כאן פעמיים? – אלא הן מציינות:
47 הוא – הוא, אותו אחד ויחיד, **פְּרוּשׁ** – משמעות (ציין) המלה "הוא",
48 היא: "הוא" **מִפְּנֵי** – הוא שהיה לפני שנברא העולם, אותו אחד
49 בדיוק הוא לאחר שנברא
50 העולם, **כְּלִי שוֹם שְׁנוֹי**,
51 **פְּדֻכְתִּים**: **"אֲנִי ה' לֹא**
52 **שְׁנִיתִי"**. – מלפני הבריאה
53 ועד אחרי הבריאה – עם
54 בריאת העולמות, לא
55 נשתנה שום דבר באחדותו
56 האבסולוטית של הקב"ה;
57 ביצירת העולמות – לא נוסף
58 שום דבר, כפי שרבונו הזקן
59 מסביר: **כִּי עוֹלָם הָיָה וְכֵן**
60 **כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים** –
61 **אֵינָן פּוֹעֲלִים שׁוֹם שְׁנוֹי**
62 **כְּאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּהִבְרָאָם**
63 **מֵאֵין לִישׁ, שְׁכֻמוֹ שֶׁהָיָה**
64 **"הוּא לְבָדוּ הוּא יִחִיד**
65 **וּמִיָּחֵד" קִדְּם הִבְרָאָם, כֵּן**
66 **"הוּא לְבָדוּ הוּא יִחִיד וּמִיָּחֵד" אַחֵר שֶׁבְּרָאָם**, – כיצד אכן הדבר?
67 לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא – **כְּשׁוֹם**
68 **דְּבָלָא קָמִיה בְּלֵא חֲשִׁיב**, – לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם
69 הם, **וְכֵאֵין וְאִפְסָם מִפְּנֵי**. – להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל
70 הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת
71 מדיבורו של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך
72 לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול
73 לדבר מלים ללא סוף – איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה מלים,
74 לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל שכן וודאי הדבר שאין לאותו דיבור
75 שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע הדיבור; ועל אחת כמה
76 וכמה – לגבי עצם הנפש שבאדם; כל שכן ועל אחת כמה וכמה בלי
77 השוואה כלל, כשמדובר לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל, איזה ערך
78 יש לגביו, לאותו דיבור שממנו נבראו וקיימים כל העולמות
79 והנבראים. וכך אומר רבונו הזקן: **כִּי הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת**
80 **עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּהוּוֹנִים מֵאֵין לִישׁ, וְחַיּוֹתָם וְקִיּוּמָם תְּקַנְיָם שְׁלֹא**
81 **יִחְזְרוּ לְהִיּוֹת אֵין וְאִפְסָם בְּשִׁהְיָתָהּ**, – שכן, כפי שיוסבר להלן
82 ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי
83 בשר ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו
84 מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא
85 נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי יברא ויחיה אותו
86 תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא חוזר לאין ואפס.
87 יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות והנבראים, **אֵינוֹ אֱלֹא**
88 **דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּי יִתְבָּרַךְ הַמְלֻכָּשׁ בָּהֶם**. – בעולמות ובנבראים.

יום שבת קודש ו' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם.

1 ולמשל, כמו בנפש האדם, כשמדבר דבור אחר, שדבור זה
2 לבדו – הוא, בלא ממש אפילו לגבי כללות נפשו המדברת, –
3 הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שהיא – כוח הדיבור, בחינת
4 לבוש האמצעי שלה, – של הנפש. בשלשה לבושי הנפש, מהווה
5 המחשבה ה"לבוש" העליון
6 ביותר; כוח המעשה –

7 ה"לבוש" התחתון ביותר; 1
8 וכוח הדיבור – ה"לבוש" 2
9 האמצעי, שהוא בן הדיבור 3
10 שלה, – והרי דיבור אחד 4
11 אין לו שום ערך בהשוואה 5
12 לכוח הדיבור כולו, שיכול 6
13 – כוח הדיבור של הנפש, 7
14 לדבר דברים לאין גוף 8
15 ותכלית; – שכן, העובדה 9
16 שבאמת יש גבול לדיבוריו 10
17 של האדם, נובעת מכך 11
18 שחלקי גוף האדם בהם תלוי 12
19 דיבור האדם, נחלשים מרוב 13
20 דיבור ומאבדים את כושרם. 14
21 אך מבחינת כוח הנפש, 15
22 מסוגל האדם לדבר בלי סוף 16
23 – ואיזה ערך, איפוא, יש 17
24 לדיבור אחד, לנוכח כוח 18
25 אי-סופי זה של מלים? וכל 19
26 שכן – שאין ערך לדיבור 20
27 אחד, לגבי בחינת לבוש 21
28 הפנימי שלה – של הנפש, 22
29 שהוא המחשבה, – הכוח 23
30 לחשוב, שהוא ה"לבוש" 24
31 הפנימי של הנפש – הנפש 25
32 מאוחדת יותר עם המחשבה, 26
33 שממנה – מהמחשבה,

34 נמשכו הדפוסים – שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב, והוא
35 חיותם; – ומאחר שהמחשבה עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה
36 יותר עם הנפש – ודאי שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה,
37 ואין צורך לומר לגבי מהות ועצמות הנפש, שהן עשר
38 בחינותיה הנפרדים לעיל: חכמה בינה דעת, – בהשוואה
39 ללבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים עשר בחינות וכוחות
40 אלה של הנפש (חכמה, בינה, דעת, והמדות: חסד, גבורה, תפארת,
41 נצח, הוד, יסוד, מלכות) – עצמות הנפש, שמהן – מ"שכל" ו"מדות"
42 הנפש, נמשכו אותיות מחשבה זו המלכשות בדבור זה
43 כשמדבר, – שכן, האדם חושב או על ענין שכלי, או על ענין
44 הקשור לרגשי המדות – ומה שהוא חושב, הוא, לאחר מכן, מדבר,
45 כי המחשבה היא גם כן בחינת אותיות כמו הדבור, רק שהן
46 – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר. – אותיות הדיבור
47 מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין

ליקוטי אמרים

ולמשל כמו בנפש האדם

כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו כלא ממש אפי'
לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי
שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין
קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא
המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ
לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה
הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו
המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ
בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר
אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה
ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש
המחשבה. למשל כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו
של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר
בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה
בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנופלה
התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה כח
חכמתו ושכלו וידעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר
שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולדבק בו כגון
ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק
לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו כח חכמתו
ושכלו וידעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב
ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג
המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה
בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם
המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם:

חכמה, או לאכל איזה מאכל ערב – הרי, כשהחמדה לדבר לא
באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב"
שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק לאחר
שקבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בלח חכמתו ושכלו
וידעתו, – אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו
נצרה החמדה בלב, ואחר כך חזרה ועלתה – החמדה, מהלב
למוח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל
להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל – או ללמוד את
החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי בכאן – רק אז, כשהוא
חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה
זו או אחרת, נולדה בחינת אותיות במוחו, שהן אותיות כלשון
עם ועם – כשפת כל עם, המדברים והמהרהרים בהם – באותן
אותיות, כל ענייני העולם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה
שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חזרת ועולה מהלב

48 הדיבור לבין המחשבה – בכך ששניהם מורכבים מ"אותיות", אבל
49 עשר בחינות חכמה בינה דעת כו', הן שרש ומקור המחשבה,
50 – כמוזכר לעיל, ואין בהם – בכוחות ה"שכל" וה"מדות", בחינת
51 אותיות עדיין קדם שמתלבשות בלבוש המחשבה. – רק לאחר
52 מכן, כשהאדם חושב בכוח
53 מחשבתו אודות ה"שכל" או
54 אודות הדברים שהוא
55 מתרגש מהם – מופיעות
56 האותיות. מאחר ש"שכל"
57 ו"מדות" הם בכלל למעלה
58 מאותיות – בודאי ובודאי
59 שאין לגביהם שום ערך
60 לדיבור אחד. להלן מסביר
61 רבנו הזקן, איך בשכל
62 ובמדות אין עדיין אותיות:
63 למשל, בשנופלת איזו
64 אהבה וחמדה בלבו של
65 אדם, קדם שעולה מהלב
66 אל המוח לחשב ולהרהר
67 בה – אין בה – בחמדת
68 הלב, בחינת אותיות עדיין,
69 רק חפץ פשוט וחשיקה
70 בלב אל הדבר ההוא
71 הנחמד אצלו. וכל שכן
72 קדם שנופלה התאוה
73 והחמדה בלבו לאותו
74 דבר, רק היתה בלח
75 חכמתו ושכלו – בינה,
76 וידעתו, – כוח הדעת,
77 שהיה נודע אצלו אותו
78 דבר שהוא נחמד ונעים
79 וטוב ויפה להשיגו ולדבק
80 בו, כגון: ללמוד איזו
81 חכמה, או לאכל איזה מאכל ערב – הרי, כשהחמדה לדבר לא
82 באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב"
83 שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק לאחר
84 שקבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בלח חכמתו ושכלו
85 וידעתו, – אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו
86 נצרה החמדה בלב, ואחר כך חזרה ועלתה – החמדה, מהלב
87 למוח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל
88 להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל – או ללמוד את
89 החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי בכאן – רק אז, כשהוא
90 חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה
91 זו או אחרת, נולדה בחינת אותיות במוחו, שהן אותיות כלשון
92 עם ועם – כשפת כל עם, המדברים והמהרהרים בהם – באותן
93 אותיות, כל ענייני העולם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה
94 שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חזרת ועולה מהלב

- 1 למוח, לחשוב במימושה המעשית – אלא היא שרויה במצב של
- 2 עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה
- 3 עדיין ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד וממילא אין
- 4 אז מקום לכל הבדל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה
- 5 שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל" ול"מדות",
- 6 הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובודאי שאין שום ערך כלל
- 7 לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל
- 8 כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא
- 9 מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך,
- 10 שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד טבת, בו כותב אודות החלטתו הטובה בעת קבלתו מכתבי הקודם, ושלאחרי זמן, בכל זה לא יכול לעמוד בנסיון וכו'.

וידועים דברי חכמנו ז"ל בכגון זה, אשר אל יפול לב האדם עליו באם לא עמד בנסיון ונכשל ח"ו, וכל שכן שלא יבוא לידי יאוש ח"ו במלחמתו עם היצר הרע, כי אדרבה, היאוש ונפילת רוח הם מכלי זינו ותכסיסי מלחמתו של היצר הרע, באמרו לאדם - ישראל עם קרובו אתם קרוים אדם - שכל אחד מהם נקרא בן אברהם יצחק ויעקב, לשלול המלחמה אתו, כיון שלא תצליח ח"ו וכו', ואדרבה באם נכשל ורואה איך שרע ומר הכשלוך שלא לבד שזהו היפך רצון הבורא נותן התורה ומצוה המצוה, אלא שזהו גם כן מביא חורבן והירוס חיי הגשמים, חיי בעולם הזה, על ידי זה יתוסף בו כח חדש וחזק במלחמה האמורה וסוף סוף מתקיימת ההבטחה, אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

א) בכדי לחזק מלחמה האמורה ולקרב הנצחון, מהנכון ביותר, שישתדל שלא יהי אצלו מעות מלבד סכומים הכי נחוצים לקנות דברים קטנים וכיו"ב.

ב) ויתחבר ככל האפשרי אך ורק עם אנשים שומרי תורה ומצוה, ובפרט שכל אחד מישראל נצטוה על זה, וכמאמר חכמנו ז"ל הרבה חברות עושה, וטוב לצדיק וטוב לשכנו ולהיפך.

ג) כיון שכמה רופאים יודעים תרופות בכדי להתחזק ולהתגבר על הרצון, הנוטה למשקים חריפים כיו"ב ובמשך הזמן לבטלו כלה, ישאל אותם וימלא ההוראות שלהם, ועוד וגם זה עיקר יעשה בקי באיזה פרקים משניות איזה סימני תהלים ומזמן לזמן יחזור עליהם, ובפרט בזמן שנדמה לו שכאילו נתעורר הרצון שלא כציווי האמור.

לכתבו שאין לו התמדה כמו שצריך - מהעצות היעוצות בזה, כשרואה שנתמעטה ההתמדה, להחליף הלימוד מהלכה לאגדה, מתורה שבכתב לתורה שבעל פה או להיפך.

ולעת קבלת מכתבי זה, יהי הזמן בסמיכות ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, וכמו מכל ענין גם בזה יש על כל אחד מאתנו וגם הוא בכלל כמובן, ללמוד הוראה בעבודת האדם לקונו, והוא: ומה במקום של סכנת נפשות ממש אשר אין לך רצון חזק יותר באדם מהרצון לחיים, הנה למען התורה והמצוה מסר בעל ההילולא נפשו בשביל לקיים רצון הבורא ואמר אשר זהו המקוה מכל אחד, עאכ"כ כשאין כל סכנה ח"ו כלל וכלל כי אם תאווה עוברת ורצון עובר, שלאחרי איזה רגעים יתחרט על הרצון והתאווה, שמביא רק לידי הירוס חיי, הרי פשוט שצריך לקיים מצות הבורא ולהתנהג בדרכי נועם בדרכי שלום דרך תורתנו תורת חיים,

ואחכה למענתו בכל האמור לעיל בהקדם האפשרי ות"ח מראש.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יום ראשון

תהלים:

מפרק קמ
עד פרק קנ

יום רביעי

כט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ"קב.

תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן [אנו פועלי יום אנו]. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה [להאיר את העולם באור תורה]. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען [אנשים יסודיים], אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

יום

שני

תהלים:

מפרק א
עד פרק ט

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובבינוני . . . "כא" מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש שי' או מתפללי נוסח אשכנז או נוסח פולין, ד' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל . . . ובפרט לגודל הענין של אמירת תהלים בצבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות . . . עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יוקבע בכל בהכ"נ מאיזה נוסח שיהי'.

יום

שלישי

תהלים:

מפרק י
עד פרק יז

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובוה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא" ["וארא" ה'רא-שמים'], והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש [בכל פעם היה זה אור חדש. והגיב אבא: ה'אור' הוא תמיד שווה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש].

יום

רביעי

תהלים:

מפרק יח
עד פרק כב

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

תורה אור נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). הצ"צ במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר תורה אור הנדפס עתה . . . בו מאמרים רוב הדרושים שמשנת תקנ"ו

עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבינו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חומשי התורה וחנוכה ופורים גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מ"ת בפ' יתרו וקצת לפסח בפ' ויקהל. וחלק השני אי"ה על ג' חומשי התורה ושה"ש ומועדים ור"ה ויוכ"פ . . . ושם המחבר נאה לו: שניאור כמו ואהבת בגימט' ב"פ אור . . . עכ"ל. –

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי ע"י מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העבריים ברוסיה, וביניהם גם ביה"ד בקאפוסט אשר שם הדפיסו התו"א. בשנת תר"ח נדפס ח"ב בזיטאמיר ובשינוי השם "לקוטי תורה".

יום חמישי	יום ראשון	ד שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק כג עד פרק כח	שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: פרק יז. ובזה . . . כג" מצותיו ותורתו.		מצרים הוא לשון מיצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפה"א מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המיצר והגבול. והיינו דהשכל שבמות מאיר בלב במדות טובות בפועל ממש.
יום שישי	יום שני	ה שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק כט עד פרק לד	שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י. תהלים: כט"לד. תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.		א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.
שבת קודש	יום שלישי	ו שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק לה עד פרק לח	שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: והיא בח' . . . כמ"ש במ"א.		אאמו"ר כותב ששמע בשם רבינו הזקן, שכל המחברים עד הט"ז והש"ך, והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח הקודש, וענין רוח"ק איתא בקרבן העדה ספ"ג דשקלים שזהו שמגלים לו רזי תורה, שזהו מבחי' העלם דחכמה.

תרגום חפשי

על אדם להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) – מתי והיכן שיכול, בכדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחיבוט הקבר וכף־הקלע, ולזכות לכל הגילויים הנעלים ביותר.

שבת קודש	יום שלישי	ו שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק לה עד פרק לח	שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: והיא בח' . . . כמ"ש במ"א.		אאמו"ר כותב ששמע בשם רבינו הזקן, שכל המחברים עד הט"ז והש"ך, והם בכלל, עשו החבורים שלהם ברוח הקודש, וענין רוח"ק איתא בקרבן העדה ספ"ג דשקלים שזהו שמגלים לו רזי תורה, שזהו מבחי' העלם דחכמה.

תלישת פירות מעץ יבש בשבת

יום ראשון, כ"ט טבת ה'תשס"ט

"דביבש שיך תלישה", היינו שלענין שבת - פירות העץ שהתייבש נחשבים כמחוברים והתולש אותם חייב. אך ה'מנחת חינוך' (מוסף השבת, קוצר ס"ק ה) תמה עליו וכותב, שדברי הרמב"ם מתייחסים לאילן שיבשו פירותיו בלבד, ולא הזכיר דין תלישת פירות מאילן שהתייבש ואדרבה, מדברי הרמב"ם כאן משמע שגם לענין שבת, נחשבים פירות אלו כתלושים, כי ב"תאנים שיבשו באיביהן" (בהל' ה) כתב רק ש"מטמאות טומאת אוכלין", ואילו כאן, לענין "יבש האילן ובו פירות" דייק וכתב "הרי הן תלושין". ומכך יש לדייק, שהגדרת פירות אלו כתלושים עקב התייבשות העץ, היא לא רק לענין טומאה אלא אף לענין שבת זו ואין בהם משום 'קוצר'.

הלכות טומאת אוכלין, פרק ב הלכה ד: אם יבש האילן, ובו פירות - הרי הן כתלושין. וכתב הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ח ה"ד): "אילן שיבשו פירותיו בו, התולש מהם בשבת חייב, אף על פי שהם כעקורים לענין טומאה". כלומר: עץ שפירותיו התייבשו אך גזעו עדיין לא התייבש, לענין שבת פירותיו נחשבים כמחוברים והתולש אותם חייב ואילו לענין טומאה נחשבים הם כתלושים ומקבלים טומאה. ומה דין הפירות כאשר "יבש האילן", היינו שגזע העץ התייבש? לענין טומאה פסק כאן הרמב"ם שפירות אלו הן כתלושין אבל בהלכות שבת סתם ולא פירש! וכתב המגן אברהם (אר"ח סי' שלו ס"ק א) ששיטת הרמב"ם היא

ידות האוכלין

יום שני, א' שבט ה'תשס"ט

אמנם לדעת כמה ראשונים (רש"י חולין ק"ח, א. ר"ש עוקצין פ"א מ"א) היד מעבירה טומאה אל הפרי ומוציאה טומאה מהפרי לטמא אחרים, אבל היא אינה טמאה כי היא עץ בעלמא ואין עליה תורת אוכל. ולכאורה נפקא מינה בין שתי השיטות אם היד נפלה מהפרי: לדעת רש"י היד טהורה ולדעת הרמב"ם היד טמאה, אך אין הכרח בדבר, כי יש לומר שגם לדעת הרמב"ם כשהיד נופלת מהפרי פקעה ממנה הטומאה שהיתה עליה בזמן שהיתה מחוברת (תפארת יעקב חולין שם). ויש שמצאו נפקא מינה במי שהכניס למקדש יד של פרי טמא (מחוברת לפרי). לדעת רש"י שהיד אינה טמאה, אינו חייב משום מכניס טומאה למקדש, אך לדעת הרמב"ם שהיד עצמה טמאה, חייב (ראה אנצ"ל ערך יד לטומאה).

הלכות טומאת אוכלין, פרק ה הלכה ב: כל ששהו יד, ואינו שומר - מטמא ומטמא, ולא מצטרף... שאם נגע מטמא ביד, נטמא האכל התלוי בו, ואם נגע מטמא באכל, נטמאת היד. ואין היד מצטרפת עם האכל, להשלימו לכביצה... ידות האוכלין, הם עוקצי הפירות שמחזיקים בהם את הפרי בשעת האכילה. ונאמר "וכי יפול מנבלתם על כל זרע אשר יזרע טמא הוא לכם". ודרשו "לכם" - לכל שבצרככם, כל מה שיש לכם בו צורך ומסייע, כגון הקצוות שמחזיקים בהם בעת האכילה - אם נטמא האוכל נטמאת ידו, ואם נטמא היד נטמא הפרי (ראה פירוש המשניות להרמב"ם). ובטעם הדבר מבואר (שו"ע אדה"ז תרכט, טז) שהיד טפלה לפרי ונחשבת כפרי עצמו לטומאה, אך אינה נחשבת חלק ממנו להשלימו לשיעור.

רזין דרזין

יום שלישי, ב' שבט ה'תשס"ט

דבר (תורה אור קי, ד). נמצא שבשמן יש שתי תכונות הפכיות: מצד אחד הוא צף על כל המשקים ונותר מעליהם, כדברי הרמב"ם כאן; ומצד שני - השמן מפעפע בכל דבר (ראה חולין צז, א). זאת, משום שמצד אחד הוא נקודת התמצית של כל דבר, ולאידך - מזה גופא מוכרח שמצד עצמו מובדל הוא מכל דבר (כי אילו הייתה לו שייכות לדבר פרטי, לא היה יכול להיות נקודת התמצית של כל דבר), אלא שהוא בחינת 'עצמי' וה'עצמי' נמצא בכל. וכך בנמשל: מצד אחד השמן שבתורה הוא העצם, 'רזין דרזין'. ומצד שני, התכלית היא שה'רזין דרזין' לא יישארו למעלה, אלא יחדרו בכל פרט בתוך גרדי העולם. ולכן, תורת החסידות שמה דגש על הבנת השכל שמציאותו האמיתית של העולם היא הכוח האלוקי שמהווה אותו.

(קונטרס עניינה של תורת החסידות, אות ז)

הלכות טומאת אוכלין, פרק ח הלכה י: מקפה של חלון או רקיק של חלון, ושמן של תרומה צף על גביהן, ונגע מובל יום בשמן - לא פסל אלא השמן בלבד; אם חפץ - כל מקום שהלך השמן, פסל. במדרש (שחש"ר א, ב) נאמר שהתורה נמשלה למים, יין ושמן. ובוהר מובא, שיש בפנימיות התורה, הקבלה והסוד - 'רזא', ו'רזא דרזא'. בחינת 'רזא' נמשלת ל'יין', 'נכנס יין יצא טוה', ו'יין' (70) בגימטריא 'סוד' (70). ואילו בחינת 'רזא דרזא' נמשלה לשמן כי כשם שהשמן הוא הפנימיות שנמצאת בהעלם בזית, כך החסידות, עניינה לגלות את פנימיות התורה (תורת שלום, עמ' 26). ומבאר הרבי:

כתב אדמו"ר הזקן ש"יכולים להוציא שמן מכל חלקי דומם, צומח חי, מדבר - גם מבחינת דומם כאבנים, וכמו שכתוב: 'ושמן מחלמיש צור', כי השמן הוא בחינת החכמה ונמצא בכל

מסיק זיתים

יום רביעי, ג' שבט ה'תשס"ט

ומבנין לדרובה; ואף על פי שלא נפלו עליהן משקין, ולא יצאו מהן משקין - הואיל ונגמרה מלאכתן, הכשרו.

הלכות טומאת אוכלין, פרק יא הלכה ח: זיתים שמשקין לדרובה, מאיפתי גמר מלאכתן? משתגמר מסיקתן, והיו מנחין

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסה"צ מז

יש מתרצים (משנה אחרונה טהרות רפ"ט), שכוונת הרמב"ם כאן היא שגם אם לא ידוע שיצאו מהם משקין, הוכשרו לטומאה מפני שחזקה שהוכשרו במוהל שלהן, אבל אם ידוע שלא נתלחחו במוהל - לא הוכשרו. ויש מתרצים (חסדי דוד טהרות רפ"ט) שכוונת הרמב"ם לומר שאף אם יצא מעט מוהל הוכשרו. ובפשטות ניתן לתרץ שהאמור כאן ש"לא יצאו מהם משקין", היינו משקין מסחיטת זיתים, אבל אין זה כולל את המוהל היוצא מהזיתים תוך כדי לחץ ("שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהם"). והחידוש הוא שאף כי אינו משקה גמור, הרי הוא כמשקין לענין הכשר לטומאה וכמו שדייק הרמב"ם בלשונו בסוף הלכה ו - "שהמוהל... חשוב משקה ומכשיר".

המוסק זיתים לדריכה, אינו מכשירין לקבל טומאה עד שנגמרה מלאכתו ומוכנים לדריכה, והמוהל היוצא מהזיתים קודם לכן אינו מכשירין, כי אין המשקין מכשירין את האוכלין לקבל טומאה אלא ברצון הבעלים. ומפשטות לשון הרמב"ם - "הואיל ונגמרה מלאכתן הוכשרו" - משמע לכאורה שעם גמר המסיקה הזיתים הוכשרו לקבל טומאה גם ללא משקין, אבל קשה לפרש כן שהרי "לא מצינו דבר בלא הכשר טמא ומטמא" (לשון הרמב"ן חולין לו, ב) ! יתרה מזו: אם כן, דברי הרמב"ם כאן סותרים לדבריו לעיל בהלכה ו (ועד"ז בפיה"מ לטהרות רפ"ט) "ומפני מה יוכשרו הזיתים שנגמרה מלאכתן? שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהם" !

מעשה וקנין של קטן יום חמישי, די שבט ה'תשס"ט

מבואר אם קניין זה של קטן הוא מדאורייתא או מדרבנן. וכתב רש"י שמדובר בזכיה מדרבנן, ותוספות ועוד ראשונים סוברים שקטן זוכה מדאורייתא. ואף על פי כן, במציאת קטן יש גזל רק מדרבנן, כי קטן קונה מדאורייתא רק כאשר יש דעת אחרת שמקנה לו, ובמציאה הרי אין דעת אחרת שמקנה. וכתב הש"ך (חור"מ רמג, ו) כי מאחר שחילוק זה לא נזכר בגמרא, הקטן זוכה מדאורייתא אף ללא דעת אחרת מקנה, ואת המשנה לגבי מציאת חרש שוטה וקטן הוא מיישב על פי הירושלמי (מעשר שני פ"ד) שאינו מחלק בין תחומים שונים (מתנה ומציאה), אלא בין גילאים שונים: יש קטן שקונה מדאורייתא - מעל גיל של אגוז ונוטלו, ואילו פחות מגיל זה - אינו קונה מדאורייתא, וזה הגיל שבו מדאורייתא אין גזל.

הלכות טומאת אוכלין, פרק יד הלכה ב: הַעֲלוֹם חֶרֶשׁ שוֹטֵם וְקָטָן - אֵף עַל פִּי שֶׁחֲשָׁבוּ שִׁירָד עָלֵיהֶן הַטֵּל, לֹא הִכְשִׁירוּ; שֶׁנֶּשֶׁ לָהֶם מַעֲשֶׂה, דִּין תוֹרָה; וְאִין לָהֶם מַחֲשָׁבָה, וְאִפְלוּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

בגמרא (בבא מציעא ח, יב) מובא שקטן אינו יכול להקנות לפיקה, הואיל ואינו בן דעת. וכן מאחר שקטן אינו קונה, אין זה גזל לקחת ממנו מציאה שמצא, ואסרו זאת רק משום דרכי שלום. גם לדעת ר' יוסי שם, שזהו גזל גמור, אומרת הגמרא שכוונתו היא לגזל גמור מדבריהם (גיטין נט, א. סא, א).

אמנם בגמרא (גיטין סד, ב) נאמרו שיעורים שונים בקטן: "צרור וזורקו אגוז ונוטלו, זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים; חפץ ומחזירו לאחר שעה, זוכה בין לעצמו בין לאחרים" אך לא

הנייר - מקבל טומאה? יום שישי, ה' שבט ה'תשס"ט

שהדברים אמורים על נייר בימים ההם, שלא היה מעובד כל כך, אך בדורות מאוחרים יותר הנייר מיוצר מבגדים בלויים, היינו 'לבדים' המקבלים טומאה. וה'חתם סופר' (שו"ת ח"ו סי' פ"א) סובר שכל נייר אינו מקבל טומאה, וכתם שנמצא עליו טהור, כי הבגדים מהם נעשה הנייר "נכתשו הדק היטב ונמסו במים ונהפכו לפנים אחרות", כך שאין עליהם שם "צמר ופשתים". ועוד: 'בגד' שמו עליו בתנאי שהשימוש בו הוא לצורכי הלבשה וכדומה, והנייר ששימושו למטרות אחרות אינו מוגדר 'בגד'. וכן פסק אדמו"ר ה'צמח צדק' (פסקי דינים יו"ד ק"צ, י), שהנייר אינו מקבל טומאה.

הלכות כלים, פרק א הלכה יא: כֹּל שֶׁהוּא אֲרִיג - בֵּין מַצְמֵר וּפְשָׁתִים... הוּא הַנִּקְרָא 'בָּגָד' לְעֵינֵי טֻמְאָה. וְהַלְבָּדִים כְּבָגְדִים לְכָל דָּבָר. אישה המוצאת כתם דם על גופה או על בגדה, אם יש לחשוש שמקור הכתם הוא ממקורה - טמאה מדרבנן. ואם נמצא הכתם על דבר שאינו מקבל טומאה - טהורה (ראה הל' איסור"ב פ"ט ה"ז). ומה דינו של כתם הנמצא על גבי נייר?

לדעת ה'נודע ביהודה' (מהדורת יו"ד סי' קה), מדברי הרמב"ם כאן שה'לבדים' דינם כבגדים המקבלים טומאה, ניתן ללמוד שאף הנייר מקבל טומאה, שהרי הנייר עשוי מסחכות של בדים ואם כן הוא בכלל ה'לבדים'.

ואף שכתב הרמב"ם (להלן פ"ב ה"א) ש"אין הנייר מקבל טומאה", מבאר בנו של ה'נודע ביהודה' (שיבת ציון סי' לט),

מה שהציפוי עושה לכלי שבת קודש, ו' שבט ה'תשס"ט

עמי הארץ - חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת. לרבי אליעזר - מפני שהמזבחות הן כקרקע, ולחכמים - מפני שהמזבחות מצופים (חגיגה כו). ופירש רש"י שלשיתת חכמים ציפוי המתכת בטל כלפי העץ ממנו עשוי המזבח, כי התורה מכנה את המזבחות בשם "עץ" והעץ אינו מקבל טומאה.

הלכות כלים, פרק ד הלכה ד: ... כֹּל הַחֲפוּיִין - בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵץ או שֶׁל עֶצֶם או שֶׁל עוֹר או שֶׁל מִתְכָּת, טְהוֹרִין... פָּרִט לְחֲפוּיֵי הַכֵּלִים. וְכֵן כָּלִי עֵץ או עֶצֶם שֶׁנֶּשֶׂה בְּהֵם בֵּית קְבוּל שֶׁצִּפֵּה אוֹתוֹ בְּמִתְכָּת - טְהוֹרִין, וְאִין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; מֵאֲחֵר שֶׁצִּפֵּה אוֹתוֹ, כְּמִלֵּךְ; וְהַצִּפּוּי עֲצָמוֹ טְהוֹר, כְּמֵוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵינוּ. לאחר החגים, היו טובלים את כל כלי המקדש - מפני נגיעת

מח הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

אך הרמב"ם (בפירוש המשניות) סבור שטעמם של חכמים הוא שכל עוד השימוש איננו בגוף הכלי אלא בציפוי – אין הכלי מקבל טומאה, והציפוי איננו סיבה לטמא את הכלי אלא לטהרו, כי אף אם הכלי עצמו ראוי לקבל טומאה מצד עצמו, אינו יכול להיטמא כי השימוש בו הוא רק באמצעות הציפוי.

ונמצא שלדברי רש"י, ציפוי מתכת על כלי עץ עלול לגרום שהכלי יטמא (אפילו לשיטת חכמים). ואילו לפי הרמב"ם, ציפוי הכלים מונע טומאה מן הכלי – כי השימוש בכלי נעשה באמצעות הציפוי, ואין בכוחו של הציפוי להחיל טומאה על הכלי.

(לקוטי שיחות, ט"ז, עמ' 310. וראה כס"מ כאן)

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תש"כ
ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה שמואל אבא שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכו' מיום כ"ד טבת, יום ההילולא של רבנו הזקן.

עם ב' הפ"נ שיקראו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ויהי רצון שבהמצאנו בערב היום אשר הואיל משה באר את התורה הזאת, ומבאר תיכף, פנו וסעו לכם וגוי' ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם וגוי' לתת להם וגוי' - אשר הקיום במילואו בפועל לא נתקיים (עיין סנהדרין ז', ע"ב, לכם לא נאמר אלא לתת להם וכו', וכן הרי הארץ אשר נשבע, היא דעשר עממין, וכפרש"י (מספרי) עה"כ ואל כל שכניו).

והנה הימים האלה (כשהם) נזכרים (ה"ה גם) ונעשים, וכמו גם אז, אם זכו, הרי הי' הכבוש שלם וקיים.

הנה יקוים היעוד בעגלא דידן, וכדרז"ל שם, מכאן לתחיית המתים וכו', והקיצו ורננו שוכני עפר, ובעל הציון ובעל ההילולא הבע"ל בראשם.

בברכה לבשו"ט.

ב"ה, ב' שבט, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה לשני מכתביו מכ"ד טבת, יום ההילולא של רבנו הזקן.

במ"ש מה לעשות עם הכספים שקבלו.

ע"פ מאמר רז"ל בכגון דא, יעשה בהם סגולה (כמובן באם הוא בהסכמתה המלאה של זוגתו הרבנית תחי'), מהנכון אשר לערך חומש (שהרי אין מדקדקין בעניני צדקה), יפריש תיכף לצדקה, ובהשאר ישתמשו במשך הזמן לעניני תורה ומצות, ובזה כמובן וגם פשוט הוצאות חינוך על טהרת הקדש של יו"ח שי', אלא שבינתיים יוכלו להשקיע (אינוועסטירן) בענין שיהי' הקרן קיים ונושא פירות, ועד"ז, ז.א. בהנוגע להשקעה להטראסט פאנד, אלא שגם על זה יפרישו ממעותיהם הם לצדקה, בין מעשר לחומש, שהרי זכין לאדם שלא בפניו, ובפרט קטנה שברשות אבי' היא.

בטח מתכוננים ליום ההילולא יו"ד שבט הבע"ל, ויהי רצון שיהי' רישומו ניכר בכל השנה כולה.

בברכה לבשו"ט.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ט טבת-ו' שבט ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת אכלין

מצות עשה אחת, והוא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן. ובאור מצוה זו – בפרקים אלו.

הלכות טמאת אכלין פרק א

א. כל אכל המיוחד למאכל אדם, כגון לחם וכשר וענבים וזיתים וכיוצא בהן – מקבל טמאה; וכל שאינו מיוחד למאכל אדם – הרי זה טהור ואינו מקבל טמאה, אלא אם כן חשב עליו ויחדו למאכל אדם. וזה וזה אינו מקבל טמאה, עד שיבטל (ויתרטב) תחלה באחד משבעה משקין; וזה הוא הנקרא 'הכשר', שגאמר: "וכי יתן מים על זרע". ב. ואלו הם השבעה משקין שמכשירין את האכלין לטמאה: המים, והטל, והשמן, והזין, והחלב, והדם, והדבש. ואינו מכשירין עד שיפלו על האכלין ברצון הפעלים; ולא יהיו סרוחין, שמשקה הסרוח אינו מכשיר. וכיון שהכשר האכל – אף על פי שיבש והרי הוא נגוב, הרי זה מקבל טמאה.

ג. אכל שהיה כלול במי פרות, כגון מי תותים ורמונים – אף על פי שהוא כלול, ונגע בו הזב או בשר המת – הרי הוא טהור, מפני שלא הכשר באחד משבעה משקין. ד. אין שם משקה שמקבל טמאה, אלא שבעת המשקין שמנינו בלבד; אבל שאר מי פרות – כדרך שאין מכשירין, כך אין מקבלין טמאה כלל.

ה. זיתים וענבים שלא הביאו [גידול] שליש – משקין היוצאין מהן אינן מכשירין, ולא מקבלין טמאה; אלא הרי הן כשאר מי פרות, שהן טהורין לעולם.

ו. אלו דברים שאין מקבלין טמאה, ואף על פי שבני אדם אוכלין אותן, לפי שאינן נאכלין להנאת גופן [עצמם], אלא מפני שנותנין טעם במאכלות, או מפני הריח, או מפני המראה; ואלו הן: הקשט, והחמס, וראשי בשמים, והתיה, והתלתית, והפלפלין, וחלות חריע [מיני תבלין], וכן כל כיוצא בהן.

ז. השבת [מי ירק] – סתמו לאכילת גופו, כשאר ירקות שדה; ואם חשב עליו לקדרה [לבשלו בתבשיל], אינו מטמא טמאת אכלין. והשבת – משנתנה טעם בקדרה – הרי היא כזבל, ואינה מטמאת טמאת אכלין.

ח. התמרים והגרוגרות שנתנן לקדרה כתבלין – עדן הן מטמאין טמאת אכלין, עד שיפסדו מלאכל אדם.

ט. הפךשינין [שהם מאכל אדם רק בדוחק] – אם יחדן למאכל אדם, מטמאין טמאת אכלין.

י. הקור [ראש הדקל], הרי הוא כעץ לכל דבר; ואם שלקו וטגנו, מטמא טמאת אכלין.

יא. התרצנין והזוגין [קליפי הענבים] – אף על פי שכנסן לאכלין, אין מטמאין.

יב. זיתים וענבים הקשין שגפרצין ויוצאין מתחת הקורה בשעת הדריכה, אינן מקבלין טמאה. ועד כמה? עד ארבעת קבין לכל כור; הנה הנפרץ יתר מזה, מקבלין טמאה. ואם כנסן לאכלין – אף על פי שהן פחות מארבעת קבין, מקבלין טמאה.

יג. הפפניות [תמרי בוסר] והפגין [תאני בוסר] והבסר [של ענבים] והקצח [כמון] – הרי הן כאכלין, ומקבלין טמאה. יד. לולבי זרדין [קצוות עצים דקים], והחרובין, ושל עדל [מין צמח], ועלי הלופ [סוג בצל] השוטה – אינן מקבלין טמאה, עד שימתקו.

טו. התרדל והתורמוסין [מיו קטניות] ושאור כל הנכבשין – מטמאין טמאת אכלין, בין משהמתיקו בין עד שלא המתיקו.

טז. זיתים שכבשן בעלין שלהן – אין העלין מקבלין טמאה; שלא ככשן לאכלן, אלא למראה [לנוי].

יז. פשות [שערות] של קשות, והגץ שלה [פרח שעליה] – אינה מקבלת טמאה, מפני שאינן אכל.

יח. דבש בבורתו, מטמא טמאת אכלין שלא במחשבה. וזה הדבש [הוציא החלות מהכוורת] – משייטס החלות, מטמא משום משקה. דבש הזב מבורתו, מטמא טמאת משקין; חשב עליו לאכלין, מטמא טמאת אכלין אחר שיכשר.

יט. השמן הקרוש – אינו אכל, ולא משקה; חשב עליו כשהוא קרוש, בין לאכלין, בין למשקין – בטלה דעתו. וכן הדם שקרוש – אינו אכל, ולא משקה. חשב עליו לאכלין, מטמא טמאת אכלין; חשב עליו למשקין, בטלה דעתו.

כ. חלב שקרוש – אינו לא אכל, ולא משקה. חשב עליו לאכלין, מטמא טמאת אכלין; למשקה, בטלה דעתו.

כא. דבש תמרים – לא אכל, ולא משקה. חשב עליו לאכלין, מטמא טמאת אכלין; למשקין, בטלה דעתו. ושאור כל מי פרות כזן – לא אכל, ולא משקה; חשב עליהן, בין לאכלין בין למשקין – בטלה דעתו.

כב. השלג – אינו לא אכל, ולא משקה. חשב עליו לאכלין, בטלה דעתו; חשב עליו למשקה, מטמא טמאת משקין. נטמא מקצתו, לא נטמא כלו; העבירו על גבי [בתור] כלי חרש הטמא, נטמא כלו.

כג. החלב שבפחל [דד הבהמה] שחשב עליו – בטלה דעתו, והרי הוא טהור; חשב על החלב שבפכה [לאוכלו], הרי זה מטמא טמאת אכלין.

כד. ענבים שדרכן – משייהלוך בהן הדיורף שתי וערב, מטמאין טמאת משקין; נשתירו בהם גרגרין שלמות, אותן

נקוב כדי שיצא בו שרש קטן - הרי הוא בארץ, והנטוע בו אינו מקבל טמאה; וכן אם היו בו מים, אינן מכשירין.

י. עציץ שאינו נקוב, הרי הנטוע בו מקבל טמאה; ואם היו מים בתוכו, מכשירין.

יא. כלי גללים וכלי אדמה שהשרשים יכולין לבקע בהן ולצאת, [המים שבהם -] אינן מכשירין את החרצים; ואף על פי שאינן נקובין, הרי הן כנקובין.

יב. עציץ שמלאהו עפר עד שפתו - אינו חשוב כלי, אלא הרי הוא כטבלה שאין לה שפה, שאינו כלי קבול.

יג. משקין טמאין שנפלו על האכלין - נטמאו, אף על פי שנפלו שלא ברצון הבעלים, שהרי הטמאה וההכשר באין כאחת; והוא, שלא יהיו כפרקע [אלא בכלי].

יד. כל אכל שנפסד ונסרח, עד שאינו ראוי למאכל אדם - אינו מקבל טמאה. וכן משקה שנסרח ונפסד, ואינו ראוי לשתיית האדם - אינו מקבל טמאה, בדרך שאינו מכשיר, שנאמר: "אשר ישטה".

טו. העור ששלקו [- בישלו], והשליה שחשב עליה לאכילה - מטמאין טמאת אכלין בפני עצמן.

טז. עור חמור ששלקו - הרי זה ספק אם מטמא טמאת אכלין מפני ששלקו, או אינו מטמא, מפני שהוא מאוס הרבה.

יז. חטין שבגללי הפקר ושעורין שבגללי הבהמה שלקטן, אינן מקבלין טמאה; ואם חשב עליהן לאכילה, מטמאות טמאת אכלין.

יח. כל אכל שננטמא, ואחר שננטמא נפסד ונסרח - אם נפסל מלאכל הכלב, או שיבש כחרש [- חרט] - הרי זה טהור; נפסל מלאכל אדם, וצדין הוא ראוי לכלב - הרי זה טמא כשהיה. וכל האכלין שננטמאו, אין להן טהרה במקנה. יט. זרעים טמאים שזרען - הרי הצומח מהן טהור, ואפלו בדרך שאין זרעו כלה [הגרעין נשאר]; והוא, שהשרישו. אבל קדם השרשה - הרי הן בטמאתן, אפלו בדרך שזרעו כלה.

כ. אכלין שהן מחברין לכלים, בטלו מתורת אכל; ואם נטמא הפלי, הרי הם מטמאין כטמאת הפלי - הואיל והן משמשין תשמיש עץ, הרי הם כעץ.

כא. כל משקה שננטמא, ואחר שננטמא נפסד ונסרח - הרי זה בטמאתו לעולם; שאין המשקה יוצא ידי הפכל לעולם [מלקח כל משקה]. ואין למשקה שננטמא טהרה, חוץ מן המים בלבד: שאם הטביל מים במקנה - פיון שצף מי המקנה עליהם, טהור; ומטבילין חמין בצונן, וצונן בחמין, ורעים ביפים, ויפים ברעים.

כב. מקל שהיא מלאה [רטובה] משקין, והטביל מקצתה במקנה - לא טהרו המים שעל מקצתה, עד שיטביל את כלה.

כג. שלג שננטמא, והשיק מקצתו למי מקנה - הואיל וטהר מקצתו, טהר כלו.

כד. התמד [מים עם שמרים] הטמא, בין שננטמא אחר שתמדו, בין שתמדו במים טמאים - עד שלא התמיץ,

גרגרין מטמאין טמאת אכלין. וכן הזיתים - משטיטענו [- יניחו עליהם הקורה הסוחטת], מטמאין טמאת משקין; ונשארו בהן גרגרין שלמים, מטמאין טמאת אכלין.

כה. הערלה, וכלאי הכרם, ושור הנסקל שנשחט, ועגלה ערופה בין שנשחטה בין שנערפה, וצפרי מצרע, ופטר חמור, ובשר בחלב, ובשר פרה אדמה, והפגול, והנוטר - אף על פי שכל אלו אסורין בהנחה, כלן מטמאין טמאת אכלין.

הלכות טמאת אכלין פרק ב

א. כל האכלין הגדלין מן הקרקע - אינן מקבלין טמאה עד שיעקרו; אבל כל זמן שהן מחברין, אפלו בשרש קטן שיכולין לחיות ממנו - אינן מקבלין טמאה.

ב. יחור [ענף] של תאנה שנפשח [נשבר], ומערה בקלפה שאינו יכול לחיות [לגדול] ממנה - כל האכלין שבו מטמאין; ויש בדבר ספק, אם יהיה שאר האילן כמו יד [- חיבור לטומאה] לזה היחור שנשבר, או לא.

ג. זרקות שייבשו באביהן [בעודן מחוברים], כגון כרוב ודלעת - אינן מטמאין טמאת אכלין; לקטן ליבשן - הרי הן אכלין כשהיו, עד שייבשו ויעשו כעץ.

ד. אילן שנפשח [נשבר], ובו פרות - הרי הן כתלושין; וכן אם יבש האילן, ובו פרות - הרי הן כתלושין.

ה. תאנים שייבשו באביהן [בעודן על העץ], מטמאות טמאת אכלין במקומן.

ו. כל האכלין שהן מבעלי חיים - אינן מקבלין טמאה עד שיעמותו. שחט בהמה או חיה או עוף - אף על פי שעדיין הן מפרנסין, מקבלין טמאה; ודגים מאימתי מקבלין טמאה? משיעמותו. נולד בהן [- בדגים] טרפה, ונטמאו כשהן מתנדנדין - הרי יש בדבר ספק, אם הן חשובין כמתים, הואיל ונטרפו, או אינן מקבלין טמאה עד שידמו כאבן ולא יתנדנדו. האבר או הפשר המדלדלין בבהמה או חיה שאינן יכולין לחיות [- להרפא] - אם הכשרו - מקבלין טמאה במקומן, מפני שהן חשובין כאכל שפרש. נשחטה הבהמה, הכשרו בשחיטה; שהבהמה כלה כמו יד לאבר זה, ויד שהכשר הכשר האבר כלו, כמו שיתבאר. ויש בדבר זה ספק, אם תהיה הבהמה בחייה כמו יד לאבר או פשר המדלדלין בה.

ז. השוחט בהמה חיה ועוף, הכשר [- לקבל טומאה] כל הפשר בדם שיצא בשחיטה; לפיכך, אם לא יצא מהן דם בשחיטה, הרי כל בשרן צריך הכשר, כמו כל אכלין שלא הכשרו.

ח. אכלין שהכשרו כשהן מחברין לקרקע, או שהכשרו במים שבקרקע - אינו הכשר; עד שייכשרו אחר שנעקרו, במים התלושין מן הקרקע או בשאר משקין - שנאמר: "בכל כלי", אינו מכשיר עד שיתלש מן הקרקע כעין המים שבפלים. שאב המים בכלי, ונתנן בקרקע - אינן מכשירין.

ט. קשות [קישוא] שנטעה בעציץ [נקוב], והגדילה - אף על פי שיצאת חוץ לעציץ, אינה מקבלת טמאה. ועציץ שהוא

משקו במקנה ויטהר, שהרי הוא כמים; משהחמין - הרי הוא כזין, ואין לו טהרה במקנה.
כה. קדרה שהיתה מלאה משקין, כגון דבש וזין וכיוצא בהן, ונתונה במקנה, ופשט הראשון לטמאה את ידו ונגע בה [- במשקין] - הרי זה מטמא את המשקין, אף על פי שהן במקנה; ונטמאת הקדרה מחמת המשקין, אף על פי שהיא בתוך מקנה. היתה מלאה מים - הקדרה טהורה, שאין הראשון מטמא כלי חרש לעולם; ואין המים שבתוכה טמאים, מפני שהן מערבין במי מקנה [- ע"י השקה]. פשט אב הטמאה את ידו ונגע בה - נטמאת הקדרה, שאין המקנה מטהר כלי חרש.
כו. מי שפיכות [מי שופכים], הרי הן בחזקת טמאה. ירדו עליהן מי גשמים - אם רבו עליהן, הרי הן טהורין; מחצה למחצה, הכל טמא בין בכלים בין בקרקעות. אימתי? בזמן שקדמו מי שפיכות; אבל אם קדמו מי גשמים, וירדו להן כל שהוא ממי שפיכות - הכל טמא; שהמשקין הטמאין שירדו לטהורים, מטמאין בכל שהוא.
כז. הטורף את גגו [מחליק את הטיט] והמכבס את כסותו, והרי הן מנטפין, וירדו גשמים עליהם, ורבו [התגברו] הנוטיפות - הרי רבו מי גשמים עליהן, והנוטפין מהן טהורין.
כח. הסף שמן טהור, ונטמא זה האדם, וטבל, והרי השמן על פשו - אם היה כדי סיכת אבר קטן [-אצבע קטנה], הרי הוא טהור כשהיה קדם. סף שמן טמא, וטבל - לא טהר השמן שעליו; אלא אם נשאר ממנו משקה טופח [- מרטיב את האצבע הנוגעת בו], הרי השמן בטמאתו; ואם לא נשאר ממנו כדי להטפוח, בטל במעוטו.

הלכות טמאת אכלין פרק ג

א. כבר בארנו, שאין האכלין מטמאין עד שיכשרו; ושכל אכל שאינו מיוחד למאכל אדם, אינו מקבל טמאה עד שיחדו לאדם.

ב. אכל שהוא מיוחד לאדם במקום זה, ואינו מיוחד לאדם במקום אחר - במקום שהוא מיוחד בו, אינו צריך מחשבה ליחדו לאדם; ובמקום שאינו מיוחד בו, צריך מחשבה ליחדו לאדם, ואחר כך קבל טמאה. וכל אכל שסופו לטמא אדם וכלים, אינו צריך הכשר.

ג. יש אכלין שצריכין הכשר [לטומאה] ואינן צריכין מחשבה [לאכילה], ויש שצריכין מחשבה ואינן צריכין הכשר, ויש שצריכין מחשבה והכשר, ויש שאינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר. פיצד? כל האכלין המיוחדין לאדם בכל מקום - צריכין הכשר, ואינן צריכין מחשבה. דגים טהורים וחסידים טהורים בכל מקום, ודגים טמאים וחסידים טמאים בכל מקום - הרי הם מיוחדין לאדם, וצריכין הכשר ואין צריכין מחשבה; וכן חלב בהמה טהורה שמתה - צריך הכשר ואינו צריך מחשבה, בכל מקום. ואילו צריכין מחשבה והכשר: בשר הפורש מן החי - בין מן האדם, בין מן הבהמה, בין מן העוף; ונבלת העוף הטמא; וחלב בהמה שחוטא בכפרים - אף על פי שהכשר

ד. ישראל ששחט בהמה טמאה לנכרי, ושחט בה שנים [קנה וושט] - הרי זו מטמאה טמאת אכלין כל זמן שהיא מפרקסת; ואינה צריכה מחשבה - שהרי ישראל שחטה לאכילת הגוי, ואין לה מחשבה גדולה מזו; ואינה צריכה הכשר, לפי שסופה לטמא טמאה חמורה. שחט בה אחד, או שנחרה [בכלי חד] - אינה מטמאה טמאת אכלין. וכן גוי ששחט בהמה טהורה לישראל, ושחט בה שנים או רב שנים - מטמאה טמאת אכלין כל זמן שהיא מפרקסת, ואינה צריכה הכשר; שחט בה אחד, או נחרה - אינה מטמאה טמאת אכלין, והרי היא כשאר הנבלות.

ה. החותך בשר מאבר מן החי של בהמה, ואחר כך חשב עליו - צריך הכשר. חשב עליו, ואחר כך חתכו - אינו צריך הכשר; מפני ששטמא טמאה חמורה אינו צריך הכשר. המטמא טמאה חמורה אינו צריך הכשר.

ו. פחות מפזית מנבלת בהמה טמאה שחשב עליו, והשלים עליו כביצה מאכלים אחרים - אין הכל צריך הכשר; הואיל ופחות מפזית שפכלל הביצה, אם השלימו לכזית, מטמא טמאה חמורה. וכן פזית מנבלת בהמה טמאה שחשב עליה, וחפה אותו בכצק עד שהשלים לכביצה - הואיל ואינו מטמא במגע מפני הצצק, הרי זה צריך מחשבה. ואין הצצק הזה צריך הכשר, הואיל וכל השעור הזה מטמא במשא מפני פזית נבלה שבתוכו; אף על פי שאינו מטמא במגע, הרי סופו לטמא טמאה חמורה; לפיכך אין צריך הכשר.

ז. עלי בצלים ובגני בצלים [עלי בצלים תלושין] שהן חלולין - אם יש בהן ריר, משתערין כמות שהן; ואם היו חלולין וריקנין, ממעף את חללן.

ח. פת ספגנין [כספוג], משתערת כמות שהיא; ואם יש לה חלל, ממעף את חללה.

ט. בשר העגל שנתפח [בבירושלם], ובשר זקנה שנתמעט - משתערין כמות שהן.

י. האגוז והתמרה והשקד המתקרקשין [מקשקשים מחמת יובסם], משתערין כמות שהן.

יא. כל שטמאתו ושעורו שוין, מצטרפין זה עם זה; היו טמאתן שוין אבל לא שעורן, שעורן אבל לא טמאתן אין מצטרפין, ואפלו לטמא כשל שבהן. כיצד טמאתן אבל לא שעורן? כגון בשר המת ורקב שלו; שעורו ולא טמאתו, כגון בשר [האדם] - המת ובשר הנבלה. ואין צריך לומר, שאם לא היו שוין לא בשעור ולא בטמאה, כגון בשר הנבלה ובשר השרץ - שאין מצטרפין.

יב. אכלין טמאים - שעורן שוה, שכל אכל טמא אינו מטמא אלא בכביצה; וטמאתן שוה, שכל אכל טמא אינו מטמא אלא במגע, ואינו מטמא אדם, ולא כלים. לפיכך מצטרפין לטמא כשל שבשניהן. כיצד? כחצי ביצה אכל ראשון וכחצי ביצה אכל שני שבללן זה בזה - הרי זה שני; ואם נגע בתרומה, פסלה. כחצי ביצה אכל שני וכחצי ביצה אכל שלישי שבללן זה בזה - הרי זה שני שלישי. וכן כל פיוצא בזה. אפלו חצי ביצה אכל ראשון וחצי ביצה אכל רביעי של קדש שבללן זה בזה - הרי הכל רביעי.

יג. כביצה אכל ראשון וכביצה אכל שני שבללן זה בזה - הכל ראשון; חלקן [לשני חלקים], כל אחד מהן שני. נפל זה לעצמו וזה לעצמו על כפר של תרומה, פסלוהו; נפלו שניהן כאחד, עשוהו שני.

יד. כביצה אכל שני וכביצה אכל שלישי שבללן זה בזה - הכל שני; חלקן, כל אחד מהם שלישי. נפל זה לעצמו וזה לעצמו על כפר של תרומה, לא פסלוהו; נפלו שניהן כאחת - פסלוהו, מפני שעשוהו שלישי.

טו. כביצה אכל ראשון וכביצה אכל שלישי שבללן זה בזה - הכל ראשון; חלקן, זה שני וזה שני - שהשלישי שנגע בראשון, נעשה שני.

טז. כשתי ביצים אכל ראשון, וכשתי ביצים אכל שני שבללן - הכל ראשון. חלקן לשנים, כל אחד מהן ראשון; חלקן שלשה חלקים או ארבעה, כל אחד מהן שני. וכן כשתי ביצים אכל שני, וכשתי ביצים אכל שלישי שבללן - הכל שני. חלקן לשנים, כל אחד מהן שני; לשלשה ולארבעה, כל אחד מהן שלישי.

הלכות טמאת אכלין פרק ה

א. ידות האכלין, הן העצים הרפין הסמוכין לאכל, שהאכל נתלה בהן מן האילן, כמו עקצי תאנים והאגסים וקצה האשכול; וכן הגלענין, וכיוצא בהן מדרגים

ז. פחות מכונית מבשר המת, שהשלים עליו כביצה משאר אכלין - הכל צריך מחשבה, שהרי בטל הכל אצל כל אדם; ואין הכל צריך הכשר, מפני בשר המת שבכללו. ח. כונית מן המת, שחפיהו בכזק - הכל מטמא טמאה חמורה.

ט. החותך בשר מאדם חי להאכילו לכלבים - אם חשב עליו למאכל אדם, הרי זה צריך מחשבה ואינו צריך הכשר. י. גוזל שנפל לגת [בית ייצור היין], ומת - אף על פי שהגת במדינה [בעיר] - הרי נמאס בגת, ולפיכך צריך מחשבה [לאכילה]. חשב עליו כשהעלהו להאכילו לנכרי - הרי זה מטמא, שהרי חשב עליו למאכל אדם; חשב עליו להאכילו לכלב, אינו מטמא טמאת אכלין. היה זה שחשב עליו להאכילו לאדם חרש שוטה וקטן, הרי זה טהור; העלהו [החרש] כדי להאכילו לאדם, הרי זה טמא - שיש להם מעשה, ואין להם מחשבה.

יום שני א' שבט ה'תשס"ט

הלכות טמאת אכלין פרק ד

א. כמה שעור אכלין לטמאה? לטמאת עצמן, כל שהן; אפלו שמשם או חרדל, מטמא - שנאמר: "מכל האכל אשר יאכל", כל שהוא. ואין אכל טמא מטמא אכל אחר או משקין או ידים - עד שיהיה בו כביצה בלא קלפתה. וכן האוכל אכלין טמאים - אינו נפסל עד שיאכל כביצה ומחצה, וזה הוא חצי פרס.

ב. המשקין מטמאין כל שהן, ומטמאין בכל שהן; אפלו טפת משקין טמאים כחרדל שנגעה באכלין, או בכלים, או במשקין אחרים - נטמאו. ואף על פי כן, אין השוטה משקין טמאין נפסל, עד שישתה רביעית, כמו שבארנו.

ג. כל המשקין מצטרפין לפסל את הגויה [גוף האדם], לרביעית. וכל האכלין מצטרפין לכביצה, לטמא טמאת אכלים, ולכחצי פרס, לפסל את הגויה; אפלו חטה עם קמח עם בצק, עם תאנה ובשר וכיוצא באלו - הכל מצטרף.

ד. העור המחובר בבשר, והמרק והתבלין והאגל [שאריות בשר הדבוק בעור שנפשוט], אף על פי שמקצתו חשב עליו [לאכילה] ומקצתו לא חשב עליו, מקצתו פלטתו [השאירה שאריות] חיה ומקצתו פלטתו ספין [שאריות שנותרו כשחתכו בסכין], והעצמות המחוברין בבשר, והגידים והמקומות הרפין מן הערניים והטלפים, והנפלים והנוצה, והמקומות הרפין מן הצפרנים ומן החרטום המבלעין בבשר - כל אחד מאלו מטמאין ומטמאין ומצטרפין לכביצה, או לכחצי פרס.

ה. כביצה אכלין טמאין שהניחן בחמה, ונתמעטו - אינן מטמאין; וכן כונית מן המת או מן הנבלה וכעודשה מן השרץ שהניחן בחמה, ונתמעטו - טהורין.

ו. כונית חלב ודם ונותר [מן הקדשים אחר זמנן] ופגול [קדשים שנפסלו במחשבה] שהניחן בחמה, ונתמעטו - אין חייבין עליהן כרת. הניחן בגשמים, ונתפחו - חזרו לכמות שהיו, בין לטמאה חמורה, בין לטמאה קלה, בין לאסור.

ובזמן שהן לחין, אין מצטרפת. אבל החטה - בין לכה בין יבשה, קלפתה מצטרפת.

יג. כל הגרעינים - מטמאות ומטמאות ולא מצטרפות, חוץ מגרעינת הרטב [תמר וטוב ורך]; אבל של תמרה יבשה, אין מצטרף.

יד. החותל [קרום שבין הגרעין לתמר] שעל הגרעינה של רטב, אין מצטרף; ושעל גרעינת היבשה, מצטרף - מפני שהוא דבק באכל, נחשב באכל.

טו. גרעינה של רטב שיצאת מקצתה [מחוץ לתמר] - כל שכנגד האכל מצטרף, והיוצא אינו מצטרף. וכן עצם שיש עליו בשר, כל שכנגד הבשר מצטרף. היה עליו הבשר מצד אחד, אין מצטרף ממנו אלא העצם שפתח הבשר עד חלל העצם; ואם לא היה לעצם חלל, רואין אותו כאלו הוא כעבי האזוב [שכבה דקה מן העצם מצטרפת], ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות לבשר כמו שומר הן חשובין.

טז. קולית [עצם הידר] שהיה עליה בשר, אפלו כפול - גורר את כלה לטמאה.

יז. גלעיני זיתים וגרעיני תמרה - אף על פי ששלקן [בישול] לאכלין, אין מטמאין.

יח. גלעיני חרובין - אף על פי שנסן לאכלין, אין מטמאין; שלקן לאכלין, מטמאין.

יט. אלו מטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום והבצלים והקפלוטות [מין בצל] בזמן שהן לחין, והפטמה [ראש הבצל] שלהן בין לכה בין יבשה, והעמוד [כעין קנה] שהוא מכון כנגד האכל - [החלק הנאכל בבצל], ושרשי החזרין [חסה] והנפוס [מין צנון]; ושרשי צנון גדול מצטרף, והסיב [חוטים] שלו אינו מצטרף; ושרשי המנתה והפיגם [מין עשב], ושרשי ירקות שדה וירקות גנה שעקנן לשתלים [לשותלים], והשדרה של שבלת והלבוש [קליפה] שלה, ועקצי תאנים וגרגרות, והפלוסין [תאנים דקות] והחרובין.

כ. ואלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין: שרשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן יבשין, והעמוד שאינו מכון כנגד האכל, ומלעין של שבלים, והן השערות השחרות שבראש השבלת שהן דומין כמו מסר [משורר], ועקצי האגסין והפרישין [חבושים] והקרוסמלין [תפוחים קטנים] והצורירין, ועקץ הדלעת טפח הסמוך לאכל, ועקץ קונדס [ירק מר] טפח. וכן יד הפרכיל טפח מכאן וטפח מכאן, והפרכיל הוא השריג [ענפי הגפן] שהאשכולות תלויות בו, ויד האשכול [הגפן עצמו] כל שהוא, וזנב [סוף] האשכול שרקנו [מענבים ונשאר רק בראשו], ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים, והמכבד הוא העץ האדם שהשרביטין תלוין בו והתמרין דבוקות בשרביטין, וקנה של שבלת שלשה טפחים; ויד כל הנקצרים שלשה טפחים, ושארין דרך להקצר ידיהן ושרשיהן כל שהן [כמו שהם] - כל אלו מטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן ידות אכלין.

שהאכל צריך להן. ושרביט האכלין, הם הקלפה שעל האכל שהיא שומרת אותו; וכן כל היוצא בזה.

ב. כל שהוא יד, ואינו שומר - מטמא ומטמא, ולא מצטרף [- לשיעור טומאה]; וכל שהוא שומר, אף על פי שאינו יד - מטמא ומטמא ומצטרף; וכל שאינו לא שומר ולא יד - אינו מטמא ולא מטמא, ואין צריך לומר שאינו מצטרף. כיצד מטמא ומטמא, ואינו מצטרף? שאם נגעה טמאה ביד, נטמא האכל התלוי בו; ואם נגעה טמאה באכל, נטמאת היד. ואין היד מצטרפת עם האכל, להשלימו לכביצה או לחצי פרס; אבל אם היה שומר, הרי זה מצטרף לכביצה ולחצי פרס.

ג. כשם שיד לטמאה, כך יש יד להכשר [- לקבלת טומאה] - שאם הכשר היד, הכשר כל האכל התלוי בו; ויש יד לפחות מפות [אפי' האוכל פחות מכזית], ויש שומר לפחות מפקול [מגודל של פול - סוג שעועית]. ושומר שחלקו [לשנים], אינו מצטרף עם האכל.

ד. ומנין לשרביט אכלין שהן מטמאין עם האכלין כשהן מחברין בהן? שנאמר: "על כל זרע זרע אשר יזרע" - בדרך שבגי אדם מוציאין לזריעה, חטים בשעירן [קליפתן], ושעורין בקליפתן, וצדשים בקליפתן; והוא הדין לשאר השרביטין.

ה. ומנין לידות האכלין שהן מטמאות ומטמאות כשהן מחברין עם האכל? שנאמר: "טמא הוא לכם" - לכל שבצרכיכם.

ו. הבוצר [ענבים] לגת [לעשותם יין] - אין לו ידות; שהרי אין לו צרך ביד, מפני שמוצץ [היד] את המשקה.

ז. הקוצר לספוף [- לסוכתו] - אין לו ידות; שהרי אינו צריך ליד.

ח. כל ידות האכלין שבססן [ריסקם] בגרן, טהורין.

ט. פסיקה [אשכול קטן] של אשכול שרקנה [מענביה], טהורה; ואם נשתיר בה גרגר אחד - הרי זה יד לאותו גרגר, ומקבלת טמאה. וכן שרביט [אשכול] תמרה שרקנו, טהור; שיר בו תמרה אחת, טמא. וכן שרביט קטניות שרקנו, טהור; שיר בו גרגר אחד, מקבל טמאה.

י. לעולם אין שומר על גבי שומר [כגון קליפה על קליפה]; אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאכל, הוא הנחשב עמו.

יא. שלש קלפות בבצל: פנימית [הבצל הנאכל] - בין שלמה בין קדורה [חתוכה], מצטרפת; אמצעית [שאינה נאכלת] - שלמה מצטרפת, קדורה אינה מצטרפת; החיצונה - בין כך ובין כך, טהורה.

יב. כל הקלפין מטמאות ומטמאות ומצטרפות, מפני שהן שומר. קלפי פולין וקלפי תרמוסין [- מין קטניות] - ורקן, אינן מטמאין; כנסן לאכלין, מטמאין; ואם נשאר בהן אכל - בין כך ובין כך מטמאין. קלפי מלפפון - אף על פי שאין בהן מתוך המלפפון, מטמאות טמאת אכלין. השעורין - בזמן שהן יבשין, קלפתן מצטרפת עמהן;

י. כל האכלין שהיו עלין או קלחין מחברין בהם - את שדרכו להאחז בעלה, אוחזין אותו בעלה; בקלח, אוחזין אותו בקלח; אם נתלה עמו - הרי זה חבור בטבול יום [סמא שטבל עד השקיעה], ואין צריך לומר בשאר טמאות. וכן אם היה לו יד, אוחזין אותו ביד שלו [ובודקין אם עולה עמו]; היה לו יד ועלה, אוחזין אותו באיזה מהן שירצה. לא היה לו יד ולא עלה - בזה אמרו: אם אוחזו בטמא והשני עולה עמו, חבור; ואם לאו, אינו חבור.

יא. האגוזין שקבצן בעקציהן [עם עוקציהם] כשהם רכין, ואמנן [צירפס] כלן כמו חבל [כשרשרת], וכן הבצלים שחברן בדרך הזאת - הרי אלו חבור. התחיל לפרק באגוזים ולפקל בבצלים [פרקם מהשרשרת], אין השאר חבור; אפלו היו לפניו מאה כור - אין כלן חבור, שהרי הוכיח שדעתו לפרק הכל.

יב. קליעה של [עלי] שום שנפלו משקין על אחד מהן - הוא טמא, וחבורו טהור; שאין חבורי [ידי] אדם חבור לכל דבר. וכן אתרוג שנפרס, ותחבו בכוש [מוט אריגה] או בקיסם [נסר עץ] - אינו חבור [להם].

יג. עסה שלשה במי פרות - הרי זו אינה חבור; שאין לה דבר שמחבר את האכלין, אלא שבעה משקין בלבד.

יד. המקצץ אכלין זה בזה וקבצן, כגון הדבילה [תאנה יבישה] והתמרים והצמוקין שקבצן ועשאו גוף אחד - אינן חבור; לפיכך, עגול [גוש] של דבילה שנפלו משקין טמאין על מקצתו - הרי זה נוטל ממנו מקום המושקה בלבד, והשאר טהור.

טו. התמרים והגרגורות ששלקן ונעשו אם [גוש], הרי אלו חבור.

טז. הזיתים שעצטן [הניחם בחפירת הקרקע] ונעשו גוש אחד - הרי זה חבור, מפני שמתחלה לא נתנו למעטן אלא על מנת שיינקו [שמן] זה מזה; לפיכך, שרץ שנמצא על אם של זיתים, והם זיתים שנעשו כלן גוף אחד - אפלו נגע בכשעורה - הפל טמא, שהכל גוף אחד. היתה לו אם של זיתים ונתיד להפכה [ולפרק הזיתים] - כינוי שתקע בה את היתד [להפכה], אף על פי שיש בה גופין [גושים] הרבה, אינן חבור; ואם משהפכה נעשו [שוב] אם, אינן חבור.

יז. אכל פרוד שהוא פלו מכנס ודבק זה בזה - אף על פי שאינו חבור להטמא, ואינו כגוף אחד כמו שבארנו - הרי הוא מצטרף לכביצה, לטמא אכלים אחרים; ואם לא כנסו, אלא הרי הוא מפרד כמעשה קדרה [- גרעיני תבואה המתבשלים בקדירה] והקטניות - אינו מצטרף, עד שיקבצם ויעשה אותן גוף אחד. היו גושין הרבה זה בצד זה, ונגע אב הטמא באחד מהן - הרי הוא ראשון, והגוש שבצדו שני, והגוש שבצד השני שלישי, ושבצד השלישי רביעי.

יח. כפר של תרומה שהיתה ראשון לטמא, והשיף לה אחרות [הצמיד] - כלן ראשון; פרשה - היא ראשון, וכלן שניות. היתה שניה, והשיף לה אחרות - כלן שניות; פרשה - היא שניה, וכלן שלישיות. היתה שלישית,

כא. ואלו לא מטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין; שאר כל העקצין, ושרשי קלסי הכרוב, וחולפות תרדין [סלק] וחולפות הלפת, והן העקצין שנשארים בקרקע כשלקטו הכרוב והלפת וחזרו והחליפו [צמחו שנית], וכל השרשין שדרכן להגזו שנעקרו עם האכל. הפטמה [כעין כפתור בראשו] של רמון מצטרפת, והגז [שער] שלו אינו מצטרף. **כב.** הרמון והאבטיח שנמוק [הקריב] מקצתו, אין הנשאר חבור לאותו שנמוק; ואין הנשאר מן הקלפה מצטרף, שהרי אין שמירתו מועלת כלום. וכן אם היה שלם מכאן ומכאן, ונמוק מן האמצע - אין הצדדין חבור זה לזה, ואין קלפתו מצטרפת. עלי ירקות גרין, מצטרפין; וילכנים אין מצטרפין, שהרי אינן כלום.

הלכות טמאת אכלין פרק ו

א. האגוזים והשקדים שנסדקה קלפתן - צדין הוא חבור לאכל, עד שירצץ [ישבר] את הקלפה.

ב. ביצה מגלגלת [צלוייה קצת] - משיקב בה מקום לגמעה ממנו, אין שאר קלפתה חבור. ושלוקה [מבושלת היטב], קלפתה חבור עד שירצץ את הקלפה; ואם נתבלה [נתן בה תבלינים] בקלפתה - אף על פי שרצצה, בלה חבור.

ג. עצם שיש בו מוח, חבור עד שירצץ [ישבר העצם]. צמר שבראשי הכבשים ושער שבזנן התישים - אף על פי שחרכן באור - הרי הן חבור, עד שיתחיל לתלש.

ד. כנפי תגבים וקשקשי דגים - אף על פי שהעביר סכין עליהן [הפרידם קצת], חבור עד שיתחיל לקלף. הרמון שפרדו [לחתיכות], חבור עד שיקיש עליו בקנה.

ה. השרביטין [ענפי האשכולות] של תמרים, אינן חבור זה לזה.

ו. מלפפון שחתכו ונתנו על השלחן [ולא נפרדו הפרוסות לגמרי], חבור עד שיתחיל לפרק; התחיל לפרק - חתיכה וכל העולה עמה [- נדבק בה] חבור, והשאר אינו חבור. פקה התחתונה [קצה התחתון שלו] - חבור לעצמה, ואינה חבור לחתיכות. היו שנים או שלשה מלפפונות, וחתך כל אחד מהם והניחם על השלחן, והתחיל באחד מהם - זה שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור; אפלו אמר: 'חציו אני נוטל שחרית וחציו ערבית' - זה החצי שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור.

ז. המחתף ירקות וכיוצא בהן לכבש - אף על פי שלא מרק והבדיל [לא הפריד החתיכות], אינו חבור; אלא אם נטמא זה - לא נטמא זה, אף על פי שהוא מערה [מחובר קצת] בו. חתף לכבש או לשלק או להניח על השלחן - הרי זה חבור, ואפלו התחיל לפרק מה שחתף.

ח. כל אכל שעדין לא פרקו, חבור; ואם נטמא מקצתו, נטמא כולו.

ט. אכל שנפרס [נחלק] ומערה במקצת, ונגע טמא באחד מהם - אם אחז בזה שנגע בו והשני עולה עמו, הרי זה חבור; ואם כשאוחר בזה הטמא ומגביהו, ישמט האחר ויפל - אינו חבור, אלא הרי זה האחר כנוגע בראשון שנטמא.

מצטרפות. ואם היה תחיתקין משקה עומד [תחת כל החתיכות], אפלו בעין המרדל - הרי זה מצטרף את בלן.

ז. כפר בארנו, שטבול יום - סמא שטבל ולא העריב שמשון אינו מטמא חלין כלל, אבל פוסל אכלי תרומה ומשקה תרומה, ועושה הכל שלישי; וכן אם נגע באכלי קדש או משקה קדש, פסלן ועשה אותן רביעי.

ח. יש דברים שאינן חבור בטבול יום, אף על פי שהן חבור בכל הטמאות, אלא אם נגע בהן טבול יום, לא פסל אלא זה שנגע בו; ואילו היה הנוגע במקום טבול יום אדם אחר [סמא], היה פוסל הכל. אפלו היה הנוגע אדם שאכל אכלין טמאין או שתה משקין טמאין, שהיא טמאה קלה - הרי זה פסל הכל, שלא פסלו טבול יום; ואין צריך לומר, שאם היה הנוגע אב טמאה או ראשון, שהיא מטמא הכל. ומפני מה הקלו בטבול יום? מפני שפכר טהר ואינו מחסר אלא הערב שמש. ועוד הקלו בטבול יום, שיש אכלין שהם מיוחדין לאדם ומטמאין בכל הטמאות, והן טהורין בטבול יום; ואילו הן: השעורין והפסמין, בזמן שאינן קלופין. אבל בזמן שהן קלופין, והחטה אף על פי שאינה קלופה, והקצח [מיו כמון], והשמשמין - נפסלין בטבול יום, ואין צריך לומר שהן מטמאין בכל הטמאות.

ט. כל ידות האכלין [דברים המחוברים אליהם] שהן חבור באב הטמאה, הרי הן חבור בטבול יום; וכן כל אכל שנפטר [נחתך] ומעלה [מחבור] במקצת שהוא חבור באב הטמאה, כף הוא חבור בטבול יום. וכל שאינו חבור בטבול יום, הרי הוא חבור בידיים [טומאת ידיים]; וגם זה חמר בטמאת ידיים מטבול יום.

הלכות טמאת אכלין פרק ח

א. חלות או כפרים שנסנן והן נושכות [מחוברות] זו בזו ודעתו להפרישן, או שאפה חלה על גבי חלה פתנור ועדין לא קרמו פניה [לא קשתה], ונגע טבול יום באחת מהן - לא פסל אלא החלה שנגע בה; וכן המים שהרתיחו ונעשה כקבה [בועה], והגרסיסין [פוליס] שהרתיחו רתיחה ראשונה, וזין חדש וארז שהרתיחו, ונגע טבול יום [סמא] שטבל ולא העריב שמשון ברתיתקה [בבועות] - אינו חבור, ולא פסל אלא הרתיחה בלבד. ובשאר כל הטמאות, בין קלות בין חמורות - הכל חבור. אבל חלות שהיו נושכות זו בזו ואין דעתו להפרישן, או שאפה חלה על גבי חלה ונשכו [התחבר אליו] וקרמו פתנור [כשהם מחוברים], ורתיתת המים שאינה מחלחלת כקבה [הבועות קטנות], ורתיתת גריסין שניה, ורתיתת זין ישן, ורתיתת השמן בין חדש בין ישן, ורתיתת עדשים - הרי אלו חבור בטבול יום, ואין צריך לומר בכל הטמאות.

ב. בצק שיצא בעת אפיה [על גבי הכיכר], ונמצא באמצע הכפר כמו מסמר יוצא, וכן קצת הצק שנמשך ונתרף [נשרף] בעת אפיה, והוא הנקרא 'תרחור' - אם היו פחותין ממצאצב, ונגע טבול יום בהן - פסל כל הכפר; וכן אם

והשיף לה אחרות - היא שלישית, וכלן טהורות; בין שפרשו, בין שלא פרו.

יט. כפרות של תרומה נושכות [מחוברות קצת] זו בזו - נטמאת אחת מהן בשרץ - כלן ראשון, ואף על פי שפרשו אחר מכאן; נטמאת אחת מהן במשקין טמאין - כלן שניות, אף על פי שפרשו אחר מכאן; נטמאת אחת מהן בידיים - כלן שלישית, ואף על פי שפרשו; מפני שהיו גוף אחד בשעת טמאתן.

יום שלישי ב' שבט ה'תשס"ט

הלכות טמאת אכלין פרק ז

א. הנצוק [-זרם הקילוח מכלי לכלי] אינו חבור, לא לטמאה ולא לטהרה. כיצד? היה מערה משקין טהורין לתוך כלי טמא, אפלו על גבי השרץ - הרי העמוד הנצוק טהור; ואם קלט מן המשקין הנגרין מן האויר, הרי זה שקלט טהור. ואין צריך לומר שהמשקין שמערה מהן טהורין.

ב. במה דברים אמורים? בשערה מצונן לצונן, ומחס לחם, או מחס לצונן. אבל המערה משקין טהורין צונן לתוך משקין טמאין חמין - הרי הנצוק חבור, ונטמאו המשקין הצונן כלן שהוא מערה מהן, ונטמא הכלי שערה מפניו מחמת המשקין שבתוכו, שהרי נטמאו. ומפני מה אמרו, 'המערה מצונן לחמין חבור'? לפי שענן [דא] החמין עולה כתימרות עשן, ומתערב בנצוק ובמים שבפלי העליון, ומטמא הכל - שהענן העולה מן החמין, משקין הוא חשוב.

ג. לפיכך, האשה שהיו ידיה טהורות, והגיסה [בחשה בכף] בקדרה טמאה, והזיעו ידיה מהכל הקדרה - נטמאו ידיה, כאלו נגעה במשקין שבקדרה; וכן אם היו ידיה טמאות, והגיסה בקדרה טהורה, והזיעו ידיה - נטמא כל מה שבקדרה, כאלו נגעה במשקה שבקדרה.

ד. דבש הזיפים ודבש הצפתת [שמות מקומות] - הנצוק שלהן חבור, ואפלו היה מערה מצונן לצונן, מפני שיש להן ריר, והרי זה נמשכין כדבק. לפיכך, כל האכלין - אין הנצוק שלהן חבור, ואפלו היו עבים הרבה, כגון הגריסין והחלב המתך [סמיר] וכיוצא בהן, לפי שאין להן ריר; וכן שאר כל המשקין - אין הנצוק שלהן חבור, אלא אם פן ערה מצונן לחם, כמו שבארנו.

ה. הנצוק אינו חבור לטהרה. כיצד? שאם ערה מים טמאים מפלי אבן וכיוצא בהן לתוך המקה - אין אומרים, 'משהגיע קצת הנצוק למקה, טהרו המים'; אלא הרי הן בטמאתן עד שישק המקה לכלן מצד אחד, כמו שבארנו. וכן הקטפרס [מקום שיפוע] שיש עליו משקה טופח - מרטיב את האצבע הנוגעת - אינן מחברין לשאר המשקין שבמדרון, לא לטמאה ולא לטהרה; אבל המשקין שבאשפון [משקע באדמה], כלן חבור לטמאה ולטהרה.

ו. ערכה שהיא קטפרס [- תחתיתה משופעת] ועליה משקה טופח, ושלש חתיכות אכלין טמאין כביצה מנחין עליה זו למטה מזו - אינן מצטרפות; היו שתים, הרי אלו

יב. המקפה של תרומה, והשום והשמן של חלין, שנגע טבול יום במקצתו - פסל את כלן.

יג. המקפה של חלין, והשום והשמן של תרומה, שנגע טבול יום במקצתו - לא פסל אלא מקום מגעו; אם היה השום מרבה, הולכין אחר הרב. אימתי? בזמן שהוא גוש בקערה. אבל אם היה מפזר במדוכה [מקום כתישתו], ונגע במקצתו - לא פסל אלא מקום מגעו, מפני שהוא רוצה בפזורו. ושאר כל הנדוכין שדרכן לדוכן במשקין, כגון שום בשמן - אם דכן שלא במשקין, וקבצן - אף על פי שהן גוש בקערה ונגע בהן, לא פסל אלא מקום מגעו; שהרי הן כעגול של דבילה [גוש תאנים יבשות] - שאם נטמא מקצתו, לא נטמא כולו.

יד. עסה שקרא שם חלתה בצפונה או בדרומה [ציין בדיבור מקום החלה, אך עדיין היא חלק מהעיסה], וכן קשות [קישואין] שקרא שם תרומתה בצפונה או בדרומה - הרי זה חבור; ואם נגע טבול יום במקצת העסה, נפסלה. נטלה חלתה מתוכה, וחזרה לתוכה - אינה חבור.

טו. עסה שנדמעה [נתערב בה תרומה] או שנתחמצה בשאור של תרומה, אינה נפסלת בטבול יום.

טז. עסה שהכשרה [לטומאה] במשקין, ונלושה במי פרות, ונגע בה טבול יום - לא פסל אלא מקום מגעו.

יז. מעשר ראשון שהכשר, ונגע בו טבול יום או ידים מסאבות [- טמאות מדברנן] - מפרשין ממנו תרומת מעשר בטירה; מפני שמעשר ראשון כחלין, וטבול יום וידיים מסאבות אינן פוסלין את החלין, שהשלישי כחלין טהור, כמו שבאננו. וכן האשה שהיא טבולת יום, לשה את העסה וקוצה לה [- חותכת] חלה, ומפרישתה ומניחתה בכלי, ונותנת הפלי עם [- ליד] שאר העסה כאחת, ומקפפת [- מקרבת] על הכל כרי לתרם מן המקף [- הסמור], ואחר כך קוראה לה שם ואומרת: 'הרי זו חלה'; ומשתקרא לה שם - לא תגע בה, שלא תפסל אותה. וכך היא עושה, אם לשה בערכה שהיא [העריבה] טבולת יום.

יח. לגין [כד] שהוא טבול יום שמלאהו מחבית מעשר שלא נטלה תרומתו, ואמר: 'הרי זו תרומת מעשר על מה שבחבית אחר שתחשף' - הרי זו תרומה טהורה; לפי שאינה נעשית תרומת מעשר עד שתחשף, כפי תנאו, ואחר שתחשף, יעריב שמשו של לגין ויטהר. נשברה החבית קדם שתחשף, הלגין בטבולו [- מחוייב הפרשה]; נשבר הלגין, החבית בטבולה.

יט. טבול יום מטמאת מת ומבעילת נדה, עושה [עוסק] בבית הבד [- שמו]; וכן שאר הטמאים שטבולו, עושין בטירות; חוץ מן הזב והזבה בשביעי שלהן - שאף על פי שטבולו, לא יעשו בבית הבד ולא יתעסקו בטירות, שמא יראו [זוב] ונמצאו טמאים למפרע, שהרי סותרין הכל [- כל ימי ספירתם], כמו שנתבאר.

הלכות טמאת אכליו פרק ט

א. השמן או הדבש שנטמאו, ואחר כך קרשו, ואחר כך

נגע בגרגר מלח קטן שבפכר, נפסל כל הפכר. ואין צריך לומר בכל הטמאות. אבל צרור [אבן] שבפכר או תורמוס [מין קטנית] וגרגר מלח גדול, ותרחרור יתר מכאצבע, שנגע בהן אפילו אב הטמאה - הפכר טהור; ואין צריך לומר בטבול יום.

ג. רקיק [מאפה דק] שנחרף [נשרף] חציה וחציה קיים, הרי זה אינו חבור; וחרף האמצע והצדדין קניין - אינם חבור זה לזה אפילו באב הטמאה, ואין צריך לומר בטבול יום. בשר קדש שקרם [נקרש] עליו המרק, ונגע טבול יום בקופה [בקרישה] - החתיכות מתרות; נגע בחתיכה, החתיכה וכל העולין עמה [- כשיגביהה] חבור. וכן בתבשיל קטניות שקרם על גבי פרוסות [של לחם]. שמן שהוא צף על גבי יין, ונגע טבול יום בשמן - לא פסל אלא השמן.

ד. ירק של תרומה וביצה טרופה [מעורבת] ונתונה על גביו [- על הירק], ונגע טבול יום בביצה - לא פסל אלא קלח [חתיכה] שכנגדו [- מול מקום נגיעתו]; ואם הייתה קמין כובע [מנופחת], אינה חבור.

ה. חוט של ביצה שקרם על דפנה של לפס [מחבת גדולה], ונגע בו טבול יום - מן השפה ולפנים, חבור [לתבשיל שבמחבת]; נגע מן השפה ולחוץ, אינו חבור. וכן בקטניות [תבשיל קטניות] שקרמו על שפת הקדרה.

ו. חבית שנקבה בין משוליה [תחתיתה] בין מצדיה, וסתם טבול יום הנקב בידו - נפסלה כלה.

ז. המקעה מקלי לחלי, ונגע טבול יום בקלוח - משערין זה שנגע בו [מדת מה שנגע] באחד ומאה; שתרומה טמאה שנתערבה באחד ומאה בטלה במעוטה, כמו שבארנו בהלכות תרומות.

ח. טבול יום שהיה תורם [מפריש תרומה] את חבור [של יין], ונפלה ממנו חבית של תרומה ושקעה בחבור של יין ונגע ביין שבחבור - מן השפה [של חבית] ולחוץ, אינו חבור; מן השפה ולפנים [נכנס קצת יין לתוך החבית], חבור. ואם היה חבור פיטס [כלי גדול כבור] - אפילו היה פלי גדול שמחזיק מאה כור, פלו חבור; ואם נגע במקצת היין, פסל התרומה שבחבית שבקרע הפלי.

ט. הסלת של מנחות, והלבונה [אחד מסמני הקטורת] והקטרת והגחלים [של הקטורת] שנגע טבול יום במקצתו, פסל את כלן. במה דברים אמורים? בגחלים שחותה במחתה ביום הכפורים, שהמחתה שחותה בה נכנס להיכל; אבל גחלים שחותה בכל יום, כשהוא מערה ממחתה של כסף לשל זהב - אם נתפזרו מן הגחלים - אין בהן קדשה, אלא מכבדן לאמה.

י. מקפה [תבשיל סמיר] של חלין או רקיק [מאפה דק] של חלין, ושמן של תרומה צף על גביהן, ונגע טבול יום בשמן - לא פסל אלא השמן בלבד; אם חבץ [עורב השמן בהם] - כל מקום שהלף השמן, פסל.

יא. ירק של חלין שבשלו בשמן של תרומה, ונגע בו טבול יום - לא פסל אלא מקום מגעו.

ה. גוש של זיתים טמאין שהיה מקבץ ומחבר, והשליכו לתוך תנור והסק (והוציא שמן) - אם היה כביצה מכון, התנור טהור; שאין האכלין מטמאין כלים, והמשקה היוצא מהן טהור כמו שבארנו. היה גוש יתר מכביצה - נטמא התנור; ששפיצאה טפה אחת, נטמאת בכביצה וטמאה את התנור. לפיכך, אם היו זיתים הטמאין פרודין ואינן גוש, ואפלו הם סאה - התנור טהור.

ו. עצים שנבלעו בהן משקין טמאין, והסיקן - התנור טהור, שהרי בטלו בעצים. ואפלו הוציא העצים שיפלו עליהם גשמים ונפלו לרצונו, והסיקן - התנור טהור, ואין המים שעליהן מטמאין מן המשקין הכלועין בהן. ולא יסיקן אלא בידיים טהורות; גזרה שלא יסיקן הטמא, ונמצאו המשקין שעליהן מטמאין את התנור.

ז. שרץ שנמצא ברחים של זיתים, אין טמא אלא מקום מגעו. אם היה משקה מהלך (ונוגע בכל הזיתים) - הכל טמא; שבין שנטמא מקצת המשקה - נטמא פלו, והשמן מטמא את כל הזיתים. נמצא על גבי העלין למעלה מן הזיתים, לשאלו הפודין (עובדי בית הבד): אם אמרו 'לא נגענו' (בשרץ), נאמנין. נמצא על אם (גוש) של זיתים - נטמא כל הגוש, כמו שבארנו. נמצא על גבי זיתים פרודין, והוא נוגע בכביצה - הכל טמא; שהאכל שהוא בכביצה מטמא המשקה המערב בו, והמשקה מטמא שאר הזיתים. היו פרודין על גבי פרודין, והמשקה מלמטה - אף על פי שנגע בכביצה, אין טמא אלא מקום מגעו.

ח. עם הארץ שהושיט ידו לגת, ונגע באשכולות - אשכול וכל סביבותיו טמאין, וכל הגת בלה טהורה, מפני שמפסיקין האשכולות שסביבות זה האשכול בינו ובין שאר הגת.

ט. הגפת (פסולת זיתים) והזוגין (פסולת ענבים) שנעשו בטהרה, והלכו עליהם טמאין, ואחר כך יצאו מהן משקין - הרי אלו טהורין, שמתחלה נעשו בטהרה. ואם נעשו מתחלה בטמאה, ונמצאו מהן משקין - הרי אלו טמאין.

י. הפודין שהיו נגסין ויוצאין, ומשקין טמאין בתוך בית הבד - אם יש בין משקין לזיתים (מקום די) כדי שינגבו רגליהם בארץ, הרי הזיתים טהורין; שהנוגע במשקין טמאים שלא בידי - טהור, ואפלו לקדש. בפרות של קדש שהיו בהן גמות, והיו בתוך הגמות משקין של קדש, ונגע השרץ באחת מהן, ונגעה ראשונה בשניה, ושניה בשלישית, אפלו מאה - כלן ראשון לטמאה, מפני המשקה שבגמות וחתת הקדש; הרי כלן במשקין שאין מונין בהם (ראשון שני וכו'). אכל אם היו בפרות של תרומה - הרי הכפר השלישית בלבד פסולה, ומשלישית והלאה טהור. ואם היה משקה טופח על כל הפירות, אף בתרומה הכל טמאות; וכלן שניות, חוץ מן הראשונה שנגע בה השרץ, שהיא ראשון.

יא. בעבוע (חלל) שנעשה בעבי החבית, והרי הוא כמו כלי אחר בצדה - אם נקב האבוע לאויר החבית, ונקב

נמוחו - הרי הן ראשון לטמאה לעולם; מפני שהן במשקין, ואף על פי שקפאו אחר שנטמאו.

ב. הרטב והגרסין והחלב שקרשו - הרי הם באכלין, וצריכין מחשבה (לאכילה); ואם נגע בהן אכל ראשון או משקין, נעשו שניים. היה בהן משקה טופח נדחית את האצבע הנוגעת בו - הרי הן במשקין, והן תחלה לטמאה. נטמאו כשהן משקין, וקפאו אחרי כן וקרשו - הרי אלו שניים, כמו אכל שננטמא במשקין טמאין. נטמאו כשהן קפויין, ונמוחו ונעשו משקה - אם היו כביצה מכון (בדיוק, או פחות), הרי המשקה טהור. היה יתר מכביצה - המשקה טמא; ששנמוחה טפה ראשונה, נטמאת בכביצה אכל טמא שנמוחה ממנו, ואותה הטפה תטמא כל המשקין שנמוחו אחריה. וכן טמא מת שפסח זיתים וענבים שהקשרו - אם היו כביצה מכון, הרי המשקין היוצאין מהם טהורין, ובלבד שלא יגע במקום המשקה; שהמשקה כמפקד באכל (כנמצא בכלי), ובאלו הוא גוף אחר. היו אותן הזיתים וענבים יתר מכביצה, הרי המשקין היוצאין מהן טמאין; שפיון שיצאת טפה ראשונה, נטמאת בכביצה, וטמאה כל המשקין. ואם היה הסוחט זב וזכה וכיוצא בהן - אפלו סחט גרגר יחידי שלא הכשר ולא נגע במשקה, המשקה טמא; שפיון שיצאת טפה הראשונה, נטמאת במשא הזב - שהזב שנשא אכלין או משקין, טמאן כמו שבארנו. וכן זב שחלב את העז, החלב טמא - שפיון שיצאת הטפה הראשונה, נטמאת במשא הזב.

ג. קדרה שהיתה מלאה כבשין [- ירקות כבושים] של חלין, ויצא עליה (של ירק) מן הקדרה, ונגע אב הטמאה או ראשון בעלה שחוץ לקדרה במקום הנגוב - אף על פי שיש בו בעלה כביצה, הוא טמא והכל טהור. חזר לקדרה - טמא את המשקין שבה, ונטמאת הקדרה וכל הכבשין. נגע בעלה שחוץ לקדרה, והיה בו משקה - אם יש בעלה כביצה, הכל טמא; שהעלה מטמא משקה שעליו, והמשקה מטמא כל משקין שבקדרה, ומטמא הקדרה. היתה הקדרה מלאה כבשים של תרומה, ונער (עירב) אותה טבול יום, ורצה משקין על ידו - ספק מן הקדרה נתז, ספק שהקלח (חתוכה) נגע בידו - הירק פסול, והקדרה טהורה.

ד. טמא שהיה אוכל ענבים מכשרין (לקבלת טומאה), ונפל ממנו גרגר יחידי לגת (על הענבים המוכנים לדריכה) - אם היה שלם ולא נשטט ממנו עקצו (ראשון), הגת טהורה; ואם נטל עקצו והיו הענבים מוכנים בעביט (כלי לענבים) וכיוצא בו לדרכן, שהרי רוצה במשקין היוצאין מהן - נטמאת הגת בטפת משקה שבראש הגרגר במקום העקץ. נפלו ממנו ענבים, וירכין במקום מפנה (ללא ענבים) - אם היו כביצה מכון (בדיוק או פחות), הרי המשקין היוצאין מהן טהורין כמו שבארנו; היו יתר מכביצה, היוצא מהן טמא, שפיון שיצאת טפה הראשונה נטמאת בכביצה, ומטמאה את כל המשקה היוצא אחריה.

- מטמאין כמשקין טמאין, שהן מטמאין [אפילו] בלא כונה; שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושללא לרצון. לפיכך, נדה או זבה שנשטף חלב מדדיה לאויר התנור [מחורס] - נטמא התנור וכל מה שבתוכו.

ו. כפר בארנו, שהמשקין היוצאין מטבול יום אינן מטמאין. לפיכך, אם נפלו אפלו על כפר של תרומה, אינו מכשיר עד שיפלו לרצון, כשאר המשקין הטהורין, שאין מכשירין אלא לרצון.

ז. הוצעה, והלחה הסרוחה, והראי, ומשקין היוצאין מן [הנולד מהריון של -] שמונה חדשים, והשוטה מי טריה וכיוצא בהן, אף על פי שיוצאין [מגורן] נקיים - כל אלו אינן משקין, ולא מטמאין ולא מכשירין.

ח. השוטה שאר משקין, ויצאו - הרי הן משקין כשהיו, שאין שאר המשקין טהורין בגוף. כיצד? שמה מים טמאין והקיאן - הרי אלו טמאין, מפני שלא טהרו ביציאתן. שמה מים טמאים וטבל, ואחר כך הקיאן, או שנסרחה, ואחר כך הקיאן, או שיצאו מלמטה, אף על פי שלא טבל - הרי הן טהורין. שמה שאר משקין טמאין, או שאכל אכלין טמאין - אף על פי שטבל, ואחר כך הקיאן - טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף; נסרחו, או שיצאו מלמטה אף על פי שלא טבל - הרי הן טהורין.

ט. כפר בארנו, שהוצעה אינה משקה; אפלו שמה משקין טמאין והזיע, ועתה טהורה. אכל הבא במים שאובין, והזיע - ועתה טמאה [בטומאת מים שאובין]; ואם נסתפג [התגב] מן המים השאובין, ואחר כך הזיע - ועתה טהורה. י. ועת בתים, שיחין, ומעורות, ובורות - אינה משקה ואפלו היו טמאין, ועתה טהורה. אכל ועת המרחץ - במים, ואם היתה המרחץ טמאה, ועתה טמאה; ואם היתה טהורה, והכניס בה פרות - הכשירו. הכניס לה פלים - הרי המים שעליהן כתלושין [ממקום חיבור] ברוצן, ומכשירין. יא. ברכה שבפית, והפית מוציע מחמתה - אם היתה הברכה טמאה, ועת כל הפית שמחמתה טמאה.

יב. שתי ברכות בפית, אחת טמאה ואחת טהורה - [אדם] המוציע קרוב לטמאה, טמא; קרוב לטהורה, טהור; מחצה למחצה, טמא.

יג. המחל [- זיעת הויתים] - כשמן. משקין המנטפין מן סלי זיתים וענבים - אינן משקין, ולא מטמאין ולא מכשירין עד שיכנס אותן בכלי.

יד. השוקל ענבים בכף מאוננים - היין שבכף אינו משקה, עד שיערה אותו לתוף הפלי; הרי זה דומה לסלי זיתים וענבים שמנטפין.

טו. הדורס [- לוחץ] ענבים של תרומה בבחית - אף על פי שהיין צף על גבי גדי, הרי הכל טהור.

טז. משקה בית המטבחים שבצורה, והוא דם הקדשים והמים שמשמטמין בהן שם - טהורין לעולם, ואינם מטמאין ולא מכשירין; ודבר זה, הלכה מפני הקבלה [ממשה רבינו]. לפיכך, כל דם הזבחים אינו מקבל טמאה, ואינו מכשיר. והואיל ודם הקדשים אינו מכשיר - קדשים

נקב אחר לחוץ זה כנגד זה, או שהיה הנקב הפנימי מלמטן והחיצון מלמעלן, והיה החבית והאבצבוע מלאים משקין - אם נגע אב הטמאה במשקה שבאבצבוע, נטמאו כל המשקין שבחבית. היתה החבית מקפת צמיד פתיל [כיסוי מהודק], ונתונה באהל המת - נטמאת מפני הנקב שבאבצבוע זה, שהרי הוא מפלש [פותח] לאוירה. וכן אם היה הנקב שבאבצבוע שבפנים מלמעלן והחיצון מלמטן, הרי זו אינה נצלת בצמיד פתיל; אכל אם נגע אב הטמאה באבצבוע - לא נטמאו משקין שבחבית, והרי הם כמבדלין ממנה.

יום רביעי ג' שבט ה'תשס"ט

הלכות טמאת אכלין פרק י

א. כפר בארנו, שהשבעה משקין בלבד, הם המטמאין או מכשירין; והשאר קרויין מי פרות, ואינן מטמאין ולא מכשירין. ושבעה משקין שמנינו, תולדותיהן פיוצא בהן. ב. תולדות המים - הם היוצא מן העין, ומן האזן, ומן החוטם, ומן הפה, ומי רגלי בני אדם בין גדולים בין קטנים - כל אלו היוצאין מן האדם משקין הן, בין שיצאו לדעתו של אדם, בין שלא לדעתו. אכל מי רגלי בהמה, והמלח שנמחת [נעשה נוזל] - הרי הן כמי פרות, לא מטמאין ולא מכשירין.

ג. הדם המנוי מן המשקין - הוא הדם השותת בשעת שחיטה, מן הבהמה והחיה והעופות הטהורין; אכל דם הקלוח [ממכה], אינו מכשיר, שעדין חיים הם, והרי הוא דומה לדם מפה או לדם הקז. השוחט ונתו דם על האכלין, ונתקנח הדם בין סימן לסימן [ביו שחיטת קנה לשחיטת וסט] - הרי זה ספק; לפיכך תולין עליו, לא אוכלין ולא שורפין. תולדות הדם, דם הקז של אדם שהוציאו לשתייה [לבהמה]; אכל אם הוציאו לרפואה, טהור ואינו מכשיר. וכן דם שחיטה בבהמה ובחיה ובעופות הטמאין, והדם היוצא עם הלחה ועם רעי, ודם השחין ואבצבועות, ותמצית [דם שבתוך] - הכשיר - כל אלו אינן מטמאין ולא מכשירין, אלא הרי הן כשאר מי פרות. ודם השרץ, כבשרו - מטמא ואינו מכשיר, ואין לנו פיוצא בו.

ד. מי החלב, הרי הן כחלב. וחלב האדם שאינו צריך לו - אינו משקה, לא מטמא ולא מכשיר; לפיכך, חלב הזכר אינו משקה. וכן חלב בהמה וסיה שיצא שלא לרצון, כגון שזב מן הדד או שחלבו כמתעסק [- בלא משים]. אכל חלב האשה, בין שיצא לרצון בין שיצא שלא לרצון - סתמו משקה, ומטמא או מכשיר, מפני שהוא ראוי לתינוק.

ה. המשקין היוצאין מן הטמאין [דלהלן], שאותן המשקין אבות הטמאה הן - מטמאין בלא הכשר; שהטמאה וההכשר באין כאחת. ואלו הן: זובו של זב, ושכבת זרעו, ומימי רגליו, וריבעית דם מן המת, ודם הנדה. וכן דם מגפתו [מכתו] של זב וחבריו, וחלב של אשה, ודמעת עינם עם שאר תולדות המים היוצאין מהן

ה. כרם שיהיה עומד בבית הפרס [שדה שנחרש בה קבר] - הבוצר אותו לגת אינו מכשר, כל זמן שהוא בבית הפרס; הואיל וטמאת בית הפרס מדבריהם [מדבנן], והבוצר לגת הכשר מדבריהם, הקלו בגזירה זו, ולא גזרו עליו שיהיה מכשר עד שיצא מבית הפרס. לפיכך, הרוצה לבצר בבית הפרס לגת בטרה - מטהר את הבוצרין והכלים, ומזה עליהן שליש ושביעי ומעריב שמשן, כדי להכיר [לעשות היכר] שאין מקלין בטמאת בית הפרס, אלא מפני שהוא ספק. ואחר כך נכנסין ובוצרין, ומוציאין חוץ לבית הפרס, ואחרים טהורין מקבלין מהן, ומוליכין לגת; ואם נגעו אלו באלו [האנשים שבבית הפרס באלו מחוצה לו], טמאין ומטמאין את הענבים - שהאנשים שבבית הפרס טמאין, ומטמאין לאותן שבחוץ, ועושין אותן ראשון לטמאה, והן מטמאין הענבים - שהרי הכשרו משיצאו חוץ לבית הפרס.

ו. המוסק [קוטף] זיתיו לכבשן, או למכרן בשוק - לא הכשרו, עד שיפלו עליהן משקין ברצון כשאר האכלין. וכן המוסק זיתיו לדרף בבית הבד - לא הכשרו, עד שתגמר מלאכתו [י. יעמדו לסחיטה]. ומפני מה הכשרו הזיתים שנגמרה מלאכתו? שהזקתו שהכשרו במחל [זיעה] שלהן, שהרי רוצה בקיומו, כדי שיהיו נוחין לדרף; אבל קדם שתגמר מלאכתו, אין המחל היוצא מהן מכשיר, מפני שאינו רוצה בקיומו. לפיכך, זיתים שלא נגמרה מלאכתו, שנפלו עליהן משקין טמאין - אין טמא אלא מקום מגען, ככל האכלין שלא הכשרו. נפלו עליהם משקין טמאין אחר שנגמרה מלאכתו - נטמאו כלן, שהמשקין הטמאין מטמאים את המחל שבהן, והמחל מטמא את כלן, שהמחל שיצא מהן אחר גמר מלאכתו חשוב משקה, ומטמא ומכשיר.

ז. חבית של זיתים מגלגלין [מלווחים לאכילה] - צריך לנקב החבית, כדי שיצא המחל [ולא יוכשרו]; ואם לא נקב, הרי אלו מכשרין. נקבה, וסתמוה שמרים, והרי הן כלולים במחל - אינן מכשרין, מפני שאינן ברצונו, שהרי נקב אותה.

ח. זיתים שמסקן לדריכה, מאימתי גמר מלאכתו? משתגמר מסיקתו, ויהיו מנחין ומוכנין לדריכה; ואף על פי שלא נפלו עליהן משקין, ולא יצאו מהן משקין - הואיל ונגמרה מלאכתו, הכשרו. אבל קדם שתגמר מלאכתו - אף על פי שנתמצכו, והזיעו, ונתחברו במשקיהן - אינן מכשרין. גמר מלמסק זיתיו, אבל עתיד לקח זיתים אחרים ולהוסיף עליהן - אפלו אינו עתיד להוסיף אלא או קב או קבים, לא הכשרו; ואם הערים [התחכם, הוסיף כדי שהראשונים לא יוכשרו], הרי אלו מכשרין. גמר מלקח, אבל עתיד ללוות [זתים] ולהוסיף [כדי להגדיל את עסקיו], וארעו אבל או אנס או נתעסק במשתה, ולא הוסיף - עדין לא נגמרה מלאכתו, ואינן מקבלין טמאה; ואפלו זבים או זבות מהלכין עליהן, טהורין.

שנשחטו בעזרה לא הכשרו בדם שחיטה; ואין לכשר הקדשים הכשר, אלא במשקין שיפלו על הכשר חוץ ממשקה בית המטבחיים.

יז. פרת קדשים שהעבירה בנהר, ושחטה ועדין משקה טופח [רטוב] עליה - הרי זו מכשרת; לפיכך, אם נמצאת מחט טמאה בכשרה, הרי הכשר טמא. וכן אם הייתה הפרה חסומה [בפיה] מחוץ לירושלים - אף על פי שאין המחט ידועה [אם טמאה היא] - הרי הכשר טמא, מפני שנגע בפלים הנמצאין חוץ לירושלים. נמצאת המחט בפרש [מקום האוכל במעיים], הכשר טהור. וכן כך וכן בן הידים טהורות, שאין טמאת ידים במקדש, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? להיות הכשר טמא בדין תורה. אבל להטמא מדבריהם [מדבנן], אין הקדש צריך הכשר, אלא חבת הקדש מכשרת הכשר; ואם נגעה בו טמאה, בין קלה בין חמורה - נפסל, אף על פי שלא הכשר במשקה, כמו שבארנו.

הלכות טמאת אכלין פרק יא

א. הבוצר ענבים למכר בשוק, או ליכשן - לא הכשרו לטמאה, עד שיפלו עליהן משקין ברצונו כשאר האכלין. אבל הבוצר לדרף [ליין] - הכשר לטמאה, ואף על פי שלא נפלו משקין על הבוצר כלל, ואם נגעה בו טמאה, נטמא; ודבר זה, גזירה מדברי סופרים. ומפני מה גזרו על הבוצר לגת שהוא מכשר? שפעמים שאדם נכנס לכרמו לידע אם הגיע להבצר, וסוחט אשכול של ענבים לבדק בו, ומזלפו [מספספו] על גבי הענבים הצעירות, שהרי הכל לדריכה עומד. ועוד, מפני שאינו מקפיד עליו [שלא יתמעך], הרי הוא מתמעך, ויצאו מימיו, והרי הוא מקפיד עליהן שלא יזובו בקרקע; ונמצא מכשר בהן. לפיכך גזרו שהבוצר לגת הכשרו.

ב. הבוצר ענבים, שאם לא מצא להם שוק [קונים] יחזירן לגת - לא הכשרו, עד שיבואו לרשות הגת. וכן הזיתים שבאו לרשות הבד - הכשרו, כמו שיתבאר.

ג. הבוצר ענבים, ונתנן בעביט [חפירה בקרקע], או ששטחן על גבי העלין - הכשרו במשקין היוצאין מהן; שהרי דעתו על המשקין, ולפיכך שטח על העלין או נתן לתוף העביט שהוא כמו בור. לפיכך, אם נטל מהן טמא, או מי שידיו טמאות - טמאן. בצר ונתן לסלים, או במשטח של אדמה - לא הכשרו; שהרי אינו מקפיד על המשקה היוצא מהן. לפיכך, נטל הטמא מהן ואוכל, ואף על פי שהן מבקעות ומנטפות לגת - הרי הגת טהורה; שהרי לא הכשרו, והרי נבצרו לאכילה. וכן הנוטל מן הסלים ומן המשטח של אדמה, ואכל, והותיר כסאה וכסאתים, וזרקן לגת, ואף על פי שהיין [שיצא מהם] מנתו על הענבים - לא הכשרו.

ד. ענבים שהיו בסלים או במשטח של אדמה, ולקח מהן לדרכן - הכשרו; לפיכך, צריך לקח בידים טהורות, כדי שלא יטל מהן הטמא ויטמאן.

על זרע, אחד המים ואחד שאר שבעה משקין. והוא שינתן עליהן ברצון בעלים, ואחר ששעקרו מן הקרקע; שדבר ידוע הוא, שאין לה זרע שלא בא עליו מים כשהוא מחבר, ולא נאמר "וכי יתן מים", אלא לאחר ששעקרו האכלין ונתלשו המשקין.

ב. כל משקה שנפל על האכלין בתחלה ברצון הבעלים, אף על פי שאין סופו ברצון, או שהיה סופו ברצון, אף על פי שאין תחלתו ברצון - הכשרו; ומשקה שנפל שלא ברצונו, אינו מכשיר. אפלו כלל (הרשב"א) הוא פרוטיו מפני הספנה או מפני הצרף, והוא אין רצונו שיהיו בלולין - הרי אלו לא הכשרו. כיצד? הטומן פרוטיו במים מפני הגנבים, או הנותן פרוטיו לשבלת [זרימת] הנקה להביאן עמו - אינן מכשרין.

ג. משקין שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון, אינן מכשרין. לפיכך, אדם או בלים או פרות שנגללו [נרטבו] במשקין שנתלשו שלא ברצון - אף על פי שנגעו אכלין באותן משקין ברצון, לא הכשרו; שהרי אותן המים שלא לרצון נתלשו, וכאלו הן צדין בקרקע, שאינן מכשרין. היו המים שעל האדם ושעל הכלים ועל הפרות תלושין ברצון, ונגעו בהן אכלין ברצון - הכשרו. כיצד? הכופה קערה על הכתל בשביל שתודח [ע"י הגשם], המים שבה מכשרין; ואם הניח בהן פרות, הכשרו, מפני שהן תלושין בכלי לדעת. כפיה בשביל שלא ילקה [יתקלקל] הכתל, המים שבה אינן כתלושין, ולפיכך אם נתן בה האכלין, לא הכשרו. נתפון שיודח הכתל - אם היה כתל בית, הרי אלו מכשרין; שהתלוש שחברו לענין הכשר, הרי הוא כתלוש, ונמצאו מים שעל כתל בית זה במים שבכלים. ואם היה כתל מערה שאינו בנך אלא [עשוי מ-] עצמה של קרקע, המים שעליה אינן כתלושין מן הקרקע.

ד. השוחה [מתכווץ] לשותות, הרי המים העולין בפיו ובשפמו תלושין ברצונו; שדבר ידוע הוא, שהשותה יעלה המים בפיו ובשפמו; והואיל ושתה ברצונו, הרי אלו נתלשו ברצונו. אבל המים העולים בכתמו ובראשו ובקונו, אינן תלושין ברצון.

ה. הממלא את החבית - המים העולים אחריה [אחורי החבית], ובחבל שהוא מכונן [קשור] על צנארה, ובחבל שהוא לצרפה [לצורך מילויה] - הרי הן תלושין ברצון; והמים שבחבל היתר על צרפה, אינן תלושין ברצונו. נתנה תחת הצנור, כל המים שעל גבה ובחבל אינן תלושין ברצון; לפיכך אין מכשרין.

ו. מי שירדו עליו גשמים, אפלו היה אב הטמאה - המים שעליו, אף על פי שירדו מצד העליון לתחתון, טהורין; והוא, שינתק אותן מעליו בכל כחו. אבל אם היו שותתין ויורדין [לאט לאט], בשעת פרישתן מטמאין. ובזמן שהן טהורין, אינן מכשרין, שהרי אינן תלושין עליו לרצונו; ואם נער [המים], הרי אלו לרצון. עמד תחת הצנור להקר [להתקרב] או לדוח [להתרחק], הרי זה לרצון; ואם היה טמא, המים שעליו טמאין.

ט. העוטן [מניח במעטן, מקום מיוחד לזיתים] זיתיו בשני בתים [- מתכוון לסוחטן בשתי קבוצות] - פיון שגמר [מלאכת] אחד מהן, הכשרו לקבל טמאה.

י. המוסק זיתיו בגליל העליון, ועתיד להורידם לגליל התחתון - אינן מקבלין טמאה, עד שיוורידם לגליל התחתון; והוא, שחשב עליהם קדם שימסק; אבל אחר שימסק, אין המחשבה מועלת, אלא הכשרו. גמר את זיתיו, ועתיד למכרן - לא הכשרו; עתיד לתפותן בעליון [לשמירה], הכשרו ומקבלין טמאה.

יא. הלוקח מעטן זיתים מן הגוי - אם יש מסיק על פני האדמה, יעשו בטמאה; שזה בחזקת שגמר [ונטמא מחגור]. ונאמן עם הארץ לומר: 'מעטן זה לא גמרתיו'. יב. הרוצה לטל מזיתים שלא נגמרה מלאכתו, ולדרף - הרי זה נוטל מהן בטמאה, ומוליף לבית הבד בטמאה, ומכסה השאר בטמאה, ואינו חושש; שהרי לא הכשרו, כדי שיקבלו טמאה.

יג. המניח את זיתיו בכותש [מכתשת זיתים], כדי שימתינו [- ויתלחחו] ויהיו נוהים להכתש - הרי אלו מכשרין. הניחן שימתינו, ושימלחם - אינן מכשרין, שהרי דעתו עליהם לכבשן.

יד. הפוצע [מבקע] זיתים של תרומה בידים טמאות - פסלו, שפציעתו היא גמר מלאכתו. פצען לספגן במלח [- שידבק בהם מלח], לא הכשרו; וכן אם פצען לידע אם יש בהן שמן והגיעו להמסק, לא הכשרו.

טו. המניח זיתים בגג לגרגרם [היינו - ולבשם] - אפלו הם רום אמה, אינם מכשרין. נתנם בבית שילקו [יתרככו], אף על פי שהוא עתיד להעלותו לגג, או שנתנם בגג שילקו, אף על פי שהוא עתיד שיפתחם ויפרם [יחתוך] אותם - הרי אלו מכשרים. נתנם בבית עד שישמר את גגו, או עד שיוליכום למקום אחר - אינם מכשרים, שעדיין לא נגמרה מלאכתם.

טז. העוטן את זיתיו ברשות עם הארץ, ונעל וחתם [הניח סימן] - אינו חושש שמא יש לו מפתח אחר וחותרם אחר; אף על פי שמצא חותרם מקלקל ומפתח פתוח, טהורין. וחותרם שאמר, צרור [אבו] או קיסם [חתיכת עץ]. היו שם [בבית] חרין וסדקין, אינו חושש שמא מכניס קנה ומסיטן. היו שם חלונות של ארבעה טפחים, נדונות בפתיחין.

יז. הדורף בטמאה, ורצה לטהר כלי הבד והעקל [שבו כותשין שוב הזיתים] מן המשקין הטמאין שנגלעו בהם - כיצד יעשה? כלים של עץ ושל אבנים, מדיחן; ושל נצרים וכיוצא בהם, מנגבן. ושל גמי, מישנן כל שנים עשר חדש, או חולטן בחמין, או במי זיתים [מים שנתבשלו בהם זיתים], או מניחן תחת צנור שממיו מקלחין, או לתוף מעין שממיו רודפין [זורמים], שמים עשרה שעות. ואחר כך מטביל הכלים שצריכין טבילה, ומשתמש בהן בטהרה.

הלכות טמאת אכליו פ"ק יב

א. כל דברי הכשר אכלין, דברי קבלה הן. מפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שזה שנגמר בתורה: "וכי יתן מים

ה. הטובל במים, הרי כל המים שעל פשרו תלושין ברצון; אבל העובר [בדרכו] במים, כל המים שעל פשרו אינן תלושין ברצון.

ו. מי שטבל בנהר, והיה לפניו נהר אחר ועבר בו - בטלו השניים את הראשונים, והרי המים שעליו אינן תלושין ברצון. וכן אם דחיו [דחפו] חבירו לשכרו או לשכר בהמתו, בטלו המים הראשונים; אבל אם דחיו דרך שחוק [שיחקו ביניהם ונפל למים] - לא בטלו, אלא הרי המים שעליו תלושין לרצון. טבל בנהר ועלה, וירדו עליו גשמים - אם רבו הגשמים - הרי בטלו המים הראשונים, והרי כל המים שעליו אינן תלושין ברצון.

ז. השט [שוחה] על פני המים - המים הנפתין אינן תלושין ברצון, והמים העולין עליו תלושין ברצון; ואם נתפנו להתיז על חבירו, אף הנפתין תלושין ברצון.

ח. העושה צפור [משחק-מים עשוי קנים] במים - המים הנפתין ואת שפה, אינן תלושין ברצון.

ט. המודד את הבור לידע עמקו - מים העולין בידו ובדבר שמדד בו, תלושין ברצון; ואם מדד רחבו - מים העולין בידו או בדבר שמדד בו, אינן תלושין ברצון. פשט ידו או רגלו לבור לידע אם יש בו מים - הרי המים העולין בידו או ברגלו, אינן תלושין ברצון; פשטן לידע כמה מים יש בו, העולין בהן תלושין ברצון. ורק את האבן לבור לידע אם יש בו מים - הנפתין אינן ברצון, והמים שעל האבן אינן בתלושין.

י. החובט על השלח [עור שלא ניטל צמור] חוץ למים [אחר שהוציאוהו מהמים] - הנפתין ממנו תלושין ברצון, שהרי רצונו שיצאו. חבט עליו והוא בתוך המים, אינן תלושין ברצון.

יא. המים העולין בספינה ובקעל [משקע מים שבספינה] ובמשוטות, אינן תלושין ברצון. המים העולין במצודות ובקשתות ובמקמרות [- מלכודות], אינן תלושין ברצון; ואם נצר [המים מעליהם], הרי אלו תלושין ברצון. וכן המים שעל הקסיה [- ציפור] של שלחנות, ועל השיפה [- כיסוי] של לבנים - אינן ברצון; ואם נצר, הרי אלו ברצון. יב. המוליך את הספינה לים הגדול לצרפה [לחוקה], הוציא מסמך לגשמים לצרפו, המנניח את האוד בגשמים לעשותו פתח [שחבבה גחלת] - הרי המים שעליהן תלושין ברצון; אבל המוציא את המסמך ואת האוד לגשמים לכבותו [שלא יזוק], אין המים שעליהן תלושין ברצון.

יג. שלשל את המשלח [שרשרת] לבור להעלות בה כלי או קיתון, שלשל את הכלכלה [סל] לבור כדי שתשב עליה התרנגולת - אין המים שעליהן תלושין ברצון.

יד. המקמח [מנגב] את הפרשה [מיו כרוב] להסיר המים שעליה, והסוחט את שערו בכסותו - המים היוצאין תלושין ברצון; והנשארים בהן אינן תלושין ברצון, מפני שרצונו שיצאו מכלל. וכרשה עצמה הכשרה, שבשעת פרישתן [תלישתן] מכשירין; ואם נתק מים מעליה בכל כחו, לא הכשרה.

ז. חבית שהיתה מלאה פרות, וירד הדלף [דליפת גשמים] לתוכה - הרי זה יצרה [ישפוך] המים מעליה, ואינן מכשירין, אף על פי שרצונו שימתינו בתוכה עד שיצרה המים מעליה.

ח. צרכה שיירד הדלף לתוכה, המים הנפתין [החוצה] והצפין מעליה [עולים על גדותיה] אינן תלושין ברצון; נטלה לשפכה, המים שבתוכה אינן תלושין ברצון. הניחה שיירד הדלף לתוכה, הנפתין והצפין שבתוכה אינן תלושין ברצון; ואם נטלה לשפכה, הרי אלו מכשירין, שבין שלא שפכה במקומה, הרי תלשן ברצונו.

ט. המטביל את כליו, והמכבס את כסותו במצרה [של מים] - המים העולין בידיו ברצון, וברגליו אינן תלושין ברצון. י. פרות שנפלו לתוך המים, ופשט ידיו ונטלן - לא הכשרו; ואם חשב שידוחו ידיו, הכשרו במים שבידיו, שהמים שבבידיו ושעל הפרות, הרי הן תלושין ברצון. יא. הנותן פרות לתוך המים ברצונו - אם היו מים שבקרקעות, אינן מכשירין כל זמן שהן במים; הוציאן, הכשרו במים שעליהן או שעל ידיו, שהרי נחלשו ברצון. ביצר? צנן או לפת שהוא בתוך המצרה - נדה מדיחתו שם, והוא טהור; העלתהו כל שהוא מן המים, נטמא במגעו. יב. קפה [שק] שהיא מלאה תורמוסין [מיו קטניות], ונתנה לתוך המים - מושיט ידו הטמא, ונוטל תורמוסין מתוכה והן טהורין, מפני שלא הכשרו, שהרי מתוכה נטל, ואין רצונו במים שעליהן. העלה מן המים - [התורמוסין] - הנוגעים בקפה טמאין, שהרי הכשרו במים שבקפה שנתלשו ברצונו; ושאר כל התורמוסין שבתוך הקפה, טהורין.

יום חמישי ד' שבט ה'תשס"ט

הלכות טמאת אכלין פרק יג

א. הממלא בקילון [תעלת מים] - מים הנשארים בקילון, הרי הן תלושין ברצון עד שלשה ימים; אבל אחר שלשה ימים, אינן תלושין ברצון, אלא אם נשאר שם משקה, אינו מכשיר.

ב. עצים שנפלו עליהן משקין ברצון, וירדו עליהן גשמים שלא לרצון - אם רבו [מי הגשם על המשקין], הרי פלן שלא לרצון; הוציאן שיירדו עליהן גשמים - אף על פי שרבו, הרי פלן לרצון. היו רגליו או רגלי בהמתו מלאות טיט, ועבר בנהר ונרמזו - אם שמח, הרי המים העולין עליהן תלושין ברצון; ואם לא שמח, אינן תלושין ברצון.

ג. המוריד את הגלגלים [של עגלה] ואת כלי הבקר בשעת הקדים [- רוחות הקיץ] למים, כדי שיסתמו הסדקין שבפצע - הרי המים העולין בהן תלושין ברצון.

ד. המוריד את הבהמה לשותות, המים העולין בפיה תלושין ברצון; וברגליה אינן תלושין ברצון, אלא אם חשב שידוחו רגליה. ובשעת היתחף והדיש, אף שברגליה תלושין ברצון. הורידה חרש שוטה וקטן - אף על פי שחשב שידוחו רגליה, המים העולין ברגליה אינם תלושין ברצון; שיש להם מעשה, ואין להם מחשבה.

ז. הַרְדָּה [מוציא מהתנור] פת חמה, ונתנה על פי החכית של יין - אם היתה פת חטין, לא הכשרה; ואם היתה פת שעורים - הכשרה, מפני שהשעורים שאובות. וכן אם היה היין טמא, והיתה פת חטים - טהורה; ואם היתה שעורים - נטמאת, מפני ששאבה משקין טמאין.

ח. המרפץ [שוטף] ביתו, ונתן בו חטים וטנגו [נרטבו] - אם מחמת המים, הכשרו; ואם טנגו מחמת הסלע [מלחלוחית הריצפה עצמה], לא הכשרו. המכבס את כסותו בערבה, ונתן בה חטים וטנגו - אם מחמת המים, הרי הכשרו; ואם מחמת הערבה, לא הכשרו.

ט. הטומן פרותיו בחול כדי שירטבו, הכשרו. הטומן בטיט הנגוב - אם יש בו משקה טופח [לחלוחית], הכשרו; ואם לאו, לא הכשרו.

י. המרפץ את גרנו, אינו חושש שמא הכשרו חטיו אם טנגו בו, ואף על פי שהוא שמח.

יא. המלקט עשבים כשהטל יורד עליהם לחפות בהן החטין, לא הכשרו; ואם נתבון לכו, הכשרו החטים.

יב. המרפץ את ביתו במים טמאים, ונתן בו שבלים וטנגו - אם יש עליהן משקה טופח, הרי אלו טמאין; ואם לאו, טהורין.

יג. הנוצר אגדה של ירק שהיו עליה משקין, ונדרו מצד העליון לצד התחתון - לא הכשרו.

יד. המעלה שקין מלאין פרות מן הנזהר, ונתנן זה על גב זה - הכשר התחתון במים שנידרו לו מן העליון, שהרי ברצונו הניח זה על גבי זה.

טו. הנופח בעדשים לכדקן אם נפות הן, והזיעו - הכשרו בהכל פיו, מפני שהוא מתולדות המים; וכן האוכל שמשמין באצבעו, הכשרו במשקה פיו שעל אצבעו.

טז. נשף באכל, ונפל האכל - הרי המשקה שעל האכל שלא לרצון. היה אוכל זיתים פצועים [- מבוקעים], ותמרים רטבות, וכל שהוא רוצה למץ [למצוץ] את גלעניתו, ונפל מפיו - הרי המשקה שעליו ברצון; היה אוכל זיתים וגובין, ותמרים יבשות, וכל שאינו רוצה למץ את גרעניתו, ונפל מפיו - המשקה שעליו שלא ברצון.

יז. עלשין [מן עשב מאכל בהמה] שלקטן לבהמה, והדיחן, ואחר כך חשב עליהן לאדם - ככר בארנו שהן צריכין הכשר שני; ואם היה עליהן משקה טופח כשחשב עליהן לאדם, הרי אלו מוכשרין.

הלכות טמאת אכלין פרק טו

א. מים שפבלים - מתטמא, בין לרצון בין שלא לרצון, ומטמא אכלים וכלים, בין שנפל עליהן ברצון בין שלא ברצון. אכל מים שפברקעות, כגון מי בורות שיחין ומערות ומי גבין [גומות] שאין בהן ארבעים סאה - אין מתטמאין אלא ברצון, ואין מטמאין אלא ברצון. כיצד? מים שפברקע שאין בהן ארבעים סאה, בין שהיו שאובין בין שאינן שאובין, שנפל לתוכן המת, או שהלך בהן הטמא - הרי אלו טהורין. אכל אם שתה מהם אדם טמא,

טו. המרעיד את האילן להשיר ממנו אכלין או להשיר טמאה, המים הנתזין ממנו אינן תלושין ברצון. הרעידו להשיר ממנו משקין - היוצאין ממנו, הרי הן תלושין; והנשארין בו - אף על פי שנשרו ממקום למקום - אינן תלושין ברצון, מפני שהוא מתכפון שניצאו מכלו. וכן אם נתזו [מהרעידה] על המחברין, אינן תלושין ברצון.

טז. המרעיד את האילן ונפל על חברו, או שוכה ונפלה על חברתה, ותחתיהן זרעים וירקות מחברות לקרקע, ונפלו המים על הפרות המחברין לקרקע שפתחיהן - אותן המים שבזרעים ושבירקות אינן תלושין ברצון.

יז. שמרים [שמרי יין] של תרומה שנתן עליהן מים, ככר בארנו בתרומות שהראשון והשני [- המיסרה הראשונה והשניה היוצאת מהם] אסור לזרים; ושל הקדש בדק הבית, אף השלישי אסור; ושל קדשי מזבח, לעולם אסור; ושל מעשר שני הודאי, ראשון בלבד אסור. כשם שאמרו לענין אסורין, כך אמרו לענין הכשרן - כגון שנתמדו מאליהן, והיתה בהמה שותה ראשון ראשון; שאם היה אדם הוא שמשיר המים הראשונים - אף על פי שמאליהן נפלו - כיון שהחשיבן והקפיד עליהן, מכשירין.

הלכות טמאת אכלין פרק יד

א. פרות שנידר הדלף לתוכן, וצרבן כדי שיתנגבו [- יתיבשו] - לא הכשרו.

ב. המעלה פרותיו לגג מפני הכנימה [- שיצאו התולעים], וירד הטל עליהן - לא הכשרו; ואם נתבון שירד הטל עליהן, הכשרו. לפיכך, אם העלים [לגג] חרש שוטף וקטן - אף על פי שחשבו שירד עליהן הטל, לא הכשרו; שיש להם מעשה, דין תורה; ואין להם מחשבה, ואפלו מדברי סופרים. הפכו בהן הקטנים על הגג, הרי אלו מוכשרין; שאם היתה מחשבתו של קטן נפרת מתוך מעשיו, הרי מחשבתו מועלת מדבריהם.

ג. המעלה את האגדות ואת הקציעות [תאנים] ואת השום לגג בשביל שימתניו [שישוהו שם], וירד עליהן הטל - לא הכשרו; ואין אומריין, 'הואיל והכל יודעין שהטל יורד, הרי זה ברצונו' - שהרי לא העלם אלא כדי שימתניו.

ד. המוליך חטיו לטחן, וירדו עליהן גשמים - אם שמח, הכשרו. היו זיתיו נתונים בגג, ונדרו עליהן גשמים - אם שמח, הכשרו. החמרים שהיו עוברים בנהר, ונפלו שקיהם במים והעלום - אם שמחו, הכשרו הפרות; והמים שעל השקין - הרי הם תלושין ברצון, שהרי שמחו.

ה. שק שהוא מלא זרעונים, ונתנו על גב הנזהר או על פי הבור או על מעלת [מדרגת] המערה, ושאבו [ספגו] מהלחות] - הכשרו.

ו. חכית שהיא מלאה פרות שנתנה בתוך המשקין, או מלאה משקין שנתנה בתוך הפרות, ושאבו [הפירות] - הכשרו. באלו משקין אמרו? במים, ביין ובחמץ; אבל שאר משקין, אינן נשאבין [- חודרים] מן החרש כדי שיכשירו הפרות שפצדן.

שבאנו; וזה אין רצונו אלא לטל הצרור. היה פונדיון [מטבע] לתוף פיו, ופשט ידו לנטלו, והדבילה לתוף פיו - אם הניחו לצמאו [לדוות צמאנו], הרי זה הרק כעקור, ונטמאת הדבילה מחמת משקה פיו, שנטמא מחמת ידו.

ח. האשה שהיתה אוכלת אכלין של תרומה שאינן מכשרין, והיתה גורפת התנור הטמא, והפה הקוף ויצא ממנה דם, ומצצה אצבעה מפני הדם, או שנקוות, ונתנה אצבעה לתוף פיה - נטמאת התרומה שבפיה, שהרי רצונה להוציא המשקה [הרוק] מפיה ולעקרו במציצת אצבעה.

יום שישי ה' שבט ה'תשס"ט

הלכות טמאת אכלין פרק טז

א. כל האגדות [של ירוקות] שבשוקים, וכל הקמחים וכל הסלתות שבשוקים - בחזקת מכשרין [ולקבל טמא ביד משקין]; האגדות, מפני שדרכן [של מוכרים] לזלף המים עליהן תמיד; והקמח והסלת, לותתין [רוחצין במים] אותו ואחר כך טוחנין אותו. וכן חטים שחולקין אותו ברחים אחת לשנים ושלש [גרעיון או שוברים לב' או ג' חתיכות] כדי לעשות מהן מצשה קדרה [תבשיל], כגון הריפות [גריסים] וכיוצא בהן - הרי הן בחזקת מכשרין בכל מקום, בין של שוקים בין של בתים; מפני שלותתין אותן כדי להסיר קלפתן.

ב. כל אלו שהן בחזקת מכשרין - הרי הן בחזקת טמאה, מפני שהכל ממשמשין בהן והן מכשרין. ועל כלו נאמן עם הארץ לומר: 'לא הכשרו'; ואין צריך לומר שאר אכלין שאין להן חזקה, שעם הארץ נאמן עליהן לומר 'לא הכשרו'. ג. כל הדגים בחזקת מכשרין, ואין עם הארץ נאמן עליהן לומר 'לא הכשרו'; לפיכך, הדגים לעולם בחזקת טמאה. הדגים - בין שצדן בחרס, בין שצדן בכפיה, בין שצדן במצודה [מיני רשתות] - אם לא נער את המצודה עליהם, לא הכשרו; ואם נער, הכשרו. ואין עם הארץ נאמן לומר 'לא נערת את המצודה עליהן', והרי הם בחזקת טמאה עד שיתכנו לצודן בטהרה.

ד. כל הצייר [של דגים] בחזקת מכשר. ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהן - הרי הכל משקה, ומכשיר ומטמא טמאת משקין; לפיכך חזקתו טמא. נפל לתוכו זין ודבש וחלב, חולקין אחר הרב. וכן מי פרות שנתערבו בשאר המשקין, חולקין אחר הרב; נתערבו במים כל שהן - הרי הכל משקה, ומטמא טמאת משקין ומכשיר. וציר חגבים טמאים - אינו מכשיר, אבל מטמא טמאת משקין.

ה. הלוקח ציר מעם הארץ - משקיו במים, וטהור; שאם היה רב הצייר מים, הרי המים מטהרין במקנה; ואם היה רבו מליחה של דגים, אינה מקבלת טמאה, והמים שבה בטלו במעוטר. במה דברים אמורים? לטבל בהם פת; אבל לקדרה [תבשיל], מצא מין את מינו [מי את המים] ונעור [נתעורר], ונמצאו רב המים טמאים, שהמעוט שהיה בציר לא טהר במקנה.

או שמלא מהן בכלי טמא, או שנפל לתוכן משקין טמאין ברצון - הרי אלו טמאין, ואף על פי שהן בקרקע. שהיה מהן טהור אחר שנטמאו בקרקע, או שמלא מהן בכלי טהור - נטמא השותה, ונטמא הכלי; שהרי ברצון שהיה או מלא. נפל לתוכן כפר של תרומה - הרי הוא טהור כשהיה, שאין מטמאין אלא לרצון; לפיכך, אם הדיח ידו, והוציא הכפר - נטמא הכפר במים שבידיו, שהרי הן ברצון.

ב. מי גביים וכיוצא בהן ממים שבקרקעות, כגון מי בורות שיחין ומערות, ומי תמצית [מי גשמים הנוחלים מההרים לעמקים] שפסקו [זחילתם], ומקוות שאין בהן ארבעים סאה, שנטמאו, וירדו עליהן גשמים ורבו מי גשמים עליהן - אף על פי שלא שטפו [עלו על גדותיהן], הרי הן טהורין. לפיכך, המים שבקרקעות, כגון מי גביים וכיוצא בהן - בשעת הגשמים, הכל בחזקת טהרה.

ג. פסקו הגשמים - הקרובים לעיר או לדרך, טמאין; שהם בחזקת ששתה מהם טמא, ושמלאו מהם בכלים טמאין. והרחוקים טהורים, עד שיהלכו רב האדם; הלכו - הכל בחזקת טמאה, שההולכין בשירות שותין וממלאין מהן. במה דברים אמורים? בגבא [גומא] שאפשר לשתות ממנו; אבל בגבא שאי אפשר לשתות ממנו אלא בדחק גדול - הרי זה בחזקת טהרה, עד שימצא מקום פרסות רגלי האדם או פרסות רגלי בהמה גסה נפרת בו. מצא פרסות רגלי בהמה דקה - הרי זה טהור, שאפשר שירדה [ללא בעליה] ושתת.

ד. חזקת טיט וגומיות [גומות] שבפתחי חניות ברשות הרבים בשעת הגשמים, שהן טהורין; פסקו הגשמים, הרי הם [טמאים] כמי שפיכות [מי שופכין]. ושבשוקין, חולקין בהן אחר הרב. גבא שנפל לתוכו זין או חלב או דבש, חולקין אחר הרב. נפל לתוכו שמן - אף על פי שהקפואו [ציננו והוציאו כולו], הרי זה מטמא ומטמא שלא לרצון; לפי שאי אפשר לו לצאת ידי צחצוח [טיפת] שמן.

ה. ושאר המשקין, חוץ מן המים - הרי הם בקרקע כמות שהן בכלים; דין אחד הוא.

ו. מי תמצית שלא פסקו [ממשיכה ירידתם מההרים] - אף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל והן בקרקע, והרי המים נמשכין ובאין להן - אינן מקבלין טמאה; אף על פי ששתה מהן הטמא, ומלא מהן בכלי טמא, או נתן לתוכם מים טמאים - הרי הם טהורין לכל דבר.

ז. מי שהיה אוכל תרומה בידיים טמאות, כגון דבילה [תאינה] שלא הכשרה, והכניס ידו לתוף פיו לטל צרור [אבן שנכנסה לתאינה] - אם הפך [בידו לדבילה], נטמאת הדבילה ברירו; שהרי נטמא [הריר] בידו, מפני שעקרו. ואם לא הפך, טהורה; שהמשקה שבפיו קדם שיהפכנו או ימצץ אותו להוציאו, דומה למים שלא נתלשו, אלא עדן הן בקרקע, שאין מטמאין ולא מטמאין אלא ברצון, כמו

הלכות כלים

ענין אלו ההלכות - לידע כלים שמקבלין טמאה מכל אלו הטמאות, וכלים שאין מטמאין, וכיצד הפלים מטמאין ומטמאין. ובאור ענין זה - בפרקים אלו.

הלכות כלים פרק א

א. שכעה מיני כלים הן שמקבלין טמאה מן התורה, ואלו הן: הבגדים, והשקין, וכלי עור, וכלי עצם, וכלי מתכות, וכלי עץ, וכלי חרש. הרי הוא אומר: "מכל כלי עץ או כגד או עור או שק", ובכלי מתכות נאמר: "אף את הנהב ואת הכסף", ובכלי חרש נאמר: "וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו".

ב. מפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שזה שנאמר בתורה: "וכל מעשה עזים", לרבות כלים העשויין מן הקרנים ומן הטלפים ומן העצמות של עזים; והוא הדין לשאר מיני בהמה וחייה. אבל כלים העשויין מעצמות העוף, אינן מקבלין טמאה; חוץ מפלים העשויין מכנף העזניה בלבד, וביצת הנעמית [בת יענה] המקצפה - הואיל והן דומין לעצם, מקבלין טמאה ככלי עצם; וקרוב - [נראה] בעיני, שטמאתן מדברי סופרים.

ג. כלים העשויין מעצמות חיה שבים ומעורה, וכל שבים - טהור, ואין מקבל טמאה מן הטמאות, ולא טמאת מדרס [חוב]; אף האורג כגד מצמר הגדל בים, אינו מקבל טמאה, שנאמר: "או כגד או עור" - מפי השמועה למדו, מה כגד מן הגדל מן הארץ, אף עור מן הגדל בארץ. חבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ, אפלו חוט או משיחה - אם חברו חבר שמשים את שניהם כאלו הן אחד לטמאה, שאם נטמא זה יטמא זה - הרי הכל מקבל טמאה.

ד. נראה לי, שהפלים העשויין מעור העוף - אינן מקבלין טמאה כמו עצמותיו. ואם תאמר, הלא הוא פשר לכתב עליו תפלין, כעור בהמה וחייה - הנה עור הדג אינו מקבל טמאה, ולולי זהמחו שאינה פוסקת הנה פשר לתפלין. הנה למדת, שדבר שאינו מקבל טמאה פשר לתפלין אם אין לו זהמה.

ה. כלי זכוכית אינן מקבלין טמאה מדברי תורה, וחקמים גזרו עליהן שיהיו מקבלין טמאה. הואיל ותחלת ברייתן מן החול ככלי חרש, הרי הן ככלי חרש; מפני שתוכן נראה כברן, לא גזרו עליהן שיטמאו מאירן, אלא עד שתגע הטמאה בהן בין מתוכן בין מבפן, ככלי מתכות. ולא גזרו טמאה על פשוטיהן [זכוכית ללא בית קיבול], אלא על מקבליהן. ואין להן טהרה במקנה. ואין שורפין עליהן תרומה וקדשים - שלא גזרו עליהן אלא לתלות [לא לאכול ולא לשרוף].

ו. כלי גללים וכלי אדמה וכלי אבנים - טהורין לעולם, ואין מקבלין טמאה מן הטמאות ולא טמאת מדרס [חוב], לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, בין פשוטיהן בין מקבליהן.

ז. הפרות בכל מקום בחזקת טהרה, אפלו היה המוכר גוי, עד שיגיע שהכשרו, או שהיו מדברים שחזקתן מכשרין.

ח. האוג [מין צמח], בכל מקום בחזקת טמאה. וכן כל הקשואין והדלועין התלויות בגמי על פתחי חניות [כדוגמאות], בחזקת מכשרין וטמאין.

ט. כל הכתוב בתורה ובדברי קבלה מהלכות הטמאות והטהרות - אינו אלא לענין מקדש וקדשיו ותרומות ומעשר שני בלבד, שהרי הזהיר את הטמאין מלהכנס למקדש או לאכל קדש או תרומה ומעשר בטמאה. אבל החלין - אין בהן אסור כלל, אלא מתר לאכל חלין טמאין ולשתות משקין טמאין. הרי נאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל" - מפלל שהחלין מתרין, שאינו מדבר אלא בבשר קדשים. אם כן, מפני מה נאמר: הראשון שבחלין - טמא והשני - פסול? לא שיהיה אסור באכילה, אלא למנות ממנו לתרומה ולקדש, שאם נגע שני של חלין בתרומה פסלה ועשה אותה שלישי. וכן אם נגע באכלין של קדש - טמא, ועשה אותן שלישי כמו שבארנו. וכן האוכל אכל שני של חלין - אם נגע בתרומה, פסלה.

י. כשם שמתר לאכל חלין טמאין ולשתות, כך מתר לגרם טמאה לחלין שבארץ ישראל; ויש לו [- מותר] לטמא את החלין המתקנין [- שהופרשו], לכתחלה. וכן מתר לאדם לגע בכל הטמאות ולהטמא בהן. הרי הזהיר הכתוב את בני אהרן ואת הנזיר מלהטמא במת; מפלל - שכל העם מתרין, ושאר כהנים ונזירים מתרין להטמא בשאר טמאות, חוץ מטמאת מת.

יא. כל ישראל מזהרין להיות טהורים בכל רגל, מפני שהם נכונים להכנס למקדש ולאכל קדשים. וזה שנאמר בתורה: "וכנבלתם לא תגעו", כרגל בלבד; ואם נטמא, אינו לוקה. אבל בשאר ימות השנה, אינו מזהר.

יב. "הטמא והטהור יחדו" - מפי השמועה למדו, שהטמא והטהור אוכלין בקערה אחת. אבל לא יאכל הפעל עם אשתו בקערה אחת כשהיא נדה, ולא ישתה עמה, ולא תמוג לו את הכוס, כמו שבארנו. ולא יאכל הזב עם הנדה, מפני הרגל עברה, שמא יבוא לבעל.

יג. אף על פי שמתר לאכל אכלין טמאין ולשתות משקין טמאין - חסידים הראשונים היו אוכלין חליהן בטהרה, ונוהרים מן הטמאות כלן כל ימיהם; והם הנקראים 'פרושים'. ודבר זה קדשה יתרה היא, ודרך חסידות שיהיה אדם נבדל ופורש משאר העם, ולא יגע בהם ולא יאכל וישתה עמהם; שהפרישה מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים רעים, וטהרת הגוף מביאה לידי קדשת הנפש מן הדעות הרעות, וקדשת הנפש גורמת להדמות בשכינה, שנאמר: "והתקדשתם והייתם קדשים, כי קדוש אני".

הלכות כלים פרק ב

א. העושה כלי קבול מכל מקום - הרי זה מקבל טמאה בכל שהוא, מן התורה; ואין לכלי קבול שיעור; והוא שיעשה דבר של קנינה, שאפשר שיעמד [- יחזיק מעמד]. ביצר? העושה כים מן העור המצה [- היינו] - שלא נתעבד כלל, או מן הנזר, אף על פי שהנזר אינו מקבל טמאה, או מקלפת הרמון והאגוז והאלון, אפלו תקקום התינוקות למד בהן את העפר, או שהתקנינום לכף מאזנים - הרי אלו מקבלין טמאה; שתינוק חרש שוטה וקטן - יש להן מעשה, אף על פי שאין להן מחשבה. אבל העושה כלים מן הלפת והאתרוג והדלעת היבשים שחקקום למד בהן, וכל פיוצא בהן - הרי הן טהורין, לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט.

ב. קנה מאזנים והמחזק [- כלי שמוחקים בו המידות] שיש בהן בית קבול מתכת, והאסל [- מוט נשיאה] שיש בו בית קבול מעות, וקנה של עני שיש בו בית קבול מים, ומקל שיש בו בית קבול מזוזה או מקום מרגלית, ומשחנת של עץ שיש בה בית קבול שמן, ולוח פנקס [רשימות] שיש בו בית קבול שענה - כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שפשוטי כלי עץ הן - הואיל ויש בהן בית קבול כל שהוא, מקבלין טמאה דין תורה. ואין טמא מן התורה אלא בית הקבול לבדו שיש בהן, והמשמש את בית הקבול משאר הכלי שבית הקבול צריך לו. אבל היתר על הצרך משאר הכלי הפשוט, טהור מן התורה; וטמא מדבריהם [מדברבנן], כמו שבארנו.

ג. בית קבול העשוי למלאתו, אינו בית קבול. ביצר? בקצת של עץ שחוקקין בה בית קבול, ותוקעין בו הסדן של ברזל - אם של נפחים היא, אינה מקבלת טמאה; שאף על פי שיש בה בית קבול, לא נעשה אלא למלאתו. וכן כל פיוצא בזה. ואם היתה של צורפין, הרי זו מקבלת טמאה; מפני שהן מגביהין [שולפים] את הברזל בכל עת, ומקבצין את שפית [שארית] הנהב והכסף המתקבצת שם תחת הסדן, והרי נעשה לקבלה. וכן כל פיוצא בו.

ד. הפך החקוק תחת רגלי המטות והמגדלות [ארונות] וכיוצא בהן - אף על פי שהוא מקבל - טהור ואין בו משום כלי קבול, לפי שאינו עשוי לקבלה אלא לסמוך בו בלבד. שפופרת הקש - מקבלת טמאה בכל כלי עץ שמקבלין טמאה, אפלו אינה יכולה לקבל אלא טפה אחת. ושפופרת הקנה שחתכה לקבלה, אינה מקבלת טמאה עד שיוציא את כל הלכך שבתוכה; ואם לא נחתכה לקבלה, הרי היא מפשוטי כלי עץ. אבל שפופרת של פקועות [מיו צמח] וכיוצא בהן - אינם כלים, אלא פאכלין הן תשובין.

ה. שפופרת שחתכה, ונתן בה את המזוזה, ואחר כך נתנה בכתל - אפלו נתנה שלא בדרך קבלתה [- בית הקיבול כלפי הקיר], מקבלת טמאה. קבצה בכתל [חיבור קבוע] - אם קבצה בדרך קבלתה, טמאה; שלא בדרך

ז. פיל שבלע הוצין [נצצים דקים], והקיאן דרך בית הרעי - העושה מהן כלים, הרי הן ספק אם הן בכלי גללים או בכלי עץ כשהיו; אבל קפיפה [סל עץ] שנשטמאת, ובלע אותה פיל, והקיאנה דרך בית הרעי - הרי היא בטמאתה. ח. פשוטי כלי חרש, כגון מנורה וכסא ושלחן של חרש וכיוצא בהן - אין מקבלין טמאה מן הטמאות ולא טמאת מדרס, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, שנאמר: "אשר יפל מהם אל תוכו" - כל שיש לו תוף בכלי חרש, מקבל טמאה; ושארין לו תוף, טהור.

ט. כלי מתכות - אחד פשוטיהן כגון הסכינין והמספרים, או מקבליהן כגון היורות [- סירים] והקומקמוסין [- קומקומים] - הכל מקבלין טמאה, שנאמר: "כל דבר אשר יבא באש", בין מקבל בין פשוט. אפלו תכה או מגדל [ארון] וכיוצא בהן של מתכת שהן מקבלין ארבעים סאה בלח או יתר - מקבלין טמאה, שנאמר: "כל דבר".

י. כלי עור וכלי עץ וכלי עצם - מקבליהן כגון הערכה [קערה] והחמת [נוד] וכיוצא בהן, מקבלין טמאה מדברי תורה; אבל פשוטיהן כגון הלוחות והכסא והעור שאוכלין עליו וכיוצא בהן, אין מקבלין טמאה אלא מדברי סופרים, שנאמר: "מכל כלי עץ או כגד או עור או שק" - מפי השמועה למדו, מה שק שיש לו בית קבול, אף כל שיש לו בית קבול; וכלי עצם - בכלי עץ לכל דבר. במה דברים אמורים שטמאת פשוטיהן מדברי סופרים? בשאר טמאות, חוץ מטמאת מדרס; אבל במדרס הוב והבדיו, מטמאין מן התורה - שנאמר: "כל המשפב אשר ישפב עליו הוב יטמא", כל העשוי למשפב או למרפב, כמו שבארנו. וכל כלי זכוכית העשוי למשפב, מטמא מדרס מדבריהם.

יא. כל שהוא אריג - בין מצמר ופשתים, בין מן הקנובס [צמח דומה לפשתן] או הפשי או משאר דברים הגדלים ביבשה - הוא הנקרא 'כגד' לענין טמאה. והלכדים [צמר שנכבש] ככגדים לכל דבר.

יב. השק - הוא חוטי שער הגדולין [שוורים] כשלשלת, או הארוגין [שתי וערב] ככגדים. אחד העשוי מן העזים, או מצמר גמלים, או מזנב הסוס והפרה וכיוצא בהן, ואחד האריג מהן כמו המרצופין [שקים גדולים], או הגדול כמו חבק [חגור] של חמור וכיוצא בו. אבל החבלים והמשיחות השזורין, בין מן השער בין מצמר ופשתים - אינן מקבלין טמאה בפני עצמן.

יג. כל הכלים העשויין מן הגמא ומן הערבה ומן הקנים ומן פפות תמרים ומן העלין והשריגין ומקלפי אילנות ומן החלף, כגון הקפיפות והטרסקלין והמחצלאות והמפצות - הכל בכלל כלי עץ, שהכל גדל מן הארץ בעץ. אחד כלי חרש, ואחד כלי נתר לכל דבר - כלי העשוי מעפר מן העפרים, ואחר כך שורפין אותו בפכשן - הרי זה כלי חרש. והתנור והכירים והכפח וכיוצא בהן משאר הבנינות, שאופין בהן או שמבשלין עליהן - הכל מקבלין טמאה דין תורה, וטמאתן וטמאת כלי חרש שוה.

המקבלין ארבעים סָאָה בַּלַח - אין מקבלין טמאה, אלא אם נעשו מתחלתן להטיל בשהן מלאין.

ג. השדה והתבה והמגדל של זכוכית הפאים במדה נ- מכילים מ' טאה, טהורין. ושאר כלי זכוכית - אף על פי שמקבלין ארבעים סָאָה, הרי הם מקבלין טמאה; וזה חמר בכלי זכוכית מפלי עץ.

ד. כל כלי שיש בשבורו "תכולתו" הגיאומטרית אמה על אמה ברום שלש, הרי הוא מחזיק ארבעים סָאָה בַּלַח; וכשמודדין את הכלי, מודדין אותו מבחוץ. אם היה בו אמה על אמה ברום שלש - אף על פי שאין תוכו אלא פחות מזה - הרי הוא טהור, שאין עבי הדפנות ממעט. אבל עבי הרגלים, ועבי הנר אם היה לו נר - אין נמדדין עמו. ה. היה בתוך הכלי תבה קטנה, כגון מוכני שבתוף השדה - בזמן שהיא נשמטת - אינה נמדדת עמה, ואינה חבור לה, ואינה מצלת עמה באהל המת. ואם אינה נשמטת - נמדדת עמה, והרי הן ככלי אחד. (ו.) היה לכלי כסוי קמור [כעין כיפה] - בזמן שהוא קבוע, נמדד עמו; אינו קבוע, אינו נמדד עמו. היו בו מגורות מבפנים, נמדדות עמו; ואם היו בו המגורות מבחוץ, אינן נמדדות עמו.

ז. כלי עץ שאינו מקבל ארבעים סָאָה בַּלַח, אלא אם כן הטהו על צדו, או אם סמכו בדבר אחר - הואיל ומקבל ארבעים סָאָה מכל מקום, טהור.

ח. השדה והתבה והמגדל שנטלה אחת מרגליהן - אף על פי שלא נקבו, אלא הרי הן מקבלין - הרי אלו טהורין, ועדין [שעדיין] שולים יש להן, וחזקתן שהן לנחת כשהיו.

הלכות פלים פָּרָק ד

א. שלש מדות [נ- חלוקות] בכלי עץ שאינן עשויין לקבלה: כל כלי עץ שהוא עשוי לתשמיש אדם בלבד, כגון הסלם - טהור, ואינו מקבל טמאה כלל, ולא רבוהו חכמים לטמאה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים והאדם, כגון השלחן והטבלה [נ- שולחן קטן] והמטה וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. ומנין שהן לתשמיש אדם ותשמיש משמשיו? שהרי מניח הקערות על השלחן, והכוסות על הטבלה, והמצעות על המטה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים בלבד, שהרי הוא משמש משמשי אדם - אם לא היה משמש את הכלים אלא בשעת מלאכה בלבד - הרי זה טהור מכלום; כגון מנורה של עץ שהיא משמשת את הנר בשעת הדלקה, וכן שמניחין תחת הכלים בשעת מלאכה, והדפוסין [מסגרות] בלן. ואם היה משמש את הכלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה - הרי זה מקבל טמאה; כגון כסוי הקפצה [קופסא] וכיוצא בו, וכגון תיק הספי והספין והרמח והמספרים והתער, ותיק מכחול וביית הכחל, ותיק המכתב [חריטה], ותיק טבלה וספרטה [סוג שולחן אכילה] וביית החצים וביית הפגוזות [חיצים גדולים], ותיק חלילין. כל אלו וכיוצא בהן - אף על פי שאינן אלא משמשי פלים, מקבלין טמאה; שהרי הכלי צריך להן בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. אבל כסוי

קבלתה, טהורה. נתן את השפופרת בכתל, ואחר כך נתן בה את המזונה - אם היתה בדרך קבלתה, הרי זו מקבלת טמאה; ושלא בדרך קבלתה, טהורה. קבצה בכתל - אפלו בדרך קבלתה, טהורה.

ו. כלי שאורגין אותו מן הנסרים או מן השעם [גמ]. חבל מקנה מיוחד, כדי שניחיו עליו את הבגדים ואת המגמר [נ- כלי הקסרת בשמים] מלמטה כדי שיתפסמו - אם היה עשוי ככונת שאין לו קרקע, טהור; ואם היה בו בית קבלת כסות [שמניחין בו כתחית], הרי זה מקבל טמאה. ז. סנדל של בהמה - של מתכת, טמא; ושל שעם, טהור; שאין זה חשוב מכלי הקבלה.

ח. הצורך [קושר] מרגלית בעור, והוציאה, ונשאר מקומה עמק - הרי זה מקבל טמאה עד שיפשוט [יתיישר מקמטים]; שכל כלי קבול מקבלין בכל שהוא, והרי מקומה כמו פיס קטן. אבל צרור המעות אינו מקבל טמאה, שאין עליו צורת כלי.

שבת קודש ו' שבט ה'תשס"ט

הלכות פלים פָּרָק ג

א. כל כלי עץ העשוי לנחת [לעמוד במקומו] - אפלו אינו מקבל אלא דבר מעט - אינו מקבל טמאה, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. וכל כלי עץ שהוא עשוי להטיל מלא וריקן כשק - אפלו היה מחזיק מאה סָאָה, ואף על פי שיש לו שולים [תחתית] - הואיל ואינו עשוי לנחת, הרי זה מקבל טמאה דין תורה כשאר כלי קבול. וכל כלי עץ שהוא סתם [לא נקבע אם יעמוד או ינוד] - אם היו לו שולים לישיב בהן על הקרקע כדי שלא יהא נוח להתגלגל, והיה מחזיק ארבעים סָאָה בַּלַח שהם כורזים ביבש - אינו מקבל טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; מפני שחזקתו שהוא עשוי לנחת. ודברים אלו, כלן דברי קבלה [מחשה רבינו] הן; ומפי השמועה למדנו: מה שק שהוא מטיל מלא וריקן, אף כלי עץ לא יטמא אלא אם היה מטיל מלא וריקן - להוציא כלי עץ העשוי לנחת.

ב. הכלים שחזקתן שהן עשויין לנחת, כגון שדה [קרוך להסעת נשים] תבה ומגדל [ארוך] וכונת הקש וכונת הקנים ובור [נ- מתקן שתיה ב-] ספינה גדולה וכיוצא באלו - אם היו מחזיקין ארבעים סָאָה, אין מקבלין טמאה. ואלו הן הכלים של עץ שהן עשויין להטיל במלואן: בדרדור [חבית גדולה] שמניחין אותו על העגלה, וקסטות המלכים [ארוך נייד], וערכת העבדן [נ- מעבד עורות], ובור ספינה קטנה, והיא הספינה הקטנה שאינה יכולה להלף באמצע הים הגדול, והארון. כל אחד מהמשות הכלים של עץ אלו, אף על פי שהן מקבלין יותר מארבעים סָאָה - הרי אלו מקבלין טמאה; שלא נעשו מתחלתן אלא להטיל מלאין. ושאר כלי עץ - אם היו מקבלין ארבעים סָאָה, ויש להן שולים - חזקתן שאינן עשויין להטיל במלואן, ולפיכך אין מקבלין טמאה. וכל כלי עץ וכלי העור

י. וכן מניקיות של מתכת שקבען במקל או בדלת לנואי, טהורות. וכן כל פיוצא בהן משאר הכלים.

הלכות כלים פ"ק ה

א. כל הכלים - אין מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתן. וכלי עץ, מאימתי הן מקבלין טמאה? המטה והעריסה, משישופם בעור הדג [להחליקם]; גמר [בדעתו] שלא לשוף, הרי אלו מקבלין טמאה. הסלים של עץ - משיחסם [יקשור] שפתותיהן, ויכרת עקצי השריגים והעצים הקטנים היוצאים על גב הסלים. היו הסלים של תמרה - אף על פי שלא כרת ההוצין מבפנים - מקבלין טמאה; שכן מקימין אותן. הכלכלה [סל עם ידיות] - בית הפוסות פיה, ויכרת ההוצין, ויגמר התלויות [ידיעות]. בית הפוסות ובית הלגינות [קנקנים] - אף על פי שלא כרת מבפנים - מקבלין טמאה, שכן מקימין אותן. הקננים הקטנים והקלתות [סוגים של סלים] - משיחסם שפתותיהן, ויכרת ההוצין היוצאין. הקננים הגדולים והסוגים הגדולים [סוגי קופות], משיעשה שני דורים [היקפים] לרחב שלהן. ים נפה [נפת בד] וכברה, וכף של מאוננים - משיעשה דור אחד לרחב שלהן. הקפה, משיעשה שתי צפירות [עגולות] לרחב שלה. והערק [קופה ארוכה], משיעשה בו צפירה אחת. אף על פי שלא גמר גביהן, מקבלין טמאה - שהרי נראו [ראויים] למה שנעשו, והרי צורת הכלי עליהן; למה זה דומה? לכגד שנגאג מקצתו. המחצלת - משיכרת ההוצין, וזה הוא גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים - אינן מקבלין טמאה, עד שיתחסמו שפתותיהן. גלמי כלי עץ - מקבלין טמאה משנעשה הכלי עץ בצורתו; אף על פי שהוא עתיד לתארו בפשר [לשיפור] או להשוותו במחוגה או לזפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו, ועדין הוא גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה והרי השלים חפירתו, הרי זה מקבל טמאה. וכל גלמי כלי עץ מקבלין טמאה, חוץ משל אשכרוע [מי ארז], שאין הכלי ממנו חשוב כלי, עד שיתפסה. וקרוב בעיני שכלי עצם ככלי אשכרוע, ואין גלמיהן מקבלין טמאה. כל עץ שאין עליו צורת כלי - אף על פי שמשתמשין בו, אינו מקבל טמאה. ארוכות [טבלאות] של נחתומין שסודרין עליהן החלות כשהן בצק - מטמאות, שהרי צורת הכלי עליהן. ושל בעלי בתים, אינן מקבלין טמאה; ואם צבע אותן בסקרא או בכרפום וכיוצא בהן - מטמאות, שהרי נעשית להן צורת כלי. סרוד של נחתומין [היינו הכלי] שנותנין בו המים שמקטפין [מתזין], טמא. ושל בעלי בתים, טהור. נפרץ גפפו [מסגר אותו] מארבע רוחותיו, מטמא. נפרץ מרוח אחת, טהור. והלוח שעורכין עליו, מטמא. כלי של עץ שהסלתים מרקדין עליו הסלת, מטמא; ושל בעלי בתים, טהור. רחת [כף גדולה] הגרוסות [גרעני תבואה], מטמאה; של אוצרות, טהורה. של גתות, מטמאה; ושל גרנות, טהורה. זה הכלל: העשוי לקבלה, מקבל טמאה; והעשוי לכנס בו, טהור.

קמטרה [תיבה גדולה], וכסוי תבה, וכסוי טני [סל], והמקבש של חרש [נגר], והכפס שפתחת התבה, והקמרון [כיסוי] שלה, והקלב [דפוס] שבוגין עלי תיק הספר, ובית הנגר [יתד], ובית המנעול, ובית המזוזה, ותיק נבלים, ותיק כנורות, והקלב של גודלי מצנפת, ודפוס [צורה] של תפלין, וסוס של עץ של זמר שמשחקין בו, ורכייעית המקוננות [כלי הקשה], וגננת [סככה ניידת של העני, וסמוכות המטה] קורות קטנות הסומכות, ונקליטי המטה [מוטות לפריסת וילון], ונמור שפתחת המטה [עץ המחזיק את המיטה] - כל אלו וכיוצא בהן טהורין, מפני שהן משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד.

ב. מלבן [קרוש מקרשי] המטה - אם היה מלכש בפקה [טבעת], ויש לו רגלים שמתחבר בהן עם המטה - הרי זה מטמא עם המטה; שהרי נותנין אותו בפני המטה, והרי הוא כאחד מאבריה. נתנו על שתי לשונות [קרושים] בהם תחובות דפנות המיטה, והרי הוא גבוה על המטה - אף על פי שהוא מסרג בתכלים - הואיל ואין לו רגלים, טהור; מפני שהוא משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד, כמלבני [קרושים של] בני לוי שתולין בהן הכנורות שלהן וכלי השיר, שהן טהורין.

ג. מקבש של אשכר [רצען, סנדלר] שהוא מותח עליו את העור - טהור, מפני שמניח עליו את האבן במקום החקוק שיש בו ומשמש עליה, ונמצא עשוי לשמש הכלים בשעת מלאכה; ואינו מטמא משום קבול, שהרי החקק שבו עשוי להתמלאת באבן.

ד. חפוי [ציפורי] המטה טהורין. וכן כל החפויין - בין שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת, טהורין, שנאמר: "אשר יעשה מלאכה בהם", פרט לחפויי הכלים. וכן כלי עץ או עצם שיש בהם בית קבול שצפה אותו במתכת - טהורין, ואינן מקבלין טמאה; מאחר שצפה אותו, בשלן; והצפוי עצמו טהור, כמו שבארנו. ה. העושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן המתכת - אם היה העץ משמש המתכת, מקבל טמאה; ואם היתה המתכת משמשת את העץ, הכל טהור. כיצד? מפתח של עץ, והשנים שלו של מתכת, אפלו שן אחת - הרי זה מקבל טמאה; היה המפתח של מתכת, והשנים של עץ - הכל טהור.

ו. טבעת של מתכת, וחותמה של אלמג [צמח ים] - טמאה; היתה של אלמג, וחותמה של מתכת - טהורה.

ז. והשן [מפתח] של מתכת, או החותם - מקבל טמאה בפני עצמו, אם לא היה מחבר לעץ. וכן המעבד והמורה והמגוב [כלי יקוי תבואה] והמסרק של ראש שנסלה אחת משניהם, ונעשה של מתכת - הרי אלו מקבלין טמאה.

ח. מקל שעשה בראשו מסמר כמין רמון כדי שיהיה אוחו בו, אינו מקבל טמאה; עשהו שלא תהיה הארץ אוכלת את העץ, מקבל טמאה.

ט. וכן מקל שטבע בו מסמרים כדי להכות בו - מקבל טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת. עשין לנואי - אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת משמשת את העץ.

שיתירנו, או שחשב לאכל מה שכתוכו ולזרקו - טהור. וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה, אינה מקבלת טמאה; ואם חשב עליה, מקבלת טמאה.

ח. השופר, אינו מקבל טמאה; חתכו להיות קרן תשימי, מקבל טמאה.

ט. קערה שקבעה בשדה תבה ומגדל - אם היא כדרך קבלתה, הרי זו מקבלת טמאה; ואם קבעה בדפן, שהרי אינה מקבלת עד שמטין השדה על צדה - הרי זו מקבלת השדה, וטהורה.

י. האקון [מלכות דגים] והרטב [מלכות עופות] והכלוב של עץ, טהורין.

יא. המדף והפלצור [מיני כלי ציד] ומצודת ספרין - מטמאין, שהרי צורת כלי עליהן.

יב. הספסלין שבפנדקיות, ושל מלמדי תינוקות - אף על פי שהם נקובין, ומכניסין בהם את הרגלים - הרי אלו טהורין; קבע בהם רגלים במסמר, מקבלין טמאה. זה הכלל: כל שנשל ואין רגליו נטלות עמו, טהור. וכל שנשל ורגליו נטלות עמו - אם היו בלן של עץ או עצם, מקבל טמאה; היתה אחת מרגליו של אבן, אינו מקבל טמאה.

ב. כל התלוין [- בתי יד] טהורין - חוץ מתלוין נפה של סלתין, ותלוי בברה של גרנות, ותלוי מגל ד, ותלוי מקל בלשין; מפני שהן מסייעין בשעת מלאכה, מטמאין. והעשוי לתלות בו הכלי בלבד, טהור.

ג. נכלי המשוררים, מטמאין; ונכלי בני לוי שמומרין בהן במקדש, טהורין. הפטנון והנקטמן והארוס [- כלי נגינה שונים], מטמאין.

ד. מצודת החלדה, מטמאה; ושל עכברים - טהורה, לפי שאין לה בית קבול ואין עליה צורת כלי.

ה. הוצין שאורגין מהן כמו קפיפה [קופה גדולה] שמניחין בה התאנים וכיוצא בהן, מטמאה; ושארגין מהן כתבנית מגורה גדולה שאורגין בה החיטין - טהורה, שאין תורת כלי עליה.

ו. צלין שמוסרגין [קולעים] אותן כמין סג [- גדד] סביב לפרות, טהור; ואם עשו סג של נסרין [גזרים דקים], מטמא.

ז. חותל של הוצין [כלי מסיבי דקל] שמניחין בו הרטב וכיוצא בו - אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו - מטמא; ואם אינו יכול לטל מה שכתוכו עד שיקרענו או עד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ט טבת-ו' שבט ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כ

א. מי שיש עליו חובות הרבה - כל שקדם חובו, גובה תחלה, בין מן הלנה עצמו, בין מן הלקוחות. ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידו; שכל שקדם חובו, וזכה במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלונה. אבל הקרקעות שקנה אחר שלונה מבעלי חובות הרבה - אף על פי שכתב לכל אחד מהן: 'מה שאני עתיד לקנות משעבד לך' - אין בהן דין קדימה, אלא יד בלן שוה; וכל שקדם וגבה - זכה, אף על פי שהוא אחרון.

ב. לנה וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך', ואחר כך קנה שדה, וחזר ולנה מאחר - הרי השדה משעבדת לראשון, והוא קודם לגבות. וכן אפלו היו מאה. אין דין קדימה במטלטלין, אלא כל שגבה מהן - זכה, אף על פי שהוא אחרון. קדם אחד משאר אדם, ותפש מן המטלטלין של זה, כדי לזפות בהן לאחד מבעלי חובות - לא זכה; שכל התופש לבעל חוב במקום שיש עליו [על הלווה] חוב לאחרים, לא קנה. אבל אין עליו חוב לאחרים, קנה לו. וכן אם אמר לו הלנה: 'זכה בחפץ זה לפלוני', או 'תן זה' - זכה לו; ואין אחד מבעלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין, שפבר זכה בהן אחר.

ג. שטרות שזמן בלן יום אחד, או שעה אחת במקום

שפותבין שעות - כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע בין מטלטלין - זכה.

ד. באו בלן ביחד לגבות, וכן בעלי חובות שכל אחד מהן קודם לזמן חבירו שבאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין בהן דין קדימה, או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלנה לאחר שלונה מן האחרון שבהן, ואין בנכסים כדי שיגבה כל אחד מהן את חובו - מחלקין ביניהן. כיצד חולקין? אם כשיתחלק הממון הנמצא על מנינם [לפי מספרם], יגיע לפחות שבהן כשעור חובו או פחות ממנו - חולקין לפי מנינם בשוה. ואם יגיע לפחות שבהן יותר על חובו - חולקין מכל הממון ביניהן כדי שיגיע לפחות שבהן כשעור חובו, וחוזרין הנשארים מבעלי חובות וחולקין היתר ביניהם כדרך הזאת. כיצד? היו שלשה - חובו של זה מנה, ושל זה מאתים, ושל זה שבע מאות - אם היה כל הנמצא שם שלש מאות, נוטלין מאה מאה; וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות, חולקין בשוה. נמצא שם יתר על שלש מאות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המאה; ושאר הממון חולקין אותו השנים על אותה הדרך. כיצד? נמצאו שם חמש מאות או פחות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק האחד; וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה בין השנים, ויסתלק השני. נמצאו שם שש מאות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המנה; וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים

וחזר ולנה מלוי מאתים, וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך, וקנה אחר כך שדה, ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשפיתיה יהודה בהוצאתו, והרי היא שנה שלש מאות - טורף שמעון ולוי הקרן, וחולקין אותו בשנה; ונמצא ביד זה חמשה ושבעים, וביד זה חמשה ושבעים. וחזר שמעון ולוי ויהודה שלשפון, וחולקין מאה וחמשים של שבח על הדרך שפרשנו; ונמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו, ולוי טורף מאה ושלושים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח שנים וששים ומחצה. וכה הן חולקין, אפלו הן מאה.

ב. כל הפרות שאכל הלוקח, אינן נטרפין [נגבים] ממנו. אכל הפרות המתכרין לקרקע - אף על פי שאינן צריכין לקרקע, כענבים שהגיעו להפצר - הרי בעל חוב גובה מהן, כמו שגובה מן השבח.

ג. מתנה ששכחה מחמת הוצאה [השקעה], אין בעל חוב גובה משכחה כלום; אלא רואין כמה היתה שנה בשעת מתנה, וגובה. ואם שכחה מאליה, בעל חוב גובה את פלה. ואם קבל הנותן אתריות המתנה - הרי בעל חוב גובה ממנה את השבח, כדרך שגובה מן הלוקח. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח מן הלוקח, ולא יטרף ממקבל המתנה כלום? מפני שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה: 'שאני מחיב לך בקרן, וכעמל שתעמל, ובשבח שתשביח, ועלי אתריות הכל', ורצה הלוקח וקבל דבר זה, שהרי הלוקח ירד על תנאי זה, שאם ילקח ממנו השבח, יחזר על המוכר; ואפלו לא כתב [התנאי], כפר נודע [הנוהג] שזה דין המוכר עם הלוקח. אכל המתנה, שאין שם תנאי זה, אינו גובה משבח שהשפיתיה בהוצאתו כלום.

ד. וכן יתומים שהשפיתיה הנכסים, אין בעל חוב גובה מן השבח כלום. אכל אם שכחו נכסים מאליהם, גובה את השבח פלו.

ה. בעל חוב שטרף בחובו מיד הלוקח מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבח - רואין הנשאר מן הקרקע: אם יש בו תעלה [תועלת] ללוקח - כגון שנשאר לו בשדה בית תשעת קבין, וכנגה בית חצי קב - ישפתפו [ידורו] פה שניהן; ואם לא נשאר לו דבר שאלו יחלק יהיה שם פלו עליו - נותן לו בעל חוב את דמיו [דמי חלקו].

ו. היתה השדה היפותיקי [שיעבד אותה לחובו], בעל חוב נוטל את פלה. ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח: אם היה חצי השבח יתר על ההוצאה פלה - נוטל ההוצאה מבעל חוב, שהרי אומר לו בעל חוב: 'שדי היא שהשפיתיה; והנשאר לו מן השבח [דמי מה שהשביח], נוטל אותו מן המוכר. וכן אם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה - אין לו מבעל חוב אלא דמי חצי השבח, וחזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד.

ז. בעל חוב שבא לטרף מן היתומים - יתומים אומרים: 'אנו השבחנו, ובעל חוב אומר: 'שמא אביכם השביח' - על היתומים להביא ראיה. הביאו ראיה שהם השפיתיה - שמין להם את השבח ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהם,

בשנה, ויסתלק בעל המאיתים; ונותנין המאה הנשארת לבעל השבע מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד. ועל דרך זו חולקין, אפלו הם מאה, כשיבואו לגבות כאמת. ויש מן הגאונים שהורה שחולקין לפי ממונם.

ה. ראובן ושמעון, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי - ראובן שטר בחמשה בניסן, ושמעון שטר בניסן סתם, והרי יש ללוי שדה שאינה כדי חוב של שניהם - מורדין לתוכה ראובן, שמא שטר של שמעון בסוף ניסן היה. וכן אין שמעון יכול לטרף מאיר ואילף, שהרי הלוקח אומר לו: 'שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך, והרי שדה בת חורין ביד ראובן שתגבה אותה, ויבוא ראובן שהוא אחר זמנו, והוא שיש לו לטרף ממני'. לפיכך, אם כתבו הרשאה [יפוי כח] זה לזה, טורפין מאיר ואילף מכל צד [מכל שטר]. והוא הדין בראובן ושמעון שמכר להן לוי שדה אחת בשני שטרות, שטר של זה בחמשה בניסן, ושטר של זה בניסן סתם.

יום שני א' שבט ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כא

א. בעל חוב גובה את השבח שהשפית הלוקח - בין שהשפית מחמת הוצאה [השקעה], בין ששכחו נכסים מאליהם; אלא שאם השפיתיה מאליהן, טורף כל השבח; ואם השפיתיה מחמת הוצאה, גובה חצי השבח. כיצד? ראובן שהיה לו חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה, והוציא עליה לוי הוצאות, והשפיתיה והרי היא שנה מאתים - כשיבוא ראובן לטרף את לוי, טורף ממנה במאה וחמשים: מאה של דמי המקח, וחמשים של חצי השבח. ואם השפיתיה מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדרמים או עלו פה אילנות - גובה את פלה. הורו גאונים גדולים וחכמים ואמרו: לא יהיה הלוקח רע כח מיורד לשדה חבירו שלא ברשות, ששמן לו [כמה הוציא וכמה השביח], וידו על התחתונה [מקבל הפחות שבהם]. לפיכך, אם השפית הלוקח במאה והוציא חמשים - נוטל כל ההוצאה, וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי עם הקרן הוא שטרף בעל חוב; ודברים של טעם הם, וכך ראוי לדון. וחזר הלוקח וגובה הקרן מנכסי שמעון, אף מן המשעבדין שמכר או נתן מאחר זמן שמכר בו ללוי. אכל השבח שטרף ממנו בעל חוב, בין חצי בין פלו - אין לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין של שמעון; שתקנת עולם היא, שלא יגבה השבח ולא הפרות שאכל הגזלן ולא מזון האשה והבנות מנכסים משעבדין, שאלו דברים שאין להן קצבה. ומקלי כתבה, שלא תטרף אשה מן השבח כתבתה. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח בלבד, הפא מחמת הוצאה? לפי שהשבח בא לאחר שלונה מראובן ולאחר שמכר ללוי, ונמצא ראובן ולוי בשני פעלי חובות לשמעון; והשבח פונסים שבאו לו אחר שלונה משניהם, שהן חולקין באחד, כמו שבארנו. לפיכך, ראובן שלונה משמעון מנה, וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך',

אדרבא על נכסיו - על הקרקעות. אבל המטלטלין - אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר 'עפה אביא ראיה ואבטל השטר' - אין מורידין המלוה למטלטלין; שמה יאכל אותם, וכביא זה ראיה ויבטל השטר, ולא ימצא מה יטל; ואפלו היה למלוה קרקע, שמה תכסוף [תכחש] או תשתדף [ברוח עזה].

ו. כיצד כותבין האדרבא? אם לנכסים בני חורין הורידוהו, אומרים: 'איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כך וכך, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרבא זו על שדה פלונית שלו'. ואחר כך שמין לו שלשה [בקיאים] מאותה השדה כנגד חובו, ומכריזין עליה [למכירה] כפי מה [זמן] שיראו, עד שיפסקו המוססין. ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו; וקורעין שטר החוב, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין, כותבין האדרבא כך: 'איש פלוני נתחייב לפלוני כך בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענוהו לשטר שהיה לו עליו, ונתנו רשות לפלוני לדרש ולחקר, ולהיות ידו נטויה על כל נכסים שימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן פלוני והלאה, יש לו להפרע ולגבות חובו מן הכל'.

ז. ואחר שכותבין אדרבא זו, הולך המלוה ומחפש: אם מצא לו נכסים בני חורין, שמין לו מהן. מצא לו נכסים משעבדין מאחר זמן שטרו, טורף מהן. וקורעין שטר האדרבא, וכותבין לו שטר הטרפא [זכות גביה].

ח. כיצד כותבין? 'איש פלוני בן פלוני זכה בדין לטרף בחוב שפלוני חייב לו שהוא כך וכך, משדה פלונית שלקחה פלוני בכך וכך מזמן פלוני; וכבר קרענו האדרבא שהיתה בידו, והרשינוהו לטרף מזו בכך וכך'.

ט. ואחר שכותבין הטרפא לטורף, מורידין שלשה בקיאים לאותה השדה, ושמן לו ממנה כשעור חובו כפי מה שראוי לו מן הקרן, וחצי השבח, כמו שבאנו. ומכריזין עליה שלשים יום, בדרך שמכריזין על נכסי יתומים.

י. ואחר כך משיעין את הלנה שאין לו כלום, בתקנת גאונים, אם היה הלנה עמנו במדינה. ומשיעין את הטורף בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא מכרו לאחר. ואחר כך מורידין אותו לנכסי הלוקח, בשומא שלו. וכותבין לו [שטר] הורדה [לקרקע].

יא. כיצד כותבין? 'אחר ששמונו לפלוני בשומא שהיתה בידו, והכרנו שלשים יום פראוי, והשבנו את זה הטורף, ואת בעל חובו - הורנוהו לשדה פלונית להיות משתמש בה, בדרך שמשמש כל אדם בקנינו'.

יב. ומאימתי אוכל הטורף פרות שדה זו? משיפסקו מי ההכרזה.

יג. כל אדרבא שאין כתוב בה 'קרענוהו לשטר ההלואה', אינה אדרבא; וכל טרפא שאין כתוב בה 'קרענוהו לאדרבא', אינה טרפא; וכל שומא שאין כתוב בה 'קרענוהו לטרפא', אינה שומא.

ומעלה אותם בדימים [משלם]. במה דברים אמורים? בשעשה שדה זו היפותיקי. אבל אם לא עשה היפותיקי - אם רצו היתומים לסלק בעל חוב בדימים, מסלקין; ואם רצו, נוטלין מן הקרקע [עצמה] שעור שכח שלהן.

יום שלישי ב' שבט ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כב

א. סדר גבית החוב כך הוא: כשיביא המלוה שטר לבית דין, ויתקיים [יאושר בבי"ד] - אומרין ללוה: 'שלם'. ואין יורדין לנכסיו תחלה, עד שיתבענו; ואם טעה הדין והוריד המלוה לנכסיו לזה קדם שיתבענו, מסלקין אותו. אמר הללו: 'הריני משלם, קבעו לי זמן כדי שאלוה מאחר או אמשכן [קרקע] או אמכר ואביא המעות' - קובעין לו זמן שלשים יום; ואין מחיבין אותו לתן משכון, שאלו היה שם מטלטלין, מיד היה בית דין גובין מהן. ואם רצה המלוה להחרים [חרם סתמין] על מי שיש לו מעות או מטלטלין, ומפליג אותו בדברים - הרי זה מחרים. ואין מחיבין את הללו להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים יום, ולא הביא - בית דין כותבין אדרבא [יפוי כח] על נכסיו. וכן אם אמר בתחלה כשתבעו, 'איני משלם' - כותבין אדרבא על נכסיו מיד, ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם שטר אלא מלוה על פה, או שהודה - כותבין אדרבא על נכסים בני חורין [שלא נמכרו] שיש לו.

ב. טען ואמר: 'שטר זה שנתקיים בפניכם מזיף הוא, ואני אביא ראיה ואבטלנו, ועדי במקום פלוני, והם פלוני ופלוני' - אם נראה לדינן שיש ממש בדבריו - קובעין לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להן שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דפי - אומרין לו: 'שלם, ואחר כך אם יש לך ראיה, יחזיר'; ואם היה המלוה אלם, ושמה אינו יכול להחזיר מיד - מניחין על ידי שלישי.

ג. קבעו לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר [כטענתו], והגיע הזמן ולא בא - ממתינין לו שני וחמישי ושני; לא בא - כותבין עליו פיתחא [נידון], ומשמתין [מנדין] אותו, וממתינין לו והוא בנדיחו תשעים יום. שלשים ראשונים, שמה הוא טורח ללוות מעות; אמצעיים, שמה הוא טורח למכר; אחרונים, שמה הלוקח ממנו טורח להביא מעות. שלמו התשעים יום, ולא בא - בית דין כותבין אדרבא על נכסיו, ומתירין לו נדיו.

ד. אין כותבין אדרבא על נכסיו, עד ששולחין ומודיעין לו; והוא שהיה קרוב לבית דין מהלך שני ימים או פחות; יתר על זה, אין צריכין להודיעו. במה דברים אמורים? בששהיה כל התשעים יום נשמת ואומר: 'עפה אבוא ואביא ראיה ואבטל השטר'. אבל אם אמר: 'איני בא לבית דין' - מיד כותבין אדרבא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המטלטלין. וכן אם היה השטר על הפקדון - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא כותבין אדרבא על נכסיו מיד.

ה. זה שאמרנו שאם לא בא בסוף התשעים, כותבין

יד. שלשה שִׁירְדוּ לשום - אחד אומר בְּמִנָּה וּשְׁנַיִם אומרים בְּמִנָּה, או אחד אומר בְּמִנָּה וּשְׁנַיִם אומרים בְּמִנָּה - בְּטֵל יָחִיד בְּמַעֲטוֹ. אחד אומר בְּמִנָּה ואֶחָד אומר בְּשִׁמּוֹנִים ואֶחָד אומר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים, נִדּוֹן בְּמֵאָה; אחד אומר בְּמֵאָה ואֶחָד אומר בְּתַשְׁעִים ואֶחָד אומר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, נִדּוֹן בְּמֵאָה וְעֶשְׂרֵה. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שָׁמַיִן בִּינִינָה לְעוֹלָם.

ו. עדים שֶׁקָּנוּ [עשו קנין] מִיֵּד הִלָּה אוֹ הַמּוֹכֵר וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשֵּׁטֶר זְמַן מְרַבָּה - אִם יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתֵבִין בַּשֵּׁטֶר זְמַן הַקִּנְיָן, וְאִם עַל פִּי שְׂאִינֵי זְמַן חֲתִימָתָן, וְאִין צְרִיכִין לוֹמַר: 'וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יְדִינוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי'. וְאִם לֹא יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ בּוֹ - כּוֹתֵבִין זְמַן שֶׁל שֵׁטֶר מִשְׁעַת הַכְּתִיבָה. וְכֵן מִי שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶן הַעֲדוּת בְּמִדִּינָה, וְכָתְבוּ הַשֵּׁטֶר בְּמִדִּינָה אַחֲרָת - אִין מְזַכְרִין בַּשֵּׁטֶר שֵׁם מְקוֹם שֶׁנִּמְסְרָה בּוֹ הַעֲדוּת, אֲלֹא מְקוֹם שֶׁכָּתְבוּ בּוֹ חֲתִימָת יָדָן.

ז. שֵׁטְרֵי מִקַּח וּמִמְכָּר שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בְּזִמְנָן - אֶפְלוּ הַמְּאֻחֲרִין, פְּסוּלִין; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לְטַרְף בָּהֶן שֶׁלֹּא בָּדִין. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁחֲזַר הַמּוֹכֵר וְקָנָה הַשָּׂדֶה מִיֵּד הַלּוֹקֵחַ קִדְּם שֶׁיִּגְעֵעַ זְמַן הַשֵּׁטֶר הַמְּאֻחֵר, וְיוֹצֵא הִלָּה הַשֵּׁטֶר הַמְּאֻחֵר, וְיֹאמַר: 'חֲזַרְתִּי וְלִקְחָתִּיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה מִמֶּךָ'; וְנִמְצָא טוֹרֵף שֶׁלֹּא בָּדִין. וְלִמָּה לֹא נִחַשׁ כֵּן לַשֵּׁטֶר חוֹב הַמְּאֻחֵר, שֶׁמָּא יִפְרָעֵנוּ קִדְּם שֶׁיִּגְעֵעַ זְמַנוּ וְיִכְתֹּב שׁוֹכֵר [שטר פרעון], וְיִחְזַר וְיוֹצֵא הַשֵּׁטֶר הַמְּאֻחֵר, וְיִטְרֹף בּוֹ שֶׁלֹּא בָּדִין? לִפִּי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב שֵׁטֶר מְאֻחֵר, תִּקְנָתוֹ שֶׁיִּכְתֹּב הַשׁוֹכֵר סֵתָם [ללא זמן], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּצָּא הַשֵּׁטֶר, יִשְׁכַּר אוֹתוֹ זֶה הַשׁוֹכֵר. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, וְכָתַב הַשׁוֹכֵר בְּזִמְן הַפְּרָעוֹן - הוּא הַפְּסִיד עַל נַפְשׁוֹ.

ח. מִי שֶׁמְכַר שָׂדֶהוּ בְּאַנְס וּמִסֵּר [לעדים] מוֹדֵעָא [שהוא אנוס], או שֶׁקָּדַם וּמְכַר אוֹ נָתַן [מתנה] לְאַחַר קִדְּם שֶׁיִּמְכַר לְאַנְס - הָרִי הַמַּעֲוֹת שֶׁל אָנֹס אֲצֵל הַמּוֹכֵר כְּמִלָּה עַל פֶּה, וְאִינוּ טוֹרֵף בַּשֵּׁטֶר מְכַר שֶׁבָּדִי כְּלוֹם; מִפְּנֵי שְׂאִין דִּין שֵׁטֶר זֶה שֶׁיִּכְתֹּב, וְלֹא נִכְתֵּב אֲלֹא מִפְּנֵי הָאָנֹס. וְכֵן כָּל בִּיּוֹצֵא בָּזָה. ט. אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף שֶׁיִּטְרֹף בְּלֹא שֵׁטֶר, אֲלֹא בַּעֲדוּת עַל פֶּה. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁזֹּאת הָאָרֶץ גְּזוּלָה מֵאֲבִיו - הָרִי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאָהּ בַּעֲדִים אֵלּוּ, וְאִין פֶּאן שֵׁטֶר. וְכֵן אִם הָעִידוּ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאֲבִיו לְטַרְף מִנְכָּסֵי פְּלוֹנִי בְּכָף וְכָף מִזְמַן פְּלוֹנִי, וּמֵת אָבִיו וְעָדִין לֹא טַרֵּף - הָרִי הַבֵּן טוֹרֵף בַּעֲדוּת זוֹ.

י. לִפִּיקָךְ, אִין כּוֹתֵבִין שְׁנֵי שֵׁטְרֵי מְכַר עַל שָׂדֶה אַחַת - שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קִנְיָנָא [מזימה] עִם בַּעַל חוֹב, וְיִטְרֹף שֶׁלֹּא בָּדִין. בִּיצֵד? יָבֹא זֶה וְיִטְרֹף שָׂדֶה זוֹ בַּעֲדוּת שֶׁהָעִידוּ לוֹ מִחֲמַת אָבִיו, וְיִחְזַר הַלּוֹקֵחַ וְיִטְרֹף בַּשֵּׁטֶר הַמְּכַר שֶׁבָּדִי מִן הַלְּקוּחוֹת שֶׁלְּקָחוּ אַחֲרָיו, וְיִקְרַע שֵׁטֶר הַמְּכַר שֶׁבָּדִי; וְיִחְזַר וְקִנְיָנָא וְיַעֲמֵד בַּשָּׂדֶה שֶׁנִּטְרָפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבֹא הוּא שֶׁטְרָפָה בַּעֲצָמוֹ וְיִטְרֹף אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה בַּעֲדוּת עֲדָיו, וְיוֹצֵא הִלָּה שֵׁטֶר הַמְּכַר הַשְּׁנִי, וְיִטְרֹף בּוֹ לְקוּחוֹת אַחֲרִים שֶׁלֹּא בָּדִין. אִם כֵּן מִי שֶׁאָבֵד לוֹ שֵׁטֶר הַמְּכַר, וְעָדִיו קִיָּמִין - בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ לוֹ שֵׁטֶר שְׁנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: 'שֵׁטֶר זֶה אִין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְכָּסִים מִשְׁעָבָדִים וְלֹא מִנְכָּסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתִבְנוּהוּ אֲלֹא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדִי שֶׁלֹּא יוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמּוֹכֵר וְלֹא יוֹרְשִׁיו'.

טז. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לָוֶה בֵּין בְּמִשְׁעָבָדִין שֶׁבָּדִי הַלּוֹקֵחַ, וְלֹאֲחֵר זְמַן הַשִּׁיגָה יָדוֹ שֶׁל לָוֶה, אוֹ שֶׁל נִטְרָף, אוֹ יוֹרְשֵׁיהֶם, וְהִבִּיאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מַעֲוָתוֹ - מִסְּלָקִין אוֹתוֹ מֵאוֹתָהּ הַקֶּרֶע; שֶׁהַשּׁוֹמֵא חוֹזְרָת לְבַעֲלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמָר: 'וְעֵשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב'.

יז. קֶרֶע שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחַר כֵּף שְׁמוּהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמְּלוֹה - הָרִי זֶה חוֹזְרָת לְבַעֲלִים [אם ישלם]; לֹא יִהְיֶה כְּחוֹ גְּדוֹל מִכֵּחַ בַּעַל חוֹב הָרֹאשׁוֹן. מְכָרָה בַּעַל חוֹב אוֹ נָתַנָּה בְּמִתְנָה, אוֹ שֶׁשָּׁמָּה לְבַעַל חוֹבוֹ מַדְעָתוֹ, אוֹ שָׁמַת וְהוֹרִישָׁהּ - אִינָּה חוֹזְרָת. שָׁמוּ קֶרֶע לְאִשָּׁה וְנִשְׁאָת, אוֹ שֶׁשָּׁמוּ מִמֶּנָּה וְנִשְׁאָת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוֹקֵחַ הוּא, וְלֹא מַחְזִיר [ללווה] וְלֹא מַחְזִירִין לוֹ [אם גבו מהאשה].

יום רביעי ג' שבט ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כג

א. שֵׁטְרֵי חוֹב הַמְּקַדְמִין [תאריכם מוקדם מההלוואה] - פְּסוּלִין, שֶׁהָרִי טוֹרֵף בָּהֶן לְקוּחוֹת שֶׁלֹּא בָּדִין; וְלִפִּיקָךְ, קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים, וְלֹא יִגְבֶּה בַּשֵּׁטֶר מְקַדְּם אֲלֹא מִבְּנֵי חוֹרִין - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְרֹף בּוֹ מִזְמַן רֹאשׁוֹן שֶׁהַקְדִּימוֹ.

ב. שֵׁטְרֵי חוֹב הַמְּאֻחֲרִין [תאריכם מאוחר מההלוואה] - כְּשֵׁרִין, שֶׁהָרִי הוֹרֵעַ כְּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַשֵּׁטֶר, שְׂאִינוּ טוֹרֵף אֲלֹא מִזְמַן הַשֵּׁטֶר; וְאִם עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ בּוֹ שֶׁהוּא מְאֻחֵר, הָרִי זֶה כְּשֵׁר.

ג. שֵׁטֶר שֶׁכָּתְבוּהוּ בַּיּוֹם וְנִתְּתָם בְּלִילָה הַסְּמוּךְ לוֹ [אחריו] - פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַדְּם; וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בַּעֲנֵן [ההלוואה] עַד שֶׁנִּכְנַס הַלֵּילָה, וְחֲתִמְנוּהוּ - אִף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בְּלִילָה, כְּשֵׁר.

ד. שֵׁטֶר שֶׁזְּמַנּוֹ כְּתוּב בַּשַּׁבָּת, אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרִי [יום הכיפורים] - שֵׁטֶר מְאֻחֵר הוּא, וְכִשֵּׁר. וְאִין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מְקַדְּם הוּא, וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּאַחַד עֶשֶׂר בְּתִשְׁרִי נִכְתֵּב, אֲלֹא מַעֲמִידִין אֶת הַשֵּׁטֶר עַל חֲזָקָתוֹ [כשירותו]; שֶׁהַדָּבָר יְדוּעַ הוּא, שְׂאִין כּוֹתֵבִין בַּשַּׁבָּת, וְלִפִּיקָךְ אַחֲרוּהוּ.

ה. כּוֹתֵבִין שֵׁטֶר לְלוֹה, אִף עַל פִּי שְׂאִין הַמְּלוֹה עִמּוֹ; וְאִין כּוֹתֵבִין לְמִלָּה, עַד שֶׁיִּהְיֶה הִלָּה עִמּוֹ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בַּשֵּׁטֶר שֶׁיֵּשׁ [כתוב] בּוֹ קִנְיָן; שֶׁהָרִי מִשְׁעָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, נִשְׁתַּעֲבָדוּ נִכְסָיו. אֲבָל שֵׁטֶר שְׂאִין בּוֹ קִנְיָן - אִין כּוֹתֵבִין אֶפְלוּ לְלוֹה, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַמְּלוֹה עִמּוֹ, וְיִתֵּן הַשֵּׁטֶר

למזכר, אף על פי שאין הלוקח עמו. וכן כותבין שובר למלוה, אף על פי שאין הלזה עמו, ושובר לאשה, אף על פי שאין בעלה עמה, וגט לאיש, אף על פי שאין אשתו עמו. אכל אין כותבין שטר ארוסין ונשואין, ושטר אריסות וקבלנות, ושטר ברירת דינין [זה בורר לו אחד וחבל"א] או שטר טענות בעלי דינין, וכל מעשה בית דין, אלא מדעת שניהן. וכל השטרות האלו, צריכין להזהר בתקונן כשאר השטרות.

ב. ומי נותן שכר הסופר? בשטר הלואה, הלזה נותן שכר; ובשטר מקח וממכר, הלוקח נותן שכר. והאשה נותנת שכר הגט, והחתן נותן שכר שטר הארוסין או הנשואין. והמקבל וכן האריס או השוכר נותן שכר השטר. אכל שטר ברירת דינין, או טענות בעלי דינין - שניהם נותנין שכר.

ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו, ואחד השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם ושניהם עומדין, כגון שטר שכותבין למלוה או ללוה - כלן צריכין העדים שיהיו מפירין השמות שבשטר, שזה הוא פלוני בן פלוני, וזה הוא פלוני בן פלוני; שמא יבואו שנים ויעשו קנוניא, וישנו שמותיהן בשמות אחרים ויודו זה לזה.

ד. כל מי שהחזק שמו בעיר שלשים יום - אין חוששין לו שמא שם אחר יש לו, והוא שנהו כדי לרמות ולעשות קנוניא; שאם אפה אומר כן, אין לדבר סוף. לפיכך, מי שלא החזק שמו בעיר שלשים יום, וכא ואמר: 'כתבו עלי שטר שאני חייב לפלוני או לזה כך וכך דינרין' - אין כותבין לו, עד שיביא ראיה שזה שמו, או יחזק.

ה. כל שטר שיצא לפנינו ויטען הלזה ויאמר: 'אני אני חייב כלום, שמא אחד רמאי העלה שמו בשמי והודה לזה', או שאמר: 'לא לזה אני חייב אלא לאחר, וזה רמאי הוא והעלה שמו בשם בעל חובי' - מאחר שלא החזק שם שנים ששמותיהן שוין, אין חוששין לדבריו; שחזקה היא, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן הן מפירין אלו הנזכרים בו. וכן חזקה, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם נודע להם בנדאי שאלו שהעידו על עצמן גדולים וכגי דעת. ואין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן יודעין לקרות ולחתם.

ו. עדים שאינן יודעין לחתם, וקראו [סירטוט] להם גיר וחתמו על הרשם [הסירטוט] - מכין אותם מכת מרדות, והשטר פסול.

ז. ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר, וקרא השטר לפניו הסופר שלו - הואיל והוא מאמין אותו, ואימתו עליו - הרי זה חותם על השטר, אף על פי שלא קראהו הוא בעצמו. ואין שאר העם רשאים לעשות כן, עד שיקרא העד השטר מלה מלה.

ח. שנים שהיו בעיר, שם כל אחד מהם 'יוסף בן שמעון' - אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב, אלא אם כן באו עדי השטר

יא. בשטר החובות אינו כן: אף על פי שעדי קמין, וקנו מידו, ויחזר בשעתו ואמר: 'שטר שכתבתם לי עתה אבד או נשרף' - אין כותבין לו שטר שני, שמא פרעו או מחלו; ואפלו היה החוב לזמן [נקוב זמן פרעון]. ואינו גובה בעדים אלו כלום, אלא אם אמר הלזה 'לא היו דברים מעולם', שזה יחזק בפרן בעדותם, כמו שיתבאר. יב. מי שכלה שטר חובו, והרי הוא הולך להמחק - מעמיד עליו עדים [שיקראוהו], וכא לפני בית דין, והן עושין לו קיום [אישור]. אכל עדי השטר עצמן - אין כותבין לו שטר אחר, אף על פי שנמחק בפניהם; אכל באין לבית דין, ובית דין עושין לו קיום.

יג. פיצד מקמין שטר זה? כותבין שטר אחר, ואומרים: 'אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו, וזמנו כיום פלוני, ופלוני ופלוני עדיו'. ואם כתבו: 'והזקקנו לעדותם של עדים, ונמצאת מכות' [אמיתיות] - גובה בשטר זה שכתבו לו, ואינו צריך קיום אחר; ואם לא כתבו כן - צריך להביא ראיה על העדים הראשונים, עד שתתקים עדותן.

יד. שטר חוב שנתקרא, כשר; נמחק או נששטש - אם רשומו נכר, כשר. וקרא קרא בית דין, הרי זה פסול. איזה הוא קרא בית דין? שתי וערב.

טו. מי שפרע מקצת חובו, אם רצה - מחליף, וכותבין לו בית דין שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון; אכל לא עדי השטר. ואם רצה, יכתב שובר [שטר פרעון].

טז. הבא לפרע כל חובו, ואמר המלוה: 'אבד לי השטר' - הרי זה יכתב לו שובר, ויפרע כל חובו; ויש ללוה להחזיר סתם [חרס סתמי] על מי שכוּבש השטר, וטוען שאבד. ואם טען הלזה טענת ודאי ואמר: 'השטר אצלו, ועתה הניחו בכיסו' - הורו רבתי שישבע המלוה הסת שאבד השטר, ואחר כך יפרע חובו ויכתב שובר.

יז. מי שהוציא שטר חוב במנה, ואמר: 'עשו לי ממנו שנים בתמשים חמשים' - אין עושין לו; שזכות ללוה להיות הכל בשטר אחד, שאם יפרענו מקצת, נמצא שטר פגום [שחלקו פרעו]. וכן אם הוציא שני שטרות בתמשים חמשים, ואמר: 'עשו לי אותם אחד במאה' - אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד; שזכות היא ללוה להיות שנים, שלא יכף אותו בדין בפעם אחת לגבות הכל.

יח. הוציא שטר חוב במאה, ואמר: 'קראוהו, וכתבו לי שטר אחר בתמשים' - אין שומעין לו; שמא פרעו הכל, וכתב לו שובר על שטר של מאה, וכשיחזר ויוציא קיום זה של שטר חמשים, ויוציא הלזה השובר, יאמר לו: 'זה שטר אחר הוא'.

יום חמישי ד' שבט ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כד

א. כפר בארנו, ששטר חוב שיש בו קנן - כותבין אותו ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו; וכן כותבין שטר

ג. המלכה את חברו על ידי ערב - אף על פי שהערב משעבד למלכה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלכה תחלה. אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב, ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוח; אבל אם יש נכסים ללוח - לא יפרע מן הערב כלל, אלא מן הלוח. הנה הלוח אלם, ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוח. אם יכול להוציא מידו, יוציא; או ישמחו [נידון] אותו בית דין, עד שיתן לו.

ד. התנה המלכה על הערב ואמר לו: 'על מנת שאפרע ממי שארצה' - אם יש נכסים ללוח, לא יפרע מן הערב. אמר: 'על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה', או שהיה קבלן [כדלהלן] - הרי זה יתבע את הערב הנה או את הקבלן תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים ללוח.

ה. איזה הוא ערב, ואיזה הוא קבלן? אמר לו: 'תן לו, ואני נותן לך' - זה הוא קבלן שיש למלכה להפרע ממנו תחלה, אף על פי שלא פרש ולא אמר 'על מנת שאפרע ממי שארצה'. אבל אם אמר לו: 'הלוחו, ואני ערב', 'הלוחו, ואני פורע', 'הלוחו, ואני נותן', 'הלוחו, ואני חב', 'הלוחו, ואני קבלן', 'תן לו, ואני קבלן', 'תן לו, ואני פורע', 'תן לו, ואני חב', 'תן לו, ואני ערב' - כלן לשון ערכנות הן, ואינו תובעו תחלה; ולא נפרע ממנו במקום שיש נכסים ללוח, עד שפרש ויאמר: 'ממי שארצה אפרע'.

ו. ערב של כתבה - אף על פי שקנו מידו, פטור מלשלם; שהרי מצוה עשה, ולא חסרה [נחסר בשעת נישואין] ממון. ואם היה האב ערב לכתבת בנו, וקנו מידו - חב. וקבלן של כתבה, חב.

ז. ואובן שמכר לשמעון שדה, וכא לוי וקבל אחרייתה עליו [כלפי שמעון] - לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא [לא גמר בליבו האחריות]. ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה בכל עת שיתבענו שמעון - הרי זה חב. וכזה הורו רבותי.

ח. וכן הערב או הקבלן שחב עצמן על תנאי - אף על פי שקנו מידו - לא נשתעבד, מפני שהיא אסמכתא [מאמין שלא יתקיים התנאי]; כיצד? כגון שאמר לו: 'תן לו ואני אמתן, אם יהיה כף וכו', או אם לא יהיה; שכל התולה שעבדו שאינו חב בו באם יהיה ואם לא יהיה - לא גמר, ולא הקנה קנין שלם; ולפיכך לא נשתעבד.

ט. שנים שלוו בשטר אחד, או שלקחו מקח אחד, וכן השתפין שלוח אחד מהן, או לקח לשתפות - הרי הן ערבאין זה לזה, אף על פי שלא פרש.

י. שנים שערכו אחד - כשיבוא המלכה להפרע מן הערב, יפרע מאיזה מהן שירצה; ואם לא היה לאחד כדי החוב, חוזר ותובע השני בשאר החוב.

יא. ואחד שערב שנים - כשיפרע למלכה - יודיעו [המלווה] חוב איזה משניהם הוא פורע, כדי שיתחזר עליו.

בפעצמן, ואמר: 'זה הוא שהעדנו עליו, וזה הוא שהעדנו לו בהלואה זו'. וכן אין מגרשין נשותיהן, אלא זה בפני זה. וכן אם נמצא לאחד בין שטרותיו שוכר ששטרו של יוסף בן שמעון פורע, שטרות שניהם שעליו פורעין. וכיצד יעשו אלו ששמותיהן שוין, ושמות אבותיהן שוין? ישלשו [יוסיפו הסבא]. היו שמות אבות אבותיהן שוין, יכתבו סימניהן. היו דומין זה לזה בצורתן, יכתבו יחוסן [כזהו לוי]. היו שניהם כהנים או לויים, יכתבו [שושלת] דורות. הוציא עליו שטר שכתוב בו: 'אני פלוני בן פלוני לוייתי מן מנה' - אף על פי שאין בו שם המלכה - כל מי שיצא [נמצא] שטר זה מתחת ידו, גובה בו; ואינו יכול לדחותו ולומר, 'של אחר הוא, ונפל'. וכן שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב על אחד מבני העיר - אינו יכול לדחותו ולומר לו, 'לפלוני ששמו כשמו אני חב', וממנו נפל השטר; אלא הרי זה שיצא מתחת ידו גובהו, ואין חוששין לנפילה.

י. שנים שהוציא כל אחד משניהן שטר חוב על חברו - אין האחרון יכול לומר לראשון, 'אלו הייתי חב לך, היאך אתה לנה ממני'; אלא זה גובה חובו, וזה גובה חובו. הנה זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדית ולזה עדית, או לזה בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה זבורית - אין נוקטין להם, אלא כל אחד עומד בשלו. הנה לזה עדית ובינונית ולזה זבורית - זה גובה מן הבינונית, וזה גובה מן הזבורית.

יא. המוציא שטר חוב על חברו, והלה מוציא שטר שמכר לו את השדה - אם היו במקום שנותן הלוואה המעות, ואחר כך כותב לו המוכר את השטר - הרי שטר חובו של זה בטל, שהרי אומר לו: 'אלו הייתי חב לך, היה לך לפרע חובך' [בכסף שנתתי]. אבל במקום שכותבין, ואחר כך נותנין - הרי שטר החוב קיים, שהרי זה אומר לו: 'מכרתי לך את השדה, כדי שיהיה לך נכסים ידועים, שאגבה מהן החוב שלי'.

יום שישי ה' שבט ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כה

א. המלכה את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחד: 'אני ערב', או שתבע את הלוח בדין, ואמר לו אחד: 'הניחהו, ואני ערב', או שהיה חונק אותו בשוק לתן לו, ואמר לו: 'הנה, ואני ערב' - אין הערב חב כלום; ואפלו אמר 'אני ערב' בפני בית דין. אבל אם קנו מידו [עשו קנין] שהוא ערב ממון זה, בכל אלו הפנים - בין בפני בית דין, בין בינו לבין המלכה - נשתעבד.

ב. אמר לו בשעת מתן מעות: 'הלוחו, ואני ערב' - נשתעבד הערב, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו; כגון שהיו בית דין רוצין לגבות מן הלוח, ואמר להם: 'הניחהו, ואני ערב לכם' - הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית דין, באותה הנחה שעבד עצמו.

לתבוע את הערב, והרי הלילה במדינת הים - אומר לו הערב: 'הבא ראיה שלא פרעך הלילה, ואני אשלם לך'.
ו. ערב שקדם ונתן לבצע חוב את חובו - הרי זה חוזר וגובה מן הלילה כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלונה על פה או בלא עדים כלל. במה דברים אמורים? בשאמר לו הלילה בעת שנעשה לו ערב: 'ערבני ושלם'. אכל אם עמד זה ברשות עצמו, ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר לו הלילה: 'ערבני', ולא הרשהו [לא אמר] שיתן, ופרע החוב - אין הלילה חייב לשלם לו כלום. וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו - אפילו היה החוב על המשכון, אין הלילה חייב כלום; ונוטל משכוננו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו; שמא היה הלילה מפסיד את המלונה, ומוחל לו. מת הלונה, וקדם הערב ופרע החוב קדם שיודיע את היו"רשים - אם נודע לנו שלא פרע הלונה שטר חובו קדם שיממות, כגון שהודה בו, או שגדוהו [על אי פרעון] ומת בנדויו, או שלא הגיע זמן המלונה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן היו"רשין כל מה שפרע. היה המלונה גוי - אין היו"רשין חייבין לשלם; שמא אביהן נתן לזה הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהגוי תובע את הערב תחלה [לפני הלווה], ולפיכך פרע זה מדעתו קדם שיודיע את היתומים. אכל אם הודיען שהגוי תובע אותו, והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

ז. כל ערב שבא לטל מה שפרע - בין שבא להפרע מיו"רשי לזה, בין מן הלונה עצמו - הרי זה צריך להביא ראיה שפרע; ואין מציאת [הימצאות] שטר החוב שעליו ביד הערב, ראיה - שמא נפל השטר מיד המלונה, ולא פרע זה כלום.

ח. האומר לחברו: 'ערבתי לך', והוא אומר: 'לא ערבתי'; או שאמר הערב ללונה: 'אתה הרשיתני לערב אותך ולתן', והוא אומר לו: 'לא, מדעתך ערבתי', או 'לא ערבתי כלל'; או שאמר הערב: 'פרעתי למלונה בפניך', והלונה אומר: 'לא פרעתי', או שאמר לו: 'כן, פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי', או שאמר המלונה: 'ערבתי לי מאתים', והוא אומר: 'לא ערבתי אלא מנה' - בכל אלו הטענות וכיוצא בהן - המוציא מחברו עליו הראיה, או ישבע הנתבע שבועת הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, כשאר טענות הממון.

ט. עבד או אשת איש שלוו או שערבו את אחרים, ונתחייבו לשלם - כשישתחרר העבד ויתגרש האשה או תתאלמן, ישלמו.

י. קטן שלונה, חייב לשלם כשיגדיל. ואין כותבין עליו שטר, אלא הרי היא מלונה על פה, אף על פי שקנו מידו; שאין קננו מיד הקטן כלום.

יא. קטן שערב את אחרים - הורו גאונים שאינו חייב לשלם כלום, אף כשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי הקטן, אבד את מעותיו; שאין לקטן דעת כדי לשעבד עצמו בדבר שאינו חייב בו, לא בערבות ולא בכל פיצא כזה. ודין אמת הוא זה, וכן ראוי לדון.

יב. האומר לחברו: 'ערב זה לפלוני, ואני ערב לך' - הרי זה כמי שאמר לו: 'הלונה, ואני ערב'; וכשם שנשתעבד הערב למלונה, כך נשתעבד ערב שני לערב ראשון. ודין הערב עם המלונה, כדין ערב ראשון עם השני - דין אחד הוא.

יג. מי שלא פרש קצב הדבר [סכום] שערב, כגון שאמר לו: 'כל מה שתתן לו, תן לו ואני ערב', או 'מכר לו, ואני ערב', או 'הלונה, ואני ערב' - יש מן הגאונים שהורה, שאפילו מכר לו בעשרת אלפים או הלונה מאה אלה, נשתעבד הערב בכל ויראה לי, שאין זה הערב חייב כלום; שפינן שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו - לא סמכה דעתו, ולא שעבד עצמו; ודברים של טעם הן אלו, למכין. יד. מי שאמר לחברו: 'הלונה, ואני ערב לגופו של לונה הזה'; לא ערב לעצמו של ממון, אלא כל זמן שתירצה אביאנו לך, וכן אמר לו אחר שהלונה והבעו: 'הניחיה, וכל זמן שתתבע אותו, אביאנו לך', וקנו מידו על זה - אם לא יביא זה הלונה, יש מן הגאונים שהורה שהוא חייב לשלם. ויש מי שהורה, שאפילו התנה עליו, ואמר: 'אם לא אביאנו, או שמת, או שברח, אהי חייב לשלם' - הרי זו אסמכתא, ולא נשתעבד; ולזה דעתי נוטה.

שבת קודש ו' שבט ה'תשס"ט

הלכות מלונה ולונה פרק כו

א. המלונה את חברו בשטר, ואחר שהעידו העדים בשטר, בא ערב וערב את הלונה - אף על פי שקנו מידו, ונשתעבד לשלם כמו שבאנו - כשיבוא המלונה להפרע מנכסי הערב הזה, אינו טורף מנכסים משעבדים [שמכר הערב]. היה הערב בגופו של שטר קדם חתימת העדים - אם כתבו 'פלוני ערב', שהרי אינו מערב [משולב בשטר] עם הלונה במלונה - הרי זה אינו גובה ממנו מן המשעבדין. אכל אם כתוב בשטר 'פלוני לונה מפלוני כך וכך, ופלוני ערב', שהרי ערבו לונה עם הערב בשטר, וקנו מידו של ערב, ואחר כך חתמו העדים בשטר - הרי זה נפרע מנכסי ערב המשעבדין.

ב. מלונה שבא לתבוע את הלונה - אינו יכול לדחותו ולומר, 'לך אצל הקבלן, שהרי יש לך לתבוע אותו תחלה'; אלא תובע כל מי שירצה תחלה. ואם נשא הקבלן המעות מיד המלונה, ונתנן ביד הלונה - אין למלונה על הלונה כלום.

ג. מלונה שתבע את הלונה, ולא מצא לו נכסים - אינו יכול להפרע מן הערב, עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב הערב לשלם; לא יהיה כח זה, פחות מן הלונה עצמו. כזה הורו המורים. ואם התנה עמו, הכל לפי התנאי. היה הלונה במדינה אחרת, שאינו יכול להודיעו ולא לילך לו, או שמת הלונה, והניח קטנים שאין בית דין ונקיין לנכסיהן - הרי זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלונה מצוי.

ד. מלונה שתבע את הלונה, ומצאו שהעני - אינו יכול להפרע מן הערב, עד שישבע הלונה בתקנת אחרונים שאין לו כלום; שמא יעשו קנוינא [דמאות] על נכסיו של ערב. ה. מי שהיה ערב לחברו במלונה על פה, ובא המלונה

יב. האשה שְׁלוּתָהּ בַּשָּׁטָר, או שְׁעָרָהּ [היתה ערב] בַּשָּׁטָר, וְנָשְׂאתָ - חֵיבָתָ לְשֵׁלֵם אַחֵר שְׁנֵשׂאתָ. וְאִם הָיְתָה מְלוּהָ עַל פֶּה - אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת עַד שֶׁתִּתְגַּרֵּשׁ או שֶׁתִּתְאַלְמֵן;

שְׂרָשׁוֹת בְּעַל כְּרָשׁוֹת לֹקֵחַ הוּא [ואין גובין במלווה על פה מלקוחות], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְאִם הָיָה אוֹתָן מַעֲוֹת הַהִלּוּאָה עֲצָמָן קִנְיִין, יִחְזִירוּ אוֹתָן לַמְלוּהָ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ט טבת ו' שבט ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ט טבת

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּטִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּדִינֵים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-תּוֹרַת טִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין כָּלָם.

יום שני א' שבט

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּטִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּדִינֵים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-תּוֹרַת טִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין כָּלָם.

יום שלישי ב' שבט

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּטִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּדִינֵים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-תּוֹרַת טִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין כָּלָם.

יום רביעי ג' שבט

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְדוֹן

בְּטִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּדִינֵים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-תּוֹרַת טִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין כָּלָם.

יום חמישי ד' שבט

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּטִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּדִינֵים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-תּוֹרַת טִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין כָּלָם.

יום שישי ה' שבט

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּטִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּדִינֵים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-תּוֹרַת טִמְאַת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין כָּלָם.

שבת קודש ו' שבט

מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְהִיּוֹת הֵמָּה מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-דִּינֵי טִמְאַת מֵת.

שופטים ח א-כ

ח א וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ אֶפְרַיִם מִה־הַדָּבָר הַזֶּה עָשִׂיתָ לָּנוּ לְבִלְתִּי קָרְאוֹת לָנוּ
כִּי הִלַכְתָּ לְהִלָּחֵם בְּמִדְיָן וַיִּרְכֹּזוּ אֹתוֹ בְּחֻזְקָה: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִה־עָשִׂיתִי
עִתָּה כָכֶם הֲלוֹא טוֹב עָלְלוֹת אֶפְרַיִם מִבְּצִיר אֲבִיעֶזֶר: ג בִּידְכֶם נָתַן אֱלֹהִים
אֶת־שָׁרֵי מִדְיָן אֶת־עֹרֵב וְאֶת־זֹאֵב וּמִה־יִכְלָתִי עֲשׂוֹת כָכֶם אֹז רָפְתָה רוּחַם
מֵעָלָיו בְּדַבְּרוֹ הַדָּבָר הַזֶּה: ד וַיָּבֹא גִדְעוֹן הַיִּרְדְּנָה עֹבֵר הוּא וּשְׁלֹש־מֵאוֹת
הָאִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ עֵיפִים וְרֹדְפִים: ה וַיֹּאמֶר לְאִנְשֵׁי סְכּוֹת תְּנוּ־נָא בְּכֶרֶת לָחֶם
לָעָם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵי כִּי־עֵיפִים הֵם וְאֲנֹכִי רֹדֵף אַחֲרֵי זִבְחָ וְצִלְמֹנֶעַ מַלְכֵי מִדְיָן:
ו וַיֹּאמֶר שָׂרֵי סְכּוֹת הֶכֶף זִבְחָ וְצִלְמֹנֶעַ עִתָּה בִּידֶךָ כִּי־נָתַן לְצַבָּאֲךָ לָחֶם:
ז וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן לָכֵן בָּתַת יְהוָה אֶת־זִבְחָ וְאֶת־צִלְמֹנֶעַ בְּיָדִי וּדְשַׁתִּי אֶת־בְּשָׂרְכֶם
אֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבְּרָקִים: ח וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כְּזֹאת
וַיַּעֲנוּ אוֹתוֹ אִנְשֵׁי פְנוּאֵל כַּאֲשֶׁר עָנוּ אִנְשֵׁי סְכּוֹת: ט וַיֹּאמֶר גַּם־לְאִנְשֵׁי פְנוּאֵל
לֵאמֹר בְּשׁוּבִי בְּשָׁלוֹם אֶתֶּן אֶת־הַמִּגְדָּל הַזֶּה: י וְזִבְחָ וְצִלְמֹנֶעַ בְּקֶרֶךְ וּמַחְנֵיהֶם
עִמָּם כַּחֲמִשָּׁת עָשָׂר אֶלֶף כָּל הַנּוֹתָרִים מִכָּל מַחֲנֶה בְּנֵי־קֶדֶם וְהַנְּפֹלִים מֵאָה

רש"י

זבח וצלמונע שעברו את הירדן תחלה, והיו משחיתים מעבר לירדן את ארץ ראובן וגד ומנשה, ועבר שם כדי לנקום אף בהם: (ה) לאנשי סכות. ישראל היו: (ו) הכף זבח וצלמונע בידך. שאתה מתפאר שהצלתנו מיד מדין: (ז) הברקנים. רונצ"ש בלע"ז: (י) בקרקר. שם מקום:

מצודת ציון

(ב) עוללות. הם הענבים הפחותים הנלקטים בסוף, כמו (ישעיהו יז) ונשאר בו עוללת: מבציר. תחילת הלקיטה תקרא 'בציר', כמו (דברים כד כא) כי תבצור כרמך: (ג) רפתה. מלשון רפיון: רוחם. רוח הכעס, כמו (קהלת ז ט) אל תבהל ברוחך לכעוס: (ה) ככרות. לחם השלם נקרא ככר: ברגלי. עמי ואחרי: (ז) ודשתי. מלשון דישה: את קוצי. עם קוצים: הברקנים. מין קוצים: (ט) אתן. מלשון נתיצה: (י) שלף. ענין הוצאת החרב

מצודת דוד

(א) לבלתי קראות לנו. בתחלת המלחמה כאשר הלכת להלחם, ומה זה קראת לנו אחר הנצוח: (ב) מה עשיתי. רצה לומר, הנה עם כל זה הנצוח יקרא על שמכם, כי מהו הנצוח אשר עשיתי אני עתה כמו אתם: הלא טוב וגו'. רצה לומר, הנצחון שעשיתם בסוף המלחמה, הוא יותר גדול מהנצחון שעשו אני עם משפחתי אביעזר בתחלתה: (ג) ומה יכלתי. רצה לומר, היכולת שבי, מה היא, עד שאוכל לעשות גבורה כמו אתם: אז. כשדבר על לבם, והודה להם על הנצחון והיכולת, נחו מזעפם:

(ה) אחרי זבח וצלמונע. כי ברחו עד לא לכדו המים, או שנשארו בארצם ולא באו במלחמה, ורדף להחרימם מארצם: (ו) עתה בידך. כי אם אינם עתה בידך, אין גבורה ברדיפה לשניתן לצבאך לחם: (ז) ודשתי. כאדם הדש תבואה, שמכה וחובט בה, כן אכה על בשרכם עם קוצים: (ח) כזאת. כאשר דבר לאנשי סכות: (ט) אתן וגו'. לפי שבטחו להשגב במגדל עוז אשר היה להם, לזה אמר שניתן אותו: (י) כל הנותרים. רצה לומר, והמה היו כל הנותרים

וְעֹשִׁים אֵלַי אִישׁ שְׁלָף חֶרֶב: יֵאָדָע גִּדְעוֹן דָּרָךְ הַשְׁכּוּנִי בְּאַהֲלִים מִקֶּדֶם לְנֹכַח וַיִּגְבְּהָ וַיֵּד אֶת־הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בְּטַח: יִינָוְסוּ זָבַח וְצִלְמִנֶעַ וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וַיִּלְכֹּד אֶת־שְׁנֵי מַלְכֵי מִדְיָן אֶת־זָבַח וְאֶת־צִלְמִנֶעַ וְכָל־הַמַּחֲנֶה הַחֲרִיד: יִי־שָׁב גִּדְעוֹן בְּנִי־וָאֵשׁ מִן־הַמִּלְחָמָה מִלְמַעְלָה הַחֶרֶס: יִי־וַיִּלְכֹּד־נָעַר מֵאֲנָשֵׁי סָפוֹת וַיִּשְׁאֲלֵהוּ וַיִּכְתֹּב אֵלָיו אֶת־שְׁרֵי סָפוֹת וְאֶת־זִקְנֵיהָ שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה אִישׁ: טו וַיָּבֹא אֶל־אֲנָשֵׁי סָפוֹת וַיֵּאמֶר הִנֵּה זָבַח וְצִלְמִנֶעַ אֲשֶׁר חֲרַפְתֶּם אוֹתִי לֵאמֹר הִכָּפּ זָבַח וְצִלְמִנֶעַ עָתָה בְּיָדְךָ כִּי נָתַן לְאֲנָשֶׁיךָ הַיַּעֲפִים לָחֶם: טז וַיִּקַּח אֶת־זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבְּרָקָנִים וַיֵּדַע בָּהֶם אֵת אֲנָשֵׁי סָפוֹת: יז וְאֶת־מַגְדָּל פְּנוּאֵל נָתַן וַיַּהַרְגֵם אֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר: יח וַיֵּאמֶר אֶל־זָבַח וְאֶל־צִלְמִנֶעַ אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִרְגַּתֶּם בְּתַבּוֹר וַיֹּאמְרוּ כְּמוֹךָ כְּמוֹהֶם אֶחָד בְּתֹאֵר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ: יט וַיֵּאמֶר אֲחִי בְנֵי־אֲמִי הֵם חִי־יְהוָה לֹא הִחִיתָם אוֹתָם לֹא הִרְגָתִי אֹתָכֶם: כ וַיֵּאמֶר לִיָּתֵר בְּכוֹרוֹ קוֹם הֲרֹג אוֹתָם וְלֹא־שְׁלָף הַנָּעַר חֶרֶב כִּי יֵרָא כִּי עוֹדְנוּ נָעַר:

רש"י

(יא) דרך השכוני באהלים. (טז) וידע בהם. (תרגום:) ותבר בהון: (יח) אחד כתאר בני המלך. יונתן תרגם: אחד היה בהם שתוארו כתואר בני המלך. ויש לפותרו: כמוך כמוהם, תואר אחד לכם, כי כתואר בני מלכים היו: (כ) ולא שלף הנער חרבו. להורגם, שהיה ירא מהם:

מצודת ציון

מתערה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה: (יא) השכוני באהלים. הם הערביים השוכנים תמיד באהלים: (יג) החרס. השמש, כמו (איוב ט ז) האומר לחרס ולא יזרח: (טז) וידע. תרגם יונתן: ותבר, וכן (יחזקאל יט ז) וידע אלמנותיו: (יח) איפה. איה פה, ורצונו לומר, מי מאתנו דומה לתארם: (יט) לו. ענינו כמו אם, וכן (שם יד ט) לו חיה רעה:

מצודת דוד

וכו': שלף חרב. רצה לומר, אנשי מלחמה הולכים שלופי חרב: (יא) היה בטח. רצה לומר, לא היו נשמרים מחרב גדעון, כי חשבו שבטוחים המה כי לא יבוא עליהם: (יב) החריד. גדעון החריד את כל המחנה ולא יכלו להציל המלכים מידו: (יג) מלמעלה החרס. בעוד היה נראה השמש מלמעלה, בגובה השמים: (יד) וישאלהו. קצר ולא פירש מה שאלו, ומעצמו יובן הדבר: (טו) אשר חרפתם אותי. בדבר לכידתם: (טז) וידע בהם. עם הקוצים היה מייסרם ומשברם: (יז) ויהרג וגו'. כי נלחמו בו בעבור נתיצת המגדל: (יח) כמוך כמוהם אחד. תארך כתארם ותארם כתארך, ולתוספת ביאור אמר 'אחד': כתאר. (כ) כי עודנו נער. ולזה היה ירא מהם, כי לא הבין שהמה מסורים בידו ולא יעמדו נגדו:

דברי הימים ב ג א-ח

ג א וַיַּחַל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נִרְאָה
לְדָוִד אָבִיהוּ אֲשֶׁר הָכִין בַּמָּקוֹם דָּוִד בִּגְרָן אֲרָנָן הַיְּבוּסִי: ב וַיַּחַל לִבְנוֹת
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנִי בַשָּׁנָה אַרְבַּע לְמַלְכוּתוֹ: ג וַאֲלֵה הוֹסֵד שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת
אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים הָאֶרֶךְ אֲמֹת בַּמֶּדָּה הָרִאשׁוֹנָה אֲמֹת שֵׁשִׁים וְרֹחַב אֲמֹת
עֶשְׂרִים: ד וְהָאוֹלָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֶרֶץ עַל־פְּנֵי רֹחַב־הַבַּיִת אֲמֹת עֶשְׂרִים

רש"י

לדרום יתירה קרויה אורך ומדתו מן המזרח למערב שהיא פחותה קרויה רוחב ורחב האולם עשר כמפורש (במלכים א' ז') עשר באמה רחבה על פני הבית: והגובה מאה ועשרים. ובמלכים (שם) כתיב ושלשים אמה קומתו הא כיצד גובה הקומה מקרקעית הבית עד קרוי עלייה ראשונה שלשים אמות ומעליה לעלייה עד גג העליון תשעים אמות כדכתיב (ד"ה א' כ"ח) ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגזכיו ועליותיו מכלל שהיו שם עליות: ויצפהו מפנימה זהב. בפנים ההיכל שהוא הבית הגדול חפה זהב ולא האולם וזהו שמפרש והולך היאך עשה ואת הבית הגדול חפה מבפנים כל הבית זהב טהור חפה עץ ברושים שכל הבית הדביר וההיכל צפה מתחילה עצי ברושים ואחר כך ויחפהו זהב טוב על קירות הברושים ומשום צפוי זהב שרצה לצפות הבית חפהו מתחילה בעצים כדי שיתקיים הזהב בחזק שהיה מחזק לזהב במסמרים בציורי העץ שהיה מצייר ציורין בעץ תמורים הם אילנות כמין תמרים וכרובים ובמלכים (שם) כתיב וקלע עליהם מקלעות כרובים ותמורות ופטורי ציצים כמו (מדבר י"ח)

(א) בהר המוריה. לפי אשר שם נראה הקב"ה לדוד בגרן ארנן בהעצר המגפה והוא הר המוריה מקום דוד: (ב) ויחל לבנות בחדש השני. מפורש בתחילת ראש השנה ירושלמי ופתרון בחדש השני בשני בחדש אייר לפי שרוצה לומר בשנת ארבע למלכותו הוצרך לכפול ולומר בשני ודוגמא והמים היו הלך וחסור עד החודש העשירי (ראשית ח') ודוגמא במלכים (א' ו') בשנה הרביעית בחדש זיו הוא חדש השני למלך שלמה וגו' מוסב על השנה הרביעית ואז בשנת ארבע למלכותו התחיל בשני כי כל ימי החורף לא היה יכול מפני הקור ובניסן לא היה יכול מפני הפסח: (ג) הארך אמות במדה. ולפי שהפסיק ואמר במדה הראשונה אומר עוד אמות כלומר אורך אמות הבית ששים אמה בין דביר להיכל ורחב אמות כ': (ד) והאולם אשר על פני הארך. אורך של אולם שעל פני רוחב הבית כ' שהרי אורך האולם בכל רוחב הבית כ' אמה מצפון לדרום וכל מדה יתירה קרויה אורך והפחותה קרויה רוחב ולפי שבהיכל מדתו ממזרח למערב יתירה קרויה אורך ומן הצפון לדרום פחותה קרויה רוחב ובאולם שמדתו מן הצפון

מצודת דוד

(א) אשר נראה. אשר שם נראה המקום ב"ה לדוד אביו ויאמר על ירדת האש שעל המזבח כמ"ש ויענהו באש

מן השמים (ד"ה א' כ"א): אשר הכין. על שלמה יאמר שהוא הכין לבנות במקום שקבע דוד בגורן וכו': (ב) בשני. ביום שני בשבת או בחודש ורז"ל דרשו בו ב"ה: (ג) ואלה הוסד. אלה מספרי האורך והרוחב אשר הניח היסוד לבנות וכו': במדה הראשונה. במדת האמה שנעשה בה המשכן שהיתה ראשונה לבנין המקדש והיא היתה בת ששה טפחים: (ד) אשר על פני האורך וכו'. ר"ל אשר האורך עמד לרוחב ההיכל הוא היה במדת אמות עשרים כי המדה המועטת תקרא רוחב וההיכל היתה ארבעים על עשרים והאולם היתה רחבה עשרה כמו שנאמר במ"א וארכה עשרים

מצודת ציון

(א) ויחל מל' התחלה:

וְהִגְבִּיהָ מֵאֵה וְעֲשָׂרִים וַיִּצְפְּהוּ מִפְּנִימָה זָהָב טָהוֹר: ה וְאֵת הַבֵּית הַגָּדוֹל
חִפֵּה עֵץ בְּרוֹשִׁים וַיַּחֲפֶהוּ זָהָב טוֹב וַיַּעַל עָלָיו תַּמְרִים וְשִׁשְׁרֹת: ו וַיִּצָּף
אֶת־הַבֵּית אֲבֵן יִקְרָה לְתַפְאֶרֶת וְהִזָּהָב זָהָב פָּרוּיִם: ז וַיַּחֲף אֶת־הַבֵּית הַקְּדוֹת
הַסְּפִים וְקִירוֹתָיו וַדְּלֹתוֹתָיו זָהָב וּפְתָח בְּרוֹכִים עַל־הַקְּדוֹת: ח וַיַּעַשׂ
אֶת־בֵּית־קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים אֲרָכּוֹ עַל־פְּנֵי רַחֲב־הַבֵּית אֲמוֹת עֲשָׂרִים וָרַחְבּוֹ אֲמוֹת
עֲשָׂרִים וַיַּחֲפֶהוּ זָהָב טוֹב לְכִכָּרִים שֵׁשׁ מֵאוֹת:

רש"י

הבית שהיו של אבנים ומפרש קירותיו
ודלתותיו זהב ובמלכים (א ו) כתוב עד קירות
הספון ולכך קורא גג קירות הספון שהגג היה
כמו ספינה ועריבה הפוכה שכן מנהג לקרות
את הקרוי עגול כעין ספינה: (ח) ויעש את
בית וגו'. כך היה לו לומר ויעש את בית קדש
הקדשים עשרים על עשרים אלא לפי שאמר
למעלה כך ואולם על פני רחב הבית אמות
עשרים וגו' אמר כאן כמו כן: ויחפהו זהב
טוב. אף בקדש הקדשים בנה תחלה קירות עץ
ועליו חפה הזהב ומה שאין מזכיר כאן בקדש
הקדשים שום עץ זהו משום גדולתו של ב"ה
כלומר כל כותלי בית הארון היה של זהב ולא
היה בהן עץ וזה כבוד לקדש הקדשים
ובמלכים (שם) מוכיח כן ותדע שבשביל כבוד
הבית אין מזכיר שום עץ שהרי כתיב (שם) ויצף
את הבית אבן יקרה ובמלכים לא כתיב אבן
יקרה הא כיצד אלא לפי שהספר דברי הימים
למלכי יהודה הודיעך כי שלמה כוונתו לכבוד
הבית: לִכְכָּרִים. מככרים:

מצודת ציון

(ה) חפה. ענין צפוי וכסוי: ושרשרות. שלשלאות:
(ו) פרויים. שם מקום ורז"ל אמרו שדומה לדם הפרים
(וימא מה): (ז) ויחף. ענין צפוי: כרובים. תרגום של נער
הוא רביא כי פרצוף תינוק להם:

זה ההיכל שהיתה גדולה מכולם מ' על כ': חפה. את
קרקע הבית חפה בעצי ברושים וכן נאמר במ"א: ויחפהו. על העצים חפה הזהב: ויעל עליו. העלה על החיפוי
ציורי אילני תמר ושרשרות: (ו) ויצף וכו'. בקירות הבית שקע אבנים יקרות במשבצות הזהב להיות לנוי ולפאר:
(ז) הקורות. קורות התקרה: הספים. מזוזות הדלתות: וקורותיו. הכתלים: ופתח. חתך צורות כרובים על הכתלים:
(ח) ארכו על פני רוחב הבית. על שאמר כן באולם שהיתה כ' על עשר אמר כן בבית קה"ק עם שהיתה כ' על כ':
אמות עשרים. ר"ל והיתה אמות עשרים: לִכְכָּרִים. עלה לככרים שש מאות:

מצודת דוד

אם כן עמד אורך האולם ע"פ רוחב ההיכל: והגובה
מאה ועשרים. ובמ"א נאמר שלשים ויתכן לומר כי שם
נאמר על הבית וכאן על האולם, או נאמר כי תשעים
אמות היו העליות זו על זו כמ"ש תבנית האולם וכו'
ועליותיו (ד"ה א' כ"ח): מפנימה. בעבור הכתלים שבפנים

בחללו ועל הבית יאמר לא על האולם: (ה) הבית הגדול.
קרקע הבית חפה בעצי ברושים וכן נאמר במ"א: ויחפהו. על העצים חפה הזהב: ויעל עליו. העלה על החיפוי
ציורי אילני תמר ושרשרות: (ו) ויצף וכו'. בקירות הבית שקע אבנים יקרות במשבצות הזהב להיות לנוי ולפאר:
(ז) הקורות. קורות התקרה: הספים. מזוזות הדלתות: וקורותיו. הכתלים: ופתח. חתך צורות כרובים על הכתלים:
(ח) ארכו על פני רוחב הבית. על שאמר כן באולם שהיתה כ' על עשר אמר כן בבית קה"ק עם שהיתה כ' על כ':
אמות עשרים. ר"ל והיתה אמות עשרים: לִכְכָּרִים. עלה לככרים שש מאות:

עמך – וכי קושיא היא זו, הרי בן בן גב יתקדמה הוא ופליגי דבן עליה, ולדעתם, אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו במקום שאין לו הפסד. תירוצי נוסף: רבי ינאי אמר, שאף לדעת בן בג בג אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו שלא במקום הפסד, ומאי כוונתו באומרו 'שבור את שיניו, פדין – שיתבע את בעל החצר בבית דין. מקשה על כך הגמרא: אי הכי, מדוע נקטה הברייתא בלשון 'וממור לו', הרי בלשון 'וממורים לו' מביעי ליה – היה צריך לומר, שהרי בית דין הם האומרים כן לבעל החצר. וכמו כן יש להקשות, מדוע נקטה הברייתא בלשון 'שלי אני נוטל', הרי מאחר שהיה הדין הם האומרים כן, אם כן בלשון 'שלו הוא נוטל' מביעי ליה – היה צריך לנקוט. קשיא. הגמרא מנסה להביא ראיה לדעת הסובר שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אף שלא במקום הפסד: תא שמע, שנינו בברייתא, שור ששעלה על גבי תבירו להורגו, ובא בעל השור התחתון להצילו ושמט – משך את השור שלו מתחת השור העליון, ועל ידי כך נפל השור העליון ונזקק, פטור בעל השור התחתון מתשלום הנזק. מבררת הגמרא: מאי לאו במועד – שהיה השור העליון מועד להזיק, ודינו לשלם נזק שלם על נזקיו, דליכא פסידא – שבוה אין הפסד לבעל השור התחתון אם ייהרג שורו, שהרי יוכל לתבוע מבעל השור העליון את מלוא הנזק, ומכל מקום רשאי הוא לשמוט את שורו כדי להצילו, ויש להוכיח מכך שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אף שלא במקום הפסד. דוחה הגמרא: לא, ברייתא עוסקת בשור תם, דאיכא פסידא – שיש בכך הפסד לבעל השור התחתון, שאם היה הולך לבית דין לתבוע את בעל השור העליון, היה שורו מת בינתיים, ולא היה מקבל מבעל השור העליון אלא את מחצית הנזק כדין שור תם, ולפיכך מודים כולם שבאופן זה רשאי הוא לעשות דין לעצמו ולהציל את שורו. מקשה הגמרא: אי הכי, אמאי סיפא – כיצד ניתן לבאר את הסיפא של הברייתא, שבה מבואר שאם לא שמט בעל השור התחתון את שורו מתחת העליון, אלא דחף לשור העליון, ועל ידי כך מת השור העליון, חייב בעל השור התחתון בתשלום הנזק, ואי מדובר בשור תם, אמאי חייב – מדוע חייב לשלם, הרי כדין עשה, שהיה לו להציל את שורו כדי שלא יפסיד את מחצית דמיו. מתבררת הגמרא: חייב הוא על כך שהיה לו לשמט לשורו מתחת השור העליון, שאף בכך די היה כדי להצילו, ולא שמט אלא דחף את העליון, ולפיכך שלא כהוגן עשה וחייב בתשלום הנזק. הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת לדעת הסובר שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אפילו שלא במקום הפסד: תא שמע, שנינו בברייתא, שאדם הממלא את חצר תבירו פרי יין ובדי שמן שלא ברשות, בעל החצר משפיר את הכדים ויוצא מחצירו, וכן משפיר את הכדים ונכנס לחצירו, ויש להוכיח מכאן, שרשאי אדם לעשות דין לעצמו ולשבור את הכדים, אף שאין לו הפסד אם יילך לתובעו בבית דין. דוחה הגמרא: אמר רב נחמן פרי יצחק, כוונת הברייתא שמשפיר את הכדים יוצא לבית דין כדי לתבוע את בעל הכדים, וכן משפיר את הכדים ונכנס לביתו כדי להביא זביתיו – ראייתו שחצר בבעלותו, אם טוען בעל הכדים שחצר זו שלו היא, ולפיכך רשאי הוא לשבר את הכדים כיון שאינו יכול לתובעו בבית דין בלא זה, ומקום הפסד הוא, אך אין להוכיח מכאן שעושה אדם דין לעצמו אף שלא במקום הפסד. הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אפילו שלא במקום הפסד: תא שמע, מניין לעבד עברי הנרצע, דהיינו, שעברו עליו שש שנים וחפץ היה להשאר אצל רבו, ורצו בית דין את אזנו, ודינו להשאר ברשות האדון עד היובל, שכלו לו ימיו – שנסתיים זמן עבודתו, שהגיע היובל, ועליו לשוב לביתו, אך הוא אינו חפץ בכך אלא רוצה להשאר אצל אדונו, ורבו מפרהב – מפצירו בו לצאת מרשותו, ואינו שומע לו, ויחל האדון בעדו תפורה, ונעשה בו תפורה, פטור על כך, תלמוד לומר (במדבר לה לב) 'ולא תקחו כפר' וגו', 'לשוב לשבת בארץ' וגו', ודרשו חכמים 'לא תקחו כופר לשב', דהיינו, אל תקחו תשלום ממון עבור עבד עברי שרוצה לשוב לקלקלו ולהשאר בעבודתו, ואינו חפץ ליצא לחירות, שאם חבל בו רבו פטור מתשלום. ויש ללמוד מכאן, שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אף שלא במקום הפסד, ולחבול בעבדו שאינו רוצה ליצא מרשותו. דוחה הגמרא: הקא במאי עסקינן בעבדא נגבא – ברייתא זו עוסקת בעבד

הגונב מבעלי, שיש לו הפסד בכך שנשאר ברשותו, ובאופן כזה מודים כולם שרשאי אדם לעשות דין לעצמו, כדי למנוע הפסד. מקשה הגמרא: עד האידנא לא נגב והשתא נגב – האם עד עתה במשך כל השנים ששהה בבית אדונו לא היה גונב, ורק עתה החל לגנוב. ומתרצה: עד האידנא תוה אימיתיה דרביה עליה – עד עתה היתה אימת אדונו עליו, מאחר שהיה משועבד לו, ועל כן לא העז לגנוב, והשתא לית ליה אימיתא דרביה עליה – עתה לאחר שחרורו אין אימת אדונו עליו, ולפיכך מעז הוא לגנוב הימנו. דוחה נוספת: רב נחמן פרי יצחק אמר, שהברייתא עוסקת בעבד עברי ששם לו רבו שפחה פגננית, עד האידנא היתירא – עד עתה היה רשאי העבד לחיות עמה בהיתר, כמאמר הכתוב (שמות כא ד) 'אם אדוני יתן לו אשה', והשתא איסורא – אך עתה לאחר שהגיע זמן שחרורו אסורה היא עליו, ומאחר שהוא חפץ להמשיך לשהות עמה חבל בו אדונו כדי להפרישו מאיסור, ובאופן כזה מודים הכל שרשאי הוא לחבול בו, שהרי אינו עושה דין לצורך עצמו, אלא כדי למנועו מן העבירה. הגמרא מנסה להוכיח שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו אפילו במקום הפסד: תא שמע, שנינו במשנתנו, שאדם המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אדם אחר ונתקל בה ושברה, פטור, הוא מתשלום הנזק. ומדייקת הגמרא: מעמא דנתקל בה – הטעם שיש לפטורו מתשלום מאחר שנתקל שלא בכוונה, הא שברה חייב – אך אם שבר את הכד בכוונה תחילה חייב הוא בתשלום הנזק, ודין זה הוא אף באופן שהניח בעל הכדים את כדיו לכל רוחב רשות הרבים, עד שלא נותר מקום לעבור בו. ויש להוכיח מכאן שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו אף במקום הפסד, שהרי מפסיד הוא בכך שאינו יכול לעבור, ומכל מקום אינו רשאי לשבור. דוחה הגמרא: אמר רב זביד משמיה דרבא, הוא הדין אפילו שברה – רשאי הוא אף לשבור, והאי דקתני נתקל – והטעם שנקטה המשנה בלשון 'נתקל', איירי דקבעי למיתני סיפא – אגב שרצתה המשנה לשנות בסיפא שאם הוזק העובר משברי החבית אזי בעל חבית חייב פנקו, דדנקא נתקל – שדין זה הוא דווקא באופן שנתקל בחבית, אבל אם שבר אותה בידים והוזק בה, לא – אין בעל החבית חייב בנזקיו, דהוא איזן נפשיה – מאחר שהוא מזיק את עצמו, ולפיכך קתני רישא נתקל – נקטה המשנה גם ברישא בלשון 'נתקל'. הגמרא מנסה להוכיח ממקום נוסף שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו אפילו במקום הפסד: תא שמע, שנינו בברייתא המבארת את המקרא (דברים כה יב) שנאמר לגבי אשה המביישת אדם המכה את בעלה כדי להצילו הימנו, וקצתה את פפה', שאין הכוונה כפשוטו לקוח את ידה, אלא עליה לשלם פמון לאותו אדם שביישה עבור דמי בושתו. מבררת הגמרא: מאי לאו – האם אין הברייתא עוסקת באופן שאינה יכולה להציל את בעלה מיד מכהו על ידי דבר אחר, ומכל מקום אינה רשאית לבייש את מכהו, ויש להוכיח מכך, שאף במקום הספד כבמקרה זה שבעלה מוכה כל הזמן, אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו. דוחה הגמרא: לא – אין ברייתא עוסקת באופן כזה, אלא באופן שיכולה היא להציל את בעלה על ידי דבר אחר בלא לבייש את מכהו, ולפיכך הכל מודים שאינה רשאית לביישו, ואין זה בכלל 'עושה אדם דין לעצמו'. מדייקת הגמרא: אבל באופן שאינה יכולה להציל את בעלה על ידי דבר אחר, פטורה היא מתשלום דמי בושתו, אי הכי, אדתני סיפא – מדוע הוצרכה הסיפא של הברייתא לדרוש את הכתוב (שם יא) 'ושלחה ידה', שדווקא האשה המביישת את מכה בעלה חייבת בתשלום דמי בושתו, פרי לשילה בית דין המבייש, שפטור הוא מתשלום הבושת, שכן עושה על פי רשות בית דין. הרי כאשר אינה יכולה להציל בדרך אחרת פטורה אף האשה, ואם כן לפלוג ולתני דרדה – היה לברייא לחלק ולשנות את הדין באשה עצמה, ולומר כך, פמה דברים אמורים שחייבת האשה בתשלום דמי בושתו, בשיכולה היתה להציל את בעלה על ידי דבר אחר, אבל באופן שאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר, פטורה היא מתשלום דמי הבושת. ומאחר שלא חילקה הברייא כן, משמע שבכל אופן חייבת האשה. מתרצה הגמרא: הקא נמי קאמר – כך היא כוונת דברי הברייא. פמה דברים אמורים שחייבת האשה בתשלום הבושת, בשיכולה להציל על ידי דבר אחר, אבל באופן שאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר, נעשה דיה כאילו היא שלית בית דין, ופטורה מתשלום הבושת.

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף כח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

פא תוספות

רש"י

עמך. בתמיהה וכלומר וכן ונראה בעינינו שתשובה זו הונתה היא לישנא אחרת
עמך תהא תשובה זו שאינה כלום: דרין. תבעהו לדין: אומרים לו. ב"ד שלו הוא
נוטל מבני ליה: מאי לאו. דהוי עליו מועד דאי הוה שביק ליה ומיית דידיה
ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה: בתם. דאי הוה אזיל לבי דינא אדרכי מיית

דיליה וליית ליה אלא פלגא נזקא: להביא
וכיורתי. כגון אם היה זה טוענו שהחצר
שלו רצוץ זה להביא שטר מכירה שקנאה:
שכלו ימיו. שהגיע יובל: מסרבה. מפצרי:
וחבל בו. הרב בעבד: לא תקחו כופר
לשוב וגו'. דרש בה לשב למי שרוצה
לשוב לקלקלו ולהיות עבד לישנא
אחרת: לשב למי שדנו להיות שב אל
משפחתו ואינו רוצה: לא תקחו. לצרבו
שום ממונו: בעבדא נזבא. דאיכא פסידא:
עד האידנא היתירא. דכתיב אם אדוני
יתן לו אשה (כמות כל) והשתא. שהוא כן
חורין: איסורא. ורשאי להלקותו ולהפרישו
דהאי דינא לאו לנפשיה הוא: הא שברה
חייב. ואוקמא רב לעיל בממלא רה"ר
בזכה חבית אלמא לא עביד ואיניש דינא
לנפשיה אפי' במקום פסידא: בשאינה
יכולה להציל ע"י דבר אחר. דבריו קא
עבדא אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה
אפי' במקום פסידא כי הא שבעלה מוכה
כל שעה: בשכיבולה להציל ע"י דבר
אחר. דלא דינא עבדא: פרט לשליח ב"ד.
שפסור על הבושת: לנקוט פורא וליתוב.
יחמ משל וישב על דרך הראשון דהא דינא
הוא דהא אמרת מה שנתן נתן אלמא חילוף
מעל אהי: דרך עקלתון. דלא דינא הוא:
קרובה לזה. לעיירות היושבין סמוך לאותו
צד: וירחוקה לזה. לאותן הסמוכין לצד
האחר שיהיו צריכין להקוף כל סביבות
השדה ובשהיתה באמצע השדה לא היו
מקיפין כל כח: א"ל. דלאו חילוף הוא אמאי
שלו לא הגיעה: לפוטרו מן המעשר. דאף
פאה הנשארת הפקר חשיבא ואע"ג דנקט
לה איהו פטורה ממעשר: חייב בפרט
ובעוללות וכו'. אע"ג דהפקר פטור מפאה
דתנן (פאה פ"א מ"ח) כל שהוא אוכל ונשמר
חייב במעשר ובפאה אפי' כי האי הפקר
חייב בכל הני בדמפרש טעמא בהגזל
עצים (תמן מ"ג) דכתיב ביה תעזוב ויתירא:
ופטור ממעשר. דלא כתיב ביה תעזוב
ויתירא אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר
בדתנן כל שהוא אוכל ונשמר חייב
במעשר: אלא שמיניו פלוי במים. דרב
מוקי מתניתין בשלא הפקיר את מימיו
הלך נמצא שגזוק פלוי של זה בממונו של
זה והוי כי שור:

אבל

עמך כן כן בג יחידא הוא ופליגי רבנן עליה רבי נאי
אמר מאי שבור את שינו דרין אי הכי ואמור לו
ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל
מיבעי ליה קשיא ת"ש שור שעלה ע"ג חבירו להורגו
וכא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליו ומת פטור
מאי לאו במועד דליכא פסידא לא בתם דאיכא פסידא
אי הכי אימא סיפא דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם
אמאי חייב שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע
הממלא חצר חבירו כדו יין וכדי שמן בעל החצר משבר
יוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד
משבר ונכנס להביא וכויתו ת"ש מניין לנרצע שפלו לו
ימיו ורבו מסרבה בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא
פטור ת"ל לא תקחו כופר לשוב לא תקחו כופר לשוב
הכא במאי עסקינן בעבדא נזבא עד האידנא לא נזב
והשתא נזב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה
השתא לית ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר
בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא היתירא
והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר וכא אחר
ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה הא שברה
חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה
והאי דקתני נתקל אידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזה
בעל חבית חייב כגון דדוקא נתקל אבל שבר לא דהוא
אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש וקצתה את כפה
ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא
שכיבולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל
ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדיתני סיפא ושלחה ידה
פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדירה ב"ד בשכיבולה
להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר
פטורה ה"נ קאמר ב"ד בשכיבולה להציל ע"י דבר אחר
אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה בשליח
ב"ד ופטורה ת"ש הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך
שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא
הגיעו ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה לנקוט פורא
וליתוב אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם
דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון
רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה

ותם אמאי חייב. בשלמא אי אידי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול
והיה לו לשמוטו אבל אי בתם אידי לא סלקא דעתך שהיה לו לשמוטו
לפי שהוא בהול שירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשמוטו:
משבר ויוצא. אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשמוטו היינו משום דליכא
טירחא בשמיטה יותר מבדחיה אבל הכא
לא אטרחיהו לסדרן זה על זה:

מניין לנרצע שפלו ימיו. אורחא
דמילתא נקט שאז רגילות
לסרבה לפי שאינו יכול להשתעבד עוד
בו.

טעמא דנתקל הא שבר חייב. אליבא
דרב פריך דמוקי לה בממלא
דבאל ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר
דאיבעי ליה לסגוי באידך גיסא דלא פליג
אבולאה אמוראי דלעיל ולתריהו לא
פריך דאע"ג דאידי בממלא ליכא פסידא
דלא דמי לחצר חבירו שאדם יכול להקוף
בררה וזילף בכל מקום שירצה:
לא בשכיבולה להציל על ידי דבר אחר.
וכיון דיכולה להציל על ידי דבר
אחר אפילו דין אינו.

וליתוב פורא וליתוב. וסיד השתא
דשלו לא הגיעו לפי שאין
יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין.
א"י הכי מה שנתן נתן אמאי. ולא גרסינן
ואמאי שלו לא הגיעו:

א"י הכי אמאי זה זה פאה. דבשלמא
אותו שנטלו הוה פאה הואיל
דנטלו מדעתו אלא אותו שהניח סתמא
דמילתא הוה בדעתו שאם ישלו מצד אחר
שחזור ויזכה בה:

זה זה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא
כו. ומיית ראיה דבשבייל שחזור ויזכה
בו לא מחייבין בין דמתחילה פאה
גמורה היתה ונפטרה ופאה דמיפטרא מן
המעשר לא מטעם הפקר דהא תנן
במסכת פאה (פ"א מ"א) ב"ש אומרים הפקר
לעניים הפקר ובי"ה אומרים אין הפקר עד
שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא היינו
טעמא דמיפטרא כדדרשין בספרי ובא
הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה
שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי
עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה
דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל
תעזוב אותם יש לה עזיבה אחרת שהיא
כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים ובית
הלל ילפי משביעית דכתיב תשמטנה
ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לה
נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר
לעניים ולעשירים:

אבל

ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי ידי משום דרב יהודה דאמר רב יהודה מיצר שהחזיקו
בו רבים אסור לקלקלו ת"ש בעל חבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה זה פאה וא"א עביד איניש דינא
לנפשיה אמאי זה זה פאה לנקוט פורא וליתוב אמר רבא מאי זה זה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא המפקיר את פרמו והשבים
בפקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: מתני' נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה
בחרסית חייב רבי יהודה אומר במתפזין חייב באינו מתפזין פטור: גמ' אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שמיניו פלוי במים

אבל

אָבֵל הוא עצמו פטור דקרקע עולם הויקתו. ולא בעי למימר שהתקן הוא עצמו במים דלישנא משמע שהחלק עצמו במים ולא שהתקן בהן ובאפקריה לא מצי לאוקמי דאיכא לא מתייב לא אכלים ולא על עצמו. **ה"מ** היכא דאפקרינהו. פ"ה דסבר רב דבור שחיבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו וא"ת דבשמעתין

דמתנות רב דרב סבר בור ברשותו חייב ושמואל סבר דפטור ופי' שם בקונט' דפליגי בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו וי"ל דלא קיימא מסקנא דהתם הכי וגמיהו נראה דרב מצי סבר שפיר דהפקיר רשותו ולא בורו נמי חייב אע"ג דאבנו וסבינו ומשאו דלא אפקרינהו לא הוי בור לרב היינו משום דעדיפי מבור ואיכא נמי לחיובינהו משום שור ולחייב בהן את הכלים אכל בור ברשותו ליכא לחיובי משור דשור ברשותו פטור בדתנן (שלי דף ט) חוץ מרשות המיוחדת למזיק לכל הפחות בור הוי ופטור על הכלים ושמואל דסבר רבא דאפילו לא אפקרינהו הוי בור מצי סבר דבור ברשותו פטור לגמרי ואפילו בור לא הוי דמצי א"ל ברשותי מאי בעית ומה שבקונטרס רצה לחייב בהפקיר רשותו ובורו כמו בחופר בור ברה"ר אין נראה לר"י דחופר בור ברה"ר חפר בור באיסור וכן חפר בור ברשותו סמוך לרה"ר באיסור חפרו ואפילו חפר באמצע רשותו והפקיר רשותו ולא בורו כיון דשלו הוא חייב להסיר התקלה כדאמרין בהפדה (לענין דף מה. טז) דכיון דאית ליה לממליה ולא מלייה במאן דכרייה דמי אכל הפקיר רשותו ובורו דחפר ביהוה ונגם השתא דהפקיר לאו בעל הבור הוא לא מתייב תדע דבפ' הפדה (לענין דף טז) דהקנין לאשכחיה בור של שני שהתפין:

ונשוף באבן. דוקא קמט דנשוף באבן אכל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דקרקע עולם הויקתו ואפילו שמואל מודה דהא דפטור דפטור לקמן בהפדה (דף טז. טז) נתקל בבור ונפל לאחורי הבור והוא דלעיל דמתייב שמואל צריך לאוקמא בגון שנחבט בקרקע שהמים נשפכים עליה דדמי לקרקע הבור ואע"ג דשור שדחף חבירו לבור וגם הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור מתייבין בהפדה (טז) יש לחלק כיון שיש שם תקלה על הבור ומיהו ודאי לרב קשה כי היכי דקאמר רב קרקע עולם הויקתו ה"נ נימא בעל האבן בור של פלוני הויקתו:

אמר רבה במתבנין להורידה כו'. רבה לא בעי לאוקמי במתבנין לשבור כדמקמי לה אפיי לקמן משום דנשברה כד' דקאמר ר' יוחנן לחלק בין מתבנין לשאיין מתבנין וא"ת והא ר' יוחנן אית ליה בפרק האמנין (נ"ז דף פז. טז) דנתקל לאו פושע הוא גבי מעבדי רבית מקום למקום ונשברה דקאמר ר' יוחנן שומר חנם ישבע נושא שכן שלם ומפרש התם האי כדנייה והאי כדנייה ואין לומר דמתבנין להורידה דהא הוי פושע טפי דאיכא היכי דזיק מקלל דמתייב ר"מ אפילו נפשה דלמא בנתקל דוקא מתייב אכל נפשה דהוי אונס טפי לא וי"ל דקסבר רבה כי היכי דאמרין התם לר"מ דשבועה זו תקנת חכמים היא בשומר שכן ה"נ לרבי יוחנן תקנת חכמים היא בשומר חנם אלא דקסבר רבי יוחנן דבשומר שכן לא רצו חכמים להקל: **ואונס** רחמנא פטריה. ומפצע תחת פצע לא מרבינן אונס גמור כדפרישתי לעיל דף כז:

והתניא נשברה בידו כו'. וא"ת והיכי מיייתי מבריייתא דפטר ר"מ בקנקנים ברחי שאניה מצויה דלמא ה"מ לענין שאר נזקין אכל מתני' איכא לאוקמי באדם המזיק דבדרך הליכו נפלו חרסטים על האדם מבוז ואדם המזיק חייב ברחי שאניה מצויה כדאמרין לעיל סוף פרק שני דף כז. וי"ל דבמתנין נמי קמצי והחלק אחד במים דתקלת מימי הוא ולא אדם המזיק ולמה מתייב שם ר"מ יותר מבקנקנים וא"ת ומאי פריך מולנערה לא תעשה דבר דבנפשה ודאי מתייב שם ר"מ אע"פ שהנפלה היתה באונס מ"מ אחר כך היה לו לסלק וי"ל דרבי מאיר מתייב בכל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לסלק.

אכל. הוזה הוא עצמו פטור. קרקע עולם. שאין לה בעלים: **הויקתו**. וזמנו של זה גרמא בעלמא עבד ליה ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף כ.) בור שחיבה עליו תורה להכלו ולא לחבטו: **מבורו**. למדנו. בפ"ק (דף ק"א) שור ולא אדם חמור ולא כלים. והני מילי היכא דמת האדם דקרא במיתה משתעי דכתיב והמות ויהיה לו אכל בגוף אדם חייב בעל הבור דקרא מכופר ממעטין: **ובלים פטורין**. על נזקי כלים פטור בעל הבור דשביקתן זו היא מיתתן ומתנינן נמי מימיו בורו הוא הלכך כי חייב על נזקי הגוף חייבה ולא על הכלים: **ורב ה"מ**. דתקלתו למדנו מבור: **דאפקרינהו**. כי בור דסבר רב בור שחיבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו הוא דחייבת: **אכל לא אפקרינהו ממונו**. הוא. ומשורו למדנו הלכך טיגוף כלי ממונו דמזיק עבד אכל נזק הגוף קרקע עולם עבדה ושמואל סבר בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו נמי משתעי קרא ופטור בו את הכלים הלכך מתני' אע"ג דלא אפקרינהו בורו הוי ומאי דקתני חייב בהיזק גופו קמיידי ולא בכליו ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב דשמואל לטעמיה דאמר לקמן (דף כ.) בור שחיבה עליו תורה להכלו וכו' ש לחבטו ואע"ג דקרקע עולם אוקתיה: **נשתברו**. בכלי השור שייכא שבידה בגוף עול וסולמין קריעה שייכא במרדעת של חמור: **הא למה** זה דומה אדרבה. תוכל כתיבא בלא כתיבא: **אלא מה דומה לזה כו'.** דאם הוזהו בהם כלים או נתקל בהן אדם ומת פטור: **רשאי**. דקתני אבנו וסבינו דומין לבור: **קשאי לרב**. ס"ד אפי' בדלא אפקריה מיני: **וסיפא**. דקתני אם הטיח אחר צלוחיתו באבן של זה חייב: **קשאי לשמואל**. דהשתא משמע דמשורו למדנו: **בר"מ**. דאבנו דומה לבור בשחפיהו: **לר' יוחנן דמתייב על נזקי כלים בבור**. בפרק שור שנגח את הפדה (לענין דף מה. טז) לא שני. דהטיח צלוחיתו באבן חייב: **אלא שנחלק באבן על פושע**. הקלי באבן. פטור. **דקרקע נרשה לו**. דלא בר' נתן. דאמר לקמן (דף טז) בשור שדחף את חבירו לבור כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מבור האי דעבד ליה הויקא: **במתבנין להורידה למטה** ממתבנין. ונתקל והוסיפה בכותל חייב דנתקל פושע הוא: **אמר אפיי מקלל**. דר"מ דמתמיר טפי מתייב: **אפי' נפשה**. נימוחה חבד מעצמה על כתיפו דהוי אונס: **נפשה**. נימוחה

פטור

דמתבנין גמין (משות טז) ותם השמש ונקם פשר: **אפילו אונס בידו**. אפילו נפשה מעצמה שלא נפלה מיזר אלא נימוחה ונשאר האתון בידו.

פטור

ר' יוחנן לחלק בין מתבנין לשאיין מתבנין וא"ת והא ר' יוחנן אית ליה בפרק האמנין (נ"ז דף פז. טז) דנתקל לאו פושע הוא גבי מעבדי רבית מקום למקום ונשברה דקאמר ר' יוחנן שומר חנם ישבע נושא שכן שלם ומפרש התם האי כדנייה והאי כדנייה ואין לומר דמתבנין להורידה דהא הוי פושע טפי דאיכא היכי דזיק מקלל דמתייב ר"מ אפילו נפשה דלמא בנתקל דוקא מתייב אכל נפשה דהוי אונס טפי לא וי"ל דקסבר רבה כי היכי דאמרין התם לר"מ דשבועה זו תקנת חכמים היא בשומר שכן ה"נ לרבי יוחנן תקנת חכמים היא בשומר חנם אלא דקסבר רבי יוחנן דבשומר שכן לא מרבינן אונס גמור כדפרישתי לעיל דף כז:

והתניא נשברה בידו כו'. וא"ת והיכי מיייתי מבריייתא דפטר ר"מ בקנקנים ברחי שאניה מצויה דלמא ה"מ לענין שאר נזקין אכל מתני' איכא לאוקמי באדם המזיק דבדרך הליכו נפלו חרסטים על האדם מבוז ואדם המזיק חייב ברחי שאניה מצויה כדאמרין לעיל סוף פרק שני דף כז. וי"ל דבמתנין נמי קמצי והחלק אחד במים דתקלת מימי הוא ולא אדם המזיק ולמה מתייב שם ר"מ יותר מבקנקנים וא"ת ומאי פריך מולנערה לא תעשה דבר דבנפשה ודאי מתייב שם ר"מ אע"פ שהנפלה היתה באונס מ"מ אחר כך היה לו לסלק וי"ל דרבי מאיר מתייב בכל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לסלק.

את תקלתו חייב משום בור ופטור על הכלים.
מתרצת הגמרא, וְלִטְעֵמִיךְ – ולשיטת המקשה מן הברייתא על דברי רב
ושמואל, תִּיקְשִׁי לָךְ הִיא גּוֹפֵא – יש להקשות סתירה בדברי הברייתא,
(קְשִׁיטָא) כיצד יתכן לומר שבִּרְיָשָׁא מבואר שהמניח תקלה ברשות הרבים
פְטוּר על נזקי כלים, וְאִילוּ בִּסְיָא מבואר שחִיב.
אֲלָא בהכרח צריך לבאר את הברייתא באופן אחר, וממילא רַב מְתַרְץ את
הברייתא, לִטְעֵמִיךָ – כשיטתו, וְשִׁמוּאֵל מְתַרְץ לִטְעֵמִיךָ – כשיטתו.
ומפרשת הגמרא, רַב מְתַרְץ לִטְעֵמִיךָ באופן כזה: שאמנם מבואר ברישא
שהמניח תקלה ברשות הרבים פטור הוא על נזקי כלים, אך פְּקוּחַ דְּבָרִים
אֲמִוּרִים בְּשִׁהֲפָקֵינָן – שהפקיר את התקלה שהניח, שבאופן כזה חייב
עליו משום בור, ולפיכך פטור הוא על הכלים, אֲבָל אם לֹא הִפְקִינָן אֵין
חיובו משום בור אלא משום ממונו המזיק, ועל כן חִיבֵי אף על נזקי כלים.
ועל כך אומרת הסיפא, לְפִיכָךְ – מאחר שלא הפקיר את האבן שהניח, אם
הָטִיתָ אדם אחר את צְלוּחִיתוֹ בְּאֶבֶן זו, חִיבֵי המניח בתשלום הנזק.
וְשִׁמוּאֵל מְתַרְץ את הברייתא לִטְעֵמִיךָ באופן כזה: הַשְׁתָּא דְּאִמְרַת –
לאחר שנתבאר בברייתא שדין אֲבָנוּ סְכִינֵנוּ וּמִשְׁאֵוּ בְּבוּרוֹ דְּמִי, וחייב
המניחם משום נזקי בור ופטור על הכלים, ממילא יש לומר שְׁלִיכָא יְהוּדָה
דְּמִתְחִיב עַל נִזְקֵי בְּלִים בְּבוּר, לְפִיכָךְ אם הָטִיתָ אדם את צְלוּחִיתוֹ בְּאֶבֶן
זו, חִיבֵי המניח בתשלום הנזק, מאחר שלשיטת רבי יהודה לא פטרה התורה
את חופר הבור על נזקי כלים.
הגמרא מבארת באיזה אופן יש לחייב כשהטיח צלוחיתו באבן: אֲמַר רַבִּי
אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ בברייתא שאם הטיח אדם את צלוחיתו באבן חייב המניח
בתשלום הנזק, אֲלָא באופן שֶׁנִּתְקַל האדם בְּאֶבֶן ונפלה הצלוחית מידו,
וְנִשְׁוֶה ו-נשתפשהו הצלוחית בְּאֶבֶן ונשברה, אֲבָל אם נִתְקַל בעל
הצלוחית בְּפִקְרָקָה, ומחמת כן נפלה הצלוחית מידו וְנִשְׁוֶה בְּאֶבֶן ונשברה,
פְטוּר המניח את האבן מתשלום דמי הצלוחית, מאחר שהקרקע של רשות
הרבים היא שגרמה את התקלה, ולא האבן שהניח.
מבשרת הגמרא: בְּמֵאן – כמו מי יש להעמיד דין זה, וְלֹא בְּרַבִּי יְהוֹנָן, הסובר
(להלן ג.) ששור תם שדחף שור אחר לבור וניזוק שם, משלם בעל השור
המזיק רבע מן הנזק, ובעל הבור שלושה רבעים. שמאחר ובורו הוא שהזיק
בפועל, מוטל עליו להשלים את הסכום שלא ניתן לתבוע מבעל השור.
וממילא, לדעת רבי נתן, כאשר נתקל אדם בקרקע ונפלה צלוחית מידו
ונישופה באבן ונשברה, חייב בעל האבן בתשלום כל הנזק, מאחר שלא ניתן
לתבוע את הנזק מבעל הקרקע, שהרי של רשות הרבים היא, אך רבי אלעזר
אינו סובר כרבי נתן, אלא סובר שמאחר והקרקע גרמה לתקלה, לא ניתן
לתבוע על כך את בעל האבן.
אִיכָא דְּאָמְרִי – ויש האומרים לדין זה באופן אחר. אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא
תִּיקָא – אל תאמר שרק באופן שֶׁנִּתְקַל אדם בְּאֶבֶן ונפלה הצלוחית מידו
וְנִשְׁוֶה בְּאֶבֶן ונשברה, הוּא דְּמִתְחִיב, אֲבָל באופן שֶׁנִּתְקַל בְּפִקְרָקָה וְנִשְׁוֶה
בְּאֶבֶן, פְטוּר בעל האבן מתשלום הנזק, אין הדבר כן, אֲלָא אִפִּילוּ אם
נִתְקַל בְּפִקְרָקָה וְנִשְׁוֶה בְּאֶבֶן חִיבֵי בעל האבן. בְּמֵאן, בְּרַבִּי יְהוֹנָן הסובר לגבי
שור שדחף חבירו לבור, שיכול בעל השור הניזק לגבות מבעל הבור את כל
הנזק שאינו יכול לגבות מבעל השור המזיק, ואף כאן יכול בעל הצלוחית
לגבות את נזקו מבעל האבן, מאחר שאינו יכול לגבותו ממקום אחר.
שנינו במשנה, שלדעת תנא קמא יש לחייב אדם שנשבר כדו ברשות הרבים
והזקק בו אדם אחר, ואילו רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שרק בְּמִתְבָּרִין חִיבֵי אף באינו
מתכוין פטור [וכו']:
מבשרת הגמרא: חִיבֵי דְּמִי מִתְבָּרִין – באיזה אופן נידון בעל הכד כמתכוין,
ומחייבו רבי יהודה בתשלום הנזק. אֲמַר רַבָּה, בְּמִתְבָּרִין לְהוֹרִידָה לְמַטָּה
מִכְתִּיבֵי – שנתכוין בעל הכד להורידו מכתיו, ונתקל, ועל ידי כך נפל הכד
מידו ונשבר, באופן כזה מחייב רבי יהודה את בעל הכד בנזקי כדו, מאחר
סובר רבי יהודה שנתקל פושע הוא, שהיה לו להתבונן ולא להתקל,
ולפיכך יש לחייבו על הנזקים שארעו כתוצאה מהתקלות זו. אבל באופן
שלא נתקל אלא נפל הכד ממנו באונס, כדו חולק רבי יהודה על תנא קמא,
וסובר שיש לפטור את בעל הכד מתשלום הנזקים.
אֲמַר לִיה אֲבִי, מִכְלָל דְּמִתְחִיב רַבִּי מֵאִיר אִפִּילוּ נִפְשָׁה – שרבי מאיר
שהוא התנא קמא במשנתו המחמיר יותר מרבי יהודה, מחייב את בעל
הכד בתשלום הנזק אפילו באופן שנימוח ונתפרק הכד מעצמו, שאונס גמור
הוא.

אֲבָל באופן שניזוק הוּא עֲצָמוֹ, דהיינו שהחליק על המים ונחבט מן הקרקע,
פְטוּר בעל הכד מתשלום הנזק, משום שֶׁקִּרְקַע הַעוֹלָם היא שֶׁהִזְקִיתָהוּ,
והמים לא היו אלא הגורמים לנזק.
וממשיך רבי יהודה ואומר, בִּי אִמְרִיתָה לדינו של רב קָמִיָּה דְּשִׁמוּאֵל, אֲמַר
לִי, מְבָרֵךְ – הרי דין אֲבָנוּ וּסְכִינֵנוּ וּמִשְׁאֵוּ שהניחם ברשות הרבים ונתקל
אדם בהם מְבוּרָה לְמַדְנֵהוּ, וממילא יש לומר, שבבבלי אֵין קוֹרָא בְּהוּ שׁוֹר
וְלֹא אֲדָם חָמוֹר וְלֹא בְּלִים, שכשם שפטור על נזקי אדם וכלים שנפלו
בבורו, כן פטור על נזקיהם כשנתקלו באבנו סכיננו ומשאו. וְהִנֵּי מִלִּי לְעֵינֵי
קְשִׁטָּא – שאם מת אדם בבור פטור החופר על הריגתו, אֲבָל לְעֵינֵי נִזְקִין,
אֲדָם חִיבֵי – אם נפל אדם בבור וניזוק חייב החופר בנזקי, וְכִלִּים פְטוּרִין –
אם נפלו כלים וניזוקו פטור, שכן שבירתן היא מיתתן. ולדברי שמואל, אין
המשנה עוסקת אלא בנזקי אדם, ולא בנזקי כלים.
מבשרת הגמרא: וְרַב, מדוע מחייב הוא באופן שנתקל אדם בכד ונשברו
כליו, הרי מאחר שכל תקלה ברשות הרבים בור היא, יש לפטור בה את
הכלים. ומבארת, הִנֵּי מִלִּי חִיבֵי דְּאִפְקִרְיָנָהוּ – דין זה שחייב אדם על
תקלה שהניח ברשות הרבים משום בור, לא נאמר אלא באופן שהפקיר את
התקלה, כמו בחופר בור שאינו חייב עליו לדעת רב אלא באופן שהפקיר
רשותו ובורו, אֲבָל חִיבֵי דְּלֹא אִפְקִרְיָנָהוּ מְמוּנָה הוּא – אך באופן שלא
הפקיר התקלה אינו חייב על נזקיה משום בור, אלא הרי זה כשורו שהזיק,
ולפיכך אין לפטור על נזקי כלים.
נמצא, שחולקו רב ושמואל על איזה נזק מחייבת המשנה את המניח תקלה
ברשות הרבים ולא הפקירה, לדעת רב חייב הוא על נזקי כלים, שכן ממונו
הוא המזיקם, אך פטור על נזקי אדם, שכן קרקע רשות הרבים הזיקתו.
ולדעת שמואל, פטור הוא על נזקי כלים, שכן בורו הוא המזיק, ובור פטור
על הכלים, אך חייב בנזקי אדם, מאחר שחייבה תורה את בעל התקלה אף
על החבטה מקרקע רשות הרבים שנגרמה על ידי תקלתו.
הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל מברייתא: מְתִיב רַב אִישׁעִיָּא, שנינו
בברייתא, המביאה את המקרא (שמות כא לג), 'וכי יפתח איש בור או כי
יכרה איש בור, וַיִּפֹּל שָׁמָּה שׁוֹר או חָמוֹר, ודורשת, שׁוֹר וְלֹא אֲדָם חָמוֹר
וְלֹא בְּלִים, מִכָּאן אִמְרוּ, שאם נִפֵּל לְתוֹכֹוּ של הבור שׁוֹר וְכִלִּין – כגון
העול והמחרישה, ומת השׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כליו, או שנפל לבור חָמוֹר וְכִלִּין –
כגון האוכף שעל גבו או חבילת בגדים שנשא עליו, ומת החמור וְנִתְקַרְעוּ
כליו, חִיבֵי חופר הבור בתשלום הנזק עַל הַהִתְקָה שמתה, וּפְטוּר עַל הַכִּלִּים
שניזוקו, מאחר שמיעטה התורה את הבור מתשלום נזקי כלים.
מוסיפה הברייתא, הָא לְמָה זֶה דִּוְמָה – לאיזה ענין יש לדמות את החופר
בור ברשות הרבים, לְאֲבָנוּ וּסְכִינֵנוּ וּמִשְׁאֵוּ שֶׁהִנִּיחַ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהִזְקִין,
שכשם שאדם המניח תקלה ברשות הרבים פטור הוא על נזקי כלים, כך
החופר בור פטור על נזקי כלים.
מקשה הגמרא: כיצד ניתן ללמוד את דין החופר בור מן המניח תקלה, הרי
אִתְּרַבָּה, מַה דִּוְמָה לִזֶּה מִכָּעֵי לִיה – היה לברייתא לומר שיש לדמות דין
המניח תקלה ברשות הרבים לדין החופר בור, שהרי דין החופר בור מפורש
הוא בתורה, בעוד שדין המניח תקלה אינו מפורש. ומתרצת, אֲלָא מֵאִי
דִּוְמָה לִזֶּה אֲבָנוּ וּסְכִינֵנוּ וּמִשְׁאֵוּ שֶׁהִנִּיחַ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהִזְקִין – אכן זו
היא כוונת הברייתא, שיש ללמוד דין המניח תקלה ברשות הרבים מדין
החופר בור, שכשם שהחופר בור פטור על נזקיכלים, אף במניח תקלה הדין
כן.
מסיימת הברייתא, לְפִיכָךְ, אִם הָטִיתָ צְלוּחִיתוֹ בְּאֶבֶן חִיבֵי, דהיינו, אם
הניח אדם את אבנו ברשות הרבים, ובא אדם אחר שצלוחיתו בידו ונתקל
בה, ונשברה צלוחיתו מֵאֵבֶן זו, חייב המניח את האבן בתשלום נזקי
הצלוחית.
ועתה מבארת הגמרא כיצד יש להקשות מדברי הברייתא על רב ושמואל:
מִן הִרְיָשָׁא של הברייתא קְשִׁיטָא לְרַב, שהרי מבואר בה שאדם המניח תקלה
ברשות הרבים דינו כחופר בור, ופטור הוא על נזקי כלים, ומשמע שכן הוא
הדין אף באופן שלא הפקיר את תקלתו, ושלא כדברי רב הסובר שלא
חייבה תורה משום בור אלא כשהפקיר את תקלתו. וְמִן הִסְיָא של
הברייתא קְשִׁיטָא לְשִׁמוּאֵל, שהרי מבואר בה שאם נתקל אדם באבן ונשברה
צלוחיתו, חייב בעל האבן בתשלום הנזק, ויש ללמוד מכך, שמאחר ולא
הפקיר את התקלה אינו חייב משום בור אלא משום ממונו המזיק, ולכן אינו
נפטר על נזקי כלים, ושלא כדברי שמואל הסובר שאף כאשר אינו מפקיר

שפוטור הוא מדיני אדם – שלא ניתן לתובעו ממון בבית דין, וְתִיב בְּרִינִי
שְׁמִים – אינו נפטר מדין שמים עד שישלם הנזק, מאחר שלא סילק את
התקלה לאחר הנפילה.
ומזדים חכמים לרבי מאיר, בדין אבנו סבינו ומשאוי שהניחין בראש גגו,
ונפלו ברוח מצויה והזיקו, שהיה חייב בתשלום נזקיהם, מאחר שפשע
בכך שהניחם במקום שיכולים ליפול ברוח מצויה, ואין הדבר דומה לאדם
שנתקל בדרך ונשבר כדו או נפל גמלו, שאינו פושע בתקלה זו.
ומודה רבי מאיר לרבנן, בדין אדם המעלה קנקנין על חנני על מנת לנגבן
וְלִיבִישֵׁם, ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו, שהוא פטור מתשלום
הנזק, שמאחר ונפלו ברוח שאינה מצויה, לא היה לו להעלות זאת על
דעתו, ואנוס הוא בתקלה זו.
ויש ללמוד מדברי הברייתא שאף חכמים מחייבים את המניח תקלה
בפשיעה, ומאידך, אף רבי מאיר פטר את המניח תקלה באונס, ולא נחלקו
אלא באופן שנתקל בדרך ונשבר כדו או נפל גמלו, האם יש לחייבו בתקלה
זו מאחר שהיה לו להתבונן בדרכו ופושע הוא, או שאינו פושע בכך ופטור.
וממילא, לא ניתן לבאר את מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו באופן
שנשבר כדו באונס, מאחר שבזה גם רבי מאיר מודה שפטור הוא.
ומחמת קושיא זו, מבארת הגמרא את מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה
במשנתנו באופן אחר: אלא אמר אבבי, בתרתי פליגי – רבי מאיר ורבי
יהודה נחלקו במשנה בשני ענינים, פליגי בפשעת נפילה – נחלקו באופן
שהזיק הכד בשעת נפילתו, ופליגי לאחרי נפילה – וכמו כן נחלקו אף באופן
שנשבר הכד ברשות הרבים, ולא סילק בעל הכד את השברים, ונתקל אדם
בהם לאחר זמן.
ומבארת הגמרא את סברות המחלוקת: פליגי בפשעת נפילה, בדין אדם
המהלך בדרך ונתקל, ונפל הכד מידו ונשבר, האם פושע הוא בכך שלא
התבונן בדרכו או לא. מר – רבי מאיר, קבר שאדם הנתקל פושע הוא
בכך שלא התבונן, ולפיכך אם הזיקו שברי כדו בשעת הנפילה חייב
בתשלום הנזק. ומר – רבי יהודה, קבר, שאדם הנתקל לאו פושע הוא,
מאחר שאין דרך בני אדם להתבונן בהליכתם, ולפיכך פטור הוא אם הזיקו
שברי הכד בשעת נפילה.
וכמו כן פליגי רבי מאיר ורבי יהודה באופן שהזיקו שברי הכד לאחרי
הנפילה, בדין אדם המפקיר את נזקיו ברשות הרבים, האם חייב הוא
באחריותם או לא. מר – רבי מאיר, קבר, שאדם המפקיר את נזקיו ברשות
הרבים חייב באחריותם, שאם לא סילקם וניזוק בהם אדם, חייב המפקיר
בתשלום הנזק. ומר – רבי יהודה, קבר, שהמפקיר נזקיו פטור מאחריותם,
שאם ניזוק בהם אדם, פטור המפקיר מתשלום הנזק.
מבררת הגמרא: וממאי – מנין לו לאבבי שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה
בשני ענינים שונים, מן התנאים במתניתין תרתי – שני אופנים שניזוק אדם,
האחד, שהוחלק אחד במים, והשני, או שלקה בתרסיס. שלכאורה יש
להקשות הרי זה היינו תה, ומה צורך יש בשתי דוגמאות לנזק. אלא לאו
הבא קמאר – בהכרח צריך לומר שכונת המשנה כך היא, שאם הוחלק
אחד במים בפשעת נפילה של הכד, או שלקה אדם בתרסיס לאחרי נפילה,
בשני אופנים אלו נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אם חייב בעל הכד או לא.
מקשה הגמרא: ומן התנאים בתרתי – מאחר שנתבאר שנחלקו במשנה
בשני ענינים, מסתבר לומר שבברייתא נמי בתרתי – נחלקו בשני ענינים
אלו, בשעת נפילה ולאחר נפילה. ואם כן יש להקשות, הרי הברייתא
עוסקת באופן שנשבר כדו או נפל גמלו, וכיצד ניתן לבאר שנחלקו בשניהם
בשעת נפילה ולאחר נפילה. בשלמא כדו משפכת לה או בפשעת נפילה
או לאחרי נפילה – אמנם לגבי נשבר כדו ניתן לבאר את מחלוקתם בין

לענין אם ניזוק ממנו אדם בשעת נפילה, ובין אם ניזוק מחרסיו לאחר נפילה,
אלא לגבי נפל גמלו, בשלמא לאחרי נפילה משפכת לה – לגבי לאחר
נפילה ניתן לבאר את מחלוקתם במפקיר נבלתו – באופן שנפל הגמל ומת,
ולא פינהו בעליו משם אלא הפקיר את נבלתו, ובא אדם אחר ונתקל בה
וניזוק, אלא בפשעת נפילה חייב משפכת לה – אך כיצד ניתן לבאר את
מחלוקתם לגבי שעת נפילת הגמל, הרי אף לדעת הסובר שאדם שנתקל
פושע הוא מאחר שהיה לו להתבונן, מכל מקום אנוס הוא על התקלות
בהמתו, שכן מה יכול היה לעשות.
מתרצת הגמרא: אמר רב אחא, הברייתא עוסקת בנגזל העברה ממאי דרך
שרעקתא דנהרא – שהעביר אותו אדם את הגמל במים במקום שבו גדל
הנזר ומכסה את הדרך, ומאחר שלא ניתן היה לראות את הדרך נתקל
הגמל ונפל, ועל כן סובר רבי מאיר שיש לחייב את בעליו על כך שפשע
והוליכו בדרך כזו.
מבררת הגמרא: תיבי דמי, אי דאיכא דרכא אחרינא – אם יכול היה
להוליך את גמלו בדרך אחרת שאינה מכוסה במים, אם כן פושע הוא, ואף
חכמים מודים שיש לחייבו על כך, ואי דליכא דרכא אחרינא – ואם לא
היתה דרך אחרת שיכול היה לילך בה, אם כן אנוס הוא, ואף לדברי רבי
מאיר יש לפטור. אלא משפכת לה דאתקיל ואתקילה ביה גמלא – אלא
האופן שיש להעמיד בו את הברייתא, כגון שהלך האדם בדרך וגמלו
אחרי, ולא התבונן האדם בדרכו ונתקל, ומחמת התקלות זו נתקל בו אף
הגמל ונפל ומת, ובאופן כזה נחלקו רבי מאיר וחכמים, שלדעת רבי מאיר
הנתקל פושע הוא, ועל כן יש לדנו כפושע אף לגבי התקלות הגמל, ואם
ניזוק אדם אחר מן הגמל עליו לשלם את נזקו, ולדעת חכמים אין הנתקל
פושע, ועל כן יש לפטור אף על הנזק שנגרם מן הגמל.
מאחר שנתבאר בדברי אבבי שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אף בדין מפקיר
נזקיו, מבררת עתה הגמרא: מפקיר נזקיו מאי מתבין איכא. דהיינו, הרי
לשון רבי יהודה במשנתנו כך הוא 'מתבין חייב באינו מתבין פטור',
וכיצד ניתן לבאר את דבריו לענין מפקיר נזקיו לאחר נפילה. אמר רב יוסף,
כוונת רבי יהודה במתבין לזכות בתרסיס – שאם נתבין בעל הכד לזכות
בחרסים השבורים לאחר הנפילה, דהיינו, שלא נתבין להפקירם, חייב הוא
על נזקיהם, שכן ממונו הוא, אך אם הפקירם ואין כוונתו לזכות בהם, פטור
על נזקיהם, מאחר שאינם שלו. וכן אמר רב אשי, במתבין לזכות
בתרסיס.
הגמרא מביאה דעה נוספת בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה: רבי
אלעזר אמר, בפשעת נפילה מחלוקת – לא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה
אלא באופן שהזיק הכד בשעת נפילתו, שבזה נחלקו האם הנתקל פושע
הוא או לא.
מבררת הגמרא: אכל באופן שהזיקו שברי הכד לאחרי נפילה, מאי – מה
יזה הדין בזה, דכרי קבל פטור – האם יודו הכל שפטור על נזקיהם, אי
אפשר לומר כן. והא איכא רבי מאיר דמתניב – שהרי מצינו בברייתא
שמחייב רבי מאיר את מי שנפל כדו ולא סילקו אף בהזק שלאחר נפילה.
אלא מאי בהכרח צריך לומר שבזק שלאחר נפילה דכרי קבל תיב, גם
כך אי אפשר לומר, והא איכא רבנן דפטרי – שהרי חכמים בברייתא
נחלקו על דברי רבי מאיר, ופטורים אף באופן שהזיקו השברים לאחר
הנפילה. אלא מאי כוונתו של רבי אלעזר שהעמיד את מחלוקתם בפשעת
נפילה, כוונתו שנחלקו אף בפשעת נפילה, וקמשמע לן פראבני שנחלקו
בשני ענינים, ולא כפי משמעות מפשטות דברי הברייתא שנחלקו רק באופן
שהיה ההזיק לאחר נפילה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' ב

וכי תימא דהני מילי לענין קטלא – שאין התורה פוטרת את האנוס אלא
מחייב מיתה, כמו לגבי נערה המאורסה, אכל לענין תשלום נזקין חייב אף
באונס, וְהִתְנִי – והרי לא כן שנינו בברייתא, שנחלקו בה תנאים לגבי אדם
שנשפך כדו ברשות הרבים ולא סלקו – לא פינה השברים משם, או
שנפל גמלו ברשות הרבים ולא העמידו, ובא אדם ונתקל בשברים או
בגמל, רבי מאיר מחייב את בעל הכד והגמל בהזיקו, וחכמים אומרים

אמר ליה אי, מחייב תיה רבי מאיר את בעל הכד אפילו אם אונה של
הכד בידו, דהיינו, שנתפרק הכד ונשארה ידית הכד בידו, אף שאנוס גמור
הוא.
מקשה הגמרא: אמאי – מדוע חייב, הרי אנוס הוא, ואונס רחמנא פטריה
– הבורא פטר את האדם מאחריות כשאנוס הוא, ויש ללמוד כן מן המקרא
לגבי נערה המאורסה שנאנסה, דְּכִתְיָב (דברים כב כו) 'לְנִצְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה
דְּכָר', שמאחר ואנוסה היא אין לחייבה על כך.

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף כט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם. כְּדֹמְפֶרֶשׁ לִקְפוֹ; וְחַיִּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. מִשּׁוּם דִּלֹּא
סְלִיק: בְּרוּחַ שְׁאִין מְצִינָה. דְּאָנּוּס הוּא: אֵלָּא אִמֵּר אַבְי' בְּתַרְתִּי
פְּלִיגִי. בְּמַתְנִי כְּשֶׁהִזִּיק הֶבֶר בִּשְׁעַת נִפְּלָה וּפְלִיגִי כְּשֶׁהִזִּיק בְּחֶרֶסֶת לֵאמֹר
נִפְּלָה: כְּמִפְּקִיר נִזְקִיו. כְּגֹן זֶה דִּמְסַתְמָא מִפְּקִיר לְחֶרְסִיו וְר"מ סִבֵּר מִפְּקִיר
נִזְקִיו חַיִּיב דְּבוֹר שְׁחִיבָה עָלָיו תוֹרָה בְּבוֹר
בְּרִדָּה: דְּהִפְקֵר הוּא חַיִּיבָה וְר' יְהוּדָה דְּסִבֵּר
פֶּטוּר וְס' ל' דְּהִפְקֵר חִשּׁוֹנוֹ וְלֹא הִפְקִיר
בוֹרוֹ זֶהוּ בּוֹר הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה וְלִקְפוֹ הוּא
מֵה: פְּלִיגִי ר' יִשְׁמַעֲלָל וְר"ע בְּהָא מִלְּתָא
וְה"ק רַבִּי יְהוּדָה בְּמַתְבּוּן לְשׁוֹבְרָה וְהִזִּיק
בְּנִפְּלָה חַיִּיב וּבְשִׁאִין מַתְבּוּן אֵלָּא מַתְבּוּן
לְהוֹרִידָה מִכְּתִיפּוֹ וְנִתְקַל וְנִשְׁבְּרָה פֶּטוּר
דְּנִתְקַל לֹא פּוֹשַׁע הוּא וְהִזִּיק דְּלֵאמֹר
נִפְּלָה נִמִּי לִקְפוֹ מִפְּרֵשׁ מֵאִי מַתְבּוּן אִיבָא:
וּמִדְּמַתְנִיתִין בְּתַרְתִּי כו'. גְּמָרָא קִפְּרִיד
לֵה: אֵלָּא בִּשְׁעַת נִפְּלָה. הִיכִי אִיבָא
לְמִימַר נִתְקַל פּוֹשַׁע הוּא מֵה הוּא יָכוֹל
לַעֲשׂוֹת אִם נִתְקַל בְּהִמְתּוֹ דְּבִשְׁלֵמָא נִתְקַל
הוּא וְנִשְׁבְּרָה כְּדוֹ אִיבָא לְמִימַר אִיבָעִי
לִיה לַעֲיֹנִי וּמִזַּל אֵלָּא גְּמִלוֹ מִי אִיבָא
לְמִימַר הִכִּי: שְׂרַעְתָּא דְּנִתְרָא. שְׂגִד
הִקְדֵּר וּבִסָּה אֵת עֵץ הַדֶּרֶךְ וּפּוֹשַׁע הוּא
בְּכָר שְׂאִילוֹ הִקְדֵּר הַדֶּרֶךְ מִגּוֹלָה לֹא נִתְקַל
גְּמִלוֹ: שְׂרַעְתָּא. לְשׁוֹן שְׂרָעָה וְקָלוּס וְיִוֵּקֶל כַּסָּה
בְּיָדָה הוּא. וְאֵין לֹא דִין נִתְקַל: דְּאִתְקִיל.
דְּנִתְרָא יִבְשָׁה וְנִתְקַל בִּיה בְּהִמְתּוֹ וְהוּ
לִיה אִידֵּהוּ פּוֹשַׁע: לְזִכּוֹת בְּחֶרֶסֶתִּיה. שְׂלֹא
הִפְקִיר חַיִּיב וּבְשִׁאִין מַתְבּוּן שׁוֹב לְזִכּוֹת
כְּדוֹן פֶּטוּר דְּמִפְּקִיר נִזְקִיו פֶּטוּר: וְהָאִיבָא
ר"מ דְּהַחֲיִיב. מִדְּקַתְנִי בְּבִרְיָתָא וְלֹא
סָלְקָה וְלֹא הִעֲמִידָה מְכַלל בְּדִהִיזָה דְּלֵאחֹר
נִפְּלָה פְּלִיגִי: אַף בִּשְׁעַת נִפְּלָה. וּמִשּׁוּם
דְּלִישְׁנָא דְּבִרְיָתָא לְרַבִּי אֱלֶעָזָר לֹא שְׂמַתְמַע בִּשְׁעַת
נִפְּלָה אֲצִטְרִיד לְרַבִּי אֱלֶעָזָר לֹא שְׂמַתְמַעִין
דְּדִיקְוִין לֵה מַמְתְּנִיתִין דְּקַתְנִי תַרְתִּי כְּדֹאמֵר
אַבְי' לַעֲיֹל:

פְּלִיגִי. בִּשְׁעַת נִפְּלָה בְּנִתְקַל פּוֹשַׁע. דְּלִר"מ דְּפּוֹשַׁע הוּא חַיִּיב כָּל כְּמֹה דִּלֹּא
הָוָה לִיה פְּנָאִי לְסַלֵּק קְרִי שְׁעַת נִפְּלָה וְלֵאחֹר נִפְּלָה פְּלִיגִי בְּמִפְּקִיר
נִזְקִיו וְאִפִּי' לֵאחֹר נִפְּלָה פְּשִׁיעָה כְּגֹן שְׂשִׁיבֵר בְּמַתְבּוּן דְּרַבְּנָן דְּפִטְרִי ס"ל דִּלֹּא
חַיִּיבָה תוֹרָה אֵלָּא בּוֹר דְּאִית לִיה בְּעָלִים כְּגֹן הִפְקִיר רִשּׁוֹנוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ
אוֹ חֶפֶר בּוֹר כְּמֹךְ לְרִדָּה' וְכֵן מִשְׁמַע
לִישְׁנָא מִר סִבֵּר מִפְּקִיר נִזְקִיו חַיִּיב וּמִשְׁ
מִפְּקִיר נִזְקִיו פֶּטוּר מִשְׁמַע דְּכָבֵל מִפְּקִיר
נִזְקִיו פְּלִיגִי אִפִּי' לֵאחֹר נִפְּלָה פְּשִׁיעָה וְעוֹד
דְּקֹאמֵר לִקְפוֹ מִפְּקִיר נִזְקִיו מֵאִי מַתְבּוּן
אִיבָא הָאִיבָא לְפֶרֶשׁ בְּמַתְבּוּן וְשִׁיבֵר כְּמֹ
שְׂפִירֵשׁ עַל שְׁעַת נִפְּלָה וְלֹא כְּעִי לֹאקֻמִּי
אַבְי' פְּלוּגְמִתִּיהוּ כְּדֹאמֵר בְּנִפְּלָה בְּנִתְקַל
פּוֹשַׁע דְּלִרְבִּי מֵאִיר דְּפּוֹשַׁע הוּא חַיִּיב דְּהוּ
מִפְּקִיר נִזְקִיו לֵאחֹר נִפְּלָה פְּשִׁיעָה וְלִרַבְּנָן
דִּלֹּא פּוֹשַׁע הוּא פֶּטוּר דְּהוּ מִפְּקִיר נִזְקִיו
לֵאחֹר נִפְּלָה אִנּוּס וְכֵן אִית לִיה לִר' יוֹהָנָן
בְּסֻמוֹךְ מִשּׁוּם דְּמַתְנִי מוֹכַחא דְּבִתְרִיתִי
פְּלִיגִי וְלֹא הִקְדֵּר זֶה בְּתַרְתִּי אֵלָּא בְּחֹד דְּחֹד
טַעְמָא הוּא וְנִשְׁתָּא נִמִּי תִרִי מוֹדִים דְּקַתְנִי
בְּבִרְיָתָא חֹד קָזִי אֲשַׁעַת נִפְּלָה דְּמוֹדִים
חֲכָמִים לִר"מ בְּאִבְנֵי וְסִכְיִנו וּמִשְׁאֹל דְּנִפְּלו
בְּרוּחַ מְצִינָה שְׂהוּא חַיִּיב אֵע"פ שְׂלֹא הִקְדֵּר
לוֹ פְּנָאִי לְסַלֵּק אֲבָל בְּרוּחַ שְׁאִין מְצִינָה
הִקְדֵּר פֶּטוּר אֵע"פ דִּלֹּא אִפְקִירָה דְּסִתָּם אֲבָנו
כו' לֹא מִפְּקִיר לְהוֹ בִּי נִפְּלו שְׁאִין
מִתְקַלְקִלִין בְּנִפְּלָתָם וּמִשּׁוּם דִּלֹּא הִקְדֵּר לוֹ
פְּנָאִי לְסַלֵּק מִיפְּטֵר דְּאִי הִקְדֵּר לוֹ פְּנָאִי לְסַלֵּק
הָוָה מַחֲיִיב אִפִּי' בְּרוּחַ שְׁאִין מְצִינָה דְּכִין
דִּלֹּא אִפְקִירְתֵּיהוּ עָלֶיהָ דִּידִיהָ לְסִלּוּקִיהוּ
כְּדֹאמֵר בְּסֻמוֹךְ דְּמַתְבּוּן לְזִכּוֹת בְּחֶרֶסֶת
וְאִפִּי' נִתְּנוֹ אַחֵר שֵׁם כְּדֹאמֵרִין בְּהִפְרָה
(לִקְטָן דִּף מו: טז) כְּעַל הַשּׁוֹר חַיִּיב בְּנִזְקִי חֶצֶר
וּבְעַל חֶצֶר חַיִּיב בְּנִזְקִי הַבּוֹר וּבְשִׁמְעִתָן
אִמֵּר גְּבִי גָּל דְּאֵם הִפְכָּה בַּפְחוֹת מִג' אִם
נִתְבּוּן לְזִכּוֹת בֵּה חַיִּיב אֵע"פ שְׂהוּא לֹא
עָשָׂה בּוֹר זֶה כִּין דְּיִידִיהָ הוּא עָלֶיהָ דִּידִיהָ
רַמִּי לְסַלֵּק וְאִידִן מוֹדִים קָזִי אִפְלוּגְמִתִּיהוּ
דִּלֵּאחֹר נִפְּלָה וּמוֹדָה רַבִּי מֵאִיר לְחֲכָמִים
וְרַבִּי

בְּמַעֲלָה קִנְקִינִן וְנִפְּלו בְּרוּחַ שְׁאִין מְצִינָה דְּפִטְרִי אֵע"פ שְׂהִיקָה לוֹ פְּנָאִי לְסַלֵּק דְּהוּ מִפְּקִיר נִזְקִיו לֵאחֹר נִפְּלָה אִנּוּס וּמִצִּי וּמִצִּי אֵיבָא בְּרִיתִיהָ כִּין
דְּכֹאנּוּס נִעְשָׂה וְלִכְר נִקְט קִנְקִינִן שְׂמִשְׁבִּתֵּרִין בְּנִפְּלָתָם וְסִתְמָא מִפְּקִיר לֵה:

מִדְּקַתְנִי תַרְתִּי. וְאִת' וְהִיכִי דִינִק אַבְי' מִדְּקַתְנִי תַרְתִּי דְּפְלִיגִי לֵאחֹר נִפְּלָה פְּשִׁיעָה הָא אִפִּי' אִי לֹא פְּלִיגִי אֵלָּא בְּנִתְקַל אִי פּוֹשַׁע הוּא אִי לֹא אֲצִטְרִיד לְמִיתְנִי
תַרְתִּי שְׂלֹא אִמֵּר דְּקֹא בִּשְׁעַת נִפְּלָה מַחֲיִיב ר"מ מִשּׁוּם דְּנִתְקַל פּוֹשַׁע הוּא וְנִתְקַלָּה הִקְדֵּרָה שְׂלו עֲדִינִן אֲבָל אַחֵר נִפְּלָה שְׂבִיבֵר הִפְקִיר הִתְקַלָּה פֶּטֶר
ר"מ אֵע"פ דְּפּוֹשַׁע הוּא כְּמֹאן דְּפִטֵּר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הֶרֶבִים וְי"ל דְּאִי לֹא שְׂרַבִּי וְהִקְדֵּר כֹּא לְחִלּוֹק עָלָיו כְּגֹה לֹא הִקְדֵּר צִרִיד לְהַשְׁמִיעֵנוּ כִּין דְּבִהִדְנָא תֵּנִן סִתְמָא לִקְפוֹ
דְּבוֹר בְּרִשּׁוֹת הֶרֶבִים חַיִּיב:

מִדְּמַתְנִי בְּתַרְתִּי נִמִּי בְּתַרְתִּי. וְאִת' מִבְּרִיָּתָא נִמִּי יֵשׁ לְחֹכִימִין דְּבִתְרִיתִי פְּלִיגִי דְּמִדְּקַתְנִי אֵלָּא דְּמִדְּקַתְנִי חֲכִי מִשּׁוּם דְּסִתָּם חֲרִסִים מִפְּקִיר לְהוֹ כְּדֹמְכּוֹחַ הִזְיָא דְּקִנְקִינִים
לֹא פְּלִיגִי אֵלָּא בִּשְׁעַת נִפְּלָה אִמֵּר חַיִּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם לְרַבְּנָן דְּאִית לְהוֹ נִתְקַל אִנּוּס הוּא וּבִשְׁעַת נִפְּלָה נִמִּי פְּלִיגִי מִדְּקִנְט מוֹדִים חֲכָמִים בְּאִבְנֵי סִכְיִנו
וּמִשְׁאֹל דִּלֹּא מִצִּי קָזִי אֵלָּא אֲשַׁעַת נִפְּלָה דְּאִי לֹא פְּלִיגִי אֵלָּא לֵאחֹר נִפְּלָה בְּמִפְּקִיר נִזְקִיו אִכ" אִפִּי' נִזְקִי בְּהִפְקִיר אֲבָנו סִכְיִנו וּמִשְׁאֹל לֹא יִתְיַשְׁבֵּר דְּאִי מוֹדִים בְּרוּחַ
מְצִינָה דְּחַיִּיב וְשִׁאִין מְצִינָה דְּפִטְרִי אִכ" לֹא פְּלִיגִי כָּל יוֹל דְּמִבְּרִיָּתָא לֹא מִצִּי לְמִידִק כָּל דִּאִיבָא לְמִימַר דְּפְלִיגִי בִּשְׁעַת נִפְּלָה וְלֵאחֹר נִפְּלָה וּבְחֹד טַעְמָא
כְּפִרְיָשִׁית לַעֲלִיל וְהָא דְּנִקְט בְּהָאִי מוֹדִים אֲבָנו כו' וּבְהָאִי מוֹדִים קִנְקִינִים אֲחִירָא דְּמִילְתָא נִקְט דְּאִין אָדָם מִקְפִיד בְּאִבְנֵי אִם תּוֹפֵל בְּרוּחַ מְצִינָה וּבִקְנָקִים כְּדִי שְׂלֹא
יִשְׁבְּרוּ מַנִּיתָם כְּעֵנִן שְׂלֹא יִפְּלו בְּרוּחַ מְצִינָה:

הוֹחֵלֵק אַחֵר בְּמִים בִּשְׁעַת נִפְּלָה אוֹ שְׂלֵקָה בְּחֶרֶסֶת אַחֵר דְּהִפְּלִיגִי. הִימ' דְּמִל אִיפְכָּא אֵלָּא דְּמִדְּקַתְנִי חֲכִי מִשּׁוּם דְּסִתָּם חֲרִסִים מִפְּקִיר לְהוֹ כְּדֹמְכּוֹחַ הִזְיָא דְּקִנְקִינִים
וּמִים לֹא מִפְּקִיר לְהוֹ כּוֹלִי הָאִי וְעוֹד דְּרַב אוֹקִי לְמִים דְּמַתְנִיתִין כְּדֹאמֵר אִפְקִירְתֵּיהוּ וְכִי פְּלִיגִי כְּדֹאמֵר אִפְקִירְתֵּיהוּ דְּקֹא בִּשְׁעַת נִפְּלָה פְּלִיגִי דִּלֵּאחֹר נִפְּלָה
מוֹדָה ר"י שְׂעִלִי לְסַלֵּק כִּין שְׂהֵם שְׂלו וְיֵשׁ לוֹ פְּנָאִי לְסַלֵּק אֲבָל בְּפִלּוּגְמָא דִּלֵּאחֹר נִפְּלָה בְּמִפְּקִיר נִזְקִיו לֹא דְּקֹא לֵאחֹר נִפְּלָה אֵלָּא אִף לֵאחֹר נִפְּלָה שְׂהִיקָה לוֹ
פְּנָאִי לְסַלֵּק פּוֹטֵר ר"י מִשּׁוּם דְּהוּ בּוֹר דְּלִית לִיה בְּעָלִים וְר"מ מַחֲיִיב אִף בִּשְׁעַת נִפְּלָה כִּין דְּסִבֵּר דְּנִתְקַל פּוֹשַׁע הוּא וּמִפְּקִיר נִזְקִיו חַיִּיב:

אֵלָּא גְּמִלוֹ בְּשִׁלְמָא לֵאחֹר נִפְּלָה מִשְׁכּוֹת לֵה. דְּפְלִיגִי כְּגֹן שְׂהִפְקִיר נִבְּלָתוֹ אַחֵר נִפְּלָתָה בְּפִשְׁיעָה כְּגֹן שְׂהוֹלִיכָה בְּמִקּוֹם שִׁישׁ לְחֹשׁ שְׂתַּפּוּל אֵלָּא בִּשְׁעַת נִפְּלָה
הִיכִי מִשְׁכּוֹת לֵה דְּלַפְּלִגּוֹ כְּעִין פְּלוּגְמָא דְּפְלִיגִי בְּנִתְקַל וְאִת' וְלִזְקִי פְּלוּגְמִתִּיהוּ דִּשְׁעַת נִפְּלָה אֲבָדוֹ וְלֵאחֹר נִפְּלָה אֲגַמְלוֹ כְּדֹמְקִי מַתְנִיתִין דְּהוֹחֵלֵק אַחֵר
בְּמִים בִּשְׁעַת נִפְּלָה אוֹ שְׂלֵקָה בְּחֶרֶסֶת לֵאחֹר נִפְּלָה וְי"ל דְּחָא מִשּׁוּם דְּסִתָּם חֲרִסִית מִפְּקִיר לְהוֹ וְסִתָּם נִבְּלָה לֹא מִפְּקִיר לֵה בְּחֶרֶסֶתִּית וְעוֹד מִדְּקַתְנִי וְלֹא סָלְקָה
מִשְׁמַע כְּכֹד נִמִּי הִיכִי לוֹ פְּנָאִי לְסַלֵּק וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא אִי מוֹקְמִינִן לְכֹדוֹ בִּשְׁעַת נִפְּלָה אִכ" מִיִּירִי כְּדוֹ בְּתַרְתִּי וּמִדְּכֹדוֹ בְּתַרְתִּי גְּמִלוֹ נִמִּי בְּתַרְתִּי:

אֲבָל לֵאחֹר נִפְּלָה מֵאִי. בִּי מִפְּקִיר נִזְקִיו לֵאחֹר נִפְּלָה פְּשִׁיעָה מֵאִי דְּבִרִי הִבֵּל פֶּטוּר הָא אִיבָא רַבִּי מֵאִיר דְּמַחֲיִיב ע"כ אֲפִילוֹ הִפְקִיר דָּאִם לֹא הִפְקִיר לֹא פִטְרִי
רַבְּנָן דְּעָלִיהָ רַמִּי לְסִלּוּק: אֵלָּא מֵאִי ד"ה חַיִּיב הָא אִיבָא רַבְּנָן דְּפִטְרִי. הִימ' לְדַחֲוִי דִּלֹּא פִטְרִי רַבְּנָן אֵלָּא הִיכָא דְּאָנּוּס הוּא אֲבָל לֵאחֹר נִפְּלָה פְּשִׁיעָה
מַחֲיִיב אֲבָל הִקְדֵּר קֶשֶׁה ד"כ רַבִּי יוֹהָנָן דְּאָמַר בְּסֻמוֹךְ לֵאחֹר נִפְּלָה מַחֲלּוּקָתָא לֹא הָוָה פְּלִיגִי בְּמִידִי אֲדַרְבִּי אֱלֶעָזָר וּמוֹמָךְ הִלְשׁוֹן מִשְׁמַע שְׂבָא לְחִלּוֹק עַל רַבִּי אֱלֶעָזָר:
וְרַבִּי

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף כט עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

תוספות

1 לא תימא מתני' ר"מ היא. גבי שני קדרים קאי לקמן בהאי פירקין (דף נא): **אלא הא**
 2 **קמ"ל**. ר' יוחנן דמפסקין נקיו דהכא. דתחלתו אונס הוא דפטרי רבנן אבל מפסקי
 3 נקיו דעלמא כגון שהשליכו מדעת וכגון בור ברשות הרבים מחייבי דה"ק לאחר
 4 נפילה מחלוקת כלומר האי מחלוקת דפליגי ר"מ ורבנן בהפסקי נקיו לאחר נפילה
 5 הוא שתחילתו ע"י נפילה אבל ע"י השלכה
 6 לא פליגי ולא תיזק מרבי יוחנן דבשעת
 7 נפילה לא פליגי: **אליבא דר"מ כ"ע לא**
 8 **פליגי**. דהשתא בהפסקי נקיו הכא ע"י אונס
 9 מתחילה מחייב כ"ש הפקר שתחילתו ברצון:
 10 **בור ברה"ר**. אלמא סבירא ליה לר"א
 11 דחויבא דבור ברה"ר היא: **משש שעות**
 12 **ולמעלה**. אין חמץ ברשותו (דאע"ג)
 13 דאיתיה אסור בהנאה ועשאו הכתוב כאילו
 14 הוא ברשותו לעבור עליו בכל יראה וכל
 15 ימצא: **החופץ את הנפל**. וכל המופקר
 16 ברה"ר והפכו ממקום למקום: **חייב בנזקו**.
 17 דקנייה בהגבהה ומומנו הוא: **שנתפזר**
 18 **לזכות בו**. כשהגביהו ורחיב משום ממונו
 19 דלאחר שקנייה אע"פ שהגביהו שם לא
 20 הפקירו אלא נתפזר לשלש משל לאחר זמן:
 21 **אבל לא נתפזר לזכות בה**. לכשהגביהו:
 22 **פטור**. ואע"ג דכרה בור ברה"ר כשהפכו
 23 ונתקל האדם במקום שזרקו שם ואם היה
 24 במקומו הראשון לא נתקל בו זה אלמא
 25 לר"א בור ברה"ר פטור וזהו הדין למפקיר
 26 נזקו דקא מאן דמחייב מבור ברה"ר לז"י
 27 לה שלא היתה שלו מעולם: **שהחזירה**
 28 **למקומה**. דלא כרה בור והיו כמי שלא נגע
 29 בה מעולם דלא כורה בור הוא: **וחזר**
 30 **ונפילה**. דפטור: **נקמה ליה ברשותיה**.
 31 ומחייב ודאי נמי כשהגביהו אסתלקו מעשה
 32 ראשון ונסתם הבור וכשתור והשליכו הנה
 33 ליה בורה: **אלא אמר רב אשי**. הוא דמוקי
 34 רבי אלעזר למתניתין הכא לא נתפזר לזכות
 35 בה פטור: **כשהפכה לפחות מנ'**.
 36 דמתחילה לא הגביה שלשה הלכך לאו
 37 הגבהה היא דכבור פתח דמי ולא נסתם
 38 הבור מעולם וכיון דלא נתפזר לקנותה
 39 דליכא לחיוביה משום ממונו כבורה
 40 בור נמי לא תחייביה ומיהו היכא דנתפזר
 41 לזכות מחייב משום ממונו דאיכא למידי
 42 חבטה בהפקר קני בלא הגבהה בפרק הבית
 43 והעליה (נ"ז ע"ד פ"ק): **ואע"י דלא נתפזר**.
 44 הואיל וסבירא ליה דמפקיר נקיו חייב:
 45 **המצניע את תקוין ואת הזכוכית**. ברה"ר:
 46 **וחגורו גדרו בקוצים**. שעשה גדר של
 47 קוצים דסתם גדר של אבנים הוא דחביב
 48 וגדר אבניו נהרסה (משלי מז): **וגדר**. אבנים
 49 שנפל לרה"ר בו: **לא שנו**. דגורר בקוצים
 50 חייב: **אלא במפריח**. ראש קוצותיה ברה"ר
 51 דה"ל בור ברה"ר: **אבל צמצמן**. לתוך שלו
 52 דה"ל בור ברשותו ואע"ג דהפקיר רשותו
 53 שהקצוה לרה"ר פטור: **להתחבך בכתלים**.
 54 וזה שנתחבך והוזק משונה הוא ומפריח
 55 היינו טעמא דחייבי שחרי ממונו הוא ולא
 56 הפקירו והפריחו למקום מהלך בני אדם: **ומי**
 57 **אמר רבי יוחנן הכי**. דמפקיר נקיו פטור:
 58 **בור ברה"ר**. אלמא חויבא דבור ברשות
 59 הרבים הוא:

משום

1 **ורבי** יוחנן אמר לאחר נפילה מחלוקת אבל בשעת נפילה מאי ד"ה פטור
 2 בו. ה"מ למפקר מברייתא גופה כיון דבשעת נפילה פטור משום
 3 דאונס הוא א"כ לאחר נפילה מחייב ר"מ אף על גב דהוה לאחר נפילה אונס
 4 וא"כ היכי קתני ומודה ר"מ במעלה קנקנים בו? אמאי פטור והא ר"מ לאחר
 5 נפילה אונס נמי מחייב וליכא למימר
 6 דאירי בשעת נפילה דא"כ מה לו להחזיר
 7 קנקנים לא הנה ליה למימר טפי אלא
 8 ומודה ר"מ בשעת נפילה דפטור משום
 9 דאונס הוא:
 10 **כי** פליגי אליבא דרבנן. לא בעי למימר
 11 איפכא דפליגי אליבא דר"מ ומאן
 12 דפטור אמר לך דע"כ לא מחייב ר"מ אלא
 13 משום דפושע הוא וכי פליגי ר' יוחנן ור'
 14 אלעזר במפקיר נקיו דאונס דקים ליה
 15 דבמפקיר נקיו דפשיעה פליגי:
 16 **תסתתים** דר' אלעזר הוא דאמר חייב.
 17 במסקנא לא קיימא הכי והא
 18 דלא פריך מנהיה דרבי אלעזר דלעיל
 19 משום דאין להוכיח ממילתיה דר"א
 20 לחודיה דפטרי רבנן במפקיר נקיו אפילו
 21 לאחר נפילה פשיעה אם לא מוכח דפליגי
 22 אדרבי יוחנן כדפ"ל ומיהו מר' יוחנן קשה
 23 אמאי לא פריך מנהיה דלעיל דאית ליה
 24 מפקיר נקיו דעלמא חייב לרבנן וי"ל
 25 משום דלא מפרשא בהדיא אלא מתוך
 26 קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן להכי שביק
 27 לה ומייתי מילתא דמפרשא טפי בהדיא:
 28 **אלא** אמר רב אשי כשהפכה בפחית
 29 מג'. מכאן אין לדרקדק דלא בעי
 30 הגבהה ג' טפחים דכי מתפזר קני בהגבהה
 31 פחות מג' דשאני הכא משום דאפילו
 32 חבטה בהפקר קני א"כ משום דהוה האי
 33 גלל בכליו קני ליה כליו א"כ כשהגביה
 34 בידו דכיון שהוה בידו קני בפחות מג' וכן
 35 איתא בריש אלו נערות (מכות דף נא) והא
 36 דאמר בפרק חלוץ טיוריני דף עט: **וסם גבי חבית**
 37 של שתופי מבואות צריך שיגביה טפח
 38 שאני שתופי מבואות דרבנן תדע דהתם
 39 לא להשיענו דין הגבהה בכל מקום
 40 קאתי:
 41 **אלא** ר' יוחנן דאמר חייב. מ"מ איצטרך
 42 לפרש לפי שאין דרבנן של בני
 43 אדם להתחבך בכתלים לפרש מתניתין
 44 אפילו כמאן דמחייב בור ברשותו ושמו
 45 רבי יוחנן בבור ברשותיה נמי מחייב
 46 דאיכא דסבר הכי בפרק הפרה (לקמן דף נא)
 47 לא

1 **ורבי יוחנן אמר** לאחר נפילה מחלוקת אבל בשעת
 2 נפילה מאי דברי הכל פטור והא מדקאמר רבי יוחנן
 3 לקמן לא תימא מתניתין ר"מ היא דאמר נתקל פושע
 4 הוא מפלל דרבי מאיר מחייב אלא מאי דברי הכל חייב
 5 והא מדקאמר ר' יוחנן לקמן לא תימא מתניתין ר"מ
 6 היא דאמר נתקל פושע הוא מפלל דמפקיר רבנן אלא
 7 הא קמ"ל דמפקיר נקיו דהכא הוא דמפקיר רבנן דאונס
 8 הוא אבל מפסקי נקיו דעלמא מחייבי איתמר מפסקי
 9 נקיו רבי יוחנן ור"א חד אמר חייב וחד אמר פטור
 10 לימא מאן דמחייב כר"מ ומאן דפטור כרבנן אליבא
 11 דר"מ כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבנן מאן דפטור
 12 כרבנן ומאן דמחייב אמר לך אנה דאמר אפי' לרבנן
 13 עד כאן לא פטרי רבנן אלא במפקיר נקיו דהכא משום
 14 דאונס הוא אבל מפסקי נקיו דעלמא מחייבי תסתתים
 15 דר"א הוא דאמר חייב דאמר רבי אלעזר משום רבי
 16 ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן
 17 הכתוב כאילו הן ברשותו ואילו הן בור ברשות הרבים
 18 וחמץ משש [שעות] ולמעלה תסתתים ומי אמר רבי
 19 אלעזר הכי והא אמר רבי אלעזר איפכא דתנן ההופך
 20 את הנלל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואמר ר"א
 21 לא שנו אלא שנתפזר לזכות בהן אבל לא נתפזר לזכות
 22 בהן פטור אלמא מפסקי נקיו פטור אמר רב אדא
 23 בר אבהה שהחזירה למקומה אמר רבינא משל דרב
 24 אדא בר אבהה למה הדבר דומה למוצא בור מגולה
 25 וכספו וחזרו וגילהו א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי
 26 לרבינא מי דמי התם לא אסתלק להו מעשה ראשון
 27 הכא אסתלק להו מעשה ראשון הא לא דמי אלא
 28 למוצא בור מגולה וטממה וחזרו והפירה דאסתלקו להו
 29 מעשה ראשון וקיימא לה ברשותו אלא אמר רב אשי
 30 כשהפכה לפחות משלשה ומאי דוחקיה דר"א לאוקמיה
 31 כגון שהפכה לפחות מג' ומעמא דכי נתפזר לזכות בה
 32 הא אין מתפזר לזכות בה לא לזקמה למעלה מג' ואע"ג
 33 דלא נתפזר לזכות בה חייב אמר רבא מתני' קשיתיה
 34 מאי אריא הפך לתני הגביה אלא ש"מ כל הפך למטה משלשה הוא ומדרבי אלעזר אמר
 35 חייב ר' יוחנן אמר פטור ומי א"ר יוחנן הכי והתנן המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגורר
 36 גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואמר רבי יוחנן לא
 37 שנו אלא במפריח אבל במצמצם פטור מצמצם מאי טעמא פטור לאו משום דהוה ליה
 38 בור ברשותו מפלל דחויבא דבור ברשות הרבים הוא אלמא מפסקי נקיו חייב לא לעולם
 39 אימא לך מפסקי נקיו פטור ומצמצם מ"ט פטור משום דאיתמר עלה אמר רב אחא בריה
 40 דרב איקא לפי שאין דרבנן של בני אדם להתחבך בכתלים ומי אמר ר' יוחנן הכי והא
 41 א"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור ומת
 42 חייב אלא לעולם רבי יוחנן אמר חייב ומדרבי יוחנן אמר חייב ר"א אמר פטור והאמר ר"א
 43 משום

בבא קמא דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) פז

מקשה הגמרא: וימי אומר רבי אלעזר הכי, שאדם המפקיד תקלתו ברשות
הרבים חייב, והאומר רבי אלעזר איפכא, דתנן (להלן ל.) שאדם ההופך
את הנזק – גללי בהמה שהיו מופקדים ברשות הרבים, דהיינו שהזוים
ממקום שהיו מונחים בו למקום אחר, ולאחר מכן הוזק בהן אדם אחר, הדין
הוא שההופך חייב בתשלום נזקו של אותו אדם, מאחר שקנה גללים אלו
בהגבתו, ומעתה שלו הם. ואומר על כך רבי אלעזר, לא שנו חכמים
במשנה שחייב ההופך בתשלום הנזק, אלא באופן שנתבאר לזכות בהן
בשעה שהגביהם, שבאופן כזה התקלה שלו היא, אבל אם בשעה שהפכם
לא נתבאר לזכות בהן, פטור מתשלום נזקיהם, מאחר שאין התקלה שלו.
אלכא – יש ללמוד מדבריו, שהמפקיד נזקיו פטור, ולא חיובה תורה את
הנמית תקלה ברשות הרבים אלא אם כן שייכת היא לו. ואם כן, כיצד ניתן
לומר שרבי אלעזר הוא המחייב את המפקיד נזקיו ברשות הרבים.
מתרצת הגמרא: אומר רב אבהו בר אבהו, אכן דעת רבי אלעזר היא
שהמפקיד תקלתו חייב, ומכל מקום הוא פטור את ההופך גלל ברשות
הרבים אם לא נתכוין לזכות בה, מאחר שהמשנה עוסקת באופן שהחזירה
ההופך למקומה, דהיינו, שלאחר שהזוים הגללים מן המקום שבו היו למקום
אחר, שב והחזירם למקומם הראשון, והרי זה כאילו לא נגע בהם מעולם,
ואין לדנו כחופר בור ברשות הרבים, ועל כן יש לפטורו אם לא נתכוין
לזכות בהם ולקנותם.
הגמרא מבארת את תירוצו של רב אדא בר אבהו: אומר רבינא, משל דרב
אדא בר אבהו למה תדבר דומה – יש להמשיך את תירוצו של רב אדא
בר אבהו, לאדם המוציא בור מנולה ברשות הרבים ונכסהו, ולאחר מכן
חזר ונגילהו, שפטור הוא על נזקי הבור מכאן ואילך, מאחר שהחזיר את
המצב לקדמותו. ואף באדם זה שהזוים הגללים ממקומם והחזירם יהא הדין
כן, שאינו חייב על הנזק שיארע על ידם מכאן ולהבא.
מקשה הגמרא: אומר ליה מר ונטרא בריה דרב מרי לרבינא, מי דמי –
וכי ניתן לזכות את המזוים גללים ממקומם ומחזירם לאדם המגלה בור
ומכסהו, הרי היתם – בכיסוי בור – לא אסתלק להו מעשה ראשון – בשעה
שכיסה את הבור לא נסתלקו מעשי הראשון שחפרו, שהרי הבור עדיין קיים
במקומו, ולפיכך לאחר ששב וגילהו חזר המצב לקדמותו וחייב החופר בנזקי
בור, אבל הכא – במזוים גללים אסתלק להו מעשה ראשון – נסתלק
לגמרי מעשי הראשון, שהרי הזוים השני מן המקום שבו היו למקום אחר,
וכאשר מחזירם לאחר מכן למקומם הרי הוא יוצר תקלה חדשה, הא לא
דמי – ואין זה דומה למגלה בור ושב ומכסהו, אלא הרי זה דומה לאדם
המוציא בור מנולה ומכסהו – וסתם את הבור לחלוטין, ולאחר מכן חזר
והפירה – חפר שוב את הבור, ואסתלקו להו מעשה ראשון – שבאופן כזה
דואי נסתלקו לגמרי מעשי הראשון, שהרי בורו כבר נסתם, וקיימא לה
ברשותו – והבור ברשותו של השני ששב וחפרו הוא עומד, וחייב בתשלום
נזקיו. ואף כאן בשעה שנטל הגללים ממקומם הרי סילק את התקלה שהניח
הראשון, וכאשר שב והשליכם הרי הוא יוצר תקלה חדשה, ועליו להתחייב
בנזקה, וכיצד פוטור רבי אלעזר מתשלום הנזק.
וממחמת קשיא זו חזרת בה הגמרא ומיישבת את דברי רבי אלעזר באופן
אחר: אלא אומר רב אשי כשהפכה לפחות משלשה, – לא פטר רבי
אלעזר את ההופך גלל ברשות הרבים כשלא נתכוין לזכות בו, אלא כשלא
הגביהו שלשה טפחים, שבאופן כזה אינו נידון כמסלק את התקלה
ממקומה, ולפיכך בחזקת הראשון היא עומדת, ואין לחייב את השני בנזקה
אלא באופן שמכוין לקנותה.
מבררת הגמרא: ומאי דוחקיה דרבי אלעזר – מדוע נדחק רבי אלעזר,
לאוקמיה בגון שהפכה לפחות משלשה – להעמיד את דברי המשנה
באופן שלא הגביה שלשה טפחים, ומכאן רבי נתבאר לזכות בה הא אין
מתבאר לזכות בה לא – ועל כן הוצרך להוסיף ולבאר את דברי המשנה,
שרק באופן שנתכוין לזכות בגללים לצורכו חייב בתשלום נזקיהם, אך אם
לא נתכוין לזכות בהם אינו חייב באחריותם, מאחר שלא סילק מתחילה את
תקלתו של הראשון, לזקמה למעלה משלשה – הרי יכול הוא להעמיד את
המשנה באופן שהפך את הגללים בגובה של יותר משלושה טפחים, ואף
על גב דלא נתבאר לזכות בה חייב – ובאופן כזה אף אם לא נתכוין לזכות
בגללים לצורכו חייב באחריות נזקיהם, מאחר שסילק את מעשי הראשון.
מבארת הגמרא: אומר רבא, מתניתין קשיתיה, מאי אריא הפך לתני
הנביא – מדוע נקטה המשנה לשון 'הפך' ולא לשון 'הגביה', אלא שמע
מינה שכל הפך למטה משלשה הוא – שכאשר נקטת המשנה לשון
המשך בעמוד קט

הגמרא מביאה דעה נוספת בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה: ורבי
יוחנן אומר, לאחר נפילה מחלוקת – לא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אלא
באופן שהזוים שברי הכד לאחר הנפילה.
מבררת הגמרא, אבל אם הזוים הכד בפשע נפילה, מאי – מה יהא הדין
בוה, דבר הכד פטור – האם יודו הכל פטור, אי אפשר לומר כן, והא
מדקאמר רבי יוחנן לקמן – שהרי מדבריו רבי יוחנן, שאמר להלן (לא), לא
תימא מתניתין רבי מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא – שאין להעמיד
את המשנה שם כדעת רבי מאיר הסובר שאדם הנתקל פושע הוא, מכלל
– יש ללמוד מכך, דרבי מאיר מחייב אם הזוים הכד בשעת נפילה.
ואלא מאי לדברי הכל חייב הנתקל, אי אפשר לומר כן, והא מדקאמר
רבי יוחנן לקמן לא תימא מתניתין רבי מאיר היא דאמר נתקל פושע
הוא – שהרי מדבריו רבי יוחנן להלן שאי אפשר להעמיד את המשנה שם
כדברי רבי מאיר הסובר שהנתקל פושע הוא, מכלל – יש ללמוד, דפטרי
רבנן – שחכמים סוברים שהנתקל אינו פושע, ולשיטתם יש לפטור אם הזוים
הכד בשעת נפילה, ואם כן, בהכרח שנחלקו התנאים אף בהזוים הכד בשעת
נפילה, וכיצד יתכן לומר שנחלקו רק בהזוים לאחר נפילה.
וממחמת קשיא זו מבארת הגמרא את דברי רבי יוחנן באופן אחר, שאכן גם
הוא סובר שנחלקו התנאים בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה, אלא הא
קא משמע לן – אלא שלפיכך נקט בדבריו שנחלקו לאחר נפילה, כדי
להשמיענו דמפקיד נזקיו דהכא הוא דפטרי רבנן – שרק באופן שנתקל
אדם ונשבר כדו והפקירו פטור הוא מתשלום נזקיו, דאנוס הוא בנפילה זו,
אבל אדם המפקיד נזקיו דעלמא – שלא היה אנוס ביצירת נזק זה, מחייב
חכמים את בעל התקלה, אף על פי שהפקירה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין אדם המפקיד נזקיו: איתמר –
נאמרה מחלוקת בבית המדרש, בדין אדם המפקיד נזקיו ברשות הרבים,
לאחר שהניחם שם בפשיעה, ונחלקו בדין זה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד
אמר שחייב המפקיד בתשלום נזקי תקלתו, מאחר שחייבה תורה את
החופר בור ברשות הרבים אף שאין הבור ברשותו, וחד אומר פטור, שלא
חייבה תורה את החופר אלא כשהבור ממונו הוא, אך כשהמפקיד תקלתו
ואינה שלו, פטור.
מבררת הגמרא, ליתא מאן דמחייב את המפקיד נזקיו, סובר ברבי מאיר,
המחייב לעיל (בה) בברייתא את מי שנשבר כדו ולא סילקו או נפל גמלו
ולא העמידו, ומאן דפטור את המפקיד נזקיו, סובר ברבנן הפוטרים.
דוחה הגמרא שאין הכרח לומר כן, אלא אליבא דרבי מאיר בולי עלמא
לא פליגי – בשיטת רבי מאיר לא נחלקו האמוראים, מאחר שודאי הוא
סובר שאדם המפקיד נזקיו חייב, כי פליגי אליבא דרבנן – לא נחלקו אלא
לשיטת חכמים, מאן דפטור ברבנן – דעת הפוסט את המפקיד בחכמים,
שפטור את זה שנשבר כדו ולא סילקו, ומאן דמחייב אומר לה אנה דאמרי
אפילו לרבנן – ואילו המחייב מבאר את דבריו אף כשיטת חכמים, דעך
כאן לא פטרי רבנן – שאין חכמים פוטרים את המפקיד נזקיו ברשות
הרבים, אלא המפקיד נזקיו דהכא – לגבי נשבר כדו או נפל גמלו ברשות
הרבים, משום דאנוס הוא בנפילה זו, וסוברים חכמים שהמפקיד נזקיו
לאחר נפילה אנוס פטור, אבל מחייב נזקיו דעלמא – לאחר נפילת
פשיעה, מחייבי רבנן את המפקיד בתשלום הנזק.
נמצא, שנחלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר בדין המפקיד נזקיו לאחר נפילת
פשיעה לשיטת חכמים, האם חייב על נזקי תקלתו או לא.
הגמרא מבררת מי הוא המחייב את המפקיד נזקיו ומי הוא הפוסט: תתקיים
דרבי אלעזר הוא דאמר שמפקיד נזקיו חייב, דאמר רבי אלעזר משום
רבי ישמעאל (פסחים ה), שישנם שני דברים שמעיקר הדין אינן ברשותו
של אדם, ומכל מקום עשאוהו כתוב כאילו הן ברשותו להתחייב עליהם.
ואלו הן, האחד, בור ברשות הרבים, שאינו ברשותו של החופר, שהרי
רשות הרבים היא, ומכל מקום עשאוהו כתוב ברשותו להתחייב בנזקים
שיארעו בבורו, והשני, חפץ בער פסח ממש (שעזת) ולמעלה – מסוף
שעה שישית והלאה, דהיינו מלאחר חצות היום, שאסור הוא מן התורה
בהנאה ואינו ברשותו של האדם, ומכל מקום עשאוהו כתוב כאילו הוא
ברשותו לעבור עליו ביב' יראה ובל ימצא.
ויש להוכיח מדברי רבי אלעזר, שחייבה תורה את החופר בור ברשות
הרבים אף שאינו שלו, ועל כן יש לחייב גם את המפקיד תקלתו ברשות
הרבים אף שאינה שלו מעתה. תתקיים – אכן, זו ראייה ברורה, שרבי
אלעזר הוא המחייב את המפקיד תקלתו ברשות הרבים.

1 **משנה רבי ישימאל** 'שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב
2 כאלו הן ברשותו כו', ואחד מן דברים אלו הוא בור ברשות הרבים, ואם
3 כן מבואר שאף רבי אלעזר פטר את החופר בור או מפקיר נזקיו ברשות
4 הרבים.
5 מתרצת הגמרא, **לא קשיא, הא ידידה הא דרביה** – אכן דעת רבי אלעזר
6 היא שיש לפטור את המפקיר נזקיו ברשות הרבים, ומימרא זו שאמר בשם
7 רבי ישמעאל דעת רבו היא, אך הוא עצמו אינו סובר כן:

משנה

8 משנה זו עוסקת אף היא בדין אדם היוצר תקלה ברשות הרבים.
9 **אדם השופך מים ברשות הרבים, והוזק בהן אדם אחר, חייב השופך**
10 **בתשלום נזקו.**
11 **המצניע** (מחביא) **את תקוין ואת הזוכית ברשות הרבים, וכן אדם הגורר**
12 **את גדרו בקוצים** – שעשה גדר בין שדהו לרשות הרבים מקוצים, וכן גדר
13 של אבן שגפול לרשות הרבים ולא סילק בעל הגדר את האבנים, והוזקו
14 בהן (ו-באבנים או בקוצים) אנשים אחרים, חייב בעל התקלה בתשלום נזקו
15 של אותם אנשים:

גמרא

16 הגמרא מבררת באיזה אופן הוזק אדם מן המים: **אמר רב, לא שנו חכמים**
17 **במשנה שחייב השופך אם הוזק אדם במימיו, אלא באופן דנפשו פליו של**
18 **הנזק במים**, שנוק זה נעשה על ידי מימיו של השופך, **אבל אם הוזק הוא**
19 **עצמו במים**, דהיינו, שהחליק עליהם ונפל ונחבט, **פטור בעל המים**
20 **מתשלום נזקו**, מאחר שקרקע העולם היא שהזיקתו, והמים רק גרמו לנזק
21 זה.

22 מקשה הגמרא: **אמר ליה רב הונא לרב, מדוע אם הוזק הוא עצמו במים**
23 **פטור השופך, לא יהא אלא כאדם המשליך את רפשו** ו-זבלו ברשות
24 הרבים, שהדין הוא שאם הוזק בו אדם חייב המשליך בנזקו, ואף כאן על ידי
25 ששפך מים על העפר נעשה טיט, ושלו הוא, ואם כן עליו להתחייב אם ניוזק
26 אדם מטיט זה.

27 אמר לו רב לרב הונא, **מי כבדת דלא תמו מיא** – האם סבור אתה
28 שהמשנה עוסקת באופן שלא כלו המים אלא נתכנסו ונעשו רפש וטיט, אין
29 הדבר כן, אלא המשנה עוסקת ב**דתמו מיא** – באופן שכלו המים ונבלעו
30 באדמה, ולא נותר רפש במקום שפיתם אלא רטיבות גרידא, והחליק בה
31 אדם ונחבט מן קרקע רשות הרבים, ובאופן זה אין לחייב את השופך
32 בתשלום נזקו של הנפול, מאחר שהקרקע היא שהזיקתו, והמים לא היו
33 אלא הגורם לנזק זה.

34 מבררת הגמרא: **ותרתי למה לי** – מדוע הוצרכה המשנה להשמיענו
35 פעמיים דין טינוף כלים במים, הרי כבר נתבאר לעיל (כח). במשנה, שאדם
36 שנשבר כדו ונשפכו מימיו והוחלק אדם במים אלו, חייב בעל הכד בתשלום
37 נזקו, ומה צורך יש לכפול הדברים.

38 מבארת הגמרא, **תרא** – פעם אחת הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה לגבי
39 השופך מים **בימות החמה**, שעשה שלא כהוגן, שאין אדם רשאי לשפוך
40 מים ברשות הרבים בימות החמה, **ותרא** – פעם אחת הוצרכה המשנה
41 להשמיענו דין זה **בימות הגשמים**, שבהם יש רשות לאדם לשפוך את מימיו
42 לרשות הרבים, שאף על פי שעשה ברשות מכל מקום אם הוחלק אדם בהם
43 חייב בתשלום נזקו.

44 **דתניא** – וכן שנינו בברייתא, **שכל אלו האנשים שאמרו עליהם חכמים**
45 **שרשאים הם לקלקל את רשות הרבים, דהיינו אלו הפותקין ביבותיהן** –
46 פותחים את צינורותיהם ומקלחים את המים שנשתמשו בהם מחצירים
47 לרשות הרבים, ואלו הגורפין את מערותיהן – משליכים את זבלם מחצירים
48 לרשות הרבים, **בימות החמה אין להן רשות לעשות כן**, מאחר שהרחוב
49 נקי ונאה ואין להם לקלקלו, **ובימות הגשמים יש להם רשות לעשות כן**,
50 מאחר שהרחוב מלוכלך כבר ממי הגשמים, **ואף על פי שבימות הגשמים**
51 **עושים הם ברשות חכמים, מכל מקום אם הוזקו מימיהם או זבלם, חייבין**
52 **הם לשלם את הנזק:**

53 שנינו במשנה, שאדם המצניע את תקוין ואת הזוכית ברשות הרבים, או
54 שגדר את חצירו בקוצים והזיקו, חייב לשלם [וכו]:
55 **אמר רבי יוחנן, לא שנו חכמים במשנה שחייב בעל הגדר בתשלומי הנזק,**

56 **אלא כשפסקית את קוצי הגדר לרשות הרבים, אבל אם מצמצם אותם**
57 **ברשותו, לא** – אינו חייב בנזקם.
58 מבררת הגמרא, באופן שמצמצם מאי מצמצם פטור. **אמר רב אחא בריה**
59 **דרב איקא, לפי שאין דרכן של בני אדם להתחבך בכותלים של רשות**
60 **הרבים, ואדם זה שנתחבך בכותל והוזק משונה הוא, ולפיכך אין בעל**
61 **הכותל חייב בנזקו.**

62 דין המצניע נזקיו בכותלו של חבירו, תנו דרכן, אדם המצניע את קוצותיו
63 וחוכיותיו לתוך פותל של חבירו, וכא בעל הכותל וסתר את פותלו,
64 ועל ידי כך נפלו הקוצים והזוכיות לרשות הרבים והזיקו, חייב המצניע
65 בתשלום נזקם, שפשע בכך שהצניעם בכותל חבירו.

66 **אמר רבי יוחנן, לא שנו חכמים דין זה, אלא במצניע בכותל רעוע, שהיה**
67 **לו להעלות על דעתו שיתטרו את הכותל וזיקו קוציו וחוכיותיו, אבל אם**
68 **הצניע בכותל בריא וזקק, המצניע פטור, שהרי הניח התקלה במקום**
69 **המשתמר, וחייב בעל הכותל על כך שלא הצניע את התקלה לאחר**
70 **סתירת הכותל.**

71 **אמר רבינא, זאת אומרת** – מן הדין המבואר בברייתא, שאדם המצניע
72 קוצים וחוכיות בכותל רעוע חייב בתשלום נזקיהם, מאחר שהיה לו
73 להעלות בדעתו שיתטרו בעל הכותל את כותלו, ניתן ללמוד דין נוסף,
74 שאדם המכסה את בורו בדליו (וכיסוי בורו) של חבירו שלא מדעתו של
75 בעל הדלי, וכא בעל דלי ונפל את דליו מן הבור, שלא מדעתו של בעל
76 הבור, ועבר אדם ונפל בבור וניזוק, חייב בעל הבור בתשלום הנזק, שאף
77 הוא היה לו להעלות בדעתו שיטול בעל הדלי את דליו וישאר הבור ללא
78 כיסוי.

79 מקשה הגמרא, **פשיטא שיש לדמות הענינים זה לזה, ומה בא רבינא**
80 **להשמיענו בזה, ומתרצת, מהו דתינא** – שמא תאמר שדווקא התם הוא –
81 לגבי מצניע בכותל רעוע יש לחייב את המצניע, **דלא הוי ידע ליה**
82 **דלודעיה** – שהרי אין בעל הכותל יודע מי הוא המצניע, כדי שיוכל
83 להודיעו לפנות את נזקו, ולפיכך לא פשע בעל הכותל אלא המצניע, **אבל**
84 **הכא** – לגבי מכסה בורו בדלי של חבירו, **ידע ליה** – שבעל הדלי יודע מי
85 הוא בעל הבור, והיה מקום לומר דהוה ליה לאודעיה – שהיה לו להודיעו
86 שנטול הוא את דליו, ומאחר שלא עשה כן פושע הוא וחייב, **קא משמע לן**
87 **רבינא שאין הדין כן, אלא בעל הבור פושע הוא, ואין בעל הדלי מחויב**
88 **להודיעו כשנטול את דליו.**

89 הגמרא מביאה את מנהג החסידים בשמירת נזקיהם: **תנו דרכן, חסידים**
90 **הראשונים היו מצניעים את קוצותיהם וחוכיותיהם בתוך שדותיהן,**
91 **ומעמיקים להן** (מטמנים בעומק) **שלישה טפחים, פרי שלא יעצב את**
92 **המחרושה, שעד שלושה טפחים היא מעמיקה בקרקע.**

93 **רב ששת שרי להו בנזרא** – היה מטיל את קוציו וחוכיותיו באש, **רבא שרי**
94 **להו בנזלת** – היה מטיל אותם בנהר החדיקל.

95 **אמר רב יהודה, האי מאן דבעי למיהוי חסידא** – הרוצה להיות חסיד, עליו
96 **לקיים מילי דנזיקין** – דברי חסידות המוזכרים לענין הרחקת נזיקין, דהיינו,
97 שינהג כחסידים הראשונים שהיו מצניעים את נזקיהם בעומק שדותיהם.
98 **רבא אמר, שהרוצה להיות חסיד, עליו לקיים מילי דאבות** – דברי חסידות
99 המוזכרים במסכת אבות (פ"ה מ"י) 'האומר שלי שלך ושלך שלך, חסיד.
100 **ואמרי לה** – ויש אומרים, שהרוצה להיות חסיד עליו לקיים מילי דברכות
101 **– דברי חסידות שנאמרו במסכת ברכות (ל): 'חסידים הראשונים היו שוהים**
102 **שעה אחת ומתפללים, כדי שיכינו את ליבם למקום';**

משנה

103 במשנה זו יתבאר דינים נוספים בדין אדם המניח תקלה ברשות הרבים.
104 **אדם המוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים לזבלים** – כדי שירקבו, ועל
105 ידי כך יהיו ראויים לזבל בהם את שדותיו, והוזק בהן אדם אחר, חייב
106 המוציא בתשלום נזקו של אותו אדם, וכל תקודם בהן זכה – ובנוסף לכך
107 קנסוהו חכמים, מאחר שפשע בהנחת תקלה ברשות הרבים, שיהא רשאי
108 כל אדם ליטול התבן והקש לעצמו.

109 **רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל המקלקלין** (מניחים תקלה) **ברשות**
110 **הרבים והזיקו, חייבין לשלם את הנזק, וכמו כן, כל תקודם לזכות בהן**
111 **לצורך עצמו, זכה.**

112 דין נוסף, אדם התופך את הגלגל (וגלגלי בהמה) ברשות הרבים, דהיינו,

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף ל עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

פס

תוספות

רש"י

1 **ל**א יהא אלא ברפשו. הא דלא דייק הכי לעיל (דף כח). בהחלק אחד במים משום
2 דהתם לא איירי בששפכם בכונה אבל הכא תנא השופר משמע ששפכם
3 בכונה במקום שנעשין רפש וטיט א"כ ברישא קתני החלקו משמע דלא עשו
4 המים אלא החלקה אבל הכא קתני הוזהר משמע שפכים עצמן הוזהר: **בדתמו**
5 **מאי**. פירוש דתמו מאי נמי איירי וניחא ליה
6 לאוקמי בין תמו בין לא תמו ודוקא בכלים
7 מלאוקמי דוקא בלא תמו וכן בכלים וכן
8 בעצמו וא"ת תמו מאי סתמא מפקר
9 להו והו' בור ופסור בו הכלים וי"ל דלא
10 תמו כל כך שלא יהא עדין ראויין לשום
11 דבר ואי הוה גרס איפכא הוה נחא מי
12 סברת דתמו מאי ונכנסו בעפר ונעשה טיט
13 לא דלא תמו מאי שהמים צלולים עדין
14 דמסתמא לא אפקרינהו:
15 **וחי"ב** בעל הבותל. וא"ת בותל רעוע
16 נמי איכעני ליה לאסוקי אדעתיה
17 שמיא הצניעם שם כשהיתה בריא וי"ל
18 דמ"מ ראינו המצניע להתחייב כיון שפשע
19 ואין צריך להעמיד בקרע מעיקרו:
20 **שלא** תעבב החרישה. בירושלמי מפרש
21 כדי שלא תעלה המחרשה:
22 **אפילו** תימא רבי יהודה כו'. וא"ת והא
23 מתני' קתני כל הקודם בהן וזה וי"ל דכל
24 הקודם בהן לאחר שלשים יום וזה ותימא
25 למאי דסי' דמתניתין בשעת הוצאת
26 וכלים תקשה ליה דרשב"ג אדרשב"ג
27 דקתני במתני' דחייב לשלם ובהבית
28 והעלילה (כ"ח דף קיח) תנא רשב"ג אומר אף
29 מתקן מלאכתו כל שלשים יום ודייק מיעה
30 בגמ' דסי' כל מקום שנתנו חכמים רשות
31 להניח והיוק פטור מלשלם ולפי לשון
32 אחר שפירש בקונטרס דרשב"ג פליג את"ק
33 וסי' דאפילו הניח ברשות חייבין לשלם
34 קשה אפי' לפי המסקנא ושמיא אין
35 הענינים שזין אע"י דבשמינתין דהתם כיוול
36 להו בהדי הדדי:
37 **מתני'** שלא בשעת הוצאת וכלים ור'
38 יהודה היא. תימא דלא משני
39 הכי בהבית והעלילה (כ"ח דף קיח) דקתני
40 המוציא וכלו לרה"ר המוציא מוציא
41 והמובל מובל כו' ואם היוק משלם מה
42 שהיוק וקאמר בגמרא מתני' דלא כר'
43 יהודה וי"ל דהתם כי יעמיד מתני' נמי
44 שלא בשעת הוצאת וכלים אהיא דלא כר'
45 יהודה דהא שרי להוציא ע"מ לזבל
46 לאתור ואפי' הכי קתני שמשלם מה
47 שהיוק אלמא בדבר שיש לו רשות משלם
48 מה שהיוק ולרבי יהודה משמע דלא
49 משלם מדקאמר שעל מנת כן כו' ועוד
50 מידלא קתני בהדיא ואם היוק משלם מה
51 שהיוק א"כ מתני' דהתם משמע ליה
52 בשעת הוצאת וכלים מדקתני המובל
53 מובל ושפיר אית ליה רשות להניח
54 שלשים יום והא דאמר המובל מובל עצה
55 טובה קמ"ל כלומר מובל לאתור שלא
56 יצטרך לשלם:

תבנו

תבנו

1 **משום** ר' ישמעאל. שני דברים אינן ברשותו כו': לא יהא אלא ברפשו. המשליך
2 וכלו ברה"ר מי לא מידעייב כי לא הפקירו ה"נ רפשו הוא דאוקיה שנתערבו המים
3 ותקער ונעשה טיט ושליו הוא מדמוקי לה בטינוף כלים מכלל דלא אפקריה דהא
4 בור לא חייב בו כלים: **מי סברת דלא תמו** **מאי**. אלא נתכנסו ונעשו רפש:
5 **בדתמו** **מאי**. ונכלעו קמריי ונאין כאן רפש:
6 **ותרתי למה** ל'. לאשמעינן במתניתין
7 טינוף כלים והא תניא לעיל נשברה בור
8 ברה"ר והחלק אחד במים ואוקמה רב נמי
9 בדלא הפקירן ובטינוף כלים: **וחדא בימות**
10 **הגשמים**. ואיצטרך לאשמעינן דאע"ג
11 דברשות קעדיי אם היוק חייב לשלם: **כל**
12 **אלו שאמרי**. חכמים מותרין לקלקל
13 ברה"ר ואלו הן פותקין ביבמותיהן לקלח
14 שופכן שלחם ברה"ר כו' ביב צנור המקלח
15 שופכן של מי תשמיש הבית לרה"ר:
16 **בבותל רעוע**. דה"ל למצניע לאסוקי
17 אדעתיה שבותל זה עומד לסותרו: **וחי"ב**
18 **בעל הבותל**. דה"ל לאצנענהו: **בדליו** **של**
19 **חבירו**. כספי בור של חבירו: **חייב בעל**
20 **חבירו**. כדאמרין במצניע קוצותיו דהיינו
21 בור בבותל רעוע של חבירו וסתר זה את
22 בותלו דחייב המצניע והכא נמי איכעני ליה
23 לאסוקי אדעתיה שזה ישול את דליו:
24 **פשיטא**. היא היא ומאי אשמעינן רבינא:
25 מהו דתימא. לא דמי דהתם משום הכי
26 ליכא להוציאה לבעל בותל דלא הו' דע
27 ליה למצניע דלודעיה שזבא וישול קוצותיו
28 אכל בעל הדלי דידע לבעל הבור איכעני
29 ליה לאודעיה שהוא נוטל את דליו
30 אשמעינן רבינא דלאו היינו טעמא: **דגלות**
31 **חידקל**: **מתני'** **לזבלים**. שצרכו התבן
32 והקש ונעשים וכל לזבל שדות וברמים: **כל**
33 **המקלקליו ברה"ר**. רבן שמעון בן גמליאל
34 שמעיה לת"ק דלא קניס אלא שבתא אבל
35 גופא לא דקתני בבירייתא בגמרא ואתא
36 רבן שמעון בן גמליאל למימר דגוף נמי כל
37 הקודם בו וזה לישנא אחרתא כל
38 המקלקליו ואפי' עושין ברשות: **גמ'** **כל**
39 **שלשים יום**. רשאי להניחו שם: **שעל מנת**
40 **כן כו'**. שלא יהו מקפידין על כך: **בגנ**
41 **הנוכה פטור**. בפרק הבונס צאן לדיר
42 דקתני גמל שהיה טעון פשתו: **מאי לאו**
43 **משום דברשות כו'**. הניח בחצר משום
44 פרסומי ניקא פטור: ה"ג דתנא רבי יהודה
45 אומר בגנ הנוכה פטור: **מפני שהוא רשות**
46 **מצוה**. כלומר משום רשות ב"ד דלאו מצוה חייב:
47 מופטור אבל ברשות ב"ד דלאו מצוה חייב:
48 מותרין לקלקל. בגן פותקין ביבמותיהן
49 וגורפין מערות:
50 **תבנו**

משום רבי ישמעאל כו' לא קשיא הא ידידה הא דרביה:
מתני' השופך מים ברה"ר והוזהר בהן אחר חייב בגנן
המצניע את הקוץ ואת הנוכחית והגורד את גדרו
בקוצים וגדר שגפול לרה"ר והוזהר בהן אחיים חייב
בגנן: **גמ'** אמר רב לא שנו אלא דנשנפו כליו במים
אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם היוקתו א"ל רב הוזהר
לרב לא יהא אלא ברפשו מי סברת דלא תמו מאי
בדתמו מאי ותרתי למה לי חדא בימות החמה וחדא
בימות הגשמים דתנא כל אלו שאמרו פותקין ביבמותיהן
וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להן רשות ובימות
הגשמים יש להם רשות ואע"פ שברשות אם היוק
חייבין לשלם: המצניע את הקוץ [וכו'] א"ר יוחנן לא
שנו אלא מפריח אבל מצמצם לא מ"ט פטור אמר רב
אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם
להתחבך בכתלים ת"ר המצניע קוצותיו וחוכיותיו לתוך
בותל של חבירו ובא בעל בותל וסתר בותלו ונפל
לרה"ר והיוק חייב המצניע א"ר יוחנן לא שנו אלא
בבותל רעוע אבל בבותל בריא המצניע פטור וחייב בעל
הבותל אמר רבינא זאת אומרת המוכסה בורו בדליו של
חבירו ובא בעל דלי ונטל דליו חייב בעל הבור פשיטא
מהו דתימא התם הוא דלא הו' ידע ליה דלודעיה אבל
הכא ידע ליה הוה ליה לאודעיה קמ"ל ת"ר חסידים
הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וחוכיותיהם בתוך
שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים כדי שלא יעבב
המחרשה רב ששת שדי להו בגורא רבא שדי להו
בדגלת אמר רב יהודה האי מאן דבטי למהו חסידא
לקיים מילי דנוקין רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי
דברכות: **מתני'** המוציא את תבנו וקשו לרה"ר לזבלים
והוזהר בהן אחר חייב בגנן וכל הקודם בהן וזה רשב"ג
אומר כל המקלקליו ברה"ר והיוק חייבין לשלם וכל
הקודם בהן וזה ההופך את הגלל ברה"ר והוזהר בהן
אחר חייב בגנן: **גמ'** לימא מתני' דלא כר' יהודה
דתניא ר' יהודה אומר בשעת הוצאת וכלים אדם מוציא
וכלו לרה"ר וצוכרו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף
ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל והושע
את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם

היוק משלם מה שהיוק והתנן רבי יהודה אומר בגנ הנוכה פטור מפני שהוא ברשות מאי לאו
משום רשות בית דין לא משום רשות מצוה דתנא רבי יהודה אומר בגנ הנוכה פטור מפני
שהוא רשות מצוה ת"ש כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים אם היוק חייבין לשלם
ורבי יהודה פוטר אמר רב נחמן מתני' שלא בשעת הוצאת וכלים ור' יהודה היא רב אשי אמר

תַּבְנוּ וְקָשׁוּ תַנּוּ מִשּׁוֹם דְּמִשְׁרָקֶי. וְהָא דְּמַחְיִיב מִתַּנּוּ בְּגֻלָּלִים אֵינֶה דְּלֹא שְׂרִיק
הָיִינוּ מִשּׁוֹם דְּלִית בֵּיהּ שְׂבָחָא וְלֹא הִתִּיר לְהוֹרָא חֲבָס: **דִּבְרֵי** שִׁשִּׁי
בּו שְׂבַח קָנְסוּ גּוֹפּוּ מִשּׁוֹם שְׂבָחוּ. מִכָּאֵן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּלִיג' כָּל הַקּוֹדֵם בֵּהּ וְכֵן
גַּבִּי מַצְיֵעַ קוֹץ תּוֹכִיבֵית וְגִידֵי שְׂנֵפֶלֶל לְרַחֵר דְּהִתָּם לִכְסֵּא שְׂבָחָא: **שְׁמֹר** וְשָׁחַ
בּו רִבִּית קוֹטֵסִין אֲחֵרוֹ וְאִינוּ גּוֹבֵא אֵת

תִּבְנוּ וְקִשְׁוּ תֵּנֶן מִשּׁוֹם דְּמִשְׁרָקֶיךָ כֹּל הַקּוֹדֶם בָּהֶן זָכָה:
אָמַר רַב בִּין בְּגוּפֵן בִּין בְּשִׁבְחֵן וְזַעֲרִי אָמַר בְּשִׁבְחֵן אָבֵל
לֹא בְּגוּפֵן בְּמֵאי קְמִיפְלִי רַב סָבַר קִנְסוּ גּוּפֵן מִשּׁוֹם שְׁבָחֵן
זַעֲרִי סָבַר לֹא קִנְסוּ גּוּפֵן מִשּׁוֹם שְׁבָחֵן תֵּנֶן הַהוּפֵד אֶת
הַגָּלִל לַרַ"ד וְהוּזָק בָּהֶן אַחֵר חֵיִיב בְּגִזְקוֹ וְאִילוּ כֹּל
הַקּוֹדֶם זָכָה לֹא קִתְּנִי תֵּנֶן לְרִישָׁא וְהָ"ה לְסִיפָא וְהָא תֵּנִי
עָלֶה אֶסוּרִין מִשּׁוֹם גִּזְל כִּי קִתְּנִי אֶסוּרִין מִשּׁוֹם גִּזְל אֶפְיֻלָּה
מִתְּנִי קֵאִי לְאוֹתוֹ שֶׁקֶדֶם וְזָכָה וְהָא לֹא קִתְּנִי הֵכִי דִתֵּנֶן
הַמוֹצִיא תִּבְנוּ וְקִשְׁוּ לַרַ"ד לְזֻבְלִים וְהוּזָק בָּהֶן אַחֵר חֵיִיב
בְּגִזְקוֹ וְכֹל הַקּוֹדֶם בָּהֶן זָכָה וּמוֹתֵר מִשּׁוֹם גִּזְל וְהַהוּפֵד אֶת
הַגָּלִל לַרַ"ד וְהוּזָק בָּהֶן אַחֵר חֵיִיב וְאֶסוּר מִשּׁוֹם גִּזְל אָמַר
רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק גָּלִל קְרִמִּית דְּבַר שֵׁישׁ בּו שְׁבַח קִנְסוּ
גּוּפֵן מִשּׁוֹם שְׁבָחֵן דְּבַר שְׁאִין בּו שְׁבַח לֹא קִנְסוּ אִיבְעֵיא
לְהוּ לְדַבְרֵי הָאוֹמֵר קִנְסוּ גּוּפֵן מִשּׁוֹם שְׁבָחֵן לֹאֲלַתֵּר
קִנְסִינֵן אוּ לְכִי מֵיִיתִי שְׁבָחָא קִנְסִינֵן ת"ש מְדַקְאִיירִינֵן גָּלִל
וְתִסְבְּרָא כִּי אִיירִינֵן גָּלִל מִיִּקְמִי דְלִשְׁנֵי רַב נַחֲמָן לְבַתֵּר
דְּשֵׁנִי רַב נַחֲמָן מִי אִיבָא לְמִדְרָמָא גָּלִל כֹּלֵל לִימָא כְּתַנְאִי
שְׁמֵר שְׁכַתּוֹב בּו רְבִית קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאִינוּ גּוֹבֶה לֹא אֶת
הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הַרְבִּית דְּבַר ר"מ וְחֻכְמִים אוֹמְרִים גּוֹבֶה
אֶת הַקֶּרֶן אָבֵל לֹא אֶת הַרְבִּית לִימָא רַב דְּאָמַר בְּרַבִּי
מֵאִיר וְזַעֲרִי דְאָמַר בְּרַבֵּן אָמַר לָךְ רַב אֵנָּה דְאָמְרִי אִפִּי
בְּרַבֵּן יוֹד בֵּיאֵי לֹא בְּאִמְרוּ בְּרַבֵּן דְּהֵם אֵלֵּא בְּרַבֵּן דְּהֵרֵמִיטָא

לֵּהָא אֲמַר רַבִּי גִּוְפָא קְמוּצִי וְעִירִי אֲמַר
אֲמַר דְּמִשְׁעַת בְּתִיבָה דְּעֶבֶד לֵיהּ שׁוּמָא
נִשְׁעוּ לְרַחֲמֵי רַבִּי לְזִלְתִּים וְהוּזֹק בְּהֵן אַחֲרֵי
בְּמִלְיָאֵל אֲמַר כֹּל הַמְקַלְקֵלִין בְּרַחֲמֵי רַבִּי
לֵּהָא גִּוְפָא קְשִׁיָּא אֲמַרְתּוּ כֹּל הַקּוֹדֵם
אֲמַר וְכֹל הַקּוֹדֵם בְּהֵן זָכָה בְּשִׁבְחֵהּ
יִימֹר אֲפִי גִּוְפֵן נָמִי כֹּל הַקּוֹדֵם בְּהֵן
יֵּה רַב דְּכֹחֵי עֲלֵמָא קְנִסוּ גִּוְפֵן מִשּׁוּם
נָא אֲמַר רַב הִלְכָּה וְאִין מוֹרִין בֶּן רַב
קִר חֻשְׁלֵי רַב אֲדָה בְּרַחֲמֵי אֲפִקֵּר
סְלִיסְטָא

ת' על יד' שר' זה ה'א דת'ן בא'זהו נ'ש' (ס'ס) ש'ה'ע'ד' ע'ו'ב'ר'י'ם ב'ל'א ת'ע'ש'ה ע'ב'ד ל'יה ש'ומ'א א'י'ב ב'ש'ט'ר זה ע'ו'ב'ר'י'ם ב'ל'א ת'ע'ש'ה ו'י'ל ד'ל'א ת'ש'י'מ'ו'ן ע'ל'יו נ'ש' (ס'ס) ל'א ת'ח'מ'וד ל'א'י'נ'ש' ב'ל'א ד'מ'י מ'ש'מ'ע ל'ה'ו א'נ' ב'ג'ו'ן ש'ש ע'ד'י'ם ש'ה'ם א'נו'ס'ן ו'ג'ו'ן ב'ש'ר'י'ם ו'א'פ'י ר'ב'י מ'א'יר א'ין פ'וס'ל א'ל'א מ'ע'ם ק'נ'ס ו'א'מ'אי ה'ל'א ע'ד'י'ם פ'ט'ל'י'ם ו'ג'ו'ן ש'א'ד'ו'ר ט'ע'י'נו ב'ש'נ'ת ה'מ'ל'ך ו'א'ד'ו'ר ר'י' ד'ה'ל'ל'ה' ב'ר'ב'נ'ן א'ע'י'ל ד'ק'י'ל (מ'ס'נ'ת) ב'ת'ק ב'ר'ב'נ'ן ד'ר'מ' מ'ש'ע'ם זה ב'מ'ע'ו'ב'ר'ת ח'ב'ירו ו'מ'י'נ'ק'ת ח'ב'ירו (י'כ'מ'ו'ס ס'ס) ו'ע'י' ת'וס'פ'ת ו'ת'ק ב'ר'ב'נ'ן ש'א'מ'א י'ש ב'אן מ'ו'ה מ'נ'ק'ת ע'ד'ו'ת'ן ל'ל'ו'ה ו'ה'ל'א ל'א י'ג'ב'ו ב'ד' ר'ק'ר'י'ת ע'י' ב'ר' ת'כ'ו'ר'ו ר'ב'י'ת'.

קודם בָּרוּךְ וְכֵן דָּא גְרִיסִין לִיה הָהָה לִיה לִאֲתָנִי דַּעַל בְּרוּךְ רֶשֶׁב"ג אַגוּן נָמִי
רֶשֶׁב"ג וְהִיא ז'ק' שְׁהֵיה רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל אוֹמֵר כִּי אִ"נ סִיד דְּקָא אֲתַכְנֹ
גְּמִלְיָאֵל לִמְרֵי דְכַל הַמְּקַלְקֵלִין שׁוּן אִפִּי לִית בְּדוּ אֵלָּא שְׁבָתָא פְּרִיתָא:
שְׁמֹדֹם וְזֶה וְרֶשֶׁב"ג קָאָמֵר דְּמוֹתֵיהּ דְּאִין סְבָרָא דְּלִפְסָגוּ בְּהֵבִי: **וְלִצְרִי** וְדָאִי
מִיּוּרִין בִּן לִעְנֵן שְׁבָתָא דַּפְּשִׁטָּא דְּכֻלֵּי עֲלָמָא מְרִין:

וקתני

לִמָּוֶה כְּהֵנִי תִנְחָא כּו'. מִכָּאן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דְּ"ל ג' בִּמְתַנִּי בְּמִלְתֵּיהּ דִּרְש"ב. ג' כַּל קִיּוֹם דְּאֵי לֹא הָכִי בְּמֵאֵי פְּלִיג אֲתֵּנָא קָמָא וְיֵל דְּהֵי מְצִי לְדַחֲוֵי דְכּוֹל וְקָשׁוּ דְּאִיבָא שְׂבָתָא טוֹבָא אֲבָל שְׂאָר דְּבָרִים לֹא וְאֵתָא רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן קָאֶמֶר דְּאֶסְרוּרִין מִשּׁוּם גִּל. וְלֹא בְּעֵי לְמִימַר דְּאֶסְרוּרִין מִשּׁוּם גִּל לְאוֹת **וְהָרָר**

וְהִדְרִי קָאָמַר דְּאֶסְרִין מְשֻׁם גָּזֵל. וְלֹא בְּעֵי לְמִימַר דְּאֶסְרִין מְשֻׁם גָּזֵל לְאוֹת

תנאי היא. דאין סברא לומר דפליגי בהלכה

1 חכמים את גוֹפֵן של התבן והקש, מְשֻׁם שְׂבָחָן, יש להסתפק האם לְאַתֵּר
2 קְנִסִינָן – מיד כשהוציאם לרשות הרבים קנסוהו חכמים שרשאי כל אדם
3 ליטלם, אף שלא הושבחו עדיין, או לְבִי מִיָּיתִי שְׂבָחָא קְנִסִינָן – או שלא
4 קנסוהו חכמים עד לאחר שהשבחו ברשות הרבים, ורק אז רשאי כל החפץ
5 ליטלם לעצמו.
6 הגמרא מנסה לפשוט ספק זה: תָּא שְׁמַע, מִדְּקִאֲדִירִין גָּלָל. דהיינו, הגמרא
7 לעיל סברה, שניתן להוכיח שלא כדברי רב הסובר שהפקירו חכמים את גוף
8 הדבר, מכך שלא קנסו חכמים את המוציא גלל לרשות הרבים, מאחר שאין
9 בו שבת.
10 ויש להוכיח מדברי הגמרא, שלדעת רב קנסוהו חכמים מיד כשהוציא, שאם
11 לא קנסוהו עד לאחר שהשבחו ממנו מה מקום יש להקשות מגללים, הרי
12 מאחר ואינם משביחים לעולם מודה רב שלא הפקירו חכמים. ובהכרח,
13 שלדעת רב קנסו חכמים מיד כשהוציא לרשות הרבים, ולפיכך סברה
14 הגמרא שיש לקנס לשיטתו את המוציא גללים, אף על פי שאינם
15 משביחים.
16 דוחה הגמרא, וְתַסְבְּרָא, הרי כִּי אִירִינָן גָּלָל – כאשר סברה הגמרא
17 להקשות על דברי רב מדין גלל, היה זה מִיָּקְמִי דְלִשְׁנֵי רַב נִתְּנָן את דברי
18 רב, וסברה הגמרא שהפקירו חכמים את גוף הדבר אף במקום שאין סופו
19 להשביחו, ולסברא זו ודאי שקנסו רב מיד במקום שסופו להשביחו, אך לְבִתֵּר
20 דְלִשְׁנֵי רַב נִתְּנָן שלא הפקירו חכמים אלא דבר שיש בו שבת, מִי אִיכָא
21 לְמִירְמָא גָּלָל בָּלָל – האם ניתן להקשות על רב מדין גלל, ודאי שלא, שהרי
22 גלל אין בו שבת, ועל כן יש להסתפק מעתה במקום שיש בו שבת, האם
23 סובר רב שקנסוהו חכמים רק לאחר שהשבחו ממנו, או שקנסוהו משעה
24 שהוציאו לרשות הרבים.
25 הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רב חזירי במחלוקת תנאים: לִימָא
26 בְּתַנָּא – לכאורה יש לומר, שמצינו תנאים שנחלקו בענין זה האם יש
27 לקנס את הקרן משום השבת. שהרי שנינו בברייתא, שְׁמִטָּר שְׂבָתוֹ בּו
28 רְבִית, כגון שכתוב בו 'פלוגי לוח מפלוגי מנוה, על מנת לשלם לו מאתיים',
29 קוֹנְסִין אוֹתוֹ – את המלוה, וְאִינוּ גִזְבָּה מִן הַלּוּה לֹא אֵת הַקֶּרֶן של
30 ההלוואה וְלֹא אֵת הַרְבֵּית, שקנסוהו חכמים שיפסיד את כל סכום
31 ההלוואה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְיַחְכְּמִים אוֹמְרִים, גִּזְבָּה הוּא אֵת הַקֶּרֶן, אֲכַל
32 לֹא אֵת הַרְבֵּית, שלא הפסידוהו חכמים אלא את דמי הריבית בלבד.
33 מבררת הגמרא, לִימָא שֶׁרַב הסובר שקנסו את המוציא תבנו וקשו לרשות
34 הרבים שיפסיד אף את הקרן, דְּאִמְרַי רַבִּי מֵאִיר שקנסוהו חכמים למלוה
35 בריבית להפסיד אף את הקרן, וְיַעֲרִי הסובר שלא הפסידוהו חכמים אלא
36 את השבח שהשבחו התבנו והקש ברשות הרבים שלא כדן, דְּאִמְרַי רַבִּינָן
37 – שלא הפסידו חכמים למלוה בריבית אלא את הריבית עצמה, אך לא את
38 גוף הקרן של ההלוואה.
39 דוחה הגמרא, אִמְרַי לֵךְ רַב, אֲנִי דְּאִמְרֵי אִפִּילוּ לְרַבִּינָן – יכול אני לסבור
40 אף כדעת חכמים שאינם קונסים את קרן ההלוואה, ומכל מקום יודו חכמים
41 שיש לקנס את המוציא תבנו וקשו ולהפסידו אף את הקרן, דַּעַר כָּאֵן לֹא
42 קְאָמְרִי רַבִּינָן הֵתִם שאין להפסידו את קרן ההלוואה, אִלָּא קֶרֶן דְּבִתְיִירָא
43 – מאחר שההלוואה כולה באיסור היא נעשית, שאין האיסור אלא בהוספת
44 הריבית, אֲכַל הֵתִם קֶרֶן גּוֹפָא קְמוּדִק – אך כאן במוציא תבנו וקשו לרשות
45 הרבים, הרי הקרן עצמה נעשית תקלה המזקת ברשות הרבים, ולפיכך יודו
46 חכמים שיש להפסידו אף את הקרן.
47 וְיַעֲרִי אִמְרַי לֵךְ, אֲנִי דְּאִמְרֵי אִפִּילוּ לְרַבִּי מֵאִיר – יכול אני לסבור אף
48 כדעת רבי מאיר שיש להפסיד למלוה בריבית גם את הקרן, ומכל מקום
49 יודה שאין לקנס את המוציא תבנו וקשו אלא לגבי השבח, דַּעַר כָּאֵן לֹא
50 קְאָמְרִי רַבִּי מֵאִיר הֵתִם שיש להפסידו אף את הקרן, אִלָּא דְּמַשְׁעַת בְּתִיכָה
51 דְּעֶבֶר לֵיה שׁוּמָא – אלא משום שמשעת כתיבת השטר 'שם' המלוה ריבית
52 על הלוה, ועבר על אזהרת התורה (שמות כב כד) 'לֹא תִשְׁמֹן עֵלְיוֹ נֶשֶׁךְ',
53 ונמצא שההלוואה כולה באיסור היא, אֲכַל הֵתִם במוציא תבנו וקשו, מִי יִימַר
54 דְּמִדִּיק – מי יאמר שאכן יזיקו ברשות הרבים, ומאחר שעדיין לא נעשה בהם
55 איסור אין לקנסו אלא את השבח.
56 הגמרא מנסה שוב לתלות את מחלוקת רב חזירי במחלוקת תנאים: לִימָא
57 בְּתַנָּא שנינו בברייתא, שאדם מוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים
58 לְבִתֵּר – כדי שידרסו עליהם בני אדם ויהיו ראויים לזבל בהם, והוֹנֵן בְּתֵן
59 אדם אֲחֵר, תִּיב המוציא בְּנִקּוֹן של אותו אדם, וְנִבְסֹף לֵכֶךְ, כָּל תְּקוּרָם

1 תְּבָנִי וְקָשׁוּ דְּרוּקָא תִּבְנִי במשנתנו שחייבים על הוצאתם לרשות הרבים,
2 מְשֻׁם דְּמַשְׁכְּרִין – מאחר שהם מחליקים ביותר, ולפיכך בזה מודה רבי
3 יהודה שאף בשעת הוצאת זבלים חייב אדם בנזקיהם, ולא פטר רבי יהודה
4 את המוציא ברשות אלא במוציא זבלים, שאינם מחליקים כל כך;
5 שנינו במשנה, שהמוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים קנסוהו חכמים
6 והפקירו ממנו, ולפיכך כָּל תְּקוּרָם בְּתֵן זָבָה:
7 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לענין מה קנסוהו חכמים: אִמְרַי רַב, דִּין
8 זה שכל הקודם בהן זכה, נאמר בִּין בְּנִינָן – גוף התבנו והקש, וְבִין בְּשִׁבְחָן
9 – השבח שהשבחו בדריסת רגלי אדם ובהמה ברשות הרבים. דהיינו,
10 מאחר שאדם זה הוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים כדי שידרסו ברגלי
11 אדם ובהמה וישביחו, קנסוהו חכמים שלא זו בלבד שרשאי כל אדם ליטול
12 את השבח שהשבחו התבנו והקש ברשות הרבים, אלא שאף גוף התבנו
13 והקש מופקרים הם לכל החפץ ליטלם.
14 וְיַעֲרִי אִמְרַי, לא קנסוהו חכמים אלא בְּשִׁבְחָן אֲכַל לֹא בְּנִינָן. דהיינו,
15 שרשאי כל אדם ליטול את שווי השבח שהשבחו ברשות הרבים, מאחר
16 ששבח זה באיסור נעשה, אבל גוף התבנו והקש ברשות בעליו עומד, ואין
17 אדם רשאי ליטלו לעצמו.
18 מבררת הגמרא: כְּמֵאִי קְמִיפְלִי, רַב כְּבֵר שְׁקִנְסוּ חכמים את המוציאם
19 תבנם וקשו לרשות הרבים שיפסידו אף את גוֹפֵן של התבנו והקש, מְשֻׁם
20 שְׂבָחָן – כדי שלא יבואו להוציאם כדי להשביחם. וְיַעֲרִי כְּבֵר לֹא קְנִסוּ
21 חכמים גוֹפֵן מְשֻׁם שְׂבָחָן, אלא קנסו רק לגבי השבח שנעשה באיסור, ולא
22 לגבי גוף הממון שהיה שייך להם בהיתר.
23 הגמרא מנסה להוכיח מן המשנה כדברי זעירי: תִּבְנִי במשנתנו, שאדם
24 תְּהוֹפֵף אֵת תְּהָלָל וְגִלְגִּלִּי בהמה לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, דהיינו, שנטלם ממקום
25 שבו היו מונחים והניחם במקום אחר, ולאחר שהפכם הוֹנֵן בְּתֵן אדם אֲחֵר,
26 תִּיב ההופך בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹן של אותו אדם.
27 מדייקת הגמרא, וְאִילוּ כָּל תְּקוּרָם בְּתֵן זָבָה לֹא קְתַנִּי במשנה, דהיינו, שלא
28 הפקירו חכמים לכל החפץ ליטלם, אף שהניחם בעליהם ברשות הרבים
29 באיסור. ויש להוכיח מכאן כדעת זעירי, שלא קנסו חכמים אלא את השבח
30 שנעשה באיסור, ומאחר וגללים הנדרסים ברשות הרבים אינם משביחים,
31 שכבר מושבחים הם, לפיכך לא קנסו חכמים את המוציא גללים, ושלא
32 כדברי רב הסובר שקנסו חכמים והפקירו אף את גוף הדבר.
33 דוחה הגמרא, תִּנָּא לְרִישָׁא העוסקת במוציא תבנו וקשו, שכל הקודם בהם
34 זכה, וְהוּא תְּרִין לְסִיפָא העוסקת במוציא גללים, שאף בזה כל הקודם זכה,
35 אלא שלא הוצרך התנא לשוב ולכפול הדברים.
36 שבה הגמרא ומקשה: וְהָא תַנִּי עֲלָה בברייתא המבארת את דברי המשנה,
37 שגללים אלו אֲסוּרִין הם מְשֻׁם גָּלָל, דהיינו, שאין אדם רשאי ליטלם
38 לעצמו, ובהכרח שלא הפקירו חכמים לכל הקודם. ומתרת: כִּי קְתַנִּי
39 בברייתא שְׁאֲסוּרִין הם מְשֻׁם גָּלָל, אין הכוונה בזה לגבי גללים בלבד, אלא
40 אֲבִילָה מְתַנִּיתִין קָא, ואף על המוציא תבנו וקשו, והיינו לְאוֹתוֹ שְׁקָרָם וְזָבָה
41 – שאם קדם אדם זוכה בתבנו וקשו או בגללים הרי הם שלו, ואם יטלם אדם
42 ממנו עובר דוא באיסור גלל.
43 שבה הגמרא ומקשה: וְהָא תַנִּי לֹא קְתַנִּי חֵבִי, דְּתַנִּי בתוספתא (פ"ב ה"ו), שאדם
44 מוציא את תבנו וקשו לְרִשׁוֹת הַרְבִּים לְבִתֵּר – כדי שידרסו ברגלי
45 העוברים ויהיו ראויים לזבל בהם שדות, וְהוֹנֵן בְּתֵן אדם אֲחֵר, תִּיב
46 המוציא בְּנִקּוֹן של אותו אדם, וְכָל תְּקוּרָם חוּכָה בְּתֵן לעצמו זָבָה, וּמוֹתֵר
47 מְשֻׁם גָּלָל – ואין בזה איסור גלל. וְתְהוֹפֵף אֵת תְּהָלָל לְרִשׁוֹת הַרְבִּים וְהוֹנֵן
48 בְּתֵן אדם אֲחֵר תִּיב ההופך בְּנִקּוֹן, וְאִסוּר מְשֻׁם גָּלָל – שאין אדם רשאי
49 לזכות בגללים אלו לעצמו. ומוכת, שישנו חילוק בין המוציא תבנו וקשו
50 לרשות הרבים שהפקירו חכמים לכל הקודם, לבין המוציא גללים שלא
51 הפקירו, ובהכרח יש לומר בטעם הדבר, שמאחר ולא קנסו חכמים אלא
52 את השבח, אין שייך לקנסו בגללים שאינם משביחים, ויש להקשות על
53 שיטת רב הסובר שקנסו חכמים והפקירו אף את גוף התקלה.
54 מתרת הגמרא: אִמְרַי רַב נִתְּנָן כִּי יִצְחָק, גָּלָל קְרָמִית – האם מקשה אתה
55 מגללים, מדוע לא קנסו חכמים את המוציאם, אין בכך קושיא, מאחר שדְּבָר
56 שֵׁשׁ בּו שְׂבָח כתבן וקשו, קְנִסוּ חכמים והפקירו אף את גּוֹפָא מְשֻׁם שְׂבָחָו,
57 אבל דְּבָר שְׁאִין בּו שְׂבָח כגללים, לֹא קְנִסוּ חכמים את גופו, ולפיכך אין
58 אדם רשאי לזכות בהם לעצמו.
59 הגמרא מסתפקת בשיטת רב: אִיפְעֵיא לְהוּ, לְדְבָרֵי רַב הָאִמְרַי שְׁקִנְסוּ

בסיפא, ואם אָמר לוֹ בעל הקורה לְבַעַל הַחֲבִית עֲמֹד במקומו, פְּטוּר הוא על נזקי החבית מאחר שהזהירו, לְפָלוֹג וְלִיתֵנִי בְּרִידָה – היה למשנה לחלק בדין הרישא עצמה, ולומר כך, בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים שחייב בעל הקורה בנזקי החבית, בְּשֶׁעָמַד לְפִישׁ, שפושע הוא בעמידה זו, אֲכָל אִם עָמַד בכדי לְבִתָּה, פְּטוּר, ואף אם לא הזהיר את בעל הקורה, מאחר שעשה כדרך בני אדם.

מתרצת הגמרא: אכן ניתן היה לשנות באופן כזה, ומכל מקום העדיפה המשנה לבאר הדין כשעמד בעל הקורה לפוש, דְּהָא קָא מְשַׁמַּע לָן – מאחר שיש להשמיע בזה חידוש, דָּאף עַל גַּב דְּעָמַד בעל הקורה בכדי לְפִישׁ, שאינו ראוי לעשות כן ופשיעה היא זו, מכל מקום בִּי קָאָמַר לוֹ – מאחר שהזהיר ואמר לְבַעַל חֲבִית עֲמֹד במקומו, פְּטוּר הוא על נזקי החבית.

הגמרא מנסה להוכיח מברייטא כדברי רב נחמן בר יצחק: תָּא שְׁמַע, תְּקַדְרִין וּמוֹכְרֵי קְדִירוֹת וְהוֹגְגִין וּמוֹכְרֵי זְכוּכִית וְשִׁינֵי מְהַלְכִין ברשות הרבים זֶה אַחֵר זֶה, וְנִתְקַל הָרֵאשׁוֹן בְּדַרְכּוֹ וְנִפְלַע עַל הָאָרֶץ, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרֵאשׁוֹן וְנִפְלַע, וְנִזְקוֹ גּוּפוֹ וְכֻלּוֹ, וְנִתְקַל הַשְּׁלִישִׁי בְּשֵׁנִי וְנִפְלַע, וְנִזְקוֹ גּוּפוֹ וְכֻלּוֹ, הַדִּין הוּא שֶׁהָרֵאשׁוֹן חָיִיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזְקֵי הַשֵּׁנִי, וְהַשֵּׁנִי חָיִיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזְקֵי הַשְּׁלִישִׁי. וְאִם מִתְּחִיל הָרֵאשׁוֹן נִפְלַע, אִי הָרֵאשׁוֹן חָיִיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזְקֵי בְּיֻלָּם, וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה לֵאמֹר נִפְלֵתָ, פְּטוּרִין הֵם מִתִּשְׁלוֹם הַנֹּזְקִים.

מבררת הגמרא: מָאִי לָאו – האם אין לומר שהברייטא עוסקת באופן שְׁלֵא הָיָה לָהֶן זִמֵּן בכדי לְעָמֹד ממקומם, ואף על פי כן חייבים הם בתשלומי נזקם של הנתקלים בהם, מאחר שהיה מוטל עליהם להזהירם. ויש להוכיח מכאן כשיטת רב נחמן בר יצחק, שאף באופן שאין האדם פושע בנפילתו, מכל מקום מוטל עליו להזהיר את הבאים אחריו שלא יתקלו בו, ואם אינו מזהירם פושע הוא וחייב בנזקיהם.

דוחה הגמרא: לָאו – אין הברייטא עוסקת באופן כזה, אלא באופן שְׁהָיָה לָהֶן פְּנָאי בכדי לְעָמֹד ולא עמדו, ולפיכך פושעים בהם בזה, וחייבים בתשלום נזקם של הנתקלים בהם.

שבה הגמרא ומבררת: אֲכָל באופן שְׁלֵא הָיָה לָהֶם פְּנָאי לְעָמֹד מָאִי – מה יהא הדין בזה, פְּטוּרִים, אִי הֵי, אֲדִיתֵּי סִיפָא – מדוע הוצרכה הברייטא לשנות בסיפא שאם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה פְּטוּרִים, לְפָלוֹג וְלִיתֵנִי בְּרִידָה – היה לה לחלק בדין המתבאר ברישא עצמה, ולומר כך, בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים שחייב כל אחד מהם בנזקי חברו, כשִׁהָיָה לָהֶן פְּנָאי בכדי לְעָמֹד, אֲכָל אִם לֹא הָיָה לָהֶן פְּנָאי לְעָמֹד, פְּטוּרִין, ואף אם לא הזהירו זה את זה. מתרצת הגמרא: אכן ניתן היה לשנות באופן כזה, ומכל מקום העדיפה הברייטא להשמיענו הדין באופן שהיה להם פְּנָאי לעמוד, דְּהָא קָא מְשַׁמַּע לָן – מאחר שמשמיעה היא בכך חידוש, דָּאף עַל גַּב דְּהָיָה לָהֶן פְּנָאי לְעָמֹד ממקומם, ולא עמדו, ופושעים הם בכך, מכל מקום בִּי הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה, פְּטוּרִין הֵם מִתִּשְׁלוֹם נֹזְקִים.

רבא במארא את דברי הברייטא העוסקת בדִין 'הקדרים והוגגים': אָמַר רַבָּא, אף שמבואר בדברי הברייטא שהראשון חייב בנזקי שני והשני חייב בנזקי השלישי, מכל מקום אין דינם שזה לגמרי, אלא הָרֵאשׁוֹן חָיִיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזְקֵי הַשֵּׁנִי בִּין בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ וּבִין בְּנִזְקֵי מְמוֹנָה, דהיינו, בין אם הוזק השני מגופו של הראשון, ובין אם הוזק מממונו של הראשון, חייב הראשון בתשלום נזקי השני. אלא שאם נתקל בגופו של הראשון, חייב הלה משום אדם המזיק ומשולם אף על נזקי כליו של השני, ואם נתקל בממונו של הראשון, חייבו משום בור המזיק הוא, ולפיכך אינו חייב בזה אלא על נזקי גופו של שני ולא על נזקי כליו, שהרי בור פטור על נזקי כלים. שְׁנֵי חָיִיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזְקֵי הַשְּׁלִישִׁי בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ אֲכָל לֹא בְּנִזְקֵי מְמוֹנָה, דהיינו, אם נתקל השלישי בגופו של השני, חייב הלה משום אדם המזיק בין על נזקי גופו של השלישי ובין על נזקי כליו, אך אם נתקל השלישי בממונו של השני, פטור השני לגמרי מתשלום נזקי השלישי, מאחר שאין ממונו של השני נידון כבור ברשות הרבים.

מקשה הגמרא: מדוע יש לחייב את הראשון על התקלה שנעשית על ידי ממונו משום בור, ואין לחייב את השני על כך, הרי מִמָּה נִפְשָׁה יש להשוות דינם זה לזה, דָּאִי נִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא, ועל כן יש לחייבו על התקלה שנוצרה מממונו. כדן אדם החופר בור ברשות הרבים, אם כן, שְׁנֵי נִמִּי לִיחִיבִי – שחייב אף את השני על התקלה שנעשית על ידי ממונו, שהרי אף הוא פושע בכך שנתקל בראשון, וְאִי נִתְקַל לֹא פּוֹשֵׁעַ הוּא, ולפיכך פטור השני על הנזק שאירע לשלישי מממונו, אם כן, אֲפִילוּ רֵאשׁוֹן נִמִּי לִיפְטָר מִתִּשְׁלוֹם נזקי השני, ואף באופן שניזוק השני מגופו של הראשון יש לפטרו, שהרי אנוס הוא בנפילה זו, ולפיכך אין לדון את נזקי גופו כאדם המזיק, וכן אין לדון את ממונו כבור ברשות הרבים.

סְלִיקוּנְהָא – פסולת הנותר מן התמרים לאחר שעשו מהם שיכר, שהוציא אדם לרשות הרבים. בְּשֶׁלֵּמָא רַב אָדָא בַר אֲהֵבָה בְּשִׁמְעִיתָה – שיטת רב אדא בר אבהו מבוארת היא, שכן נוקט הוא שהלכה היא ומורים כן לרבים, אָלָא רַב הוֹנָא שסובר שאין מורים כן, לִימָא הָרַד בֵּיה – האם יש לומר שחור בו מדבריו.

מתרצת הגמרא: הָנָהוּ – אנשים אלו שהפקירו חכמים את ממונם, מוֹתְרִין הֵווּ – התרו בהם כמה פעמים לסלק את תקלתם מרשות הרבים, ומאחר שלא סילקו מודים הכל שניתן להפקיר את רכושם אף לכתחילה:

משנה

עד עתה עסקו המשניות בפרק זה בדיני אדם הניזוק על ידי שנתקל בממונו של חברו. משנה זו עוסקת באדם הניזוק על ידי שנתקל בגופו של חברו. שְׁנֵי קְדָרִין וּמוֹכְרֵי קְדִירוֹת וְשִׁינֵי מְהַלְכִין זֶה אַחֵר זֶה ברשות הרבים עם קדרותיהם, וְנִתְקַל הָרֵאשׁוֹן בְּדַרְכּוֹ וְנִפְלַע עַל הָאָרֶץ, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרֵאשׁוֹן וְנִפְלַע אף הוא וניזוק, ונשברו קדרותיו, הָרֵאשׁוֹן חָיִיב בְּתִשְׁלוֹם נֹזְקֵי שְׁנֵי:

גמרא

הגמרא מבארת את סיבת חיובו של הראשון: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא תִימָא – אל תאמר דְּמִתְנִיתִין כְּרַבִּי מָאִיר הוּא, דְּהָאִמַר שֶׁהִתְקַל פּוֹשֵׁעַ הוּא עַל שֵׁלָא נֹזֵה, וְחָיִיב, ולפיכך יש לחייב את הראשון בתשלום נזקי של השני, אָלָא ניתן לבאר את דברי המשנה אֲפִילוּ לְרַבְנָן דְּהָאִמַר שֶׁהִתְקַל אָנוּם הוּא ופְטוּר, מכל מקום הָאִם חָיִיב הָרֵאשׁוֹן בְּנֹזְקֵי שְׁנֵי, משום שהמשנה עוסקת באופן כזה, שְׁהָיָה לוֹ זִמֵּן בכדי לְעָמֹד ממקומו לאחר שנפל, וְלֹא עָמַד, ולפיכך פושע הוא בזה, וחייב משום אדם המזיק.

אמנם, באופן שלא היתה שהות בידו כדי לעמוד, סובר רבי יוחנן שיש לפוטרו מתשלום הנזק, לדעת חכמים הסוברים שהנתקל אינו פושע בנפילתו.

דעת החולק. רַב נְחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, אֲפִילוּ תִימָא – אפילו אם תאמר, שהמשנה עוסקת באופן שְׁלֵא הָיָה לוֹ זִמֵּן בכדי לְעָמֹד ממקומו לאחר הנפילה, מכל מקום יש לחייבו בתשלום נזקי השני, מאחר שהָיָה לוֹ לְהִזְהִיר את ההולך אחריו שלא יתקל בו, וְלֹא הִזְהִיר, ועל כן פושע הוא בכך, וחייב בתשלום הנזק.

הגמרא מבארת את דעתו של רבי יוחנן: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שלא יתכן להעמיד את דברי המשנה באופן כזה שלא יכול היה לעמוד, דְּכִינֵן דְּלֹא הָיָה לוֹ זִמֵּן בכדי לְעָמֹד ממקומו לאחר הנפילה, לֹא הָיָה לוֹ פְּנָאי בכדי לְהִזְהִיר את הבא אחריו שלא יתקל בו, דְּפָרִיד – מאחר שטרוד היה בנפילתו, ולפיכך יש לפוטרו מתשלום נזקי השני, ומאחר שהמשנה מחייבתו, בהכרח שעוסקת באופן שהיה לו פְּנָאי בכדי לעמוד, ולפיכך יש לחייבו על פשיעתו שלא עמד.

הגמרא מנסה להוכיח כדברי רב נחמן בר יצחק מדברי המשנה להלן: תִּנֵּן – שנינו במשנה (להלן ע"ב), ששנים שהיו מהלכים ברשות הרבים, אחד נשא חבית ואחד קורה, ופגעו זה בזה ונשברה החבית בקורה, הדין הוא כך, אִם הָיָה בְּעַל קוֹרָה מִהֶלֶךְ רֵאשׁוֹן וּבְעַל חֲבִית אַחֲרֹן, וְנִשְׁבְּרָה הַחֲבִית בְּקוֹרָה, פְּטוּר בעל הקורה מתשלום נזקי החבית, מאחר שבעל החבית פשע שנודרו בהילוכו יותר מדאי. וְאִם הֵלֶךְ בעל החבית כדרכו, ולפתע עָמַד וְעָצַר בְּעַל הַקּוֹרָה ממקומו, ונתקל בו בעל החבית ונשברה חביתו, חָיִיב בעל הקורה בתשלום הנזק, מאחר שפשע בכך שעמד ברשות הרבים.

מבררת הגמרא: מָאִי לָאו – האם אין לומר שהמשנה עוסקת באופן שְׁעָמַד בעל הקורה במקומו על מנת לְבִתָּה – לתקן את משא הקורה על כתיפו, דְּאִזְדָּרְתִּיהּ הוּא – שדרך נושא משא לעשות כן, ולא פשע בעמידתו זאת, וְקִתְנֵי – ומכל מקום שנינו שחָיִיב הוּא בְּנֹזְקֵי הַחֲבִית, ובהכרח שטעם הדבר הוא, משום דְּהָיָה לֵיהּ לְהִזְהִיר את בעל החבית להזהיר ששעומד הוא לכתך, ומאחר שלא עשה כן פשע בעמידתו וחייב בתשלום הנזק, אף שטרוד היה לכתך משאו. ויש להוכיח מכאן כדעת רב נחמן בר יצחק, שגם באופן שעמד כדן ניתן לחייבו על כך שלא הזהיר.

דוחה הגמרא: לָאו – אין המשנה עוסקת באופן שעמד בעל הקורה כדי לכתך, אלא בְּשֶׁעָמַד לְפִישׁ – לנוח מעמל משאו, שמשונה הוא, מאחר שאין רשות הרבים עשויה לכך, ולפיכך חייב הוא בנזקי בעל החבית.

שבה הגמרא ומבררת: אֲכָל אִם עָמַד בעל הקורה כדי לְבִתָּה, מָאִי – מה יהא הדין באופן כזה, פְּטוּר, אם כן אֲדִיתֵּי סִיפָא – מדוע הוצרכה המשנה לשנות

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף לא עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

צג

תוספות

רש"י

1 **קליקוסתא.** פסולת עיצורי תמרים שעשו מזה שבר ל"א שמרי שבר תמרים
2 ומנגבין אותן בעץ יין קרוש ומאכלין לתמרים: **בשמיטתיה.** דאמר הקלח ומורין
3 כן מותרין תווי. שהתירו כמה פעמים בבבלים: **שהיה לו לעמוד.** כלומר בהכי
4 מתקמא מתניתין שהיה בפולתו כדי עמידה ולא עמד: **לכתה.** לתקן הקורה
5 על כתיפה בדרך נושאי משאוי: **פוש.**
6 דמשונה הוא אין רה"ר עשויה לך: **ואם פחתה.**
7 **ראשון נפלו בולין.** לקמן מפרש:
8 **ה"ג**
9 **ונתקל השני בראשון הראשון חייב בגנאי שני: גמ'** אמר רבי יוחנן לא תימא מתני' ר' מאיר
10 **היא דאמר נתקל פושע הוא וחייב אלא אפילו לרבנן דאמרי אנוס הוא ופטור הכא חייב שהיה**
11 **לו לעמוד ולא עמד רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לא היה לו לעמוד היה לו להזהיר**
12 **ולא הזהיר ורבי יוחנן אמר בין דלא היה לו לעמוד לא היה לו להזהיר דטריד תנן היה בעל**
13 **קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל קורה חייב מאי לאו**
14 **שעמד לכתה דאורחיה הוא וקתני חייב דהוה ליה להזהיר לא בשעמד לפוש אבל עמד לכתה**
15 **מאי פטור אדתיא סיפא ואם אמר לו לבעל חבית עמוד פטור לפלוג וליתני בדידה בר"א בשעמד**
16 **לפוש אבל עמד לכתה פטור הא קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש כי קאמר לו לבעל חבית עמוד**
17 **פטור ת"ש הקדרין והוגנין שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון**
18 **והשלישי בשני ראשון חייב בגנאי שני ושני חייב בגנאי שלישי ואם מחמת ראשון נפלו ראשון**
19 **חייב בגנאי כולם ואם הזהירו זה את זה פטורין מאי לאו שלא היה להן לעמוד לא שהיה להן**
20 **לעמוד אבל לא היה להם לעמוד מאי פטור אי הכי אדתיא סיפא אם הזהירו זה את זה פטור**
21 **לפלוג וליתני בדידה כמה דברים אמורים שהיה להן לעמוד אבל לא היה להן לעמוד פטורין**
22 **הא קמ"ל דאע"ג דהיה להן לעמוד כי הזהירו זה את זה פטורין אמר רבא ראשון חייב בגנאי**
23 **שני בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו שני חייב בגנאי שלישי בגנאי גופו אבל לא בגנאי ממונו ממה**
24 **נפישך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב אי נתקל לאו פושע הוא אפילו ראשון נמי ליפטר**
25 **ראשון**
26 דראשון ודאי פושע הוא ולפיכך חייב על נזק שממונו עושה אבל שני לא פשע בשלישי כל כך ונמ"כ כשגוף השני הויק אפי' במקומו השלישי חייב דהיה לו
27 לעמוד ולא עמד אבל כשהויק ממונו של שני אפילו גופו של שלישי פטור דאמר ליה האי בירא לאו אגא ברייתא דה"ל מפקיר נקוי לאחר נפילת אונס מיתבי
28 בולין פטורין על נזקי ממונו אפילו ראשון אם הויק ממונו אפילו את גוף השני ולא מצי אוקמה דברייתא ברבנן דאמרי נתקל אונס הוא דהוי ראשון נמי מפקיר
29 נקוי לאחר נפילת אונס ורבא כר"מ דאמר נתקל פושע הוא דק"ל דברייתא ורבא לפרש הברייתא דקדרין ווגנין קאנו להכי ליכא למימר דפליגי ובקונט' פירש
30 דרבא ס"ל דבין לר"מ ובין לרבנן נתקל פושע הוא ולא פליגי אלא במפקיר נקוי אבל מקל מקום ה"ל לאוקמי ברייתא ברבנן דאית להו מפקיר נקוי פטור ועוד
31 דרבא ווגנין ונ"מ דה"ל ונ"מ משמע דליכא מאן דפליג אמאי דאוקימנא לעיל פלוגתא דנתקל פושע דקאמר היום וק"ל דבנתקל פושע פליגי ומשני אלא אמר רבא
32 ראשון חייב בגנאי שני בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו דשני והוא דהויק בגופו אע"ג דאנוס מדפטר בברייתא כשהויק ראשון בממונו מ"מ חייב על שהיה לו לעמוד
33 או להזהיר ולא עמד והזהיר אבל שני חייב בגנאי שלישי בגנאי גופו של שלישי ולא אממונו דגוף השני הוי בור משום דאנוס יותר מן הראשון ולכן מטעם
34 שהיה לו לעמוד לא הוי אלא בור וראשון שאין אנוס כל כך אע"ג דאנוס זה מפטר אדם המזיק כדמשמע בהאומנים מבין שהיה לו לעמוד ולא עמד חייב
35 ליה אדם המזיק אע"פ שהו דוחק אין לחוש בין דלא קאי מסקנא הכא א"נ י"ל דרבא סביקא ליה בנתקל פושע כר"מ ולכן הראשון הוי אדם המזיק ולא בור
36 מ"מ פטר ליה בברייתא אנוקי ממונו משום דסבר מפקיר נקוי פטור אפילו אחר נפילת פשיעה אע"ג דרבא סבר כר"מ כהא לא סבר כר"מ ופריה הניחא לשמואל
37 אלא לרב אמאי חייב ליה להאי שני בור תרגמה רב אדא בגון שהוויק כלים בכלים והשתא הדר ביה ובא ליישב הברייתא ללישנא קמא דרבא וכולן חייבין
38 על נזקי גופו ושגופו הויק את ממונו ופטורין על נזקי ממונו שממון הויק את הממון ואע"ג דנתקל פושע הוא מ"מ הוי ממונו בור ופטור על כלי שני אבל כשהויק
39 ממונו את הגוף הראשון חייב והשני פטור וגרס ברישא האי בירא לאו אגא ברייתא ובא לא אמר רבא גרסין ה"ל בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים
40 ולשון ראשון פ"ה והאי גירסת ר"ח אמר רבא ראשון חייב בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו דשני כשהוויק בגופו של ראשון כדמפרש דראשון ודאי פושע הוא
41 לר"מ דמנפשיה נפיל והוי אדם המזיק ולרבנן משום שהיה לו לעמוד ולהזהיר ושני חייב בגנאי גופו של שלישי אבל לא בגנאי ממונו של שלישי כדמסיק דאגופו
42 של שלישי מחייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דה"ל בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים ופריה ראשון נמי נחשב גופו בור ויפטר על ממונו השני
43 ומשני ראשון מנפשיה נפיל וה"ל פושע לר"מ ולרבנן משום דה"ל להזהיר לרב נחמן ולרבי יוחנן היה לו לעמוד אע"ג דלרבנן שניקים אנוסין מ"מ הראשון שאין
44 אנוס כ"כ הוי אדם המזיק מטעם שהיה לו לעמוד או להזהיר והשני שהוא אנוס יותר אין נחשב מטעם זה כ"א בור ולפי זה הו"מ למפרך השתא הניחא לשמואל
45 כדאמרין לקמן מיתבי בולין חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן של נזקי חוורו בו רבא מתוך קושיא זו ותימה דלישני דגופו וממונו אמזיקין קאי ותיבין
46 אנוקי גופו דראשון מטעם אדם המזיק וגופו של שני משום בור ופטור אנוקי שממונו הויק ברבנן דאמרי נתקל לאו פושע הוא והוי מפקיר נקוי לאחר נפילת
47 אונס אלא אמר רבא ראשון חייב בין בגנאי גופו בין בגנאי ממונו דראשון אם הויק בגוף השני יש ספרים שקתוב בהן בהדיא בין איתוק מגופו בין איתוק מממונו
48 שני חייב בגנאי שלישי בגנאי גופו דשני משום שהיה לו לעמוד אבל לא בגנאי ממונו דשני דא"ל האי בירא לאו אגא ברייתא דאנוס היה שהראשון גרס לו
49 ליפול אבל ראשון ודאי פושע הוא ולהכי קתני בברייתא וכולן פטורין על נזקי ממונן פ"ה על גיוזקין שגוף הראשון נמי נחשב בור בין שלא הויק בדיקם וקשה
50 בין דפושע הוא אמאי פטור כשגופו הויק ממנו השני ואע"פ שאין מזיק בדיקם אין לו ליתשב בור דהתנן אם עמד בעל קורה חייב בחבית של חבירו אלקא חשיב
51 אדם

אדם המזיק בע"פ שאינו מזיק בדין וכו' חייבין על נזקי גופו כמו אמר מר
הוא הניחא לשמואל כו' ומשני בגון שהזיקו כלים בכלים והשתא כולן חייבין
על נזקי גופו ופטורין על נזקי ממונן ע"כ לאו על נזקי קאי דאי קאי אנזקין
כרס"י השתא א"כ מיירי כשהזיקו בממונן המזיקין כדמזיקין כשהזיקו כלים

בכלים דאי בגוף המזיק אמאי קאמר

דפטורין על נזקי ממונן וכו' דהזיקו בממונן

מזיקין איירי אמאי חייב שני כשהזיק גוף

שלישי בממונו והא חייב בירא לאו איהו

כרייה אלא אמזיקין קאי וכו' חייבין

אנזקין שהזיק גופו בין בממונו בין בגוף

שאפי' גוף שני חייב על ממונו שלישי

דמשמע שהיה לו לעמוד ולהזהיר הוי

אדם המזיק וחיוב על כלים אף לשמואל

והשתא לא קשה מה שהקשה מאם עמד

בעל קורה דכיון שהחייב לפי הפסקתא

אין לחוש אם יכול לומר ולטעמיה

ולשמואל מי ניתא דיש מקומות שאין

הש"ס מקפיד ופטורין על נזקי ממונן

פירוש שמוקד ממונו את הכלים אפי'

ראשון דפושע הוא ודהוה ליה ממונו בור

ופטור על הכלים:

בחומוטרא דסמיטתא. ארב פפא פליג

וסיל לרב ובדי דבי פסקה

לאורחא בשלדא לא היה ראשון חייב

בנזקי שלישי שהיה לו לזהר בשקאה

השני שנפל אצל בחוטרקא דסמיטתא דהוי

באלכסון כשנתקל הראשון בראש

החוטרקא אותו שבא אחר כך ונתקל בסוף

החוטרקא לא קאהו:

ואם

ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מחייב דהוה לו
לעמוד ולא עמד אממונו פטור דא"ל האי בירא לאו
אנא בריתיה מיתבי כולן חייבין על נזקי גופו ופטורין
על נזקי ממונן מאי לאו אפי' ראשון לא לבר מראשון
והא כולם קתני אמר רב אדא בר אבהו כולן הניזקין
האי מאי אי אמרת בשלמא אפילו ראשון היינו דקתני
כולן אלא אי אמרת לבר מראשון מאי כולן ליתני
הניזקין אלא אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו דשני
בין בנזקי ממונו דשני ושני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו
אבל לא בנזקי ממונו מ"ט דהוה ליה בור ולא מצינו בור
שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כל תקלה
בור הוא אלא לרב דאמר אי אפקריה אין אי לא לא מאי
איכא למימר לעולם בדאמר מעיקרא ודקשיא לך כולן
חייבין תרגמה רב אדא בר מניומי קמיה דרבינא שהזיקו
כלים בכלים אמר מר אם מחמת ראשון נפלו ראשון
חייב בנזקי כולם מחמת ראשון היכי נפיל רב פפא
אמר דפסקה לאורחיה בשלדא רב זביד אמר בחומוטרא
דסמיטתא: מתני' זה בא בחביתו וזה בא בקורתו
נשברה בידו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות
להלך ולזה רשות להלך היה בעל הקורה ראשון ובעל
חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה

ואם

הג' ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מחייב שהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו
פטור דא"ל האי בירא לאו אנא בריתיה מיתבי כולן חייבין על נזקי גופו כו' עד
מאי טעמא דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל
דאמר כו' אלא לרב מאי איכא למימר תרגמה רב אדא כו'. והכי פירוש ראשון
חייב בנזקי שני בין שניזק בגופו של ראשון
ובין שהזיק בממונו של ראשון גופו כדן
מזיק וחייב אף על כלים דשני דגופו לא
משוין וליהו כדן בור וממונו ויהו ליהו
בתורת בור וחייב על גוף ב' ופטור על כליו
אם הזיק ממונו בממונו פטור דבור חייב בו
נזקי אדם דאמרין לעיל דכי דרשין שור
ולא אדם לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב
ופטור בו את הכלים ושני חייב בנזקי שלישי
כדן מזיק היכא דהזיק בגופו של שני אבל
לא בנזקי ממונו שאם ממונו של שני הזיק
את השלישי בגופו אינו חייב אפילו תורת
בור אין לו על הקדירות של השני להתחייב
במה שהזיק ואפילו הזיק בגופו של שלישי:
מה נפשך. דמשוית לממונו של ראשון בור
וממונו דשני פטור: אי נתקל פושע הוא.
והוי כמשלך תקולתיו ברה"ר משום הכי
ממונו ראשון חייב: שני גמי נתתי. אנזקי
שלישי דעביד ממונו לגופו של שלישי:
ואי לא פושע הוא. ואנוס משוית ליה:
אפי' ראשון נפסר. אפי' אנזקין דהזיק
בגופו כ"ש בממונו: ראשון ודאי פושע
הוא. דמנפשיה נפל הלך גופו הוי כמזיק
ואממונו הוה ליה כורה בור ומחייב מיהא
אגופו דשני וקסבר רבא דרבנן לא פליגי
עליה דר"מ בנתקל פושע הוא כדאזקי
לעיל אביי דבתרתי פליגי אלא באפקר
נזקי הוא דפליגי אבל נתקל מעצמו פושע
הוא לדברי הכל: שני. בנפילתו אנוס הוא

אגופו מיהא מחייב כמזיק בדין שהיה לו לעמוד ולא עמד: אממונו פטור. לגמרי ואפי' היה לו לעמוד: דאמר ליה האי בירא לאו אנא בריתיה. אלא ראשון
ומפקיר נזקי לאחר נפילת אונס אמרן לעיל דף עט. דפטור: מיתבי כולן חייבין על נזקי גופו. שהזיק גופו את אחרים בין בגוף בין בממונו: ופטורין על נזקי
ממונן. שהזיק ממונו את אחרים וקס"ד השתא דלגמרי פטור להו אפי' הזיק הממונו את גוף חבירו: מאי לאו אפילו ראשון. וש"מ נתקל לאו פושע הוא ואגופו
הוא דמחייב דהוה ליה לעמוד ואע"ג דתחילתו אנוס חייב דבגופו לא משוין ליה דין בור דנימא מפקיר נזקי אחר נפילת אונס הוא אלא מזיק ממש הוא דאדם
לא היה בור אבל אגופו פטור: לא לבר מראשון כו': אלא אמר רבא כו'. ע"כ רבא לא חייב הראשון בנזקי ממונו שהזיק בשני דלאו פושע הוא ולא חלק
בין ראשון לשני אלא בנזקי שהזיק גופו והכי אמר רבא ראשון הוי גופו מזיק חייב אפילו בנזקי ממונו של שני הואיל וזה היה לו לעמוד אבל שני אפילו היה לו
לעמוד לא מחייב כוליה האי בראשון דראשון הוי פושע טפי משני הלך ראשון ודאי הוי מזיק ושני מיסתייה אי משוית ליה לגופיה בור וחייב על נזקי גופו של
שלישי אבל לא בנזקי ממונו דלא מצינו בור שחייב בו את הכלים ובריתא דקתני כולן חייבין על נזקי גופו דמשמע אפילו שני בגוף שהזיק את גופו של שלישי:
הניחא לשמואל. איכא למימר דגופו של שני אית ליה תורת בור: אלא לרב. דאמר אי לא אפקריה לא היה בור בשלמא ממונו איכא למימר דמפקיר איניש אלא
גוף מי מפקיר: תרגמה רב אדא בר מניומי. לברייתא דלעיל בגון שהזיקו כלים בכלים ולעולם מילתיה דרבא כדקתני שמעין ליה מעיקרא דגופו דראשון ושני
הוה כמזיקין בדין וחייבין על הכל ואפילו לשמואל דאמר דמידי דלא אפקריה הוי בור דה"מ בממונו אבל בגופו אדם הוא ולא בור וחייב על נזקי כלים אממונו של
ראשון לשמואל בין אפקריה בין לא וירב אי לא אפקריה חייב בכל אי אפקריה הוי בור דנתקל מעצמו פושע הוא וממונו של שני פטור אף על
נזקי גוף השלישי דנזק המופקר על ידי אונס הוא וא"כ לא אפקריה שורו הוא וטפס באפיה שהרי אנוס הוא ומילתיה דרבא מתוקמא בין לרב בין לשמואל ודקשיא
לך ברייתא דקתני שאפילו ראשון ממונו פטור היינו היכא דהזיקו כלים דשני בכליו דראשון דמפטור משום דבור נקדו ולא חייב בו את הכלים ולרב בדאפקריהו
ולשמואל אפילו לא אפקרינהו והכי קתני כולן חייבין על נזקי שמוקד גופו ואפילו הזיק כלים דגופו דאדם מזיק הוא ופטורין על נזקי ממונן אם הזיק ממונו את כלי
חבירינהו דאפילו ממונו הראשון טפי מבור לא משוית ליה שאין לך פושע יותר מבורה בור ופטור בו את הכלים אבל הזיק ממונו את הגוף יש מתן חייב ויש מהן פטור
ראשון חייב ושני פטור וגירסא הכי איתא אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו
מה נפשך אי נתקל פושע הוא שני גמי ליחייב ואי נתקל לאו פושע הוא ראשון גמי ליפטור ראשון ודאי פושע הוא ושני אגופו מחייב דהוה ליה לעמוד ולא עמד
אממונו פטור דאמר ליה האי בירא לאו אנא בריתיה ולא גרסינן הקא חייב בירא לאו אנא בריתיה וכו': בשלדא. כנבילה המושלכת למעבר הדרך ברחוקה וממלאה את
כל הדרך שלדא נבילה כדאמרין בעלמא שלדו קיימת (נדק דף כח.) בחומוטרא דסמיטתא. כמקל של סומין שמגשש הסומא בו ופגעמים שהוא מושיטו לרוחבו הדרך
ומגשש: מתני' זה בא בחביתו כו'. ופגע זה בזה: פטור. שלשניהם רשות להלך: היה בעל קורה ראשון כו' פטור. שזה נתקל בדרבו והוא מיהר ללכת: גמי
תרוויחו

בנזקי ממונו, שהרי בור פטור על נזקי כלים. ולגבי הנזקים שנעשו על ידי
ממונו, יש לפטור את כולם, מאחר שאנוסים הם בנפילתם, והרי הם
מפקירים נזקים לאחר נפילת אונס, ולפיכך נתבאר בברייתא לעיל ש'כולם
פטורים על נזקי ממונו'.
הגמרא מקשה על דברי רבא: הניחא – פירוש זה יבואר היטב לפי דברי
שמואל, דאמר (לעיל כח): שכל תפלה שאדם מניח ברשות הרבים בור
הוא, בין אם הפקירה ובין אם לא הפקירה, ולשיטתו ניתן לבאר שגופו של
השני נעשה כבור ברשות הרבים, אף שאין אדם מפקיר את גופו. אלא
לדברי רב דאמר אי אפקירה – שאם אדם מפקיר את תקלתו ברשות
הרבים, אין – ניתן לחייבו על כך משום בור, ואי לא – אך אם אין הוא
מפקירה, לא – אין לחייבו על כך משום בור אלא משום ממונו המזיק,
מאחר שלא חייבה תורה אלא על בור ברשות הרבים שהפקר הוא לכל,
מאי איכא למימר – כיצד ניתן לומר שגופו של השני בור הוא, הרי אין
אדם מפקיר את גופו.
ומחמת קשיא זו חזרת הגמרא לבאר את דברי רבא כפי שנתבאר
מתחילה: לעולם יש לבאר את הברייתא בראשון רבא מעיקרא – מתחילה,
שהראשון שנתקל פושע הוא וחייב בין על נזקים שנעשו על ידי גופו משום
אדם המזיק, ובין על נזקים שנעשו על ידי ממונו משום בור המזיק, והשני
שלא פשע בנפילתו אלא בכך שלא עמד לאחר מכן, אינו חייב אלא על
נזקים שנעשו על ידי גופו משום אדם המזיק, ופטור על נזקים שנעשו על ידי
ממונו מאחר שהפקירו לאחר נפילת אונס. ודקשאי לך – ומה שהקשינו
מלשון הברייתא 'בולן תייבין על נזקי גופם ופטורים על נזקי ממונם',
שמשמע שאף הראשון פטור על נזקי ממונו, תתקמה ו(פירשה) רב אדא בר
מינומי לברייתא זו קמיה ו(לפני) דרבנן, שכוונת הברייתא היא באופן
שהזקוק כלים ככלים, דהיינו, שהזקוק כליו של השני על ידי כליו של
הראשון, שבאופן זה פטור הראשון מתשלום הנזק, מאחר שאינו חייב על
נזקי ממונו אלא משום בור, ובור פטור על נזקי כלים.
הגמרא מבארת דין נוסף שנתבאר בברייתא: אמר מר – שנינו בברייתא
לעיל (ע"א), שאם מפקדת הראשון נפלה השני והשלישי, הדין הוא
שהראשון לבדו תייב בנזקי כולם.
מבשרת הגמרא, מפקדת ראשון תייב נפיל – באיזה אופן נפלו כולם מחמתו
של הראשון.
ומבארת בשני אופנים: רב פפא אמר, דפסקה לאורחיה בשלדא – הפסיק
הדרך כנבילה, דהיינו שחסם הראשון את כל רוחב רשות הרבים, כנבילה
המושלכת לרוחב הדרך, ולפיכך יש לחייבו על נזקי כולם, מאחר שכל
ההולכים אחריה נתקלו מחמתו, ולא היו יכולים לילך בדרך אחרת.
רב זביד אמר, בחומתא דסמיתא – כמקלו של העיור, המגשש בו את
דרכו, ופעמים שמושיטו לכל רוחב הדרך עד שלא נותר מקום לילך בו,
ובאופן שעשה הראשון כן חייב הוא בנזקי כולם.

משנה

משנה זו עוסקת בשנים שהיו מהלכים בדרך והזיקו זה את זה, באיזה אופן
יש לפטור את שניהם ובאיזה אופן יש לחייב את אחד מהם.
שנים שהיו מהלכים ברשות הרבים, זה בא בקבצית – אחד מהם נשא חבית,
וזה בא בקורתו – והשני נשא קורה, ופגעו זה בזה, ונשברה קבצית (חביתו)
של זה בקורתו של זה, פטור – שניהם פטורים, משום שכל שיש רשות
להלך ברשות הרבים, ואף לזה יש רשות להלך שם, ולא פשע אחד מהם
בהליכתו.
אמנם באופן שלא פגעו זה בזה אלא שהיו מהלכים זה אחר זה, הדין הוא
כך: אם היה בעל הקורה מהלך ראשון ובעל חבית אחרון, ונשברה החבית
בקורה, פטור בעל הקורה מתשלום הנזק, מאחר שיש לתלות שבעל
הקורה הלך כדרכו, ואילו בעל החבית נודרו יותר מדאי עד שפגע בבעל
הקורה, ונמצא שהוא הזיק את עצמו.

מתרצת הגמרא, שאכן הנתקל פושע הוא, שהיה לו להתבונן בדרכו,
ולפיכך הראשון שנפל מעצמו בלא שנתקל באדם אחר וראי פושע הוא,
וחייב בין על נזק שעשה גופו משום אדם המזיק, ובין על נזק שעשה ממונו
מדיו בור. אך השני שנתקל בראשון אינו פושע בנפילה זו, ומכל מקום
אנוסו מתייב – על נזקים שנעשו גופו לשלישי או לממונו יש לחייבו, משום
דהיה לו זמן לעמוד לאחר נפילתו, ולא עמד, ופושע הוא בכך, אבל
אממונו – על הנזק שגרם ממונו לגופו של השלישי או לממונו, פטור,
דאמר ליה – שיכול הוא לומר לשלישי, הרי בירא לאו אלא ברייתא –
בור זה לא אני חפרתיו, אלא הראשון הוא שיצר את התקלה, ואני אנוס
הייתי בנפילה זו, והדין הוא שהמפקיר נזקי לאחר נפילת אונס אינו חייב
בתשלום על נזקים, ולפיכך אין לחייב את השני על התקלה שיצר ממונו.
הגמרא מקשה על דברי רבא מברייתא: מתייב, שנינו בברייתא, המפרשת
את דברי הברייתא לעיל (ע"א) לגבי קדרין חגגין שהיו מהלכים זה אחר זה,
ואומרת, שבוין – כל אלו שהזיקו אחרים, תייבין הם על נזקי גופן – אם
הזיק גופם את גוף האחרים או את ממונם, כדן אדם המזיק אחרים, ופטורין
הם על נזקי ממונם – אם הזיק ממונם את אחרים.

מבשרת הגמרא: מאי לאו – האם אין לומר, שכוונת הברייתא לפטור אפילו
את הראשון על הנזקים שנעשו ממונו, ואם כן יש להוכיח מהברייתא
שהנתקל אנוס הוא, ולפיכך אינו חייב על נזקי ממונו שהפקירם לאחר
נפילת אונס, אלא על נזקי גופו מאחר שהיה לו לעמוד לאחר נפילתו, ושל
דברי רבא הסובר שהראשון שנתקל פושע הוא, וחייב אף על נזקי ממונו.
מתרצת הגמרא: לא – אין כוונת הברייתא לפטור את הראשון, אלא כוונתה
שכולם פטורים לבר בראשון – חוץ מן הראשון שפושע הוא בנפילתו.
שבה הגמרא ומקשה: והא בולם קתני – הרי לשון הברייתא הוא ש'כולם'
פטורים על נזקי ממונם, וכיצד ניתן לבאר שאין הראשון בכללם.
מתרצת הגמרא: אמר רב אדא בר אבהו, כוונת הברייתא באומרה 'בולן'
לכל תניין, דהיינו, השני והשלישי שניזוקו, שהם אינם פושעים בנפילתם
ופטורים על נזקי ממונם, אבל הראשון שאינו ניזק אלא מזיק, פושע הוא
בנפילתו וחייב על נזקי ממונו.

שבה הגמרא ומקשה: הרי מאי – כיצד ניתן לבאר שכוונת הברייתא לכל
הניזוקין בלבד, אי אמתה בשלדא – הרי אם נבאר שכוונת הברייתא
באומרה 'כולן' לפטור אפילו את הראשון על נזקי ממונו, תיינו דקתני בולן
– אזי מבואר היטב מדוע נקטה הברייתא בלשון 'כולן', אלא אי אמתה לבר
בראשון – אך אם נאמר שכוונת הברייתא לכל הניזוקין ולא לנתקל
הראשון, אם כן מאי בולן – מדוע נקטה בלשון 'כולן', ליתני תניין – היה
לה לומר 'כל הניזוקין פטורים על נזקי ממונם'.

ומחמת קשיא זו חזר רבא מדבריו ומבאר את הברייתא לעיל באופן אחר:
אלא אמר רבא, ששיטת הברייתא לעיל (ע"א) לגבי קדרין חגגין היא שאין
הנתקל פושע בנפילתו, אלא שיש לו לעמוד מיד לאחר נפילתו כדי שלא
יתקלו בו אחרים, ולפיכך, הראשון שנתקל ונפל ולא עמד אף שהיתה לו
שהות לכך, תייב בין בנזקי גופו דשני ובין בנזקי ממונו דשני, שמאחר
ולא עמד דינו כאדם המזיק, אך אם הזיק ממונו את השני או את ממונו,
פטור הוא מתשלום, שהרי הוא מפקיר את נזקיו לאחר נפילת אונס. והשני
שנתקל בראשון ונפל ולא עמד אף שהיתה לו שהות, תייב בנזקי השלישי
שנתקל בו, אך רק בנזקי גופו של השלישי, אבל לא בנזקי ממונו של
השלישי, ואפילו אם ניזוקו על ידי גופו של השני, מאי מעמא, דהיה ליה
גופו של השני כבור ברשות הרבים, ולא מצינו בור שתייב בו את הכלים.
דהיינו, רבא סובר שאף שאין הנתקל פושע, ואין הראשון פושע בנפילתו
אלא בכך שלא עמד לאחר מכן, ואף השני פושע הוא בכך שלא עמד לאחר
נפילתו, מכל מקום פשיעתו של השני גדולה מפשיעת הראשון, ולפיכך אף
שיש לחייב את הראשון משום אדם המזיק על הנזקים שנעשו גופו לגוף
השני או ממונו, אין לחייב את השני על הנזקים שנעשו גופו אלא משום בור
ברשות הרבים, ועל כן אינו חייב אלא בתשלום נזקי גופו של השלישי ולא

1 **וְאִם עָמַד** וְעֵצָר] **בְּעַל** קוֹרָה מְהִילוכו, וְנִתְקַל בּוּ בַעַל חֲבִית, תִּיבִי בַעַל
2 הקורה, מאחר שפשע בעמידתו ברשות הרבים. **וְאִם אָמַר** בַּעַל הקורה
3 לְבַעַל הַחֲבִית עָמוּד בַּמְקוֹמָא כְּדִי שֶׁלֹא תִתְקַל בִּי, פְּטוּר בַּעַל הקורה, שְׁהִי
4 הוֹדִיר אֶת בַּעַל הַחֲבִית.
5 וְאִם תִּהְיֶה בְּעַל חֲבִית מֵהֶלֶךְ רֹאשׁוֹן וְכַעַל קוֹרָה אֲחֵרוֹן וְנִשְׁכְּרָה הַחֲבִית
6 בְּקוֹרָה, תִּיבִי בַעַל הקורה, מאחר שְׁנוֹדְרוּ בְּדַרְכּוֹ יוֹתֵר מֵדַאי עַד שֶׁנִּתְקַל
7 בַּחֲבִית. **וְאִם עָמַד** וְעֵצָר] **בְּעַל** הַחֲבִית מְהִילוכו, וּפָגַע בּוּ בַעַל הקורה, פְּטוּר
8 בַּעַל הקורה, מאחר שֶׁבַעַל הַחֲבִית פָּשַׁע בַּעֲמִידָתוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים. **וְאִם אָמַר**
9 בַּעַל הַחֲבִית לְבַעַל הַקּוֹרָה עָמוּד בַּמְקוֹמָא כְּדִי שֶׁלֹא תִתְקַל בִּי, תִּיבִי בַעַל
10 הקורה.
11 וְכֵן הוּא הָדִין כְּשֶׁנָּהָ **כָּא** בְּנִירוֹ וְזֶה בֹא בְּפִשְׁתָּנָא, דְּהֵינּוּ, כְּשֶׁהֵיוּ שְׁנִים
12 מֵהֶלְכִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד נוֹשֵׂא נֵר בִּידוֹ וְהַשְׁנִי פִשְׁתָּנָא, וּפָגַעוּ זֶה בְּזֶה וְנִשְׁרַף
13 הַפִּשְׁתָּנָא עַל יְדֵי הַנֵּר, גַּם בֹּזֵה יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ הַדֵּינָם כְּפִי כָל הָאוֹפְנִים שֶׁנִּתְבָּרְאוּ
14 לַעֲלֹל:

גמרא

15 **בְּעָא מִיָּנִיה** וְשָׁאֵל] **רַבָּה בְּרַחְמִי** הֵוָּא, אִדָּם הָמוּק אֶת אֲשֶׁתוֹ
16 בְּתִשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מָהוּ – מִה דִּינוּ, הָאֵם חַיִּיב בְּתִשְׁלוּם נֹזְקָה אוֹ לֹא.
17 צְרִידִי הַסֶּפֶק: בִּינֵן דְּרִשְׁוֹת קַעְבִּיד – מֵאַחַר שֶׁבְּרִשּׁוֹת הוּא עוֹשֶׂה לַפִּיכָא
18 פְּטוּר, אוֹ דְּלִמָּא אִיבָעִי לִיה לְעִיּוּנִי – אוּ שִׁישׁ לומֵר, שִׁישׁ לוֹ לְהַתְּבוֹנֵן
19 וּלְהוֹדֵר שֶׁלֹא יוֹק, וּלְפִיכָא יֵשׁ לַחֲיִיבוֹ בְּתִשְׁלוּם הַנּוֹק.
20 **אָמַר לִיה** – רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרַחְמִי, תִּנְיָתוּהָ – נִתֵּן לַפְּשׁוֹת סֶפֶק זֶה מִן הָדִין
21 שֶׁשֵּׁנִינּוּ בְּמִשְׁנֵתָנּוּ, שְׁנִינִים שְׁהִיוּ מֵהֶלְכִים בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וּפָגַעוּ זֶה בְּזֶה
22 פְּטוּרִים, מִשּׁוּם שֶׁלֹּהוּ יֵשׁ רִשּׁוֹת לְהִלָּךְ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְאָף לָהּ יֵשׁ רִשּׁוֹת
23 לְהִלָּךְ שֶׁם, וּמוֹכַח, שֶׁכֹּאשֶׁר יֵשׁ לְאָדָם רִשּׁוֹת לִילָךְ בַּמְּקוֹם מִסּוּיִם פְּטוּר הוּא
24 אִם הוֹיֵק שֶׁם שֶׁלֹא בְּמִתְכוּיִן, וְעַל כֵּן יֵשׁ לַפְּטוּר אָף בְּבַעַל הַמּוֹזִיק אֶת אֲשֶׁתוֹ,
25 מֵאַחַר שֶׁבְּרִשּׁוֹת הוּא עוֹשֶׂה.
26 הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל דִּין זֶה: **אָמַר רַבָּא**, וְהָלָא דְּרַבְרִים קָל וְחֹמֶר, וְכֵּהָ הַהוּרָג
27 בְּשִׁגְגָה אֶת רַעְיוֹ בְּעֵצֶר, שֶׁלֹּהוּ לְרִשּׁוֹתוֹ נִכְנָם וְזֶה לְרִשּׁוֹתוֹ נִכְנָם – שְׁבִין
28 הַהוּרָג וּבִין הַנְּהוּרָג יֵשׁ לָהֶם רִשּׁוֹת לִילָךְ בֵּיעֵר, וְאָף עַל פִּי כֵן נִשְׁעָשֶׂה הַהוּרָג
29 כְּמִי שֶׁנִּכְנָם לְרִשּׁוֹת חֲבִירוֹ וְהוּרָג, וְתִיבִי גְלוּת עַל הָרִיגָתוֹ, זֶה וְהַבְּעֵל
30 שְׁלִישְׁוֹת חֲבִירוֹ וְהוּקַח לְרִשּׁוֹתוֹ, לֹא כָּל שְׁבִין שְׁעָלֵיו לְהַתְּחַיִּיב
31 בְּתִשְׁלוּם נֹזְקָה.

32 מְבַרְרָת הַגְּמָרָא: **אָלָא הָא קִתְּנִי** שְׁפִטוּר בַּעַל הקורה, מִשּׁוּם שֶׁלֹּהוּ רִשּׁוֹת
33 לְהִלָּךְ וְלָהּ רִשּׁוֹת לְהִלָּךְ, וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאן שֶׁבַעַל מְקוֹם שִׁישׁ לְאָדָם רִשּׁוֹת
34 לְהִלָּךְ פְּטוּר הוּא אִם הוֹיֵק בְּשׁוּגָא.

35 וּמִבְּאֵרָת, הָתָם – בְּמִשְׁנֵה לִגְבִי בַעַל חֲבִית וּבַעַל קוֹרָה, תִּרְוִיחָהּ בְּתִרְדִּי גִינְהוּ
36 – שְׁנִינֵיהֶם בְּאוֹתוֹ מִצַּב הֵם עוֹמְדִים, שֶׁשְׁנִינֵיהֶם יָחִיד גְּרָמוֹ לְשִׁבְרֵת הַחֲבִית עַל
37 יָדִי פְּגִיעָתָם זֶה בְּזֶה, וְעַל כֵּן אֵין לַחֲיִיב אֶת בַּעַל הקורה בְּנוֹקִי הַחֲבִית. **הָכָא**
38 – בְּמוֹזִיק אֶת אֲשֶׁתוֹ, אִיהוּ דְּקַעְבִּיד מְעַשֶּׂה וְהוּא לֹא – רַק הַבְּעֵל עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה
39 וְלֹא הָאִשָּׁה, וּלְפִיכָא אָף שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לָכֵן, מִכָּל מְקוֹם אִם הוֹיֵק חַיִּיב.
40 מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: כִּיִּצְדִי יִתְּכֵן לומֵר שֶׁאֵין הָאִשָּׁה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְהַכְּתִיב (ויקרא
41 יח כט) לִגְבִי דִין נוֹאפִים, וְנִכְפְּרוּתוֹ הַנִּפְשׁוֹת הָעוֹשֶׂה מְקַרְבֵּי עֲצָם, וּמִשְׁמַע
42 מִדְּבָרֵי הַכְּתוּב שְׁבִין הָאִישׁ וּבִין הָאִשָּׁה הֵם בְּכָל עוֹנֵשׁ כֶּרֶת זֶה, וּמֵאַחַר
43 שֶׁקְרָאֵם הַכְּתוּב 'הַנִּפְשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת' יֵשׁ לַלְמוּד שֶׁאֵף הָאִשָּׁה נִידוּנִית כְּעוֹשֶׂה
44 מַעֲשֶׂה.

45 מְתַרְבֵּצַת הַגְּמָרָא, הִנָּהָ לְתִרְוִיחָהּ אִיתָ לָהּ – אֲכַן יִשְׁנָה הִנָּהָ לְשִׁנֵּיהֶם,
46 וּלְפִיכָא קְרָאֵם הַכְּתוּב 'הַנִּפְשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת', אֲבָל אִיהוּ מְעַשֶּׂה הוּא דְּקַעְבִּיד
47 – מַעֲשֶׂה בְּפוֹעֵל רַק הַבְּעֵל עוֹשֶׂה, וּלְפִיכָא יֵשׁ לַחֲיִיבוֹ אִם הוֹיֵק.
48 שֵׁנִינּוּ בְּמִשְׁנֵה שֶׁאֵם תִּהְיֶה בְּעַל קוֹרָה רֹאשׁוֹן וּבַעַל חֲבִית אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה
49 הַחֲבִית בְּקוֹרָה פְּטוּר בַּעַל הקורה, וְאִם עֵצֶר בְּדַרְכּוֹ בִּלְאִי לְהוֹדִיר אֶת בַּעַל
50 הַחֲבִית חַיִּיב כִּי:

51 **אָמַר רִישׁ לְקִישׁ**, שְׁתֵּי פְּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, הַשּׁוֹהוֹת בְּרִשּׁוֹת תְּרִבִּים,
52 אֶחָת רְבֻצָּה וְאֶחָת רְבֻצָּה בַּמְקוֹמָה וְאֶחָת מְהִלָּכַת כְּדִרְכָּה, וְהוֹיֵק זֶה אֶת זֶה,
53 הָדִין הוּא שֶׁאֵם בְּעֵטָה הַפְּרָה מְהִלָּכַת בְּפִרְה הַרְבּוּצָה וְהוֹיֵקָתָה, פְּטוּרָה,
54 שֶׁאֵין רִשּׁוֹת הָרַבִּים עוֹמְדִת לְרִבְצֶיהָ וְשִׁינֵי הוּא, וְכָלל הוּא בִּידֵינוּ 'כֹּל
55 הַמִּשְׁנָה וּבֹא אַחֲרָי וְשִׁינָה בּוּ פְטוּר'. אֲךָ אִם בְּעֵטָה הַפְּרָה הַרְבּוּצָה בְּפִרְה
56 הַמְּהִלָּכַת, תִּיבִיתָ.

57 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְהַבִּיא רֵאיהָ לְדַבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ מִן הַמִּשְׁנָה: לִימָא מְסִיעֵי לִיה
58 מִן הָדִין הַמְּבֹאֵר בְּמִשְׁנָה, שֶׁאֵם תִּהְיֶה בְּעַל קוֹרָה מֵהֶלֶךְ רֹאשׁוֹן וְכַעַל חֲבִית

59 **אֲחֵרוֹן**, וְנִשְׁכְּרָה הַחֲבִית בְּקוֹרָה, פְּטוּר בַּעַל הקורה, **וְאִם עָמַד** וְעֵצָר] **בְּעַל**
60 הַקּוֹרָה בַּמְקוֹמָה, וְנִתְקַל בּוּ בַעַל חֲבִית וְנוֹזֵק, תִּיבִי בַעַל הקורה בְּתִשְׁלוּם
61 נֹזְקֵי הַחֲבִית, מֵאַחַר שֶׁפָּשַׁע בְּכָךְ שֶׁעֵצֶר בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים.
62 **וְהָא הָכָא דְּכְרִבּוּצָה בְּמִהִלָּכַת דְּמִי וְקִתְּנִי תִיבִי** – וְהִי בִּאֻפֵּן זֶה שֶׁעֵמַד
63 בַּעַל הקורה וְנִתְקַל בּוּ בַעַל חֲבִית, יֵשׁ לְדוֹן אוֹתָם כְּדִין פְּרָה רְבֻצָּה הַבּוֹעֵטָה
64 בְּפִרְה מֵהֶלְכַת, שְׁהִי בַעַל הקורה שֶׁעֵצֶר בַּמְקוֹמָה שִׁינָה מִן הַדֶּרֶךְ הַרְגִּילָה,
65 שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲמוּד לְפִשׁוֹת הָרַבִּים, וּלְפִיכָא חַיִּיב הוּא בְּתִשְׁלוּם
66 נֹזְקֵי שֶׁל בַּעַל חֲבִית שֶׁהִלָּךְ כְּדִרְכּוֹ, וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאן, שֶׁפְּרָה הַרְבּוּצָה
67 בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים שֶׁלֹא כְּדִין שֶׁבְּעֵטָה בְּפִרְה מֵהֶלְכַת כְּדִרְכָּה חַיִּיבָתָה בְּתִשְׁלוּמֵי
68 נֹזְקָה.

69 דְּחוּהָ הַגְּמָרָא: **וְתִסְכְּרָא הָא סִיעֵי בְּעָא** – וְכִי סִבּוֹר אֶתָּה לְהַבִּיא רֵאיהָ מִן
70 הַמִּשְׁנָה לְדַבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ, לֹא מְסִיתִיָּא דְּלֹא מְסִיעֵי אֱלָא מְקַשֶּׁה גְּמִי
71 קִשְׁיָא – הִי לֹא דִי שֶׁאֵין רֵאיהָ לְדַבְּרֵי, אֲלֵא אֲדִרְבָּה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מִן
72 הַמִּשְׁנָה עַל שִׁטְתָּה, שְׁהִי מְעַמָּא דְּרַבְעָטָה – טַעַם הַדְּבָר שֶׁמְחַיִּיב רִישׁ לְקִישׁ
73 אֶת הַפְּרָה הַרְבּוּצָה, מֵאַחַר שֶׁשִּׁינָתָה וּבְעֵטָה בְּפִרְה מֵהֶלְכַת, וְיֵשׁ לְדִיּוּק
74 מִדְּבָרֵי, הָא הוֹיֵקָה מְפִילָא – שֶׁאֵם רְבֻצָּה הַפְּרָה בַּמְקוֹמָה וְנִתְקַלָּה בָּהּ
75 הַפְּרָה מֵהֶלְכַת וְנוֹזְקָה, פְּטוּר בַּעַל הַפְּרָה הַרְבּוּצָה מִתִּשְׁלוּם הַנּוֹק, מֵאַחַר
76 שֶׁלֹא הוֹיֵקָה פְּרִתּוֹ בִּידֵים, וְהָא מְתִנְיָתִין דְּמִי לֹא וְקִתְּנִי תִיבִי – וְהִי מִדְּבָרֵי
77 הַמִּשְׁנָה מוֹכַח לֹא כֵן, שְׁהִי מְבֹאֵר בָּהּ שֶׁאֵם עֵמַד בַּעַל קוֹרָה בַּמְקוֹמָה וְנִתְקַל
78 בּוּ בַעַל חֲבִית וְנוֹזֵק, חַיִּיב בַּעַל הקורה בְּתִשְׁלוּם הַנּוֹק, אָף עַל פִּי שֶׁלֹא
79 הוֹיֵקָה בִּידֵים.

80 מְתַרְבֵּצַת הַגְּמָרָא: שִׁישׁ לְחַלֵּק בֵּין הָאוֹפֵן שְׁבוּ עוֹסְקָת הַמִּשְׁנָה לְדַבְּרֵי רִישׁ
81 לְקִישׁ, מְתִנְיָתִין דְּפִסְקָה לְאוֹרְחָא בְּשִׁלְחָא – הַמִּשְׁנָה עוֹסְקָת בִּאֻפֵּן שְׁהִיוּ
82 רֹאשֵׁי הקורה מוֹנָחִים לְרוּחָם רִשּׁוֹת הָרַבִּים, עַד שֶׁלֹא נוֹתֵר מְקוֹם לְעַבּוֹר בּוּ,
83 וּלְפִיכָא יֵשׁ לַחֲיִיבוֹ בְּנוֹקִי בַעַל חֲבִית, אֲבָל הָכָא לַעֲנִין שְׁתֵּי פְּרוֹת, מְדוּבָר
84 בְּבִנּוֹן דְּרַבְעָה בְּחֹד יוֹסָא – שֶׁרְבֻצָּה הַפְּרָה בְּצֵד אֶחָד שֶׁל הַדֶּרֶךְ, וְעִידִין נוֹתֵר
85 מְקוֹם לְעַבּוֹר בּוּ, וּלְפִיכָא אִיבָעִי לָהּ לְסַנּוּי בְּאִידִי יוֹסָא – הִיָּה לְפִרְה
86 מֵהֶלְכַת לִילָךְ בְּצֵד הַדֶּרֶךְ כְּדִי שֶׁלֹא תִינוֹק מִן הַפְּרָה הַרְבּוּצָה, וּלְפִיכָא פְטוּר
87 בַּעַל הַפְּרָה הַרְבּוּצָה, וְרַק בִּאֻפֵּן שִׁינָתָה הַפְּרָה הַרְבּוּצָה וּבְעֵטָה בְּפִרְה
88 מֵהֶלְכַת חַיִּיב בַּעֲלִיהָ בְּתִשְׁלוּם הַנּוֹק.

89 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְהַבִּיא רֵאיהָ לְדַבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ מִן הַסִּיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה: **אֱלָא**
90 **סִיפָא דְּמְתִנְיָתִין מְסִיעֵי לִיה לְרִישׁ לְקִישׁ**. דְּקִתְּנִי שֶׁאֵם תִּהְיֶה בְּעַל חֲבִית
91 מֵהֶלֶךְ רֹאשׁוֹן וְכַעַל קוֹרָה אֲחֵרוֹן, וְנִשְׁכְּרָה הַחֲבִית בְּקוֹרָה, תִּיבִי בַעַל
92 הקורה, מֵאַחַר שֶׁשְׁנוֹדְרוּ בְּהִלְכָתוֹ יוֹתֵר מֵדַאי. **וְאִם עָמַד** וְעֵצָר] **בְּעַל** חֲבִית
93 בְּדַרְכּוֹ, וְנִתְקַל בּוּ בַעַל הקורה וְהוֹיֵק, פְּטוּר בַּעַל הקורה, מֵאַחַר שֶׁפָּשַׁע בַּעַל
94 חֲבִית בְּעִצְרָתוֹ.

95 **וְהָא הָכָא דְּכְרִבּוּצָה בְּרִבּוּצָה דְּמִי וְקִתְּנִי פְטוּר** – וְהִי בִּאֻפֵּן זֶה שֶׁעֵמַד
96 בַּעַל חֲבִית וְנִתְקַל בּוּ בַעַל הקורה, יֵשׁ לְדוֹן אוֹתָם כְּדִין פְּרָה מֵהֶלְכַת
97 הַבּוֹעֵטָה בְּרִבּוּצָה, שְׁהִי בַעַל חֲבִית שֶׁלֹא כְּדִין עוֹשֶׂה שֶׁעֵמַד מֵהִלְכָתוֹ,
98 וּלְפִיכָא יֵשׁ לַפְּטוּר אֶת בַּעַל הקורה שְׁהוֹיֵק, וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאן שֶׁאֵם בְּעֵטָה
99 הַפְּרָה מֵהֶלְכַת כְּדִרְכָּה בְּפִרְה הַרְבּוּצָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים שֶׁלֹא כְּדִין וְהוֹיֵקָתָה,
100 פְטוּרָה.

101 דְּחוּהָ הַגְּמָרָא: מְתִנְיָתִין דְּכִי אוֹרְחִיהָ **כָּא מְסִינִי** – הַמִּשְׁנָה עוֹסְקָת בִּאֻפֵּן
102 שֶׁהִלָּךְ בַּעַל הקורה כְּדִרְכּוֹ וְנִתְקַל בְּבַעַל חֲבִית, וּלְפִיכָא אֵין לַחֲיִיבוֹ בְּנוֹקִי
103 חֲבִית, הָכָא לִגְבִי פְּרָה מֵהֶלְכַת הַבּוֹעֵטָה בְּרִבּוּצָה, **אָמַר לִיה** – יְכוּלָה הַפְּרָה
104 הַרְבּוּצָה לומֵר לְמַהֲלָכָה, נְהִי דְּרֵאִית לָךְ רִשּׁוֹת לְסַנּוּי עָלֵי לְבַעֲוִמִי בִי לִית
105 לָךְ רִשּׁוֹתָא – אָף אִם יֵשׁ לָךְ רִשּׁוֹת לִילָךְ עָלֵי, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי רִשְׁאִית לְרַבּוּץ
106 בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, אֲךָ לְבַעֲוֵט בִּי אֵין לָךְ רִשּׁוֹת, וּלְפִיכָא יִתְּכֵן שִׁישׁ לַחֲיִיב אֶת
107 בַּעַל הַפְּרָה מֵהֶלְכַת בְּתִשְׁלוּם נֹזְקָה שֶׁל הַפְּרָה הַרְבּוּצָה.

משנה

108 מִשְׁנָה זוֹ עוֹסְקָת אָף הִיא בְּשִׁנִּים שְׁהוֹיֵקוּ זֶה אֶת זֶה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים.
109 שְׁנִינֵם שְׁקִיּוֹ מְהִלָּכִין בְּרִשּׁוֹת תְּרִבִּים, אֶחָד מֵהֶם רִץ וְאֶחָד מֵהֶם מְהִלָּךְ
110 כְּדִרְכּוֹ, אוֹ שְׁתֵּי שְׁנִינֵיהֶם רִצְוּ, וְהִקְדִּיּוּ זֶה אֶת זֶה, שְׁנֵינֵיהֶם פְּטוּרִין מִתִּשְׁלוּמֵי
111 הַנּוֹק, שֶׁמֵּאַחַר וּלְשִׁנֵּיהֶם יֵשׁ רִשּׁוֹת לְהִלָּךְ וּלְרוֹץ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְשִׁנֵּיהֶם
112 הוֹיֵקוּ זֶה אֶת זֶה כֹּאחֹד, אֵין לַחֲיִיב הָאֶחָד בְּנוֹקִי חֲבִירוֹ:

גמרא

113 מְתִנְיָתִין – הָדִין הַמְּבֹאֵר בְּמִשְׁנָה, שֶׁאֵף בִּאֻפֵּן שֶׁאֶחָד רִץ וְהַשְׁנִי מֵהֶלֶךְ
114 הַמִּשְׁךָ בְּעוֹמֵד קִיא

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף לב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

צו

תוספות

רש"י

1 ואם עמד בעל קורה חייב. בגמרא מוקי דרמא לקורה בשלדא אבל אי לא
2 רמא בשלדא פטור דאיבעי ליה לבעל הבית כשראה שעמד בעל
3 הקורה לסגוי באידך גיסא כדי שלא יתק אכל כי הוי בשלדא לא פשע בעל
4 הקבית דלא ידע כשעומד בשלדא אע"פ שגוף האדם רואה כשעמד מה
5 שעמד בשלדא אין רואה אבל קשה

6 דכסיפא אם עמד בעל הקבית אמאי פטור
7 דקבית לא מסתבר דהוי בשלדא שהוא
8 דבר קטן וד'ל לבעל הקורה לסגוי באידך
9 גיסא כדי שלא יתק בעל הבית דהא
10 כשבעל הבית אחרון מוטל עליו לסגוי
11 באידך גיסא כדי שלא יתק כ"ש כשבעל
12 קורה אחרון דאיבעי לסגוי באידך גיסא
13 כדי שלא יתק בדפי' (שם דף מ.) גבי כלב
14 שנטל חררה ועוד דגם זה דוחק שהאדם
15 רואה שהוא עומד ואין רואה שהוא עומד
16 בשלדא ונראה לר"י דאורחא דמילתא
17 הוא כשהולכין בעל הבית ובעל קורה זה
18 אחר זה דאין האחרון יכול לעיין באותו
19 שהולך לפניו כל שעה ולכך כי לא הויא
20 קורה בשלדא יש לאחרון ללכת בתחלת
21 הלכו באידך גיסא כדי שלא יתק או שלא
22 יתק ע"י עמידת הראשון אבל כשנשוא
23 את הקורה בשלדא אין לאחרון להסתלק
24 באידך גיסא בין שהוא בעל קורה בין
25 שהוא בעל הבית ולכך אין פושע אלא
26 הראשון כשעמד במיני מתני' בין רישא
27 בין סיפא שהקורה בשלדא:

28 תריןיהו כי חדדי ניהו. שאף בעל
29 הבית מסייע בשבירתה
30 שגדרך הלכו הטיח הבית בקורת חבירו
31 וא"ת ואם בן ל"ל שלוח רשות להלך אפי'
32 אין רשות לא לזה ולא לזה פטור בעל
33 הקורה משעם זה וי"ל דבא למעוטי אם
34 היה בעל קורה רץ ובעל הבית מהלך
35 אע"פ שבבעל הבית עצמו הטיח הקבית
36 אע"ג דפטור במתני' אחד רץ ואחד מהלך
37 היינו משום דקסבר שיש לו לרוץ בהדי'
38 אבל כשנשוא קורה על בתיפו אה"ל
39 רשות לרוץ אינ' מתניתין דאחד רץ ואחד
40 מהלך מיירי בע"ש כדמוקי לה רבי יוחנן
41 אי נמי י"ל דבא למעט במקום שאין לו
42 רשות להלך כגון בחצר בעל הקבית דכיון
43 דאין לו רשות לבעל והקורה להלך אין
44 לבעל הבית ליתור מפניו מיהו כשעמד
45 בעל הבית חייב בעל קורה אפי' שניהם
46 ברשות בינן שעשה כל הניזק דדוקא
47 משום דתריןיהו כי חדדי ניהו פטירין ליה ולא דמי לעמד בעל הבית דמתניתין דכיון שהוא ידע שבא אחריו בעל קורה נושא בשלדא פשע בעמידה בדפי' במתני' ואי הבית נמי איירי דהויא בשלדא אתי נמי שפיר:

48 איהו קעביד מעשה. ומיהו לענן חטאת ולענן מלקות חייבת דרחמנא אחשביה להנאה מעשה: דרמא בשלדא. וא"ת וכלא בקדרין מחייב לעיל בשנתקל
49 השני בראשון ולא אמרינן איבעי ליה לסגוי באידך גיסא והתם לא מיירי בשלדא דלא מוקמינן דפסקה לאורחא בשלדא אלא ההיא דאם מחמת
50 הראשון נפלו בולם וי"ל כשנפול אין רואה את לא מצי א"ל איבעי לך לסגוי באידך גיסא:
51 איבעי לה לסגוי באידך גיסא. שלא תהא נזיק וא"ת וזה אפי' להזיק את לא רשות לסגוי עלה וי"ל משום דהוי רגל ברשות הרבים ואיבעוט נמי לא
52 מיתחייב משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: וזהא הכא דכמהלכת ברבוצה דמאי. תימה מאי ס"ד השתא וכי סובר הוא שאם שבר במתכונן
53 שהוא פטור כמו בעטה מהלכת ברבוצה הא פשטא לן בריש פיקון דשובר חייב דבאדם לא שייך כל המשנה כו' וי"ל דס"ד כי היכי דבמתני' פטירין בעל
54 הקורה לפי שבעל הבית גורם לו בעמידתו שאין לו לבעל קורה ליתור שמא נעמוד בעל הבית ד"נ פרה ברבוצה גרמה לה להמהלכת שתבעוט בה ואין לבעל
55 הפרה ליתור שמא תמצא פרה ברבוצה ברשות הרבים ותבעוט בה פרתו ומשני דבשביל שרביצה לא גרמה לה בכך שתבעוט בה דנהי דאית לך רשות לסגוי
56 עלאי לבעוטי בי לית לך רשות: שנים שהיו מהלכין וכו' והזיקו זה את זה פטורין. שכל אחד גרם לעצמו כהלה זו ולא הזיקו ממש במתכונן אלא כלומר הזיקו
57 זה בזה כדאמר' בהפדה (לענין דף מה: וס' שניהם ברשות שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הזיקו זה בזה פטורין:
58

תריןיהו כי חדדי ניהו. שניהן שוין בשבירתן שאף בעל הבית מסייע בשבירתה:
הנפשות העושות. נואף ונואפת במשמע: ברבוצה כמהלכת. דבעל קורה
שעמד הוי משונה שאין דרך לפוש ברה"ר: הא סייעי בעינא. דרבוצה במהלכת
חייבת: אלא מקשה נמי קשיא. מתניתין לריש לקיש דאמר בעטה רובצת חייבת:
הא הוזקה ממיילא. מהלכת ברבוצה

6 פטורה והכא קתני במתניתין דממילא חייב:
7 מתניתין דפסקה. קורה לאורחא בשלדא
8 שהיו ראשיה לרוחב הדרך הלכך אפילו
9 ממילא חייב שאין דרך לבעל הקבית
10 לנטות: לסגוי באידך גיסא. הלכך טעמא
11 דבעטה אבל ממילא פטור: מתניתין דקא
12 מסגי בעל הקורה כי אורחיה ואין כאן שינוי
13 הלכך פטור אבל מהלכת שבעטה ברבוצה
14 שינתה את דרכה ואימא לך דחייבת:
15 שניהן פטורין. כדמפרש בגמרא: מפני
16 שרין (ברשות). מפרש לקמן: הא תו לפה
17 לי (השתא) אחד רץ ואחד מהלך. ורץ
18 שינה ומהלך לא שינה פטור שניהם רצים
19 מבטין:

בואו
13 מעשה והיא לא והפתיב ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם הנאה לתריןיהו אית להו איהו
14 מעשה הוא דקעביד: היה בעל קורה ראשון כו': אמר ריש לקיש שתי פרות ברה"ר אחת
15 רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת לימא מסייע ליה
16 היה בעל קורה ראשון ובעל הבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל קורה
17 חייב והא הכא דברבוצה במהלכת דמי וקתני חייב ותסברא הא סייעי בעינא לא מסתמיא דלא
18 מסייעי אלא מקשה נמי קשיא טעמא דבעטה הא הוזקה ממילא פטור והא מתני' דממילא
19 וקתני חייב מתני' דפסקה לאורחא בשלדא הכא כגון דרביקה בחד גיסא איבעי לה לסגוי
20 באידך גיסא אלא סיפא דמתני' מסייע ליה לר"ל דקתני היה בעל הבית ראשון ובעל קורה
21 אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור והא הכא דכמהלכת ברבוצה דמי
22 וקתני פטור מתני' דכי אורחיה קא מסגי הכא א"ל נהי דאית לך רשות לסגוי עלי לבעוטי בי
23 לית לך רשותא: מתני' שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם
24 רצין והזיקו זה את זה שניהם פטורין: גמ' מתני' דלא באיסי בן יהודה דתניא איסי בן יהודה
25 אומר רץ חייב מפני שהוא משונה ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ
26 ברשות א"ר יוחנן הלכה באיסי בן יהודה ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם
27 משנה ותנן אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין פטורין מתני' בע"ש בין השמשות ממאי
28 מדקתני או שהיו שניהם רצין פטורין הא תו ל"ל השתא אחד רץ ואחד מהלך פטור שניהם
29 רצין מבטין אלא הכי קאמר אחד רץ ואחד מהלך פטור ברה"ר בע"ש בין השמשות אבל בחול
30 אחד רץ ואחד מהלך חייב שניהם רצין אפי' בחול פטורין אמר מר ומודה איסי בע"ש בין
31 השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות בע"ש מאי ברשות איפא בדר' חנינא דאמר ר' חנינא

בואו
בואו
משום דתריןיהו כי חדדי ניהו פטירין ליה ולא דמי לעמד בעל הבית דמתניתין דכיון שהוא ידע שבא אחריו בעל קורה נושא בשלדא פשע בעמידה בדפי' במתני' ואי הבית נמי איירי דהויא בשלדא אתי נמי שפיר:

איהו קעביד מעשה. ומיהו לענן חטאת ולענן מלקות חייבת דרחמנא אחשביה להנאה מעשה: דרמא בשלדא. וא"ת וכלא בקדרין מחייב לעיל בשנתקל
השני בראשון ולא אמרינן איבעי ליה לסגוי באידך גיסא והתם לא מיירי בשלדא דלא מוקמינן דפסקה לאורחא בשלדא אלא ההיא דאם מחמת
הראשון נפלו בולם וי"ל כשנפול אין רואה את לא מצי א"ל איבעי לך לסגוי באידך גיסא:
איבעי לה לסגוי באידך גיסא. שלא תהא נזיק וא"ת וזה אפי' להזיק את לא רשות לסגוי עלה וי"ל משום דהוי רגל ברשות הרבים ואיבעוט נמי לא
מיתחייב משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: וזהא הכא דכמהלכת ברבוצה דמאי. תימה מאי ס"ד השתא וכי סובר הוא שאם שבר במתכונן
שהוא פטור כמו בעטה מהלכת ברבוצה הא פשטא לן בריש פיקון דשובר חייב דבאדם לא שייך כל המשנה כו' וי"ל דס"ד כי היכי דבמתני' פטירין בעל
הקורה לפי שבעל הבית גורם לו בעמידתו שאין לו לבעל קורה ליתור שמא נעמוד בעל הבית ד"נ פרה ברבוצה גרמה לה להמהלכת שתבעוט בה ואין לבעל
הפרה ליתור שמא תמצא פרה ברבוצה ברשות הרבים ותבעוט בה פרתו ומשני דבשביל שרביצה לא גרמה לה בכך שתבעוט בה דנהי דאית לך רשות לסגוי
עלאי לבעוטי בי לית לך רשות: שנים שהיו מהלכין וכו' והזיקו זה את זה פטורין. שכל אחד גרם לעצמו כהלה זו ולא הזיקו ממש במתכונן אלא כלומר הזיקו
זה בזה כדאמר' בהפדה (לענין דף מה: וס' שניהם ברשות שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הזיקו זה בזה פטורין:
ותחת

וְנִתְּנָהּ בקעת וטפחה לו בפניו. לא גרסינו ומת דהא מוקי לה לענין ארבעה דברים: **זו** שְׁלֹדַעַת חבירו נכנס. משמע דאידי שרָאָהוּ נכנס ואת בשלל ברשות אמאי פטור כיון שרָאָהוּ שְׁנֵכְנֵס הָא אַמְרִינָן בַּפ' הַפְּרָה (וְלִקְחָן מֵת וְכֵס לִי'ס טִיטָן) הַנִּכְנֵס לַחֲצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹא בִּרְשׁוֹת דֹּאפִי בַּעַל הַבַּיִת וְהִיָּק חֵיבִי

אי הוה ידע ביה ואפילו שלא בכונה דמוקי דלא הוה ידע דפטור התם וי"ל הא דקמאי רישא פטור היינו מד' דברים אבל גזק חייב וכן פי' בקונטרס א"נ כולה ברייתא בשלל ראיהו מ"מ חשיב לדעת חבירו שהיה לו לדעת שלא על חנם שאל ממנו רשות אלא משום שרוצה ליכנס: **דלא** סגי ליה בגלות. וא"ת והא תנן באלו הן הגולין (מכות ט) הוזק אבן לחצרו והרג אם יש לו רשות לניקל ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה ואמאי גולה בשנכנס ברשות וי"ל דהתם מיירי כגון שיש לו דרך בתוכו או במכר או במתנה או בשאלה או בשכירות שאין בעל החצר יכול לעצב עליו אבל הקא מיירי באדם ששואל רשות ליכנס לפי שעה וידוע הוא שיקנס לאלתר כיון ששאל ממנו רשות להכי הוי קרוב למזיד:

מיתבי הוזק אבן לרה"ר והא הקא דשוגג קרוב למזיד. בריש אלו הן הגולין (מסע דף טז) דריש בשגגה פרט למזיד ומוקי לה באומר מותר וקרי ליה מזיד משום דאומר מותר קרוב למזיד והא דלא מיייתי הך משנה התם דלא משמע ליה לדמוי האי קרוב למזיד להזוא אבל ההוא דלעיל לא הוי קרוב למזיד טפי מהאי והא דפרקי בגמ' אתר משנה במכות והא מזיד הוא ומשני בסותר כותלו וכולה סוגיא בדהקא סמך אהא דפטרין הקא קרוב למזיד ולא אתניא ההיא סוגיא כמאן דמניין דר' יוסי בר חנינא ארישא: **חייב** בארבעה דברים. פי' בקונטרס כיון דחזייה דעיל איבעי ליה לעיוני וקשה לריב"א דאם ראה היה לו להתחייב גלות אע"ג דלא נתן לו רשות ליכנס מיד דהוה אמסרהב בו לצאת גפי נפח בסמוך דחייב גלות אאחר דלא הוי שוליא דנגרי ואע"פ שנכנס ברשות כיון שעשה מסרהב בו לצאת הוי בשלל ברשות וי"ל דשאני התם כיון שתחילת כניסתו ברשות לפיקר באחר יש לו לחוש שמא לא יצא ודמי טפי ליער כי בוטח הוא שלא למחר לצאת כיון שנתן לו רשות ליכנס והיה לו לנפח לעיון אם יצא אם לאו אבל הקא שתחלת כניסתו שלא ברשות אין לו לחוש כל כך ולא דמי ליער והביא ראיה מירושלמי דגר' א"ר יוסי בר חנינא היה עומד ונבקע עצים בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתנה בקעת והזיקו חייב ואם מת אינו גולה לפי שאין דומה ליער והתניא רבי חייא פטור נימא דלא פליג דהא דאמר ר' יוסי בר חנינא שרָאָהוּ ומה דתני ר' חייא בשלל ראיהו הרי משמע אפי' דראהו פטור מגלות כיון דנכנס שלא ברשות אע"ג דמסרהב בו לצאת מחייבין גפי נפח היקא דנכנס ברשות וכי דחי בירושלמי ומוקי דר' חנינא כשאומר לו הנכנס ודאי צריך להעמידה בשלל ראיהו ולא תקשה דנפח על מה שהוא פטור מגלות: **מאן** דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא. משמע דיותר הרישא קרובה לאונס ממה שהסיפא קרובה למזיד ותימה אי משמע אונס פטור מגלות כ"ש שהיה לו ליפטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (ו' טז) בהכיר בה ושבכהה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו משמע אונס פטור ליה הקא אלא לפי שאין דומה ליער ששנכנס שלא ברשות והא דקאמר כל שכן ארישא משום דדמי סיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס:

בואו ונצא. באדם המקבל פני מלך: **מתני'** המבקע. עצים: והזיק ברה"י. של אחרים: ברשות היחיד. שלו: והזיק ברשות היחיד אחר. של אחרים חייב: **גמ'** דשכיחי רבים. והוה ליה לעיוני: **דלא** שכיחי רבים. במקום הנזק: **פטור**. מגלות: **חייב דגר' דכריס**. אם לא מת אלא הוזק נותן לו גזק צער ורפוי ושבח

דהוה ליה פושע אבל בושת לא דאינו חייב על הבושת עד שיתבדוק ורישא דשלא ברשות פטור מד' דברים דליכא פשיעה אבל אנוס חייב כדקיימא לן פצע תחת פצע לחייב על האונס כרצון: **לדעתו**. שלא נטל רשות מתבירו: **קרוב** למזיד. דאיבעי ליה לעיוני: הוסיף לו. שליח ב"ד למי שחייב מלקות: **רצוה** אחת. יותר על מה שאמדהו: ב"ד שייכול לקבל ומת גולה על ידו: **טפח רבא**. לרב שימי: **בסגדליה**. דרב שימי הקהו על סגדלו ל"א בעט בסגדלו לרב שימי: **אטו הוא**. השליח מני: **קורא**. והפלא ה' את מכותך וגו' (דברים כח) ד"ג בסותר את כותלו ביום לאשפה: **להפנות**. בני אדם נפנין בה לנקביות: **מתני'** לה. לדר' בר חנינא: **חייב דר' דכריס**. דהתם נמי פושע הוא כיון דחזייה דעיל איבעי ליה לעיוני: **מאן** דמתני לה אסיפא. פטור מגלות שאינו דומה ליער כ"ש ארישא: **בשוליא** דנפחיה. תלמידו של אותו נפח: **מסרהב**. מפציר בו לצאת:

אחר

חבירו וגולה זה שְׁלֹדַעַת חבירו נכנס לא כל שכן אלא אומר רבא מאי פטור מגלות דלא סגי ליה בגלות והיינו טעמא דרבי יוסי בר חנינא משום דהוי ליה שוגג קרוב למזיד מתיב רבא הוסיף לו רצוה אחת ומת הרי זה גולה על ידו והא הקא דשוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי אסוקי אדעתיה דמיייתי אינשי בחדא רצוה וקתני הרי זה גולה אומר רב שימי מנהרדעא דמעי במנינא טפח ליה רבא בסגדליה אומר ליה אטו הוא מני והתניא גדול שפדינין קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו אלא אומר רב שימי מנהרדעא דטעה דיניא גופיה מיתיבי הוזק את האבן לרה"ר והרג הרי זה גולה והא הקא דשוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה דברה"ר שכיחי אינשי וקתני הרי זה גולה אומר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו איבעי ליה עיוני בסותר פלילה פלילה נמי איבעי ליה עיוני בסותר את כותלו ביום לאשפה האי אשפה ה"ר אי דשכיחי רבים מזיד הוא ואי לא שכיחי רבים אנוס הוא אומר רב פפא [לא צריכא אלא] באשפה העשויה להפנות פלילה ואינה עשויה להפנות ביום ואיכא דמיקרי וייתיב מזיד לא הוי דהא אינה עשויה להפנות ביום אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי וייתיב רב פפא משמיה דרבא מתני לה ארישא הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתנה לו בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור אומר רבי יוסי בר חנינא חייב בארבעה דברים ופטור מגלות מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני לה ארישא אבל אסיפא כיון דברשות חייב גלות ומי חייב גלות והתניא הנכנס לחנותו של נפח ונתנה ניצוצות וטפחה לו על פניו ומת פטור ואפילו נכנס ברשות הקא במאי עסקין בשוליא דנפחי שוליא דנפחי למקטלא קאי כשרוב מסרהב בו לצאת ואינו יוצא ומשום דרוב מסרהב בו לצאת למקטליה קאי כסבור יצא אי הכי אחר נמי

אחר

עומד ונבקע עצים בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתנה בקעת והזיקו חייב ואם מת אינו גולה לפי שאין דומה ליער והתניא רבי חייא פטור נימא דלא פליג דהא דאמר ר' יוסי בר חנינא שרָאָהוּ ומה דתני ר' חייא בשלל ראיהו הרי משמע אפי' דראהו פטור מגלות כיון דנכנס שלא ברשות אע"ג דמסרהב בו לצאת מחייבין גפי נפח היקא דנכנס ברשות וכי דחי בירושלמי ומוקי דר' חנינא כשאומר לו הנכנס ודאי צריך להעמידה בשלל ראיהו ולא תקשה דנפח על מה שהוא פטור מגלות: **מאן** דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא. משמע דיותר הרישא קרובה לאונס ממה שהסיפא קרובה למזיד ותימה אי משמע אונס פטור מגלות כ"ש שהיה לו ליפטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (ו' טז) בהכיר בה ושבכהה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו משמע אונס פטור ליה הקא אלא לפי שאין דומה ליער ששנכנס שלא ברשות והא דקאמר כל שכן ארישא משום דדמי סיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס:

חורציא

בבא קמא דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) צט

הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי בר חנינא: **אמר רבא**, והלא הדברים קל
וחומר, ומה ההורג את רעהו בשגגה ביער, שזה לרעתו נכנס וזה לרעתו
נכנס, דהיינו, שבין ההורג ובין הנהרג נכנסו ליער ללא נטילת רשות איש
מרעהו, ולא ידע ההורג על המצאו של הנהרג בסמוך לו, ואף על פי כן
נעשה הנהרג כמי שנכנס לרעתו – בידיעתו וברשותו חבירו, וגולת ההורג
על ידו, זה – הנכנס לבית הנגר ברשות, שרצונו וברשות חבירו נכנס
לביתו, לא כל שכן שיש לחייב את הנגר גלות על הריגתו. וכיצד יתכן
לומר שרבי יוסי בר חנינא פטור מגלות.

ומחמת קריאת זו מבאר רבא את דברי רבי יוסי בר חנינא באופן אחר: **אמר רבא**
אמר רבא, מאי טעמא שפטור הנגר מגלות, לא משום שאין מגיע לו עונש
חמור כזה, אלא דלא סגי ליה בגלות – לא די לו בעונש קל של גלות, והיינו
מקצא – חזו טעמו דרבי יוסי בר חנינא הפטור מגלות, משום דהוי ליה
הנגר שונג קרוב למזיד, שמאחר ונתן רשות לאותו אדם להכנס לביתו, היה
לו לחשוש שמא כבר נכנס, ומאחר שלא נזכר הרי הוא קרוב למזיד
בהריגתו, ולכן לא די לו בעונש גלות, שאין הגלות מועילה לכפר העון
להורג ממזיד, אלא להורג בשגגה.

הגמרא מקשה על דין זה שההורג בשוגג קרוב למזיד אינו גולה: **מתיב**
רבא, שנינו במסכת מכות (כב): לגבי דין אדם הלוקה בבית דין על עוונותיו,
שבית דין אומדים אותו כמה מלקות ניתן להלקותו בלא שיסתכן, ואם
הוסיף לו שלח בית הדין רצונו – [מכה] אחת נוספת על האומד
שאמדהו, ועל ידי כן מת הלוקה. הרי זה המלקה גולה על ידו כדין הורג
נפש בשגגה.
והא רבא – והרי באופן זה דהמלקה שונג קרוב למזיד הוא בהריגה זו,
דאיבעי אסוקי אדעתיה – שהרי היה לו להעלות בדעתו דמיתתי אינשי
בחדא רצונו – שעלול אדם למות כשמוסיפים לו מכה, וקתני – ומכל
מקום כתוב שהרי זה המלקה גולה, ומוכח שאף ההורג בשוגג קרוב למזיד
גולה.

מתרצת הגמרא: **אמר רב שימי מנהרדשא**, אין המשנה עוסקת באופן
שהוסיף לו סתם מכה על האומדן, אלא דמיני במוניא – שטעה שליח בית
הדין במנין המלקות, וכסבור היה שעדיין לא הלקוה את כל מה שאמדהו,
ולפיכך הוסיף לו עוד מכה ומת, ולאחר מכן נתברר שטעות היתה בידו
במנינו, ובאופן זה אין לדנו כשוגג הקרוב למזיד, אלא כהורג בשוגג גרידא.
הגמרא מקשה על תירוץ זה: **מפח ליה** – הכהו **רבא** לרב שימי בנסנהרדשא
– על סנדלו, **ואמר ליה, אטו הוא מני** – וכי המלקה הוא המונה את מנין
המלקות, וקתניא – והרי שנינו בברייתא, שסדר המלקות כך הוא, הגדול
שפירינין קודם בתורה בפרשת (דברים כח נט) 'והפלא ה' את מכתך',
והדין השני מונה את מנין המלקות, והדין השלישי אומר לשליח בית דין
הכהו. ומצא שאין שליח בית הדין מונה בעצמו אלא הדיין הוא שמונה,
וכיצד יתכן לומר שטעה שליח בית דין במנין המלקות.

אלא אמר רב שימי מנהרדשא, המשנה עוסקת באופן דמיניא גופיה
– שטעה הדיין עצמו במנין המלקות, ולפיכך הוסיף לו שליח בית הדין מכה
על המנין שאמדהו, ועל כן יש לדנו כהורג בשגגה וגולה.
הגמרא מקשה ממשנה נוספת על דין זה שההורג בשוגג קרוב למזיד אינו
גולה: **מיתבי**, שנינו במסכת מכות (ח). שאדם הוזק את האבן לרשות
הרבים, ותרג שם אדם בשגגה, הרי זה הוזק גולה, כדין ההורג נפש
בשגגה.

והא רבא – והרי באופן זה, דההורג שונג קרוב למזיד הוא, דאיבעי ליה
אסוקי אדעתיה – שהיה לו להעלות על דעתו דברשות הרבים שבייתי
אינשי – שמצויים אנשים העוברים ברשות הרבים, ויכולים הם להפגע מן
האבן שזרק, וקתני – ומכל מקום כתוב במשנה שהרי זה הוזק גולה, ויש
להוכיח מכך שאף ההורג בשוגג הקרוב למזיד גולה.

מתרצת הגמרא: **אמר רב שמואל בר יצחק**, אין המשנה עוסקת באדם
הוזק אבן סתם לרשות הרבים, אלא באדם הוזק את בותלו שבין חצירו
לרשות הרבים, ונפלה אבן מן הכותל על אחד מן ההולכים ברשות הרבים
והרגתו, ולפיכך אין לדנו כשוגג הקרוב למזיד אלא כהורג בשוגג גרידא.
מקשה הגמרא: שאף באופן זה אין לדנו כהורג בשוגג גרידא, אלא כשוגג
קרוב למזיד, שהרי איבעי ליה עיניו – היה לו להתבונן קודם סתירת הכותל
אם אין אדם שעלול להפגע מכך.

מתרצת הגמרא: שהמשנה עוסקת באדם הסותר את כותלו בלילה, שאין
אנשים מצויים כל כך ברשות הרבים, ועל כן אינו קרוב למזיד בסתירה זו.
המשך בעמוד קיא

בואו ונצא לקראת בלה מלכתא – דהיינו, נצא לקבל את פני השבת
כאדם המקבל את פני המלך, ואמרי לה – ויש אומרים שאמר כך, בואו
ונצא לקראת שבת בלה מלכתא. רבי ינאי היה מתעטף בבגדים נאים,
וקאי – [עמד] ואמר בואי בלה בואי בלה, שכן היה קורא לשביתת השבת
מתוך חביבותה בעיניו.

ויש לנו ללמוד מהנהגתם, שכשם שמצוה לצאת ולקבל את פני השבת, כן
מצוה לטרוח ולרוץ בערב שבת להכין את צרכי השבת, ועל כן יש לפטור
את זה שרץ והזיק בשוגג, שהרי ברשות עשה.

משנה

משנה זו עוסקת באדם הנמצא ברשות אחת ומזיק ברשות אחרת.
אדם המבקע עצים ברשות הרבים וניתזה חתיכה מן העץ, או שניתק הגרון
מקתו ונפל והזיק ברשות היחיד השייכת לאדם אחר, או שביקע עצים
ברשות היחיד שלו, וניתז מן העץ או הגרון והזיק ברשות הרבים, או
שביקע ברשות היחיד שלו והתז והזיק ברשות היחיד של אדם אחר, בכל
אופנים אלו חייב המבקע בתשלומי הנזק.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה להשמיע דין זה בשלשה אופנים
שונים: וצריךא – ישנו צורך להשמיענו את שלושת הדינים, מאחר שלא
ניתן ללמודם זה מזה. דאי תנא דין זה רק לגבי המבקע עצים ברשות היחיד
והתז והזיק ברשות הרבים, היה מקום לומר שרק באופן זה יש לחייב על
כך, משום דשכיחי רבים – מאחר שמצויים אנשים רבים העוברים ברשות
הרבים, ולפיכך היה לו להזהר שלא להזיקם, ופושע הוא, אבל המבקע
עצים והתז ברשות הרבים לרשות היחיד, דלא שכיחי רבים – שאין
אנשים רבים מצויים במקום הנזק, אימא לא – יש מקום לומר שלא יתחייב
המבקע, ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם באופן זה חייב.

ואי תנא דין זה רק לגבי המבקע עצים והתז ברשות הרבים לרשות
היחיד, היה מקום לומר שרק באופן זה יש לחייבו, משום דמיעקרא שאלא
ברשות עבדי – מאחר שתחילת מעשיו היו שלא ברשות, שהרי אין אדם
רשאי לבקע עצים ברשות הרבים, ולפיכך יש לחייבו על נזקו, אבל המבקע
ומתז ברשות היחיד שלו לרשות הרבים דברשות עבדי – שביקע עצים
ברשות, שהרי עשה כן בתוך רשותו, אימא לא – יש מקום לומר שלא
יתחייב על כך, ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם באופן זה חייב.

ואי תנא הנהך תרתיה – ואילו היתה המשנה שונה שני דינים אלו, לגבי
המבקע ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד, ולגבי המבקע ברשות היחיד
והזיק ברשות הרבים, היה מקום לומר בזה שבכל אחד ישנו טעם מיוחד
לחייב את המבקע, הא – המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים יש
לחייבו, משום שהתז והתז במקום דשכיחי רבים ופושע הוא, והא – והמבקע
ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד יש לחייבו, משום דביקעתו שאלא
ברשות היא, אבל המתז ברשות היחיד שלו לרשות היחיד של אדם אחר,
שיש בזה שתי סבות לפטור, האחת, דלא שכיחי רבים – שאין מצויים
עוברים ושבים במקום הנזק, והשנית, דמיעקרא ברשות – שמתחילה עשה
כן ברשות בחצירו, אימא לא – יש מקום לומר שבזה אין לחייבו, צריךא –
ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם באופן זה חייב המבקע בתשלומי
הנזק.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין אדם שנכנס לחצר חבירו וניזוק שם:
תנו רבנן, אדם הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות הנגר, ונתנה בקעת
– [חתיכת עץ] ומפחה – [הכחה] על פניו ומת, פטור הנגר מחיוב גלות, ואם
נכנס אותו אדם לחנות הנגר ברשות, וניתזה בקעת על פניו והזיק או מת,
חייב הנגר.

מבשרת הגמרא: **מאי חייב** – במה יש לחייב את הנגר על הריגת אותו אדם
או פציעתו אם נכנס ברשות. אמר רבי יוסי בר חנינא, אם הזיק אותו אדם
ונפצע חייב הנגר בתשלום ד' דברים, נזק, צער, ריפוי ושבת, ואם נהרג
אותו אדם פטור הנגר מגלות, לפי שאין דומה מקרה זה לאדם ההורג
בשגגה את רעהו ביער, שהרי ביער זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס
– שהיער רשות הרבים הוא, ולפיכך יש לזון בין את ההורג ובין את הנהרג
כנכנסים לרשות שלהם, אך זה – שנכנס לרשותו של הנגר, לרשות חבירו
נכנס, ויש לומר שלא חייבה תורה גלות באופן כזה.

מתרצת הגמרא, שאדם אחר לית ליה אימתא דרביה – אין אימת רבו עליו, ולפיכך יש לנפח לחשוש שלא שמע בקולו ולא יצא, ואם לא נזהר חייב הוא גלות על הריגתו, אך תא – תלמידו של הנפה, אית ליה אימתא דרביה – אימת רבו עליו, ולפיכך כסבור היה ששמע בקולו ויצא, ואנוס הוא בהריגתו.

הגמרא מביאה דעה שלישית בבאיור דבריו של רבי יוסי בר חנינא: רב זבדי משמיה דרבא מתיי ליה – היה שונה את דברי רבי יוסי בר חנינא, אהא – על דברי הברייתא במסכת מכות (ח), המביאה את הכתוב (דברים יט ד) וְנָשַׁל הַכְּרוֹל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רַעְיוֹנוֹ מֵמָוֶה, וְדוּרְשָׁת, וּמָצָא פֶּרֶם לְמַצִּיא אֶת עֲצָמוֹ, דהיינו, שאין ההורג בשגגה חייב גלות אלא באופן שהיה הנהרג מצוי במקום הנזק מקודם לכן, מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב דִּין הוּא, מי שִׁיָּצְתָה אֵבָן מִתַּחַת יָדוֹ – שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, ובשעת הוריקה לא היה אדם שם, ולאחר הוריקה הוֹצִיא תֵּלָה וְהִנֵּה אֶת רִאשׁוֹ וְקִיפָלָה – קיבל האבן בראשו ומת, פֶּטוּר הַהוּרָג מִגְלוֹת, מאחר שהנהרג המציא את עצמו להריגה.

ועל כך אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא, שהורג זה פֶּטוּר מִגְלוֹת אם מת זה שקיבל האבן בראשו, שגזירת הכתוב היא כמו שנתבאר, וְחֵיִיב בְּתִשְׁלוּם אֲרֻכָּה דְרַבִּי אִם נִפְעַע אוֹתוֹ אִם לֹא מֵת, מאחר שפשע בכך שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, אף שבאותה שעה לא היה שם אדם.

הגמרא מבארת את מחלוקת הלשונות בדעת רבי יוסי בר חנינא: מִאֵן דְּמִתֵּי לָהּ אִהָּא – מי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על ברייתא זו, שאפילו באופן זה מחייבו רבי יוסי בתשלום ארבעה דברים, כֹּל שֶׁכֵּן שְׁשׁוֹנָה אֶת דִּינוֹ אֲמַרְיִיתָא – על הברייתות לעיל (לב): העוסקות באדם שנכנס לחנותו של נגר וניזק הימנו, שבודאי יש לחייב את הנגר בתשלום נזקו אף אם נכנס שלא ברשות, שהרי ראוהו בכניסתו לחנותו, והיה לו להזהר שלא לפגוע בו. וּמִאֵן דְּמִתֵּי לָהּ אֲמַרְיִיתָא – ומי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על הברייתות לעיל העוסקות באדם הנכנס לחנותו של נגר, יסבור שרק בזה מחייב רבי יוסי את הנגר בתשלומי הנזק מאחר שפשע בכך שלא נזהר, אֲבָל אִהָּא – באדם שהוציא את ראשו לאחר זריקת האבן, יסבור רבי יוסי שפֶּטוּר הַהוּרָג לְגַמְרִי, בין מגלות ובין מתשלום ארבעה דברים:

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באדם הנכנס לרשות חברו וניזק שם: תִּנּוּ רַבִּנּוּ, פּוֹעֲלִים בְּבֵיתָא לְתַבּוֹעַ אֶת שִׁכְרָן וְשִׁכְרָן פְּעוּלָתוֹ מִפְּעֵל הַבֵּית, ונכנסו לרשותו, ונִנְתָן שוֹרֵי שֶׁל פְּעֵל הַבֵּית, ונִשְׁכָּן בְּלִבּוֹ שֶׁל פְּעֵל הַבֵּית, וּמָתָה, פֶּטוּר בַּעַל הַבֵּית מִתְּשׁוּלָם כּוֹפֵר, מאחר שנכנסו שלא ברשות, ולא היה לו לשמור שלא יזקוק. זו היא דעת תנא קמא. אֲחֵרִים אֹמְרִים, רִשְׁאֵין פּוֹעֲלִין לְהַכְנִס לְבֵית כּדִּי לְתַבּוֹעַ אֶת שִׁכְרָן מִפְּעֵל הַבֵּית, ומאחר שנכנסו ברשות חייב בעל הבית בתשלום כופר.

מבררת הגמרא: יְהִיב דְּמִי – כיצד היא דרכו של בעל הבית זה, אִי דִּשְׁכִּית בְּמָתָה – אם מצוי הוא ברחוב העיר, מֵאִי טַעְמָא דְּאֲחֵרִים – מדוע סוברים אחרים שרשאים הפועלים להכנס לביתו, הרי היה להם לפגוש ברחוב העיר ולתבוע את שכרם. וְאִי דִּשְׁכִּית בְּבֵית – ואם אינו מצוי לילך ברחוב, אלא בביתו הוא נמצא, אם כן מֵאִי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא הסובר שאין הפועלים רשאים להכנס לביתו, הרי אין דרך אחרת בידם לתבוע את שכרם.

מבארת הגמרא: לֹא צָרִיקָא – לא הוצרכה הברייתא להשמיע מחלוקת זו, אלא בְּגִבְרָא דִּשְׁכִּית וְלֹא שִׁכִּית – באדם המצוי קצת ברחוב העיר אך אינו מצוי הרבה, וְקָרִי אֲבָכָא – ובאו הפועלים ודפקו על דלת ביתו, וְאָמַר לָהּ בַּעַל הַבֵּית אֵין – כן. ותחלק התנאים כיצד יש לפרש את כוונתו של בעל הבית באמירה זו. מֵר וְאֲחֵרִים קָבַר, אֵין, עוֹל תָּא מִשְׁמַע – אדם האומר 'כן' לדופק על דלתו, כוונתו לומר 'הכנס ובוא'. ולפיכך היו הפועלים רשאים להכנס לביתו, וחייב הוא בתשלום כופר אם נגזח שורו או נשכן כלבו. וְמֵר וְתַנָּא קַמָּא קָבַר, אֵין, קוּם אֲדוּכְתָךְ מִשְׁמַע – האומר 'כן' כוונתו 'עמוד במקומך' עד שאבוא אני אליך, ונמצא שפועלים אלו שלא ברשות נכנסו, ופטור בעל הבית על הריגתם.

הגמרא מביאה ראייה לדברי תנא קמא: תִּנּוּא בְּבֵרִיתָא, בְּמִאֵן דְּאָמַר אֵין קוּם אֲדוּכְתָךְ מִשְׁמַע – כדעת הסובר שאמירת 'כן' היינו 'עמוד במקומך'. דְּתַנָּא, פּוֹעֵל שֶׁנִּכְנַס לְבֵית עַל מַנָּה לְתַבּוֹעַ אֶת שִׁכְרָן מִפְּעֵל הַבֵּית, ונִנְתָן שוֹרֵי שֶׁל פְּעֵל הַבֵּית אֵין נִשְׁכָּן בְּלִבּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית, וּמָתָה, פֶּטוּר בַּעַל הַבֵּית מִתְּשׁוּלָם כּוֹפֵר, וְאֵת עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס הַפּוֹעֵל בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית.

מבררת הגמרא: אִמָּא פֶּטוּר – מדוע פטור בעל הבית באופן שנכנס הפועל ברשות. אֲלָא לֹא – האם אין לומר שהברייתא עוסקת באופן דְּקָרִי אֲבָכָא – שדפק הפועל על הדלת, וְאָמַר לָהּ בַּעַל הַבֵּית אֵין – כן, ונכנס הפועל, ונגזח שורו של בעל הבית ומת, ואף באופן כזה פטור בעל הבית מתשלום הכופר, וְשִׁמְעַ מִיָּנָה אֵין קוּם אֲדוּכְתָךְ מִשְׁמַע – ויש ללמוד מכאן שהאומר 'כן', כוונתו 'עמוד במקומך', ולפיכך יש לדון פועל זה כאדם הנכנס שלא ברשות, ופטור בעל הבית על הריגתו:

משנה

משנה זו דנה לגבי שורים ובני אדם שחבלו זה בזה, כיצד יש להעריך את נזקו של כל אחד מהם. שְׁנֵי שְׁוֹרִין תַּפְּסִין שֶׁחֲבָלוֹ זֶה אֶת זֶה, מִשְׁלָמִין הַבַּעֲלִים בְּמוֹתָר חֲצִי נֶזֶק – חצי נזק מן ההפרש. דהיינו, אם הזיק אחד השוורים את רעהו בסכום של מאה דינרים, והשני הזיק לראשון בסכום של חמישים דינרים, יש לדון כאילו הזיק הראשון בסכום של חמישים דינרים, ומאחר ששור תם הוא ישלם בעליו רק את מחצית הנזק, שהם עשרים וחמשה דינרים. הוּי שְׁנִיָּהּ וְשְׁנִיָּהּ – [שני השוורים] מוֹעֲדִין, מִשְׁלָמִין הַבַּעֲלִים בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלָם – את כל ההפרש, שאם הזיק אחד במאה והשני בחמישים, משלם בעליו של הראשון חמישים דינרים.

היה אחד מן השוורים תם ואחד מוֹעֵד, הדין הוא כך, מוֹעֵד בְּתָם – אם הזיק השור המוֹעֵד את התם בסכום גדול יותר ממה שהזיק התם את המוֹעֵד, מִשְׁלָם בעליו של השור המוֹעֵד בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלָם – את כל ההפרש, כדן שור מוֹעֵד המשלם נזק שלם, ואם הזיק השור התם בְּמוֹעֵד יותר ממה שהזיק המוֹעֵד בתם, מִשְׁלָם בעליו של השור התם בְּמוֹתָר חֲצִי נֶזֶק – חצי מן ההפרש, כדן שור תם שאינו משלם אלא חצי נזק. וְכֵן הוּא הַדִּין בְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחֲבָלוּ זֶה בְּזֶה, שֶׁמִּשְׁלָמִין בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלָם – שיש לחשב את ההפרש שבין נזיקה, וסכום זה חייב לשלם זה שהזיק יותר, שכן 'אדם מוֹעֵד לעולם' לשלם נזק שלם.

וכן אם הזיק אֶדָם בְּשׁוֹר מוֹעֵד וְהַשׁוֹר הַמוֹעֵד הוּי בְּאֶדָם, מִשְׁלָם בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלָם – יש לחשב את ההפרש שבין נזיקה, וסכום זה ישלם מי שהזיק יותר, מאחר שבין אדם ובין שור מוֹעֵד דינם לשלם נזק שלם. ואם הזיק אֶדָם בְּשׁוֹר תָּם וְשׁוֹר תָּם בְּאֶדָם, הדין הוא כך, אם הזיק האֶדָם בְּתָם יותר ממה שהזיק התם באדם, מִשְׁלָם האדם בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלָם – את כל ההפרש שביניהם, שהרי אדם דינו כמוֹעֵד לשלם נזק שלם, ואם הזיק הַתָּם בְּאֶדָם יותר ממה שהזיק האדם בתם, מִשְׁלָם בעל השור התם בְּמוֹתָר חֲצִי נֶזֶק – חצי מן ההפרש, שהרי שור תם אינו משלם אלא חצי נזק, ואף באופן שהזיק אדם. אלו דברי תנא קמא.

רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרִי, אֵת שׁוֹר תָּם שֶׁחֲבָל בְּאֶדָם יותר ממה שהחל האדם בו, מִשְׁלָם בעליו בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלָם – את כל ההפרש, מאחר שלדעת רבי עקיבא לא נאמר דין זה ששור תם משלם חצי נזק אלא כשהזיק שור, אך שור תם המזיק אדם משלם נזק שלם כמקודם:

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם של רבי עקיבא וחכמים: תִּנּוּ רַבִּנּוּ, נִאֲמַר בְּכָתוּב (שמות כא לא) לַגִּבִּי שׁוֹר הַנוּגַח אִדָּם, 'אוּ בִן יֶגֶח אוּ בִת יֶגֶח בְּמִשְׁפַּט הַזֶּה יִעֲשֶׂה לוֹ', ודרשו חכמים, בְּמִשְׁפַּט שׁוֹר בְּשׁוֹר – כדן שור הנוגח שור, כֶּךָ מִשְׁפַּט שׁוֹר הַנוּגַח בְּאֶדָם, מֵה שׁוֹר הַנוּגַח בְּשׁוֹר אִם תָּם הוּא מִשְׁלָם בעליו חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוֹעֵד הוּא מִשְׁלָם בעליו נֶזֶק שְׁלָם, אֵת בְּשׁוֹר הַנוּגַח בְּאֶדָם הַדִּין כֵּן, שֶׁהַתָּם מִשְׁלָם חֲצִי נֶזֶק וּמוֹעֵד נֶזֶק שְׁלָם. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרִי, מֵאֲחֵר וּמֵעִטָּה תוֹרָה בְּמִשְׁפַּט הַזֶּה, יש לומר שדינו של השור הנוגח באדם הוא בְּמִשְׁפַּט הַשׁוֹר הַתְּחִתּוֹן – דהיינו שור מוֹעֵד שֶׁנִּתְבָּאֵר דִּינִי לְמַטָּה בְּסִמּוֹן לְמַקְרָא זֶה (שם כט-ל), וְלֹא בְּמִשְׁפַּט הַשׁוֹר הַעֲלִיּוֹן – דהיינו שור תם שֶׁנִּתְבָּאֵר דִּינִי בְּפִסּוֹק הַעֲלִיּוֹן (שם כח).

כלומר, לדעת רבי עקיבא מיעטה התורה שאין לדמות דין שור תם הנוגח אדם לדין שור תם הנוגח שור, אלא יש לדמותו לדין שור מוֹעֵד הנוגח שור, ומשלם נזק שלם.

מבררת הברייתא: יָבֹל – לכאורה יתכן לומר לדעת רבי עקיבא, שיהא בעל השור התם שנגח אדם מִשְׁלָם את הנזק מִן הַעֲלִיָּה – מביתו, כדן שור מוֹעֵד, אף אם אין גופו של השור שוה את סכום הנזק, שהרי דינו כשור מוֹעֵד

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף לג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

קא

תוספות

רש"י

אחר לית ליה אימתא. דנפח עליה ונהנה ליה לאסוקי אדעתיה שמא לא נזא: וחיובי בד' דברים. דהנה ליה פושע שזרק למקום שבני אדם מצויים: מאן דמתני אחא. חייב בארבעה דברים: כל שכן אקמייטא. הנכנס לתנוהו של נגר דכיון דתנויה דעיל איבעי ליה לעינה: בביתו. בביתו ולא בשוק: מתני' במותר. שמן

אחר לית ליה אימתא דרביה האי אית ליה אימתא דרביה רב וכיד משמיה דרבא מתני לה אהא ומצא פרט למצאית את עצמו מכאן א"ר אליעזר בן יעקב מי שצעתה אכן מתחת ידו והוציא הלה את ראשו וקיבלה פטור א"ר יוסי בר חנינא פטור מגלות וחיוב בארבעה דברים מאן דמתני לה אהא כ"ש אקמייטא ומאן דמתני לה אקמייטא אבל אהא פטור לגמרי: ת"ר פועלים שבאו לתבוע שכרן מבעל הבית ונגחן שורו של בעל הבית ונשכן בלבו של בעה"ב וזת פטור אחרים אומרים רשאיין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית ה"ד אי דשכיח במתא מ"ט דאחרים אי דשכיח בבית מ"ט דת"ק לא צריכא בגברא דשכיח ולא שכיח וקרי אבבא ואמר להו אין מר סבר אין עול תא משמע ומ"ס אין קום אדוכתך משמע תניא כמ"ד אין קום אדוכתך משמע דתניא פועל שזנכנס לתבוע שכרו מבעה"ב ונגחו שורו של בעה"ב או נשכו בלבו פטור אע"פ שזנכנס ברשות אמאי פטור אלא לאו דקרי אבבא ואמר ליה אין ושמ"מ אין קום אדוכתך משמע: מתני' שני שוורין תמין שחבלו זה את זה משלמין במותר חצי נוק שניהן מועדין משלמין במותר נוק שלם אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נ"ש תם במועד משלם במותר חצי נוק וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נוק שלם אחד במועד ומועד באדם משלם במותר נוק שלם אחד בתם ותם באדם אדם בתם משלם במותר נוק שלם תם באדם משלם במותר חצי נוק ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נוק שלם: גמ' ת"ר במשפט הוה יעשה לו במשפט שור בשור

כיון

ולמר אין יכול לסלקו וכן מכור מוזק דלרבי ישמעאל מכור לרדיא בדאמרין בשמעתא ולרבי עקיבא אין מכור וכן שיבח מוזק או כיתוש מוזק בדאמרין לקמן ומילי טובא דרביש בשור שנגח ארבעה וחמשה דף (ב) נמי איבא בינייהו אלא חד מינייהו נקט: איבא בעיניהו. דלרבי ישמעאל אין קדוש ואם תאמר ואמאי אין קדוש למאן דאמר בפרק כל שעה (פסחים דף (ב) למפרע הוא גובה וי"ל דלמאן דאמר למפרע הוא גובה היינו היבא דגבאו לבסוף אבל הקא אם נתרצה ניק לבסוף לקבל המעות ולא גבאו לרבי ישמעאל אין קדוש ומכל מקום לרבי עקיבא קדוש דשותפין

והוציא הלה את ראשו. לא דמין להנה תחתיו כרים וכסתות דשלהי כיצד הרגל (ש"ס ט) דאין לו לחשוב שישלקו הכרים וישברו הכלים: אי דשכיח בשוקא מאי טעמא דאחרים. פירוש מיתנו עד שיתצאנהו בשוק חצן לבית ואית ספרים דגרסי אי דשכיח במתא דכיון שאין רגיל לצאת חצן מעירו הרבה פעמים ימצאנהו חצן לביתו אבל לא שכיח במתא כעין רובל המותר בגזירתו יש להם רשות ליכנס שלא יצא לו: בגברא דשכיח ולא שכיח. אי שכיח פשיטא ליה דקום אדוכתך משמע ואי שכיח א"כ ודאי עול תא משמע: תניא כמ"ד קום אדוכתך משמע. וע"כ שכיח ולא שכיח דאי בשכיח זה לא היה קורא נכנס ברשות דפשיטא דקום אדוכתך משמע: שני שוורין תמין שחבלו זה בזה כו'. תימה דכולה מתניתין שאין צריכה היא וי"ל דלרבי עקיבא אצטריך שלא תאמר כיון דאית ליה יוחלט השור לינוק אם כן שורו של זה קנוי לזה ואם הקדישו קדוש קמ"ל ולא אמרין הכי ואפילו לרבי ישמעאל נמי נ"מ אם נאבד האחד שלא יאמרו הבעלים אנבה כל חצי נוק משלך ואתה תפסיד נוקך שגאבד שורי שמשלם מגופו: תהו למה לי לפטור כו'. וא"ת לרבנן במשפט למה לי דבלא במשפט ידעין דתם באדם משלם ח"נ דמתיבא תיתי לשלם ניש וי"ל דכיון דהנה אצטריך למכתב לפטור מארבע דברים אי לאו במשפט שור בשור לא היה דרשין תהו לפטור מארבעה דברים אלא תהו דרשין תהו כרבי עקיבא תהו בתחתון ולא בעליון דהכי מסתברא טפי: לפטור מארבעה דברים. תימה מבמשפט שור בשור כך משפט שור באדם שמעין ליה וי"ל דזה אין ללמוד משום דגבי שור לא שייכי ארבעה דברים דצער ובזשת ליבא ורפוי ושבת וזיו בכלל דקדוש דכשמונהו כמות היה שנה מתחילה וכמה הוא שנה עכשיו שאם ירצה בעליו לא ירפאהו אלא ימכרהו מיד ונקנה אחר נמצא בשמשלם לו יכול לקנות שור בשלו אבל אדם על כרחך צריך לרפאות עצמו ושבת נמי איבא: תהו אמינא צער לחדיה. יש ספרים דגרסי צער ובזשת אבל רפוי ושבת לא וא"ת דמתיבא תיתי דלתיב ליה אי מקו דאדם שאין משלם כופר מה לאדם שמשלם צער וי"ל דלא שייך ביה פירקא דמאי דכתיב באדם משלם רפוי ושבת אין אלא גלוי מילתא בעלמא שכל זה חשיב נוק ונוק מצוה בהדיא בקרא שהשור משלם: תקדישו ניקן איבא בינייהו. ה"מ למימר דלמר יכול לסלקו

מכור וכן שיבח מוזק או כיתוש מוזק בדאמרין לקמן ומילי טובא דרביש בשור שנגח ארבעה וחמשה דף (ב) נמי איבא בינייהו אלא חד מינייהו נקט: איבא בעיניהו. דלרבי ישמעאל אין קדוש ואם תאמר ואמאי אין קדוש למאן דאמר בפרק כל שעה (פסחים דף (ב) למפרע הוא גובה וי"ל דלמאן דאמר למפרע הוא גובה היינו היבא דגבאו לבסוף אבל הקא אם נתרצה ניק לבסוף לקבל המעות ולא גבאו לרבי ישמעאל אין קדוש ומכל מקום לרבי עקיבא קדוש דשותפין

נינהו

נינהו ועוד דלרבי עקיבא קדוש הגוף והשכל משקדש אכל לרבי ישמעאל
אפילו למי' למפרע הוא גובה שבח דמוקדש הוי ולא קדיש עד שיגבנו
ונראה דאע"ג דלרבי עקיבא קיימא ליה ברשותיה משעת הנזק קודם העמדה
בדיו וחשיבין כאילו בא חצי נזק לידו מאותה שעה ואע"ג דמי' פלגא

נזקא קנסא מקל מקום אם העידו עדים
ושורו נגח ביום א' ואחר עדים אחרים
ואמרו ביום א' היתם עמנו אלא בע"ש
נגח דמשלמין דבעידא דקנסהדי גברא
לאו בר תשלומין הוא דכל זמן דלא
נגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב
לאו בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו
דניזק בשעת הנזק כדמוכח במרובה (והוא
דף פ"ג גבי מעידנו באיש פלוני שהפיל
שן עבדו (של פלוני) וסימא את עינו
ואתו סהדי ואפכניהו ואומניהו ומוקים לה
דקמי אקדמי ואפ"ה פריך אי דלא עמד
בדיו דמי כולו עבד גבי לשלומי דאבתי
לא מתיבי גברא אקלא לא חשיבין גברא
בר תשלומין כל זמן שלא נודע אע"פ
שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשין
תחת עינו ולא תחת עינו ושינו וא"ת
דפרק גמרה (תוספות דף מה' וס' תנן לא
הספיק לעמוד בדיו עד שבגרה קנסה
לעצמה ואמאי והא משעת פתיי וזה
בה האב אקלא משמע דקנס לא ובי
עד שעת העמדה בדיו והא סבר רבי
עקיבא דזכי משעת הנזק וכן במרובה
(דף פ"ג וס' משמע דאי לא כתיב תחת
עיניו דמשמע ולא תחת עינו ושינו והא
אמרין דסימא עינו והפיל שינו ויורא
בעינו ושינו אקלא לא ובי עד שיעמוד
בדיו והא סבר רבי עקיבא דזכי משעת
הנזק ועוד דר' עקיבא אית ליה בהשולח
(ויטין מ"ג) ויורא בשן ועין דצריך גט שחרור
והתם אמר דמי' דצריך גט שחרור קסבר
שיורא בשינו ועינו ושמא י"ל דהיינו
טעמא דזוכה משעת נגיחה משום דגלי לן
קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכרו אפזיק
ואניק אלא וזהו דמריב (דף פ"ג) נמי גלי
קרא למאן דאית ליה: **איכא** ביניהו.
דלרבי עקיבא קדוש אף על גב דאי מודה
מפטר דקנס הוא מקל מקום השקא מיהא
לא הודו:

משום דרבי אבהו. אכל בלא ר' אבהו
לא קדיש משום דקדושת דמים
אין מפקעת מיד שיעבוד ומיירי הכא בבעל
מזם א"נ בתם ובגון שהקדישו לבדק הבית
דקדוש קדושת דמים וכתאמרין (תוספות דף א')
המתפס תמימים לבדק הבית מה שעשה
עשוי וקשה מכאן לרית שמפרש דבכל
קדושת מטלטלין מפקעת מיד שיעבוד ואפי'
קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמנה רבנן
לשעבודא דניזק כדאמרין בהחובל (והוא
וס' אלמנה רבנן לשעבודיה דבעל: **זאת**
אומרת המזיק שיעבודו של חבירו פטור.
ופליגא אדרשב"א דמחייב בהשולח (ויטין מה'.

וס' לתח מאמוראי דהתם: **שמע** מיהו ב"ח מאחר שקדם וגבה כו'. ודלא כבן ננס בפרק מי שהיה נשוי (תוספות דף פ"ג) דלדידיה כי היכי דבקרקות עדיף ב"ח מאחר

משום געילת דלת ספי מלוקח מאחר הכי נמי אע"ג דמלוקח מאחר גבי ליה ניזק כדאמר לעיל משום דאית ליה קלא מב"ח מאחר לא גבי ליה משום געילת דלת:

בין דמשעבד ליה לניזק לאו כל כמיניה א"ל אינו
מכור והתנא מכור מכור חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר
וגובהו למה מכור לרדיא ש"מ לזה ומוכר מטלטלין
ב"ד גובין לו מהם שאני התם דכמאן דעשאו אפותיקי
דמי והאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו ב"ח גובה
הימנו שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו עבד
מ"ט משום דאית ליה קלא האי נמי בין דנגח קלא אית
ליה דתורא נגחא קרו ליה תני רב תחליפא בר מערבא
קמיה דרבי אבהו מכרו אין מכור הקדישו מוקדש מכור
מאן אילימא מוזק מכור אין מכור מני ר"ע היא דאמר
הוחלט השור והקדישו מוקדש אתאן לרבי ישמעאל
דאמר יושם השור בב"ד אלא ניזק מכור אינו מכור
מני רבי ישמעאל הקדישו מוקדש אתאן לר"ע לעולם
מוזק ודברי הכל מכור אינו מכור אפילו לרבי ישמעאל
דהא משעבדא ליה לניזק הקדישו מוקדש אפילו לר"ע
משום דר' אבהו דא"ר אבהו גזירה שפא יאמרו הקדש
יוצא בלא פדיון: **ת"ר** שור תם שהזיק עד שלא עמד
בדיו מכור מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה
מה שעשה עשוי משעבד בדיו מכור אינו מכור הקדישו
אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום
קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין
הזיק עד שלא חב לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם
אלא מגופו מועד שהזיק בין שעמד בדיו בין שלא עמד
בדיו מכור מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה
מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב
עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי
לפי שאין משתלם אלא מן העליה: **אמר** מר מכור
מכור לרדיא הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחטו
ונתנו במתנה מה שעשה עשוי בשלמא נתנו במתנה
מה שעשה עשוי לרדיא אלא שחטו לית ולשתלם
מבשריה דתנא חי אין לי אלא חי שחטו מונח ת"ל
ומכרו את השור מ"מ אמר רב שייכי לא נצרכא אלא לפחת שהיטה אמר רב הונא בריה
דרב יהושע זאת אומרת המזיק שיעבודו של חבירו פטור פשיטא מהו דתימא התם הוא
דא"ל לא חפרתיך ולא מיד דא"ל ויקא בעלמא הוא דשקלי מינך אכל בעלמא ליחייב קמ"ל
הא נמי רבה אמרה דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא
דא"ל ויורא בעלמא קלאי מינך אכל היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל
דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי קדמו בעלי
חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין
משלם אלא מגופו בשלמא הזיק עד שלא חב ניזקין קדמו אכל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים

חובין:
ואפי' **אפי'**

ואפילו

בין דמשעבד ליה. דאי לא יחייב ליה דמי שקיל ליה לשור דרחמנא שעבדיה
ניהליה: והתנא מכור מכור. אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח: **לרדיא**. שאם
חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרשה לניזק: **ש"מ**. בתמיה וזא מטלטלין לאו
מיד דקאי בעיניה ולא סמיך מלוקח עליהו ואמאי טרפין להו מלוקח: **אפותיקין**.
רחמנא שנייה למיגבי מהאי שור: **אין בעל**
חוב גובה מימנו. והכא אמאי גבי ליה
מלוקח: **ישמיש עבד טעמא מאי**. גובהו
מלוקח משום דאית ליה קלא לשעבודיה כי
שוין אפותיקי: **בר מערבא**. מא"י הנה:
מכור אינו מכור. קס"ד אפי' לרדיא:
לעולם מוזק. ומכרו אינו מכור לגופיה
קאמר דהדר גבי ליה ואפילו לרבי
ישמעאל: **מוקדש**. מוקדש לאו קדוש
משם אלא ליתן דבר מועט בפדיונו: **בדרבי**
אבהו. דאמר במסכת ערכין (דף כ"ג) גבי
מוקדש נכסיו וזיתיה עליו כרובת אשה
ובעל חוב וקתני התם דיהיב להקדש מיד
פורתא וגבי בעל חוב דיליה ואמר ר' אבהו
דהא דקעי למיתב להקדש מיד משום
גזירה שפא יאמרו הקדש גמור יוצא
לחולין בלא פדיון: **מכור מכור**. כולו הך
בדיקא מפרש לקמן: **משעבד בדיו**.
נשתעבד גופו לניזק ושללו הוא: **מכור**.
מוזק: **אינו מכור**. ואפי' לרדיא: **הקדישו**
אינו מוקדש. ואפילו מיד לא יחייב
להקדש: **קדמו בעלי חובות כו'**. מפרש
טעמא לקמן: **מכור מכור**. אשור תם קאי
עד שלא עמד בדיו: **בדרבי אבהו**. דיהיב
דבר מועט: נתנו במתנה מה שעשה עשוי
לרדיא. במכירה: **אלא שחטו**. קס"ד מה
שעשה עשוי לאפקועי מניזק קאמר דהתם
ליכא למימר לרדיא: **לפחת שהיטה**. מה
שנפחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק משלם:
שעבודו של חבירו. קרקע המשועבדת
לחבירו: **פשיטא**. דמהכא שמעינן לה בלא
ממירא דרב הונא: **ח"ל** הא נמי רבה
אמר דאמר רבה. רבה אדם חשוב היה
ומאדם חשוב בגון רב או רבה פרכין כאילו
כתיב במשנה או בברייתא: **כמאן דחפר**
בה בורות שיחין ומערות דמי. שהרי
השחיטה נראית ונפרת: **בין הזיק עד שלא**
חב. עד שלא לזה בעלי המעות במעלי

חובין:
ואפי' **אפי'**

ואפילו

בבא קמא דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי)

הניקוז הוא, ולפיכך יכול הוא להקדישו, וכיצד יתכן שהרישא כרבי
ישמעאל והסיפא כרבי עקיבא.
מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם יש לבאר שהברייתא עוסקת באופן שמכרו או
הקדישו הַמְּזִיק, וכמו כן הברייתא היא כְּדִבְרֵי הַכֹּהֵן, וביאור הדברים כך
הוא, מְכָרוּ הַמְּזִיק לשור זה אֵינוֹ מְכֹר לַצְּמִיתוֹת, אֲפִילוּ לְדַעַת רַבִּי
יִשְׁמָעֵאל, דְּהָא מִשְׁעָבְדָא לִיה לְנִיזָן – שהרי שור זה משועבד לניקוז
לתשלום נזקו, ואף רבי ישמעאל מודה בזה שרשאי הניקוז לגבות את השור
מן הלוך, ואם תִּקְדִּישׁוּ הַמְּזִיק לשור זה, הרי הוא מוֹקְדֵשׁ אֲפִילוּ לְדַבְרֵי
רַבִּי עֲקִיבָא, מִשּׁוּם הַדִּין דְּרַבִּי אֶבְיָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֶבְיָהוּ, שאף במקום שאין
ההקדש חל מעיקר הדין, מכל מקום חייבו חכמים לפדותו בפרוטה, גְּזִירָה
שָׁמָּה יֵאמְרוּ בְּנֵי אָדָם שאף תִּקְדֵּשׁ גִּמּוּר יֵצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן, ועל כן מודה רבי
עקיבא שאם הקדיש הַמְּזִיק את שורו, אף שלא חל הקדש זה, שהרי השור
נעשה ממונו של הניקוז, מכל מקום יש לפדותו בפרוטה מפני הגזירה.
הגמרא מביאה תוספתא העוסקת אף היא בדינים אלה: תָּנוּ רַבָּנָן, שוֹר תָּם
שֶׁהָיָה, עַד שֶׁלֹּא עָבַד הַמְּזִיק בְּדִין – שעדיין לא תבעו הניקוז בבית דין, אם
מְכָרוּ הַמְּזִיק לשור זה הרי הוא מְכֹר, ואם תִּקְדִּישׁוּ הרי הוא מוֹקְדֵשׁ, וכן
אם שֶׁחָטָא הַמְּזִיק לשור זה, וְנִתְּנוּ וְאוֹ – או שנתנו בַּמִּתְנָה, מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשִׂי, שכל זמן שלא עמד בדין ממונו הוא.
אך מִשְׁעָבְדָא בְּדִין – לאחר שתבעו הניקוז בבית דין, נעשה השור ממונו של
הניקוז, ולפיכך אם מְכָרוּ הַמְּזִיק אֵינוֹ מְכֹר, ואם תִּקְדִּישׁוּ אֵינוֹ מוֹקְדֵשׁ, ואם
שֶׁחָטָא וְנִתְּנוּ בַּמִּתְנָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כָלוּם.
קִדְּמוּ בְּעָלֵי הַחֹבֹתֹת של הַמְּזִיק וְהִנְיָהוּ את השור לגבות ממנו את החוב
שחייב להם בעלי, קודם שיטלוהו הניקוז עבור תשלום נזקו, הדין הוא שְׂבִין
אם היה חֵב להם הַמְּזִיק עַד שֶׁלֹּא הָיָה – קודם שהזיק השור, וְכֵן אִם הָיָה
השור עַד שֶׁלֹּא חֵב – קודם שלוחו בעליו מעות, לֹא עָשָׂה הַבְּעִלִי חֹבֹתֹת וְלֹא
כָלוּם, אלא רשאי הניקוז לטול מהם את השור, לְפִי שֶׁאֵין שוֹר תָּם מִשְׁתַּלֵּם
אֶלָּא מְנוּפֵּה, ולפיכך מיוחד הוא לניקוז לגבות את חובו ממנו. דינים אלו
נאמרו בשור תָּם שהזיק.
אבל שור מוֹנֵעַ שֶׁהָיָה, בֵּין שֶׁעָבַד הַמְּזִיק בְּדִין וְכֵן שֶׁלֹּא עָבַד עֲדֵינּוּ בְּדִין, אם
מְכָרוּ הרי הוא מְכֹר, ואם תִּקְדִּישׁוּ הרי הוא מוֹקְדֵשׁ, ואם שֶׁחָטָא וְנִתְּנוּ
בַּמִּתְנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשִׂי, וכן אם קִדְּמוּ בְּעָלֵי הַחֹבֹתֹת של הַמְּזִיק וְהִנְיָהוּ
את השור עבור גבית חובותיהם, בֵּין אִם חֵב הַמְּזִיק עַד שֶׁלֹּא הָיָה השור,
וְכֵן אִם הָיָה השור עַד שֶׁלֹּא חֵב הַמְּזִיק, מַה שֶּׁעָשָׂה בַּעַל הַחֹב עֲשִׂי, לְפִי
שֶׁאֵין נזקו של שור המונע מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִן הַעֲלִיָּה – מביתו של בעל השור,
ולפיכך לא נשתעבד גוף השור לניקוז, ורשאי הַמְּזִיק לעשות בו כרצונו;
עתה מבארת הגמרא את דברי התוספתא: אֲמַר מֶר, מְכָרוּ הַמְּזִיק לשור תָּם
שהזיק קודם שעמד בדין, הרי הוא מְכֹר. ומבארת הגמרא, שכונת
התוספתא שמכור הוא לְרַבִּי – לחרישה, וכמו שנתבאר לעיל בדעת רבי
ישמעאל, שאף שרשאי הניקוז להוציא מרשות הלוך, מכל מקום אינו
גובה ממנו את דמי החרישה שחרש בשור זה.
תִּקְדִּישׁוּ הַמְּזִיק לשור זה, הרי הוא מוֹקְדֵשׁ מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֶבְיָהוּ, דהיינו, שאינו
קדוש מעיקר הדין מאחר שמשועבד הוא לניקוז, אלא שחייב הניקוז ליתן
פרוטה להקדש, כדי שלא יסבור האנשים שהקדש יוצא בלא פדיון.
שֶׁחָטָא הַמְּזִיק לשור זה וְנִתְּנוּ בַּמִּתְנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשִׂי, מקשה הגמרא,
בְּשִׁלְמָא נִתְּנוּ בַּמִּתְנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשִׂי, לְרַבִּי – דין זה שרשאי הַמְּזִיק ליתן
השור במתנה, מבואר הוא, שהכוונה בזה לענין שאם חרש בו המקבל קודם
שגבאו הניקוז ממנו אינו חייב לשלם את דמי החרישה, וכמו שנתבאר לענין
אם מכרו הַמְּזִיק, אֶלָּא דין זה שאם שֶׁחָטָא הַמְּזִיק מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשִׂי ואין הניקוז
גובה הימנו, אינו מבואר, דְּלִיתִי וְלִשְׁתַּלֵּם מִכְּשָׁרִיָּה – שיבאר הניקוז ויגבה
מבשרו של השור, דְּתַנִּי – שהרי שנינו בברייתא, הדרושת את דברי
הכתוב (שמות כא לה) 'וּמְכָרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַזֶּה', ואומרת, אֵין לִי רֵאיה מַדְבְּרִי
הכתוב שיכול הניקוז לגבות את נזקו משור הַמְּזִיק אֶלָּא באופן שהשור חֵי,
אך אִם שֶׁחָטָא הַמְּזִיק מִנֵּיין שרשאי הניקוז לגבות ממשור, לְתַלְמוּד לִזְמַר
'וּמְכָרוּ אֶת הַשּׁוֹר' מִכָּל מָקוֹם, אף אם מן הוא, ואם כן, מדוע אם שחטו
הַמְּזִיק מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשִׂי.
מתרצת הגמרא, אֲמַר רַב שִׁינְיָ, אכן רשאי הניקוז לגבות את בשורו של
השור השחוט, וְלֹא נִצְרָבָא – לא הוצרכה התוספתא לומר דין זה, אֶלָּא
לְפַתַּח שְׁחִיטָה – שאף שנפחתו דמי השור בשחיטתו אין הַמְּזִיק חייב לשלם
את ההפרש לניקוז, אלא יטול את השור כמות שהוא.

המשך בעמוד ק"ב

דְּבִין דְּמִשְׁעָבְדָא לִיה לְנִיזָן – שמאחר ושור זה משועבד הוא לניקוז לתשלום
נזקו, לֹא בָּל בְּמִינִיה – אין בעליו רשאי למוכרו ולהפקיע את שיעבדו של
הניקוז, אֲמַר לִיה רַב נחמן לרבא, אֵינוֹ מְכֹר, מאחר שמשועבד הוא לניקוז.
שאל רבא לרב נחמן, וְהִתְנִיָּא שאם מְכָרוּ הרי הוא מְכֹר, השיב לו רב
נחמן, שאף לדברי הברייתא חוץ הניקוז וְנִיזָהוּ לשור זה מן הלוך.
שב רבא ושאלו, וְכֵן מִתַּחַד שְׁחִיטָה הניקוז וְנִיזָהוּ לשור זה מן הלוך, אם כן
לְמַה נִידוּן השור כְּמְכֹר, והשיב לו רב נחמן, לְרַבִּי – לחרישה, שאם
נשתמש הלוך בשור זה לצורכי חרישה משעה שקנאו ועד שעה שגבאו
הניקוז ממנו, אֵינוֹ צָרִיךְ ליתן את דמי החרישה לניקוז, מאחר שחלה מכירה
זו, אלא שמכל מקום רשאי הניקוז לגבות ממנו שור זה שנשתעבד לו
לתשלום נזקו.
מקשה הגמרא: שֶׁמַּע מִיָּה – לכאורה יש ללמוד ממה שרשאי הניקוז לגבות
את השור מן הלוך, שאדם הַלֹּחֵה מעות, ולאחר ההלואה מוֹכֵר הוא
מִטְּלָלִין, בֵּית דִּין גּוֹבֵין לוֹ וְלֹא-למלוהו מִקֶּם – מן המטלטלין, שאם אין ללוה
מעות לשלם, גובה המלוה מן הלוך את המטלטלין שקנו מן הלוה, כשם
שגובה הניקוז את השור שהוא מטלטלין מיד הלוך. וכיצד יתכן לומר כן,
הרי אין המלוה סומך בשעת ההלואה אלא על קרקעותיו של הלוה, ומדוע
רשאי הוא לגבות אף מטלטלין מן הלוך.
מתרצת הגמרא: אכן, אין המלוה רשאי לגבות ממטלטלין שמכר הלוה,
וְשֶׁאֵין תָּתֵם – אלא ששונה הדבר לגבי ניקוז הגובה משורו של הַמְּזִיק,
דְּכַמָּאן דְּעָשָׂא אֲפֻתִיקִי דְּמִי – שהרי זה כאילו עשה המלוה את שורו
אפותיקי ללוה, דהיינו, שייחדו לו לגבות את חובו הימנו, ובאופן כזה ניתן
לגבות אף ממטלטלין.
שבה הגמרא ומקשה: וְהָאֲמַר רַבָּא, שהלוח שֶׁעָשָׂה את עֲבָדוֹ אֲפֻתִיקִי
למלוה, דהיינו שייחד לו את עבדו לגבות את חובו ממנו, ולאחר מכן מְכָרוּ
לאדם אחר, הדין הוא שְׂבִיבֵל חֹב גּוֹבֵה את העבד הַיָּמֵנוּ – מן הלוך,
מאחר שנשתעבד לו לפרעון חובו קודם שנמכר לו. אך אם עשה הלוה את
שְׁוֹר אֲפֻתִיקִי – שייחד למלוה את שורו לגבות החוב ממנו, ולאחר מכן
מְכָרוּ לאדם אחר, אֵין הַבְּעִל חֹב גּוֹבֵה את השור הַיָּמֵנוּ – מן הלוך, ואם
כן, אף אם יש לדון את שור הַמְּזִיק כמיוחד לגבית הניקוז, עדיין יש לתמוה
כיצד רשאי הניקוז להוציא מיד הלוך.
מתרצת הגמרא: עָבַד מִאי מְעָבָא – מדוע טעם הדבר שאם עשה הלוה את
עבדו אפותיקי רשאי המלוה לגבותו מן הלוך, מִשּׁוּם דְּאִיתִי לִיה קָלָא –
מאחר שכאשר משעבד הלוה את עבדו למלוה, יש קול לשיעבדו זה, ולא
היה לאדם אחר לקנותו, ועל כן הפסיד מעותיו ורשאי המלוה לגבותו ממנו,
ומה שאין כן באדם המשעבד את שורו למלוה, שאין קול לדבר זה, ולא
היה ללוך להנמנע מלקנותו, ולכן אין המלוה רשאי להוציא מידו. ולפיכך
מבואר מדוע רשאי הניקוז לגבות את השור הַמְּזִיק מיד הלוך, דְּהָא נִמִּי
בֵּין דְּנִתְּנוּ קָלָא אִיתִי לִיה – שגם בזה מאחר שנגח השור יש לו קול, דְּתוֹרָא
נִתְּנָא קְרוֹ לִיה – שהרי נקרא הוא מעתה 'שור נגחן', ועל כן היה על הלוך
להנמנע מלקנות שור זה המשועבד לתשלום הנזק, ומאחר שלא נזהר בכך
הפסיד את ממונו.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין מכירת שור הַמְּזִיק או הקדשתו: תָּנִי
רַב תַּחְלִיפָא בַּר מִשְׁכָּה וְכוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיָּה וְכוּן – לפני דְּרַבִּי אֶבְיָהוּ, מְכָרוּ
– לשור הַמְּזִיק, אֵין מְכֹר, אבל אם תִּקְדִּישׁוּ, הרי הוא מוֹקְדֵשׁ.
מבארת הגמרא: מְכָרוּ מֵאֵן – מי הוא שמכרו לשור זה, אֵילִיָּמָא – אם נאמר
שְׂבִיבֵל הוא שמכרו, אם כן, הרישא של הברייתא שבה מבואר שְׂבִיבֵל אֵין
מְכֹר, מִנֵּי – כדעת מי היא, כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאֲמַר שמשעת הנזק הוֹחֵלֵם
הַשּׁוֹר לניקוז, ולפיכך אין הַמְּזִיק יכול למוכרו. ואילו הסיפא של הברייתא
שבה מבואר שאם תִּקְדִּישׁוּ הַמְּזִיק הרי הוא מוֹקְדֵשׁ, אֲתָנָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל
– הרי זה כדעת רבי ישמעאל, דְּאֲמַר וְיִשְׁלֵם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין – הסובר שיש
לשום את השור בבית דין וישלם הַמְּזִיק את שווי, אך גוף השור של הַמְּזִיק
הוא ולפיכך רשאי להקדישו, וכיצד יתכן הדבר שהרישא כרבי עקיבא
והסיפא כרבי ישמעאל.
וְאֶלָּא בהכרח צריך לומר שהברייתא עוסקת באופן שמכר הַנִּיזָן לשור זה,
ואם כן, הרישא שבה מבואר שאם מְכָרוּ הַמְּזִיק אֵינוֹ מְכֹר, מִנֵּי – כדעת מי
היא, כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שהשור ממונו של הניקוז הוא, ולפיכך אין הַמְּזִיק
יכול למוכרו, ואילו הסיפא שבה מבואר שאם תִּקְדִּישׁוּ הַמְּזִיק הרי זה
מוֹקְדֵשׁ אֲתָנָא לְרַבִּי עֲקִיבָא – היא כדעת רבי עקיבא הסובר שהשור רכוש

ומוסיפה הגמרא ושואלת: וְאִפְּלוּ הָיִק הַשּׁוּר עַד שֶׁלֹּא הָבַּהּ הַמְזִיק, מכל
מקום הרי הַפֶּעַל חוֹב קָרִים לתפוס את השור קודם שיתפסנו הניזק, ומדוע
רשאי הניזק להוציא ממנו. שְׂמַע מִיָּנָה שֶׁפֶּעַל חוֹב מְאוּחָד ו–שהלוה מעות
ללוה זה לאחר שכבר לוה מאחרים, שְׂקָרָם וְנָבָה נכסים מן הלוה, קודם
שיגבו ממנו הבעלי חובות שקדמו לו בהלוואתו, מִה שֶׁנָּבָה לֹא נָבָה, ורשאים
בעלי החובות המוקדמים להוציא את הנכסים מרשותו, מאחר ששיעבודם
קדם לשיעבודו. דוחה הגמרא: לֹא, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ מִה שֶׁנָּבָה נָבָה, ואין
בעלי החובות המוקדמים מוציאים מרשותו, וְשֹׁאֲנִי הָתָם לגבי בעל חוב
שגבה משור המזיק קודם שיגבהו הניזק, דְּאִמָּר לִיה הַנִּזְק לבעל חוב, אִילוּ
נָבָה תָּהּ הַשּׁוּר בשעה שהזיק, לֹא מִיָּנָה תָּהּ נָבִי לִיה – וכי לא ממן הייתי
גובה אותו, דְּהָא תוֹרָא דְּאִזְקִין מִיָּנָה מְשַׁתְּלֵמָנָה – שהרי מן השור שהזיק
את שורי, ממנו יש לי לגבות את תשלום הניזק, ועל כן, אף באופן שגבה הבעל
חוב את השור לאחר הניזק, רשאי הניזק להוציאו מרשותו:

הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופנים שבהם השביח או הכחיש שור
המזיק או הניזק: תִּנּוּ רַבִּנָּן, שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים שֶׁנִּנְתָּ שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים,
וְהַכֵּל בּוּ בְּשׁוּרֵי חֲמִשִּׁים זוֹ, ומעתה אינו שווה אלא מאה וחמישים זה,
ולאחר מכן שֶׁבַח הַשּׁוּר הַנִּזְק, וְעָמַד שׁוּרֵי עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוֹ, אין המזיק
יכול לומר לניזק לא הפסדתין מאומה, שהרי שורך שוה עתה יותר ממנה
שהיה שוה קודם הניזק, מאחר ויכול הניזק לומר לו שְׁאֵלְמָלָא ו–שאם לא
(לֹא) הָיִקְוּ שׁוּרֵי תָּהּ עוֹמֵד שׁוּרֵי עתה על שְׂמִנָּה מֵאוֹת זוֹ, ונמצא
שנפסד הניזק בנגיחה זו, ולפיכך נותן לו המזיק עשרים וחמשה זה, בְּשַׁעַת
הַנֶּזֶק – שמאחר ובשעת הנזק הזיקו בחמישים זה, על כן ישלם עשרים
וחמשה, כדן שור תם המשלם מחצית הניזק, ואם בְּחֵשׁ הַשּׁוּר הַנִּזְק עוד
לאחר הנגיחה, ועתה אינו שוה אלא מאה זה, משלם המזיק בְּשַׁעַת הַעֲמִידָה
בְּרִיָּן, ונמצא שהזיקו במאה זה, ולפיכך ישלם מחצית נזקו חמישים זה.
ואם שֶׁבַח שׁוּרֵי שֶׁל הַמְזִיק לאחר הנגיחה, ועתה שווה הוא ארבע מאות זה,
אין הניזק יכול לומר שיש לו שותפות בשור ולדרוש להתחלק בשבת, אלא
נֹתֵן לוֹ הַמְזִיק בְּשַׁעַת הַנֶּזֶק, אך אם בְּחֵשׁ שׁוּרֵי שֶׁל הַמְזִיק לאחר הנגיחה,
ועתה אינו שווה אלא מאה זה, אין משלם לו המזיק אלא בְּשַׁעַת הַעֲמִידָה
בְּרִיָּן, דהיינו, שיכול הוא לומר לו, מאחר ושותף אתה עמי בשור זה משעת
הנגיחה, לפיכך יש לי להפסיד מדמי תשלום הניזק את שיעור ירידת שווי
של השור, כפי ההולך שיש לו בו.

ועתה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: אִמָּר מַה, שֶׁבַח שׁוּרֵי שֶׁל הַמְזִיק
לאחר הניזק, נֹתֵן הַמְזִיק לניזק בְּשַׁעַת הַנֶּזֶק, ואין הניזק יכול לומר שותפות
יש לי בשור זה, ועליו לחלוק לי בשבח. מִנֵּי, רַבִּי וְשִׁמְעוֹנִי הָיִ, דְּאִמָּר
שֶׁאִין הַנִּזְק זוכה בגוף השור, אלא פֶּעַל חוֹב שֶׁל הַמְזִיק הוּא, וְזוּוֹי הוּא
דְּמִסְכִּי לִיה – ואין המזיק חייב לו אלא ממון בעלמא, ועל כן אינו זוכה
בשבח שהשביח השור לאחר הניזק. אִימָא סִיפָא, בְּחֵשׁ שׁוּרֵי שֶׁל הַמְזִיק
לאחר הנגיחה, אינו משלם לניזק אלא בְּשַׁעַת הַעֲמִידָה בְּרִיָּן, מאחר שיכול
המזיק לומר לניזק שותף אתה עמי בשור זה, ויש לך להפסיד גם כן, אֲתֵאֵן
לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאִמָּר שׁוֹתְפִי נִינְהוּ בשור משעת הנגיחה, ואם כן מתבאר
שֶׁרִישָׁא רַבִּי וְשִׁמְעוֹנִי, ואילו סִיפָא רַבִּי עֲקִיבָא, וכיצד יתכן הדבר.
מיישג'ה הניזק: לֹא, בּוֹלָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא הָיִ, שנעשה הניזק שותף עם
המזיק בגוף השור, ולפיכך בסופא שהכחיש השור יש לו להפסיד כפי חלקו,
וְהָכֵא בְּמֵאִי עֲקִיבִין בְּרִישָׁא, בְּשִׁפְטִיטְמוּ הַמְזִיק לשורו, ומחמת פיתום זה
השביח השור, ומאחר שהוציא המזיק מממנו כדי להשביח את השור, אין
הניזק נעשה שותף עמו בשבח זה.

מקשה הגמרא: אִי בְּשִׁפְטִיטְמוּ הַמְזִיק, אִימָא רִישָׁא, שֶׁבַח שׁוּר הַנִּזְק לאחר
הנגיחה וְעָמַד שׁוּרֵי עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוֹ, נֹתֵן לוֹ הַמְזִיק את דמי נזקו בְּשַׁעַת
הַנֶּזֶק, ואינו יכול לטעון שלא הפסידו מאומה מאחר שהשביח השור, כיון
שֶׁאִם לֹא הִיָּה מְזִיק הִיָּה מְשִׁבִּיחַ יוֹתֵר. וְאִי כוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא שֶׁשַׁבַּח זֶה הוּא
בְּשִׁפְטִיטְמוּ הַנִּזְק, צָרִיכָא לְמִיטֵר שֶׁמֶשֶׁל הַמְזִיק כשעת הניזק, הרי פשוט
הדבר שאינו יכול לטעון מאומה, מאחר שהשור לא השביח מעצמו אלא
מחמת פיתומו של הניזק, מתרצת הגמרא: אִמָּר רַב פָּפָא, הִרִישָׁא שֶׁל
הברייתא העוסקת בהשביח שורו של הניזק, מְשַׁבְּחָת לָהּ – יש למצוא שני
אופנים בביאורה, בִּין דְּפִשְׁטִיטְמָה פְּטוּמִי – בין באופן שהשביח השור על ידי
פיתומו של הניזק, בִּין דְּשִׁבְחָה מְמִילָא, וְאִצְטְרִיךְ לְאִשְׁמוּעִינֵן דְּהִיכָא
דְּשִׁבְחָה מְמִילָא – שאף באופן שהשביח השור מעצמו נֹתֵן לוֹ הַמְזִיק
בְּשַׁעַת הַנֶּזֶק, ואינו יכול לטעון לא הפסדתין מאומה. אך הִסְפָּא העוסקת
בהשביח שורו של המזיק, לֹא מְשַׁבְּחָת לָהּ אֲלָא בְּשִׁפְטִיטְמוּ הַמְזִיק, ולפיכך

אין הניזק שותף בשבח זה, אך אם השביח השור מעצמו, יש למזיק לחלוק
את דמי השבח עם הניזק, כפי חלקו בשור זה.
הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא לגבי האופן שהכחיש שורו של
הניזק: שנינו בברייתא, שאם בְּחֵשׁ שׁוּרֵי שֶׁל הַנִּזְק, משלם המזיק בְּשַׁעַת
הַעֲמִידָה בְּרִיָּן, דהיינו, שיש לו לשלם אף את ירידת שווי של השור משעת
הנגיחה ועד שעת העמדה בדן. מבררת הגמרא: בְּחֵשׁ מְחִמָּת מֵאִי – מחמת
מה הכחיש שורו של הניזק, אִלְלִימָא דְּבְּחֵשׁ מְחִמָּת מְחִמָּת קשה שעשה
בו הניזק, מדוע יש למזיק לשלם לו את דמי הכחש, לִימָא לִיה, אֲתֵ
מְכַחֲשֶׁת וְאִנָּא יְהִיבָנָה – וכי אתה תכחיש את השור ואני אשלם לך את
דמיו. מבארת הגמרא: אִמָּר רַב אֲשִׁי, הַבְּרִייתָא עוסקת באופן דְּבְּחֵשׁ
מְחִמָּת הַמְכָּת, דְּאִמָּר לִיה הַנִּזְק לִמְזִיק, קָרְנָא דְּתוֹרָה קְבִירָא בִּיה – קרנו
של שורך קבירה בשורי, דהיינו, שהכחשה זו מחמת הנגיחה היא, ולפיכך
יש למזיק לשלם את ההפסד עד שעת העמדה בדן:

משנה

משנתנו ממשיכה בביאור אופן תשלומי שור תם שהזיק: שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים
שֶׁנִּנְתָּ שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים, וְאִין הַנְּבִילָה יָפָה בָּלוּם, ובעל השור משלם חצי
נזק ודחינו מאה מנה. אִמָּר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר (שמות כא לה) 'מִכְרֹו
אֶת הַשּׁוּר הַזֶּה וְחִצּוֹ אֶת בְּכֹסְפוֹ', שהרי מחצית דמי השור המזיק הם
כשיעור חצי הניזק. אִמָּר לֹא רַבִּי יְהוֹדָה, וְכֵן הָלַכָה – ודאי שכן היא ההלכה
באופן זה, אך אי אפשר לומר שעל אופן זה דברה התורה, שהרי על ידי
מכירת השור היו קִיִּמָּת 'מִכְרֹו אֶת הַשּׁוּר הַזֶּה וְחִצּוֹ אֶת בְּכֹסְפוֹ', וְלֹא
קִיִּמָּת את דברי הפסוק בהמשך 'וְגַם [את] הַמֶּת יִחַצְוֹ' שהרי אין המת
שווה כלום באופן זה. וְעַל אֵיזָה אופן דברה התורה, זֶה שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים
שֶׁנִּנְתָּ שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים, וְהַנְּבִילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוֹ, ואם כן נמצא שהזק
במאה וחמישים זה ועליו ליתול כשיעור מחצית הניזק דהיינו שבעים
וחמשה זה, ועל זה אמרה התורה שְׁוֹה נֹטֵל חֲצִי תַּחֲוִי וְחֲצִי הַמֶּת וְזֶה נֹטֵל
חֲצִי תַּחֲוִי וְחֲצִי הַמֶּת ועל ידי זה קבל הניזק מאה עשרים וחמשה זה והפסיד
שבעים וחמשה זה:

גמרא

תִּנּוּ רַבִּנָּן, שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים שֶׁנִּנְתָּ שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים, וְהַנְּבִילָה יָפָה
חֲמִשִּׁים זוֹ, זֶה נֹטֵל חֲצִי תַּחֲוִי וְחֲצִי הַמֶּת וְזֶה נֹטֵל חֲצִי תַּחֲוִי וְחֲצִי הַמֶּת
כמו שהתבאר במשנה, ונמצא שחולקים גם בדמי השור החי וגם בדמי
השור המת ואם כן וְזֶה שוֹר הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי מֵאִיר
אֹמֵר, אִין וְזֶה שוֹר הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה שהרי אין הניזק נוטל מחצית מדמי
השור החי שהם מאה זה, כיון שהוא נוטל הנבילה לעצמו ואם כן הוזק רק
במאה וחמישים זה ונוטל שבעים וחמשה זה מתוך דמי השור החי שהם חצי
נזק, והתורה הרי אמרה 'וּמְכַרְו אֶת הַשּׁוּר הַזֶּה וְחִצּוֹ אֶת בְּכֹסְפוֹ', אֲלָא שוֹר
שדברה עליו תורה הוא שוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים שֶׁנִּנְתָּ לְשׁוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים, וְאִין
הַנְּבִילָה יָפָה בָּלוּם, עַל זֶה נֶאֱמַר 'מִכְרֹו אֶת הַשּׁוּר הַזֶּה וְחִצּוֹ אֶת בְּכֹסְפוֹ'
שבזה הוא משלם את חצי הניזק שהוא מאה זה מהשור החי, אֲלָא מִה אֲנִי
מְכָרִי 'וְגַם [את] הַמֶּת יִחַצְוֹ', שֶׁפָּתַח מְשַׁתְּלֵמָה מִיָּתֵה מְחַצֵּין בְּחִי – שמים
כמה נפחת משווי השור על ידי מתתו ומשלם מזה חצי, וְהַנְּבִילָה הוּא
מגופו של חי, ודחינו שמוכרים את השור החי ומשלם מדמיו.
הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר: שואלת הגמרא: מִכְרִי
בִּין לְרַבִּי מֵאִיר שסובר שכאשר הנבילה שוה חמישים אין המזיק חולק בדמי
הנבילה, אלא הניזק נוטל הנבילה והמזיק משלם שבעים וחמשה זה מתוך
דמי השור החי. וְבִין לְרַבִּי יְהוֹדָה שסובר שבאופן זה חולק המזיק בדמי
הנבילה ומשלם המזיק מאה זה מתוך דמי החי, הָאִי – המזיק מֵאִה וְשִׁשְׁרִים
וְחֲמִשָּׁה, שְׁקִיל מתוך דמי השור ודמי הנבילה, וְהָאִי – הניזק מֵאִה וְשִׁשְׁרִים
וְחֲמִשָּׁה שְׁקִיל, ואם כן מֵאִי בִּינִייהו – מה בין שיטת רבי יהודה לשיטת רבי
מאיר. משיבה הגמרא: אִמָּר רַבָּא, פָּתַח נְבִילָה אִיכָא בִּינִייהו – הנפקא
מינה ביניהם היא באופן שנפחת שוויה של הנבילה בשעת העמדה בדן
משעת הנגיחה, שְׂרָבִי מֵאִיר סָבֵר שאין המזיק נוטל כלום מדמי הנבילה,
ולכן פָּתַח נְבִילָה דְּנִינְקִי תָּוִי – כל מה שנפחת משווי הנבילה אחר הנגיחה
מפסיד הניזק, ויטול הניזק הנבילה וישלם לו המזיק שבעים וחמשה זה מדמי
השור החי, וְרַבִּי יְהוֹדָה סָבֵר שהמזיק נוטל חצי מדמי הנבילה, ולכן פָּתַח
נְבִילָה דְּמִינְקִי תָּוִי פִּלְגָא – המזיק מפסיד חצי ממנה שנפחת שווי הנבילה
משעת הנגיחה, וישלם המזיק מאה זה מדמי השור החי ויחלקו דמי הנבילה
ביניהם. מקשה הגמרא: אִמָּר לִיה אֲבִי לרבא אִם כֵּן, מִצִּינוּ לְרַבִּי יְהוֹדָה

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף לד עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

קה

תוספות

רש"י

אילו גבר הנה לאו מינה הנה גבי ליה. תימיה אן הוא בדין שייגבה שפוע
בשמירתו וי"ל דלא קאמר אלא כלומר דאין גוף השור משועבד לבי"ח
כמו שהוא משועבד לניזק שמשתלם מגופו וכן פירש בקונטרס בריש שור שנגח
אנרעה וחמשה, וקמן ד' לו.

שאלמלא לא הויקו הנה עומד על

שמנה מאות וזו נותן
בשעת הנזק. לא נקטיה לאשמעינן שלא
ישלם כל מה שהיה ראוי להשביח
אלמלא לא הוזהר דמילתא דפשיטא הוא
דאטו אם נגח שור קטן הייתי סבור
שישלם דמי שור גדול לפי שהיה ראוי
להיות גדול ומשביח ועוד אי להכי
אצטרך מאי פריך בסמוך אי בשפטמו
צריכא למימר אלא וי"ל כפי' הקונט'
בלשון אחר: הכא במאי עסקין
בשפטמו. ובגון שאין השבח יותר על
הציאה שאם היה יותר נהי נמי דאמרינן
בהקנת הבתים (כ"ד ד' מ) דהשתקו הוי כיוור
ברשות מ"מ מה שאדם רוצה ליתן
למפסם לפסם יטול המזיק והמותר יש לו
להיות לניזק וא"ת א"כ אמאי אצטרך
למפרך מרישא מספיקא גופה לפרוך אי
בשפטמו צריכא למימר וי"ל דסיפא
אצטרך דסד"א כיון דאמר ר"ע הוהילט
השור הוי ליה מזיק בשפטמו מניח מעותיו
על קרן הנזק כמו בהלך למדינת דים ובא
אחר ופרנס אשתו (מכות ד' קז) ועוד מצינו
למימר דאירי שפיר שהשבח יתר על
הציאה והא דקאמר נותן בשעת הנזק
לאו דוקא אלא בא להשמיענו שיטול
יותר מדמי ציאותיו דכיוור ברשות דמי:
בשפטמו. וא"ת אמאי מפליג בין שבח
לכחש לפלוג בשבח גופיה
דשבח ממילא בשעת העמדה בדין וי"ל
דאנב דנקט ברישא שבח ונחש בסיפא נמי
נקט הכי: וזו נטל חצי החי וחצי המת.
האי לישנא לאו דקאי ולא אתי למימר
אלא שמקבל חצי החי הפחת ולפי
המקנהא שקיל בשבחא: דר"ב מאיר סבר
פחת נבילה דניזק. אע"ג דבפ"ק (י' נפקא
לן מנהמת ידיו לו מ"מ האי קרא דהכא
אצטרך לאשמעינן דלא מושלם אלא חצי
נזק דאי מוחצו את כספו ה"א שהוא
פגמים יותר ופגמים פחות כדמוכח בסמוך
דפריך א"כ מצינו תם לר' יהודה דמשלם
יותר מח"נ ומשני אית ליה לרב יהודה
פחת שפחתו מיתה מחציו אלמא נפקא לן
מגום את המת יחצון דלא משלם אלא
חצי נזק:

מצינו

את המת יחצון פחת שפחתו מיתה
וחמשה שקיל מאי בינייהו ואיכא פחת נבילה
דניזק הוי ורבי יהודה סבר פחת נבילה דמזיק הוי פלגא
א"ל אפי' אם פן מצינו לרבי יהודה
תם

פחת יפה נ' וזו. דה"ל הויקו ק"נ ופלגא נזקא דהיינו ע"ה בעי נזק להפסיד והלכך שקיל חצי (נזק) החי וחצי המת דשור קכ"ה ומשי לכל אחד פסידא ע"ה: גמ' פחת
שפחתו מיתה מחצין פחי. כלומר נבילה לא שייכא גבי שמיך את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת:
האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל. היכא דנבילה שני נ' דהא לר"מ גופי' שקיל נ' דנבילה וע"ה מן החי דהיינו חצי הפחת שפחתה מיתה והוי קכ"ה ולרבי
יהודה נמי נטל הנזק חצי החי דהיינו ק' וחצי המת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: פחת נבילה. אם פחתו דמיה משעת מיתה עד שעת מכירה לר"מ דאמר לא שייך מזיק
בנבילה פחת דניזק הוי ולא ידביק ליה אלא חצי מה שפחתה מיתה:

תם

ואפי' היק עד שלא חב. נמי בעל חוב קדים לתפיסה וכן דתפס אמאי מפיקין
מניה: ש"מ. בתמיה דפלוגתא היא בעלמא (מכות ד' נז) דאיכא למיד מה שגבה
גבה: אית דגרסי' ואפי' היק עד שלא חב נמי דניזק קדים ש"מ כו'. כלומר
אע"ג דניזק קדים שיעבודיה קשיא ליה האי: אילו נגף הנה. דכבר גבית ליה
קודם שהיך: לאו מינה משתלמא.

בתמיה: ולשה. ניזק ועמד על ד' מאות וזו:
שאלמלא כו'. כלומר הועיל ואיכא
למימר אלמלא לא הויקו הנה עומד על
שמנה מאות וזו נותן לו כ"ה וזוים בשעת
הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתך הא שבח
טפי משום דאמר ליה ניזק אי לא אזיקתן
הוי שבח וקאי על תמני מאה. ל"א
שאלמלא לא הויקו בו ועכשיו טובע ניזק
מאתים חציין של ד' מאות חצי נזק
שהפסידו אינו נותן לו אלא כ"ה בשעת
הנזק וראשון עיקר: ביחש. הניזק מחמת
המכה ונראה עכשיו הויקו גדול יותר
מתחילה בשעת הנזק נותן לו כפי נזק
שבשעת העמדה בדין דקאמר לקמן קרנא
ד' מאות: נותן לו. כ"ה זה בשעת הנזק ואין
יכול ניזק לומר לו תן לי חלק שמניתי שבו
שכניתי בו משעת הנזק וברשותי השביח:
כחש בשעת העמדה בדין. ונותן לו חלק
שמניתי שבו שברשותו כחש ולקמן פריך
רישא לספא: ח"נ בולה ר' צריכא היא
ובשפטמו. מזיק לשור וחסר ממונו
לשבחיה הלכך לא שקיל ניזק בשבחא:
איכא רישא שייב ניזק ועמד על ארבע
מאות וזו. אפי' הכי נותן לו בשעת הנזק
ולא מצי א"ל מאי אפסדתך משום דא"ל
ניזק אלמלא לא הויקו הנה עומד על ח'
מאות: ואי' בשפטמו. ניזק לשור צריכא
למימר ידביק לו בשעת הנזק ולא מצי א"ל
מאי אפסדתך הא האי דאשבח משום
פסומו הוא וחסר ביה ממונא ללישא
אצטרך הכי משמע וחסר רישא שבח ניזק
נותן לו בשעת הנזק וזו לא ולא מצי
למימר ניזק תן לי ב' מאות שאלמלא לא
הויקו בו ואי' בשפטמו ניזק צריכא למימר
דלא ידביק ליה מזיק ב' מאות האי דאשבח
משום פסומו הוא וקשיא לי הא ודאי
אצטרך לאשמעינן דאשבת דאפסדיה
דאי לא אזיק הנה קאי השתא בהאי
פסומו דאשבתה על תמני מאה ולשון
ראשון שמעתי ועיקר: רישא נותן לו
בשעת הנזק. ולא מצי א"ל מאי אפסדתך
בין דפטומי פטמיה בין דשבח ממילא והיכא
דפטמיה לא הנה אצטרך למיתנא אלא
משום היכא דשבח ממילא אצטרך
לאשמעינן: כחש בשעת העמדה בדין.
ארישא מיתנא פחות. מתני' וחצו את כספו.
דהיינו חצי נזק: וכן הלכה. ודאי כן הלכה
דמנה נותן לו דהיינו ח"נ אכל אין זה שור
האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור
החי וגו' ובגמ' מפרש במאי פליגי: והנבילה

יפה נ' וזו. דה"ל הויקו ק"נ ופלגא נזקא דהיינו ע"ה בעי נזק להפסיד והלכך שקיל חצי (נזק) החי וחצי המת דשור קכ"ה ומשי לכל אחד פסידא ע"ה: גמ' פחת
שפחתו מיתה מחצין פחי. כלומר נבילה לא שייכא גבי שמיך את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת:
האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל. היכא דנבילה שני נ' דהא לר"מ גופי' שקיל נ' דנבילה וע"ה מן החי דהיינו חצי הפחת שפחתה מיתה והוי קכ"ה ולרבי
יהודה נמי נטל הנזק חצי החי דהיינו ק' וחצי המת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: פחת נבילה. אם פחתו דמיה משעת מיתה עד שעת מכירה לר"מ דאמר לא שייך מזיק
בנבילה פחת דניזק הוי ולא ידביק ליה אלא חצי מה שפחתה מיתה:

תם

1 **מְצִינּוֹ** תם חמור ממועד. וא"ת וְהָאֵת ר"י אית ליה (לקמן דף סה) צד תמות
2 במקומה עומדת ו"ל דה"פ מצינו צד תמות חמור מצד מועד
3 ומייתי מברייטא דשור שנה מנה כו' ומה צד מועד דחמור אין משלם
4 אלא מה שהזיק צד תמות הקל לא כל שכן: וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וּמִכְרוּ.
5 לא מושם דלשתמע פשטיה דקרא ח"נ
6 דקרא לא משמע כלל אלא ו"ל דה"ק
7 וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וּמִכְרוּ וְע"כ ר"י לא מפרש
8 לקרא דלשתמע כל שנה יותר מחצי דקרא
9 שמעינן ליה לר"י דאית ליה ח"נ לקמן
10 ב"פ שור שנגח ד' דה"ו (ה' ס' א) אמר ליה
11 לשבתות משלם נזק שלם ולימי החול
12 משלם חצי נזק
13 **שורו** שבייש פטור. צער ורפי ושבת ודמי
14 וקלות לא חשיב מושם דשמעינן
15 ממתניתין דהחובל (לקמן דף סו) ואע"ג דבשבת
16 נמי קתיי התם מ"מ תנא הכא דלקדק
17 הוא דומיא דשורו אי שורו דומיא דדייה
18 וכן שור שהדליק הגדיש אצטרף להבי
19 דבאייתא בגמרא דלמילתא אחריתי לא
20 אצטרף דפשיטא דתיבי דלענן שורו מה
21 לי שבת ומה לי חול ואגב הדליק הגדיש
22 דמיניי בגדון בנפשו קתיי חבל באביו ואמו
23 אבל שורו שסימא את עין עבדו אצטרף
24 שאע"פ שבעצמו חייב בשורו פטור דקרא
25 לא אשמועינן בשום מקרה:
26 **חובל** וצריך לכלבו מבכיר וצריך לאפרו.
27 רבינו שמואל פירש דר' אבהו
28 סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב
29 ורבי יוחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל
30 בחבורה ובהבערה פטור וצריך לכלבו או
31 לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחייב
32 אפי' לר"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק
33 תני לברא אטו מושם דס"ל כר"י מאן
34 דמתני כרבי שמעון משתיקין ליה דכה"ג
35 פריך בפ"ק דחולין (דף סו.) ע"כ נראה דר'
36 אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי דרבי
37 אבהו כר"ש כדאייתא פרק האורג (סנהד' דף
38 קו.) וס"ל חזון ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי
39 שמעון בעי תקון קצת ומיהו לא חשיב תקון
40 שיתחייב בכך לרבי יהודה או לר"ש בשאר
41 מלאכות דאין דרך לחבול בחבירו ליתן
42 לכלבו ולשורף גדיש בעבור אפר וטעמא
43 בחובל ומבעיר בדמפרש התם בפרק האורג
44 מושם דגמר ממיליה ובהעברת בת כהן וא"ת
45 ואמאי מתחייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך
46 לכלבו ולאפרו הא כיון דאין צריך כלל
47 מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דאע"ג
48 דמתחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעינן
49 צריכה לגופה בדמוכח בריש הנהניקין (סנהד' דף
50 דף סו.) וס"ל חזון ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי
51 ובפרק כלל גדול (סנהד' דף סו.) וס"ל חזון ורבי יוחנן
52 ספק אכל (מכילתא דף כ.) ואור"י דכל הנהן סוגיות
53 כרבי יוחנן וזהו דספק אכל ופרק כל
54 בחבי דהוי ברייתא איכא למימר דהוא
55 תנא סבר כר"י כדאיתא ורבי שמעון בריה
56 וע"ל

ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב בגון השורף כלי דמקלקל הוא: אינה משנה. דאיכא נמי פטורי: בצריך לכלבו. דהוי מקלקל על מנת לתקן וזהו (דמתן) נצרך תדע אע"פ שלא יצא מושם צובע הוא דמתחייב:

1 **תם חמור ממועד.** דקרא גבי מועד אמרין בפ"ק (דף קו.) בעלים מטפלים בנבילה
2 דכתיב והמת יהיה לו וגו' לניקן: **חיי' נמי.** דס"ל תם חמור: **דמתן.** לקמן בפרק
3 שור שנגח ד' דה"ו: **ר"י אומר תם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק
4 ומועד פטור: **דכתיב קרא.** בדמפרש התם: זה נוטל **חצי חיי.** ששנה חצי י"ב
5 סלעין ופולגא בשביל תשלומין שלו שלא
6 שנה אלא ה' סלעים: תם הקל לא **כ"ש.**
7 אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: **ר"מ**
8 **סבר שנה נבילה דניקן חוי.** דלית להו
9 שום שותפות: והיינו דקש"א ליה לר"י.
10 דשמעינן ליה בברייטא דלקמן דקאמר: יכול
11 שור שנה ה' סלעים שנגח לשור שנה מנה
12 כו' דקרא דקאמר יכול מושם דקש"א ליה
13 הכי כיון דלידידי ס"ל דחס רחמנא עליה
14 דמזיק למשקל בשבחה: יכול שור שנה ומוש
15 סלעים שנגח לשור שנה מנה והנבילה יפה
16 נ' זוזים דשקיל מזיק חצי החי דהוי שני
17 סלעים ופולגא וחצי המת דהוי שש סלעים
18 ורבי: **אמרת וכי חיון מצינו מו"ק**
19 **נשכר.** שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר
20 ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחה בתשלומי
21 ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי:
22 שלם **ישלם.** במועד כתיב אלא שני
23 תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד
24 לומר בעלים משלמין ואין בהעלים נוטלין:
25 והנבילה יפה שלשים זוז. שהוקרה
26 והנבילה משמחה שקיל מזיק חמשה זוז
27 באותן י' זוזי שהשביחה דקרא לא מטי
28 פסידא לניקן דהוא נמי מרויח ה' דיקר: **אם**
29 **כן מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי**
30 **נזק.** א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתו
31 מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר
32 מחצי נזק ותיבי דקרא שור שנה נ' שנגח
33 לשור שנה מ' והנבילה יפה כ' והוי נזק כ'
34 ופולגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי
35 מת נוטל נזק בחי כ"ה ובמת י' חרי וליה
36 נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק ובשללמא
37 לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתו
38 מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיבא דמטי חצי
39 החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא
40 שקיל נזק חצי החי מקל וחומר ממועד
41 בדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם
42 אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל
43 הכא דליכא למימר הכי דקרא פחות ממה
44 שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא:
45 **אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו**
46 **מיתה.** הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה
47 דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחת
48 שפחתו מיתה לחוד אקרא לכתוב את המת
49 ויחצו מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא
50 בשבחה: **מתני' שורו שבייש פטור.**
51 בדקיימא לן (פס"ק דף סו.) איש בעמיתו ולא
52 שור בעמיתו: שורו שהדליק את הגדיש
53 בשבת חייב. חצי נזק דמשונה הוא: **גמ'**
54 **כל המלקלין פטורין.** לענן שבת: חוץ
55 מחובל ומבעיר. בדמפרש טעמא במס'
56 שבת בפרק האורג מדאצטרף קרא
57 למישרי מילא מכלל דשאר חובל חייב
58 למישרי מילא מכלל דשאר חובל חייב
59 אף

בבא קמא דף לד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קז

לְרַבָּא, אַם בְּן שְׂרֵי יְהוּדָה אֵינוּ מִפְּרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק יוֹגֵם אֶת הַמֵּת יִחְצוּן, שִׁפְחָת מִיתָה מִחֲצִין בְּחֵי וְדַהֲיִינוּ שְׁלֵעוּלָם אֵין הַנִּזְק נוֹטֵל יוֹתֵר מִחֲצִי נֹזֵק, אֲלֵא כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק לּוֹמֵר שְׂצוֹרֵת הַתְּשֻׁלּוּמִין הוּא עַל יְדֵי שְׁחָרִיצִים אֶת דַּמִּי הַחַי וְדַמִּי הַמֵּת, מְצִינֵנוּ לְרַבִּי יְהוּדָה שִׁישׁ אֹפֵן שְׁתָּם מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִחֲצִי נֹזֵק וְדַהֲיִינוּ בִּאֹפֶן שְׁשׁוֹר שְׁשׁוֹה חֲמִישִׁים זֶה נִגַּח שׁוֹר הַשּׁוֹה אַרְבַּעִים זֶה וְהַנְּבִילָה שׁוֹה עֲשָׂרִים זֶה, וְעַל יְדֵי שִׁיחֻצוֹ בִּינִיחָם אֶת דַּמִּי הַחַי וְדַמִּי הַמֵּת יִקְבֹּל כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁלוּשִׁים וְחֲמִשָּׁה זֶה, וְנִמְצָא שְׂשִׁילָם הַמּוֹזִיק יוֹתֵר מִחֲצִי הַנּוֹק, וְאִי אִפְשָׁר לּוֹמֵר כֵּן שְׁהָרִי הַתּוֹרָה אֲמָרָה, וְיִמְכְּרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחֲצֵי אֶת בְּסָפּוֹ, מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: אֵית לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה שִׁפְחָת שִׁפְחָתָהּ מִיתָה מִחֲצִין בְּחֵי, וְאֵם כֵּן הַפְּסוּק מְדַבֵּר דּוּקָא בִּאֹפֶן שֶׁעַל יְדֵי שִׁיחֻלְקוֹ אֶת דַּמִּי הַשּׁוֹר הַחַי יִקְבֹּל חֲצִי נֹזֵק, לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר וְדַהֲיִינוּ בִּאֹפֶן שְׁשֵׁנִי הַשּׁוֹרִים שׁוֹיִם, שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: מָנָא לִיה שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר דּוּקָא בִּאֹפֶן זֶה, הָאֵם מָמָה שְׁכּוּחָתוֹ בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק וְיִגַּם אֶת הַמֵּת יִחְצוּן וְכּוּמָה שֶׁהִתְפַּרֵּשׁ לְפִי רַבִּי מֵאִיר, וְהָא אֲפָקִיָּה רַבִּי יְהוּדָה – וְהָרִי כִּבֵּר הִשְׁתַּמֵּשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּפְּסוּק זֶה לְוֶה נֹשֵׁל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת וְוֶה נֹשֵׁל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת – לְלַמּוֹד שְׁחֻלְקִים בִּינֵיהֶם אֶת דַּמִּי הַחַי וְאֵת דַּמִּי הַמֵּת וְלַעֲנִין זֶה שְׁחֻלְקִים בִּשְׁבָחָהּ, מִיִּישְׁבַת הַגִּמְרָא: אַם בְּן שְׂכּוּחָתוֹ הַפְּסוּק הוּא לּוֹמֵר רַק אֶת הָרִין שִׁפְחָת שִׁפְחָתָהּ מִיתָה מִחֲצִין בְּחֵי נִכְתּוּב קָרָא וְאֵת הַמֵּת יִחְצוּן, מָא וְיִגַּם – לָמָּה כְּתֻבָה הַתּוֹרָה יוֹגֵם אֶת הַמֵּת יִחְצוּן, שְׁמַע מִנֶּה תִּרְרִי – עַל כִּרְחָךְ הַשְּׁמִיעָה בּוֹה הַתּוֹרָה דִּין נֹסֵף שֶׁהַמּוֹזִיק הוּא שׁוֹתֵף בְּמָה שֶׁהַשְּׁבִיחָה הַנְּבִילָה:

משנה

יֵשׁ אֹפְנִים שֶׁהָאֵדָם חָיִיב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרֵי שְׁחֻזִּיק, וְגִאֲוֹתֵם הַיּוֹקִים פְּטוֹר עַל מַעֲשֵׂה עֲצָמוֹ – אֵם הוּא, הָאֵדָם הוּקִי, וְכֵן יִשְׁנִם אֹפְנִים שְׁפָטוֹר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרֵי שְׁחֻזִּיק, וְחָיִיב עַל מַעֲשֵׂה עֲצָמוֹ – אֵם הוּא, הָאֵדָם עֲצָמוֹ הוּקִי, הַמְּשֻׁנָּה מִבִּאֲרַת אֶת הָאֹפְנִים הַלֵּל: בִּרְצֵד, שׁוֹרֵי שְׁבִינִישׁ אֵדָם עַל יְדֵי מִכְתָּה, פְּטוֹר מִחֻיִּב בּוֹשֵׁת, וְהוּא – הָאֲדוֹן שְׁבִינִישׁ אֵדָם עַל יְדֵי הַכֹּהֵן, חָיִיב, שׁוֹרֵי שְׁפִימָא אֶת עֵין עֶבְדֵּי, וְכֵן הַפִּיל אֶת שִׁינוֹ, פְּטוֹר הַבְּעִלִּים עַל הַטֵּלֵת הַמּוּם בַּעֲבָד, וְאֵילוֹ הוּא – הָאֲדוֹן, שְׁפִימָא אֶת עֵין עֶבְדֵּי וְהַפִּיל אֶת שִׁינוֹ חָיִיב לְשַׁחֵרֵר אֶת עַבְדּוֹ, שׁוֹרֵי שְׁחָבִל בְּאֵבִיו וְכֹאֲמוֹ שֶׁל בַּעֲלִיו, חָיִיב דַּמִּי חִבְלָתָם, וְאֵילוֹ הוּא שְׁחָבִל בְּאֵבִיו וְכֹאֲמוֹ פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלּוּם, שְׁהָרִי כִּאֲשֶׁר חָבֵל בָּהֶם נִתְחַיֵּיב מִיתָה עַל כֵּךְ, וְהַלֵּכָה הִיא כִּי מִתְחַיֵּיב מִיתָה פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלּוּמִין, שׁוֹרֵי שְׁחָבִלִיק אֶת הַנְּדִישׁ בְּשִׁבְתָּ חָיִיב בַּעֲלִיו בַּתְּשֻׁלּוּם חֲצִי מִדַּמִּי הַגִּרִּישׁ, וְאֵילוֹ הוּא שְׁחָבִלִיק אֶת הַנְּדִישׁ בְּשִׁבְתָּ פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלּוּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ – מִתְחַיֵּיב מִיתָה מִשּׁוּם שֶׁהַבְּעִיר אֵשׁ בִּשְׁבָתָהּ, וְנִמְלִיל פְּטוֹר מִן הַתְּשֻׁלּוּם:

גמרא

שִׁנִּינוּ בַּמְּשֻׁנָּה, שׁוֹרֵי שְׁחָבִלִיק אֶת הַגִּרִּישׁ בִּשְׁבָת חָיִיב, וְהוּא שְׁחָבִלִיק אֶת הַגִּרִּישׁ בִּשְׁבָת פְּטוֹר, וְהִנֵּה אִיסוֹר מִלֵּאכֶת מִבְּעִיר וְכֵן שֹׁאֵר אִיסוֹרֵי מִלֵּאכֶת שְׁבָת, הֵם בִּאֹפֶן שֶׁהַמִּלֵּאכָה נַעֲשִׂית כְּצוֹרָתָהּ וְלֹשֶׁם הַשְּׁגַת תּוֹעֵלֶת, וְאֵם לֹא כֵן, אֵינָה בְּכָלֵל מִלֵּאכָה אֲלֵא בְּכָלֵל מִקְלָל, בַּעֲנִין זֶה מִבִּיָּאָה הַגִּמְרָא: תִּנִּי רַבִּי אֲבָהוּ קָמִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְּקַלְקֵלִין – שַׁעֲשׂוּ מִלֵּאכָה הָאִסוּרָה בִּשְׁבָת שֶׁלֹּא לְהַשְׁגִּת תּוֹעֵלֶת אֲלֵא בְּדֶרֶךְ קִלְקוּל, פְּטוֹרִין מִחֻיִּבֵי הַשְּׁבָת, חוּץ מִחֻבְל וּמִבְּעִיר – שֶׁאֵם חָבֵל אִו הַבְּעִיר בִּשְׁבָת אֵף שֶׁלֹּא לְצוֹרֵךְ, חָיִיב, אֲמָר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן, פּוֹק תִּנִּי לְבָרָא – צֹא וְשַׁנֵּה מְשֻׁנָּה זוֹ חוּץ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, לְפִי שְׁדִּירִים אֵלוֹ כִּי חֻבְל וּמִבְּעִיר בִּלֹּא צוֹרֵךְ חָיִיב, אֵינָה מְשֻׁנָּה – לֹא נִשְׁנוּ מַעֲוֵלָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אֲלֵא אֵף עֲלֵיהֶם פְּטוֹר, אֵם שֶׁאֵין שֶׁלֹּא לְתוֹעֵלֶת, וְאֵם תִּימְצִי לּוֹמֵר מְשֻׁנָּה – וְאֵף אֵם תֹּאמַר כִּי שְׁנוּיָהּ הִיא הַלֵּכָה זוֹ, וּמִלֵּאכֶת אֵלוֹ שֶׁנַּעֲשׂוּ דֶרֶךְ קִלְקוּל חָיִיבִים עֲלֵיהֶן, נִיתָן לְהַעֲמִיד כִּי מְדוּבָר שֶׁאֵף בְּקִלְקוּל זֶה יִשְׁנֵה תּוֹעֵלֶת, כִּגוֹן חֻבְל, בְּצִרְרָה לְבָלְבוֹ – שֶׁהָרָג בְּהִמָּה לְצוֹרֵךְ שְׁתִּיתִי דִּמָּה עַל יְדֵי כִלְבּוֹ, וְכֵן מִבְּעִיר וְשׁוֹרֵף דָּבָר, מְדוּבָר בִּאֹפֶן שֶׁצִּרְרָה לְאִפְּרוֹ שֶׁל הַדָּבָר הַנִּשְׂרָף, הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה עַל רַבִּי יוֹחָנָן, תִּנִּי, שׁוֹרֵי שְׁחָבִלִיק אֶת הַנְּדִישׁ בְּשִׁבְתָּ חָיִיב וְהוּא שְׁחָבִלִיק אֶת הַנְּדִישׁ בְּשִׁבְתָּ פְּטוֹר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ, וְקָתְנָי – מִכֵּךְ שֶׁמִּשְׁמַח הַמְּשֻׁנָּה אֶת חֻיִּבֵי הָאֵדָם וְהַשּׁוֹר, לְכֹאֲוֶרָה מוֹכֵחַ שְׁהוּא דִּמְקָא דְשׁוֹרֵי – הָאֹפֶן הַמְּדוּבָר בְּאֵדָם שׁוֹה לְאֹפֶן הַמְּדוּבָר בְּשׁוֹר, מָה שׁוֹרֵי דִּילָא קִבְּעִי לִיה – כִּשֶׁם שֶׁהַשּׁוֹר עֲשָׂה אֶת הַהִיק שֶׁבְּשִׁירְפָה אֵף שֶׁלֹּא נִצְרָךְ לְתוֹעֵלֶת מִסּוּיֵמַת בַּמַּעֲשֵׂה זֶה,

תָּם חָמוֹר מְמוּעָד שְׁהָרִי לִגְבֵי שׁוֹר מְמוּעָד לְמַדְנוּ (לַעֲלִי י) שֶׁרָק הַנִּזְק נִפְסָד בַּפְּחַת הַנְּבִילָה, וְאֵילוֹ לִגְבֵי שׁוֹר תָּם סוֹבֵר רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהַנִּזְק וְהַמּוֹזִיק מִשְׁתַּתְּפִים בַּהִפְסָד פְּחַת הַנְּבִילָה, שְׁהָרִי הַמּוֹזִיק מוֹסִיף עַל הַחֲצִי נֹזֵק שֶׁהִידָה בִּשְׁעַת מִיתָה גַּם חֲצִי מִדַּמִּי הַפְּחַת שֶׁל הַנְּבִילָה, וְכִי תִימָא חָכִי נִמֵּי שְׁתָּם חָמוֹר מְמוּעָד לַעֲנִין זֶה, וְכִדְרָתָנָן (לְקַמָּה מִהָ) לִגְבֵי אֵדָם הַשּׁוֹמֵר אֶת שׁוֹרֵי בִּשְׁמִירָה פְּחוֹתָהּ וְיִצֵּא הַשּׁוֹר וְהוּקִי, רַבִּי יְהוּדָה אֲמָר, אֵם הַשּׁוֹר תָּם חָיִיב בַּעַל הַשּׁוֹר לְשַׁלֵּם וְאֵם הַשּׁוֹר בַּעַל הַשּׁוֹר לְשַׁלֵּם, וְכּוּמָה כֵּן כֹּאֵן מִחֲמִיר בְּתָם יוֹתֵר מְמוּעָד, דּוּחָה הַגִּמְרָא: אֲמָר דְּשִׁמְעָתָ לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה שְׁתָּם חָמוֹר מְמוּעָד הוּא רַק לַעֲנִין שְׁמִירָה – שְׂדִי לְמוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוֹתָהּ, דְּכִתְיִבִּי קָרָא, אֲבָל לַעֲנִין תְּשֻׁלּוּמִין מִי שְׁמַעָתָ לִיה, וְהַתִּנָּא רַבִּי יְהוּדָה אֲמָר כִּיֵּן שְׁכּוּחָתוֹ בַּפְּסוּק וְיִמְכְּרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחֲצֵי אֶת כִּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יִחְצוּן, וְכֹל שׁוֹר שֶׁנֶּה מָנָה דַּהֲיִינוּ מֵאָה זֶה שְׁתֵּם עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה סְלָעִים וְשֶׁכֶּל סָלַע שׁוֹה אַרְבַּעָה זֶה, שְׁנֵה שׁוֹר שֶׁנֶּה חֲמִשָּׁה סְלָעִים, וְהַנְּבִילָה יָפָה סָלַע וְאֵם כֵּן הַחֹק בְּאַרְבַּע סְלָעִים, הָאֵם גַּם בִּאֹפֶן זֶה נִאֲמַר שְׁהָרִי הוּא שׁוֹה נֹשֵׁל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת, וְוֶה נֹשֵׁל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת, וְאֵם נִאֲמַר כֵּן יִטוּל כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁלוֹשׁ עֲשָׂרָה סְלָעִים וְשֵׁנִים עֲשָׂרָה חֲצִי סְלָעִים מִדַּמִּי הַחַי וְחֲצִי סְלַע מִדַּמִּי הַמֵּת, וְנִמְצָא שֶׁנֹּטֵל הַנִּזְק יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַחֹק, אֲמָרָה – אִי אִפְשָׁר לּוֹמֵר שֶׁכֵּן הָרִין בִּאֹפֶן זֶה, שְׁהָרִי וְכִי מוֹעֵד לָמָּה יוֹצֵא לַעֲנִין מָה הַרְצִיָּאָה הַתּוֹרָה וְחִילְקָה דִּין מוּעָד וְדִין תָּם, הָאֵם לְהַחֲמִיר עָלָיו אִו לְהַקֵּל עָלָיו, הָרִי אֲמָר לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְאֵם כֵּן קֵל וְחוֹמֵר הוּא, וְמָה מוֹעֵד אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֲלָא מָה שֶׁהָרִיק, תָּם הַקֵּל לֹא כָּל שְׁכֵן שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּקִי, וְאֵם כֵּן אִי אִפְשָׁר לּוֹמֵר שֶׁבִּאֹפֶן זֶה יִטוּל שְׁנֵיהֶם חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת, אֲלֵא וְדֹאִי שֶׁהַתּוֹרָה לֹא דִּירְבָּה בִּאֹפֶן שְׁשׁוֹר הַמּוֹזִיק שׁוֹה יוֹתֵר מִהַשּׁוֹר הַנִּזְק, וּבִאֹפֶן זֶה לֹא יִחְלָקוּ בְּדַמִּי הַשּׁוֹר הַחַי אֲלֵא יִטוּל חֲצִי נֹזֵק מִתּוֹךְ דַּמִּי הַשּׁוֹר, וּמוֹכִיחָה הַגִּמְרָא מִבְּרִייתָא זֶה שְׂרֵבִי יְהוּדָה קוֹרָא לְתָם 'קָל', וְאֵם כֵּן אִי אִפְשָׁר לְפַרֵּשׁ שְׁלֵפִי רַבִּי יְהוּדָה תָּם חָמוֹר יוֹתֵר מְמוּעָד לִגְבֵי פְּחַת הַנְּבִילָה, הַגִּמְרָא מִבִּאֲרַת אֶת מַחֲלוקֶת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר בִּאֹפֶן אַחֵר: אֲלָא אֲמָר רַבִּי יוֹחָנָן, וְדֹאִי שֶׁאֵם נִפְחָתָה הַנְּבִילָה אַחֵר נִגִּיחָתָה אֵין הַמּוֹזִיק מִפְּסִיד, אֲלֵא שְׁבָת נְבִילָה אֲיָכָא בִּינִיָּהוּ – הַנִּפְקָא מִינָהּ בִּינֵיהֶם הִיא בִּאֹפֶן שֶׁהַנְּבִילָה הַשְּׁבִיחָה בִּשְׁעַת הַעֲמִידָה בְּרִין מִמָּה שֶׁהִידָה שׁוֹה בִּשְׁעַת נִגִּיחָה, דְּמָר – רַבִּי מֵאִיר קָבַר שֶׁאֵין לְמוֹזִיק שׁוֹם שׁוֹתְפוֹת בְּנִבְיילָה, וְלִכֵּן שְׁבָת הַנְּבִילָה דִּנְיָק הָרִי וּמְשַׁלֵּם הַמּוֹזִיק מִגּוֹף שׁוֹר הַמּוֹזִיק כְּפִי מָה שֶׁהִידָה הַנְּבִילָה שׁוֹה בִּשְׁעַת הַנִּגִּיחָה, וְמָר – רַבִּי יְהוּדָה קָבַר, פְּלָגָא – שִׁישׁ לְמוֹזִיק שׁוֹתְפוֹת בְּנִבְיילָה וְלִכֵּן נֹטֵל מִחֲצָה מִשְׁבַּח הַנְּבִילָה, וְהִידָה דְּקָא קִשְׁיָא לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרִייתָא אַחֲרָה, הַשְּׁתָּא דְאֲמָרָה, תָּם רַחֲמֵנָא עֲלֵיָּה דְמוֹזִיק דְשִׁקֵּיל בְּשִׁבְתָּהּ – שֶׁהַעֲמִידָה חֲצִי הַנְּבִילָה בְּרִשּׁוֹתָהּ שֶׁנֹּטֵל חֲצִי מִהַשְּׁבָחָה, אֵם כֵּן וְכֹל שׁוֹר שֶׁנֶּה חֲמִשָּׁה סְלָעִים שְׁנֵה שׁוֹר שֶׁנֶּה מָנָה שְׁשׁוֹה עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה סְלָעִים, וְהַנְּבִילָה יָפָה חֲמִשָּׁה זֶה שְׁתֵּם עֲשָׂרָה חֲצִי סְלָעִים, הָאֵם גַּם בִּאֹפֶן זֶה נִאֲמַר שְׁהָרִי הוּא שׁוֹה נֹשֵׁל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת וְוֶה נֹשֵׁל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת, וְכֹל אֶחָד נֹטֵל שְׁתֵּיִם חֲצִי סְלָעִים מִדַּמִּי הַחַי וְשֵׁשׁ וְרֹבַע סְלָעִים מִדַּמִּי הַמֵּת, וְנִמְצָא שֶׁהַמּוֹזִיק הַרּוּחִי מְמוּעָד שְׁשׁוֹרֵי הוּקִי, אֲמָרָה הִיכֵן מְצִינֵנוּ מִיֵּיךְ נִשְׁפָּר שׁוֹה נִשְׁפָּר, וְלֹא אִמְרוּ שֶׁהַנְּבִילָה בְּרִשּׁוֹתָהּ אֲלֵא בְּמִקּוֹם שֶׁאֵינוֹ נִשְׁכָּר מִזָּה, וְאֲמָר – וְעוֹד רֹאִיָּה שֶׁאִי אִפְשָׁר לּוֹמֵר כֵּן שְׁהָרִי נִאֲמַר בַּפְּסוּק לִגְבֵי תְּשֻׁלּוּמֵי שׁוֹר מוּעָד שְׁחֻזִּיק (שְׁמוֹת כֹּא לו) 'שְׁלֵם וְשֵׁלֵם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר', וּמִמָּה שְׁכְּתֻבָה הַתּוֹרָה שְׁנֵי פַעֲמִים 'שְׁלֵם וְשֵׁלֵם' אֲנוּ לְמַדִּים שֶׁגַּם בְּשׁוֹר תָּם שְׁחֻזִּיק, לַעֲלוֹם בְּעָלִים – בַּעֲלֵי הַשּׁוֹר הַמּוֹזִיק מְשֻׁמֵּינִין, וְאֵין בְּעָלִים נֹמְלִין – אֵךְ לַעֲלוֹם אֵין בַּעֲלֵי הַשּׁוֹר הַמּוֹזִיק מְרִוּחִים מִכֵּךְ שְׁחָרִיצִים אֶת דַּמִּי הַמֵּת, שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: מָא וְאֲמָר, וְהָרִי אֲנוּ יוֹדְעִים אֶת הָרִין מִסְּבָרָא, מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא: וְכִי תִימָא הָנִי מִלִּי שֶׁאֵין חוֹלְקִים בִּינֵיהֶם אֶת דַּמִּי הַחַי וְדַמִּי הַמֵּת, הִיכָא דְאֲיָכָא פְּסִידָא לְנִיָּק עַל יְדֵי חִלּוּקָה זֶה, וְכּוּמָה בִּאֹפֶן שֶׁדְּבָרָה עֲלֵיו הַבְּרִייתָא, אֲבָל הִיכָא דְלִיכָא פְּסִידָא לְנִיָּק, כִּגוֹן שׁוֹר שֶׁנֶּה חֲמִשָּׁה סְלָעִים שְׁנֵה שׁוֹר שֶׁנֶּה חֲמִשָּׁה סְלָעִים שְׁלֵשׁ עֲשָׂרָה חֲצִי סְלָעִים שְׁתֵּם עֲשָׂרִים זֶה, וְהַנְּבִילָה יָפָה שְׁלֵשׁ זֶה – כִּלּוֹמֵר שֶׁהַנְּבִילָה הַתִּינְקָרָה אַחֵר הַנִּגִּיחָה, שִׁקֵּיל מִי מִיֵּיךְ בְּשִׁבְתָּהּ – הִידָה אֹמֵרִים שֶׁבִּאֹפֶן זֶה יִטוּל הַמּוֹזִיק חֲצִי מִהַשְּׁבָחָה דַּהֲיִינוּ חֲמִשָּׁה זֶה, שְׁהָרִי אֵין הַנִּזְק מִפְּסִיד מִכֵּךְ כִּלּוֹם שְׁהָרִי מִקְבֵּל אֶת כָּל נֹזֵק וְנֹטֵל חֲמִשָּׁה זֹחִים מִהַשְּׁבָחָה, לִכֵּן הוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא וְאֲמָר 'שְׁלֵם וְשֵׁלֵם' לְלַמּוֹד בְּעָלִים מְשֻׁלְּמִין וְאֵין בְּעָלִים נֹמְלִין וְלַעֲלוֹם אֵין הַמּוֹזִיק מִקְבֵּל יוֹתֵר מִדַּמִּי שְׁשׁוֹר, הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה עַל שְׁטִית רַבִּי יְהוּדָה: אֲמָר לִיה רַב אֲחָא בְּרַתְלִיפָא

מהם, ולפיכך מאחר שכבר התחילו בני רשות הרבים לילך גם בדרך
 החדשה שנתן להם, אינו רשאי לשוב וליתלה מהם.
 הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שאין לאדם לעשות דין לעצמו אפילו
 במקום הפסד: **תא שָׁמַע, פֶּעַל תְּהִיט שְׁהֵנִיחַ פֶּאֱהָ** לעניים בשדהו **מִצָּד**
אָחֶד של השדה, ו**כָּבֹאוּ עֲנִיִּים וְנִמְלְאוּ פֶּאֱהָ מִצָּד** אחר של השדה, הדין הוא
 שֶׁזֶה זֶה פֶּאֱהָ – בין מה שנטלו ובין מה שהניח מתחילה של עניים הם. **וְאִי**
אִמְרַתְּ עֲבִיד אֵינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ – ואם תאמר שרשאי אדם לעשות דין
 לעצמו במקום הפסד, **אִמְאִי זֶה זֶה פֶּאֱהָ** – מדוע רשאים הם ליטול אף את
 מה שהניח להם מתחילה, הרי מאחר שכבר נטלו את שלהם שאר השדה
 שלו היא, והעניים הנוטלים מן הצד השני שלא כדין הם עושים, ואם כן,
 לְנִקְוֹט פֹּדְרָא וְלִיתִיב – שיטול מקל בידו וישב בצד שדהו, וכל החפץ ליטול
 פאה שלא כדין ימנע זאת ממנו. ובהכרח, שאין אדם רשאי לעשות דין
 לעצמו אף במקום הפסד, ומאחר שאינו יכול לתבוע את כל העניים בבית
 דין עליו להפסיד את שלו.
 דוחה הגמרא: **אִמְרַתְּ רַבָּא**, אין כוונת הברייתא ששני צדדי השדה פאה הם,
 אלא רשאי הוא ליטול לעצמו מה שהניח בתחילה ולמנוע מהעניים ליטול,
 ו**אִמְאִי** כוונת הברייתא באומרה **זֶה זֶה פֶּאֱהָ**, לְפֻדְרָא מִן הַמַּעֲשֶׂר – לענין
 שאף החלק השייך לו פטור הוא מן המעשר, מאחר שחל עליו מתחילה שם
 פאה.
 ומביאה הגמרא ראייה לדין זה: **בְּרִיתֵינָא, הַמַּפְקִיר אֶת כְּרֶמֶסוֹ, וְהַשְׂכִּים**
כְּבֹכָר וְכִצְרֹר, דהיינו, שהקדים לזכות בו הוא עצמו קודם שיזכה בו אחר,
 הדין הוא שחייב בְּכָרֶם וּבְעוֹלֹת וּבְשִׁכְתָּהּ וּבְפֶאֱהָ – שכל אלו מתנות
 עניים הם, ואף שהזוכה מן ההפקר פטור מליתן ממנו מתנות עניים, באופן
 כזה שהפקיר את שלו ושב וזכה בו חייב, ו**פִּטְוֹר מִן הַמַּעֲשֶׂר**, מאחר שאף
 הפקר כזה נפטר מן המעשר, ועל כן גם לענין בעל הבית שנתן פאה מצד
 אחד ונטלו עניים מצד אחר, פטור הוא מן המעשר:

משנה

משנה זו דנה באדם שנשברו כליו ברשות הרבים, ונתקל בהם אחר וניזוק,
 האם חייב הוא בתשלום הנזק או לא.
 אדם המהלך עם כד מלא מים, ונתקל ונפל ונשפְּרָה כִּדּוּ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים
 ונשפכו המים, וְחוֹחֶלֶק אֶחָד בָּמִים ונחבט על ידי כך בקרקע, או שֶׁלָּקָה
 בְּתַרְסִית – ניזוק מן חרסי הכד השבור, הדין הוא שחייב בעל הכד בתשלום
 הנזק. זו היא דעת תנא קמא.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּמַתְכִּינִין חֵיִיב בְּאִינוֹ מַתְכִּינִין פִּטְוֹר – אם נתכוין בעל
 הכד לזכות בחרסי הכד ובמימיו לאחר שבירתו, חייב הוא בתשלום הנזק,
 שהרי ממונו הוא שהזיק, אך אם לא נתכוין לכך אלא הפקיר את התקלה,
 פטור מתשלום הנזק, מאחר שלדעת רבי יהודה אין אדם מתחייב על תקלה
 שאינה שלו:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים על איזה נזקים חייב בעל הכד: **אִמְרַת רַב**
יְהוּדָה אִמְרַת רַב, לא שְׁנוֹ שחייב בעל הכד בתשלום הנזק של זה שהוחלק
 במי הכד, אֲלֵא שְׁטִינְפוֹ בְּלִי בָמִים – שנתלכלכו וניזוקו בגדיו או כליו במי
 הכד,

הגמרא מנסה להוכיח ממשנה שאין לאדם לעשות דין לעצמו אפילו
 במקום הפסד: **תא שָׁמַע**, שנינו במשנה (בבא בתרא צט:), **הָרִי שֶׁהֵיָתָה דֶּרֶךְ**
הָרָבִים עוֹבְרָת בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, דהיינו, שהוחזקו בני רשות הרבים לעבור דרך
 שדהו, נִמְלְאָה וְנִתְּן לָהֶם מִן הַצֵּד – ונטל בעל השדה דרך זו מבני רשות
 הרבים, ותמורתה נתן להם דרך אחרת מצד שדהו, הדין הוא שמה שֶׁנִּתְּן
 נִתְּן – הדרך החדשה שנתן מצד שדהו נתונה היא לבני רשות הרבים, ואינו
 רשאי ליטלה מהם, וְשָׁלוּ לֹא הִגִּיעוּ – אך הדרך הישנה שחפץ היה ליטול
 לרשותו מבני רשות הרבים לא הגיעה לרשותו, אלא אף היא נשארת
 בחזקת בני רשות הרבים.

וסברה הגמרא, שמעיקר הדין חלה החלפה זו, שהרי שנינו 'מה שנתן נתן',
 אלא שמאחר והורגלו האנשים לילך בדרך הישנה אינו יכול לסלקם משם,
 שאינו יכול לתבוע כל אחד ואחד בבית דין. **וְאִי אִמְרַתְּ עֲבִיד אֵינִישׁ דִּינָא**
לְנַפְשֵׁיהּ – ואם אומר אתה שרשאי אדם לעשות דין לעצמו כשיש לו
 הפסד, ואינו צריך לתבוע בבית דין, אם כן מדוע אינו יכול ליטול מהם את
 הדרך הישנה, לְנִקְוֹט פֹּדְרָא וְלִיתִיב – שיטול מקל בידו, וישב על פיתחה
 של הדרך הישנה, וכל אדם שיחפץ לעבור שם ימנע בעדו מלעשות כן,
 שהרי מעתה רשותו היא, ויש לו הפסד בכך שעוברים בני רשות הרבים
 בחצירו. ומאחר ששנינו ש'שלו לא הגיעו', יש ללמוד שאין אדם רשאי
 לעשות דין לעצמו, ועל כן בהכרח יפסיד את שלו, שאינו יכול לתבוע את
 כל בני רשות הרבים לדין.

דוחה הגמרא: **אִמְרַת רַב זְבִיד מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא**, אין להוכיח ממשנה זו, מאחר
 שאין החלפה זו חלה כלל, שאסרו חכמים לאדם להחליף את הדרך שלו
 בשל בני רשות הרבים, **גְּזִירָה שְׁמָא יִתֵּן לָהֶם דֶּרֶךְ עֲקָלְתָּן** – מאחר
 שחששו שמא יטול מהם דרך ישרה ויתן להם תמורתה דרך עקומה
 וארוכה, ונמצא שמפסידים הם מהחלפה זו, ולפיכך, אפילו במקום שנתן
 להם דרך ישרה אינו רשאי ליטול מהם את הדרך הישנה שהחזיקו בה.
 תירוצו נוסף: רַב מִשְׁרָשָׁא אִמְרַת, בְּנִיתָן לָהֶם דֶּרֶךְ עֲקָלְתָּן – המשנה
 עוסקת באופן שנטל מהם דרך ישרה, ונתן להם בתמורתה דרך עקומה,
 ולפיכך לא חלה החלפה זו, ואינו רשאי ליטול מהם את שלהם.
 תירוצו שלישי: רַב אֲשֵׁי אִמְרַת, כָּל מִן הַצֵּד דֶּרֶךְ עֲקָלְתָּן הוּא – בכל אופן
 שנטל אדם מבני רשות הרבים דרך אחת ונתן להם אחרת מצדידה, יש
 לדון כאילו נתן להם דרך עקומה, שהרי קְרוּבָה היא לָזֶה וְרַחֲוָקָה לָזֶה –
 שאמנם ישנם אנשים שגרו בריחוק מקום מן הדרך הישנה, ועתה הדרך
 החדשה קרובה היא להם, אך מאידך, ישנם הגרים בקרבת מקום לדרך
 הישנה ועתה נתרחקו, ולפיכך אין אדם רשאי להחליף את שלו בשל רשות
 הרבים כלל.

הגמרא מקשה לשלושת התירוצים: **אִי הָכִי** – אם כן שהמשנה עוסקת
 לדעת הכל באופן שלא חלה החלפה זו, ולכך אינו יכול ליטול מהם את
 שלהם, **אִמְאִי שָׁלוּ לֹא הִגִּיעוּ** – מדוע על כל פנים אינו יכול ליטול מהם
 את הדרך החדשה שנתן להם בתמורה, לִימָא לָהּ שְׁקוּלוֹ דִּידְכוֹ וְהָבּוּ לִי
 דִּידִי – הרי יכול הוא לומר להם טלו אתם את דרככם הישנה, והבו לי את
 הדרך החדשה שחפץ הייתי ליתן לכם, שמאחר ולא חלה ההחלפה נשארת
 היא ברשותי.

מתרצת הגמרא: שהטעם שאין בעל השדה רשאי ליטול את שלו הוא
מִשּׁוּם דֶּרֶךְ יְהוּדָה, דְּאִמְרַת רַב יְהוּדָה, מִיצֵר ו– דרך, מעבר, שֶׁהָחִזִּיקוּ בּוֹ
רַבִּים – שכבר הורגלו בני רשות הרבים בהליכתו, אִסּוּר לְקַלְקֵל וליטול

25 כן, כיצד יתכן לומר שרבי יוחנן פוטר את המפקיר נזקיו.
 26 מתרצת הגמרא: לא, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ שלדעת רבי יוחנן מְפָקִיר נְזָקִיו
 27 פְטוּר, ובור שחייבה עליו תורה היינו כשהבור ממנו הוא, ואם כן יש
 28 להקשות מִצְמָצֵם מֵאֵי מַעְמָא פְטוּר – מדוע פטור המצמצם את קוצו
 29 לרשותו, הרי התורה מחייבת את החופר בור או מניח תקלה ברשותו בסמוך
 30 לרשות הרבים, מִשּׁוּם דְּאִתְמַר עָלָה אִמְר רב אָהָא בְרִיה דְּרַב אִיקָא,
 31 שהטעם שפטור המצמצם הוא לְפִי שְׂאִין דְּרָבָן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַתְחַבֵּד
 32 בְּבִתְלִים – אין דרך האנשים לילך סמוך כל כך לכתלי רשות הרבים, עד
 33 כדי שמתחככים בהם, ואדם זה שהלך בסמוך כל כך לגדר הקוצים עד
 34 שניזוק מהם משונה הוא, ואין חייב בעל הגדר בתשלום נזקיו.
 35 הגמרא מקשה קושיא נוספת בענין זה: וְמֵי אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן הֵכִי שִׁמְפִּיק
 36 נזקיו ברשות הרבים פטור, וְהָא אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן הִלְכָה בְּסִתָּם מִשְׁנָה –
 37 שבכל מקום שבו מבואר דין במשנה בסתם, שאין תנא החולק בזה, יש
 38 לפסוק הלכה כדין זה, וְהִינּוּ – והרי שנינו (להלן נ): שאדם הַחוֹפֵר בּוֹר
 39 בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים וְנִפְל לְתוֹכָו שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וְמָת, תֵּיב הַחוֹפֵר בִּתְשׁוּלָם
 40 הַנּוֹק, ויש ללמוד מדברי המשנה שבור שחייבה עליו תורה היינו בחופר בור
 41 ברשות הרבים, וכן הוא הדין אף במניח תקלה ברשות הרבים. ומאחר שאין
 42 חולק על דין זה במשנה, יש לפסוק כן להלכה לדעת רבי יוחנן, ואם כן,
 43 כיצד יתכן שרבי יוחנן פוטר את המפקיר נזקיו.
 44 ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא ממה שנבאר עד עתה: אִלָּא לְעוֹלָם
 45 רַבִּי יוֹחָנָן אִמְר שהמפקיר נזקיו ברשות הרבים תֵּיב בתשלומי נזקם, וְיֵשׁ
 46 לדייק מכך, דְּמִדְּרַבִּי יוֹחָנָן אִמְר שהמפקיר נזקיו תֵּיב, בהכרח שְׂרַבִּי
 47 אִלְעוּר אִמְר שהמפקיר נזקיו פְטוּר, ואם כן יש להקשות, וְהָאִמְר רַבִּי
 48 אִלְעוּר

1 'הפך' כוונתה שלא הגביה יותר משלושה טפחים, ולפיכך הוצרך רבי
 2 אלעזר להוסיף, שבאופן שאינו מכין לזכות בהם אינו חייב בנזיקהם, מאחר
 3 שהגביה הפחותה משלושה טפחים אינ מסלקת את מעשי הראשון.
 4 הגמרא מקשה על מה שנתבאר שרבי אלעזר פוטר את המפקיר נזקיו:
 5 וְמִדְּרַבִּי אִלְעוּר אִמְר תֵּיב – בהכרח שְׂרַבִּי יוֹחָנָן שנחלק עליו בענין זה
 6 אִמְר פְטוּר. וְמֵי אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן הֵכִי שִׁמְפִּיק נזקיו פטור, וְהִתְנֵן (להלן
 7 ל.) שאדם הַמְצַמֵּץ (מחביא) אֶת הַקוֹץ וְאֶת הַזְכוּכִית ברשות הרבים, וְכֵן
 8 אדם הַגּוֹדֵר גְּדֵר בְּקוֹצִים – שעשה גדר לחצירו מקוצים, וְכֵן גְּדֵר אֲבָנִים
 9 שְׁנִפֵּל לְרִשּׁוֹת תְּרֵבִים ולא פניהו בעליו, וְהוֹקֵן בְּהֵן ו–בְּקוֹצִים או באבנים
 10 אדם אִמְר, בכל אופנים אלו תֵּיב בעל התקלה בְּתִשְׁלוּם נְזָקוֹ של אותו
 11 אדם שהזקק בהם.
 12 וְאִמְר על כך רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שְׁנֵי חֲכָמִים במשנתנו שאם עשה אדם גדר
 13 לחצירו מקוצים ועבר אדם ברשות הרבים וניזוק מהם, שחייב בעל הגדר
 14 בתשלום נזקו, אִלָּא בְּמִפְרִיָּת – באופן שהיו ראשי הקוצים פרוצים לרשות
 15 הרבים, שהרי זה כחופר בור ברשות הרבים, אִכְּל בְּמִצְמָצֵם – באופן שהיו
 16 הקוצים מצומצמים ברשותו, פְטוּר בעל הגדר מתשלום הנזק.
 17 מבררת הגמרא, באופן שהיה מִצְמָצֵם הקוצים לחצירו מֵאֵי מַעְמָא פְטוּר
 18 הוא מתשלום הנזק, לֹא – האם לא מִשּׁוּם דְּהוּיָא לִיה בּוֹר בְּרִשּׁוֹתוֹ, שהרי
 19 חצירו רשותו היא, וסובר רבי יוחנן שלא חייבה תורה את החופר בור
 20 ברשותו, אף כשסמוכה היא לרשות הרבים, מְכַלְל – ויש ללמוד מכך,
 21 דְּהוּיָא בּוֹר בְּרִשּׁוֹת תְּרֵבִים הוּא – שלדעת רבי יוחנן חייבה התורה את
 22 החופר בור ברשות הרבים, אף שאין הבור שלו, אִלָּא מְפָקִיר נְזָקִיו תֵּיב
 23 – ואם כן יש ללמוד מכך, שכשם שחייב אדם על חפירת בור שאינו שלו
 24 ברשות הרבים, כמו כן יש לחייבו אם הפקיר את תקלתו ברשות הרבים, ואם

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' א

23 בחוץ נר חנוכה היה, פְטוּר הוא מתשלום הנזק, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת – שיש
 24 רשות לכל אדם להניח נר חנוכה ברשות הרבים.
 25 מבררת הגמרא, מֵאֵי לֹא – האם אין לומר, שכונת רבי יהודה באומרו
 26 'מפני שהוא ברשות' מִשּׁוּם רִשּׁוֹת בֵּית דִּין – שבית דין מתירים להניח נר
 27 חנוכה מבחוץ, ולפיכך פטור הוא מתשלום הנזק, ואם כן אף לגבי מוציא
 28 תבן וקש יהא הדין כן, שמאחר שרשות בית דין נתונה לכל אדם להוציאם
 29 לרשות הרבים, לא יהא חייב בנזיקהם.
 30 דוחה הגמרא, לֹא – אין די בכך שעשה ברשות בית דין כדי לפטור, אלא
 31 מִשּׁוּם רִשּׁוֹת מַצְוָה – שהדלקת נר חנוכה מצוה היא, ולפיכך פטור הוא על
 32 נזק, אבל במוציא תבן וקש לרשות הרבים שאין מצוה בדבר, חייב הוא
 33 בתשלום נזקיהם אף שהרשות בידו להוציאם. דְּתַנְיָא – וכן שנינו בברייתא,
 34 רַבִּי יְהוּדָה אִמְר בְּגֵר חֲנוּכָּה פְטוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִשּׁוֹת מַצְוָה.
 35 הגמרא מקשה על העמדת המשנה כרבי יהודה: תָּא שְׁמַע, כֵּל אֱלוֹ שְׂאֵמְרו
 36 עליהם חכמים, שְׂמוּתֵיהֶן הֵם לְכַלְקֵל בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים, כגון אלו המקלחים
 37 מי תשמישם לרשות הרבים וכיוצא בזה, מכל מקום אִם הָיִינוּ מִימֵיהֶם
 38 תֵּיבִין הֵם לְשִׁלְם, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר אותם מתשלום מאחר שעשו ברשות.
 39 ויש להוכיח מברייתא זו, שלדעת רבי יהודה כל העושה ברשות פטור
 40 מלשלם, ואם כן לא יתכן להעמיד את משנתנו כרבי יהודה, שהרי במשנה
 41 מבואר שהמוציא תבן וקש לרשות הרבים חייב בתשלום נזקיהם.
 42 מתרצת הגמרא, אִמְר רַב נַחֲמִי, מִתְנִיתִי – משנתנו עוסקת שֶׁלֹא בְּשַׁעֲת
 43 הוּצָאת וְכָלִים – בזמן שאין אנשים רגילים להוציא את זבלם לחוץ, וְרַבִּי
 44 יְהוּדָה הָיִא, שבאופן כזה מודה רבי יהודה שהמוציא את זבלו לחוץ שלא
 45 ברשות חייב בתשלום נזקו.
 46 תירוצו נוסף, רַב אִשִּׁי אִמְר,

1 שנטלם ממקום שבו היו מונחים והניחם במקום אחר, ולאחר שהפכם הוֹקֵן
 2 בְּהֵן אדם אִמְר, תֵּיב ההופך בְּתִשְׁלוּם נְזָקוֹ של אותו אדם, שמאחר שנטלם
 3 ממקומם סילק התקלה, וכאשר חזר ומוניחם הרי הוא כיוצר תקלה חדשה
 4 ברשות הרבים:
 5 גמרא
 6 מבררת הגמרא, לִמָּא מִתְנִיתִין – לכאורה יש לומר, ששיטת משנתנו
 7 המחייבת את המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים, היא דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה,
 8 דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אִמְר, בְּשַׁעֲת הוּצָאת וְכָלִים – בזמן
 9 שרגילים בני אדם להוציא את זבלם לחוץ, אֲדָם מוֹצִיא את זָבְלוֹ לְרִשּׁוֹת
 10 הָרֵבִים, וְצוּבְרוֹ (מניחו שם) כֵּל שְׁלִישִׁים יוֹם, כְּדִי שִׁיחָא נִישּׁוּף
 11 (ומשתפשף ונשחק) אֲדָם וְכִרְגִלִי בְּהֶמָּה, שעל ידי כך הוא משביח
 12 וראוי לדרש בו שדות, שֶׁעַל מְנַת כֵּן הַנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל,
 13 שלא יהיו מקפידים זה על זה בהוצאת הזבלים.
 14 ויש להוכיח מברייתא זו, שלדעת רבי יהודה אין אדם חייב בתשלום נזק
 15 תבנו וקשו ברשות הרבים, שהרי ברשות עשה, והרי זה שלא כמבואר
 16 במשנתנו שחייב המוציא בתשלומי הנזק.
 17 מתרצת הגמרא, אִפְּלִי תִּמָּא משנתנו כְּרַבִּי יְהוּדָה אין בכך קושיא,
 18 מאחר שאף שמתיר רבי יהודה להוציא תבן וקש לחוץ, מכל מקום מוֹדָה
 19 רַבִּי יְהוּדָה שְׂאֵם הָיִק תבן זה, מִשְׁלֵם בעל התבן את מַה שֶׁהָיִק.
 20 שבה הגמרא ומקשה, וְהִתְנֵן (להלן סב): שגמל הטעון פשתן המהלך
 21 ברשות הרבים, והניח חנוני נרו מחוץ לחנות, ועל ידי כך נדלק הפשתן
 22 ושרף בית גדול, חייב החנוני בתשלום הנזק, מאחר שפשע בכך שהשאיר
 23 את נרו בחוץ. רַבִּי יְהוּדָה אִמְר, בְּגֵר חֲנוּכָּה – אם נר זה שהניח החנוני

קריאת המשך תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר"

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' ב

לזכות בְּהֵן לעצמו, וְכָה, וְאִסּוּרִין מִשּׁוּם גִּזְלָה. אלו דברי תנא קמא. רבי שמעון בן גמליאל אומר, כָּל הַמְקַלְקֵלִין וּמְנַחִיחִים תְּקַלְהוּ בְּרָשׁוֹת הָרִבִּים, וְהַיָּקוּ, חֵיבִין הֵם לְשֹׁלֵם את דמי הנזק, וכמו כן, כָּל הַתְּקוּדִים לזכות בְּהֵן לעצמו, וְכָה, וּמוֹתְרִין מִשּׁוּם גִּזְלָה. מבררת הגמרא: הָא גּוֹפֵא קָשִׁיָא, אֲמַרְתָּ שֶׁכָּל הַתְּקוּדִים בְּהֵן וְכָה, דהיינו, שהפקידים חכמים לכל הקודם, וְהָדָר קָאָמַר שְׁאִסּוּרִין הֵם מִשּׁוּם גִּזְלָה, ומדוע, הרי הפקר הם. אֵלָּא לֹא הָכִי קָאָמַר, שסובר תנא קמא שלא הפקירו חכמים אלא את השבח, וְכוּנֵת דבריו היא, שֶׁכָּל הַתְּקוּדִים בְּהֵן וְכָה בְּשִׁבְחָהּ, וְאִסּוּרִין הֵם מִשּׁוּם גִּזְלָה אֲנֹכְהוּ, מאחר שלא הפקיעו חכמים את הקרן מרשות הבעלים. ועל כך אָתָּא רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל לְמִימְרָה, שֶׁאִפִּילוּ בְּנוֹפֶן נָמִי כָּל הַתְּקוּדִים בְּהֵן וְכָה, מאחר שהפקירו חכמים אף את הקרן משום השבח, ונמצא, שמחלוקתם של רב וחזקוני אם קנסו הקרן משום השבח, כבר נחלקו בה תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל. אומרת הגמרא: לְעִינֵי וְדָא תַנְיָא הִיא, שהרי אינו יכול לומר שדעת הכל כשיטתו שלא קנסו חכמים את הקרן, מאחר שמבואר בדברי רבן שמעון בן גמליאל שקנסו. אלא לְרַב מִי לִימָא תַנְיָא הִיא, או שיכול הוא לבאר גם

את שיטת תנא קמא כדבריו. מבארת הגמרא: אֲמַר לָךְ רַב, דְּכֹוֹלִי עֲלֵמָא מוֹדִים שְׁקָנְסוּ חֲכָמִים את גּוֹפֶן מִשּׁוּם שְׁבִיחָהּ, ואף תנא קמא מודה בכך, וְהָכָא נִחְלָקוּ אִם אִסּוּרִים מִשּׁוּם גִּזְלָה אִם לֹא, בְּהִלָּכָה וְאִין מוֹרִין בֶּן קָא מִיפְלִגִּי – נחלקו האם יש להורות כן להלכה לכל השואל שיכול הוא לטול הקרן לעצמו, או שאין מורים כן לכתחילה, אלא שאם קדם אדם זכה לעצמו, זכה. וביאור דברי הברייתא כך הוא, לדעת תנא קמא אף שהלכה היא שכל הקודם זכה אפילו בקרן, מכל מקום אם בא אדם לשאול על כך מורים לו שאסורים הם משום גזל, ועל כך נחלק רבי שמעון בן גמליאל, וסובר שאף לכתחילה מורים לכל אדם שרשאי הוא לטול הקרן לעצמו. דְּאִתְקַמַּר, רַב הוּנָא אָמַר בְּשֵׁם רַב שְׁהִלָּכָה הִיא שְׁרָשָׁי אִם לִטּוֹל לַעֲצָמוּ הַקֶּרֶן, וְאִין מוֹרִין בֶּן לְשׁוּאֵלִים, ואילו רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה אָמַר, הִלָּכָה הִיא וּמוֹרִין בֶּן אֵף לכתחילה. מקשה הגמרא: אִנִּי – האם ניתן לומר כן, שלדעת רב הונא אין מורים כן לכתחילה, וְהָא רַב הוּנָא אָפַקְרָה חוּשְׁלִי – והרי רב הונא הפקיר שעורים קלופים ששטח אדם ברשות הרבים לייבשם, והורה רבים שכל הקודם רשאי לזכות בהם לעצמו, וכן רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה אָפַקְרָה

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' א

לשלם נזק שלם, תִּלְמּוּד לומר 'בְּמִשְׁפַּט הַזֶּה יִעֲשֶׂה לוֹ', ומתיבת ל'ו' יש לדרוש שרק בְּנוֹפֶן של השור מְשַׁלֵּם בעליו את הנזק, כדן שור תם, וְאִינוּ מְשַׁלֵּם מִן הַתְּקִלָּיָה, ואם אין גופו של השור שוה כסכום הנזק, יפסיד הניזק. נמצא, שלדעת רבי עקיבא שור תם שנגח אדם דינו כשור מועד לשלם נזק שלם, וכשור תם שאינו משלם אלא מגופו ולא מן העליה. מבררת הגמרא: וְלִרְבִּנָּה, 'בְּמִשְׁפַּט הַזֶּה' לָמָּה ל' – איזה דין יש למעט לדעת חכמים מתיבת 'זה', מאחר שאינם סוברים כרבי עקיבא ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם. ומבארת, לְפִיכָדוּ מְאֹרְעָה דְּבָרִים – ללמדנו ששור הנוגח אדם אינו משלם אלא נזק בלבד, ולא צער ריפוי שבת ובושת. שבה הגמרא ומבררת: וְרַבִּי עֲקִיבָא, לְפִיכָדוּ לְבַעַל הַשּׁוֹר שֶׁנֶּגַח אִדָּם מְחִיב תְּשׁוּלָם עֲבוּר אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ, מָנָא לִיה – מנין לו, הרי למד הוא מתיבת 'זה' ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם. מבארת הגמרא, נִפְקָא לִיה – למד הוא דין זה, מן המקרא (ויקרא כד יט) [וְ]אִישׁ בִּי יָתֵן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ, ויש לדרוש מן הכתוב שרק אִישׁ הַחוּבֵל בְּעַמִּיתוֹ חֵיב תְּשׁוּלָם אַרְבַּעַה דְּבָרִים, וְלֹא שׁוֹר הַחוּבֵל בְּעַמִּיתוֹ שֶׁל בַּעֲלִיו, שאם הויק השור אדם אינו משלם ארבעה דברים. שבה הגמרא ומבררת: וְרַבִּנָּה, מדוע הוצרכו למעט מתיבת 'זה' שאין השור החובל באדם משלם ארבעה דברים, הרי ניתן ללמוד זאת מ'איש בעמיתו'. ומבארת, אִי מְהֵרָא – אילו היינו למדים רק ממקרא זה של 'איש בעמיתו', הָיָה אֲמִינָא צָעַר לְחֻדוּיָה – היינו אומרים שלא מיעזה תורה את השור החובל באדם אלא מתשלום הצער בלבד, מאחר שאין בו חסרון כִּסֵּי, אֲכֵל תְּשׁוּלָם עֲבוּר דְּמֵי הָרִיפּוּי וְכֵן תְּשׁוּלָם עֲבוּר הַשְׁבֵּת וּדְהִימִים שֶׁבִטֵּל בָּהֶם מִעֲבוּדָתוֹ אִימָא לִיתָן לִיה – יש לומר שישלם בעל השור הנוגח לניזק, שהרי נחסר הוא ממון בכך, קָא מְשַׁמַּע לָן הַכְּתוּב בְּתִיבּוֹת 'בְּמִשְׁפַּט הַזֶּה' שאין לשור הנוגח אדם דין תשלום ארבעה דברים כלל:

משנה

במשנה זו מתבאר שהניזק נעשה שותף בשור המזיק. שׁוֹר תִּם הַשּׁוֹה מִנָּה וּמֵאָה דִּינָרִים שְׁנֵגַת שׁוֹר הַשּׁוֹה מֵאֲתַיִם דִּינָרִים וְהָדָר, וְאִין הַנִּבְיָלָה שֶׁל שׁוֹר הַנִּזְק וְכָה וּשְׁוֹה כָּלוּם, ונמצא שהזיק בסכום של מאתיים דינרים, אלא שמאחר ששור תם אינו משלם אלא מחצית הנזק דהיינו מאה דינרים, נִבְּלָה הַנִּזְק אֶת הַשּׁוֹר הַמּוֹזֵק הַשּׁוֹה מֵאָה דִּינָרִים עֲבוּר דְּמֵי נִזְקוֹ:

נמרא

מְתִינִתִין מִנִּי – מי הוא התנא ששנה את הדין המבואר במשנתנו שרשאי הניזק לטול את השור המזיק עצמו תמורת דמי הנזק, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, הסובר שמשעת הנזק שייך השור המזיק לניזק לפי שווי הנזק.

דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, שנחלקו התנאים בדין שור שוה מנה שנגח שור השוה מאתים, ואין הנבילה שוה מאומה, הדעה האחת היא, יוֹשֵׁם הַשּׁוֹר בְּבִית דִּין דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל – יש לבית הדין לשום את שווי של השור המזיק ושהרי שור תם אינו משלם יותר משווי של גופו, ואם שוה הוא כסכום מחצית הנזק ישלם בעליו סכום זה לבעל השור הניזק, אך אין הניזק רשאי לטול לעצמו את השור המזיק. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר הַיָּחִלֵּט הַשּׁוֹר – רשאי בעליו של השור הניזק לטול לעצמו את השור המזיק, אם שוה הוא כמחצית הנזק, ואם שוה הוא יותר מכך, נעשה שותף בשור יחד עם בעליו. מבררת הגמרא: בְּמִיפְלִגִּי – באיזו סברא נחלקו התנאים. ומבארת, רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל כִּכְרָה, שבעליו של השור המזיק כְּבַעַל חֹב הוּא, שחייב הוא לשלם לבעל השור הניזק את דמי שורו, וְזוּוּי הוּא דְּמִסְקִין לִיה – ואינו חייב אלא מעות, אך השור ברשותו הוא עומד. וְרַבִּי עֲקִיבָא כִּכְרָה שוֹתְפִי נִינְהוּ – עשאו הכותב שותפים בשור זה, שאם נגח שור שוה מאתים שור אחר השוה מאתים ודורגו, ונמצא שחייב בעליו בתשלום מאה דינרים כדן שור תם, נעשו שניהם שותפים בשור זה השוה מאתים, אך אם נגח שור שוה מנה לשור השוה מאתים, נוטל הניזק את השור המזיק כולו, שהרי אינו שוה אלא כסכום שמוטל על בעליו לשלם. עתה מבארת הגמרא את שורש מחלוקתם בדרשת הכתובים: וְקִמְּפִלְגִּי בְּהֵאָּ קָרָא – נחלקו בביאור מקרא זה (שמות כא לה) 'וְיִקְבְּרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחַצֵּו אֶת כַּסְפּוֹ', רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל כִּכְרָה לְבִי דִינָא קְמוֹזֵר רַחֲמָנָא – התורה מזהירה את בית הדין שימכרו את השור החי ויתנו מחצית מן הסכום לבעל השור הניזק, אך אין השור עצמו שייך לניזק כלל, וְרַבִּי עֲקִיבָא כִּכְרָה לְנִיזָק וּמִזִּיק מְזִיזָה לְהוּ רַחֲמָנָא – התורה מזהירה את בעלי השוורים שימכרו את השור החי ויחצו את כספו, מאחר ששניהם נעשו שותפים בו משעת הנגיחה. מבררת הגמרא: מִאי בִּינִייהו – באיזה אופן יהיה חילוק בדין ביניהם. ומבארת, הַקְדִּישׁוּ נִיזָק אִימָא בִּינִייהו – אם הקדיש הניזק את השור המזיק לאחר הנזק, יהיה הדין חלוק ביניהם. לדעת רבי ישמעאל אין הקדש זה חל, שהרי אין השור ממנו של הניזק כלל, ואין לו אלא תביעת ממון על בעליו, אך לדעת רבי עקיבא חל הקדש זה, שהרי משעת הנזק זכה הניזק בשור המזיק לפי הסכום המגיע עֲבוּר נִזְקוֹ. הגמרא מסתפקת בדעת רבי ישמעאל: בְּעָא מִינֵיהּ רַבָּא מְרַב נַחֲמָן, מְכָרָה מִזִּיק לשור זה לאחר הנזק, קודם שגבאו הניזק, לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, מֵהוּ – האם חלה מכירה זו או לא. צדדי הספק: בִּינִין דְּאָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל שהשור נשאר בחזקת בעליו, ורק בְּעַל חֹב הוּא לְנִזְק, וְזוּוּי הוּא דְּמִסְקִין לִיה – ואינו חייב לו אלא מעות, לפיכך יש לומר שהשור מְכֹוּר, אִי דְלָמָא – או שמא יש לומר,

1 כדרכו אין לחייב את הרץ בנזקי המהלך, הוא דלא פשיטת איסי בן יהודה,
2 דתניא – שהרי שנינו בברייתא, שאיסי בן יהודה אומר שאדם שרץ ברשות
3 הרבים והזיק, חייב, מפני שהוא משונה, שאין אדם רשאי לרוץ ברשות
4 הרבים. ומזה איסי בן יהודה שאם רץ בערב שבת בין השמשות והזיק,
5 שהוא פטור, מפני שרץ ברשות, שרשאי אדם לרוץ בערב שבת על מנת
6 לעשות את צרכי השבת.
7 אמר רבי יוחנן, הלכה באיסי בן יהודה, שיש לחייב את האדם שרץ והזיק
8 ברשות הרבים.
9 מקשה הגמרא, ומי אמר רבי יוחנן הכי – האם סובר רבי יוחנן כאיסי בן
10 יהודה, והאמר רבי יוחנן (לעיל כט): הלכה בסתם משנה – שבכל מקום
11 שמבואר דין במשנה באין חולק, יש לפסוק כן להלכה. ותנן במשנתינו,
12 שאם היה אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצים פטורין, ומוכח
13 מדברי המשנה שרשאי אדם לרוץ ברשות הרבים, ואין חולק בדבר, ואם כן
14 לדברי רבי יוחנן יש לפסוק כן להלכה, ושלא כדברי איסי בן יהודה.
15 מתרצת הגמרא: מתניתין בערב שבת בין השמשות – המשנה עוסקת
16 באדם הרץ בערב שבת בין השמשות, שבזה מודה גם איסי בן יהודה שכדין
17 הוא עושה, ולפיכך פטור אם הזיק.

18 מבררת הגמרא: במאי שהמשנה עוסקת באדם הרץ בערב שבת. ומבארת,
19 מדקתני במשנה או שהיו שניהם רצים פטורין. הא תו למה לי, הרי ניתן
20 לתלמוד דין זה בקל וחומר, השתא – שהרי באופן שאחד רץ ואחד מהלך
21 והזיקו זה את זה, נתבאר במשנה שהרץ פטור מתשלומי נזקו של המהלך,
22 אף שהוא שינה מן הדרך הרגילה והמהלך לא שינה, ואם כן, באופן
23 ששניהם רצים, דהיינו ששניהם שינו מן הדרך הרגילה, מפניא – האם צריך
24 לומר שפטורים הם.
25 אלא בהכרח הכי קאמר, שאם היה אחד רץ ואחד מהלך פטור, במה
26 דברים אומרים באדם הרץ בערב שבת בין השמשות, שרשאי הוא לרוץ
27 באותה שעה, אבל כימות החול אם היה אחד רץ ואחד מהלך חייב הרץ,
28 שהרי שלא כדין הוא עושה. אמנם אם היו שניהם רצים, אזי אפילו כימות
29 החול פטורין הם, מאחר ששניהם שינו מן הדרך הרגילה.
30 אמר מר, ומזה איסי באדם הרץ בערב שבת בין השמשות והזיק, שהוא
31 פטור, מפני שרץ ברשות.
32 מבררת הגמרא: בערב שבת מאי ברשות איכא – מדוע יש רשות לאדם
33 לרוץ בערב שבת.
34 ומבארת, דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא לתלמידיו,

1 שבה הגמרא ומקשה: בלילה נמי איכא ליה עיוני – גם הסותר כותלו
2 בלילה מוטל עליו להתבונן שלא יזיק, ואם לא עשה כן קרוב למזיד הוא.
3 ונחזמת קושיא זו חזרת בה הגמרא, ומבארת שאין המשנה עוסקת בסותר
4 כותלו בלילה, אלא בסותר את כותלו ביום, אך אינו סותרו לרחוב העיר
5 אלא לאשפה.
6 מבררת הגמרא: האי אשפה היכי דמי – באיזו אשפה מדובר, אי דשכיחי
7 רבים – אם מצויים בה אנשים רבים, אם כן שוגג קרוב למזיד הוא, שהיה
8 לו להעלות בדעתו שעלולים העוברים שם להפגע מסתירת הכותל, ואי לא
9 שכיחי רבים – ואם אין מצויים אנשים העוברים שם, אם כן אנוס הוא,
10 שלא היה לו להעלות בדעתו שמישהו יעבור שם.
11 אמר רב פפא, [לא צריכא – לא הוצרכה המשנה להשמיע דין זה, אלא]
12 פטור את כותלו ביום, לאשפה העשויה להפנות – שבני אדם נפנים בה
13 לנקיבה בלילה, ואינה עשויה – ואין דרך בני אדם להפנות בה ביום,
14 ואיכא דמיקרי ויתבי – אלא שלעיתים קורה שיושב בה אדם להפנות ביום,
15 ולפיכך גולה זה הסותר כדין הורג בשגגה, שהרי קרוב למזיד לא הוי, דהא
16 אשפה זו אינה עשויה להפנות ביום, ומאידך, אנוס נמי לא הוי, דהא איכא
17 דמיקרי ויתבי – שהרי קורה שיושב בה אדם ביום, אלא דינו כשוגג וגולה.
18 נתבאר עד עתה דברי רבי יוסי בר חנינא על הסיפא של הברייתא, העוסקת
19 באדם הנכנס לביתו של נגר ברשות, שעל כך אמר רבי יוסי בר חנינא שחייב
20 הנגר בתשלום ארבעה דברים אם ניזוק הנכנס, אך פטור הוא מגלות אם
21 נהרג, מאחר ששוגג הקרוב למזיד הוא.
22 ועתה מביאה הגמרא ביאור אחר בדברי רבי יוסי בר חנינא: רב פפא
23 משמיה דרבא, מתני לה ארישא – היה שונה את דברי רבי יוסי בר חנינא
24 על הרישא של הברייתא, שבה שנינו שאדם הנכנס להנותו של נגר שלא
25 ברשות הנגר, ונתנו לו בקעת וטפחה לו על פניו ומת, פטור הנגר. ועל
26 כך אמר רבי יוסי בר חנינא, שאם ניזוק הנכנס חייב הנגר בתשלום
27 ארבעה דברים, ואם מת, פטור הנגר מגלות.
28 הגמרא מבארת את מחלוקת שתי הלשונות: מאן דמתני לה ארישא – מי

29 ששנה את דברי רבי יוסי על הסיפא של הברייתא, העוסקת באדם הנכנס
30 לבית הנגר ברשות, שאף בזה סובר רבי יוסי שפטור הנגר מגלות, כל שבין
31 שסובר שדינו של רבי יוסי נאמר גם ארישא, העוסקת באדם הנכנס לבית
32 הנגר שלא ברשות, שאם הרגו הנגר אינו גולה על ידו.
33 ומאן דמתני לה – אך מי ששונה את דינו של רבי יוסי ארישא – על
34 הרישא, שאם נכנס שלא ברשות אינו גולה על ידו, יסבור שדין זה נאמר
35 דווקא על הרישא, אבל ארישא לא, דכיון דברשות הנגר נכנס, חייב הנגר
36 גלות על הריגתו.
37 מקשה הגמרא: ומי חייב גלות – האם חייב הנגר גלות על הריגתו של
38 הנכנס לביתו, והתניא – והרי שנינו בברייתא, שאדם הנכנס להנותו של
39 נפח, ונתנו ניצוצות של אש וטפחה לו –הכתה לו על פניו ומת, פטור
40 הנפח מגלות, ואפילו אם נכנס הלה ברשות הנפח, ומדוע נכנס לביתו של
41 נגר אין הדין כן.
42 מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקין – ברייתא זו עוסקת בשוליא דנפחי –
43 שהנכנס הוא תלמידו של הנפח הלמד ממנו אומנות זו, ולפיכך פטור הוא
44 מגלות על הריגתו.
45 שבה הגמרא ומקשה: שוליא דנפחי למקטלא קאי – וכי בגלל שתלמידו
46 הוא להריגה הוא עומד, ומה טעם יש בזה לפטרו מגלות.
47 מתרצת הגמרא: שהברייתא עוסקת בשורבן מסרהב –(מפציר) בו לצאת
48 מביתו ואינו יוצא, ולפיכך פטור הוא על הריגתו.
49 שבה הגמרא ומקשה: ומשום דרבן מסרהב בו לצאת למיקטליה קאי –
50 וכי מאחר שרבו הפציר בו לצאת ולא יצא רשאי הוא להורגו.
51 מתרצת הגמרא: כסבור יצא – כסבור היה הנפח שלאחר שהפציר
52 בתלמידו לצאת מביתו קיים הלה את דבריו ויצא, ולפיכך לא נזהר שלא
53 ניזק אדם מן הניצוצות, ואנוס הוא, ועל כן אינו חייב גלות.
54 שבה הגמרא ומקשה: אי הכי אחר נמי – אם כן, יש לומר דין זה בכל אדם,
55 שאם שהה בביתו של הנפח והפציר בו לצאת וכסבור שייצא, פטור הוא על
56 הריגתו.

1 רב הונא מבאר שיש ללמוד מכאן לענין מזיק שיעבודו של חבירו: **אמר רב**
2 **הונא ברביה דרב יהושע, זאת אומרת** – ממנה שאם שחטו המזיק לשורו אינו
3 חייב לשלם את הפחת לניזק, מאחר שבשעה ששחטו עדיין אינו ממונו של
4 הניזק, יש לנו ללמוד שאדם המזיק את שיעבודו של חבירו, כגון שהזיק
5 הלזה את שדהו המשועבדת למלוה לתשלום חובו, **פטור** הוא מלשלם
6 למלוה את דמי הנזק, מאחר שבשעה שהזיק עדיין לא היתה הקרקע שייכת
7 למלוה.

8 שואלת הגמרא: **פשיטא** – פשוט הדבר שיש ללמוד דין זה מכאן, ומה
9 משמיענו רב הונא בדבריו. ומשיבה: **מהו דתימא** – שמא תאמר, **התם הוא**
10 – שרק במזיק השוחט את שורו פטור הוא מלשלם את הדמים שפחתו,
11 **דאמר ליה** – מאחר שיכול הוא לומר לניזק, **לא תפריהיך ולא מידי** – לא
12 חיסרתי אותך במאומה, שהרי השור לפניך הוא, **(דאמר ליה) זיקא בעלמא**
13 **הוא דשקלי מינה** – רוח נחיים בלבד נטלתי מן השור שלך, **אכל בעלמא** –
14 במקום אחר, שמזיק את שיעבודו של חבירו בפועל, יש מקום לומר דליתייב
15 המזיק, **קא משמע לן** רב הונא, שאף במזיק ממש פטור.

16 שבה הגמרא ושואלת: **הא נמי רבה אמרה** – הרי דין זה כבר אמרו רבה,
17 **דאמר רבה, אדם השורף את שטרותיו** ו-שטרי חובותיו של חבירו, **פטור**
18 הוא מלשלם נזקיו, מאחר שאינו אלא כמזיק את שיעבודו, שמעתה אינו
19 יכול לגבות את חובו מן הלויים, ואם כן, מדוע הוצרך רב הונא להשמיענו
20 דין זה.

21 משיבה הגמרא: **מהו דתימא** – היה מקום לומר, דהתם הוא – שרק בשורף

22 שטרותיו של חבירו פטור רבה, **דאמר ליה** – שיכול השורף לומר לבעל
23 השטרות **ניירא בעלמא קלא מינה** – סתם נייר שרפתי לך, שאין הנזק ניכר
24 בשריפת השטר, **אכל היכא דחפר בה** ו-בקרע המשועבדת **בורות שיחין**
25 **ומערות** שהנזק ניכר בגוף הקרקע, ליתייב המזיק את השיעבוד, **קא משמע**
26 **לן** רב הונא שיש ללמוד מסוגייתנו שאף באופן זה פטור המזיק, **דהא היכא**
27 – שהרי כאן ששחט המזיק את השור הרי ניכר בו הנזק, **וכמאן דחפר בה**
28 **בורות שיחין ומערות דימי, וקאמר** – ושנינו בתוספתא שמה שעשה עשוי,
29 ולפיכך יש ללמוד אף למזיק שיעבודו של חבירו במקום שהנזק ניכר,
30 שפטור הוא על היזקו.

31 הגמרא שבה לבאר את המשך דברי התוספתא: שנינו בתוספתא, שאם
32 **קדמו בעלי החובות** של המזיק והנפיהו את השור עבור תשלום החוב,
33 הדין הוא שבין אם היה חב להם המזיק חוב זה **עד שלא הזיק השור, ובין**
34 **אם הזיק השור עד שלא חב** המזיק, **לא עשה בעל החוב ולא כלום**, אלא
35 רשאי הניזק לשוב ולגבות השור ממנו, **לפי שאין שור תם משלם אלא**
36 **כגופו**, ולפיכך משועבד הוא לניזק לתשלום נזקו.

37 שואלת הגמרא: **כעלמא** אם הזיק השור **עד שלא חב** המזיק, אזי מבואר
38 מדוע רשאי הניזק להוציא את השור מרשות הבעל חוב, שהרי ניזקין קדמו
39 – שיעבודו של הניזק קודם הוא לשיעבודו של המלוה, **אכל אם חב** המזיק
40 **עד שלא הזיק השור**, אין מבואר מדוע רשאי הניזק להוציא מן המלוה,
41 שהרי **הבעל חוב קדים**, ונשתעבד השור למלוה לתשלום החוב קודם
42 שנשתעבד לניזק לתשלום נזקיו.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ו טבת, בו כותב על מה שאירע לפני כחדש ימים, שריפה לייע ול"ע, ובחסדי השם יתברך עבר הכל בשלום ואינו יודע מה גרם וכו'.

ולפלא, שהרי במכתבו כתובה גם הסיבה, באיזה שורות לפני זה, וזה לשונו במכתבו, "ולא הנחתי תפילין כבר הרבה שנים בגלל וכו'".

והרי על מצות תפילין אמרו חז"ל, שהוקשה כל התורה כולה לתפילין, והכוונה בהם, כלשון [מרן] השולחן ערוך, כדי שנזכיר נסים ונפלאות שעשה עמנו וכו', ואשר לו (להשי"ת) הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים.

זאת אומרת שתפילין מזכירים נס, ומזכירים אשר הקדוש ברוך הוא, המושל גם בעולם זה בהנוגע לעניני פרנסה, בריאות וכו' כל אותן הענינים עליהם מבקש ברכה במכתבו האמור.

ולכן תקותי אשר תיכף בקבלת המכתב, יתחיל להניח תפילין בכל יום חול, וכן להתפלל בכל יום ויום, וביום שאין באפשרות לו ללכת לבית הכנסת להתפלל, יתפלל בביתו, ובימות החול לפני הנחת התפילין יפריש פרוטות אחדות לצדקה, ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור.

בעת רצון אזכירו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, להכתוב לעיל והאמור במכ' וכן את כל ב"ב שיי

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 יד וכן הדין בנותן מים בקדרה לתנור שלנו שאינו גרופ וקטום (לצורך שתיה או אפילו) לצורך הדחת
- 2 כלים בשבת נהניו) שצריך שנייה שם הקדרה מבעוד יום כל-כך שיהא שהות ביום שיוכלו להתחמם חצי
- 3 החימום נח) לכתחילה נס"ס לפי מנהגו⁵⁶ או שיחמו כל צרכם להאזכרים⁵⁶ להשהות שם תבשיל שנתבשל במאכל
- 4 בן דרוסאי או אפילו כל צרכו עד שיהיה מצטמק ורע לו והמים חמין ג"כ מצטמקין ורע להן⁵⁷ ואם
- 5 אבל לא יניחנה שם סמוך לחשכה ממש שהמים ג"כ הם ממהרים להתחמם⁵⁸ ואף שהמים ראויים לשתייה גם

ביאורים

- נה) לצורך הדחת כלים - ואפילו המים אינם ראויים לשתייה⁵⁹.
- נו) לצורך הדחת כלים - נראה שהחידוש בחימום המים "אפילו לצורך הדחת כלים" הוא: שאף שאינו רוצה לשתותם, והיה מקום לומר (כדעת הא"ר סי' זה אות כב) שאין לחוש בהם שמא יחתה - בכל זאת חששו⁶⁰.
- נז) לצורך הדחת כלים בשבת
- חימום מים הנמצאים ברדיאטור או בהסקה מרכזית לצורך חימום הבית - דעת רוב הפוסקים (ביניהם הגר"ז אויערבאך) להתיר גם כשלא התחממו כמחצית בישולם, אבל דעת הגר"ש וזונער להחמיר. ומכל מקום בהסקה מרכזית שחדר ההסקה אינו בבית, או כשכפתור החימום נעול - יהיה מותר לכו"ע⁶¹.
- חימום מי המקוה לצורך טבילה בליל שבת - במקוה מתוקן בו פועל תרמוסטט (וסת חום) שאינו נותן למים להתחמם למעלה מחום שהיד סולדת בו, אין צורך שהמים יתחממו קודם השבת.
- באם אין תרמוסטט או שחום המקוה מגיע למעלה מ-45 מעלות יש להקפיד שיתחממו המים קודם השבת לכתחילה חצי בישולם, שהוא כ-20 מעלות (מחצית מהחום הרצוי לטבילה), באם לא הספיקו לחממו קודם השבת - יש לנעול מקום ההדלקה או חדר ההסקה. (וכשנעל המקום יש להתיר גם כשלא נמסר המפתח לאחר⁶².)
- חימום מי המקוה לצורך טבילת הבוקר - כיון שישנה שהות שהמים יתחממו כל צרכם עד הבוקר, וכן אין חשש
- שמא ימלך' שהרי זהו מקוה שאינו מיועד לטבילת הלילה, אין חשש שמא יבוא לחתות ומותר להשהות בו אפילו מים קרים⁶³.
- נח) חצי החימום - כפי הנראה היינו חצי ממה שהיה רוצה שיחמו. דהחשש הוא 'שמא יחתה', וכיון שכבר נתחממו החצי ממה שהיה רוצה שיחמו שוב לא יחתה⁶⁴.
- נח) לכתחילה - ובדיעבד די שיתחממו שליש החימום⁶⁵.
- ס) חצי החימום לכתחילה - ובכל אופן אסור להוציא מים מן המיחם או הקדרה כל זמן שלא התחממו כל צרכם (דהיינו רתיחה של 100 מעלות) כיון שבזה שמוציא חלק מהמים גורם למהר בישול המים הנותרים במיחם⁶⁶. ואם היו חמים כל צרכם והצטננו, ועדיין היד סולדת בהם - מותר להשתמש בהם⁶⁷.
- סא) מצטמקין ורע להן - אולי הפירוש בזה הוא שבמים לעולם לא שייך 'מצטמק ויפה לו' אלא מיד כאשר הוחמו כל צרכם, חל עליהם גדר של 'מצטמק ורע לו', ולכך כתב רבינו שלדיעה המחמירה - צריך שיחמו כל צרכם והיינו שיעור רתיחה, ולאחר מכן מוסיף שניתן להקל אפילו בפחות משיעור רתיחה - כגון כשאין ברצונו לחמם את המים שיעור רתיחה, ודי לו בכך שיחמו מעט, ומהרגע שהמים הוחמו כפי רצונו דינם מעתה ואילך כמצטמק ורע לו, וממילא חל גם על המים שם 'מצטמקין ורע להן'⁶⁸.
- סב) ממהרים להתחמם - ואפילו משהם מים רבים שלא יוכלו להתחמם עד הבוקר - אסור, ואין לחלק בשיעורים⁶⁹.

מקורות

- (59) משמע מסימן רנג סעיף כט, וכן משמע בסעיף הבא שהמים שנותנים בקדרה שעל התנור אין להם שימוש אלא שלא תבקע הקדרה, או כדי להדיח בהם כלים, ובכל זאת חש שם רבינו לישמא יחתה'.
- (60) קיצור הלכות משו"ע אדה"ז הערה 22.
- (61) אוצרות השבת פ"ב הערה קסו, ובפניני האוצר ע' תז, והובאו בשבת כהלכה פ"ח הערה פא.
- (62) דעת הגר"שז"א הובא באוצרות השבת פסקי תשובות פ"ב סנ"א ובהערות, הובא גם בשבת כהלכה פ"ח הערה פב.
- (63) שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' לב, (נתבאר בשבת כהלכה פ"ח הערה פג, וראה שם מה שיש לפקפק בהיתר מחודש זה).
- (64) תהלה לדוד סי' שיח סוס"ק יז, וראה שבת כהלכה פ"ח ביאור יד.
- (65) סימן רנג סעיף יג.
- (66) שו"ת אג"מ ח"ד סי' עד אות כג.
- (67) שש"כ פ"א הערה צו.
- (68) וקולא זו ישנה במים בלבד, אבל בתבשיל כל זמן שלא בשל כל צרכו אינו יכול לומר שרצונו לאכול תבשיל שאינו מבושל. (אופן נוסף לפרש הוא שאמנם די בכך שהמים יתחממו כפי רצונו, אבל עליהם להגיע לפחות לדרגת חום שמתחילים להעלות אדים ולהצטמק, שגם שלב זה קודם הרבה לרתיחה המלאה של המים, ועל זה כתב רבינו שגם המים צריכים שיהיו מצטמקין ורע להן).
- (69) קצות השולחן סי' עא ס"ק יא, שו"ת אג"מ ח"ד סי' עד, ובחז"א סי' לו ס"ק הקל בזה, ולכאורה אין להקל בזה כי אם בתבשיל שיש בו ההיתר של בשר חי, וכשישנה כמות מרובה

1 כְּשֶׁהֵם צוֹנְנִים סג] מִכָּל מְקוֹם אֵינָם טוֹבִים כָּל כַּךְ [טו] בְּפִירוֹת הַנְּאֻכָּלִים חַיִּים שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעַלָּה 72 וְאִם עָבַר וְהִנִּיחַ
2 שֵׁם בֵּין בְּשׁוֹנֵג בֵּין בְּמִזִּיד וְלֹא נִתְחַמְמוּ שְׁלִישׁ חִימוּמָם סה] מִבְּעוֹד יוֹם אֲסוּרִים עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּכָרִי שֶׁיַּעֲשֶׂה 74:

ביאורים

סג] גם כשהם צוננים – בקצות השלחן 70 דן בזמננו שרבים מקפידים שלא לשתות את המים כלל באמצע רתיחתם מטעמי בריאות, וממתנים תמיד לגמר הרתיחה, ובעבורם המים בשעת חימום אינם ראויים לשתיה אפילו על ידי הדחק, ואם כן ייתכן שלא שייך בהם 'מאכל בן דרוסאי' וחייבים לחממם לגמרי קודם השבת. ולהלכה אין לחוש לכך 71.
סד] אינם טובים כל כך – אבל שאר משקים כגון משקאות קלים או חריפים וכד' ששותים אותם על דרך הרוב צוננים, דינם כתפוחים הנאכלים חיים, וצ"ע מהו דין החלב.
סה] שליש חימום – שהוא שיעור מאכל בן דרוסאי לענין דיעבד 73.

מקורות

הדחק, ומסוכן הוא יותר ממים.
72) סעיף ד, כגון תפוחים וכיוצא בהם.
73) סימן רנג סעיף יג.
74) כפי שנפסק לעיל סעיף ג לגבי צלי, ובסעיף ו לגבי מיני בצק, ובסימן רנג סעיף יג לגבי שאר מיני תבשיל כשהוא דבר האסור לדברי הכל.
לוקח זמן רב עד שנחשב כ'התחיל להתבשל' שאז פוסק ההיתר של בשר חי, ובוזה נוגע מצב התבשיל בעת כניסת השבת.
70) סימן עא בדי השלחן ס"ק יא.
71) ראה הלכתא כרב ע' רנט שעיקר הגדר של מאכל בן דרוסאי הוא שיכול להתבשל עד הלילה, ועוד ועיקר שגם בשר בשליש בישולו רבים מקפידים שלא לאכול אפילו על ידי

חלק ב' סימן רנד, דיני תבשילים המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת סעיף יד

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

1 א מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו אפילו אינו מוטל עליו
2 לקבורו כגון שמתה אחותו נשואה שבעלה חייב בקבורתה
3 או אפילו יש לו מי שישתדל בשבילו לעסוק בצרכי הקבורה או
4 אפילו כבר עסק כל צרכו פטור מקריאת שמע ותפלה ומכל
5 הברכות ואפילו מעניית אמן ומכל המצות האמורות בתורה
6 ואפילו אם רצה להחמיר על עצמו ולקרות או אפילו לענות אמן
7 שאינו מתבטל בשבילו מצרכי המת אסור מדברי סופרים מפני
8 כבודו של מת שיהיה לבו פנוי לחשב בצרכי המת ויחשוב בהם
9 תמיד ואפילו הוא בעיר אחרת ונודע לו קודם הקבורה אסור
10 שלא חילקו חכמים ויש מתירים אם יש לו מי שיתעסק בשבילו
11 ואצ"ל אם הוא בעיר אחרת שאינו יכול להתעסק ונוהגין כסברא
12 הראשונה (ולדברי הכל בן שהוא אונן על אביו יכול לילך לבית
13 הכנסת ולומר קדיש על אביו כי זהו כבודו של אביו).

14 וכל זה קודם הקבורה אבל מיד שמתחילין להשליך עפר על
15 המת חייב בקריאת שמע אם לא עבר זמנה ותפלת י"ח בלבדה
16 יכול להתפלל אפילו אחר זמנה שהוא שליש היום אם לא עבר
17 עדיין חצות היום אבל אח"כ לא יתפלל מנחה שנים לתשלומין
18 של שחרית כיון שהיה פטור בשחרית ומטעם זה לא יאמר כל
19 ברכות השחר אפילו נקבר קודם שעבר זמן קריאת שמע ותפלה
20 כיון שבשעה שחל חיוב הברכות דהיינו כשקם ממטתו היה
21 פטור מהן א"צ להשלימן אח"כ ואם מברך ברכה לבטלה היא:

22 ב וכל זה בחול אבל בשבת כיון שאי אפשר לעסוק בצרכי
23 המת בקבורתו ואין אנינות נוהגת כלל חייב בקריאת שמע
24 ותפלה ובכל המצות האמורות בתורה כל היום.

25 ולעת ערב אם הוא מחשיך על התחום להתעסק בצרכי הקבורה
26 פטור אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת ערב בכל
27 המצות.

28 ויש לו ג"כ לקרות קריאת שמע של ערבית מבעוד יום אע"פ
29 שאין הקהל קורין במוצאי שבת עד הלילה מכל מקום זה שיהיה
30 פטור בלילה לא יבטל ממנו עול מלכות שמים כל שיכול לקרות
31 קודם הלילה שהרי רוב הקהל קורין כל ימות השבוע מבעוד יום
32 א"כ יכול זה לסמוך על זה באותו שבת ואצ"ל שיש לו להתפלל
33 תפלת ערבית של מוצאי שבת מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה
34 שהוא לילה גמור לענין תפלה לר' יהודה ואף מי שנהג לעולם
35 כחכמים יכול לסמוך על דברי רבי יהודה אפילו במוצאי שבת
36 במקום איזה אונס שאי אפשר לו להתפלל בלילה כמו שיתבאר
37 בס' רצ"ג:

38 ג יו"ט שני דינו כחול שהרי יכול לקברו היום כמו בחול ויו"ט
39 ראשון אם רוצה לקברו בו ביום על ידי נכרים דינו כחול
40 שהרי צריך להמציא להם ארון ותכריכין ואם אינו רוצה לקברו
41 בו ביום דינו כמו בשבת.

42 ודין ליל יו"ט במקום שאין קוברין מת בלילה וכן ביום במקום
43 שאי אפשר לקברו מחמת איזה אונס יתבאר בס' תקמ"ח:

44 ד המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מקריאת שמע
45 ומתפלה ומכל מצות האמורות בתורה מפני שהוא עוסק
46 במצוה וכל העוסק במצוה לא הטריחתו תורה לטרוח במצות
47 אחרות אע"פ שיכול כמו שנתבאר בס' ל"ח היו שנים משמרים
48 זה משמר וזה קורא ואח"כ משמר זה וקורא זה:

49 ה וכן החופר קבר למת פטור מכולן אפילו בשעת נחוה כמו
50 ש(י)נ[ג]תבאר שם היו חופרים שנים או יותר כל הצריכים
51 לצרכי החפירה בבת אחת פטורין ואם יש נוספין נשמטין וקורין
52 וחוזרין אלו הנוספים ומתעסקים והאחרים נשמטין כמספר
53 הנוספין וקורין וחוזרין להתעסק ונשמטים אחרים עד שנמצא
54 שקראו כולם ולא נתבטל שום דבר מעסק הקבר כלל (אפילו רגע):

1 ך' אסור לקרות קריאת שמע תוך ד' אמות של מת או תוך ד'
2 אמות של קבר משום לועג לרש חרף עושהו ואם קרא לא
3 יצא וצריך לחזור ולקרות שקנסוהו חכמים על שעבר על
4 דבריהם ואפילו היה שוגג.
5 ובית הקברות המוקף מחיצה מותר לקרות חוץ למחיצה אפילו
6 סמוך לה ובתוך ד' אמות לקברות אבל בתוך המחיצה יש למנוע
7 אפילו חוץ לד' אמות שמא יתקרב לד' אמות של איזה קבר בלי
8 דעת ואם קרא יצא כיון שאינו אסור ברור אלא משום חשש
9 לבד:

חלק א סימן עא אבל והעוסקים במת פטורים מקריאת שמע וכו' ו'
סעיפים:

10 א נושאי המטה וחילופיהם וחילופי חילופיהם בין אותם
11 שלפני המטה בין אותם שלאחריה מאחר שיש למטה צורך
12 בהם לשאת אותה כגון בעיר שיש בה חבורה המזומנת לכך וכל
13 בני החבורה מחליפין לשאת לפי שכולם חפצים לזכות בו כולם
14 פטורים מקריאת שמע (לפי שהם טרודים טרדת מצוה) אבל
15 שאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהן חייבים בקריאת
16 שמע (ואע"פ שהלוית המת הוא בכלל גמילות חסד וגמילות
17 חסד הוא מן התורה מכל מקום הם אינם טרודים כלל ויכולין
18 לקרות פסוק ראשון בכוונה ובעמידה והשאר כשהם מהלכין)
19 אבל פטורים מהתפלה כמו שיתבאר בסי' ק"ו:

חלק א סימן עב, דין נושאי המטה והמנחמים והמלוין סעיף א

לקוטי תורה

2 תוכן הפרק: המטרה של קיום מצוות מעשיות בעולם
3 הזה - "ליראה את ה'", "ביטול היש"
4 [בפרק זה יבאר ענין עבודת הנשמה בהיותה בעולם
5 הזה (בגוף גשמי) שעל ידה דוקא זוכים לגילוי אור הסובב
6 כל עלמין (שע"פ זה נוכל להבין את ה"עלי" הנפעלת
7 בנשמה על ידי ירידתה למטה, ומעין זה הוא ענין "עליות
8 העולמות" דיום השבת):]

9 והנה עלייה זו וגילוי זה נמשך דוקא על ידי קיום
10 מעשה המצוות בעולם הזה.
11 עיקר ההבדל בין עבודת הנשמה בהיותה בגוף
12 לבין עבודתה בגן עדן, הוא בקיום מצוות מעשיות.
13 דאף שהנשמה למעלה לומדת תורה ועוסקת בהשגת
14 אלקות וכן בדביקות בהשי"ת מתוך אהבה ויראה
15 [שזהו כל עסק הנשמות בגן עדן, כדאיתא בגמרא
16 ובוזהר], מכל מקום אי אפשר לה לקיים מצוות
17 מעשיות אלא בעוה"ז דוקא.

18 אשר מזה מובן, שאותה עלייה שהנשמה זוכה לה
19 דוקא ע"י ירידתה בגוף בעוה"ז - שהיא גילוי אור
20 הסובב כל עלמין - באה ע"י קיום מצוות מעשיות
21 דוקא, שהרי זוהי המעלה שיש לנשמה בגוף בעוה"ז
22 על הנשמה בגן עדן, כאמור.

23 (ולכן מהאי טעמא ג"כ הוא שלעתיד לבא יהי'
24 הגילוי בעשייה דוקא, לנשמות בגופים כו').
25 זה גופא הוא הטעם שגילוי אור הסובב כל עלמין
26 לעתיד לבא יהי' בעולם הזה (הנקרא עולם העשייה)
27 דוקא, לנשמות בגופים.

28 דלכאורה, הן אמת שאור הסובב כל עלמין יכול
29 להתגלות גם בעולם הזה (כמו בעולמות עליונים), כי

1 לגבי' קטן וגדול שוים, ו"אצילות ועשי" שווין לפניו
2 ית' - אך מכל מקום, מהו ההכרח שהגילוי יהי' דוקא
3 בעולם הזה?

4 אלא טעם הדבר הוא, דכיון שהעבודה הפועלת
5 התגלות זו היא מעשה המצוות בנשמות בגופים דוקא,
6 על כן גם הגילוי הבא כתוצאה מעבודה זו יהי'
7 ב"עולם העשי" דוקא.

8 שבשביל זה ירדה הנשמה בגוף, כדי לקיים מצות
9 מעשיות דוקא כמ"ש היום לעשותם .

10 זהו גם דיוק לשון הכתוב "היום לעשותם", דקאי
11 על עבודת הנשמה בעולם הזה (כמאמר רז"ל) "היום
12 (בעוה"ז) לעשותם, ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם" -
13 שהעבודה בעולם הזה מתוארת בשם "לעשותם" דוקא,
14 לפי שעיקר מטרת ירידת הנשמה למטה הוא בשביל
15 קיום מצות מעשיות דייקא, ודוקא עי"ז נוטל שכרו
16 לעוה"ב.

17 ולכן הנשמה באה בגלגול כמה פעמים עד שתשלים
18 קיום כל התרי"ג מצות, לפי שע"י קיום המצות
19 דוקא יהיה זה הגילוי [דאור הסובב כל עלמין]
20 דלעתיד לבא.

21 [והולך ומבאר מהו טעם הדבר, ואיך דוקא העבודה
22 דקיום המצות היא הגורמת לגילוי אור הסובב כל עלמין
23 לעת"ל:]

24 והענין, כי שכר מצוה מצוה, פירוש, שהמצוה
25 עצמה היא השכר, על דרך שיתבאר.

26 הפירוש הפנימי במאמר "שכר מצוה מצוה" הוא,
27 שמה שנופעל ע"י קיום המצוה, הוא הוא שכר המצוה.

1 דהנה שכר מצוה לעת"ל הוא התענוג שמקבלים
2 הנשמות מגילוי אור אין סוף ב"ה, ואור זה בא ע"י
3 עשיית המצוה בעוה"ז, דהמשכת אור אין סוף ב"ה
4 בנפש האדם (ובעולם הזה בכלל) היא ע"י "מעשינו
5 ועבודתנו כל זמן משך הגלות" בקיום התורה
6 והמצוות. אולם, המצוה עושה רק את ההמשכה,
7 ועדיין אין האור בגילוי, והגילוי של המשכה זו הוא
8 (בעיקר) לעתיד לבא, והוא הוא שכר המצוה (ונמצא
9 דשכר המצוה נמשך על ידי המצוה גופא).

10 **כי הנה תכלית ויסוד כל המצוות הוא להפוך היש**
11 **לאין, דהיינו שיהיה ביטול היש.**

12 בתורת החסידות הביטוי "יש" אינו רק תואר על
13 רגש הגאווה וגסות הרוח שבאדם, אלא עצם ההרגשה,
14 מה שהאדם מרגיש את מציאות עצמו (הנקרא "דער
15 איך") נקרא בשם "יש". כלומר: רגש ה"אני", שהוא
16 טבעי לכל אדם (ואינו בכלל המדות הרעות), הוא
17 ה"יש" שעליו מדובר בחסידות. וענין הכנעת היש הוא
18 (לא רק ביטול רגש של גאווה וגסות הרוח, אלא) מה
19 שהאדם חודל מלהרגיש את עצמו ואת מציאותו ("זיין
20 אייגענע מציאות") ואינו מרגיש אלא את הקב"ה (ע"י
21 שמיג בכל הרגשתו את האמת, שהוא ית' הוא
22 המציאות היחידה, ואפס בלעדו ממש). והרגשה זו
23 באה ע"י קיום מצות מעשיות, כדלקמן. וכשאדם חדור
24 כולו עם ההרגשה שהקב"ה הוא המציאות האמיתית
25 וכל מציאות זולתו כאין ואפס תחשב, זה נקרא "ביטול
26 היש לאין".

27 [ובלשון אדמו"ר הצמח צדק שהאדם "צריך
28 להיות "אין" כמו שהוא באמת; וזהו אמיתית
29 החסידות" - "לעשות מ"אני" אין - עס איז ניטא קיין
30 איך"].

31 אשר מזה מובן, שענין "ביטול היש לאין" אינו רק
32 בקשר לאדם, אלא גם בקשר לכל הנבראים כולם. כי
33 תכונה זו ד"ישות" היא חלק מטבעו וגדרו ותכונתו של
34 כל נברא ונברא - ההרגשה שהוא מציאות קיימת ודבר
35 בפני עצמו. וגם "ישות" זו צריך להפוך לאין.

36 דבאמת, "ישות" הנברא אינה אלא מחמת ההסתר
37 על האור האלקי המקיימו ומחיהו בכל רגע ורגע, אבל
38 "אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות
39 ורוחניות שבכל נברא השופע בו.. לא הי' גשמיות
40 הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו כי הוא בטל
41 במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו"; כלומר,

42 אילו היינו משיגים את האמת - ורואים ומשיגים את
43 החיות האלקית ואת הרוחניות השופעת בכל נברא, לא
44 היתה נרגשת בכלל "ישות" הנברא, אלא היינו
45 מרגישים שכל מציאותו היא החיות האלקית שבו.

46 וזהו פירוש "ה' אחד" (לפי משנת החסידות) - לא
47 רק שיש אלקה אחד בלבד, אלא שהוא יתברך הוא
48 המציאות היחידה, כי כל הנבראים כולם - ז' הרקיעים
49 והארץ וד' רוחות העולם וכל אשר בהם - אינם
50 מציאות נפרדת מאלקות, "מאחר שמבלעדי הרוחניות
51 הי' אין ואפס ממש כו', והרוחניות השופע עליו כו'
52 הוא לבדו המוציאו תמיד מאפס ואין ליש ומהוה
53 אותו, א"כ אפס בלעדו באמת".

54 וגילוי אחדותו ית' (י' שאין שום מציאות בלעדו),
55 הוא הנקרא "ביטול היש לאין". - והוא הוא המטרה
56 של קיום המצוות המעשיות, הנעשות בדברים גשמיים
57 דוקא (שאינו ניכר בהם - מצד עצמם - שהם בטלים
58 לאלקות, והרי הם בחינת "יש"), שעל ידי שמשמשים
59 בדברים גשמיים לקיום רצונו של הקב"ה, מתגלית בהם
60 אחדותו ית'.

61 וכך הוא גם בנפש האדם, שהמטרה של קיום
62 המצוות היא להחדיר באדם המקיימן ענין "ביטול היש
63 לאין" (וכפי שמביא להלן, שזהו הפירוש הפנימי
64 בכתוב "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה
65 את ה'").

66 *[והולך ומביא דוגמאות מוחשיות לכך:]*

67 וזהו שאמרו רז"ל הוקשה כל התורה לתפילין, כי
68 בתפילין כותבין "אחד" על קלף גשמי, ששרשו
69 מקליפת נוגה שהוא יש ונפרד, ונכלל בבחינת
70 "אין", שנעשה בלי לאלקות השורה עליו בחינת
71 אחד בו'.

72 הטעם ש"הוקשה כל התורה [היינו כל מצוות
73 התורה] לתפילין", הוא לפי שבמצות תפילין בולט
74 שענינה "ביטול היש לאין" (ועל כן הוקשו אלי' כל
75 המצוות, לומר שזוהי גם מטרת כל מצוות התורה,
76 כדלקמן).

77 דהנה הקלף הגשמי (שעליו כותבים את הפרשיות
78 של תפילין) מצד עצמו הוא "יש ונפרד" מאלקות,
79 שהרי קודם שמקדישים אותו לשם תפילין אין בו שום
80 קדושה כלל וה"ה ככל קלף גשמי שחיותו היא
81 מ"קליפת נוגה", כלומר, שהניצוץ האלקי המלוכש
82 בקלף זה לקיימו ולהחיותו מכוסה ומוסתר (וזהו

1 שנקרא קליפה, שהוא כדבר שיש קליפה סביבו, באופן
2 שתוכיות הדבר מוסתר ונעלם מעיני הרואה).

3 ו"כותבין הפרשה של "אחד" בקלף ובדיו, להיות
4 כתוב בתפילין בגשמיות ולהניח על היד ובין עיניו
5 בגשמיות" - כלומר, שענינם של תפילין הוא, שעל
6 ידם נעשה הקלף כלי שבו מתגלה אלקות ("ה' אחד")
7 בעולם, ובמילא מתבטל ה"יש" הגשמי של הקלף [וכן
8 של הדיו ושל הידים והראש שעליהם התפילין
9 מונחים] ונהפך ל"אין" - וכפי שנתבאר לעיל, שענין
10 "ביטול היש לאין" תלוי בגילוי אחדותו ית' (שאין
11 שום מציאות בלעדו).

12 וכך הוא ענין כל מצות התורה.
13 ולכן הוקשה כל התורה כולה לתפילין, ללמדנו,
14 שזוהי מטרת כל המצוות.

15 ומה גם בקרבנות היו רואים ביטול זה בפועל ממש,
16 שעיקר הקרבן הוא שיוכלל הבהמה או העוף
17 בבחינת אש שלמעלה שהיה יורד בגילוי ממש, ה"ז
18 ביטול היש לאין בפועל ממש.

19 בתפילין לא ניכר לעיני בשר "ביטול" הקלף
20 הגשמי, משא"כ בקרבנות ביטול ה"יש לאין" נראה
21 לעיני בשר ממש, שגשמיות הבהמה "נשרפת ונכללת"
22 ("מתבטלת") ב"אש שלמעלה" (אש אלקית) שירדה
23 ע"ג המזבח, והרי זה ביטול היש לאין בפועל ממש.

24 וכן ג"כ ענין מצות הצדקה, שהממון שייגע עליו
25 בכל רמ"ח איבריו עד שהרויחו נותנו לעני דלית
26 ליה מגרמיה כלום, ה"ז ביטול היש לאין.

27 גם במצות צדקה נראה בפועל ממש ענין "ביטול
28 היש לאין", בכך, שהאדם לוקח ממון שהתייגע מאד
29 בכל נפשו ומאודו להשיגו ונותנו לעני, שנתנה כזו
30 דורשת ביטול ישותו ומציאותו, שכן, מצד טבע נפשו
31 הבהמית (שהיא "יש" ורוצה רק בדברים המחזקים
32 ומגדילים את מציאותו) ה"ז צריך להשתמש בממון זה
33 שיגע עליו כ"כ לתועלת עצמו, ותמורת זה הוא נותנו
34 לעני שאין לו כלום, ונמצא, אשר נתינה זו קשורה עם
35 הכנעת וביטול רגש ה"ישות" שבנפשו (וכנ"ל, שאין
36 הכוונה לרגש של "גאווה" אלא לעצם הרגשת מציאות
37 עצמו).

38 וכן הוא ג"כ מצות תלמוד תורה, הגם שהוא
39 המשכת אלקות למטה, אבל ההמשכה הוא ע"י
40 ביטול היש.

41 עיקר מטרת עסק התורה הוא - "המשכת אלקות
42 למטה".

43 פירוש:

44 יש שני אופנים בגילוי אלקות בעולם, הנק' -
45 "המשכה מלמעלה למטה" או "העלאה מלמטה
46 למעלה"; שההבדל ביניהם הוא:

47 בהמשכת אלקות מלמעלה למטה אין ה"מטה"
48 (שבו נמשך האור) צריך להשתנות כלל כדי לקבל את
49 האור, דגם כשנשאר במדריגתו בלתי מזוכך, נמשך בו
50 האור; משא"כ ענין "העלאה מלמטה למעלה" פירוש,
51 שהמטה מזדכך ומתעלה עד שמשתנה להיות כלי ראוי
52 לגילוי אלקות.

53 והתורה ענינה "המשכת אלקות למטה", שעל ידי
54 שהאדם עוסק בתורה, הריהו ממשיך על נפשו האלקית
55 את אור התורה שהוא אור אלקי, כי אורייתא וקוב"ה
56 כולא חד [ומטעם זה נקרא עסק התורה בשם "קורא
57 בתורה", "פירוש, שע"י עסק התורה קורא להקב"ה
58 לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו
59 וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוותא
60 חדא"].

61 ולפי זה לכאורה ה"י מקום לומר, שבלימוד התורה
62 לא נוגע כ"כ ענין "ביטול היש לאין", אלא תיכף
63 כאשר האדם רק מתיישב ללמוד תורה (שהיא כולא
64 חד עם קוב"ה) מיד נמשך אור התורה - אור אלקי -
65 למטה.

66 אך באמת אין הדבר כן, אלא גם ה"המשכה"
67 שע"י התורה (גילוי אלקות בנפש) תלוי, בכך שהאדם
68 יבטל את "ישותו", דסוף-סוף אם האדם מרגיש את
69 תוקף מציאותו וישותו, איך יוכל להמשיך אלקות על
70 נפשו.

71 על כן צריך מקודם לבטל את ישותו, ורק אז
72 ממשיך עסק התורה את האור האלקי למטה על נפשו.
73 ונמצא שביטול היש הוא ענין עיקרי גם בלימוד
74 התורה.

75 וכמ"ש ודברת במ כו' פמוך לככל נפשך.

76 - זהו הביאור בסמיכות הפסוקים בפרשה ראשונה
77 של ק"ש, שהכתוב "ודברת במ" (דבדברי תורה הכתוב
78 מדבר) בא בהמשך ל"ואהבת את ה' אלקיך גו' ובכל
79 נפשך", שפירוש "בכל נפשך" הוא - אהבת ה' עד כדי
80 מסירת נפש (כמאמר חז"ל "אפילו הוא נוטל את

1 נפשך"), ולכאור' צ"ב, מה ענין לימוד התורה למסירת
2 הנפש על קידוש השם.

3 [ויובן בהקדם שאלה אחרות:]

4 כי הנה צריך להבין פירוש ובכל נפשך שהוא
5 אפילו נוטל את נפשך, וא"כ הל"ל ובכל גופך.

6 יש להבין דיוק לשון רז"ל (הנ"ל) "אפילו הוא
7 נוטל את נפשך", דאם הכוונה רק למסירת נפש
8 כפשוטה, שהיא מסירת חייו על קידוש השם, הול"ל
9 "בכל גופך" - שהרי כשאדם נהרג על קידוש השם, הרי
10 "זו מסירת הגוף בלבד ולא ביטול הנפש", כלומר, בזה
11 נאבדו רק חיי הגוף שלו (דחיי נפשו ונשמתו אינם
12 נאבדים, ואדרבה, הם מתעלים למדרגה גבוהה ביותר).

13 אך הענין, דקאי ג"כ על ודברת בם דכתיב בתריה,
14 שכל מה שיקרא וישנה מקרא ומשנה לא יהי נפשו
15 מסך מבדיל באלו עושה וקורא ושונה, אלא כמ"ש
16 ודברי אשר שמתי בפך בו', אני המשנה המדברת
17 בפך בו', ב"ש וב"ה אלו ואלו דברי אלקים חיים בו'.
18 אלא, הפירוש הפנימי ד"ובכל נפשך" הוא לא
19 איבוד חיי הגוף אלא ביטול "ישות" הנפש, עד
20 שהאדם לא ירגיש את עצמו כלל, ולכן כתיב "בכל
21 נפשך" ולא "בכל גופך" - כי הגוף נשאר על עמדו,
22 ו"פירוש בכל נפשך הוא, מסירת הנפש ממש, דהיינו
23 למוסרה ולבטלה שלא תהי' בחינת יש בפני עצמה".

24 וזהו שסמך הכתוב "ובכל נפשך" ל"ודברת בם",
25 ללמדנו, שרק על ידי הקדמת "בכל נפשך" (מסירת
26 נפש) - היינו ביטול ישות הנפש, כאמור - יכולים
27 לקיים "ודברת בם" (לימוד התורה) כדבעי, שהרי כל
28 מגמת האדם בעסקו בתורה (שהיא חכמתו יתברך)
29 צריכה להיות רק לידע ולהשיג חכמתו ית', ובמילא,
30 כאשר בא להבנת ענין בתורה לאמיתתו, הפירוש בזה
31 הוא, שחכמתו יתברך נתגלתה דרך שכל האדם, ודברי
32 התורה שמוציא מפיו הם דבר ה', ובלשון הכתוב
33 "ודברי אשר שמתי בפך", וכן אמר המלאך (שנקרא
34 ה"מגיד") שלמד עם הבית יוסף "אני המשנה המדברת
35 בפך", והוא כדברי רז"ל על פלוגתות בית שמאי ובית
36 הלל - "אלו ואלו דברי אלקים חיים", כלומר אין אלה
37 דבריהם אלא דבר ה' שבפיהם.

38 וכאשר עדיין לא ביטל ישות נפשו, אזי היא מסך
39 המבדיל בין האדם לאלקותו ית' ואין התורה דבר ה'
40 בפיו אלא האדם מרגיש כאילו הוא העושה והקורא
41 והשונה את דברי התורה, ועל כן צריך להקדים לה

מסירת הנפש, בחינת ובכל נפשך, ביטול היש.

היינו, שאי אפשר ללמוד תורה כדבעי אלא אם כן
יהי' אופן לימוד התורה, שיבטל נפשו בלימודו, ולא
יהי' הלימוד בבחינת "יש", שהוא הלומד ומבין
ומשכיל את הדבר, אלא שהן הן דברי אלקים חיים
הנשמעים מפיו".

אשר מכל זה מובן, שזהו עיקר גם בתלמוד תורה,
שהאדם לא יהי' בבחינת יש, כדי שלא יסתיר על
אלקותו ית'.

ושלשה דברים אלו - קרבנות, צדקה ותלמוד תורה -
הם כללות כל המצוות, כמאמר רז"ל על שלשה
דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה שהוא
קרבנות ועל גמילות חסדים [צדקה].

ולפיכך הענין דביטול היש לאין מודגש ביותר
בשלשה דברים אלו, כנ"ל.

[ואולם באמת כל המצוות כולן ענינן הוא ביטול היש,
כמו שממשיך:]

וכמו כן [הם] כל פרטי המצוות, שתכליתם ויסודם
הוא ביטול היש לאין (ובמ"ש ויצונו ה' לעשות את
כל החוקים האלה ליראה את ה' בו', הרי שתכלית
המצוות הוא בחינת יראה).

מלשון הכתוב "ויצונו ה' לעשות גו' ליראה"
משמע, שהיראה היא המטרה של עשיית המצוות,
וצ"ב, דלכאורה יר"ש היא הסיבה הגורמת לכך שהאדם
יקיים מצוות בוראו, ולא שהמצוות הן סיבה ליראה.

אך הענין, דאין הכוונה במ"ש כאן "ליראה את
ה'" רק ליראת שמים במובנה הפשוט, אלא הכוונה
למהותה הפנימית של יראה, שהיא הכנעה וביטול.

דהנה האהבה לאיזה דבר קשורה עם ה"יש"
והמציאות של האוהב, שבגלל שהוא מרגיש את
התועלת שיהי' לו מההתקרבות אל האוהב, על כן הוא
נמשך אליו ואוהבו; משא"כ "יראה" היא תנועה של
הכנעה והתבטלות כלפי מי שגדול ממנו, ובמלים
אחרות: כשהאדם הוא בתנועה של יראה, מציאותו
מתמעטת ומתקטנת, ומגיע לידי ביטול ה"יש".

וזהו פירוש "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים
האלה ליראה את ה'", כי תכלית כל המצוות ויסודם
הוא לפעול "ביטול היש לאין" כנ"ל, והיינו בחינת
היראה כאמור.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

27 דקדוש' שמשם יונקי' גבו' קשו' דלקי' אחרי' כמ"ש
28 תשלח חרונך' כו' שזהו עיקר ענין האותו' ומופתי'
29 שבמצרים שנק' ארץ חם כידוע שז"ש בזהר דתבר
30 שלשליהון לעילא כמ"ש ויסר אופן כו', וכמ"כ בנסיעת
31 הארון במדבר נחש שרף ועקרב גקה"ט שנתבטלו ונשברו
32 מבחי' הגבור' עליונו' דשם מ"ב שמשם מקבלי' מבחי'
33 אחוריי' כו' כמ"ש מלך אלקי' על גוים כו', וכן במחנה
34 סנחריב כו' ובמחנה סיסרא וכה"ג הכל מבחי' גבו' עליונו'
35 דה' איש מלחמ' שנמשך בהשתלשלו' עד ע' שרי' שלמטה
36 להכניעם בשרשם דוקא, ולע"ל יומשך פחד אלקי' על כל
37 העמי' וכמ"ש כל העמים כו' כי ה' עליון נורא כו'), ומפני
38 שצריך לעורר למקור כל הגבו' למעלה מעלה בעצמו'
39 ממש וכמ"ש מי יודע עוז אפ"ך וכיראתך עברתך כו',
40 וע"כ א' עלי"ו בבחי' מקיף דמקיף שבבחי' הגבו' כמו
41 עלי"ו דב' קוין דחסד דהוי' הנ"ל וזהו עליו בלא יו"ד
42 שהוא למעלה מגבו' דאור אבא שביו"ד, ועוד למעלה גם
43 מבחי' הגבו' שבכת"ר כו', והוא בגבו' ודין שבעצמו' כמו
44 שפוך חמתך ממש כו' חרון אפ"ך ממש תרדוף באף כו'
45 והיינו בחי' יריד' והמשכה דגבו' עילא' עד למטה ממש
46 (כמכות דמצרי' כו'), ופי' עלי"ו בשבילו היינו כדי שלא
47 יעמדו לריב ולנגד שם הוי' דחסד ורחמי' על ישראל
48 וכמ"ש יחתו מריבי"ו משום דעליו בשבילו דשם הוי'
49 בשמי"ם דמקיף עליון ירע"ם בקול גבו' ודין חזק להכניעם
50 בעצם שרשם, וב' הפי' א' דמה שירעם על כח הדין
51 בשרשו למעלה מעלה היינו בשביל שם הוי' שיומשך חסד
52 ה' לעולם כו' וד"ל.

1 **וביאור** הענין למעלה הנה בחי' גבורו' קשו' דק"נ מבואר
2 למעלה שזהו בחי' עצם כח הדין לפעול כל רע
3 בפ"מ וזהו חיותו העצמי כטבע איש רע כו' וע"כ עולה
4 ומסטי' ויורד ומקטרג להרע בפ"מ כו', ואין לו מיתוק אלא
5 בשרשו דוקא היינו באופן הדין והכעס בגבו' ודין דקדושה
6 לרגוז עליו בחרון אף ולהרחיקו שבזה יפול כל חלקי עצם
7 הרע שבו בלי יחי' לו כח להרע כלל כי נלקח ממנו בזה
8 הכעס דגבו' דקדוש' עיקר שרש חיותו כו' וד"ל (וכמעשה
9 שסיפר הבעש"ט ז"ל שפ"א רבו הקטרוגי' רעי' מן השטן
10 עד להשחית כו' ולא הי' מועיל לפוטרו בשום טענה וזכו'
11 לישראל וצוה ראש ב"ד העליון לגעור בו ולדוחפו חוץ
12 כו'). וזהו עליו בשמים ירעם במקור הגבורו' עליונו' עלי"ו
13 ל' מקיף למעלה מעלה ועליו בשבילו כו', דהנה ב' עליו'
14 הנ"ל בשם הוי' דחסד עד למעלה מעלה אע"פ שאין שם
15 אחיז' לקטרוגי' דק"נ כלל ומה גם בירידת האור העליון
16 למעלה מעלה כ"כ למטה מטה שעי"ז יתבטלו מציאותם
17 כענין קומה ה' ויפוצו וינוסו או יאבדו כו' ולא יהי' בהם
18 כח לקטרג עוד, מ"מ אין זה מיתוק הדין בשרשו לבער
19 חלקי הרע בשרשו לבער חלקי הרע משרשו העצמי, כ"א
20 ע"י בחי' ההמשכה ממקור הגבו' עילא' דכת"ר עליון
21 (שנק' בצ"ק ולמעלה מעלה בבחי' גבו' דעצמו' המאציל
22 כו' בחסד העצמו' הנ"ל) שירד ונמשך עד למטה מטה
23 בהשתלשלו' הגבורו' מגבורו' דאצי' בבי"ע להיכלו'
24 הנוג"ה ג"כ להמתיק הגבו' קשות שמסתעפי' שם עד
25 שיחתו וישברו ממש מצד שרשם דוקא שמשפיע בהם כו'
26 וד"ל (כענין י' מכות באלקי מצרי' בבחי' גבו' עליונו')

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

9 הוא פנימי' המדות כנ"ל לכן אמר לפניהם ר"ל לפנימיותם,
10 ולהבינו סדר ההמשכה וענינה ותועלת שלה והיכולת שיש
11 למשה להמשיך הוא מ"ש אח"כ כי תקנה דקאי ג"כ על
12 משה הממשיך כנ"ל, ולהבין זה, הנה בתחלה יש לבאר
13 היכולת שיש למשה להמשיך לזרע בהמה לעשותם בבחי'
14 אדם, והבנת הדבר לאשורו הוא ע"י תוספת ביאור בענין
15 זרע אדם וזרע בהמה מהו ההפרש ביניהם בשרש
16 המשכותם ממקורם, והענין כי הנשמות דאצילות נק' זרע

1 **(ב) והנה** על קוטב זה הוא יסוד הענין הרוחני המרומז
2 בפרשה זו שבמצוה זאת במ"ש הש"י למשה
3 ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (שמות כ"א א')
4 משפט ל' הליכה כדת"א ע"פ כמשפט הראשון (בראשית
5 מ' י"ג) כהלכתא קדמייתא וגו' ור"ל הולכת והמשכת
6 הדעת שימשיך משה לישראל וגם בל' הקבלה משפט איהו
7 רחמי שהוא קו האמצעי הנמשך מהדעת שלכן כל מי שאין
8 בו דעה אסור לרחם עליו (ברכות ל"ג א'), ובהיות שהדעת

1 אדם שנמשכים מז"א דאצי' שהוא אדם העליון שעל הכסא
 2 ונשמות דבי"ע נק' זרע בהמה וכן גם המלאכים דבי"ע נק'
 3 בהמות כמ"ש פני ארי' ופני שור כידוע והוא לפי ששרש
 4 בי"ע מש' ב"ן שהוא גימ' בהמה, והטעם שהאצילות נק'
 5 אדם הוא כי אדם פי' אדמה לעליון כי בחי' התהוות י"ס
 6 דאצי' מלמעלה מהאצילות הוא בבחי' גילוי מההעלם ולא
 7 התהוות בריאה חדשה כי כבר היו י"ס בבחי' העלם
 8 למעלה מהאצי' אלא שבעודם שם היו בבחי' העלם וענין
 9 האצי' הוא גילוי מההעלם והוא נגזר מל' ויאצל מן הרוח
 10 (במדבר י"א כ"ה) שנאמר גבי משה על הזקנים שהוא
 11 כמדליק נר מנר וכך הוא ענין הי"ס דאצי' לאחזאה איך
 12 אתנהג עלמא, לאחזאה הוא בחי' גילוי משא"כ למעלה
 13 מהאצילות הוא בחי' סתימא דכל סתימין ומ"מ כיון
 14 שהאצי' הוא רק גילוי ההעלם הרי הוא מעין ההעלם ולכן
 15 נק' אלהות וזהו פי' אדם אדמה לעליון שהוא בדמיון
 16 הספי' הגנוזות שלמעלה מהאצי', עמ"ש מצוה כ"ה פי"א,
 17 וכמ"כ הנשמות הנמשכים מאצי' מיחוד זו"נ נק' זרע אדם
 18 והן כמו רשב"י וכיוצא בו והן יש להן דעת גדול מאד
 19 בהרגשת האלהות ואזי אין העוה"ז מסתיר להם כלל
 20 וכידוע עיקר ענין ההפרש בין נשמה דאצי' לנשמה דבריאה
 21 ע"פ ויבא יוסף הביתה לעשות מלאכתו (בראשית ל"ט
 22 י"א) ותרגומו בכתבי דחושבנא שהי' עסוק בחשבונות
 23 וענינים גדולים מעוה"ז המטרידים מאד ואעפ"כ הי'
 24 מרכבה וידוע שבחי' מרכבה הוא בחי' הביטול האמיתי
 25 בקביעות וא"כ הי' בבחי' ביטול גם בעודו עסוק
 26 בחשבונות הנ"ל וזהו לפי שהי' נשמתו מבחי' האצילות
 27 ויכול לתפוס שני מחשבות כא' כי להיות נשמתו אלהות
 28 ממש ולגבי אלהות כולא כלא חשיב כאין ואפס ממש א"כ
 29 אין עניני עוה"ז נחשבים לענין כלל עד שיהיו מטרידים
 30 ומסתירים אע"פ שעסוק בהם, כי עיקר סיבת הטרדה הוא
 31 כשהעסק תופס מקום ליש ודבר במחשבתו ע"כ ימנעו
 32 מלתפוס אז דבר אחר אבל יוסף שהי' מרגיש ביטול
 33 העולמות לאלהות א"כ הכל כלא ואין לגבי אלהות שהוא
 34 היש האמיתי והי' בטל לה' תדיר בקביעות אע"פ שעוסק
 35 גם בעניני עוה"ז וזהו הנק' זרע אדם שיש בהן בחי' הדעת
 36 כנ"ל, אבל הנשמות דבי"ע הם הנק' זרע בהמה לפי שבי"ע
 37 הוא עולם הפירוד שאינו אלהות ממש אלא בריאה חדשה
 38 מאין ליש ולכן לא נק' אדם אדמה לעליון כי הרי אין ערוך
 39 כלל בין נברא לבורא ולכן גם הנשמות הנמשכים משם נק'
 40 זרע בהמה ואין בהם בחי' הדעת כ"כ באלהות ולכן העולם
 41 מחשיך בפניהם שכהם טרודים בעניני עוה"ז נפסק הקשר
 42 שלהם מדביקותם לה' והנה גם המלאכים נק' בהמה לגבי
 43 אדם דאצי' אע"פ שיש בהם דעת מ"מ לגבי דעת דאצי'
 44 נמשל כבהמות נדמו, וזהו מדריג' מרע"ה שממשיך בחי'
 45 דעת גם בנשמות דבי"ע שיהי' בהם בחי' דעת לה' ע"ד
 46 הנ"ל בזרע אדם והמשכה זו הוא בשעת התפלה והוא ענין

47 הקדוש שאומרים מלאכים ג"כ וכן ישראל כי גם המלאכים
 48 נק' בהמות ומקבלים אז דעת ג"כ ע"י הקדוש כמשי"ת
 49 בעזר"ה, והכח הזה במשה הוא לפי ששרשו למעלה גבוה
 50 יותר מנשמות הנולדים מיחוד זו"נ דאצי' הנק' זרע אדם,
 51 כי בו כתיב מן המים משיתיהו (שמות ב' י') ופי' עדמ"ש
 52 בס' התמונה דהאי עלמא הוא בחי' שמיטה שניה שמיטת
 53 הפחד ולכן הי' בו חורבן בהמ"ק וצרות רבות ומקודם הי'
 54 שמיטה ראשונה ונק' שמיטת החסד והיו בני"א במעלה
 55 יתירה כמלאכים ולכן פתחה התורה בבית"ת בבראשית לומר
 56 שהוא שמיטה שניה ושני נשמות לבד נמשכו משמיטה
 57 ראשונה לתקן שמיטה זו והם חנוך ומשה כי בחנוך נאמר
 58 ויתהלך חנוך את האלהים (בראשית ה' כ"ב) שכבר נתהלך
 59 פ"א בשמיטה ראשונה ובמשה כתיב מן המים משיתיהו
 60 משמיטת החסד הנק' מים, והנה באמת ע"פ קבלת
 61 האריז"ל יציבא מילתא אך לא כמ"ש בס' הנ"ל שהי' עולם
 62 ממש כעוה"ז אלא הענין הוא שהוא ענין עולם התהו שהי'
 63 לפני התיקון והוא ענין י"ס דנקודים שנמשכו ונשברו
 64 הכלים ואח"כ נעשה עולם התיקון ומכללו הנשמות של
 65 ישראל הנ"ל הנק' זרע אדם שנולדים מיחוד זו"נ וידוע
 66 שי"ס דנקודי' שרשן גבוה יותר בפנימי' א"ק מי"ס דתיקון
 67 כי הנקודים שרשן מבחי' אור העיניים דא"ק שהם מבחי' הפנימי'
 68 יותר (וכמ"ש מצוה כ"ה פ"ג), ולכן הם בבחי' עיגולים
 69 והי"ס דתיקון הם בבחי' יושר וביאור ענין העיגולים
 70 הוא שהוא בחי' שלמעלה מהשתלשלות כדוגמת
 71 העיגול שאין בו מעלה ומטה עד"מ כדור הארץ שאנחנו
 72 נדמה לנו שבנ"א שבאמעריקא העומדים תחת רגלינו ממש
 73 הם למטה ולהם נדמה בהיפוך ואם הי' האמת כא' משנינו
 74 הי' מההכרח ששכנגדו יהי' נופל מהארץ ולא כן הוא
 75 והיינו לפי שהיא שרשה מבחי' עיגולים שאין בהם מעלה
 76 ומטה כלל וכמ"כ י"ס דעיגולים שאין בהם מעומ"ט כי
 77 אינם בגדר אור הנמשך בבחי' ההשתלשלות שהולך
 78 ומתצמצם אלא הוא למעלה מן ההשתלשלות ולמשל
 79 באדם משכל למדות וממדות למחשבה וממחשבה לדבור
 80 הוא בחי' השתלשלות אבל בחי' שלמעלה מהשכל לגבי
 81 השכל הוא למעלה מערך השתלשלות ואע"פ שמאיר
 82 הארה משם אינו כדמיון הארה שבהשתלשלות שעצמיות
 83 השכל מתלבש במדות אלא כענין מארז"ל אע"ג דאיהו לא
 84 חזי מזלי' חזי (מגילה ג' א') שמפחד ואינו יודע ממה
 85 מפחד לפי שמזלו רואה והנה מהמזל לא בא הדבר בגילוי
 86 מה הוא הפחד לפי שהוא למעלה מהשתלשלות אלא באה
 87 הארה בדילוג הערך והוא שיפחד כו', אך באמת א"א
 88 למצוא בחי' ומדריגה זו שלמעלה מההשתלשלות בנפש
 89 האדם להרחיב הביאור בזה זולתי למעלה נוכל לבאר יותר
 90 להבין הדבר על מתכונתו שענין למעלה מההשתלשלות
 91 הוא י"ס דעיגולים הנ"ל שאין בהם מעומ"ט משא"כ בחי'
 92 יושר דתיקון הוא צמצום האור להיות בסדר השתלשלות

1 (וכמשנ"ת ענינם במצות קרבן פסח פ"א יעו"ש), והנה
2 בחי' מרע"ה שמדרגתו הוא בחי' הדעת היינו ג"כ שנמשך
3 מדעת הנ"ל שבעיגולים שלמעלה מדעת דתיקון, והענין
4 דכתיב כי אל דעות הוי' (שמ"א ב' ג') שכולל ב' דעות,
5 א' בחי' דעת תחתון המתלבש במדות דו"א והוא כענין
6 הנ"ל בבחי' דעת שבנשמות הנק' זרע אדם שנמשך בהם
7 מהדעת הזה שהוא פנימי ז"א, והב' בחי' דעת עליון
8 שלמעלה מחו"ב ומשם שרש משה. וביאור ענינם הנה יובן
9 ע"ד משארו"ל בש"ס בכמה מקומות גלוי וידוע לפני מי
10 שאמר והי' העולם כו' שיש להבין דקדוק לשונם לומר
11 גלוי וידוע ולמה לא אמרו מי שאמר והי' העולם יודע כו',
12 אך הענין כי הנה ידוע מ"ש הרמב"ם שהוא ית' הוא הידוע
13 והוא הידוע והוא הדיעה עצמה ובידיעת עצמו יודע את
14 כל הנבראים, והנה באמת עצמותו ית' הוא למעלה מעלה
15 מבחי' מדע כי אינו בגדר זה כלל לומר עליו דבר מיוחד
16 כמו דיעה ח"ו אלא הוא פשוט בתכלית הפשיטות ומ"ש
17 הרמב"ם הוא הידוע והוא הדיעה היינו בחי' י"ס דאצי'
18 שהן אלהות ור"ל שבחי' דעת דאצי' שהוא אלהות ע"ז
19 יתכן לומר הוא הידוע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה כי
20 איהו וחייה וגרמוהי חד בהון כמ"ש בזה"ק ומבחי' הדעת
21 זה הנמנה בע"ס שהוא אלהות הוא שבא תואר הידיעה
22 עליו ית' לומר שידוע מעשה בני אדם וכל שאר מעשה
23 בריותיו עליונים ותחתונים ומשיגה עליהן לתת לאיש
24 כמעשהו הן לטוב או למוטב כי כל מעשה של כל א' וא'
25 ידוע לפניו ע"י בחי' דעת הזה שהוא אלהות כנ"ל ובודאי
26 לפי שבחי' דעת הזה הוא מכלל הי"ס שהן בבחי'
27 השתלשלות הרי אינו דומה התפשטותו באצי' להתפשטותו
28 בבריאה וכן מבריאה ליצי' ומיצי' לעשי' עד עוה"ז,
29 שהאצי' הוא אלהות וגם נשמות דשם הן אלהות משא"כ
30 בי"ע שהם נפרדים וא"כ ידיעתו הנשמה דאצי' היא בבחי'
31 דעת דאצי' כמו שהוא וכדי שידע הנברא צ"ל ע"י בחי'
32 צמצום והתלבשות דעת דאצילות בדעת דבריאה עד שידע
33 את הנברא הרחוק ממהות אלהות ע"פ הדעת ההוא ובכלל
34 זה גם נשמות שבג"ע העליון, וכן עד"ז מבריאה ליצי'
35 ומיצי' לעשי' ע"פ צמצום והתלבשות בדעת שבאותו
36 העולם ועד"ז גם בעוה"ז עצמו ידיעתו בני אדם
37 ומחשבותיהם וידיעתו את הבהמות ודמיונות שלהם כמו
38 מחשבת הסוס ה"ז בחי' צמצום בדעת דאצי' המלוכש
39 בדעת דבריאה המלוכש בדעת דיצי' המלוכש בדעת דעשי'
40 שמתצמצם יותר לידע מחשבת הסוס מלידע מחשבת
41 האדם ומעשיו, ונמצא בבחי' דעת דאצי' אנחנו מתארים

42 מעלה ומטה עד"מ, ר"ל שמתחלה יודע האצי' ואח"כ
43 הבריאה ע"י התלבשות כנ"ל ואח"כ היצי' ואח"כ העשיה
44 וכן בפרטי הנמצאים שבהם לפי מעלתן ומדרגתן כנ"ל
45 במשל הסוס לגבי האדם, וה"ז עד"מ כאדם היודע ומקיף
46 בדעתו ציור שמים וארץ ובנ"א שעלי' שמתחלה מקיף
47 ומצייר את הראש כמו שמים ואח"כ ארץ ואח"כ בנ"א דלא
48 סגי בלא"ה שיתפוס כולם בסקירה א' מפני שדעתו
49 מתלבשת בדבר הידוע ומוקף ממנו וא"כ צריך להתצמצם
50 לפי מהות הידוע, אמנם הנה הידיעה שעצמותו ית' יודע
51 כל הנמצאים ע"י בחי' דעת דאצילות הנ"ל אינו ע"ד הנ"ל
52 שיתלבש בבחי' הדעת לידע כל נברא על ידו ע"י
53 התלבשותו כנ"ל כי א"כ הוא בחי' ריבוי והתחלקות והוא
54 ית' פשוט בתכלית, אלא שלזה אמרו רז"ל גלוי וידוע לפני
55 מי שאמר והי' העולם ולא אמרו יודע שמשמעותו
56 שמלביש דעתו בדבר הידוע עד"מ לידע אותו כנ"ל במשל
57 האדם, אלא ידוע דוקא שהידיעה ממציאות כל הנפעלים
58 שע"י הדעת דאצי' הנ"ל שבהתחלקות באה לפניו וגלויה
59 וידועה קמי' במהותו ועצמותו ית' בדעת שלמעלה מהאצי'
60 ושם אינו בהתחלקו' אלא כמאמר צופה ומביט עד סוף כל
61 הדורות בסקירה א' וכמ"ש בגמ' (ר"ה י"ח א') ע"פ היוצר
62 יחד לבם כו' (תלים ל"ג ט"ו) שמציאת הידיעה מראשית
63 האצי' עם הידיעה מסוף העשי' כמו דמיון הסוס הנ"ל
64 ומחשבות בנ"א שחושבים בחדרי לבותם הם ופרטי
65 פרטיהם נסקרים בסקירה א' והיינו לפי שהוא ית' הוא
66 מרום ומתנשא למעלה מן הי"ס וחכמה דאצי' עם דומם
67 גשמי שוים קמי' ממש בהשוואה א' א"כ אין שייך שם
68 לומר קדימה ואיחור לפי שמהות זה מעולה מזה וצריך
69 לצמצם בידיעת מהות זה מבידיעת זולתו כי זה אינו אלא
70 בדעת דאצי' הנ"ל משא"כ במהו"ע ית' דלאו מכל אינון
71 מדות איהו כלל א"כ כל הנמצאים שוים וכמאמר שוה
72 ומשוה קטן וגדול ע"כ כולם נסקרים בסקירה א' וזהו ל'
73 ידוע שאינו ענין התלבשות בהידוע אלא שידוע ממילא*
74 והיינו בדעת שלמעלה מהאצי' ולמעלה מהשתלשלות
75 שאינו בבחי' המשכה והתלבשות כנ"ל והיינו כמש"ל
76 בענין העיגולים שהן למעלה מההשתלשלות ואין שם בחי'
77 מעלה ומטה כמשל העיגול מבלי שימצא ראש וסוף וכבר
78 נת"ל ששרש משה הוא משם וא"כ הוא למעלה מכל
79 הנשמות דאצי' שהן בחי' זרע אדם שהוא מבחי' דעת
80 דאצי' דעת תחתון כנ"ל ולפיכך יכול להמשיך בחי' דעת
81 גם בנשמות דבי"ע הנק' זרע בהמה כי שם קטן וגדול שוין
82 כנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

1 **עדות** ביהוסף¹, ה' נוסף², ומוזה ידע ע' לשון במאו"א
2 יו"ד מ"ב, ע' בביאור מה יפו דתקס"ג³ שזהו הכח
3 לע' שרים שינקו מיסוד דקדושה, והיינו כי המברר בהכרח
4 שיתלבש בלבוש המתברר, ולכן במצרי' דוקא ניתוסף.
5 והענין בר"ה יצא יוסף⁴, כי ענין הגלות שק"נ מכסה על
6 היסוד, לכן הוא בבית האסורים כלא, ובר"ה פקידת עקרות
7 להיות כלה כלתה נפשי היפך כלא, ולכן יצא יוסף יסוד
8 ז"א ועי"ז ניתוסף ה' בעטרה שעטרה לו אמו. וביאור הענין
9 כי סגולה מכל העמי' ע"ש, זמ"ק⁵ מדעת עד יסוד, כי מל'
10 אתבטלת ולא שבירה, שעמד בנסיון נתחבר בשכינתי'
11 כמ"ש בזח"ג דרי"ג ב'.
12 **וכן** יהונתן ודוד חיבור ו"ה עי"ז ה' עילאה, ביום חתונתו
13 מ"ת תורה כלה מאורסה נש"י חתן, ביום החמשים
14 שער הנו"ן המחבר חו"ב, ל"א נתיבות נתי' הל"ב לא ידעו,
15 למעלה מהדעת, פנימיות אבא, ובמ"א נתי' פנימיות וא"א⁶
16 כי גם שער הנו"ן אינו מושג לעליונים כו' לתחתונים נדמה
17 למעלה, ולכן י"א אף בית קבורתו דמשה, בהש"מ⁷ מחבר
18 יום ולילה ע"ד קרן, ביטול ומוזה נמשך שיהי' כי קרן אור,
19 ע' בד"ה אר"י יהא חלקי⁸, ולכן איל כי זוכר עקידת יצחק
20 לכפר כי אם צדקת, פי האתון שינוי הטבע, הבאר מטה ומן.
21 **וענין** יהונתן ודוד י"ל תפלה ותורה, דוד מל' ב' דלתי"ן?
22 דל, ודלו עיני למרום, מל' קודם היחוד נק' דל, דלו
23 עיני שכינתא עילאה ושכינתא תתאה, והמחבר וא"ו, וא"ו
24 דיהונתן ועי"ז ניתוסף ה' דבינה ע' בת"א בד"ה לך לך¹⁰,
25 בחי' עתיק, וז"ע תפילה דדוד לעולם יכנס אדם שיעור שני
26 פתחים, ב' דלתי"ן לשקוד על דלתות, פתח משקוף ושתי
27 המזוזות נו"ה ות"ת פתח הפנימי חו"ג ודעת שנחלק. חו"ב
28 וכתר ג' ראשי ראשין וכ"ז מלמטלמ"ע, אך יהונתן

(1) עדות ביהוסף: הוא רישומי דברים בקצרה מד"ה כמראה הקשת
שבהמשך והחרים תרל"א הנדפס לעיל ע' שדמ ואילך.
(2) עדות ביהוסף, ה' נוסף: ראה בכ"ז יהל אור לתהלים ע' רפה-ו.
אוה"ת בראשית יז, א. לך לך (כרך ד) תשכד, א.
(3) ע' בביאור מה יפו דתקס"ג: מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' רנא.
ונו"א שם ע' רסו. ובארוכה מאמרי אדה"א דרושי חתונה ח"א ע'
צו. אוה"ת שה"ש (כרך ג) ע' תתקעו.
(4) והענין בר"ה יצא יוסף: בכ"ז ראה גם אוה"ת וארא ע' קפט.
רלט.

(5) ע"ש, זמ"ק: ע' שרים, ז' מלכין קדמאין.
(6) פנימיות אבא ובמ"א נתי' פנימיות אר"א: ראה המשך וככה
תרל"ז פ"א (ע' יד): וראיתי בדרוש א' כתי"ק אאמו"ר שכשם
שפנימיות אבא הוא פנימיות עתיק כן גם בחי' פנימיות בינה הוא גי'כ
פנימיות עתיק. וכ"כ בסה"מ עטרת ע' שנה. ה"ש"ת ע' 50. ובסה"מ

29 מלמעלמ"ט, ע"ד יוסף צדיק עליון ביהוסף הוספת ה' בינה
30 עלמא דחירו ע"י שעמד ביצרו יחוד חו"ב, משכן העדות לא
31 תעשה, כמו"כ יהונתן עמד בנפשו על דוד, וע"י חיבורם
32 זכה להתברך וכו"ל בענין הצדיק אבד, ולכן עד שכרת ברית
33 עם דוד נא' יונתן, וע"י הכריתות ברית שלמעלה מהטעם
34 ניתוסף ה' התגלות עתיק ע"ד עדות ביהוסף, ולכן במ"ת נא'
35 קול גדול, בינה ע"ד שופר גדול, במד"ר שנחלק לע' לשון
36 קולות ברור דע' שרים, והמברר במקום המתברר זהו
37 שנתלבשו בדברים גשמי', ולע"ל כתי' ויז נצחם כדרך
38 הנלחמים ע' בד"ה ולאחותו הבתולה¹¹, ועי"ז סגולה,
39 סגולתא כנ"ל ג' ראשי ראשין, גם ע"י סגול נקודה התחתונה
40 ביטול עי"ז סגולתא כי ומתחת זרועות עולם סוכ"ע הכללי,
41 ג' גווי הקשת ג' בני נח, שמהם נפוצו לע' לשון וכשיתחזו
42 בגווי' נהירין זה מורה על הברור אז תצפה לרגלי משיח.
43 **ולכן** יהונתן נתן לדוד בחי' מל' סימן זה¹² כי כשיהי'
44 החיצים דקשת ממך והנה זה יורה על גמר הברור
45 ע"ד מאן דקטיל לחויא, אמנם זה ה' כשהי' שאול מחרים
46 עמלק, ג' מצות נצטוו להכרית כסדר דוקא, אבל כשנשאר
47 שחמל, אזי החיצים ממך והלאה שצ"ל עוד ברורים, עד
48 לבוא לבחי' קשת בגווי' נהירין זהו בחי' ושלשת, נגד ג'
49 גווי הקשת, וזהו ג"כ שלשת החיצים דוקא, וככדי לבוא
50 לזה זהו ע"י תרד מאד כענין ירידת הנשמה בגוף, וע"י
51 ההסתר בא לבחי' בכל מאדך, כן ע"י תרד יהי' כמראה
52 הקשת בגווי' נהירין, הוא מראה דמות כו' שיתגלה בחי'
53 כבוד ה' וראו כל בשר, וזהו ע"י עסק התורה ועבודה וגמ"ח
54 דעכשיו שהעולם עומד ל' קיום כמו מעמיד, וביחזקאל נא'
55 ואפול, כי לא יכול לקבל, אבל לע"ל ע"י עבודה בג' דברים
56 הנ"ל נוכל לקבל וכמ"ש ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר.

המשך והחרים תרל"א

ד"ה עדות ביהוסף

ה"ש"ת שם מעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר זי"ע: בהמשך וככה תרל"ז פ"א
מביא זה מדרוש כתי"ק הצ"צ. ולע"ע מצאתי בסד"ה ויסב אלקים
אשר בספר שמות להצ"צ [אוה"ת בשלח ע' שפ וז"ל: כי פנימיות
בינה פנימיות עת"י]. ואולי המקור לזה הוא הגהת הרנ"ש לאוצרות
חיים ש' עתיק פ"ד".

(7) בהש"מ: בין השמשות.

(8) ע' בד"ה אר"י יהא חלקי: סה"מ תרכ"ט ע' לח. וש"נ.

(9) וענין יהונתן ודוד. ב' דלתי"ן: בהבא לקמן ראה אוה"ת בראשית
שם יז, א.

(10) ע' בת"א בד"ה לך לך: ר"פ לך לך יא, סע"ב.

(11) ע' בד"ה ולאחותו הבתולה: סה"מ תרכ"ז ע' רעז ואילך.
תרכ"ט ע' קצ ואילך.

(12) ולכן יהונתן נתן לדוד. סימן זה: בהבא לקמן ראה אוה"ת
בראשית כא, ב ואילך.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפלה

עיקר תולדתן מן השכל כמ"ש במ"א. ולכן אינו תלוי כ"כ
בהתבוננו' כ"א בהתקשרות כו'. אבל המדות דנה"א שעיקר
תולדתן הוא מהמוחין דוקא כמ"ש במ"א. בהכרח שיהיו
שניהם דוקא ההשגה וההתבוננו' (וההתקשרות כו'). וכמו"כ
ברוחניות כשמאיר האור בפנימיות במוחו ע"י התבוננות
טובה ממילא מתפעל בלבו ברצוא כו' וכמשי"ת. אבל
כשהאור מאיר במוחו רק בבחי' מקיף לבד אין התפעלות
הלב מוכרחת וכשמתפעל הוא רק דמיון שוא וכוזב כו')
וממילא אין זה שייך כלל לקיום בפועל אח"כ בסו"מ וע"ט
בפו"מ. וכמו"כ אין מזה שום התגברות על המדות טבעיים
דנה"ב להכניעם כו'. כ"א נשארים בתקפם כמקודם בלי
שום שינוי כלל כו'. (וזהו מה שרבים מאנ"ש מתאוננים
שהגם שלומדים הרבה דא"ח ומתפללים. ומ"מ אין שום
שינוי לטוב בהמדות טבעיים דנה"ב שהן בתקפם כתולדתם
ואדרבה מתגברים יותר כו' והסיבה היא כנ"ל. כי הלימוד
והידיעה מצ"ע אין זה פועל להכניע את הרע דנה"ב. (אם
לא בדרך ביור מלמעלמ"ט שנעשה ע"י התורה כידוע
ומבואר במ"א. וזה דוקא בנשמות גבוהות שנעשה בהם
הביור ממילא ע"י התורה. אבל רוב הנשמות אופן
הביורים שלהם הוא מלמטלמ"ע דוקא). ובתפלה
ההתבוננות היא בדרך מקיף לבד ואין זה פועל מאומה על
המדות טבעיים. וממילא מזמן לזמן מתגברים יותר כו').
וכ"ז הוא לפי שההתבוננות הוא בדרך כללית לבד ואין זה
עבודה כלל.

קיצור: יבאר שהלימוד והידיעה הם רק הכנה אל
ההתבוננות בתפלה. וההתבוננות עיקרה באריכות
דוקא ובפנימיות דאז תפעול על הקיום בפועל ממש.

ב. **והנה** כל הענינים האלו ערוכים וסדורים לפניכם בכמה
דרושים הנדפסים ובכתבים הכל כאשר לכל באר
היסב. ואחר כ"ז בכם הדבר תלוי לידע את הענינים האלו
ולהבינם על בוריים ולאשורם, ולהתבונן בהם בתפלה
שזהו עיקר הכוונה. כי כל הלימוד והידיעה הקודמת היא
כהכנה אל העיקר. והוא שיתבונן בהם בתפלה בהתבוננות
פרטיות דוקא. והוא להרחיב הביאור בהענין האלקי
שמתבונן בו להבינו היטב בריבוי הפרטים שבו דוקא. ולא
די בהתבוננו' בדרך כלל לבד. ואף גם אם הענין כבר ידוע
אליו ומבואר אצלו היטב אם מתבונן בו בתפלה בדרך
כללית לבד אין זו התבוננות כלל. לפי שאינו מאיר האור
בפנימיות במוחו ולבו כ"א בדרך מקיף לבד ע"ג המוח.
ועם היות שמתפעל בעת מעשה במוחו על הענין האלקי
וכן מתפעל בלבו ברצוא ותשוקה לאלקות כו'. אבל הוא
דמיון כוזב בלבד ואין לו קיום כלל כ"א תיכף חולף ועובר
כל ההתפעלות וכמ"ש התעיף עיניך בו ואיננו כו' (ובאמת
באופן הזה אינו מוכרח שיתפעל בלבו ברצוא כו'. דהגם
שמתפעל במוחו על הענין האלקי אין התפעלות הלב
מוכרחת כלל. ויכול להיות שלא יתפעל בלבו כלל (כ"א
באיזה המשכת הלב לבד שנמשך קצת אחר ההתפעלות
שבמוח כו' וכמשי"ת) כ"א שמכריח א"ע להתפעל גם
בלבו ואז הוא מתפעל בלב. אבל הוא רק דמיון שוא כו'.
משא"כ כשהאור מאיר בפנימיות במוחו אז מוכרח
שיתפעל גם בלבו. וכמו בגשמיות כשמתבונן באיזה ענין
טוב או נפלא ממילא מתפעל בלב כתשוקה להדבר ההוא
כו' ועם היות דבגשמיות העיקר תלוי בהתקשרות והרגש
עצמו כו' כמ"ש במ"א. זהו מפני שהמדות טבעיים אין

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

האמונה אינה נרגשת בפנימיות, וע"י השגה מורגשת כאילו רואה, בכל דבר הוא רואה את החיות
האלקית. ע"י הסתכלות שכלו כאילו רואה בעיניו, אינו יכול להסיר מחשבתו מדבקותו באחדות
ה'. ולכן "הסתכל" בשלשה דברים וכו'.

מאמינים בני מאמינים, והאמונה היא למעלה מהדעת, בכל
זה נקראת האמונה "עטרה", שהיא בקבינת מקיף, שאינה
נרגשת בפנימיות שתהיה עבודה בפעל, וזהו שכתוב "דע
את אלקי אביך" ואז הוא "ועבדו בלבב שלם", כי על ידי

והנה כאשר מכין ומשיג השכלה והשגה אלקית בהכנה
טובה אבל אינה בקרוב והרגשה ממש בנפשו, הנה
בחינה ומדרגה זו נקראת בשם "נרע בהמה", לפי שצריכה
להיות דעת והרגשה פאקלות, דהנה כל ישראל הם

הדעת והשגה מרגשת כאלו רואה, אז הנה לא זו בלבד
שאינ העולם מסתיר לו כלל, אלא אדרבא בכל פנה שהוא
פונה רואה הוא את האור וחיות האלקי דהו' נצב עליו,
וגם האהבה ויראה שבאות מהדעת וראיה חושית אין ערוך
אליה, כי אינו דומה שמיעה לראיה, ופרוש "ראיה" כמאמר
רבותינו ז"ל "הסתפל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי
עברה", הסתפל דוקא, בבחינת ראיה בעין השכל, והמשל
בזה כמו אדם המבין בחכמתו ורואה שיבוא עליו איזה
דבר טוב או הפוכו חס ושלום, אף על פי שרחוק הזמן
שיבוא הדבר, הנה מפני הסתפלות שכלו הוא כאלו רואה
מיד בעיניו וכאלו הובא עליו, ומחירא מאד אם רע הוא,
ושמח מאד אם טוב הוא, אבל בחינת שמיעה שהיא בחינת
ההתבוננות בלבד במחשבה עצמה, זהו כמו ששומע
מאחרים שיכול הדבר ההוא לבוא, הנה מזה לא תפול עליו
היראה כל כך מהרע או השמחה מהדבר הטוב, והינו מפני
שאין זה הדבר בהתגלות גמורה אצלו כל כך, והגם
שמתבונן בו מכל מקום אינו דומה כמו שרואה בעיניו,
דזהו מעלת הדעת שהוא ענין התקשרות, שמקרב גם דבר
רחוק להיות פועל עליו כמו שהיה הדבר בקרוב ממש. וזהו
הטעם מה שאינו דומה שמיעה לראיה, שראית הדבר הגם
שאינו מתחדש אצלו כלל על מה ששמע כבר, הנה
כשרואה מתפעל ביתר שאת על ערך ההתפעלות שהיתה
ממה ששמע. וזהו שאמרו רז"ל "הסתפל בשלשה דברים",
שיהיה ענין ההתבוננות אצלו בהסתפלות, והוא כאדם
המבין בחכמתו ורואה הדבר אף על פי שרחוק פנ"ל,
ואיזהו חכם – הרואה את הנולד", מה שאין פן בחינת
שמיעה היא מבחינת בינה, הינו שמבין אחדות הו' איה

יב. שהכל אחד.

לקוטי דיבורים

התואר היהודי האמיתי על מקור מחצבתם של בני
ישראל, הוא "עברי". כתוב⁴ "ויבא הפליט ויגד לאברם
העברי". כך נקראו בני ישראל כל השנים החל מזמנו של
אברהם אבינו.
משמעות התואר "עברי" היא, שהעם היהודי הם בניו
של אברהם אבינו. למותר לספר מיהו ומהו אברהם
אבינו.
אברהם אבינו הוא הראשון שהביא לידיעת האנושות

שכלא חדי' ושפל העולמות בטלים ומבטלים וכאין נגדו,
ומשג אצלו השפעת חיותו יתברך בעולמות ונבראים,
ואשר כל זה אינו עושה חס ושלום שום שני בו יתברך
להיותו הארה בעלמא שאינה תופסת מקום כלל לגבי
עצמותו יתברך, הנה אף על פי שמתבונן בו הדק היטב,
וכל עמק מחשבתו טרוד בה, ויהי נקבעה האמונה בלבבו,
מכל מקום הוא רק על דרך שמיעה והכנה לבד, ואין הענין
בהתגלות גמורה כאלו רואה בעיניו, ולפיכך כשיסיר
מחשבתו אף לפי רגע – פונה לדרך תאוותיו. אבל כשענין
האחדות הוא אצלו בהסתפלות דחכמה שהיא מקור הבינה
קדם שיבוא להתבוננות והרחבה, הוא ממש כמו ראית
העינים, ואז הנה אי אפשר לו בשום אופן להסיר מחשבתו
וכל המדות מענין האחדות, ובכל עשיותיו ועניניו דבוק בו
יתברך בדבקות נפלאה מפני חיותו רואה את הכלל בעיניו,
ולכן אמרו "הסתפל" דוקא, בבחינת ראיה, ואז אי אתה בא
לידי עברה. ואין הפונה שהסתפלות זו מגנה בעדו שלא
יבוא רק לידי עברה בפעל ממש אלא שאינו בא לעבר על
רצונו יתברך, שבאמת הוא שמחשבה רעה אין הקדוש
ברוך הוא מצרפה למעשה, והוא רק מה שאינה מצרפה,
דמחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, דמחשבה
מדה טובה ממדת פרעניות, ולכן גם המחשבה טובה
שחשב לעשות מצרפה הקדוש ברוך הוא למעשה, שחשב
לו כאלו עשה, והפרוש האמיתי דמצרפה למעשה הוא,
דכאשר איש ישראל חושב לעשות איזה דבר בלמוד
התורה בקיום המצוות ובמדות טובות, וקפץ בזה בכל לבו
ומאדו, הנה הקדוש ברוך הוא מצרף במה ענינים בהשגחה
פרטית שיבוא לידי מעשה.

ד"ה בטח בהו' ועשה טוב

א' ז' שבט, ה'תש"ב

את שם הקב"ה, שהשי"ת הוא בורא העולם ומנהיגו
בהשגחה פרטית. כן לימד את האנשים כיצד לעבוד את
בורא העולם. ומבלי להתחשב בסכנות הגופניות המשיך
בעבודתו הקדושה.
התואר "עברי" הוא "כתר שם טוב" של עם ישראל,
תואר המציין את התכונה הגדולה של מסירות נפש,
לשמירת ולקיום התורה והמצוות הקדושות והאלקיות,
בכל הזמנים ובכל המדינות.

1 כן חיו יהודים "עברים" במשך דורי דורות, בסכנות
2 הגדולות ביותר. ובמסירות נפש שמרו בני ישראל, אנשים
3 ונשים, זקנים וצעירים, על קיום התורה והמצוות, עד
4 שהגיעה תקופת מלכי יהודה וישראל, ושמירת התורה
5 והמצוות החלה להתרופף. ה"עברי" הבריא של תורה
6 ומצוות בן אלפי השנים, קיבל פנים אחרות.
7 ה"עברי" של תורה ומצוות, קיבל בחלקו בסיס ומימד
8 פוליטי בתור עם עצמאי.
9 מהיום הראשון להכתרת זרע אברהם יצחק ויעקב
10 בשם הנעלה "עברי", היו הם "עם ה'".
11 כל העולם - כולל עמלק - ידע, שבני ישראל - זרע
12 אברהם - הם העם הנבחר, כלומר עם ה'. אך, כשקם
13 ה"עברי" הפוליטי והציג את עצמו בפני כל העולם בתור
14 עם, כלומר, הפרידו את ה"עם" מ"ה'", צירף אליו
15 פוליטיקאים שראשית דבר ביטלו את דעת התורה בכלל
16 והמירו חלקים מסויימים מהתורה והמצוות על דברים
17 אחרים. כך שנוצר בבני ישראל שני סוגי "עברים",
18 עברים של תורה ומצוות ועברים פוליטיים.
19 בכך מתבהרים לנו דברי יונה הנביא⁵ "ויאמר אליהם
20 עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא". יונה לא
21 הסתפק בשם הכללי "עברי", הוא נאלץ להוסיף על כך
22 דברי ההסבר בעלי המשמעות "ואת ה' אלקי השמים אני
23 ירא", כי אז כבר היו שני סוגי ה"עברים", העברי האמיתי
24 והעברי המזויף. לכן נאלץ יונה להוסיף את הסימן של
25 יראת שמים, כלומר, שהוא משתייך לעברים האמיתיים.
*
26 יהודים לא יכלו לסבול את חילול הקודש של העברים
27 המזויפים, ועל אף כאב הלב הגדול ביותר התנזרו
28 מהשם עברי והכתירו עצמם בשם "יהודי".
29 השם "יהודי", לא זו בלבד שהוא דוחה את העברי
30 הפוליטי, העובד כל מיני עבודה זרה שיש בכוחם לעזור
31 לעבודתו הפוליטית המנוגדת לאלקות, אלא משמעות
32 השם "יהודי" היא חותם של מסירות נפש, המוכתב
33 ישירות מנקודת היהדות, לקיים מצוות מעשיות ולשטום
34 כל מעשי התעתועים של המכחישים את בורא העולם
35 ברוך הוא בחוקיו ובתורתו ובהבטחת הגאולה הטובה
36 לנו.

*

37 להמן הרשע, כאחד מיועצי המלוכה, היו הרבה
38 מכרים בין העברים הפוליטיים, והחברות ביניהם היתה
39 גדולה, אכלו ושתו יחדיו, המן לא חש בחברותם של
40 העברים הפוליטיים שום דבר מנוגד, ולמעשה לא היה
41 ניכר בהם שום דבר שהם מגזע יהודי. המן לא ידע
42 שבינם לבין עצמם הם מדברים עברית, וגם הם -
43 העברים הפוליטיים - השתחוו לפני רשע זה, וכאשר
44 המן הרשע ניהל את מערכת ההלשנות נגד היהודים
45 והדת היהודית - לא היה הדבר איכפת להם.
46 המן לא היה יכול להבין מדוע שונה מרדכי משאר
47 העברים, הרי גם הוא - מרדכי - אדם פוליטי, יודע
48 שפות בלתי רגיל, ניפגש עם אישי הממשלה הגבוהים
49 ביותר. מדוע, איפוא, שונה מרדכי משאר העברים?
50 עד שנתנינו סיפרו להמן, שמרדכי הוא "יהודי",
51 והסבירו לו את ההבדל הנכון בין עברי ליהודי. "עברי"
52 הוא שם פוליטי שיכול להיות גם נגד הדת היהודית או
53 גם נגד דת אחרת, כפי שיש שם שהוא רק "חותם
54 הצהרתי", שלפי דעתו שייכת אותה מדינה לאותו עם,
55 ואין לכך שום שייכות לדת ולמוצא של הדמות המביעה
56 אותה דיעה. ואילו השם "יהודי" מציין את היהודי
57 האמיתי, המאמין בהשי"ת ומקיים תורה ומצוות בגאון
58 ובמסירות נפש הגדולים ביותר.
59 המן הרשע בעל הריגשות החברתיות הטובים ביותר
60 לעברי הפוליטי, ראה לפניו את השנאה והמשטמה
61 הגדולות ביותר של היהודי האמיתי, ורק אז הבחין ב"ולא
62 קם ולא זע".
63 שני ענינים בכבוד הניתן למי שהוא, הנבדלים ביניהם
64 ובאים ממקורות שונים: (א) כבוד הבא מתוך הערכה. (ב)
65 כבוד הבא מתוך מורא.
66 הכבוד הבא מהערכה מתבטא בקימה והידור. הכבוד
67 הבא ממורא מתבטא בהבעה של חלחלה וברעדת עצבים.
68 שתי הבעות אלו נקראות בלשון הקודש "קם" ו"זע".
69 המן נרעש מה"ולא קם" של מרדכי, ויותר מכך
70 מה"ולא זע". עד כמה שלא היה טיפש ושיכור, ידע והבין
71 המן היטב שהכבוד הגדול שרוחשים לו אינו מתוך
72 הערכה אלא מתוך מורא, שכן המלך אחשוורוש מסר
73 בידיו כוח בלתי מוגבל, להעניש כל מי שהוא רוצה בכל
74 סוגי העונשים, וכולם פחדו ממנו ורחשו לו את הכבוד
75 מתוך פחד גדול.

פורים, ה'תש"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ט – בעל הבית ומשרתו

1 שיחה ממושכת קיים ר' שמשון אליהו עם מורו של בנו. ר' נפתלי זאב הבהיר לו שמלבד לימוד
2 התורה אין שום דבר חשוב בעיניו. אפילו מדת הרחמנות יש לה מקום אך ורק על-פי הנחיות המוח
3 הקר. כך, למשל, מצוות הצדקה, אף היא, ככל הדברים אליבא דר' נפתלי זאב, צריכה להיות מדודה
4 ושקולה. על-פי שורת הדין - היה אומר - אסור לתת צדקה יותר מחמישית מן הרכוש ולא פחות משקל
5 לשנה. הרי כאן מדה מדויקת, מינימלית ומקסימלית.

6 אף את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ניסה ר' נפתלי זאב להסביר על דעתו: ראשית, אומר רבי
7 עקיבא ב"ירושלמי" (נדרים פרק ט) על מצווה זו שהיא "כלל גדול בתורה", ודבר זה מוכיח, לדעתו,
8 כי משמעות אהבה היא - העדר השנאה. יש גם הסברו של הלל הזקן האומר: "מאי דעלך סני - לחברך
9 לא תעביד" (=השנוא עליך - לא תעשה לחברך), הרי שהעניין מתמקד באי שנאה ולא באהבה ממשית.
10 צרף לזה את מאמרו של רבה בר אבון (כתובות ל"ז) לגבי חייב המיתה: "ברור לו מיתה יפה", והרי
11 לך שיטה שלימה של "אהבה"... אשר לאנשי ההמון, עמי-הארץ, הצביע רבי נפתלי זאב על המאמר
12 (כתובות ח): "אין פורעניות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ".

13 ר' שמשון אליהו, שהיה ספוג מדות טובות אותן למד מדודו זקנו רבי יחיאל משה, לא היה מסוגל
14 לעכל את הדבר. למרות שהעריך את ר' נפתלי זאב על למדנותו הגדולה ועל אשר נטע בלב בנו יחידו
15 אהבה לתורה - חש שבמידה כלשהי קלקל הלה את בנו.

16 רק עתה למד ר' שמשון אליהו להעריך את דודו-זקנו, שהוריש לו ירושה רוחנית כה יקרה. בעצם
17 ידע מעט מאד על תולדותיו של דודו-זקנו. הוא עצמו מיעט לשוחח על עברו. ידיעותיו של ר' שמשון
18 אליהו בנושא זה באו לו מסיפורי אמו:

19 אב עשיר היה לו לר' יחיאל משה, אשר שידכו עם בתו היחידה של עשיר אחר, הוא ר' זבולון
20 השותק. ר' יחיאל משה חי בתחילה חיים מאושרים ונעימים. הן לאביו והן לחותנו היו בתי-מדרש
21 משלהם, שבהם החזיקו על חשבונם "עשרה בטלנים" שהיו יושבים ולומדים. רכושו של האב בפראג
22 היה גדול, אך רק חלק ממנו השאיר לבנו ולקרובים, ואילו את המותר פיזר לצדקה.

23 שלושים וחמש שנה חי ר' יחיאל משה עם אשתו, שלא ילדה לו ילדים. כשנפטרה נתן חלק מרכושו
24 לצדקה ועבר לדור בביתם של [=אחייניו] הורי ר' שמשון אליהו, תחילה בקראקא, ולאחר מכן
25 בוויטבסק. כיוון שעדיין היה לו רכוש ניכר - חיפש אנשים זקוקים לעזרה, הוא היה שולח אנשים
26 על-פני ערים ועיירות לחפש יתומים ויתומות ולכלכלם על חשבונו. הרבה נתן לישיבות, לתלמידי
27 חכמים ולסתם בעלי-בתים שהיו ל"יורדים".

28 את זמנו חילק בין שיעורים ולימודים שונים. בכל יום למד לעצמו דף גמרא בעיון רב. נוסף לכך
29 קבע מספר שעות ביום לשיעור משותף עם יהודי בשם ברוך הצבעי. בשארית יומו למד מדרש ואמר
30 תהלים ברבים, במיוחד לימד את הצבור מדות טובות על-פי תורת המהר"ל מפראג. אחת המסורות
31 מפי המהר"ל היא לומר כל יום לפני התפלה את שירת "האזינו", שהמהר"ל רואה אותה כסגולה
32 לטהרת המוח והלב. לדעת המהר"ל גם על סוחרים ובעלי מלאכה לומר פרשת "האזינו" מספר פעמים
33 ביום, משום שהדבר מהווה סגולה להצלחה, לפיכך נדרש כל אחד לדעת "האזינו" בעל-פה. כן ראה
34 המהר"ל באמירת "האזינו", מספר פעמים ביום, סגולה לאריכות ימים.

- 1 בזיכרוננו של ר' שמשון אליהו נחרתה השיחה שניהל בילדותו עם דודו זקנו בקשר לפינחס המשרת.
- 2 אותו פינחס היה כבר יהודי בגיל שבעים, גבוה, רחב גרם ובעל זקן לבן. כל ימיו עבד עבודת פרך
- 3 על-מנת להשתכר את לחמו. לעת זקנתו התקבל כמשרת בבית אביו של ר' שמשון אליהו.
- 4 היה זה יום חורפי לפנות ערב. ר' שמשון אליהו ישב בחדרו של ר' יחיאל משה. פינחס נכנס לחדר
- 5 כשחבילת עצים על שכמו כדי להסיק את התנור. כאשר ראה אותו ר' יחיאל משה, שהיה בעצמו אדם
- 6 זקן, התרומם מלוא קומתו ולא חזר לשבת עד שפינחס השלים את עבודתו. ר' שמשון אליהו לא היה
- 7 בטוח שדודו זקנו אכן התכוון לקום לכבודו של המשרת הפשוט. הוא שאל אותו, אפוא, על כך.
- 8 "וודאי!" - השיב ר' יחיאל משה - "הרי זה פסוק מפורש: מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן".
- 9 ר' יחיאל משה לא הסתפק בתשובתו זו, והוסיף באנחה: "כמה מקנא אני ביהודי פשוט זה,
- 10 המתפרנס מיגיע כפיו, ואילו אנכי מתפרנס מ"נהמא דכיסופא" (לחם בזיון), שהורי השאירו לי
- 11 בירושה".
- 12 עדיין זכור היה היטב לר' שמשון אליהו הויכוח שניהל בנידון עם דודו זקנו. הוא הזכיר לר' יחיאל
- 13 משה את מאמר חכמינו ז"ל (קידושין ל"ב). "אין זקן אלא מי שקנה חכמה", אך ר' יחיאל משה ענה
- 14 לו במאמר אחר (שבת ל"א): "ניקום מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא" (=נקום מפני פלוני שהוא אדם
- 15 ירא חטא), והרי פינחס המשרת - טען ר' יחיאל משה - הוא ירא שמים ואומר תמיד פרקי תהלים
- 16 בכוונה.
- 17 לפני פטירתו ציווה ר' יחיאל משה חלק קטן מעיזבונו לקרובי משפחה, ואת השאר לצדקה. מאוחר
- 18 יותר, כשנבדקו חשבונותיו, התברר מה גדולים היו הסכומים שחילק לצדקה, למטרות שונות. הוא קיים
- 19 את מצוות מתן בסתר במידה אמיתית.
- 20 איש אימונו של ר' שמשון אליהו היה ר' משה, שבינוביטש כונה בתואר "הנאמן". מוצאו של ר'
- 21 משה היה, כר' שמשון אליהו עצמו, מוויטבסק, ושניהם היו מכירים מנוער. ר' שמשון אליהו חש קשר
- 22 נפשי חזק לר' משה, משום שדרכו היתה דומה לדרך דודו זקנו ר' יחיאל משה.
- 23 כאשר מונה ר' שמשון אליהו למנהל אחוזותיו של הגרף ליפסקי - לקח את ר' משה לעוזר אישי.
- 24 ר' משה ניהל את פנקסיו והיה יד ימינו. ר' שמשון אליהו גילה לו את כל סודותיו וקבע אותו ליועצו
- 25 הפרטי.
- 26 לאמתו של דבר היה ר' משה מדריכו ומוכיחו של ר' שמשון אליהו. רצונו של ר' שמשון אליהו
- 27 היה בעיקר שר' משה יעקוב אחר התנהגותו כדי להצביע, במידת הצורך, על עיוותים מצידו תוך דרישה
- 28 לתקנם.
- 29 לתפקיד זה הגיע מסיבה מסוימת: ר' שמשון אליהו, שחונן בעושר, גדולה וכבוד, היה זמן מסוים
- 30 חשוך בנים. הילדים שילדה לו אשתו לא התקיימו, רחמנא לצלן, ומתו סמוך ללידתם. הדבר כאב מאד
- 31 לר' שמשון אליהו, ופעם השיח צערו לפני ר' משה.
- 32 "הייתכן ש"קודשא בריך הוא עביד דינא בלא דינא" (=הקדוש ברוך הוא יעשה דין בלא משפט)"
- 33 - שאל ר' משה את בעל-הבית שלו, והסביר לו שהוא חייב לערוך חשבון-נפש, על-מנת למצוא עוולות
- 34 שביצע ולתקנן. אחר במקומו של ר' שמשון אליהו היה מתרגז על שמטיפים לו מוסר: הכיצד ייחשב
- 35 הוא, העשיר הגדול בעל צדקה ומידות טובות, כחוטא? ברם, ר' שמשון אליהו הודיע לר' משה שהוא
- 36 מוכן לשמוע לעצתו. מיד הכניס אותו לסוד ענייניו, במגמה שיסייע לו לבחון את מעשיו ולמצוא במה

- 1 חטא. ר' שמשון אליהו עשה ככל שהורה לו ר' משה, וכשנולד לו בנו לאחר מכן - כבר נשאר בחיים.
- 2 היה זה יעקב אייזיק, בנו יחידו.
- 3 עתה, כשראה ר' שמשון אליהו שביחס למדות טובות אין לו לר' נפתלי זאב השפעה רצויה על
- 4 בנו, שוחח על כך עם ר' משה.
- 5 ר' משה חיווה את דעתו שאין עתה אפשרות לשנות את דרכו של יעקב אייזיק, בין אם זה מפני
- 6 השפעת מורו ובין אם זה מחמת אופיו, וייתכן שהזמן עצמו ישנה אותו.
- 7 כשבגר יעקב אייזיק הכניסו אביו לעסקיו ובהדרגה העבירם לגמרי לטיפולו. ר' שמשון אליהו
- 8 הקדיש את חייו לעבודת הכלל.
- 9 במלאת חמישים שנה להשתקעותו בינוביטש נפטר ר' שמשון אליהו, ובנו תפס את מקומו כמנהל
- 10 אחוזות הגרף.
- 11 ר' יעקב אייזיק קבע זמן ללימוד תורה לא רק לעצמו כי אם גם עם אחרים. הוא ייסד שיעור
- 12 ברבים, אותו השמיע בעצמו. היתה לו גם את הדעה בענייני הקהל בינוביטש. ברם, הוא לא היה כאביו,
- 13 ולא התיידד עם אנשים פשוטים ועניים. להיפך, הוא הסתכל עליהם מלמעלה למטה ואפילו כשנתן
- 14 צדקה לא היה זה בסבר פנים יפות כאביו, כי אם כמי שרוצה לצאת ידי חובתו.
- 15 כעבור עשרים שנה פרצה מחלוקת בין יורשי הגרף ליפסקי. ר' יעקב אייזיק ראה שסוף-סוף לא
- 16 יצליח לנהל כראוי את האחוזות, והחליט לסגת בעוד מועד. הוא אסף את כל היורשים ובפיקוח
- 17 ממשלתי העביר להם את רכושם בשלמות ובסדר.
- 18 ר' יעקב אייזיק החל לעסוק במסחר, הוא החל לסחור בפשתן, והצליח בכך, בעזרת שלושת בניו.
- 19 הוא נשאר בעל-בית נכבד בינוביטש ובעל הדעה, למרות שמעולם לא רצה לקבל עליו משרה או תואר
- 20 רשמי. "ממילא יש לי את הדעה" - היה אומר בחיוך - "ישארו הכיבודים עבור אלה הפנויים לכך".
- 21 בינוביטש ידעו שר' יעקב אייזיק רוצה שאפילו בענייני תורה תהא דעתו הקובעת. איש לא העז
- 22 להתווכח איתו בשיעורו, וכשעשה זאת משהו, יחא זה הלמדן הגדול ביותר, היה ר' אייזיק מגיב תוך
- 23 זלזולים בכבודו.
- 24 לא היה אם כן כל פלא שר' יעקב אייזיק הנכבד ייתפס לעובדה ששלמה האופה הפסיק בתפילתו
- 25 ועלה לתורה. לר' יעקב אייזיק, כלשאר הליצנים שהיו אז בבית-המדרש, היתה זו שעת כושר ללעוג
- 26 על חשבון האופה הפשוט ולצערנו. ברוך, שראה זאת, עמד נדהם.
- 27 - "היודע אתה את אשר עוללת"? - גער ר' יעקב אייזיק באופה "ביזית את התורה, הוצאת ברכה
- 28 לבטלה וחיללת שם שמים"!
- 29 שלמה התפתל מכאבים לקול התוכחה של ר' יעקב אייזיק. דמעות עמדו בעיניו והוא החל להתחנן
- 30 ולבקש מר' יעקב אייזיק שירחם עליו ויורה לו דרך תשובה.
- 31 "עליך לצום שני וחמישי ושני" - פסק ר' יעקב אייזיק בחיוך של לעג.

אגרות קודש

22 ולהתפלל שלא במהירות (כי בענין התפלה ג"כ צריך להיות
23 סדר, ויש הפרש בין חול לשבת ובין פרקים קבועים בחול
24 גופא) וללמוד אחר התפלה ומוכרח הדבר לקבוע זמן איף
25 להתבונן באשרינו מה טוב חלקנו דערמאנען אמאליקע יאהרין
26 וואס מיט האט זוכה גיוען זעהען און הערין, והגם כי
27 התבוננות זו מביאה בדרך ממילא הרגש של מרירות, כי הלא
28 עתה זעהט מען דאך ניט און מיא הערט דאך ניט און ניט
29 זעהען און ניט הערין איז א צווייענדיקער, א) מיא זעהט ניט
30 די ציורים וואס מיא האט אמאל גיזעהען און מיא הערט ניט
31 די דיבורים וואס מיא האט אמאל גיהערט ב) איצטער איז ניט
32 פראן דער אמאליקער זעהער און עס איז ניט פראן
33 אמאליקער הערער, כלומר כל אחד בעצמו מרגיש שאינו מה
34 שהי', עס איז עפעס ניט דאס, עס איז עפעס ניט דער עווער
35 ניט די אייג, כאלו ח"ו נחלש כח הראי' וכח השמיעה.
36 ואחר כל זה הנה בהתבוננות טובה והסתכלות החזקה
37 מתעורר כח שמחה בלבבו כי עכ"פ איז מען דאך שייך צוא
38 דעם ענין אלקות בהרגש, און דער פון דארף מען זאין זייער
39 שטארק צופרידן, ושמחה מגלה מוחין ולב.
40 והשי"ת יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ואין טוב
41 אלא תורה, והיינו שילמוד בנעימות ויראה רוב נחת בזרעו
42 וזרע זרעו אשר כולם יתנהגו בהנהגה טובה וישרה בגו"ר.

1 ב"ה יום ב' כ"ג טבת תרפ"ח
2 ריגא
3 ידידי עוז ווי"ח אי"א
4 מוה"ר מאיר שמחה שי
5 שלום וברכה!
6 במענה על מכת' מכ"ד כסלו העבר, הנה החסידים הישנים
7 הי' מספיק להם ענין אחד ששמעו על משך זמן רב, והיו חיים
8 בחיות ממש, בו התבוננו בו התפללו ולמדו תורה ובו הלכו כל
9 היום בכל עניניהם, הם היו בוחנים את עצמם ואת הנהגתם
10 עפ"י מה שזכו לשמוע, ואם כי גם היו תובעים (פלעגין מאנען)
11 הרבה מעצמם, כי כן הוא הדרך האמיתי אז מאנען דארף מען
12 באי זיך, אבער זיי פלעגין אויף מאנען הוי"ע המרירות
13 כמבואר בדא"ח בענין בכל עצב יהי' מותר, לא כן עתה כי
14 נשארים אצל המאנען בלבד, שהוי"ע העצבות, ואז הנה לבד
15 שאין בזה שום פרנסה אלא עוד הפסד בנמיכת הרוח שאין
16 עושים מאומה.
17 והנה ישנם ציורים (כלומר מהותי אנשים) באנ"ש שי
18 אשר בכלל דארפן זי"א באי זיך ניט מאנען כלל, ואם מוכרח
19 אז צריך להיות בזמן קבוע.
20 והעיקר הוא העבודה, טאן לערנען און דאוונען, ובוודאי
21 הלא יש לו ת"ל זמנים קבועים ללמוד קודם התפלה,

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה טבת, בו כותב ראשי פרקים מאשר עבר עליו ועל משפחתו שי' עד עתה, ואשר
ראו חסדי השי"ת שנתקיים ענין עלייתם לאה"ק ת"ו בשלום, ושואל עצתי במה עליו להתענין עתה.

והנה לכל לראש מובן וגם פשוט, שעליו ועל כאו"א מבני המשפחה, בתוככי כל אלו הרואים חסדי
השי"ת במוחש, להביע תודתם או בסגנון חז"ל, להביא קרבן תודה, ובעניניו הוא, אשר שנה הראשונה
לעלותו לארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, יקדיש להשתלמות בתוה"ק תורת
חיים, ובהנוגע לקיום מצותי' כדבעי, ולכן עכ"פ (עד ראש השנה הבע"ל וגורר זה) עד לאחר הימים הטובים
סוכות הבע"ל, דעתי ברורה שילמוד בישיבת תומכי תמימים בלוד בהתמדה רבה ובשקידה, ובודאי שלא
רק שלא יפריע זה להסתדרות טובה בפרנסה בעתיד אלא אדרבה תוסיף הצלחה בזה, ולרוב פשיטות
האמור, אין צורך בבירור נוסף, ורק להוסיף אשר ע"פ הוראת רבותינו נשיאינו, ביחד עם לימודו לעצמו
וכנ"ל בהתמדה ושקידה נגלה וחסידות, יקדיש מזמנו לפרקים מסוימים להפצת המעיונות חוצה במסגרת
פעולות תלמידי תומכי תמימים בלוד, צעירי אגודת חב"ד וכיו"ב.

בטח יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים, ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לְבֹבוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו
לִמְעַן שְׂתִי אֶתְתִּי אֵלָה בְּקֶרְבּוֹ כִּשׁ"י: ב וּלְמַעַן
תִּסַּפֵּר בְּאָזְנִי בְנֶךָ וּבֶן־בְּנֶךָ אֶת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְתִּי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי
בָּם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוָה כִּשׁ"י: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד־מָתִי מֵאֲנֶת לַעֲנֹת מִפְּנֵי
שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי כִשׁ"י: ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה
לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַגָּנִי מִבְּיַא מֶחֶר אֲרֻבָּה
בְּגִבְלֶךָ: ה וְכִסְפָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֵתֶר הַפִּלְטָה
הַנִּשְׁאָרָה לָכֶם מִן־הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצִּמַּח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה כִשׁ"י: ו וּמָלְאוּ בָתֵּיךְ
וּבָתֵּי כָל־עַבְדֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־
רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם
עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם
פְּרָעָה: (ישראל) ז וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־
מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים
וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטָּרֶם תִּדַּע כִּי
אֲבָדָה מִצְרַיִם כִּשׁ"י: ח וַיּוֹשֵׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר

רש"י

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לָוֶה
פְּרָעָה אֲרִי אֲנִי יִקְרִית יֵת לְבָה
וְיֵת לְבָה דְּעִבְדוּהִי בְדִיל לְשׁוּאָה
אֲמִי אֵלִין בִּינִיהוֹן: ב וּבְדִיל
דְּתִשְׁתַּעֲי קָדָם בְּרַךְ וּבִר בְּרַךְ יֵת
נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיֵת
אֲתוּמִי דִי שְׁוִיתִי בְּהוֹן וְתִדְעוֹן
אֲרִי אֲנִי יְיָ: ג וְאַתָּה מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לָוֶה פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ לֵה בְּרַךְ
אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאֵי עַד אֲמִתִּי
מִסְרָב אֲתָּ לֹאֲתַכְנַעָא מִן קָדְמִי
שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוֹן קָדְמִי: ד אֲרִי
אִם סָרִיב אֲתָּ לְשַׁלַּח יֵת עַמִּי הָא
אֲנִי מִיֵּתִי מִחֶר גּוֹבָא בְּתַחוּמָךְ:
ה וְחִפָּא יֵת עֵין שְׁמִשָּׂא דְאַרְעָא
וְלֹא יוּכַל לְמַחְזִי יֵת אֲרַעָא וְיִכּוּל
יֵת שְׁאָר שְׁזַבְתָּא דְאַשְׁתָּאָר לְכוֹן
מִן בְּרַדָּא וְיִכּוּל יֵת כָּל אֵילָנָא
דְּאַצְמַח לְכוֹן מִן חִקְלָא:
ו וַיִּמְלֹן בְּתֵיךְ וּבְתֵי כָל עֲבָדֶיךָ
וּבְתֵי כָל מִצְרַיִם דִּי לֹא חָזוּ
אַבְהֶתֶךָ וְאַבְהֶת אֲבֹהֶתֶךָ מִיּוֹמָא
דְּמַהוּיִהוֹן עַל אֲרַעָא עַד יוֹמָא
הַדִּין וְיִתְפְּנִי וְיִנְפֵּק מִן קָדָם
פְּרָעָה: ז וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה לֵה
עַד אֲמִתִּי יִהְיֵ דִין לָנָא לְתַקְלָא
שְׁלַח יֵת גְּבִרָא וַיִּפְלְחוֹן קָדָם יְיָ
אֱלֹהֵהוֹן הַעַד כַּעַן לֹא יִדְעָת אֲרִי
אַבְדָּת מִצְרַיִם: ח וְאַתָּתֹב יֵת

אֲבָדָה מִצְרַיִם כִּשׁ"י: ח וַיּוֹשֵׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה. וְהִתְרָה
בו: שְׂתִי. שִׁמְי, שְׁאֲשִׁית אֲנִי: (ב) הִתְעַלְלָתִּי.
שְׁחִקְתִּי, כְּמוֹ: (במדבר כב) "כִּי הִתְעַלְלָתָּ בִּי",
(שמואל א ו) "הִלּוֹא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלְלָ בְּהֶם", הָאֲמֹר
בְּמִצְרַיִם, וְאִינוּ לְשׁוֹן פּוֹעֵל וּמַעֲלָלִים - שְׁאִם כֵּן,
הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב עוֹלָלָתִי - כְּמוֹ: (איכה א) "וְעוֹלָל לְמוֹ
כְּאֲשֶׁר עוֹלָלָתָ לִי", "אֲשֶׁר עוֹלָל לִי": (ג) לַעֲנֹת.
כְּתַרְגוּמוֹ: לֹאֲתַכְנַעָא, וְהוּא מְגִזְרֵת עָנִי, מֵאֲנֶת
לְהִיּוֹת עָנִי וְשִׁפְלָ מִפְּנֵי: (ה) אֶת עֵין הָאָרֶץ. אֶת
מִרְאֵה הָאָרֶץ: וְלֹא יוּכַל וְגו'. הַרְוָאָה לְרִאוֹת אֶת
הָאָרֶץ, וְלִשׁוֹן קִצְרָה דְּכַר: (ז) הַטָּרֶם תִּדַּע. הַעוֹד
לֹא יִדְעָתָ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם?: (ח) וַיּוֹשֵׁב. הוֹשְׁבֹו

משה וית אהרן לות פרעה ואמר
להון אזילו פלחו קדם יי אלהכון
מן ומן דאזלין: ט ואמר משה
בעולמנא ובסבנא גזיל בכננא
ובכנתנא בעננא ובתורנא גזיל
ארי חגא קדם יי לנא: י ואמר
להון יהי בן מימרא דיי בסעדכון
כד אשלח יתכון וית טפלכון חזו
ארי בישא דאתון סבירין למעבד
לקבל אפיכון לאסתחרא: יא לא
כן אזילו כען גבריא ופלחו קדם
יי ארי יתה אתון בען ותריף
יתהון מן קדם פרעה: יב ואמר
יי למשה ארים ידך על ארעא
דמצרים ויתי גובא ויסק על
ארעא דמצרים ויכול ית כל
עספא דארעא ית כל די אשאר
ברדא: יג וארים משה ית חטרה
על ארעא דמצרים ויי דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא ההוא
וכל ליליא צפרא הוה ורוח
קדומא נטל ית גובא: יד וסליק

אלהם לכו עבדו את יהוה אלהיכם מי ומי
ההלכים רס"י: ט ואמר משה בנערנו ובזקנינו
גלך בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו גלך כי
חג יהוה לנו: י ואמר אלהם יהי בן יהוה
עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו
כי רעה נגד פניכם רס"י: יא לא בן לכו נא
הגברים ועבדו את יהוה כי אתה אתם
מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה רס"י: ס
(ע"ב בחול) שני יב ואמר יהוה אל משה נטה ידך
על ארץ מצרים בארבה ויעל על ארץ
מצרים ויאכל את כל עשב הארץ את כל
אשר השאיר הברד רס"י: יג ויש משה את
מטהו על ארץ מצרים ויהוה נהג רוח קדים
בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הבקר היה
ורוח הקדים נשא את הארבה רס"י: יד ויעל

רס"י

לכם: דם אנו רואין עליכם במדבר: (יא) לא בן.
כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא לכו
הגברים ועבדו את ה': כי אתה אתם מבקשים.
(אותה עבודה) בקשתם עד הנה: נזבחה לאלהינו,
ואין דרך הטף לזבח: ויגרש אתם. הרי זה לשון
קצר ולא פרש מי המגרש: (יב) בארבה. בשביל
מפת הארבה: (יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית
נשא את הארבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים
בדרומית מערבית היתה, כמו שמפרש במקום
אחר: (יד) ואחריו לא יהיה פן. ואותו שהיה
בימי יואל שנאמר: (יואל ב) "כמהו לא נהיה
מן העולם", למדנו שהיה כבד משל משה, לפי של
יואל היה על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארבה,
ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של

על ידי שליח ששלחו אחריהם, והשיבום אל
פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי
אשלח גם את הצאן ואת הבקר, כאשר אמרתם:
ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו. ומדרש אגדה
שמעתי: כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם
פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב
עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה.
וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא
להרגם, אמר משה בתפלתו: (לקמן לב) "למה
יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם"? זו היא
שאמר להם: "ראו כי רעה נגד פניכם", מיד:
"וינחם ה' על הרעה" והפך את הדם לדם מילה
שמן יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע ה) "היום
גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שהיו אומרים

גֹּבֵא עַל כָּל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
 וְשָׂרָא בְּכָל תְּחוּם מִצְרַיִם תְּקִיף
 לְחַדָּא קְדָמוּהִי לֹא הָוָה כֵּן גֹּבֵא
 דְּכֹתוּתָהּ וּבִתְרוּהִי לֹא יְהִי כֵּן:
 טו וְחָפָא יְת עֵין שְׁמַשָּׁא דְּכָל
 אֶרְעָא וְחִשּׁוּכַת אֶרְעָא וְאָכַל יְת
 כָּל עֶסְבָּא דְּאֶרְעָא וְיְת כָּל פִּירִי
 אֵילָנָא דִּי אֲשָׁאָר בִּרְדָּא וְלֹא
 אֲשִׁתָּאָר כָּל יִרְוּקָא בְּאֵילָנָא
 וּבְעֶסְבָּא דְּחִקְלָא בְּכָל אֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם: טז וְאוּחִי פִּרְעָה
 לְמִקְרִי לְמִשָּׁה וּלְאַהֲרֹן וְאָמַר
 חֲבִית קָדָם יִי אֱלֹהֵכֹן וּלְכוּן:
 יז וְכַעֲזֵן שְׂבוּק כַּעֲזֵן לְחוּבֵי בְּרָם
 זְמַנָּא הָדָא וְצִלוּ קָדָם יִי אֱלֹהֵכֹן
 וְיַעֲדִי מִנִּי לְחוּד יְת מוֹתָא הָדִין:
 יח וּנְפַק מִלּוֹת פִּרְעָה וְצִלִּי קָדָם
 יִי: יט וְהִפֹּךְ יִי רוּחָא מִעֲרָבָא
 תְּקִיף לְחַדָּא וְנִטַּל יְת גֹּבֵא וּרְמָהִי
 לִימָא דְּסוּף לֹא אֲשִׁתָּאָר גֹּבֵא חַד
 בְּכָל תְּחוּם מִצְרַיִם: כ וְאַתְקֵף יִי
 יְת לְבָא דְּפִרְעָה וְלֹא שְׁלַח יְת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: כא וְאָמַר יִי לְמִשָּׁה
 אֲרִים יָדְךָ עַל צִית שְׁמִיָּא וְיְהִי
 חֲשׁוּכָא עַל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּתֹר

הָאֶרְצָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גִּבּוֹל
 מִצְרַיִם כְּבֶד מְאֹד לִפְנֵי לֹא-הָיָה כֵּן אֶרְצָה
 כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה-בֵּן רַשִׁי: טו וַיִּכֹּם אֶת-
 עֵין כָּל-הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת-כָּל-
 עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל-פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר
 הַבֶּרֶד וְלֹא-נֹתַר כָּל-יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
 בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם רַשִׁי: טז וַיִּמָּהַר פִּרְעָה לִקְרֹא
 לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטָאתִי אֵיךְ
 הַפַּעַם וְהִעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעַלִּי
 רַק אֶת-הַמּוֹת הַזֶּה: יח וַיֵּצֵא מֵעַם פִּרְעָה
 וַיַּעֲתֵר אֶל-יְהוָה: יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחָיו חֲזָק
 מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת-הָאֶרֶץ וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף
 לֹא נִשְׂאֵר אֶרְצָה אֶחָד בְּכָל גִּבּוֹל מִצְרַיִם רַשִׁי:
 כ וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פִּרְעָה וְלֹא שְׁלַח אֶת-
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטָּה
 יָדְךָ עַל-הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם

רש"י

הַמְּלוּחִים שְׁמִלְחוּ מֵהֶם (שמות רבה): (כא) וַיִּמַּשׁ
 חֹשֶׁךְ. וַיַּחֲשִׁיף עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֲשָׁכוֹ שֶׁל
 לַיְלָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יֵאֱמָר וַיַּחֲשִׁיף עוֹד: וַיִּמַּשׁ.
 כְּמוֹ וַיִּמַּשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְבוֹת הַרְבֵּה חֲסֻרוֹת אֶל־ף,
 לְפִי שְׂאִין הַכֶּבֶת הָאֶל־ף נִפְרַת כָּל כָּךְ, אֵין הַפְּתוּב
 מִקְפִּיד עַל חֲסֻרוֹנָה, כְּגוֹן: (ישעיה יג) "לֹא יִהְיֶה שֶׁם
 עֲרָבִי" - כְּמוֹ לֹא יֵאֱהַל, - לֹא יִטָּה אֲהֵלוֹ, וְכֵן:
 (שמואל ב כב) "וַתִּזְרְנִי חֵיל", כְּמוֹ וַתִּזְרְנִי.
 וְאִינְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ לֹא יִמַּשׁ, בְּתֹר
 דִּיעָדִי קָבַל לִילִיָּא, כְּשִׁינִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אָבַל
 אֵין הַדְּבוּר מֵיִשֵּׁב עַל הַיָּי"ו שֶׁל וַיִּמַּשׁ, לְפִי שֶׁהוּא

מִין אֶחָד (כָּךְ גֵּרְסַת רַבִּי אֱלִיהוּ מִזְרָחִי), וְכִמְּוָהוּ
 לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה: (טו) כָּל יֶרֶק. עֲלֵה יֶרֶק,
 וִירְדוֹר"א בְּלַעֲז: (יט) רוּחַ יָם. רוּחַ מִעֲרָבִי:
 יָמָה סוּף. אוֹמַר אֲנִי שִׁים סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בְּמִעֲרָב
 כְּנֶגֶד כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית וְגַם בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ, רוּחַ יָם תִּקְעוּ לְאֶרְצָה בְּיָמָה סוּף
 כְּנֶגְדּוֹ, וְכֵן מְצִינוּ לַעֲנִין תְּחוּמִין, שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד
 מִזְרָח, שְׁנֵאמַר: (לקמן כג) "מֵיִם סוּף וְעַד יָם
 פְּלִשְׁתִּים", מִמִּזְרָח לְמִעֲרָב, שִׁים פְּלִשְׁתִּים בְּמִעֲרָב
 הָיָה, שְׁנֵאמַר בְּפִלְשְׁתִּים: (צפניה ב) "וַיִּשְׁכְּבִי חֲבַל
 הַיָּם, גּוֹי כְּרִתִּים": לֹא נִשְׂאֵר אֶרְצָה אֶחָד. אֵף

וַיִּמַּשׁ חֲשֹׁךְ כִּסְיִי: כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־
הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים כִּסְיִי: כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו
וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַת־יָדָיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלֹ־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבָתָם: שְׁלִישִׁי
כד וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֵצְאוּ גַם־טַפְכֶּם
יִלְךְ עִמָּכֶם כִּסְיִי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתָּה תֵּתֵן
בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּסְיִי:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פְּרִסָּה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ
לֹא־נִדְעַ מֶה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ
שָׁמָּה כִּסְיִי: כז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא
אָבָה לְשַׁלְּחָם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פְּרָעָה לֵךְ מֵעַלִּי
הַשֹּׁמֵר לְךָ אֶל־תֹּסֵף רְאוּת פָּנָי כִּי בְיוֹם רֵאתְךָ
פָּנָי תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְךָ לֹא־אֶסְף

דִּיעָדִי קָבַל לִילְיָא: כב וְאֲרִים
מֹשֶׁה יָת יְדָה עַל צִית שְׁמִיָּא וְהוּהָ
חֲשׁוֹךְ קָבַל בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
תִּלְתָּא יוֹמִין: כג לֹא חָזוּ אֲנָשׁ יָת
אָחִוְהִי וְלֹא קָמוּ אֲנָשׁ מִתַּחַת־יָדָיו
תִּלְתָּא יוֹמִין וְלִכְלֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הָיָה נְהוּרָא בְּמוֹתִבְנֵהוּן:
כד וַיִּקְרָא פְּרָעָה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר
אֲזִילוּ פְּלַחוּ קָדָם יְיָ לַחֹד עֲנֹכוּן
וְתוֹרְכוּן שְׁבוּקוּ אֶף טַפְלִכוּן יִזְלוּ
עִמָּכוּן: כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶף אַתָּה
תִּמְסַר בִּידְנָא נְכִסְתָּ קְדָשִׁין וְעֲלֹן
וְנַעֲבֹד קָדָם יְיָ אֱלֹהֵנָא: כו וְאֶף
בְּעִירְנָא יִזְלוּ עִמָּנָא לֹא תִשָּׂאֵר
מִדָּעַם אֲרִי מִנָּה אֲנַחְנָא נְסֻכִּין
לְמַפְלַח קָדָם יְיָ אֱלֹהֵנָא וְאֲנַחְנָא
לִית אֲנַחְנָא יִדְעִין מַה נַּפְלַח קָדָם
יְיָ עַד מִיתְנָא תִּמְן: כז וְאַתְקַף יְיָ
יָת לִבָּא דְּפְרָעָה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָתְהוּן: כח וַאֲמַר לֵה
פְּרָעָה אֲזִיל מֵעַלְי אֶסְתַּמַּר לְךָ
לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בְיוֹמָא
דְּתַחְזִי אִפִּי תָמוּת: כט וַאֲמַר
מֹשֶׁה יָאוּת מְלִילְתָּא לֹא אוֹסִיף

רע"י

כְּמוֹנֵה. וְעוֹד שְׁחַפְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת פְּלִיָּהֶם,
וּכְשִׁיעָאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִין מִהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין
בְּיָדֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רֵאִיתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֹם
פְּלוּנִי הוּא: שְׁלֹשֶׁת יָמִים. שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים,
טַרְצִינָא בְּלַע"ז, וְכֵן שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם,
שְׁטִינָא שָׁל יָמִים: (כד) יֵצָג. יֵהָא מִצָּג בְּמִקְוֹמוֹ:
(כה) גַּם אַתָּה תִּתֵּן. לֹא דִיִּיד שְׁמִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ,
אֲלֹא גַם אַתָּה תִּתֵּן: (כו) פְּרִסָּה. פְּרִסְתָּ רִגְלִי,
פְּלַנְטָא בְּלַע"ז: לֹא נִדְעָ מַה נַּעֲבֹד. כִּמְהָ תִּכְבֵּד
הַעֲבֹדָה. שְׁמָא יִשְׁאֵל יוֹתֵר מִמָּה שְׁיֵשׁ בְּיָדֵינוּ:
(כז) פֶּן דְּבָרְךָ. יִפָּה דְּבָרְךָ, וּבְכֹמֵנוּ דְּבָרְךָ. אֲמַת,

כְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֲשֹׁךְ". וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה פּוֹתְרוֹ לְשׁוֹן
(דְּבָרִים כח) "מִמָּשׁשׁ בְּצִהְרִים", שְׁהָיָה כְּפּוֹל וּמִכְפָּל
וְעַב עַד שְׁהָיָה בּוֹ מִמָּשׁ: (כב) וַיְהִי חֲשֹׁךְ אֲפֹלָה
וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו'. חֲשֹׁךְ שָׁל אֲפֹל, שְׁלֹא רָאוּ
אִישׁ אֶת אָחִיו אוֹתָן ג' יָמִים (בשְׁמוֹת רַבָּה), וְעוֹד
שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרִים חֲשֹׁךְ מִכְפָּל עַל זֶה שְׁלֹא קָמוּ
אִישׁ מִתַּחַת־יָדָיו, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין
יָכוֹל לִישֹׁב (שְׁמוֹת רַבָּה. עֵי"ש). וְלָמָּה הִבִּיא עֲלֵיהֶם
חֲשֹׁךְ? שְׁהָיוּ בִּישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא
הָיוּ רוֹצִים לְצֹאֵת וּמִתּוֹ בְּשְׁלֹשֶׁת יָמִי אֲפֹלָה, כְּדִי
שְׁלֹא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלֹתָם וַיֹּאמְרוּ: אֶף הֵם לוֹקִין

עוד למחזי אפיף: א ואמר יי
למשה עוד מכתש חד אתי על
פרעה ועל מצרים בחר פן ישלח
יתכון מכא בשלח ותה גמירא
תרכא יתריף יתכון מכא:
ב מליל כען קדם עמא ושאלו
גבר מן חברה ואתתא מן חברה
מנין דכסף ומנין דדקב: ג ויהב
יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים
אף גברא משה רב לחדא בארעא
דמצרים בעיני עבדי פרעה
ובעיני עמא: ד ואמר משה כדנן
אמר יי כפלגות ליליא אנא
מתגלי בגו מצרים: ה וימות כל
בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא
דפרעה דעתיד למתב על פרי
מלכותה עד בוכרא דאמתא די
בחר ריחיא וכל בוכרא דבעירא:
ו ותהי צוחתא רבא בכל ארעא
דמצרים דכותה לא הות ודכותה

עוד ראות פניך כס"י: פ יא א ויאמר יהוה
אל-משה עוד נגע אחד אביא על-פרעה
ועל-מצרים אחרי-כן ישלח אתכם מזה
בשלחו בלה גרש יגרש אתכם מזה כס"י:
ז בדבר-נא באזני העם וישאלו איש | מאת
רעהו ואשה מאת רעותה בלי-כסף וכלי
זהב כס"י: ח ויתן יהוה את-חן העם בעיני
מצרים גם | האיש משה גדול מאוד בארץ
מצרים בעיני עבדי-פרעה ובעיני העם: ט
רביעי ד ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת
הלילה אני יוצא בתוך מצרים כס"י: ה ומת
כל-בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב
על-כסאו עד בכור השפחה אשר אחר
הרחים וכל בכור בהמה כס"י: ו והיתה צעקה
גדלה בכל-ארץ מצרים אשר כמיהו לא נהיתה וכמיהו לא תסף:

רע"י

(ברכות ד) כמו כבחות הלילה, ואמרו שאמר
משה: 'בחות', דמשמע סמוך לו, או לפניו או
לאחריו, ולא אמר בחות, שמה יטעו אצטגניני
פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, אבל הקדוש ברוך
הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'בחות': (ה) עד
בכור השכי. למה לקו השבויים? כדי שלא
יאמרו: 'יראתם תבעה עלבונם, והביאה פרענות על
מצרים: מבכור פרעה וגו' עד בכור השפחה. כל
הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה
היו בכלל, ולמה לקו בני השפחות? שאף הם היו
משעבדים בהם ושמחים בצרתם: וכל בכור
בהמה. לפי שהיו עובדין לה. וכשהקדוש ברוך

שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה):
(א) בלה. גמירא. בלה, כליל. כלכם ישלח:
(ב) דבר נא. (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה.
בבקשה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמר אותו
צדיק, אברהם: "ועבדום וענו אותם", קים בהם,
"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", לא קים בהם:
(ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני פרעה
נאמר לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא
הוסיף ראות פניו: כחצת הלילה. כהחלק הלילה.
בחות, כמו: (מלכים א יט) "כעלות", (תהלים קכד)
"בחרות אפם בנו", זהו פשוטו, לישובו על אפניו,
שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו:

וּלְכָל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲרִץ-כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ
 לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
 יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל כִּי וַיִּרְדּוּ
 כָּל-עַבְדֵּיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ-לִי לֵאמֹר צַא
 אִתָּהּ וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵיכֶן אֵצֵא
 וַיֵּצֵא מֵעַם-פְּרָעָה בְּחֲרִי-אָף כִּי וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה
 לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי וַיִּמְשָׁה
 וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לְפָנָיו
 פְּרָעָה וַיַּחֲזִק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרָעָה וְלֹא-שָׁלַח
 אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ כִּי וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֵאמֹר כִּי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים

רש"י

את מצרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר
 כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא
 בשביל לסמכה לפרשה שלאחריה: (א) ויאמר
 ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה
 וטרח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה
 ראשונה, שכללו עם משה בדבור: בארץ מצרים.
 (מכילתא) חוץ לכרך. או אינו אלא בתוך הכרך?
 תלמוד לומר: "כצאתי את העיר וגו'", ומה תפלה
 קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה
 עבודת פוכבים, דבר חמור כזה, לא כל שכן?:
 (ב) החדש הזה. (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהוּ
 לכנה בחדושה, ואמר לו: כשהיית מתחדש, יהיה
 לך ראש חדש. ואין מקרא יוצא מידי פשוט: על
 חדש ניסן אמר לו: זה יהיה ראש לסדר מגן
 החדשים, שיהא איר קרוי שני, סיון - שלישי:
 הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזו שעור
 תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את

לא תספ: ז ולכל בני ישראל לא
 ינזק כלבא לישנה למנפח
 למאנשא ועד בעירא בדיל
 דתדעון דיפריש יי בין מצרים
 ובין ישראל: ח ויחתון כל
 עבדיך אליו לותי ויבעון מני
 למימר פוק את וכל עמא די עמך
 ובתר כן אפוק ונפק מלות פרעה
 בתקוף רגז: ט ואמר יי למשה
 לא יקבל מנכון פרעה בדיל
 לאסגאה מפתי בארעא דמצרים:
 י ומשה ואהרן עבדו ית כל
 מופתיא האליו קדם פרעה
 ואתקיי יי ית לבא דפרעה ולא
 שלח ית בני ישראל מארעה:
 א ואמר יי למשה ולאהרן
 בארעא דמצרים למימר:
 ב ירחא הדין לכוני ריש ירחין
 קדמאי הוא לכוני לירחי שתא:

הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא):
 (ז) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון
 שנון: לא ישנן, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני
 ישראל לאיש את לשונו", לא שנו. (שמואל ב ה)
 "אז תחרץ", תשפנו. (ישעיה מא) "למורג חרוץ",
 שנון. (משלי כא) "מחשבות חרוץ", אדם חריף
 ושנון, (שמואל א י) "ויד חרוצים תעשיר", חריפים,
 סוחרים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו
 כל עבדיך. חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף, ירד
 פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו צאו מתוך
 עמי", ולא אמר לו משה מתחלה וירדף אלי
 והשתחית לי (ובחסים קב): אשר ברגליך. ההולכים
 אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם
 מארץ: ויצא מעם פרעה. פשגמר דבריו, יצא
 מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו: "אל תספ ראות
 פני": (ט) למען רבות מופתי. מופתי, שנים.
 רבות, שלשה: מכת בכורות, וקריעת ים סוף ולנער

ראשון הוא לכם לחדשי השנה כס"י: ג דברו
אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש
הזה ויקחו להם איש אשה לבית אבת אשה
לבית כס"י: ד ואם ימעט הבית מהיות משה
ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת
נפשת איש לפי אכלו תכסו על השנה כס"י:
ה שנה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן
הבכשים ומן העזים תקחו כס"י: ו והיה לכם
למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה

רס"י

ג מלילו עם כל כנשתא דישראל
למימר בעסרא לירחא הדין
ויסבון להון גבר אמר לבית אבא
אמר לביתא: ד ואם יזעיר ביתא
מלאתמנא על אמרא ויסב הוא
וישיבבה דקריב לביתה במנן
נפשתא גבר לפום מיכלה
תתמנן על אמרא: ה אמר
שלים דבר בר שתה יהי לכון מן
אמריא ומן עזיא תסבון: ו ויהי
לכון למטרא עד ארבעא עסרא
יומא לירחא הדין ויכסון יתה כל
קהלא כנשתא דישראל בין

במכסת. חשבון, וכן: (ויקרא כז) "מכסת הערפך"
לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן
שאינו יכול לאכל פזית (מכילתא): תכסו. תתמנן:
(ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי
בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו: מן הבכשים ומן
העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרוי שנה,
שנאמר: (דברים יד) "ושנה עזים": (ו) והיה לכם
למשמרת. זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום
ארבעה ימים קדם שחיטה, ומפני מה הקדים
לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה בן
בפסח דורות? היה רבי מתא בן חרש אומר: הרי
הוא אומר: (יחזקאל טז) "ואעבר עליך ואראך והנה
עתך עת דדים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם
שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק
בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם) "ואת ערם
ועריה", ונתן להם שתי מצות: דם פסח ודם מילה
שמלו באותו הלילה, שנאמר: (שם) "מתבוססת
בדמיו", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט) "גם את
בדם-בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו",
ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם:
"משכו וקחו לכם", "משכו" ידכם מעבודת
כוכבים וקחו לכם "צאן של מצוה: ושחטו אתו
וגו'. וכי פלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוהו של

הלכנה ברקיע ואמר לו: כזה ראה וקדש. וכיצד
הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום
שנאמר: (לעיל ו) "ויהי ביום דבר ה'", (ויקרא ז)
"ביום צוותו", (במדבר טו) "מן היום אשר צוה ה'
והלאה"? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו
פרשה זו והראהו עם חשכה: (ג) דברו אל כל
עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר:
"אתה תדבר" - אלא חולקין כבוד זה לזה,
ואומרים זה לזה: למדני, והדבור יוצא מבין
שניהם כאלו שניהם מדברים: דברו אל כל עדת
ישראל לאמר בעשר לחדש. (מכילתא) דברו היום,
בראש חדש, שיקחוהו בעשר לחדש: הנה. פסח
מצרים מקחו בעשר ולא פסח דורות (פסחים צו):
שה לבית אבת. (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו
מרבין, יכול שה אחד לכלן? תלמוד לומר: "שה
לבית": (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם
יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין
לאכלו ויבא לידי נותר, "ולקח הוא ושכנו וגו'",
זהו משמעו לפי פשוטו, ועוד יש בו מדרש ללמד
שאחר שנמנו עליו, יכולין להתמעט ולמשך ידיהם
הימנו ולהמנות על שה אחר, אף אם באו למשך
ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד השנה
קיים, בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט):

וַיִּשְׁחַטּוּ אוֹתוֹ כָּל קָהֵל עֵדֶת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרָבִים ^{כס"י}: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וַנִּתְּנוּ עַל־שִׁתִּי
הַמְּזֻזֹּת וְעַל־הַמִּשְׁקֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־
יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם ^{כס"י}: וְיֹאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר
בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מְרָרִים
יֹאכְלֶהוּ ^{כס"י}: וְאַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה וּבִשָּׁל
מִבֶּשֶׂל בַּמַּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־
כַּרְעֵיו וְעַל־קִרְבּוֹ ^{כס"י}: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וְהִנֵּתֶם מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ ^{כס"י}:
וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נֶעְלִיכֶם

שְׁמִשְׁנָא: ז וַיִּסְבּוּן מִן דְּמָא
וַיִּתְּנוּן עַל תְּרִין סִפְיָא וְעַל שְׁקָפָא
עַל בְּתִיָּא דִּיכְלוּן יְתֵה בְּהוּן:
ח וַיִּכְלוּן יְת בִּסְרָא בַּלַּיְלָא הַהוּא
טוֹי נֹר וּפִטִּיר עַל מְרָרִין וְכִלְגָּה:
ט לֹא תִיכְלוּן מִנָּה כַּד חֵי וְאַף
לֹא בִשָּׁלָא מִבֶּשֶׂל בַּמַּיָּא אֶלְהֵן
טוֹי נֹר רִישָׁה עַל כַּרְעוּהִי וְעַל
גְּוִה: י וְלֹא תִשְׂאָרוּן מִנָּה עַד
צִפְרָא וְדִישְׁתָּאֵר מִנָּה עַד צִפְרָא
בְּנוֹרָא תוֹקְדוּן: יא וְכַדִּין תִּיכְלוּן
יְתֵה חֲרָצִיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין
מִסְגִּיכוֹן בְּרִגְלִיכוֹן וְחֲטִרִיכוֹן
בִּידִיכוֹן וְתִיכְלוּן יְתֵה בְּבִהִילוֹ

רש"י

מר נקרא מרור, וצום לאכל מרור, זכר ל"וימָרְרוּ
את חֵייהֶם": (ט) אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא. שְׁאִינוּ
צְלוּי כָּל צֶרֶכוֹ, קוֹרְאוֹ נָא בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי: וּבִשָּׁל
מִבֶּשֶׂל. כָּל זֶה בְּאַזְהָרָת "לֹא תֹאכְלוּ" (שם פא):
בַּמַּיִם. מִנִּין לִשְׁאֹר מִשְׁקִין? תִּלְמוּד לומר: "וּבִשָּׁל
מִבֶּשֶׂל", מִכָּל מָקוֹם (שם): כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ.
לְמַעַלָּה, גִּזֵּר עָלָיו ב' מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵאן הוֹסִיף עָלָיו
'לֹא תַעֲשֶׂה', "אל תאכלו מִמֶּנּוּ כִּי אִם צְלִי אֵשׁ":
רֹאשׁוֹ עַל כַּרְעֵיו. צוּלְהוּ כָּלוּ כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם
כַּרְעֵיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְנִי מַעְיו נֹתֵן לְתוֹכוֹ אַחֵר
הַדָּחָתֵן (שם עד). וְלִשׁוֹן "עַל כַּרְעֵיו וְעַל קִרְבּוֹ",
כְּלִשׁוֹן (לקמן יג) "עַל צְבָאוֹתֵם", כְּמוֹ
בְּצְבָאוֹתֵם - כְּמוֹת שֶׁהֵן, אֵף זֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא, כָּל
בִּשְׂרוֹ מִשְׁלֵם: (י) וְהִנֵּתֶם מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. מֵה
תִּלְמוּד לומר "עַד בֹּקֶר" פַּעַם שְׁנִיָּה לִיתֵּן בֹּקֶר עַל
בֹּקֶר, שֶׁהַבֹּקֶר מִשְׁמַעוּ מִשְׁעַת הַנֶּגֶץ הַחֲמֵה, וּבֹא
הַפְּתוּב לְהַקְדִּים שְׁאִסּוֹר בְּאִכְלָה מַעֲלוֹת הַשֶּׁחֶר,
זֶהוּ לְפִי מִשְׁמַעוֹ. וְעוֹד מְדַרְשׁ אַחֵר: לְמַד שְׁאִינוּ
נִשְׂרָף בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא מִמַּחֲרָת, וְכֵן תִּדְרָשְׁנוּ:
וְהִנֵּתֶם מִמֶּנּוּ בְּבֹקֶר רֹאשׁוֹן עַד בֹּקֶר שְׁנִי, תַּעֲמִד
וְתִשְׂרְפוּ: (יא) מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים. מִזְמָנִים לְדָרֶךְ:

אֲדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא): קָהֵל עֵדֶת
יִשְׂרָאֵל. קָהֵל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: פֶּסַחִי
צָבוֹר נִשְׁחַטִּין בִּשְׁלֹשׁ כְּתוּת, זֶה אַחֵר זֶה. נִכְנָסָה כַּת
רֹאשׁוֹנָה, וְנִעְלָו דְּלָתוֹת הָעֶזְרָה וְכוּ', כְּדֹאִיתָא
בְּפִסְחִים (דף סד): בֵּין הָעֲרָבִים. מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת
וְלַמַּעַלָּה קְרוּי בֵּין הָעֲרָבִים, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטֶה לְבֵית
מְבוֹאוֹ לְעֶרֶב, וְלִשׁוֹן "בֵּין הָעֲרָבִים" נִרְאֶה בְּעִינֵי,
אוֹתֵן שְׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת הַיּוֹם לְעֲרִיבַת הַלַּיְלָה.
עֲרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שְׁבַע שְׁעוֹת מִכִּי יִנְטוּ צְלָלִי
עֶרֶב, וְעֲרִיבַת הַלַּיְלָה בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה. עֶרֶב, לִשׁוֹן
נִשָּׁף וְחֻשָּׁף כְּמוֹ: (ישעיה כד) "עֶרְבָה כָּל־שְׁמֻחָה":
(ז) וְלָקְחוּ מִן הַדָּם. זֶה קִבְּלַת הַדָּם. יָכוֹל בֵּיד?
תִּלְמוּד לומר: "אֲשֶׁר בִּסְפָּה": הַמְּזֻזֹּת. הֵם הַזְּקוּפוֹת
אַחַת מִכָּאן לְפֶתַח וְאַחַת מִכָּאן: הַמִּשְׁקֹף. הוּא
הָעֲלִיוֹן שֶׁהַדָּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו כְּשׁוֹגְרִין אוֹתוֹ,
לִינֵט"ל בְּלַע"ז. וְלִשׁוֹן שְׁקִיפָה - חֲבִטָּה, כְּמוֹ:
(ויקרא כו) "קוֹל עֲלֵה נִדָּף" טְרַפָּא דְּשְׁקִיף, "חֲבוּרָה"
מִשְׁקוּפִי: עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם. וְלֹא
עַל מִשְׁקוֹף וּמְזֻזוֹת שְׁבָבִית הַתֶּכֶן וּבִבִּית הַבֹּקֶר
שְׁאִין דָּרִין בְּתוֹכָן: (ח) אֶת הַבָּשָׂר. וְלֹא גִידִים
וְעֶצְמוֹת (מכילתא. פסחים פג): עַל מְרָרִים. כָּל עֶשֶׂב

פסחא הוא קדם יי: יב ואתגלית
בארעא דמצרים בלילא הדין
ואקטול כל בוכרא בארעא
דמצרים מאנשא ועד בעירא
ובכל טעות מצרים אעבד דינין
אנא יי: יג ויהי דמא לכוך לאת
על פתיא די אתון תמן ואחזי ית
דמא ואיחוס עליכוך ולא יהי
בכוך מותא לחפלא במקטלי
בארעא דמצרים: יד ויהי יומא
הדין לכוך לדוכרנא ותחגון יתה

בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאִכְלַתֶּם אֹתוֹ
בַּחֲפֹזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה כִּסִּי: יב וְעִבְרַתִּי
בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלִּילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יג וְהָיָה
הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִיָּה
בְּכֶם נֹגֵף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסִּי:

יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדִרְתֵּיכֶם חֻקַּת

רש"י

בַּחֲפֹזוֹן. לשון בקלה ומהירות כמו: (שמואל א כג)
"וַיְהִי יְדוּד נֶחֱפֹז לְלֶכֶת", (מלכים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ
אֲרָם בַּחֲפֹזִים": פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי
פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקדוש ברוך הוא
מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי
למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל
עבודותיו לשם שמם. [דבר אחר] דרך דלוג
וקפיצה, וזכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון
פסיצה: (יב) וְעִבְרַתִּי. כמלך העובר ממקום
למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כלן לוקין
(מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות
אחרים והם במצרים. ומנין אף בכורי מצרים
שבמקומות אחרים? תלמוד לומר: (תהלים קלו)
"לְמַנְה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם": מאדם ועד בהמה.
מי שהתחיל בעברה תחלה, ממנו מתחלת
הפרענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת,
ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים
אני ה'. אני בעצמי ולא על ידי שליח: (יג) וְהָיָה
הַדָּם לָכֶם לְאֹת. לכם לאות ולא לאחרים לאות.
מפאן, שלא נתנו הדם אלא מבפנים: וְרֵאִיתִי אֶת
הַדָּם. הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקדוש ברוך
הוא, נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים

במצותי ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחסמלתי,
ודומה לו: (ישעיה לא) "פסוח והמליט", ואני
אומר: כל פסיחה, לשון דלוג וקפיצה: ופסחתי,
מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו
שרויים זה בתוך זה. וכן: (מלכים א יח) "פסחים
על-שתי הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים
בקופצים, וכן "פסוח והמליט", מדלגו וממלטו
מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הונה
הוא במצרים (מכילתא). הרי שהיה מצרי בביתו של
ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: "ולא יהיה
בכם נגף", אבל הונה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה
ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו?
תלמוד לומר: "ולא יהיה בכם נגף":
(יד) לְזִכְרוֹן. לדורות: וְחַגְתֶּם אֹתוֹ. (מכילתא) יום
שהוא לך לזכרון אפה חוגגו, ועדין לא שמענו אי
זהו יום הזכרון? תלמוד לומר: "זכור את היום
הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום
של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד לומר: (במדבר
לג) "מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ", הוי אומר יום ט"ו
בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את
הפסח ולבקר יצאו (מכילתא): לְדִרְתֵּיכֶם וְגו'.
שומע אני מעוט דורות שנים? תלמוד לומר:

עוֹלָם תַּחֲגֹהוּ רַס"י: טו שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת
תֹּאכְלוּ אֶךְ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר
מִבֵּיתֵיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִיעִי רַס"י: טז וּבְיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ
וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלֹאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֹאכֵל
לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם רַס"י:
י וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַמִּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדְּאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת

תַּחֲגֹהוּ קָדָם יי לְדִרְיֹכּוֹן קָדָם עָלָם
תַּחֲגֹהוּ: טו שְׁבַעַת יוֹמִין פִּשְׁטִיר
תִּכְלֹן בְּרִם בְּיוֹמָא קְדָמָה
תִּכְשְׁלֹן חֲמִיעַ מִבֵּיתִיכֹן אַרִי כָל
דִּיכֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא
הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קְדָמָה
עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה: טז וּבְיוֹמָא
קְדָמָה מְעֵרַע קְדִישׁ וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה מְעֵרַע קְדִישׁ יְהִי לְכוֹן
כָּל עֵיבִידָא לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוֹן בְּרִם
דִּי מִתְאַכֵּל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא
בְּלַחֲדוּהִי יִתְעַבֵּד לְכוֹן:
י וְתִשְׁרוֹן יֵת פִּשְׁטִירָא אַרִי בְכֹרֵן
יוֹמָא הָדִין אִפִּיקִית יֵת חִילִיכֹן
מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתִשְׁרוֹן יֵת יוֹמָא
הָדִין לְדִרְיֹכּוֹן קָדָם עָלָם:

רַס"י

מִיִּשְׂרָאֵל. שוֹמֵעַ אֲנִי תִכְרַת מִיִּשְׂרָאֵל וְתִלְךְ לָהּ לַעֲמֵ
אַחֵר? תִּלְמוּד לומר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלְּפָנַי", בְּכָל
מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי: (טז) מִקְרָא קֹדֶשׁ. מִקְרָא,
שֵׁם דְּבָר. קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לְאֹכִילָהּ וּשְׁתִּיָּהּ וּכְסוּתָהּ
(מְכִילתָא): לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם. אֶפְלוּ עַל יְדֵי אַחֲרִים:
הוּא לְבָדוּ. (יכול אֵף לְפִנְעָנִים? תִּלְמוּד לומר:
"הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם", לָכֶם וְלֹא לְפִנְעָנִים), הוּא
וְלֹא מִכְשִׁירֵיו, שְׁאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָן מְעַרְב יוֹם טוֹב:
לְכָל נֶפֶשׁ. אֶפְלוּ לְבִהֶמָּה. יְכוּל אֵף לְפִנְעָנִים?
תִּלְמוּד לומר: "לָכֶם" (נִסְחָה אַחֲרָת: תִּלְמוּד לומר:
אֵף חֲלָק) (בִּיצָה כ"ח, ב"ר): (יז) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת
הַמִּצּוֹת. שְׁלֹא יִבְאוּ לִידֵי חֲמוּץ, מִכָּאן אָמְרוּ: תִּפְחַת,
תִּלְטֹשׁ בְּצוּנָן. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אָמַר: אֵל תִּהְיֶה קוֹרָא
"אֶת הַמִּצּוֹת", אֵלָּא "אֶת הַמִּצּוֹת", כְּדִרְךְ שְׁאִין
מִחֲמִיצִין אֶת הַמִּצּוֹת, כִּךְ אִין מִחֲמִיצִין אֶת הַמִּצּוֹת,
אֵלָּא אִם בָּאָה לִידֶךְ, עֲשֶׂה אוֹתָהּ מִדֵּי: וְשִׁמְרֶתֶם
אֶת הַיּוֹם הַזֶּה. מִמְּלֹאכָה: לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם.
לִפִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר דּוֹרוֹת וְחֻקַּת עוֹלָם עַל הַמְּלֹאכָה,
אֵלָּא עַל הַחֲגִיגָה, לְכֹךְ חֲזַר וּשְׁנָאוּ כָּאן, שְׁלֹא

"חֻקַּת עוֹלָם תַּחֲגֹהוּ" (מְכִילתָא): (טו) שְׁבַעַת
יָמִים. שְׁטִינִי"א שֶׁל יָמִים: שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת
תֹּאכְלוּ. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אָמַר: (דְּבָרִים טז)
"שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכֵל מִצּוֹת". (פְּסָחִים קכ) לְמַד עַל
שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׁאִינוּ חוֹבָה לְאָכֵל מִצָּה, וּבְלִבְד
שְׁלֹא יֹאכֵל חֶמֶץ. מִנֵּין אֵף שִׁשֶּׁה רְשׁוּת? תִּלְמוּד
לומר "שְׁבַעַת יָמִים", זוֹ מִדָּה בַתּוֹרָה: דְּבָר שֶׁהִיא
בְּכָלל וְיֵצֵא מִן הַכָּלל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ
בְּלִבְד יֵצֵא, אֵלָּא לְלַמֵּד עַל הַכָּלל כֹּל יֵצֵא: מַה
שְׁבִיעִי רְשׁוּת, אֵף שִׁשֶּׁה רְשׁוּת. יְכוּל אֵף לִילָה
הָרֵאשׁוֹן רְשׁוּת? תִּלְמוּד לומר: "בְּעֶרְב׃ תֹּאכְלוּ
מִצּוֹת", הַכְּתוּב קִבְּעוּ חוֹבָה (שֵׁם כח): אֵף בְּיוֹם
הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר. מְעַרְב יוֹם טוֹב, וְקִרְוִי
רֵאשׁוֹן לִפִּי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשְּׁבִיעָה. וּמִצִּינוּ מִקְדָּם
קִרְוִי רֵאשׁוֹן, כְּמוֹ (אִיּוֹב טו) "הָרֵאשׁוֹן אָדָם תּוֹלֵד"?
הַלִּפְנֵי אָדָם נוֹלֵדֶת? אוֹ אִינוּ אֵלָּא רֵאשׁוֹן שֶׁל
שְׁבִיעָה? תִּלְמוּד לומר: "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֶמֶץ", לֹא
תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעִדִּין חֶמֶץ קָדָם (מְכִילתָא): הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא. כְּשֶׁהִיא בְּנִפְשָׁהּ וּבִדְעָתָהּ, פִּרְט לְאִנּוּס:

יח בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַּא עָסְרָא יוֹמָא
לִירְחָא בְּרַמְשָׁא תִּיכְלוֹן פְּטִירָא
עַד יוֹמָא עָסְרִין וְחַד לִירְחָא
בְּרַמְשָׁא: יט שְׁבַעַת יוֹמִין חֲמִיר
לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּבִתְכּוֹן אָרִי כֹל
דִּיכּוֹל מַחְמָעָא וְיִשְׁתַּצִּי אָנָּשָׁא
הֵהִיא מִכְנָשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּגִינְרָא
וּבִנְצִיבָא דְאַרְעָא: כ כֹּל מַחְמָעָא
לֹא תִיכְלוֹן בְּכֹל מוֹתְבִינְכוֹן
תִּיכְלוֹן פְּטִירָא: כא וְקִרָא מִשֶּׁה
לְכָל סִבִּי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְהוֹן
אַתְנָגִידוּ וְסִיבּוּ לְכוֹן (מִן בְּנִי)
עֲנָא לְזִרְעִיתְכוֹן וְכוּסּוּ פִסְחָא:
כב וְתִסְבּוֹן אֶסְרַת אֲזוּבָא
וְתִטְבּלוֹן בְּדָמָא דְבָמְנָא וְתִדּוֹן
לְשַׁקְפָא וְלִתְרִין סִפְיָא מִן דָּמָא
דְּבָמְנָא וְאַתּוֹן לֹא תִפְקוֹן אָנָּשׁ
מִתְרַע בִּיתָה עַד צַפְרָא:

עוֹלָם רַס"י: יח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַּה עָשָׂר יוֹם
לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֵּאכְלוּ מִצֶּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב רַס"י: יט שְׁבַעַת יוֹמִים
שָׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם כִּי | כָּל-אֹכֵל
מִחֲמָצַת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל
בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ רַס"י: כ כָּל-מִחְמָצַת לֹא
תֵאכְלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם תֵּאכְלוּ מִצֹּת רַס"י: פ
חֲמִישִׁי כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מְשִׁכּוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם
וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח רַס"י: כב וּלְקַחְתֶּם אֲגָדַת אֲזוּב
וּטְבִילָתָם בַּדָּם אֲשֶׁר-בִּפְסָף וְהִנֵּעְתֶם אֶל-
הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר

רַס"י

לֹא תֵאכְלוּ. אֲזַהֲרָה עַל אֲכִילַת שְׂאֹר: כָּל
מִחְמָצַת. לְהֵבִיא אֶת תַּעֲרֻכְתּוֹ: בְּכֹל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם
תֵּאכְלוּ מִצֹּת. זֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵאכֵל
בְּכֹל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם פָּרֹט לְמַעַשְׂר שְׁנֵי וְחִלּוֹת תּוֹדָה
(מְכִילְתָּא עֵיין שֵׁם) (שְׂאִינֶם רְאוּיִים לְהֵאכֵל בְּכֹל
מוֹשְׁבוֹת, אֲלֵא בִירוּשָׁלַיִם): (כא) מְשִׁכּוּ. מִי שֵׁישׁ
לוֹ צֹאן יִמְשֹׁךְ מִשְׁלוֹ: וּקְחוּ. מִי שְׂאִין לוֹ יִקַּח מִן
הַשּׁוּק: לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם. שָׁה לְבֵית אָבוֹת:
(כב) אֲזוּב. מִין יִרְק שֵׁישׁ לוֹ גִּבְעוּלִין: אֲגָדַת
אֲזוּב. ג' קִלְחִין קְרוּיִין אֲגָדָה: אֲשֶׁר בִּפְסָף. בְּכָלִי,
כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף: מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּפְסָף. לָמָּה חֲזַר
וּשְׁנָאוּ? שֶׁלֹּא תֵאמַר: טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמִּתְנֻנוֹת,
לְכָף נֶאֱמַר עוֹד "אֲשֶׁר בִּפְסָף", שֶׁתִּהְיֶה כָּל נִתְיָנָה
וְנִתְיָנָה "מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בִּפְסָף": עַל כָּל הַנֶּעֱשֶׂה,
טְבִילָה: וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ וְגו'. מִגִּיד שֶׁמֵּאֲחֵר
שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת לְמִשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין
צָדִיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים הוּא, שְׁנֶאֱמַר:
(תְּהִלִּים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יָעַר" (מְכִילְתָּא):

תֹּאמַר: אֲזַהֲרַת "כָּל-מִלֶּאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה", לֹא
לְדוֹרוֹת נֶאֱמָרָה, אֲלֵא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר: (יח) עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים. לָמָּה נֶאֱמַר, וְהָלֹא כָּכֹר נֶאֱמַר:
"שְׁבַעַת יָמִים"? לִפִּי שְׁנֶאֱמַר "יָמִים", לִילּוֹת מִנִּין?
תִּלְמוּד לומֵר: "עַד יוֹם הָאֶחָד וְגו'": (יט) לֹא
יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם. מִנִּין לְגִבּוּלִין? תִּלְמוּד לומֵר:
"בְּכָל גִּבּוּלָף". מַה תִּלְמוּד לומֵר "בְּבִתְיֶכֶם"? - מַה
בִּיתָךְ בְּרִשׁוּתָךְ, אִף גִּבּוּלָף שְׁבִרְשׁוּתָךְ, יִצָּא חֲמִצּוֹ
שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אֲצֵל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל
עָלָיו אַחֲרִיּוֹת: כִּי כָּל-אֹכֵל מִחֲמָצַת. לַעֲנֹשׁ כֶּרֶת
עַל הַשְּׂאֹר. וְהָלֹא כָּכֹר עֲנֹשׁ עַל הַחֲמֵץ? אֲלֵא שֶׁלֹּא
תֹּאמַר: חֲמֵץ שְׂרָאוּי לֹאֲכִילָה עֲנֹשׁ עָלָיו, שְׂאֹר
שְׂאִינוֹ רְאוּי לֹאֲכִילָה לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. וְאִם עֲנֹשׁ עַל
הַשְּׂאֹר וְלֹא עֲנֹשׁ עַל הַחֲמֵץ, הֵייתִי אוֹמֵר: שְׂאֹר
שֶׁהוּא מִחֲמֵץ אַחֲרִים, עֲנֹשׁ עָלָיו, חֲמֵץ שְׂאִינוֹ
מִחֲמֵץ אַחֲרִים, לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. לְכָף נֶאֱמָרוּ שְׁנֵיהֶם
(מְכִילְתָּא): בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ. לִפִּי שֶׁהִנֵּס נַעֲשֶׂה
לְיִשְׂרָאֵל, הַצָּרָף לְרִבּוֹת אֶת הַגֵּרִים: (כ) מִחְמָצַת

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים
ויתחזי ית דמא על שקפא ועל
תרין ספיא ויתחוס יי על תרעא
ולא ישבוק לחבלא למיעל
לכתיכון לממחי: כד ותשרון ית
פתגמא הדין לקים לך ולבניך עד
עלם: כה ויהי ארי תעלון
לארעא דיתן יי לכון כמא די
מליל ותשרון ית פלחנא הדין:
כו ויהי ארי יימרון לכון בגיכון
מה פלחנא הדין לכון:
כז ותימרון דבח חס הוא קדם
יי די חס על בתי בני ישראל
במצרים כד הוה מחי ית מצראי
ותת בתנא שזיב וכרע עמא
וסגידו: כח ואזלו ועבדו בני
ישראל כמא דפקיד יי ית משה
ואהרן בן עבדו: כט והוה
בפלגות ליליא ויי קטל כל
בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא

בספר ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו
עד-בקר כס"י: כג ועבר יהוה לנגף את-מצרים
וראה את-הדם על-המשקוף ועל שתי
המזוזות ופסח יהוה על-הפתח ולא יתן
המשחית לבא אל-בתיכם לנגף כס"י:
כד ושמרתם את-הדבר הזה לחק-לך ולבניך
עד-עולם: כה והיה כִּי-תבאו אל-הארץ אשר
יתן יהוה לכם באשר דבר ושמרתם את-
העבדה הזאת כס"י: כו והיה כִּי-יאמרו אליכם
בניכם מה העבדה הזאת לכם: כז ואמרתם
זבח-פסח הוא ליהוה אשר פסח על-בתי
בני-ישראל במצרים בנגפו את-מצרים ואת-
בתינו הציל ויקד העם וישתחוו כס"י: כח וילכו
ויעשו בני ישראל באשר צוה יהוה את-
משה ואהרן בן עשו כס"י: ס ששי כט ויהי | בחצי הלילה ויהוה הפה

רש"י

לעשיה: באשר צוה ה' את-משה ואהרן. להגיד
שבחן של ישראל, שלא הפילו דבר מכל מצות
משה ואהרן. ומהו "בן עשו"? אף משה ואהרן בן
עשו: (כט) וה'. כל מקום שנאמר וה', הוא ובית
דינו, שהניחו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני:
הפה כל בכור. אף של אמה אחרת והוא במצרים:
מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה, ונשתמר מן
הבכורות, ועליו הוא אומר: (לעיל ט) "בעבור זאת
העמדתיך, בעבור הראתך את-כחי", בים סוף: עד
בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל,
ועוד, שלא יאמרו: יראתנו הביאה זו הפרענות,
ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החשוב
שבכלן עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור

(כג) ופסח. וחמל, ויש לפרש ודלג: ולא יתן
המשחית. ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית
כא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי": (כה) והיה
כִּי תבאו. תלה הכתוב מצוה זו בכיאתם לארץ
ולא נתייבו במדבר, אלא פסח אחד שעשו בשנה
השנית על פי הדבור: באשר דבר. והיכן דבר?
(לעיל ו) "והבאתי אתכם אל הארץ וגו'":
(כז) ויקד העם. על בשורת הגאולה, וכיאת
הארץ ובשורת הבנים שהיו להם: (כח) וילכו
ויעשו וגו'. וכי כבר עשו? והלא מראש חדש
נאמר להם? אלא מפיון שקבלו עליהם, מעלה
עליהם הכתוב כאלו עשו (מכילתא): וילכו ויעשו.
אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שְׂכָר להליכה ושְׂכָר

דפרעה דעתידי למתב על פֿרסי
מלכותה עד בוכרא דשביא די
בבית אַסירי וכל בוכרא דבעירא:
ל וקם פרעה ליליא הוא וכל
עבדוהי וכל מצרים והות צוחתא
רבתא במצרים ארי לית ביתא די
לית הוה בה תמן מתא:
לא וקרא למשה ולאהרן ליליא
ואמר קומו פוקו מגו עמי אף
אתון אף בני ישראל ואזילו
פֿלחו קדם יי כמא דהויתון
אמרין: לב אף ענכון אף תורכון
דברו כמא די מללתון ואזילו
וצלו אף עלי: לג ותקיפת
מצרים על עמא לאוחאה
לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו
פלנא מיתין: לד ונטל עמא ית
לישיהון עד לא חמע מותר
אצותהון צריר בלביהון על
פתיהון: לה ובני ישראל עבדו
כפתגמא דמשה ושאלו ממצרים
מנין דכסף ומנין דדֶּהב ולבושין:

כל-בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב
על-כסאו עד בכור השכי אשר בבית הבור
וכל בכור בהמה רש"י: ויקם פרעה לילה הוא
וכל-עבדיו וכל-מצרים ותהי צעקה גדלה
במצרים כי-אין בית אשר אין-שם מת רש"י:
לא ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו
צאו מתוך עמי גם-אתם גם-בני ישראל ולכו
עבדו את-יהוה בדברכם רש"י: לב גם-צאנכם
גם-בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו
וברכתם גם-אתי רש"י: לג ותחזק מצרים על-
העם למהר לשלחם מן-הארץ כי אמרו כלנו
מתים רש"י: לד וישא העם את-בצקו טרם
יחמץ משארתם צררת בשמלתם על-
שכמם רש"י: לה ובני-ישראל עשו כדבר משה
וישאלו ממצרים כלי-כסף וכלי זהב

רש"י

השבי: (ל) ויקם פרעה. ממטתו: לילה. ולא
בדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחלה,
ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על פתי
עבדיו ומעמידן: כי-אין בית אשר אין-שם מת.
יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית
קרוי בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור
אתנהו". דבר אחר: מצריות מזנות תחת בעליהם
ויולדות מרוקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה.
פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו:
(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה
מחזר על פתחי העיר וצועק: היכן משה שרוי?
היכן אהרן שרוי? גם אתם. הגברים: גם-בני
ישראל. הטף: ולכו עבדו את ה' בדברכם. הכל,
כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתני אני, בטל "לא

אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק
צאנכם ובקרכם יצג": (לב) גם צאנכם גם
בקרכם קחו. ומהו "כאשר דברתם"? (לעיל י)
"גם-אתה תתן בידנו זבחים ועולות": וברכתם גם
אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור
(מכילתא): (לג) כלנו מתים. אמרו: לא כגזרת
משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף
הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד
(מכילתא): (לד) טרם יחמץ. המצריים לא
הניחום לשהות כדי חמוץ: משארתם. שירי מצה
ומרור (מכילתא): על שכמם. אף על פי שבהמות
הרבה הולכיו עמקם, מחבבים היו את המצות
(מכילתא): (לה) כדבר משה. שאמר להם
במצרים: (לעיל יא) "וישאלו איש מאת רעהו":

וּשְׁמַלְתָּ כִּסִּי: לוֹ וַיְהִי נָתַן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי
 מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלֻּם וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם כִּסִּי: פ
 לוֹ וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶס סִפְתָּה בְּשֵׁשׁ־
 מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגִּבֹּרִים לְבַד מִטָּף כִּסִּי: לח
 וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצֵּאן וּבָקֶר מִקְנֶה
 כְּבֹד מְאֹד כִּסִּי: לט וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר
 הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ
 כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֲמֶה וְגַם־
 צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם כִּסִּי: מ וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע
 מֵאוֹת שָׁנָה כִּסִּי: מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

לו וַיִּי יְהִי ית עמא לרַחֲמִין
 בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וּשְׁאִילָנוּן וְרוֹקִינוּ
 ית מִצְרַיִם: לו וַנְטִלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִרַעְמֶסֶס לִסְכוֹת כִּשְׁתָּה מֵאָה
 אֶלְפִין רַגְלָאִין גְּבִירָא בַר
 מִטָּפְלָא: לח וְאֵף נֹכְרָאִין
 סְגִיאִין סְלִיקוּ עִמָּהוֹן וַעֲנָא וְתוֹרִין
 בְּעִירָא סְגִי לְחֻדָּא: לט וְאִפּוּ ית
 לִישָׁא דִּי אִפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן
 פִּשְׁטִין אֲרִי לֹא חֲמַע אֲרִי אֶתְרַכוּ
 מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכִילוּ לְאַתְעַכְבָּא
 וְאֵף זִוְדִין לֹא עֲבָדוּ לַהוֹן:
 מ וּמוֹתֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יִתִּיבוּ
 בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאָה וְתִלְתִּין
 שָׁנִין: מא וְהָיָה מִסּוּף אַרְבַּע
 מֵאָה וְתִלְתִּין שָׁנִין וְהָיָה בְּכֻרֵן

רש"י

וּשְׁמַלְתָּ. אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן
 הזהב, והמאחר בפסוק, חשוב (מכילתא):
 (לו) וַיִּשְׁאַלֻּם. אף מה שלא היו שואלים מהם,
 היו נותנים להם: אֶתָּה אֹמֵר אֶחָד, טל שנים וְלָךְ:
 וַיַּנְצִלוּ. וְרוֹקִינוּ: (לז) מִרַעְמֶסֶס סִפְתָּה. ק"כ
 מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שְׁנָאֵמֶר: (לקמן יט)
 "וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כֹּנֶפִי נְשָׁרִים": הַגִּבֹּרִים. מִפֶּן
 עֲשׂוֹרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה: (לח) עָרַב רַב. תַּעְרוּבוֹת
 אֲמוֹת שֶׁל גֵּרִים: (לט) עֲגַת מִצּוֹת. חֲרָה שֶׁל
 מִצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא חֲחִמִּץ קְרוֹי מִצָּה: וְגַם צָדָה לֹא
 עָשׂוּ לָהֶם. לְדַרְךְ. מַגִּיד שֶׁבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא
 אָמְרוּ: הָאֵיךְ נֵצַא לְמַדְבָּר בְּלֹא צָדָה? אֵלֹא הֶאֱמִינוּ
 וְהִלְכוּ. הוּא שֶׁמֶפְרֵשׁ בַּקְּבֻלָּה: (יִרְמִיָּה ב) "זִכְרָתִי לָךְ
 חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶהְבֵּת כְּלוּלִתֶיךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמַדְבָּר
 בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה". וְמָה שֶׁכָּר מִפְּרֵשׁ אַחֲרָיו? "קִדְשׁ
 יִשְׂרָאֵל לָהּ" וְגו' (מכילתא): (מ) אֲשֶׁר יָשְׁבוּ
 בְּמִצְרַיִם. אַחֵר שָׁאֵר הַיְּשִׁיבוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ גֵרִים,
 "בְּאַרְץ לֹא לָהֶם": שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת
 שָׁנָה. בֵּין הַכֹּל, מִשְׁנוֹלֵד יִצְחָק עַד עֲכָשׁוּ הָיוּ אַרְבַּע
 מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם: "כִּי

גַּר יִהְיֶה זֶרַעךָ", וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנוֹנָה גְּזֵרַת
 בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנוֹלֵד יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לֹאמַר
 בְּאַרְץ מִצְרַיִם לְבָדָה, שֶׁהָרִי קָהָת מִן הַבָּאִים עִם
 יַעֲקֹב הָיָה. צֵא וַחֲשֹׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמָּרָם
 בְּנוֹ וּשְׁמוֹנִים שָׁל מִשָּׁה, לֹא תִמָּצֵאם כָּל כָּךְ. וְעַל
 כִּרְחֻף הַרְבֵּה שָׁנִים הָיוּ לְקָהָת עַד שֶׁלֹּא יָרַד
 לְמִצְרַיִם, וְהַרְבֵּה מִשְׁנוֹת עַמָּרָם נִבְלָעִים בְּשְׁנוֹת
 קָהָת, וְהַרְבֵּה מִשְׁמוֹנִים שָׁל מִשָּׁה נִבְלָעִים בְּשְׁנוֹת
 עַמָּרָם. הָרִי, שֶׁלֹּא תִמָּצֵא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיאַת
 מִצְרַיִם, וְהַזְקַקְתָּ לֹאמַר עַל כִּרְחֻף, שָׁאֵף שָׁאֵר
 הַיְּשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵרִים וְאֶפְלוּ בְּחִבְרוֹן, כְּעִנְיָן
 שְׁנָאֵמֶר: (בְּרַאשִׁית לה) "אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם
 וַיִּצְחָק", וְאֹמֵר: (לְעִיל ו) "אֵת אֶרֶץ מִגְדֹּנִיָּהם אֲשֶׁר
 גָּרוּ בָּהּ". לְפִיכֵךְ אֶתָּה צָרִיךְ לֹאמַר "כִּי גַר יִהְיֶה
 זֶרַעךָ", מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע. וְכִשְׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת
 שָׁנָה מִשְׁנוֹלֵד יִצְחָק, תִּמָּצֵא מִבִּיאַתָּן לְמִצְרַיִם עַד
 יִצְאָתָן ר"י שָׁנָה, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשְׁנוֹ
 לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ: (מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וְגו', וַיְהִי בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה. מַגִּיד שֶׁכִּינּוֹן שֶׁהִגִּיעַ
 הַקֵּץ לֹא עֲכָבָן הַמָּקוֹם כְּהָרַף עֵין. בְּט"ו בְּנִיסָן בָּאוּ

וּאֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסְ"י:
 מִבַּלְיַל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם כִּסְ"י: פ מִג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ כִּסְ"י: מִד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכֵל בּוֹ כִּסְ"י: מִה תוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ כִּסְ"י: מו בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ כִּסְ"י: מז כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ כִּסְ"י: מח וְכִי־יִגְוֹר אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח

יומא הדין נפקו כל חיליא דיי מארעא דמצרים: מב לילי נטיר הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי נטירין לכל בני ישראל לדריהון: מג ואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת פסחא כל בר ישראל דישתמד לא יכול בה: מד וכל עבד גבר זביני כספא ותגזר יתה בכן יכול בה: מה תותבא ואגירא לא יכול בה: מו בחבורא חדא יתאכל לא תפיק מן ביתא מן בסרא לכרא וגרמא לא תתברון בה: מז כל כנשתא דישראל יעבדון יתה: מח וארי יתגיר עמך גיורא ויעבד פסחא קדם יי מגזר לה כל דכורא ובכנ יקרב למעבדה ויהי

רש"י

הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר: (מו) בבית אחד יאכל. (מכילתא) בחבורה אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אפה אומר בחבורה אחת, או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחדר ויורדו גשמים שלא יפנסו לבית? תלמוד לומר: "על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר, יש בו משום שכירת עצם, אין עליו כזית בשר או מח, אין בו משום שכירת עצם: (מז) כל־עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים: "שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כל־עדת ישראל יעשו אותו": (מח) ועשה פסח. יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "והיה

מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא): (מב) ליל שמרים. שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם, בלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל־בני ישראל לדורותם. משמר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'": (מג) זאת חקת הפסח. ביי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן־נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא): (מד) ומלתה אתו אז יאכל בו. רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח. אם כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל בו"? העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה העובד כוכבים. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים

לַיהוָה הַמּוֹל לֹא כָל־זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ
וְהָיָה בְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרָל לֹא־יֹאכֵל
בּוֹ רַשִׁי׃ מִטַּת תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרַח וְלַגֵּר הַגֵּר
בְּתוֹכְכֶם רַשִׁי׃ גִּיּוֹעֲשׁוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאִשֶּׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בֶּן עָשׂוֹ׃ ס
נֹא וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבֹאֲתָם׃ פ שְׁבִיעִי
יג א וַיֹּדֶבֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ ב קֹדֶשׁ־לִי
כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבְבִהֵמָה לִי הוּא רַשִׁי׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם
מִזֶּה וְלֹא יֹאכֵל חֶמֶץ רַשִׁי׃ ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב רַשִׁי׃ ה וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵד יְהוָה

פִּנְצִיבָא דְאַרְעָא וְכָל עָרְלָא לֹא
יִכּוֹל בָּהּ׃ מט אוריתא חדא יהא
לִנְצִיבָא וּלְגִיורָא דִּיתְגִּירוֹן
פִּנְצִיכוֹן׃ נ וַעֲבָדוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּמֹא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה וְיְת
אַהֲרֹן בֶּן עָבָדוֹ׃ נא וְהָיָה בְּכָרֵן
יוֹמָא דִּדִּין אֲפִיק יְיָ יְת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל
חִילִיָּהוֹן׃ א וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמִימָר׃ ב אֶקְדֵּשׁ קָדְמִי כָל
בּוֹכְרָא פֶּתַח כָּל וְלֹדָא בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְבַעֲיָרָא דִּילִי
הוּא׃ ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לַעֲמָא הָוִי
דְּכִירִין יְת יוֹמָא דִּדִּין דִּי נִפְקִיתוֹן
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוֹתָא אַרִי
בְּתַקּוּף יָדָא אֲפִיק יְיָ יְתָכוֹן מִכָּא
וְלֹא יִתְאַכֵּל חֶמֶיֶע׃ ד יוֹמָא דִּין
אַתּוֹן נִפְקִין בִּירְחָא דְאַבִּיבָא׃
ה וַיְהִי אַרִי יַעֲלֹנָךְ יְיָ לְאַרְעָא
דְּכְנַעְנָאָה וְחַתָּאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחִוָּאִי
וּבְכוּסָאִי דִּי קָיִים לְאַבְהֶתֶךָ לְמַתָּן

רש"י

(תהלים סח) "מוציא אסירים בכושרות", חֲדָשׁ
שֶׁהוּא כָּשֶׁר לְצֵאתָ׃ (ה) אֵל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׃
וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא מָנָה אֵלָא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל
שְׁבַעַה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע, שְׁפָלָן בְּכָלֵל כְּנַעֲנִי הֵם,
וְאַחַת מִמֶּשְׁפַּחַת כְּנַעֲנִי הִתְּהָ שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם
אֵלָא כְּנַעֲנִי (תנחומא): נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְגוֹ׃
בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר׃ (בראשית טו) "בְּיוֹם הַהוּא כָּרַת
ה' אֶת אַבְרָם וְגוֹ׃", וּבִצְחָק הוּא אוֹמֵר׃ (שם כ)
"גִּזְרֵי בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ׃", וּבִצְעֻקב הוּא אוֹמֵר׃ (שם
כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׂוֹכֵב עָלֶיהָ וְגוֹ׃": זִבְתָּ חֶלֶב
וּדְבָשׁ. חֶלֶב זָב מִן הָעֵצִים, וְהַדְּבָשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים
וּמִן הַתְּאֲנִים (מגילה ו): אֶת הָעֵבֶרָה הַזֹּאת. (פסחים
צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהֵלֵא כָּבֵד נֹאמֵר לְמַעַלָּה׃ "וְהָיָה כִּי
תִבְּאוּ אֶל הָאֶרֶץ וְגוֹ׃", וְלָמָּה חֲזַר וּשְׁנֵאָה? בְּשִׁבִּיל
דְּכָר שְׁתַּחֲדָשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֹאמֵר׃ (לעיל

כְּאַזְרַח הָאָרֶץ". מַה אֶזְרַח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר, אִף גֵּר
בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר׃ וְכָל־עָרָל לֹא־יֹאכֵל בּוֹ. לְהַבִּיא אֶת
שְׁמִתּוֹ אַחֲרֵי מַחֲמַת מִילָה, שְׂאִינוּ מוֹמָר לְעֶרְלוּת,
וְאִינוּ נִלְמַד מִ"בֶּן נָכָר לֹא יֹאכֵל בּוֹ": (מט) תּוֹרָה
אַחַת וְגוֹ׃ לְהַשׁוֹת גֵּר לְאַזְרַח אִף לְשֹׂאֵר מִצְוֹת
שְׁבַת־תּוֹרָה (מכילתא): (ב) פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם. שְׁפַתַּח
אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלָה, כְּמוֹ (משלי יז) "פֶּטֶר מִיָּם
רֵאשִׁית מִדּוֹן", וְכֵן (תהלים כב) "יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ",
יִפְתָּחוּ שְׁפָתֵים׃ לִי הוּא. לְעֲצָמִי קִנִּיתִים עַל יְדִי
שֶׁהִבֵּיתִי בְּכוּרֵי מִצְרַיִם׃ (ג) זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה.
לְמַד שְׁמִזְכִּירִין יֵצִיאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם׃
(ד) בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִין בְּאַיְזָה
חֲדָשׁ יֵצְאוּ? אֵלָא כִּי אָמַר לָהֶם׃ רְאוּ חֶסֶד
שְׁגַמְלָכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לְצֵאתָ,
לֹא חֶמֶה וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר׃

לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלח ית פלחנא הדא בירחא
הדין: ו שבעא יומין תיכול
פטירא וכיומא שביעאה חגא
קדם יי: ז פטיר יתאכל ית
שבעת יומין ולא יתחזי לך חמיצ
ולא יתחזי לך חמיר בכל
תחומך: ח ותחזי לבנה ביומא
ההוא למימר בדיל דין עבד יי לי
במפקי ממצרים: ט ויהי לך
לאת על ירך ולדכרנא בין עיניך
בדיל תהי אורייתא דיי בפומך
ארי בידא תקיפא אפקך יי
ממצרים: י ותטר ית קימא הדא
לזמנה מזמן לזמן: יא ויהי ארי
יעלנך יי לארעא דכנענאי כמא
די קיים לך ולאברהם ויתננה
לך: יב ותעבר כל פתח ולדא
קדם יי וכל פתח ולד בעירא די

יבאך יהוה אל-ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה
לך כס"י: יב והעברת כל-פטר-רחם ליהוה וכל-פטר | שגר בהמה אשר

רש"י

(י) מימים ימימה. משנה לשנה (מנחות לו):
(יא) והיה פי יבאך. יש מרבותינו שלמדו מכאן
שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר
שקדשו, מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו
במדבר, תזכו להכנס לארץ ותקימוהו שם
(מכילתא): נשבע לך. והיכן נשבע לך? (לעיל ו)
"והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'":
ונתנה לך. (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך
בו ביום, ואל תהי בעיניך כירשת אבות:
(יב) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה,
וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו":
שגר בהמה. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו,
ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטר את
הבא אחרי, ואף שאינו נפל, קרוי שגר, כמו שגר

(יב) "והיה פי יאמרו אליכם בגיכם מה העבדה
הזאת לכם", בבן רשע הכתוב מדבר, שהוציא את
עצמו מן הפלל. וכאן: "והגדת לבנה", בבן שאינו
יודע לשאל, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה
בדברי אגדה המושכין את הלב: (ח) בעבור זה.
בעבור שאקים מצותיו, כגון: פסח, מצה ומרור
הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר:
"עשה ה' לי" ולא לך, שאלו היית שם, לא היית
כדאי להגאל (מכילתא): (ט) והיה לך לאות.
יציאת מצרים תהיה לך לאות: על-ידך ולזכרון
בין עיניך. רוצה לומר שתכתב פרשיות הללו
ותקשרם בראש ובזרוע: על ירך. על יד שמאל.
לפיקך, ידכה מלא בפרשה שניה (לקמן פסוק טז),
לדרש בה יד שהיא בנה (מכילתא. מנחות לו):

יְהִי לָךְ הַזְכָּרִים לַיהוָה כִּי יִג וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר
 תַּפְּדָה בְּשָׂה וְאִם־לֹא תַפְּדָה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל
 בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַפְּדָה כִּי יִג מִפְּטִיר יָד וְהָיָה
 כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
 אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
 עַבְדִּים כִּי יִג מִיְהוָה כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ
 וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר
 אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה
 כָּל־פֶּטֶר רְחֹם הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְּדָה:
 טו וְהָיָה לָאֵת עַל יְדֵךְ וְלִתְּפִלִּין בֵּין עֵינֶיךָ
 אֲרִי בְתִקּוּף יָדָא אִפְּקִנָא יִי
 מִמִּצְרַיִם: ס ס ס

יְהִי לָךְ הַזְכָּרִים לַיהוָה כִּי יִג וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר
 תַּפְּדָה בְּשָׂה וְאִם־לֹא תַפְּדָה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל
 בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַפְּדָה כִּי יִג מִפְּטִיר יָד וְהָיָה
 כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
 אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
 עַבְדִּים כִּי יִג מִיְהוָה כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ
 וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר
 אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה
 כָּל־פֶּטֶר רְחֹם הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְּדָה:
 טו וְהָיָה לָאֵת עַל יְדֵךְ וְלִתְּפִלִּין בֵּין עֵינֶיךָ
 אֲרִי בְתִקּוּף יָדָא אִפְּקִנָא יִי
 מִמִּצְרַיִם: ס ס ס

ק"ה פסוקים. ימנ"ה סימן.

רע"י

יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר. יִשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֹכְשׁוּ וְיִשׁ
 מָחָר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יְהוֹשֻׁעַ
 כב) "מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּכָנִי גָד וּבְנֵי
 רְאוּבֵן: מַה זֹּאת. זֶה תִּינוּק טַפֵּשׁ שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ
 לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל: "מַה זֹּאת",
 וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דְּבָרִים ו) "מַה הָעֵדוּת
 וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגו'", הָרִי זֹאת שְׁאֵלָת בֶּן
 חָכֵם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּגוֹד אַרְבַּעַה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע,
 וְשֹׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל, וְהַשׂוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲכָמָה:
 (טז) וְלִטּוֹטְפֵת בֵּין עֵינֶיךָ. תְּפִלִּין, וְעַל שֵׁם
 שֶׁהֵם אַרְבַּעַה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, טַט בְּכַתְּפֵי
 שְׂתִימִם, פֶּת בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִימִם. וּמִנְחָם חִבְרוּ עִם
 "וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם", "אֶל תְּשִׁיבוֹ", לְשׁוֹן דְּבֹר, כְּמוֹ
 "וְלִזְכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", הָאִמּוּרָה בְּפֶרֶשׁ רֵאשׁוֹנָה,
 שֶׁהָרֹאֶה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֹּר הַנֶּס
 וַיִּדְבֵּר בּוֹ: חִסְלַת פִּרְשַׁת בֵּא

אֶלְפִּיד, אָבֵל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל,
 שֶׁהָרִי כְּבֹד כְּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רְחֹם". וְאִם תֹּאמַר:
 אִף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפִרְשׁ
 בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנֶךָ". לְשׁוֹן אַחֵר, יִשׁ
 לְפֶרֶשׁ: "וְהַעֲבֹרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֹם", בְּבָכוֹר אָדָם
 הַכְּתוּב מְדַבֵּר: (יג) פֶּטֶר חֲמֹר. וְלֹא פֶטֶר שְׂאֵר
 בְּהֵמָה טְמֵאָה, גִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ
 בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחִמּוּרִים. וְעוֹד, שְׁפִיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל
 בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם [שְׂאִין לָךְ אַחֵד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא
 נִטַּל הִרְבֵּה חִמּוּרִים] טְעוּנִים מִפְּסָפִס וּמִזֵּהָבָם שֶׁל
 מִצְרַיִם: תַּפְּדָה בְּשָׂה. נוֹתֵן שֶׁה לַכֹּהֵן, וּפֶטֶר
 חֲמֹר מִתֵּר בְּהֵנָּה וְהִשָּׂה חֲלִין בִּיד כֹּהֵן:
 וְעֲרַפְתּוּ. עוֹרְפוּ בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרֵיו וְהוֹרְגוּ. הוּא
 הַפֶּסֶד מִמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מִמוֹנוֹ
 (מְכִילֵתָא): וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַפְּדָה. חֲמֵשׁ
 סְלָעִים, פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר: (יד) כִּי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הֵי אֲלֵהֶם לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבָּע יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִחַץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בא בירמיה פרק מו

מִן הַדִּבָּר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵבּוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַפֹּת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: בַּהֲגִידוֹ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוֹ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוֹ בְּנֶף וּבַת־חַפְנָח אִמּוֹ הַתִּיצֵב וְהִכֵּן לָךְ כִּי־אֲכַלָּה חֶרֶב סָבִיבֶיךָ: גַּם מִדּוֹעַ נִסְחַף אֲבִירֶיךָ לֹא עֲמֹד כִּי יְהוָה הִדְפּוֹ: דַּהֲרַבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמָּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: הַקְּרָאוּ שֵׁם פְּרַעְיָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שְׁאוֹן הָעֶבֶר הַמוֹעֵד: וְחִירְאֲנִי נֹאם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בַּתְּכֹר בַּתְּרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: זַכְּלִי גּוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרַיִם כִּי־נָפְלָה לְשִׁמָּה תִהְיֶה וְנִצַּתָּה מֵאִין יוֹשֵׁב: חַ עֲגִלָּה יִפְהַפֶּיָה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצְפּוֹן בָּא בָּא: ט גַּם־שְׁכַרְיָה בְּקִרְבָּהּ כְּעִגְלִי מִרְפָּק כִּי־גַם־הִמָּה הִפּוּ נָסוּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם אִידָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקַדְתָּם: י קוֹלָה כְּנָחֵשׁ יִלְךְ כִּי־בַחֲלִיל יִלְכוּ וּבְקִרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֻטְבֵי עֵצִים: יא כָּרְתוּ יַעֲרָה נֹאם־יְהוָה כִּי לֹא יַחַקֵּר כִּי רַבּוֹ מֵאַרְבֶּה וְאִין לָהֶם מִסְפָּר: יב הִכְיִשָּׁה בַת־מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן: יג אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֲמוֹן מִנָּא וְעַל־פְּרַעְיָה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶּם וְעַל־מַלְכֵיהֶּם וְעַל פְּרַעְיָה וְעַל הַפְּטָחִים

בו: ^{טו} וּנְתַתִּים בְּיַד מִבְקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵיכֵן תִּשְׁכַּן
 בְּיַמֵּי-קָדֶם נְאֻם-יְהוָה: ^{טז} וְאַתָּה אֲלֹתֵי־א עֲבָדֵי יַעֲקֹב וְאַל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַ
 מִרְחוֹק וְאֶת־זֶרַעַךְ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין מַחֲרִיד: ^{יז} אַתָּה אֲלֹתֵי־א
 עֲבָדֵי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה כִּי אֶתָּךְ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִךְ שָׁמָּה
 וְאַתָּךְ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָּל־הַיּוֹסֵרִיךְ לְמִשְׁפָּט וְנָקָה לֹא אֲנַקֶּךְ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת
 וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
 אַחֲזוּר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
 הַנָּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֶּךָ לָנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וּלְמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:30	06:34	08:38	08:39	09:10	09:11	10:05	10:05	17:18	17:13	17:43	17:38	17:00	17:53
חיפה (ח)	06:32	06:36	08:40	08:39	09:12	09:11	10:06	10:05	17:10	17:15	17:40	17:35	16:44	17:50
ירושלים (ח)	06:28	06:31	08:38	08:37	09:09	09:08	10:03	10:03	17:12	17:18	17:37	17:42	16:37	17:50
תל אביב (ח)	06:33	06:36	08:40	08:39	09:13	09:12	10:06	10:06	17:11	17:16	17:36	17:41	16:57	17:52
אוסטריה וינה (ח)	07:20	07:27	09:13	09:10	09:45	09:42	10:32	10:31	16:47	16:57	17:19	17:28	16:26	17:32
אוסטרליה מלבורן (ח)	05:29	05:22	08:23	08:27	08:55	08:59	10:07	10:10	19:42	19:38	20:10	20:05	19:20	20:17
אוקראינה אודסה (ח)	07:19	07:26	09:13	09:11	09:46	09:43	10:34	10:32	16:54	17:03	17:24	17:33	16:43	17:37
אוק. דניפרופטרובסק (ח)	07:08	07:15	09:00	08:57	09:32	09:29	10:19	10:17	16:29	16:39	17:01	17:10	16:21	17:16
אוק. ז'יטומיר (ח)	07:39	07:47	09:28	09:24	10:00	09:57	10:46	10:44	16:49	17:00	17:23	17:32	16:40	17:36
אוקראינה קייב (ח)	07:31	07:38	09:21	09:17	09:52	09:49	10:39	10:37	16:43	16:53	17:16	17:26	16:33	17:30
אוקראינה דונייצק (ח)	07:01	06:54	08:47	08:44	09:19	09:16	10:07	10:05	16:22	16:31	16:53	17:02	16:11	17:06
איטליה מילאנו (ח)	07:42	07:48	09:38	09:35	10:10	10:08	10:59	10:57	17:23	17:32	17:53	18:02	17:12	18:15
אקוואדור קיטו (ח)	06:16	06:15	08:49	08:50	09:19	09:20	10:21	10:22	18:38	18:39	19:00	19:01	18:21	19:05
ארגנטינה ב. איירס (ח)	06:11	06:04	09:00	09:04	09:33	09:37	10:44	10:47	20:07	20:03	20:34	20:29	19:46	20:42
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	06:44	06:37	09:44	09:49	10:15	10:19	11:29	11:32	21:18	21:12	21:47	21:41	20:39	21:45
ארה"ב בולטימור (ח)	07:12	07:16	09:13	09:11	09:46	09:44	10:37	10:36	17:22	17:29	17:49	17:56	17:10	18:00
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	07:03	07:08	09:04	09:02	09:36	09:34	10:27	10:26	17:09	17:17	17:37	17:44	16:58	17:56
ארה"ב ג'רסי (ח)	07:04	07:09	09:05	09:03	09:37	09:35	10:28	10:27	17:09	17:16	17:37	17:44	16:57	17:56
ארה"ב דטרויט (ח)	07:43	07:48	09:43	09:41	10:14	10:12	11:05	11:04	17:42	17:50	18:10	18:18	17:30	18:29
ארה"ב היוסטון (ח)	07:09	07:12	09:18	09:18	09:51	09:50	10:45	10:45	17:56	18:02	18:21	18:26	17:43	18:35
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	06:47	06:50	08:54	08:53	09:26	09:25	10:19	10:19	17:21	17:27	17:47	17:52	17:08	18:02
ארה"ב מיאמי (ח)	07:02	07:05	09:14	09:14	09:47	09:46	10:43	10:42	18:02	18:07	18:26	18:30	17:48	18:40
ארה"ב ניו הייבן (ח)	07:02	07:07	09:01	08:59	09:34	09:32	10:24	10:23	17:02	17:09	17:30	17:37	16:50	17:50
ארה"ב שיקאגו (ח)	06:59	07:04	09:00	08:58	09:32	09:30	10:22	10:21	17:02	17:10	17:31	17:38	16:51	17:48
בוליביה לה פאס (ח)	06:11	06:08	08:55	08:57	09:24	09:26	10:31	10:33	19:22	19:21	19:45	19:43	19:03	19:47
בלגיה אנטוורפן (ח)	08:19	08:27	10:06	10:03	10:39	10:35	11:24	11:22	17:23	17:34	17:57	18:07	17:14	18:24
בלגיה בריסל (ח)	08:16	08:24	10:06	10:02	10:38	10:34	11:24	11:22	17:26	17:36	18:00	18:09	17:17	18:25
בלרוס ליובאוויטש (ח)	07:44	07:54	09:28	09:23	09:59	09:55	10:42	10:40	16:24	16:36	17:01	17:12	16:16	17:16
ברזיל ס. פאולו (ח)	05:40	05:36	08:24	08:27	08:55	08:58	10:03	10:05	19:02	19:00	19:26	19:23	18:42	19:31
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:27	05:23	08:11	08:13	08:42	08:45	09:50	09:52	18:47	18:45	19:11	19:09	18:28	19:16
בריטניה לונדון (ח)	07:36	07:44	09:25	09:21	09:57	09:53	10:42	10:40	16:42	16:53	17:16	17:26	16:33	17:42
בריטניה מנצ'סטר (ח)	08:01	07:52	09:38	09:33	10:09	10:05	10:53	10:51	16:42	16:54	17:18	17:29	16:34	17:46
גרמניה ברלין (ח)	07:55	07:46	09:33	09:29	10:05	10:01	10:50	10:48	16:43	16:54	17:18	17:28	16:34	17:32
גרמניה פרנקפורט (ח)	08:04	07:56	09:47	09:44	10:19	10:16	11:05	11:03	17:12	17:22	17:45	17:55	17:03	17:59
הודו בומביי (ח)	07:12	07:11	09:27	09:27	10:00	10:00	10:57	10:57	18:30	18:34	18:53	18:56	18:15	19:00
הודו פונה (ח)	07:06	07:05	09:22	09:22	09:54	09:54	10:52	10:52	18:28	18:32	18:51	18:54	18:14	18:58
הונגריה בודפשט (ח)	07:15	07:08	09:02	08:59	09:34	09:31	10:21	10:20	16:38	16:47	17:09	17:18	16:27	17:22
טורקיה איסטמבול (ח)	07:18	07:13	09:13	09:11	09:45	09:43	10:36	10:35	17:15	17:23	17:43	17:50	17:04	17:54
יוון אתונה (ח)	07:32	07:27	09:30	09:29	10:03	10:01	10:54	10:54	17:44	17:50	18:10	18:17	17:31	18:21
מולדובה קישינב (ח)	07:36	07:29	09:22	09:19	09:54	09:52	10:42	10:41	16:59	17:08	17:30	17:39	16:49	17:43

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	07:04	07:05	09:25	09:25	09:55	09:55	10:53	10:53	18:33	18:37	18:56	18:59	18:18	19:03
ניו-זילנד קריסטצ'ריץ' (ח)	05:18	05:26	08:25	08:29	08:58	09:02	10:12	10:16	20:05	19:59	20:36	20:29	19:42	20:33
נפאל קטמנדו (ח)	06:45	06:47	08:59	08:58	09:30	09:29	10:25	10:25	17:45	17:50	18:09	18:14	17:31	18:18
סינגפור סינגפור (ח)	07:13	07:12	09:40	09:41	10:13	10:14	11:14	11:15	19:22	19:23	19:43	19:44	19:05	19:48
פולין ורשא (ח)	07:14	07:22	09:02	08:58	09:33	09:30	10:19	10:16	16:15	16:26	16:50	17:00	16:06	17:04
פרו לימה (ח)	06:01	05:58	08:35	08:36	09:07	09:09	10:12	10:13	18:43	18:43	19:05	19:05	18:25	19:09
צרפת ליאון (ח)	08:00	08:06	09:56	09:53	10:28	10:25	11:16	11:15	17:41	17:49	18:11	18:19	17:30	18:32
צרפת פריז (ח)	08:18	08:25	10:11	10:07	10:42	10:39	11:29	11:28	17:41	17:51	18:13	18:22	17:31	18:37
קולומביה בוגוטה (ח)	06:04	06:03	08:34	08:35	09:04	09:05	10:06	10:07	18:15	18:16	18:36	18:38	17:58	18:42
קנדה טורונטו (ח)	07:31	07:37	09:30	09:27	10:01	09:59	10:51	10:50	17:24	17:32	17:53	18:00	17:12	18:13
קנדה מונטריאול (ח)	07:13	07:19	09:09	09:06	09:41	09:38	10:30	10:28	16:55	17:03	17:25	17:33	16:44	17:46
קפריסין לרנקה (ח)	06:44	06:48	08:48	08:46	09:21	09:19	10:13	10:13	17:08	17:14	17:34	17:40	16:55	17:44
רוסיה מוסקבה (ח)	08:19	08:30	10:03	09:59	10:34	10:29	11:17	11:14	16:55	17:07	17:33	17:45	16:47	18:01
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	07:45	07:52	09:39	09:36	10:11	10:08	10:59	10:57	17:15	17:24	17:46	17:55	17:05	17:59
שווייץ ציריך (ח)	07:48	07:55	09:43	09:41	10:15	10:12	11:03	11:01	17:22	17:31	17:53	18:02	17:12	18:15
תאילנד בנקוק (ח)	06:43	06:43	09:02	09:03	09:35	09:35	10:33	10:34	18:17	18:20	18:40	18:42	18:02	18:46

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקתה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00149
25/01/2009